الجامع الصحيح

SAHÎH-İ MUSLİM VE TERCEMESİ

Terceme:

Mehmed Sofuoğlu

İRFAN

SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ

CİLD
6

الجامع الصحيح

للإمام أبي الحسين مسلم بن الحجاج القشيري النيسابوري

Ebu'l-Hüseyin Muslimu'bnu'l-Haccâc
el-Kuşeyrî en-Niysâbûrî
(206-261)

SAHÎH-İ MUSLİM
VE
TERCEMESİ

CİLD
6

Mütercim :
MEHMED SOFUOĞLU
İst. Yüksek İslâm Enstitüsü Öğretim Üyesi

İRFAN
YAYIMCILIK VE TİCARET

Çatalçeşme Sk. Defne Han No: 27/14
Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: 511 09 60

ın Yayınevi No. 7/6

6.7. ve 8. Cilt ŞEFİK MATBAASINDA
BASILMIŞTIR. 1988

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله أحمده وأستعينه وأستغفره وأستهديه وأومن به ولا أكفره وأعادي من يكفره، وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأن محمداً عبده ورسوله أرسله بالهدى والنور والموعظة على فترة من الرسل وقلة من العلم وضلالة من الناس وانقطاع من الزمان ودنو من الساعة وقرب من الأجل، من يطع الله ورسوله رشد ومن يعص الله ورسوله فقد غوى وفرط وضل ضلالاً بعيداً.

وأوصيكم بتقوى الله فإنه خير ما أوصى به المسلم المسلم أن يحضه على الآخرة وأن يأمره بتقوى الله. فاحذروا ما حذركم الله من نفسه ولا أفضل من ذلك نصيحة ولا أفضل من ذلك ذكراً، وإن تقوى الله لمن عمل به على وجل ومخافة من ربه عون صدق على ما تبغون من أمر الآخرة، ومن يصلح الذي بينه وبين الله من أمره في السر والعلانية لا ينوي بذلك إلا وجه الله يكن له ذكراً في عاجل أمره وذخراً فيما بعد الموت حين يفتقر المرء إلى ما قدم، وما كان من سوى ذلك يود لو أن بينه وبينه أمداً بعيداً «ويحذركم الله نفسه والله رؤوف بالعباد». والذي صدق قوله وأنجز وعده لا خلف لذلك. فإنه عز وجل يقول: «ما يبدل القول لدي وما أنا بظلام للعبيد»

فاتقوا الله في عاجل أمركم وآجله في السر والعلانية، فإنه من يتق الله يكفر عنه سيئاته ويعظم له أجراً ومن يتق الله فقد فاز فوزاً عظيماً. وإن تقوى الله يوقي مقته ويوقي عقوبته ويوقي سخطه. وإن تقوى الله يبيض الوجوه ويرضي الرب ويرفع الدرجة؛ خذوا بحظكم ولا تفرطوا في جنب الله، قد علمكم الله كتابه ونهج لكم سبيله ليعلم الذين صدقوا ويعلم الكاذبين. فأحسنوا كما أحسن الله إليكم وعادوا أعداءه وجاهدوا في الله حق جهاده هو اجتباكم وسماكم المسلمين «ليهلك من هلك عن بينة ويحيا من حي عن بينة»، ولا قوة إلا بالله.

فأكثروا ذكر الله واعملوا لما بعد اليوم. فإنه من يصلح ما بينه وبين الله يكفه الله ما بينه وبين الناس. ذلك بأن الله يقضي على الناس ولا يقضون عليه. ويملك من الناس ولا يملكون منه. الله أكبر ولا قوة إلا بالله العظيم.

HAMD ALLÂH'A MAHSÛSDUR. BEN ONA HAMD EYLER, ONDAN YARDIM İSTER, ONDAN MAĞFİRET VE HİDÂYET DİLERİM. ONA İYMÂN EDER, ONA KÂFİRLİK ETMEM, ONA İNANMAMAZLIK DENLERE DE ADÂVET EYLERİM. ŞEHÂDET EDERİM Kİ TEK VE ORTAKSIZ OLARAK ALLAH'DAN BAŞKA HİÇBİR İLÂH YOKDUR. MUHAMMED DE ONUN KULU VE RASÛLUDÜR, Kİ ONU PEYGAMBERLERİN ARASI KESİLMİŞ, İLİM AZALMIŞ, İNSANLAR SAPIKLIĞA DÜŞMÜŞ, ZAMAN İNKİTÂ' ETMİŞ, KIYÂMETİN KOPMASI VE ÂLEMİN NİHÂYET BULMASI YAKLAŞMIŞ İKEN TÂM BİR HİDÂYETLE, NÛR İLE VE MEV'İZE İLE GÖNDERDİ. KİM ALLÂH'A VE RASÛLUNA İTÂAT EDERSE MUHAKKAK DOĞRU YOLU BULMUŞ, KİM DE ALLÂH'A VE RASÛLÜNE ÂSİ OLURSA ELBETTE AZGINLIK VE TAŞKINLIĞA DÜŞMÜŞ VE BÜYÜK BİR SAPKINLIKLA YOLDAN SAPMIŞDIR.

BEN SİZE ALLAH'DAN KORUNMAYI TAVSİYE EDERİM. ÇÜNKÜ BİR MUSLİMANIN DİĞER BİR MUSLİMANA EN HAYIRLI TAVSİYESİ ONU ÂHİRETE TEŞVİK ETMESİ VE ONA ALLAH'DAN KORUNMAYI EMRETMESİDİR. ALLÂH'IN SİZLERİ BİZZÂT SAKINDIRDIĞI ŞEYLERDEN SAKININ. (BİR MUSLİMANIN DİĞER BİR MUSLİMANA) BU YOLDAKİ TAVSİYELERİNDEN DAHA FAZİLETLİ BİR NASİHAT VE BUNDAN DAHA EFDAL BİR ÖĞÜT OLAMAZ. VE ŞÜPHESİZ ALLÂH'A TAKVÂLI OLMAK —RABBINDAN KORKARAK VE YÜREĞİ TİTREYEREK TAKVÂ İLE AMEL EDEN İÇİN— ÂHİRET İŞİNDEN İSTEMEKDE OLDUĞUNUZ ŞEYLERE EN EMİN YARDIMDIR. KİM GİZLİ VE AŞİKÂR HER HÂLİNDE YALNIZ ALLÂH'IN RIZÂSINI NİYYET EDEREK ALLÂH İLE KENDİ ARASINDAKİ İLGİYİ ISLÂH EDERSE (YANİ ÜZERİNDEKİ ALLÂH HAKLARINI ÖDERSE) BU, HEM DÜNYÂDA ONUN İÇİN HAYIRLA ANILMA, HEM DE ÖLÜMDEN SONRA, KİŞİNİN KENDİNDEN EVVEL GÖNDERDİĞİ HAYRA MUHTÂC OLACAĞI ZAMANDA ONA BİR AZIK OLUR. KİŞİ (O ZAMAN) BUNUN GAYRI OLAN İŞLERLE KENDİ ARASINDA UZUN UZUN MESÂFELER OLMASINI TEMENNÎ EDER. *ALLÂH SİZLERİ* (ASIL) *KENDİNDEN KORKMANIZI EMREDER* (Âlu Imrân: 28). *ALLÂH, KULLARINA PEK RE'FETLİDİR* (Âlu Imrân: 30). SÖZÜNÜ GERÇEKLEŞDİREN VE VA'DİNİ YERİNE GETİREN ALLÂH'A YEMİN OLSUN Kİ BUNDA CAYMA YOKDUR. ÇÜNKÜ AZİZ VE CELİL OLAN ALLÂH: «*BENİM YANIMDA SÖZ DEĞİŞTİRİLMEZ VE BEN KULLARIMA ZULM EDİCİ DEĞİLİM*» (Kaf: 29) BUYURUR. BİNÂENALEYH ŞİMDİKİ İŞLERİNİZDE VE GELECEK İŞLERİNİZDE GİZLİ VE ALENİ HERHALDE ALLÂH'A İTTİKA EDİNİZ. ŞU MUHAKKAK Kİ KİM ALLAH'DAN KORUNURSA ALLÂH ONUN GÜNAHLARINI ÖRTER VE ONUN ECRİNİ BÜYÜLTÜR. KİM ALLÂH'A KORUNURSA ALLAH ONUN GÜNAHLAINI ÖRTER VE ONUN ECRİNİ BÜYÜLTÜR. KİM ALLÂH'A KORUNURSA BÜYÜK BİR MUZAFFERİYETLE MUZAFFER OLMUŞ, FELÂHA ERMİŞ OLUR. ŞÜPHESİZ ALLÂH'A TAKVALI OLMAK, ONUN GADABINDAN KORUR, ONUN CEZÂSINDAN KORUR, ONUN HOŞNUDSUZLUĞUNDAN KORUR. ALLÂH'A TAKVALI OLMAK YÜZLERİ AĞARTIR, RABBI HOŞNUD EDER VE DERECEYİ YÜKSELTİR.

NASİBİNİZİ ALIN FAKAT ALLÂH'IN YANINDA EKSİKLİ VE KUSURLU (OLAN) İŞLER YAPMAYIN. DOĞRU SÖYLİYENLERİ VE YALANCILARI BİLMEK İÇİN ALLAH SİZE KİTÂBINI ÖĞRETTİ VE KENDİ YOLUNU SİZİN İÇİN APAÇIK KILDI. BİNÂENALEYH ALLAH SİZE İHSÂN ETTİĞİ GİBİ SİZ DE İHSÂN EDİN. ONUN DÜŞMANLARINA DÜŞMAN OLUN, ONUN YOLUNDA HAKKIYLA MUCÂHEDE EDİB ÇALIŞIN. SİZİ O SEÇTİ VE SİZE *MUSLİMANLAR* İSMİNİ VERDİ. «*TÂ Kİ HELÂK OLAN APAÇIK BİR DELİLDEN SONRA HELÂK OLSUN, GERİ KALAN DA APAÇIK BİR DELİLDEN SONRA HAYATDA KALSIN*» (el-Enfâl: 42).

KUVVET ANCAK ALLAH İLEDİR. BİNÂENALEY ALLÂH'I ÇOK ZİKREDİN. BUGÜNDEN SONRASI İÇİN ÇALIŞIN. ŞU MUHAKKAK Kİ KİM ALLAH İLE KENDİ ARASINDAKİ İLGİYİ ISLÂH EDERSE (YANİ ÜZERİNDEKİ ALLAH HAKLARINI EDÂ EDERSE) ALLAH ONUNLA İNSANLAR ARASINDA OLACAK İŞLRİ DÜZELTİR. ÇÜNKÜ ALLAH İNSANLARA HÜKMEDER, İNSANLAR İSE ONA HÜKMEDEMEZLER. O İNSANLARA MÂLİKDİR, İNSANLAR İSE ONDAN BİR ŞEYE MÂLİK DEĞİLDİRLER. ALLÂH BÜYÜKDÜR VE KUVVET YALNIZ AZİM OLAN ALLÂH İLEDİR[1]».

---

1. (Taberî, Târîhu'l-Umem ve'l-Mulûk, zikru mâ kâne mine'l-umûri'l-mezkûreti fî evveli senetin mine'l-hicreti, II, 115, Kâhire, 1939-1357 tab'ı).

بسم الله الرحمن الرحيم

٣٣ - كتاب الإمارة

(١) باب الناس تبع لقريش والخلافة في قريش

١ - (١٨١٨) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب وقتيبة بن سعيد. قالا: حدثنا المغيرة (يعنيان الحزامي). ح وحدثنا زهير بن حرب وعمرو الناقد. قالا: حدثنا سفيان بن عيينة. كلاهما عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة قال: قال رسول الله ﷺ. وفي حديث زهير: يبلغ به النبي ﷺ. وقال عمرو: رواية[1] «الناس تبع لقريش في هذا الشأن. مسلمهم لمسلمهم وكافرهم لكافرهم».

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

---

33 — KİTÂBU'L - İMÂRE

(Emîrlik ve Reîslik Kitâbı)

---

(1) İNSANLAR KUREYŞ'E TÂBİ'DİRLER, HİLÂFET DE KUREYŞ'DEDİR BÂBI

---

1 — (1818) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İnsanlar (yani Arab kabîleleri) şu iş husûsunda Kureyş'e tâbi'dirler. Arab'ların mu'minleri, Kureyş'in mu'minlerine; müşrikleri de Kureyş'in müşriklerine tâbi'dirler.»

---

1. *Emr, imâr*: Buyurmak ma'nâsınadır ki nehyin mukabilidir. Hem masdar hem de masdar ismi olur. Türkçede buyruk ve buyrundı (yani buyruntu) ta'bîr olunur. Cem'i *evâmir* gelir.

Emr, emâre, imâre (1, 2, ve 5. ci bâblardan) bey ve vâlî olmak ma'nâsınadır.
: *Emîr*: Bir kavm üzerine emri geçer olan adama denir ki istılahımızda bey ta'bîr olunur (Kamûs Ter.).

Bu lugat izahlarına göre *imâre*, emir verme salâhiyeti bulunan bütün idârî makam ve rütbelerin en büyüğünden en küçüğüne kadar her kademesini içine almaktadır. Yani devlet başkanlığı, vâlîlik, âmirlik, kumandanlık hatta me'mûrluk ma'nâlarını da ifâde etmektedir.

٢ – (...) وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. حدثنا معمر عن همام بن منبه. قال: هذا ما حدثنا أبو هريرة عن رسول الله ﷺ. فذكر أحاديث منها: وقال رسول الله ﷺ «الناس تبع لقريش في هذا الشأن. مسلمهم تبع لمسلمهم. وكافرهم تبع لكافرهم».

2 — ( ) .... : Hemmâm ibn Münebbih : Şu kitâb, Ebû Hurey-re'nin Rasûlullah'dan bize tahdîs ettiği hadîslerdir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İnsanlar şu işde (emîrlik ve reîslik işinde) Kureyş'e tâbi'dirler. Muslimanları muslimanlarına tâbi'dirler, kâfirleri de kâfirlere tâbi'dirler» [2].

٣ – (١٨١٩) وحدثني يحيى بن حبيب الحارثي. حدثنا روح. حدثنا ابن جريج. حدثني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: قال النبي ﷺ «الناس تبع لقريش في الخير والشر».

3 — (1819) .... : Ebu'z-Zubeyr tahdîs etti ki, kendisi Câbir ibn Abdillah (R) ı şöyle derken işitmiştir : Rasûlullah (S) : «İnsanlar hayırda ve şerde Kureyş'e tâbidirler» buyurdu.

٤ – (١٨٢٠) وحدثنا أحمد بن عبد الله بن يونس. حدثنا عاصم بن محمد بن زيد عن أبيه. قال: قال عبد الله: قال رسول الله ﷺ «لا يزال هذا الأمر في قريش، ما بقي من الناس اثنان».

---

2. «İnsanlar bu işde Kureyş'e tabi'dirler» hükmündeki iş, emîrlik, riyâset ve önderlik ma'-nâsınadır. Bu hüküm, câhiliyet ve İslâm'ın neşri devrine âid ictimâî ve siyâsî vaziyeti hikâye ve tesbît etmektedir. Câhiliye devrindeki mu'minlerden maksad Hz. İbrahim'in tevhîd dîni üzerinde devam eden *Hanîf*lerdir. O devirdeki kâfirler ise müşriklerdir. İslâm öncesi devrede diğer Arab kabîlelerinin Hanîfleri, Kureyş Hanîflerine, kâfirleri de yine Kureyş kâfirlerine tâbi' idiler. İslâm'ın neşri devrinde de diğer kabîlelerden musliman olanlar Kureyş'den musliman olanlara tabi' olmuşlardır. Câhiliyet devrinde Arab'lar arasında iki türlü dîn ve akîde cereyanı vardı : Biri Tevhîd diğeri de putperestlikdi. Muvahhidler Kur'ân'da Hanîfler adıyle anılmışdır : el-Bakara : 135; Âlu Imrân: 95; Nisâ: 124; el-Enâm: 162; en-Nahl: 123; Yûnûs: 105; er-Rûm: 30; Hacc: 31; el-Beyyine: 5.

Arab'ların hanîfleri de muşrikleri de câhiliyetde Kureyş'in riyâsetini kabûl etmişlerdi. Çünkü Kâ'be'nin *Sedâne, Sikaye, Rifâde*... gibi bir takım mukaddes vazîfeleri hep Kureyş tarafından idâre edilirdi. İslâmiyet gelince Kureyş'in dayattığı müddetce birçok Arab kabîleleri beklediler. Mekke feth edilib Kureyş musliman oldukdan sonra diğer bütün Arab kabîleleri de arka arkaya hey'etlerini yollayarak musliman oldular. Bu sûretle de bütün Arab kabîleleri Kureyş'in riyâsetini tanıdılar.

Muslimanların bu siyâsî birliği Peygamber'in vefatından sonra *Hilâfet* unvanı altında ve Peygamber'in kurduğu idâre ve adâlet sistemi dâiresinde tam ve kâmil şekliyle çeyrek asır devam etmiş, sonra *İmâmet* denilen *İmâret* devri başlamış ve devam etmişdir. Bu siyâsî değişikliği Peygamber vaktıyle bir mu'cize olarak haber vermişdi. Bu uzun devirlerde muslimanlık dünyânın büyük bir kısmına yayılmış ve her mıntakadaki muslimanlar kendilerini seçtikleri emîrler ve çeşitli idâre sistemleri ile idâre edilmekte bulunmuşlardır. Târihin bu uzun zamanlarında Kureyş'in nufuzu yalnız Kâ'benin an'anevî vazîfelerini îfâya munhasır kalmışdır.

4 — (1820) .... : Abdullah (ibn Umer R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İnsanlardan iki kişi bâki' kaldığı müddetce şu iş (yani emîrlik ve riyâset işi) Kureyş'den zâil olmaz».

٥ – (١٨٢١) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ. قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ. ح وَحَدَّثَنَا رِفَاعَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْوَاسِطِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ). حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ اللهِ الطَّحَّانَ) عَنْ حُصَيْنٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ. قَالَ: دَخَلْتُ مَعَ أَبِي عَلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ «إِنَّ هَٰذَا الْأَمْرَ لَا يَنْقَضِي حَتَّى يَمْضِيَ فِيهِمُ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً». قَالَ: ثُمَّ تَكَلَّمَ بِكَلَامٍ خَفِيَ عَلَيَّ. قَالَ فَقُلْتُ لِأَبِي: مَا قَالَ؟ قَالَ «كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ».

5 — (1821) .... : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi : Ben babam Semure ile beraber Peygamber (S) in huzûruna girdim ve kendisinden işittim ki : «İçlerinde on iki halîfe geçmedikce bu iş son bulmayacakdır» buyuruyordu. Câbir der ki : Sonra bir söz konuşdu ki onu ben işitememişdim. Müteakiben babama: Rasûlullah ne söylemişdi? diye sordum.» Bunların hepsi Kureyş'dendir» (buyurdu) dedi [3].

٦ – (...) حدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ. قَالَ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ «لَا يَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ مَاضِيًا مَا وَلِيَهُمُ اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا». ثُمَّ تَكَلَّمَ النَّبِيُّ ﷺ بِكَلِمَةٍ خَفِيَتْ عَلَيَّ. فَسَأَلْتُ أَبِي: مَاذَا قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ؟ فَقَالَ «كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ».

(...) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، بِهَٰذَا الْحَدِيثِ. وَلَمْ يَذْكُرْ «لَا يَزَالُ أَمْرُ النَّاسِ مَاضِيًا».

6 — ( ) .... : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi : Ben Peygam-

---

3. Câbir ile babası Semure, ikisi de sahâbîdir. Bu hadîsi baba oğul beraber işitmişler ve beraber rivâyet etmişlerdir. Câbir'in, hadis'in Peygamber'den iyi işitemediği «bunların hepsi Kureyş'dendir» fıkrasını babası tamamlamışdır. Bununla beraber hadîs çok muhtasar bir metinle rivâyet edilmiş ve bundan dolayı hadîsde sevk edildiği ma'nâyı anlamakda güçlük çekilmişdir. Ba'zıları bu on iki halîfe veya emîrin emâretleri *râşid halîfeler* devrinden sonra olduğunu, ba'zıları bunların emâretleri arka arkaya bulunacağını; ba'zıları ayrı ayrı zamanlara âid bulunduğunu; ba'zıları hepsinin bir zamanda emîrliğe karışacaklarını ileri sürmüşlerdir.

Tâbiî âlimlerinden İbn Ebî Sufre bu görüşleri söyledikden sonra şöyle der : Bu hadîsin ma'nâsı hakkında kat'î kanaat sâhibi bir kimseye kavuşmadım. Fakat gâlib bir zanna göre Peygamber kendisinden sonra çok acâib fitneler zuhûr edeceğini, hatta muslimanların bir devirde on iki emîrin arkasına takılarak fırkalara ayrılacağını haber verib ümmeti böyle ictimâî kargaşalıklardan sakındırmışdır denilebilir. Nasıl ki bu ihtilâfların bir kısmı Râşid Halîfeler devrinden sonra görülmüşdür.

ber (S) den işitdim : «Kendilerini on iki kişi velâyet ettiği müddetce insanların işi devam edecekdir» buyuruyordu. Sonra bana gizli kalan bir söz daha söyledi. Müteakiben bunu babamdan : Rasûlullah ne söyledi? diye sordum.» Bunların hepsi Kureyş'dendir» buyurduğunu rivâyet etti.

( ) Ve yine bize Kuteybetu'bnu Saîd tahdîs etti. Bize Ebû Avâne, Simâk'den, o da Câbir ibn Semure'den, o da Peygamber'den bu hadîsi tahdîs etti fakat : «İnsanların işi devam edecekdir» fıkrasını zikretmedi.

٧ – (...) حدثنا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ الأَزْدِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ. قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ سَمُرَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «لَا يَزَالُ الإِسْلَامُ عَزِيزًا إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً» ثُمَّ قَالَ كَلِمَةً لَمْ أَفْهَمْهَا. فَقُلْتُ لِأَبِي: مَا قَالَ؟ فَقَالَ «كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ».

7 — ( ) .... : Simâk ibn Harb dedi ki : Câbir ibn Semure (R) den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işitdim : «İslâm Dîni on iki halîfeye kadar azîz olmakda devam edecekdir» buyuruyordu. Sonra anlıyamadığım bir söz konuşdu. Müteakiben babama : Ne dedi? diye sordum. «Onların hepsi Kureyş'dendir» buyurdu dedi.

٨ – (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ دَاوُدَ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ جَابِرِ ابْنِ سَمُرَةَ. قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ «لَا يَزَالُ هَذَا الأَمْرُ عَزِيزًا إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً». قَالَ: ثُمَّ تَكَلَّمَ بِشَيْءٍ لَمْ أَفْهَمْهُ. فَقُلْتُ لِأَبِي: مَا قَالَ؟ فَقَالَ «كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ».

8 — ( ) .... : Câbir ibn Semure (R) şöyle dedi : Peygamber (S) : «Bu iş on iki halîfeye kadar azîz olmakda devam edecekdir» buyurdu. Sonra anlıyamadığım bir söz daha söyledi. Müteâkiben babama : Ne buyurdu? diye sordum. «Onların hepsi Kureyş'dendir» diye rivâyet etti.

٩ – (...) حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ. ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ (وَاللَّفْظُ لَهُ) حَدَّثَنَا أَزْهَرُ. حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ. قَالَ: انْطَلَقْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ وَمَعِي أَبِي. فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ «لَا يَزَالُ هَذَا الدِّينُ عَزِيزًا مَنِيعًا إِلَى اثْنَيْ عَشَرَ خَلِيفَةً» فَقَالَ كَلِمَةً صَمَّنِيهَا النَّاسُ. فَقُلْتُ لِأَبِي: مَا قَالَ؟ قَالَ «كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ».

9 — ( ) .... : Câbir ibn Semure (R) dedi ki : Yanımda babam olduğu halde Rasûlullah (S) ın huzûruna gittim. Kendisinden : «Bu dîn on iki halîfeye kadar azîz ve korunur olmakda devam edecekdir» buyuruyordu. Sonra halkın konuşmaları beni meşgûl ettiği için işitemediğim

bir söz daha söyledi. Muteâkiben babama: Peygamber ne buyurmuşdu? diye sordum. «Bunların hepsi Kureyş'dendir» buyurduğunu söyledi [4].

١٠ – (١٨٢٢) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (وَهُوَ ابْنُ إِسْمَاعِيلَ) عَنِ الْمُهَاجِرِ بْنِ مِسْمَارٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ . قَالَ : كَتَبْتُ إِلَى جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ، مَعَ غُلَامِي نَافِعٍ : أَنْ أَخْبِرْنِي بِشَيْءٍ سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . قَالَ : فَكَتَبَ إِلَيَّ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ، يَوْمَ جُمُعَةٍ ، عَشِيَّةَ رُجِمَ الْأَسْلَمِيُّ، يَقُولُ « لَا يَزَالُ الدِّينُ قَائِمًا حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ. أَوْ يَكُونَ عَلَيْكُمُ اثْنَا عَشَرَ خَلِيفَةً. كُلُّهُمْ مِنْ قُرَيْشٍ » وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « عُصَيْبَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ يَفْتَتِحُونَ الْبَيْتَ الْأَبْيَضَ. بَيْتَ كِسْرَى. أَوْ آلِ كِسْرَى » . وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « إِنَّ بَيْنَ يَدَيِ السَّاعَةِ كَذَّابِينَ فَاحْذَرُوهُمْ » . وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « إِذَا أَعْطَى اللهُ أَحَدَكُمْ خَيْرًا فَلْيَبْدَأْ بِنَفْسِهِ وَأَهْلِ بَيْتِهِ » . وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ « أَنَا الْفَرَطُ عَلَى الْحَوْضِ » .

(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي ذِئْبٍ عَنْ مُهَاجِرِ بْنِ مِسْمَارٍ ، عَنْ عَامِرِ بْنِ سَعْدٍ ؛ أَنَّهُ أَرْسَلَ إِلَى ابْنِ سَمُرَةَ الْعَدَوِيِّ : حَدِّثْنَا مَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ . فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ حَاتِمٍ.

10 — (1822) .... : Âmir ibn Sa'd ibn Ebî Vakkas dedi ki; Câbir

4. Kureyş'in riyâseti hakkında Muâviye'nin de Buhârî'de şöyle bir hutbesi vardır:

Muhammed ibn Cubeyr, Kureyş tarafından sefâretle gönderilen bir hey'et arasında bulunub Muâviye'nin huzurunda geçen bir vâkıayı ve ondan işittiklerini şöyle rivâyet etmişdir:

Abdullah ibn Amr ibn Âs'ın: Kahtânî'lerden birisi ilerde melik olacakdır diye hikâye ettiği, Muâviye'ye ulaşmışdı. Bundan sinirlenen Muâviye hey'et karşısında kalkıb Allâh'ı şânına lâyık sıfatlarla senâ etti. Sonra Amma ba'du dedi ve şöyle devam etti:

(Ey Kureyş hey'eti!) kesin olarak bildirildiğine göre sizden bazı kimseler Allâh'ın Kitâbında olmayan, Rasûlullah'dan da rivâyet edilmeyen birtakım haberler naklediyorlar. Emîn olunuz ki onlar, sizin câhillerinizdir. Siz, sâhibini dalâlete sürükleyen bâtıl sözlerden sakınınız! Ben Rasûlullah'dan işitdim: «Şu iş (yani emîrlik ve başkanlık işi) Kureyş'in uhdesinde bulunacakdır. Onlar dînî vecîbelerini îfâ ve adâlet icrâ ettikce onlara hiçbir kimse düşmanlık edemiyecekdir. Meğer ki onlar dînden, adâletden sapmış olsunlar; bu halde Allah Kureyş'i yüzüstü sürçtürür rezîl eder» buyuruyordu (*Buharî, menâkıb, menâkıbu Kureyş*).

Rivâyete göre Abdullah ibn Amr Tevrât okur ve orada gördüğü şeyleri hikâye ederdi. Şu kadar ki Abdullah bunları Rasûlullah'a isnâd ederek hikâye etmezdi de bir Tevrât haberi olarak naklederdi. Bu arada Kahtân'dan bir hükümdar çıkacağını da nakletmişdi. Muâviye de emâreti zamanında bunu duymuş ve gelen Kureyş hey'etine karşı bu hitâbeyi îrad ederek Kureyş hâricinden devlet başkanlığı söylentilerini red etmişdi.

ibn Semure'ye : Rasûlullah (S) dan işitdiğin bir şeyi bana haber ver diye mektûb yazıb hizmetçim Nâfi' ile kendisine yolladım. Cevâben bana şöyle yazdı : Eslem kabîlesinden olan kimsenin recm olunduğu bir cumua gününün akşamında Rasûlullahdan işitdim şöyle buyuruyordu : «Kıyâmet kopuncaya yahut da üzerinizde hepsi Kureyş'den olan on iki halîfe bulununcaya kadar bu dîn ayakda durmakda devam edecekdir».

Ve yine kendisinden işitdim ki, «muslimanlardan az bir cemâat, Kisrâ'nın yahut Kisrâ âilesinin evi olan **Beyaz Sarayı** feth edeceklerdir» buyuruyordu.

Yine kendisinden işitdim ki, «kıyâmetin kopmasından önce bir takım çetin yalancılar bulunacakdır, binâenaleyh onlardan sakınıb korununuz» buyuruyordu.

Yine kendisinden işitdim ki, «Allah sizden herhangi birinize bir hayır ihsân ettiği zaman evvelâ kendi nefsinden ve kendi ev halkından başlasın» buyuruyordu.

Ve yine kendisinden işitdim ki, «Ben sizden önce havz başına gidib sizleri sulamak için orada bekliyeceğim» buyuruyordu.

( ) .... : Buradaki râvî de Âmir ibn Sa'dden, onun İbn Semure'ye : Rasûlullah'dan işittiklerini bize tahdîs et diye mektûb gönderdiğini; onun da : Ben Rasûlullah'dan işiddim şöyle buyuruyordu diyerek cevâb verdiğini rivâyet etmişdir. Bu râvî de yukarıki (10 rakamlı) Hâtim ibn İsmail hadîsi tarzında zikretmişdir.

(٢) باب الاستخلاف وتركه

١١ — (١٨٢٣) حدثنا أَبُو كُرَيْب مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلاءِ. حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: حَضَرْتُ أَبِي حِينَ أُصِيبَ. فَأَثْنَوْا عَلَيْهِ. وَقَالُوا: جَزَاكَ اللهُ خَيْرًا. فَقَالَ: رَاغِبٌ وَرَاهِبٌ. قَالُوا: اسْتَخْلِفْ. فَقَالَ: أَتَحَمَّلُ أَمْرَكُمْ حَيًّا وَمَيِّتًا؟ لَوَدِدْتُ أَنَّ حَظِّي مِنْهَا الْكَفَافُ. لَا عَلَيَّ وَلَا لِي. فَإِنْ أَسْتَخْلِفْ فَقَدِ اسْتَخْلَفَ مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي (يَعْنِي أَبَا بَكْرٍ). وَإِنْ أَتْرُكْكُمْ فَقَدْ تَرَكَكُمْ. مَنْ هُوَ خَيْرٌ مِنِّي، رَسُولُ اللهِ ﷺ.

قَالَ عَبْدُ اللهِ: فَعَرَفْتُ أَنَّهُ، حِينَ ذَكَرَ رَسُولَ اللهِ ﷺ، غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ.

(2) BİR KİMSEYİ KENDİ YERİNE HALEF EDİNMEK YAHUT HALEF EDİNMEYİ TERK EYLEMEK BÂBI

11 — (1823) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Babam vurulduğu zaman yanına geldim. Etrafında toplananlar kendisini senâ edib, «Allah seni hayırla mükâfatlandırsın» dediler. Umer :

— Ben hem ümidli, hem korkuluyum dedi. Yanındakiler :

— Bir kimseyi kendine halef ta'yîn et dediler. Umer :

— Muayyen bir zâtı kendime halef ta'yin ederek hayâtımda ve ölümümde işinizin mes'ûliyetini mi yükleneyim? ben bu hilâfet işinden olan nasîbimin ziyâdesiz noksansız hâcet mikdârı olmasını, ne kârlı ne ziyânlı olmıyarak başbaşa çıkmamı arzu etmişimdir. Eğer yerime bir halef ta'yîn etmekde re'yimi kullanırsam (aykırı bir iş yapmış olmam), çünkü benden hayırlı olan Ebû Bekr yerine bir halef ta'yîninde kendi re'yini kullanmışdır. Eğer halef ta'yîninde re'yimi kullanmaz, işinizi sizlere bırakırsam, şüphesiz benden daha hayırlı olan Rasûlullah da (muayyen bir zâtı tasrîh etmeyib) sizleri işinizle başbaşa bırakmışdır dedi[5].

Abdullah : Babam, Rasûlullah'ı zikrettiği zaman onun da bir halef ta'yîn etmemiş olduğu hakîkatını anladım dedi.

١٢ — (...) حَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ (قَالَ إِسْحَٰقُ وَعَبْدٌ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الْآخَرَانِ: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ). أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ. أَخْبَرَنِي سَالِمٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى حَفْصَةَ فَقَالَتْ: أَعَلِمْتَ أَنَّ أَبَاكَ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ؟ قَالَ قُلْتُ: مَا كَانَ لِيَفْعَلَ. قَالَتْ: إِنَّهُ فَاعِلٌ. قَالَ: فَحَلَفْتُ أَنِّي أُكَلِّمُهُ فِي ذَٰلِكَ. فَسَكَتُّ. حَتَّى غَدَوْتُ. وَلَمْ أُكَلِّمْهُ. قَالَ: فَكُنْتُ كَأَنَّمَا أَحْمِلُ بِيَمِينِي جَبَلًا. حَتَّى رَجَعْتُ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ. فَسَأَلَنِي عَنْ حَالِ النَّاسِ. وَأَنَا أُخْبِرُهُ. قَالَ: ثُمَّ قُلْتُ لَهُ: إِنِّي سَمِعْتُ النَّاسَ يَقُولُونَ مَقَالَةً. فَآلَيْتُ أَنْ أَقُولَهَا لَكَ. زَعَمُوا أَنَّكَ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ. وَإِنَّهُ لَوْ كَانَ لَكَ رَاعِي إِبِلٍ أَوْ رَاعِي غَنَمٍ ثُمَّ جَاءَكَ وَتَرَكَهَا رَأَيْتَ أَنْ قَدْ ضَيَّعَ. فَرِعَايَةُ النَّاسِ أَشَدُّ. قَالَ: فَوَافَقَهُ قَوْلِي. فَوَضَعَ رَأْسَهُ سَاعَةً ثُمَّ رَفَعَهُ إِلَيَّ. فَقَالَ: إِنَّ اللهَ عَزَّ وَجَلَّ يَحْفَظُ دِينَهُ. وَإِنِّي لَئِنْ لَا أَسْتَخْلِفْ فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَمْ يَسْتَخْلِفْ. وَإِنْ أَسْتَخْلِفْ فَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ قَدِ اسْتَخْلَفَ. قَالَ: فَوَاللهِ! مَا هُوَ إِلَّا أَنْ ذَكَرَ رَسُولَ اللهِ ﷺ وَأَبَا بَكْرٍ. فَعَلِمْتُ أَنَّهُ لَمْ يَكُنْ لِيَعْدِلَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ أَحَدًا. وَأَنَّهُ غَيْرُ مُسْتَخْلِفٍ.

12 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Ben Hafsa'nın yanına girdiğimde Hafsa bana :

---

5. Umer kendi yerine muayyen bir zâtı halef ta'yîn etmeyib bu işi altı kişilik bir şûrâ meclisine havâle etmişdir. Halef ta'yîn etmekle, «hallu akd erbâbı» denilen büyük devlet adamlarının halef seçiminde bir zât üzerinde ittifak etmeleri ile halefliğin sahîh olacağında âlimlerin ittifakı vardır. Devlet reîsi seçimi işini sayısı mahdûd veya gayr mahdûd bir şûrâya havâle edilmesinin câiz olduğunda da âlimlerin icmâı vardır. Yine böyle bu sûretlerden biri ile devlet reîsi seçiminin vâcib olduğunda ve bu vucûbun aklî olmayıb şer'î olduğunda da âlimler ittifak etmişlerdir. Yalnız A'sam ile bazı hâriciler vâcib olmadığını iddiâ etmişlerdir (Nevevî).

— Babanın kendi yerine bir halef ta'yîn etmiyeceğini bilmiyor musun? dedi. Ben :

— Babam bunu yapmaz dedim. O :

— Hayır, böyle yapacakdır dedi. Ben de bu husûsda kendisi ile konuşacağıma yemîn ettim ve sustum. Nihâyet sabahleyin yanına gittim ama yine de kendisi ile bunu konuşamadım. Artık ben yemînim sebebiyle sanki sırtımda bir dağ taşıyor gibiydim. Nihâyet tekrar döndüm ve huzûruna girdim. Kendisi benden insanların hâlini sordu. Ben de durumu ona haber veriyordum. Sonra ona :

— Ben insanlardan bir söz söylediklerini işitdim de bunu sana haber vermeğe yemîn ettim. İnsanlar senin, kendi yerine bir halef ta'yîn etmiyeceğini iddiâ ediyorlar. Şu bir hakîkatdır ki eğer senin bir deve çobanın, yahut davar çobanın olsa bu çoban yerine bir halef ta'yîn etmeden develeri yahut koyunları terk etse, bu hareketi ile hayvanları zayî ve telef etmiş olacağını elbetde düşünürsün. Öyle ise insanları gütmek işi daha mühimdir dedim. Benim bu sözüm ona mülâyim geldi. Başını bir müddet yere koydukdan sonra kaldırıb bana hitâben :

— (Benim durumum çobanın durumu ile mukayese edilemez). Şüphesiz Azîz ve Celîl olan Allah kendi dînini koruyacakdır[6]. Yemîn olsun ki eğer ben yerime bir halef ta'yîn etmezsem, muhakkak ki Rasûlullah da yerine bir halef ta'yîn etmemişdir. Eğer ben yerime bir halef ta'yîninde re'yimi kullanırsam, Ebû Bekr de bir halef ta'yîninde re'yini kullanmışdır dedi.

Abdullah der ki : Vallâhi babam Rasûlullah'ı ve Ebû Bekr'i zikredince artık onun hiçbir kimseyi Rasûlullah'a denk tutmayacağını ve kendisinin de yerine bir halef ta'yîn etmeyeceğini kesin olarak bildim.

---

6. Hz. Umer, oğlu Abdullah'ın halef ta'yîn ettirmek gâyesi ile ileri sürdüğü çoban ve devlet reîsi mukayesesini bu ifâdesi ile çürütmüşdür : Senin mukayese ettiğin çobanın durumu ile bizim devlet reîsliği durumumuz biribirinden farklıdır. Şöyle ki : Eğer çoban yerine bir başkasını halef ta'yîn etmeden bırakır giderse, mal sâhibi orada bulunmadığından dolayı koyunları koruyamaz. Çobanın bu ihmâli koyunların telefine sebeb olur. Halbuki ben halef ta'yîn etmezsem de yüce Allah kendi dînini muhâfaza edecekdir. Çünkü Onun kendi dînini koruması, kendi te'mînatı altındadır : «*O, Rasûlunu hidâyet ve hak dîn ile gönderendir. Çünkü o, bunu diğer bütün dînlerden üstün kılacakdır...*» (et-Tevbe : 34; et-Feth : 28; es-Saff : 9).

(٣) باب النهي عن طلب الإمارة والحرص عليها

١٣ — (١٦٥٢) حدثنا شيبان بن فروخ. حدثنا جرير بن حازم. حدثنا الحسن. حدثنا عبد الرحمن بن سمرة. قال: قال لي رسول الله ﷺ «يا عبد الرحمن! لا تسأل الإمارة. فإنك إن أعطيتها، عن مسألة، أكلت إليها. وإن أعطيتها، عن غير مسألة، أعنت عليها».

(...) وحدثنا يحيى بن يحيى. حدثنا خالد بن عبد الله عن يونس. ح وحدثني علي بن حجر السعدي. حدثنا هشيم عن يونس ومنصور وحميد. ح وحدثنا أبو كامل الجحدري. حدثنا حماد بن زيد عن سماك بن عطية ويونس بن عبيد وهشام بن حسان. كلهم عن الحسن، عن عبد الرحمن بن سمرة، عن النبي ﷺ. بمثل حديث جرير.

(3) EMÎRLİK TALEB ETMEKDEN VE ME'MÛRİYETE HARÎS OLMAKDAN NEHİY BÂBI

13 — (1652) .... : Abdurrahman ibn Semure (R) tahdîs edib dedi ki : Rasûlullah (S) bana hitâben : «Yâ Abderrahmân! Emîrlik talebinde bulunma. Çünkü eğer senin istemenle sana emâret vazîfesi verilirse o vazîfede Allâh'ın inâyetine mazhar olamazsın. Eğer sen, istemeksizin bu vazîfe sana tevcîh olunursa vazîfende Allâh'ın yardımına mazhar olursun» buyurdu.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Hasen'den, o da Abdurrahman ibn Semure'den, o da Peygamber'den yukarıki (13 rakamlı) Cerîr ibn Hâzım hadîsi şeklinde rivâyet etmişlerdir.

١٤ — (١٧٣٣) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن العلاء. قالا: حدثنا أبو أسامة عن بريد بن عبد الله، عن أبي بردة، عن أبي موسى. قال: دخلت على النبي ﷺ. أنا ورجلان من بني عمي. فقال أحد الرجلين: يا رسول الله! أمرنا على بعض ما ولاك الله عز وجل. وقال الآخر مثل ذلك. فقال «إنا، والله! لا نولي على هذا العمل أحدا سأله. ولا أحدا حرص عليه».

14 — (1733) .... : Ebû Musa'l-Eşarî (R) şöyle dedi : Ben bir kere beraberimde amuca oğullarımdan iki kişi ile birlikde Peygamber'in huzûruna girdim. Bu iki kişiden birisi :

— Yâ Rasûlallah! Azîz ve Celîl olan Allâh'ın seni tevliye ettiği vazîfelerden biri üzerine beni me'mûr ta'yîn et dedi. Öbürüsü de bunun gibi bir me'mûriyet istedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) :

— Vallâhi biz me'mûriyet isteyen bir kimseyi, ve me'mûriyete harîs olan bir şahsı bu işler üzerine me'mûr ta'yîn etmeyiz buyurdu[7].

١٥ — (...) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ حَاتِمٍ). قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَى
ابْنُ سَعِيدٍ الْقَطَّانُ. حَدَّثَنَا قُرَّةُ بْنُ خَالِدٍ. حَدَّثَنَا حُمَيْدُ بْنُ هِلَالٍ. حَدَّثَنِي أَبُو بُرْدَةَ. قَالَ: قَالَ أَبُو مُوسَى:
أَقْبَلْتُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَمَعِي رَجُلَانِ مِنَ الْأَشْعَرِيِّينَ. أَحَدُهُمَا عَنْ يَمِينِي وَالْآخَرُ عَنْ يَسَارِي. فَكِلَاهُمَا
سَأَلَ الْعَمَلَ. وَالنَّبِيُّ ﷺ يَسْتَاكُ. فَقَالَ «مَا تَقُولُ؟ يَا أَبَا مُوسَى! أَوْ يَا عَبْدَ اللهِ بْنَ قَيْسٍ!» قَالَ فَقُلْتُ:
وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ! مَا أَطْلَعَانِي عَلَى مَا فِي أَنْفُسِهِمَا. وَمَا شَعَرْتُ أَنَّهُمَا يَطْلُبَانِ الْعَمَلَ. قَالَ: وَكَأَنِّي أَنْظُرُ
إِلَى سِوَاكِهِ تَحْتَ شَفَتِهِ، وَقَدْ قَلَصَتْ. فَقَالَ «لَنْ، أَوْ لَا نَسْتَعْمِلُ عَلَى عَمَلِنَا مَنْ أَرَادَهُ. وَلَكِنِ اذْهَبْ
أَنْتَ، يَا أَبَا مُوسَى! أَوْ يَا عَبْدَ اللهِ بْنَ قَيْسٍ!» فَبَعَثَهُ عَلَى الْيَمَنِ. ثُمَّ أَتْبَعَهُ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ. فَلَمَّا قَدِمَ عَلَيْهِ
قَالَ: انْزِلْ. وَأَلْقَى لَهُ وِسَادَةً. وَإِذَا رَجُلٌ عِنْدَهُ مُوثَقٌ. قَالَ: مَا هَٰذَا؟ قَالَ: هَٰذَا كَانَ يَهُودِيًّا فَأَسْلَمَ.
ثُمَّ رَاجَعَ دِينَهُ، دِينَ السَّوْءِ. فَتَهَوَّدَ. قَالَ: لَا أَجْلِسُ حَتَّى يُقْتَلَ. قَضَاءُ اللهِ وَرَسُولِهِ. فَقَالَ: اجْلِسْ. نَعَمْ.
قَالَ: لَا أَجْلِسُ حَتَّى يُقْتَلَ. قَضَاءُ اللهِ وَرَسُولِهِ. ثَلَاثَ مَرَّاتٍ. فَأَمَرَ بِهِ فَقُتِلَ. ثُمَّ تَذَاكَرَا الْقِيَامَ مِنَ اللَّيْلِ.
فَقَالَ أَحَدُهُمَا، مُعَاذٌ: أَمَّا أَنَا فَأَنَامُ وَأَقُومُ وَأَرْجُو فِي نَوْمَتِي مَا أَرْجُو فِي قَوْمَتِي.

15 — ( ) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Ben yanımda Eş'arîlerden iki kişi olduğu halde Peygamber (S) in huzûruna geldim. Bu iki kişinin biri sağımda, diğeri de solumda bulunuyorlardı. Derken her ikisi de Peygamber'den vazîfe istediler. Bu sırada Peygamber dişlerini misvaklamakla meşgûldu.

— Ne dersin? yâ Ebâ Mûsâ! Yahut da : Yâ Abdellahi'bne Kays! dedi. Ben :

— Seni hak dîn ile gönderen (Allâh'a) yemîn ediyorum ki bu iki kişi gönüllerindeki isteği bana muttali' kılmadılar ve ben onların vazîfe isteyeceklerini de hissetmemişdim dedim. Dudakları yukarı çekilmiş olduğu halde dişlerini misvaklarken dudağı altındaki misvağı hâlâ gözümün önündedir. Bu vaziyetde :

— Aslâ, yahut : Biz isteyeni işlerimiz üzerine me'mûr ta'yîn etmeyiz. Lâkin ancak sen git yâ Ebâ Mûsâ! Veya : Yâ Abdellahibne Kays! bu-

7. Me'mûriyet, haddi zâtında millî ve ictimâî bir vazîfe olduğu için, güzel hizmet etmek şartıyle iyi bir işdir. Bu hadislerde kötülenen me'mûriyet değil, me'mûriyet hırsıdır. Böyle hırsla makam ve mansıb talebinde bulunmakdır. Çünkü bu tıynet ve tabîatdaki harîs kimseler âmme hizmetini gereği gibi îfâ edemez. Onlar hırsla maddî makam ve me'mûriyetler elde etmeği ve sırf kendi doymazlıklarını tatmîni hedef edinirler.

yurdu. Akabinde Ebû Mûsâ'yı Yemen üzerine vâlî olarak gönderdi. Sonra da arkasından Muâz ibn Cebel'i (muallim olarak) gönderdi. Muâz ibn Cebel, Ebû Mûsâ'nın yanına varınca :

— Hayvandan in dedi ve onun için bir dayanacak yastık koydu. Muâz bu sırada Ebû Mûsâ'nın yakınında bağlanmış vaziyetde bir kimse gördü ve :

— Bu nedir? diye sordu. Ebû Mûsâ :

— Bu Yahûdî idi sonra musliman oldu, sonra da tekrar eski dînine, kötü dîne döndü veYahûdî oldu - dedi. Muâz :

— Ben, bu öldürülmedikce oturmam. Allâh'ın ve Rasûlünün hükmü budur dedi. Ebû Mûsâ :

— Otur, evet öyledir dedi idiyse de, Muâz yine :

— Ben, bu öldürülmedikce oturmam. Allâh'ın ve Rasûlünün hükmü budur dedi ve bunu böylece üç defa söyledi. Bunun üzerine emredilib o şâhıs öldürüldü. Sonra Ebû Mûsâ ile Muâz geceleyin kılınacak nâfile namazı müzâkere ettiler. Biri yani Muâz :

— Bana gelince, ben kuvvet kazanmak, nefsimi ibâdet ve tâat için neşâtlandırmak maksadıyle uyur ve kalkarım. Ve bu uyumamdan da gecedeki nâfile namazımdan umîd ettiğim sevâbı ümid ederim dedi[8].

---

8. Buhârî bu hadîsin mensûb olduğu bâbın ünvanında, Peygamber'in bu iki sahâbîyi Yemen'e Vedâ haccından önce gönderdiğini bildiriyor (*Buhârî, megâzî, ba'sü Ebî Mûsâ ve Muâz ile'l-Yemen kable hacceti'l-Vedâ'*, V, 322).

Ebû Musa'l-Eş'arî ile Muâz ibn Cebel sahâbîler arasında ilimleri ile ve Kur'ân'a hizmetleri ile temâyüz etmiş iki mühim sîmâdır. Muâz ibn Cebel on sekiz yaşında müsliman olarak Akabe bey'atında bulunmuş bir Ensâr genci idi. Müstesnâ bir zekâya ve güzel endâme mâlikdi. Bedr'den i'tibâren bütün gazâlarda Peygamber'in maiyyetinden ayrılmamışdır. Peygamber «Ummetimin halâl ve harâmı en iyi bileni Muâz'dır» buyurmuşdur. Muâz otuz beş yaşında iken Tıhâme'de Gor'da bir tâûn kurbanı olmuşdur.

Ebû Mûsâ da bu yükseklikdeki bir fazîleti hâizdi. Kur'ân okumakda husûsî bir tevfîka mazhar olmuşdu. Peygamber : «Ebû Mûsâ'ya Dâvûd Peygamber'in elhânından bir lahn verilmişdir» der idi.

Bu iki sahâbînin Yemen gibi büyük bir ülkenin dünyâ işleri arasında ibâdet ve hakka kulluk husûsundaki muntazam programları bizim için ibret alınacak bir husûsdur. Muâz bir geceyi üçe ayırıyordu : Uyku, namaz, Kur'ân okumak. Uyku vucûdun kıvâmı olub bütün beşerî vazîfelerin îfâsı vücûdun kıvâmına bağlı bulunduğundan uykunun da namaz kadar sevâbı mûcib olduğunu Muâz ibn Cebel'den öğreniyoruz.

(٤) باب كراهة الإمارة بغير ضرورة

١٦ — (١٨٢٥) حدثنا عبد الملك بن شعيب بن الليث. حدثني أبي، شعيب بن الليث. حدثني الليث بن سعد. حدثني يزيد بن أبي حبيب عن بكر بن عمرو، عن الحارث بن يزيد الحضرمي، عن ابن حجيرة الأكبر، عن أبي ذر. قال: قلت: يا رسول الله! ألا تستعملني؟ قال: فضرب بيده على منكبي. ثم قال «يا أبا ذر! إنك ضعيف. وإنها أمانة. وإنها، يوم القيامة، خزي وندامة. إلا من أخذها بحقها وأدى الذي عليه فيها».

(4) ZARÛRET OLMAKSIZIN EMÎRLİK ETMENİN KERÂHETİ BÂBI

16 — (1825) .... : Ebû Zerr (R) dedi ki : Ben :

— Yâ Rasûlallah! Beni bir emârete ta'yîn etmez misin? diye sordum. Bunun üzerine Rasûlullah eliyle omuzuma vurdu sonra da :

— Yâ Ebâ Zerr! Sen zaîfsin. Bu emîrlik ise muhakkak bir emânetdir. Şüphe yok ki bu emânet, kıyâmet gününde hakâret ve nedâmet olacakdır. Ancak bu emâneti haklı olarak üzerine alıb da onun gerekli kıldığı vazîfeleri yerine getirenler müstesnâdır (onlar hor ve pişman olmayacaklardır) buyurdu.

١٧ — (١٨٢٦) حدثنا زهير بن حرب وإسحق بن إبراهيم. كلاهما عن المقرئ. قال زهير: حدثنا عبد الله بن يزيد. حدثنا سعيد بن أبي أيوب عن عبيد الله بن أبي جعفر القرشي، عن سالم بن أبي سالم الجيشاني، عن أبيه، عن أبي ذر؛ أن رسول الله ﷺ قال «يا أبا ذر! إني أراك ضعيفا. وإني أحب لك ما أحب لنفسي. لا تأمرن على اثنين. ولا تولين مال يتيم».

17 — (1826) .... : Ebû Zerr (R) den; (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Yâ Ebâ Zerr! Ben seni zaîf (kalbli) görüyorum. Kendime arzu ettiğim her hayır ve saâdeti senin için de arzu ederim. (Bu saygı ve mahabbet sevkiyle emrediyorum ki sen bu ince kalbliliğinle) sakın iki kimse üzerine olsa bile emîr olma. Herhangi bir yetîm malı idâresini de üzerine alma» [9].

---

9. Ebû Zerr, İslâm'a ilk giren beş zâtın birisi idi. İlimde İbn Mes'ûd'a müsâvî sayılırdı. Fakat idâre husûsunda ve mâlî işlerde garîb ictihadları vardı. Meselâ ihtiyâcdan fazla iki kuruşun bir arada toplanmasını Kur'ân'ın men ettiği *kenz* sayardı. Beytulmâlden verilen dört yüz dînâr payını o günü fakîrlere dağıtırdı. Bu cihetle Şâm'da Muâviye'nin vâliliği zamanında bu ictihadlarından dolayı halîfelik makamına şikâyet edilmiş ve Medîne'ye çağrılmışdır. Bu defa da Medîne'de Hz. Usmân tarafından fetvâ vermesi men edilmiş ve o da Rebeze köyüne çekilerek otuz iki târihinde orada vefat etmişdir.

(٥) باب فضيلة الإمام العادل، وعقوبة الجائر، والحث على الرفق بالرعية،
والنهي عن إدخال المشقة عليهم

١٨ – (١٨٢٧) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ابْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ عَمْرٍو (يَعْنِي ابْنَ دِينَارٍ)، عَنْ عَمْرِو بْنِ أَوْسٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو. قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو بَكْرٍ: يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ. وَفِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنَّ الْمُقْسِطِينَ، عِنْدَ اللهِ، عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ. عَنْ يَمِينِ الرَّحْمَٰنِ عَزَّ وَجَلَّ. وَكِلْتَا يَدَيْهِ يَمِينٌ؛ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا».

(5) ÂDİL DEVLET BAŞKANININ FAZÎLETİ, ZÂLİM OLANININ UKÛBETİ, İDÂRE EDİLENLERE KARŞI MERHAMETLİ DAVRANMAYA TEŞVÎK VE ONLARI MEŞAKKATE SOKMAKDAN NEHİY BÂBI

18 — (1827) .... : Abdullah ibn Amr (R) dan, Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Adâlet edenler, Allah katında nûrdan minberler (yüksek menziller) üzerinde olacaklardır. O nûrdan yükseklikler, haddi zâtında huzûru yüksek olan Azîz ve Celîl Rahmân'ın yüksekliğindendir. Bu âdiller öyle kimselerdir ki onlar, kendi ahâlileri ve velâyetlerinde bulunanlar hakkında verdikleri hükümlerinde dâima adâlet ederler» [10].

---

10. «Âdiller, nûrdan minberler üzerinde olacaklardır» demek, Allâh'a yakın olanlar, onun huzûrunda ikramlara mazhar kılınanlar, sanki nûrdan yaradılıb da nûr saçan yüksek mekanlar üzerinde yükseleceklerdir demekdir. Bu ifâdeler onların cennetdeki hallerinin güzelliği ve mertebelerinin yüksekliğinden kinâyedir.

Yemîn kelimesi burada Allâh'ın müteşâbih sıfatlarından olub mâhiyet ve hakîkatı üzerinde söz etmiyerek olduğu gibi iymân edilecek husûslardandır. Lugatda ise yemîn kelimesi çeşitli ma'nâlara gelir :

Yumun ve meymûne : Bereket, kutlu ve sevinçli olmak;
Eymen, meymûn, yâmin ve yemîn : Kutlu ve ferhunde, mubârek.
Yemîn : Sağ el, yumn, hayır ve bereket.
Yemîn : Bereket, zor ve kuvvet.
Yemîn : Sağ taraf.
Yemn : Sağ tarafa gitmek.
Yemîn : Kasem, and... (*Kamûs Ter*, IV, 787-788).

١٩ – (١٨٢٨) حدثني هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. حَدَّثَنِي حَرْمَلَةُ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ابْنِ شِمَاسَةَ. قَالَ: أَتَيْتُ عَائِشَةَ أَسْأَلُهَا عَنْ شَيْءٍ. فَقَالَتْ: مِمَّنْ أَنْتَ؟ فَقُلْتُ: رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ مِصْرَ. فَقَالَتْ: كَيْفَ كَانَ صَاحِبُكُمْ لَكُمْ فِي غَزَاتِكُمْ هَٰذِهِ؟ فَقَالَ: مَا نَقَمْنَا مِنْهُ شَيْئًا. إِنْ كَانَ لَيَمُوتُ لِلرَّجُلِ مِنَّا الْبَعِيرُ، فَيُعْطِيهِ الْبَعِيرَ. وَالْعَبْدُ، فَيُعْطِيهِ الْعَبْدَ. وَيَحْتَاجُ إِلَى النَّفَقَةِ، فَيُعْطِيهِ النَّفَقَةَ. فَقَالَتْ: أَمَا إِنَّهُ لَا يَمْنَعُنِي الَّذِي فَعَلَ فِي مُحَمَّدِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ، أَخِي، أَنْ أُخْبِرَكَ مَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، يَقُولُ فِي بَيْتِي هَٰذَا «اللَّهُمَّ! مَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَشَقَّ عَلَيْهِمْ، فَاشْقُقْ عَلَيْهِ. وَمَنْ وَلِيَ مِنْ أَمْرِ أُمَّتِي شَيْئًا فَرَفَقَ بِهِمْ، فَارْفُقْ بِهِ».

(...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ. حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ عَنْ حَرْمَلَةَ الْمِصْرِيِّ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ شِمَاسَةَ، عَنْ عَائِشَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِمِثْلِهِ.

19 — (1828) .... : Abdurrahman ibn Şemâme dedi ki : Âişe'ye geldim ve kendisinden bir şey soruyordum :

— Sen kimlerdensin? dedi.

— Mısır ahâlisinden bir kimseyim dedim.

— Sizin sâhibiniz, sizin şu gazâlarınızda sizin için nasıldır? dedi.

— Biz ondan hiçbir şeyi ayıblamadık ve çirkin görmedik. Bizden bir kimsenin devesi ölürse derhal ona deve verir, kölesi ölürse ona köle verir, nafakaya muhtac olursa derhal nafaka verir dedim.

— Ama şu muhakkak ki onun kardeşim Muhammed ibn Ebî Bekr hakkında yapmış olduğu şey, benim Rasûlullah'dan işittiğimi sana haber vermekliğimden beni men' etmez. Rasûlullah (S) benim şu evimde şöyle buyuruyordu : «Yâ Allah! Her kim ümmetimin işinden bir şeyi üzerine alır da onlara meşakkat verirse, sen de ona meşakkat ver. Her kim de ümmetimin işlerinden bir şeyi üzerine alıb onlara lutuf ve merhametle muâmele ederse, sen de ona lutuf ve merhametle muâmele yap!»

( ) .... : Buradaki râvî de yine Abdurrahman ibn Şemâme'den, o da Âişe'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir.

٢٠ – (١٨٢٩) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. حَدَّثَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «أَلَا كُلُّكُمْ رَاعٍ. وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ. فَالْأَمِيرُ الَّذِي عَلَى النَّاسِ رَاعٍ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ. وَالرَّجُلُ رَاعٍ عَلَى أَهْلِ بَيْتِهِ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُمْ. وَالْمَرْأَةُ رَاعِيَةٌ عَلَى بَيْتِ بَعْلِهَا وَوَلَدِهِ، وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْهُمْ. وَالْعَبْدُ رَاعٍ عَلَى مَالِ سَيِّدِهِ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْهُ. أَلَا فَكُلُّكُمْ رَاعٍ. وَكُلُّكُمْ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ».

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا محمد بن بشر. ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. ح وحدثنا ابن المثنى. حدثنا خالد (يعني ابن الحارث). ح وحدثنا عبيد الله بن سعيد. حدثنا يحيى (يعني القطان). كلهم عن عبيد الله بن عمر. ح وحدثنا أبو الربيع وأبو كامل. قالا: حدثنا حماد بن زيد. ح وحدثني زهير بن حرب. حدثنا إسماعيل. جميعا عن أيوب. ح وحدثني محمد بن رافع. حدثنا ابن أبي فديك. أخبرنا الضحاك (يعني ابن عثمان). ح وحدثنا هارون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. حدثني أسامة. كل هؤلاء عن نافع، عن ابن عمر. مثل حديث الليث، عن نافع.

(...) قال أبو إسحق: وحدثنا الحسن بن بشر. حدثنا عبد الله بن نمير عن عبيد الله، عن نافع، عن ابن عمر، بهذا، مثل حديث الليث عن نافع.

(...) وحدثنا يحيى بن يحيى ويحيى بن أيوب وقتيبة بن سعيد وابن حجر. كلهم عن إسماعيل بن جعفر، عن عبد الله بن دينار، عن ابن عمر. قال: قال رسول الله ﷺ. ح وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن سالم بن عبد الله، عن أبيه. قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول. بمعنى حديث نافع عن ابن عمر. وزاد في حديث الزهري: قال: وحسبت أنه قد قال «الرجل راع، في مال أبيه، ومسئول عن رعيته».

(...) وحدثني أحمد بن عبد الرحمن بن وهب. أخبرني عمي. عبد الله بن وهب. أخبرني رجل سماه، وعمرو بن الحارث عن بكير، عن بسر بن سعيد. حدثه عن عبد الله بن عمر، عن النبي ﷺ، بهذا المعنى.

20 — (1829) .... : İbn Umer (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Haberiniz olsun ki her birerleriniz birer çobandır ve her birerleriniz idâresi altındakilerden sorumludur : İnsanlar üzerinde emîr bulunan bir kimse bir güdücüdür ve güddüklerinden sorumludur. Erkek, ev halkı üzerinde bir güdücüdür ve güddüklerinden sorumludur. Kadın, kocasının evi ve çocukları üzerinde bir güdücüdür ve o da güddüklerinden sorumludur. Hizmetçi, efendisinin malı üzerinde bir güdücüdür, o da ondan sorumludur. Haberiniz olsun, her birerleriniz birer çobandır ve her

birerleriniz güddüklerinden (yani elinin altında ne varsa ona lâyıkıyle bakıb korumakdan) sorumludur» [11].

( ) .... : Buradaki sekiz tarîk râvîlerinin hepsi de yine Nâfi'den, o da İbn Umer'den yukarıki Leys'in, Nâfi'den gelen hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

( ) .... : Buradaki râvî de Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den böylece Leys'in, Nâfi'den gelen hadîsi gibi rivâyet etmişdir.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Zuhrî'nin hadîsinde şu ziyâde vardır : Râvî İbn Umer yahut ondan rivâyet eden oğlu Sâlim : Rasûlullah'ın bir de, «insan babasına âid malda bir çobandır ve elinin altındakilerden sorumludur» buyurduğunu sanıyorum der.

( ) .... : Buradaki râvî de yine Abdullah ibn Umer'den, o da Peygamber'den bu ma'nâ ile rivâyet etmişdir.

٢١ – (١٤٢) وحدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَشْهَبِ عَنِ الْحَسَنِ . قَالَ : عَادَ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ زِيَادٍ، مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ الْمُزَنِيَّ . فِي مَرَضِهِ الَّذِي مَاتَ فِيهِ . فَقَالَ مَعْقِلٌ : إِنِّي مُحَدِّثُكَ حَدِيثًا سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . لَوْ عَلِمْتُ أَنَّ لِي حَيَاةً مَا حَدَّثْتُكَ . إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْتَرْعِيهِ اللهُ رَعِيَّةً ، يَمُوتُ يَوْمَ يَمُوتُ وَهُوَ غَاشٌّ لِرَعِيَّتِهِ ، إِلَّا حَرَّمَ اللهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ » .

(...) وحدثناه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ يُونُسَ ، عَنِ الْحَسَنِ . قَالَ : دَخَلَ ابْنُ زِيَادٍ عَلَى مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ وَهُوَ وَجِعٌ . بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي الْأَشْهَبِ . وَزَادَ : قَالَ : أَلَّا كُنْتَ حَدَّثْتَنِي هَذَا قَبْلَ الْيَوْمِ ؟ قَالَ : مَا حَدَّثْتُكَ . أَوْ لَمْ أَكُنْ لِأُحَدِّثَكَ .

21 — (142) Bize, Şeybân ibn Ferrûh tahdîs etti. Bize Ebu'l-Eşheb, Hasen'den tahdîs etti. Hasen dedi ki : (Vâlî) Ubeydullah ibn Ziyâd, Ma'kıl ibn Yesâr el-Muzenî'ye, vefatına sebeb olan hastalığında ziyârete geldi.

---

11. Bu hadîsin ferdî ve ictimâî rahât ve huzûru kefîl, muazzam bir idâre düstûru olduğu apaçıkdır. Hadîsde ferdlerin biribirlerine ve cemiyete karşı mükellef bulundukları ödevleri noktasından çoban denilmesi, ödevin kudsiyetini ve onun samîmiyetle edâ edilmesi luzûmunu ifâde etmekdedir. Cemiyetin hasîs ihtiraslardan uzak bulunan ve dâima fıtrî safveti ile yaşıyan çoban, koyunlarını güdüb gözetlerken bunlara karşı duyduğu derin şefekat ve merhamet hissi, ferdlerde vazife îfâ ederken aranılan samîmiyetin en temiz örneğidir. İşte çobandan kasdedilen ma'nâ budur.

Dîn nazarında güdücü ve güdülen (idâreci ve idâre edilen) olmadık hiçbir mükellef yokdur. Herkes bir bakıma güdücü ve başka bir bakıma güdülendir. Cemiyetin her ferdi başkasının ya zâtına, ya malına karşı güdücüdür. Karşısında güdülen denilecek kimse olmasa bile yine kendi organlarının kuvvetleri ile duygularının güdücüsüdür. Bunları iyi korumak ve Allâh'ın rızâsına aykırı işlerde kullanmamakla mükellefdir. Ve o, bütün bu vazîfeleri güzel edâ edib etmemek yüzünden sorumludur.

Ma'kıl (R), Ubeydullah'a şöyle dedi: Benim için bir müddet daha bir hayât mukadder olduğunu bileydim sana şu söyliyeceğim hadîsi söylemezdim. Ben Rasûlullah (S) den işittim şöyle buyuruyordu: «Allah'ın, bir halk topluluğunu güdüb idâre etmek vazîfesini verdiği her kul, öleceği gün idâre ettiklerine aldadıb zulmetmiş olarak ölürse, Allah ona cennetini muhakkak harâm kılacakdır».

( ) .... : Buradaki râvî de Hasen'in: İbn Ziyâd, Ma'kıl ibn Yesâr'ın yanına girdi. Ma'kıl hasta halde idi dediğini Ebu'l-Eşheb hadîsi gibi rivâyet etti. Burada şunu ziyâde etmişdir: Ubeydullah ibn Ziyâd: Bu hadîsi bana bu günden evvel niye tahdîs etmedin? diye sordu. Ma'kıl: Sana tahdîs etmedim, yahut sana tahdîs edecek değildim dedi.

٢٢ – (...) وحدثنا أَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى (قَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الآخَرَانِ: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ). حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي الْمَلِيحِ؛ أَنَّ عُبَيْدَ اللهِ ابْنَ زِيَادٍ دَخَلَ عَلَى مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ فِي مَرَضِهِ. فَقَالَ لَهُ مَعْقِلٌ: إِنِّي مُحَدِّثُكَ بِحَدِيثٍ لَوْلَا أَنِّي فِي الْمَوْتِ لَمْ أُحَدِّثْكَ بِهِ. سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَا مِنْ أَمِيرٍ يَلِي أَمْرَ الْمُسْلِمِينَ، ثُمَّ لَا يَجْهَدُ لَهُمْ وَيَنْصَحُ، إِلَّا لَمْ يَدْخُلْ مَعَهُمُ الْجَنَّةَ».

(...) وحدثنا عُقْبَةُ بْنُ مُكْرَمٍ الْعَمِّيُّ. حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ. أَخْبَرَنِي سَوَادَةُ بْنُ أَبِي الْأَسْوَدِ. حَدَّثَنِي أَبِي؛ أَنَّ مَعْقِلَ بْنَ يَسَارٍ مَرِضَ. فَأَتَاهُ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ زِيَادٍ يَعُودُهُ. نَحْوَ حَدِيثِ الْحَسَنِ عَنْ مَعْقِلٍ.

22 — ( ) .... : Ebu'l-Melîh'den (şöyle demişdir): Ubeydullah ibn Ziyâd, Ma'kıl ibn Yesâr (R) hasta iken yanına girdi. Ma'kıl ona hitâben şöyle dedi: Ben sana bir hadîs tahdîs edeceğim ki eğer ölmek üzere olduğumu bilmiş olmasaydım bu hadîsi sana tahdîs etmezdim. Ben, Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu: «Muslimanların (umûmî velâyet) işini üzerine alan, sonra da onların hayrına çalışmayan ve onlara velâyet etmekde hulûs ve sadakat göstermiyen her devlet başkanı idâre ettiği halk ile beraber cennete girmeyecekdir».

( ) .... : Buradaki râvî de: Ma'kıl ibn Yesâr hastalandı. Akabinde Ubeydullah ibn Ziyâd ona hasta ziyâretine geliyordu diyerek Hasen'in Ma'kıl'den naklettiği hadîs tarzında rivâyet etti.

٢٣ – (١٨٣٠) حدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ. حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ. حَدَّثَنَا الْحَسَنُ؛ أَنَّ عَائِذَ بْنَ عَمْرٍو، وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، دَخَلَ عَلَى عُبَيْدِ اللهِ بْنِ زِيَادٍ. فَقَالَ: أَيْ بُنَيَّ! إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ شَرَّ الرِّعَاءِ الْحُطَمَةُ. فَإِيَّاكَ أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ» فَقَالَ لَهُ: اجْلِسْ. فَإِنَّمَا أَنْتَ مِنْ نُخَالَةِ أَصْحَابِ مُحَمَّدٍ ﷺ. فَقَالَ: وَهَلْ كَانَتْ لَهُمْ نُخَالَةٌ؟ إِنَّمَا كَانَتِ النُّخَالَةُ بَعْدَهُمْ، وَفِي غَيْرِهِمْ.

23 — (1830) .... : Bize Hasen şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) ın sahâbîlerinden biri olan Âiz ib Amr, Ubeydullah ibn Ziyâd'ın yanına girdi ve :

— Ey oğulcuğum! Ben, Rasûlullah'dan işittim : «Çobanların en şerlileri, sevketmekde, suya götürüb getirmekde develere çok şiddetli davranıb onları biribiri üzerine sıkıştırarak döven ve zulmeden çobanlardır. Sakin sen de o nevi çobanlardan (idârecilerden) olmayasın» buyuruyordu dedi. Vâlî Ubeydullah ona :

— Otur. Sen Muhammed'in sahâbîlerinin ancak kepeklerindensin (yani seçkinlerinden, âlimlerinden, yükseklerinden değilsin) dedi. Âiz :

— Sahâbîlerin kepeği var mıydı ki? Kepek ancak sahâbîlerden sonrakilerde ve onlardan başkalarında var olmuşdur dedi.

(٦) باب غلظ تحريم الغلول

٢٤ — (١٨٣١) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ، عَنْ أَبِي زُرْعَةَ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَامَ فِينَا رَسُولُ اللهِ ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ . فَذَكَرَ الْغُلُولَ فَعَظَّمَهُ وَعَظَّمَ أَمْرَهُ . ثُمَّ قَالَ « لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، عَلَىٰ رَقَبَتِهِ بَعِيرٌ لَهُ رُغَاءٌ . يَقُولُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَغِثْنِي . فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا . قَدْ أَبْلَغْتُكَ . لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، عَلَىٰ رَقَبَتِهِ فَرَسٌ لَهُ حَمْحَمَةٌ . فَيَقُولُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَغِثْنِي . فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا . قَدْ أَبْلَغْتُكَ . لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، عَلَىٰ رَقَبَتِهِ شَاةٌ لَهَا ثُغَاءٌ . يَقُولُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَغِثْنِي . فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا . قَدْ أَبْلَغْتُكَ . لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، عَلَىٰ رَقَبَتِهِ نَفْسٌ لَهَا صِيَاحٌ . فَيَقُولُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَغِثْنِي . فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا . قَدْ أَبْلَغْتُكَ . لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، عَلَىٰ رَقَبَتِهِ رِقَاعٌ تَخْفِقُ . فَيَقُولُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَغِثْنِي . فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا . قَدْ أَبْلَغْتُكَ . لَا أُلْفِيَنَّ أَحَدَكُمْ يَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، عَلَىٰ رَقَبَتِهِ صَامِتٌ . فَيَقُولُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَغِثْنِي . فَأَقُولُ : لَا أَمْلِكُ لَكَ شَيْئًا . قَدْ أَبْلَغْتُكَ » .

(...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ أَبِي حَيَّانَ ، وَعُمَارَةَ بْنِ الْقَعْقَاعِ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي زُرْعَةَ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . بِمِثْلِ حَدِيثِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ أَبِي حَيَّانَ .

(6) DEVLET MALINA HIYÂNETİN HARAMLIĞININ AĞIRLIĞI BÂBI

24 — (1831) ....: Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Bir gün Rasûlullah (S) aramızda ayağa kalkdı da devlet ve millet malına hıyâneti zikretdi. Bu hıyâneti ve bunun günâhının ağırlığını çok büyülttü. Sonra şöyle buyurdu: «Sakın sizden hiçbirinizi kıyâmet gününde omuzunda böğürmekde olan bir deve olduğu halde gelirken bulmayayım! O hırsız bana:

— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et, diyecekdir. Ben de ona:

— Hakkında hiçbir sûretde şefâat etmeğe mâlik değilim. Ben sana (dünyâda Allâh'ın hükmünü) teblîğ ettim diye cevâb vereceğim. Sakın sizden birinizi kıyâmet gününde omuzunda homurdayan bir at olduğu halde gelirken rastlamıyayım. Bu at hırsızı olan kimse de:

— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et der. Ben de ona:

— Sana hiçbir yardıma muktedir değilim, ben sana bunu teblîğ etmişdim derim.

Yine sakın sizden birinizi kıyâmet gününde omuzunda meleyib durmakda olan bir koyun olduğu halde gelirken rastlamıyayım. Bu koyun hırsızı kul da:

— Yâ Rasûlallah! Benim imdâdıma yetiş! der. Ben de ona:

— Ben sana hiçbir imdâda muktedir olamam. Ben sana teblîğ etmişdim derim.

Sakın sizden kimseyi kıyâmet gününde omuzunda bağıran bir nefs olduğu halde gelirken bulmayayım. O:

— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et! diyecekdir. Ben de ona:

— Sana hiçbir yardıma mâlik değilim. Ben sana teblîğ etmişdim derim.

Sakın sizden kimseyi kıyâmet gününde omuzunda çalkalanan elbise ve kumaşlarla gelirken yüzyüze karşılaşmıyayım. Bu hırsız da:

— Yâ Rasûlallah! Bana yardım et! diyecekdir. Ben de ona:

— Sana hiçbir yardıma muktedir değilim, ben sana teblîğ etmişdim derim.

Sakın sizden kimseyi kıyâmet gününde omuzunda altun gümüş gibi sessiz mallar olduğu halde gelirken görmiyeyim. Böyle bir hırsız da:

— Yâ Rasûlallah! Benim imdâdıma yetiş diyecekdir. Ben de ona:

— Hakkında hiçbir sûretde şefâat ve yardım etmeğe muktedir değilim. Ben sana (dünyâda Allâh'ın hükmünü) teblîğ etmişdim diye cevâb veririm».

( ) Buradaki râvîler de yine Ebû Hureyre'den, İsmâil'in Ebû Hayyân'dan rivâyet ettiği yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

٢٥ – (...) وحدثني أحمد بن سعيد بن صخر الدارمي. حدثنا سليمان بن حرب. حدثنا حماد (يعني ابن زيد) عن أيوب، عن يحيى بن سعيد، عن أبي زرعة بن عمرو بن جرير، عن أبي هريرة. قال: ذكر رسول الله ﷺ الغلول فعظمه. واقتص الحديث. قال حماد: ثم سمعت يحيى بعد ذلك يحدثه. فحدثنا بنحو ما حدثنا عنه أيوب.

(...) وحدثني أحمد بن الحسن بن خراش. حدثنا أبو معمر. حدثنا عبد الوارث. حدثنا أيوب عن يحيى بن سعيد بن حيان، عن أبي زرعة، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. بنحو حديثهم.

25 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'nin; Rasûlullah (S) devlet ve millet malından hırsızlığı zikretdi ve bunun günâhının ağırlığını çok büyültdü diyerek bütün hadîsi naklettiğini rivâyet etti.

Râvî Hammâd dedi ki : Sonra bunun ardından Yahyâ ibn Saîd'in bu hadîsi tahdîs etmekde olduğunu işittim. O da bize Eyyûb'un yine kendisinden tahdîs ettiği tarzda tahdîs etti.

( ) .... : Burada yine Eyyûb, Yahyâ ibn Saîd ibn Hayyân'dan, o da Ebû Zur'â'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den yukardaki râvîlerin hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir.

(٧) باب تحريم هدايا العمال

٣٦ – (١٨٣٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وابن أبي عمر (واللفظ لأبي بكر). قالوا: حدثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن عروة، عن أبي حميد الساعدي، قال: استعمل رسول الله ﷺ رجلا من الأسد يقال له ابن اللتبية (قال عمرو وابن أبي عمر: على الصدقة) فلما قدم قال: هذا لكم. وهذا لي، أهدي لي. قال: فقام رسول الله ﷺ على المنبر. فحمد الله وأثنى عليه. وقال «ما بال عامل أبعثه فيقول: هذا لكم وهذا أهدي لي! أفلا قعد في بيت أبيه أو في بيت أمه حتى ينظر أيهدى إليه أم لا. والذي نفس محمد بيده! لا ينال أحد منكم منها شيئا إلا جاء به يوم القيامة يحمله على عنقه، بعير له رغاء. أو بقرة لها خوار. أو شاة تيعر». ثم رفع يديه حتى رأينا عفرتي إبطيه. ثم قال «اللهم! هل بلغت؟» مرتين.

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ،
عَنْ عُرْوَةَ، عَنْ أَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ. قَالَ: اسْتَعْمَلَ النَّبِيُّ ﷺ ابْنَ اللُّتْبِيَّةِ، رَجُلًا مِنَ الْأَزْدِ، عَلَى الصَّدَقَةِ.
فَجَاءَ بِالْمَالِ فَدَفَعَهُ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ. فَقَالَ: هَٰذَا مَالُكُمْ. وَهَٰذِهِ هَدِيَّةٌ أُهْدِيَتْ لِي. فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ ﷺ
«أَفَلَا قَعَدْتَ فِي بَيْتِ أَبِيكَ وَأُمِّكَ فَتَنْظُرَ أَيُهْدَى إِلَيْكَ أَمْ لَا؟» ثُمَّ قَامَ النَّبِيُّ ﷺ خَطِيبًا. ثُمَّ ذَكَرَ
نَحْوَ حَدِيثِ سُفْيَانَ.

(7) DEVLET ME'MÛRLARINA HEDİYELER ALMALARININ HARAM KILINMASI BÂBI

26 — (1832) .... : Ebû Humeyd es-Sâidî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S), Esed kabîlesinden İbnu Lutbiyye denilen bir kimseyi zekât me'mûru ta'yîn etmişdi. Bu zât vazîfeyi görüb Medîne'ye geldiği zaman :

— Şu sizin zekât malınız, bu da benimdir, bana hediye verilmişdir dedi. Rasûlullah, hemen minber üzerine hitâbeye kalkdı ve Allâh'a hamdu senâ ettikden sonra şöyle buyurdu :

— Kendisini zekât toplamağa gönderdiğim şu me'mûrun hâli nedir ki! Şimdi gelmiş : Şu sizin zekât malınızdır, bu da bana hediye verilmişdir diyor. Bu adam babasının yahut anasının evinde otursaydı da kendisine bir hediye verilir miydi, yoksa verilmez miydi görseydi ya. Muhammed'in nefsi elinde olan Allâh'a yemîn ederim ki, bir kimse hıyânet edib Beytulmalden (hakkından başka) bir şey alırsa, muhakkak kıyâmet gününde o insan çaldığı malı boynuna yükleyerek getirir. Çaldığı hayvan deve ise, boynunda inleye inleye; sığır ise avaz avaz bağırarak; koyun ise şiddetle ferhâd ederek (Arasât meydanına gelir).

Bundan sonra Rasûlullah iki elini koltuk altı beyazlığı görünene kadar kaldırdı. Sonra da iki defa : «Yâ Allâh! Emirlerini teblîğ ettim mi? Emirlerini teblîğ ettim mi?» dedi.

( ) .... : Ebû Humeyd es-Sâidiyy dedi ki : Peygamber (S), Ezd kabîlesinden bir kimse olan İbnu'l-Lutbiyye'yi zekât üzerine me'mûr ta'yîn etti. Sonra da bu me'mûr zekât mallarını getirdi ve Peygamber'e teslîm etti. Bu sırada :

— Şunlar sizin zekât mallarınızdır, şunlar da bana hediye edilen hediye mallardır dedi. Bunun üzerine Peygamber :

— Sen, babanın ve ananın evinde otursaydın da sana hediye verilir miydi yoksa verilmez miydi bakaydın ya! buyurdu. Sonra Peygamber halka hitâb etmek için ayağa kalkdı. Râvî bundan sonra (26 rakamlı) Sufyân hadîsi tarzında zikretmişdir.

٢٧ - (...) حدثنا أبو كريب محمد بن العلاء. حدثنا أبو أسامة. حدثنا هشام عن أبيه، عن أبي حميد الساعدي. قال: استعمل رسول الله ﷺ رجلا من الأزد على صدقات بني سليم. يدعى ابن الأتبية. فلما جاء حاسبه. قال: هذا مالكم. وهذا هدية. فقال رسول الله ﷺ «فهلا جلست في بيت أبيك وأمك حتى تأتيك هديتك، إن كنت صادقا؟» ثم خطبنا فحمد الله وأثنى عليه. ثم قال «أما بعد. فإني أستعمل الرجل منكم على العمل مما ولاني الله. فيأتي فيقول: هذا مالكم وهذا هدية أهديت لي. أفلا جلس في بيت أبيه وأمه حتى تأتيه هديته، إن كان صادقا. والله! لا يأخذ أحد منكم منها شيئا بغير حقه، إلا لقي الله تعالى يحمله يوم القيامة. فلأعرفن أحدا منكم لقي الله يحمل بعيرا له رغاء. أو بقرة لها خوار. أو شاة تيعر». ثم رفع يديه حتى رؤي بياض إبطيه. ثم قال «اللهم! هل بلغت؟» بصر عيني وسمع أذني.

27 — ( ) .... : Ebû Humeyd es-Sâidiyy (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S), Ezd kabîlesinden İbnu'l-Lutbiyye denilen bir kimseyi Suleym oğullarının zekâtları üzerine me'mûr ta'yîn etmişdi. İbnu'l-Lutbiyye vazîfesinden geldiğinde Rasûlullah'a hisab verdi de: Şu sizin zekât malınızdır. şu da hediyedir dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ona: «Eğer sen doğru söylüyorsun, babanın ve ananın evinde oturaydın da sana hediye getirilir miydi görseydin! buyurdu». Sonra bizlere hitâb edib, evvelâ Allâh'a hamdu senâ etti, sonra da: «Amma ba'du» diyerek şöyle buyurdu: «Ben içinizden birisini, Allâh'ın bana havâle buyurduklarından şu zekât işine ta'yîn ediyorum. Müteâkiben bu zât geliyor ve: Şu sizin zekât malınızdır, şu da bana hediye edilmiş olan bir hediyedir diyor! Bu adam sözünde doğru ise, hediyesinin kendisine gelmesi için babasının, anasının evinde otursaydı ya! Allâh'a yemîn ederim ki sizden bir kimse Beytulmalden hakkı olmayarak herhangi bir şey alırsa muhakkak kiyâmet gününde fazladan aldığı o malı yüklenerek Allâh'a kavuşacakdır. Ben sizlerden inlemekde olan bir deveyi yahut bağırmakda olan bir sığırı yahut da feryâd etmekde olan bir koyunu yüklenerek Allâh'a kavuşan bir kimseyi kat'î olarak tanımakdayım».

Bundan sonra Rasûlullah ellerini koltuk altı beyazlığı görünene kadar kaldırdı sonra da: «Yâ Allâh! Emîrlerini teblîğ ettim mi?» dedi.

Râvî: Peygamber'in bu hareketlerini gözüm görmüş, bu hutbeyi de kulağım işitmişdir dedi.

٢٨ – (...) وحدثنا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا عَبْدَةُ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامٍ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ. وَفِي حَدِيثِ عَبْدَةَ وَابْنِ نُمَيْرٍ: فَلَمَّا جَاءَ حَاسَبَهُ. كَمَا قَالَ أَبُو أُسَامَةَ. وَفِي حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ: «تَعْلَمُنَّ وَاللهِ! وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ! لَا يَأْخُذُ أَحَدُكُمْ مِنْهَا شَيْئًا». وَزَادَ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ قَالَ: بَصُرَ عَيْنِي وَسَمِعَ أُذُنَايَ. وَسَلُوا زَيْدَ بْنَ ثَابِتٍ. فَإِنَّهُ كَانَ حَاضِرًا مَعِي.

28 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Hişâm'dan bu isnâdla rivâyet ettiler. Bunlardan Abdete ile İbn Numeyr'in hadîslerinde Ebû Usâme'nin dediği gibi : İbnu'l-Lutbiyye geldiği zaman Rasûlullah (S) a hisab verdi ifâdesi vardır. İbn Numeyr'in hadîsinde : «Vallâhi kat'î biliniz! Nefsim elinde olana yemîn ediyorum ki, sizden biriniz Beytu'l-mâl'den bir şey alırsa...» ifâdeleri vardır. Sufyân'ın hadîsinde ise Râvî : Bu hâdiseyi gözüm gördü, hutbeyi de iki kulağım işitti. Zeyd ibn Sâbit'e de sorunuz. Çünkü o benimle beraber hâzır bulunuyordu demişdir.

٢٩ – (...) وحدثناه إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ ذَكْوَانَ (وَهُوَ أَبُو الزِّنَادِ)، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ اسْتَعْمَلَ رَجُلًا عَلَى الصَّدَقَةِ. فَجَاءَ بِسَوَادٍ كَثِيرٍ. فَجَعَلَ يَقُولُ: هَٰذَا لَكُمْ. وَهَٰذَا أُهْدِيَ إِلَيَّ. فَذَكَرَ نَحْوَهُ.

قَالَ عُرْوَةُ: فَقُلْتُ لِأَبِي حُمَيْدٍ السَّاعِدِيِّ: أَسَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ؟ فَقَالَ: مِنْ فِيهِ إِلَى أُذُنِي.

29 — ( ) .... : Urvetu'bnu'z-Zubeyr'den, (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) bir kimseyi zekât sadakası üzerine me'mûr ta'yîn etti. Müteâkiben o zât pek çok mal getirdi de : Şu sizindir, şu da bana hediyye verildi demeğe başladı. Râvî hadîsin bundan sonrasını yukardaki hadîs tarzında zikretmişdir. Urve dedi ki : Ben, Ebû Humeyd es-Sâidî'ye hitâben :

— Sen bunu bizzât Rasûlullah'dan işittin mi? diye sordum. Bunun üzerine Ebû Humeyd :

— Doğrudan doğruya Rasûlullah'ın ağzından kulağıma geçmişdir dedi.

٣٠ – (١٨٣٣) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعُ بْنُ الْجَرَّاحِ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ عَمِيرَةَ الْكِنْدِيِّ، قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «مَنِ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ، فَكَتَمَنَا مِخْيَطًا فَمَا فَوْقَهُ، كَانَ غُلُولًا يَأْتِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» قَالَ: فَقَامَ إِلَيْهِ رَجُلٌ أَسْوَدُ، مِنَ الْأَنْصَارِ. كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ. فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ! اقْبَلْ عَنِّي عَمَلَكَ. قَالَ «وَمَالَكَ؟» قَالَ: سَمِعْتُكَ تَقُولُ كَذَا وَكَذَا. قَالَ «وَأَنَا أَقُولُهُ الْآنَ. مَنِ اسْتَعْمَلْنَاهُ مِنْكُمْ عَلَى عَمَلٍ فَلْيَجِئْ بِقَلِيلِهِ وَكَثِيرِهِ. فَمَا أُوتِيَ مِنْهُ أَخَذَ. وَمَا نُهِيَ عَنْهُ انْتَهَى».

(...) وحدثناه مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي وَمُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ. ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ. قَالُوا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، بِمِثْلِهِ.

(...) وحدثناه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ. أَخْبَرَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَى. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ أَبِي خَالِدٍ. أَخْبَرَنَا قَيْسُ بْنُ أَبِي حَازِمٍ. قَالَ: سَمِعْتُ عَدِيَّ بْنَ عَمِيرَةَ الْكِنْدِيَّ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ. بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ.

30 — (1833) .... : Adiyyu'bnu Amîre el-Kindî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) dan işitdim «sizlerden her kimi bir işe ta'yîn ettikde o da bir iğne ve daha yukarı değerde bir şeyi bizden gizledi ise bu meblâğ kıyâmet günü onun getireceği bir hıyânet ve hırsızlık metâı olmuşdur» buyurdu. Bunun üzerine şekli hâlâ gözümün önünde olan Ensâr'dan siyah bir insan Rasûlullah'a doğru kalkdı ve :

— Yâ Rasûlallah! İşini benden kabul et dedi. Rasûlullah :

— Sana ne oldu? diye sordu. O zât :

— Senden şöyle şöyle buyurduğunu işittim dedi. Rasûlullah :

— Ben onu işte şimdi de söylüyorum. Sizlerden her kimi bir vazîfeye me'mûr ettikse o işin azını çoğunu getirsin. Ondan kendisine ne verilirse onu alsın. Nehyedilenden de kendini çeksin buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de : Bize İsmail bu isnâdla onun benzeri hadîsi tahdîs etti dediler.

( ) .... : Kays ibn Ebî Hâzım haber verib dedi ki : Ben Adiyy ibn Amîre el-Kindî'den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah'dan işiddim şöyle buyuruyordu... bu hadîs de yukardakilerin hadîsi gibidir.

(٨) باب وجوب طاعة الأمراء في غير معصية، وتحريمها في المعصية

٣١ - (١٨٣٤) حدثني زهير بن حرب وهارون بن عبد الله. قالا: حدثنا حجاج بن محمد. قال: قال ابن جريج: نزل: يا أيها الذين آمنوا أطيعوا الله وأطيعوا الرسول وأولي الأمر منكم [٤/النساء/٥٩] في عبد الله بن حذافة بن قيس بن عدي السهمي. بعثه النبي ﷺ في سرية. أخبرنيه يعلى بن مسلم، عن سعيد بن جبير، عن ابن عباس.

(8) DEVLET ÂMİRLERİNE, MA'SİYET HÂRİCİNDE İTÂATIN VUCÛBU, MA'SİYETDE İSE İTÂATIN HARÂM KILINMASI BÂBI

31 — (1834) .... : İbn Cureyc dedi ki: **«Ey iymân edenler! Allâh'a itâat edin, Peygamber'e ve sizden olan emîr sâhiblerine de itâat edin. Eğer bir şey hakkında çekişirseniz onu Allâh'a ve Peygamber'e döndürün, eğer Allâh'a ve âhiret gününe inanıyorsanız. Bu, hem hayırlı hem netîce i'tibârıyle daha güzeldir»** (en-Nisâ : 59) âyeti Abdullah ibn Huzâfe ibn Kays ibn Adiyy es-Sülemî dolayısıyle nâzil olmuşdur. O sırada ki Peygamber onu bir müfrezeye kumandan olarak göndermişdi. Bunu bana Ya'lâ ibn Muslim, Saîd ibn Cübeyr'den, o da İbn Abbâs'dan haber verdi [12].

---

12. Meşhûr tâbiî âlimlerinden Zeyd ibn Eslem bu âyetdeki emîr sâhiblerinden maksad amme velâyetini, millet nufûz ve kudretini temsîl eden devlet adamlarıdır demiş ve bu âyetden önceki: *«Şüphesiz ki Allah size emânetleri ehillerine vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adâletle hükmeylemenizi emreyler. Allah bununla size gerçek ne güzel öğüt veriyor. Şüphe yok ki Allah hakkıyle işidici, hakkıyle görücüdür»* (en-Nisa: 58) âyeti okuyarak bu tefsirindeki isâbetini göstermişdir.

Bu iki âyetde devlet kurumunun ve İslâm idâre hukûkunun en esaslı hükümlerine işâret olunmuşdur ki İslâm ümmetinin ilk ve en önemli vazîfesi kendisine ehliyetli ve kudretli bir devlet başkanı seçmesi ve bu sûretle devlet idâresi kurmasıdır. Bu muhim vazîfenin ehemmiyetini Peygamber (S) şu hadîsi ile belirtmişdir: « اذا وسد الامر الى غير اهله فانتظر الساعة = Devlet makamı, millet tarafından ehil olmayan kimseye saltanat tahtı yapılıb oturtuldu mu o millet felâketi gözlemelidir» (Buhârî, ilm).

Diğer tarafdan devlet idâresi kendilerine birer emânet olarak verilen devlet adamlarına da millet üzerinde adâletle tasarruf etmeleri emrolunmuşdur. Bu da onların en esaslı ve mütekabil vazîfesi bulunuyor. Metindeki âyetde millet tarafından seçilmiş, adâletli devlet adamlarına da itâat edilmesinin millî ve dînî bir vazîfe olduğu bildirilmişdir. Bu itâat, millet ve hükümetin karşılıklı seçim ve adâlet vazîfeleri îcâbıdır. Hukuk nazariyelerine göre millet, devlet başkanı seçer ve onun teşkîl ettiği hükümeti kabûl etmekle *ulu'l-emr* denilen idâre âmirlerine vekâlet vermiş oluyor. Vekîlin âdilâne tasarruflarını kabûl etmek müvekkil için hukûkî bir zarûretdir. Bundan dolayı meşrû' ve âdil bir hükümete karşı isyân, Allâh'a ve Rasûlune karşı isyân telakkî edilmişdir.

«Metnin, Nisâ: 59 âyetindeki kayıdlardan biri de mu'minlere hitâben minkum (= sizden) kaydıdır ve ma'nâsı açıkdır. Mu'minlerden olmayan ulu'l-emre itâat dînen vâcib kılınmamışdır. Bu husûsda itâat değil, varsa bir ahde riâyet bahis konusu ola-

٣٢ – (١٨٣٥) حدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا المغيرة بن عبد الرحمن الحزامي عن أبي الزناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ قال « من أطاعني فقد أطاع الله . ومن يعصني فقد عصى الله . ومن يطع الأمير فقد أطاعني . ومن يعص الأمير فقد عصاني » .

(...) وحدثنيه زهير بن حرب . حدثنا ابن عيينة عن أبي الزناد ، بهذا الإسناد . ولم يذكر « ومن يعص الأمير فقد عصاني » .

32 — (1835) .... : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Her kim bana itâat ederse o Allâh'a itâat etmişdir. Her kim de bana isyân ederse, Allâh'a isyân etmişdir. Her kim emîre itâat ederse o, bana itâat etmişdir. Her kim emîre isyân ederse, bana isyân etmişdir».

( ) .... : Buradaki râvî de Ebu'z-Zinâd'dan bu isnâdla rivâyet edib, «her kim emîre isyân ederse, bana isyân etmişdir» fıkrasını zikretmemişdir.

---

cakdır. Fakat tâatın vâcib olmamasından behemehal isyânın vucûbunu anlamağa kalkışmamalıdır. Tâatın vâcib olmaması, isyânın vucûbunu gerektirmeyeceğinden itâat mecbûriyetinde bulunmamakla isyân mecbûriyetinde bulunmak arasında fark vardır. İsyân hakkı başka, isyân vazîfesi yine başkadır. Binâenaleyh buradan gayr mu'min bir muhitde bulunan mu'minlerin şuna buna karşı isyankar bir ihtilalcı vaziyetinde telakkî edilmemeleri, fakat mu'minlerin her nerede bulunurlarsa bulunsunlar Allâh'a ve Rasûlune karşı ma'siyetden sakınıb kendilerinden olan ulu'l-emre itâat etmeleri ve tâğûtlara boyun eğmemeleri luzûmunu anlamak lazım gelir.

Âyetde *umerâ* denilmeyib de *ulu'l-emr* buyurulması dikkate şâyandır. Bu mefhûm, emîrlere, hâkimlere şâmil oldukdan başka emre bihakkın sâhib olmak ve mercii umûr bulunmak ma'nâlarını da tazammun eder. Bundan dolayı selef müfessirleri bu ulu'l-emr hakkında birkaç vecih ileri sürmüşlerdir :

a. Râşid halîfeler,

b. Nuzûl sebebine nazaran seriyye emîrleri yani kumandanlar,

c. «...*Halbuki onu Peygamber'e ve içlerinde emîr sâhibi olanlara arz etseler elbetde bunların istinbâta kadir olanları onu anlarlar, bilirlerdi...*» (en-Nisâ: 83) âyeti delâleti ile hüküm istinbâtına müktedir olan ilm ve fıkh ehli olduğu zikredilmiş ve bununla emrin yalnız askerî ve icrâî haysiyete mahsûs olmayıb daha ziyâde kazâî ve teşrîî haysiyete âid bulunduğu da gösterilmişdir. Binâenaleyh âyetin beyân uslûbuna ve rivâyetlerin tamâmına nazaran meseleyi daha ziyâde bir cemiyetle düşünmek gerekiyor. Bunun için Fahruddin Râziy bu esâsı tetkîk ederek Allah ve Rasûlullah'dan sonra içtimâî bir hey'et hâlinde itâatleri vâcib kılınan ulu'l-emrden maksad *hallu akd erbâbı* denilen ve ittifakları bir ummeti temsîl ederek Kitâb ve sünnet'den sonra doğrudan doğruya şer'î bir delîl teşkîl eden icmâ' ehli olması lâzım geldiğini, Allâh'a ve Peygamber'e itâatden sonra en mutlak itâatın ancak bu olabileceğini, emîrler, hâkimler ve âlimlere itâat de bunlardan birine müteferri' bulunduğunu müdellel ve mufassal bir sûretde beyân etmişdir» (*Hak Dîni*, II, 1374-1377).

٣٣ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب. أخبره قال: حدثنا أبو سلمة بن عبد الرحمن عن أبي هريرة، عن رسول الله ﷺ؛ أنه قال «من أطاعني فقد أطاع الله. ومن عصاني فقد عصى الله. ومن أطاع أميري فقد أطاعني. ومن عصى أميري فقد عصاني».

(...) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا مكي بن إبراهيم. حدثنا ابن جريج عن زياد، عن ابن شهاب؛ أن أبا سلمة بن عبد الرحمن أخبره؛ أنه سمع أبا هريرة يقول: قال رسول الله ﷺ. بمثله. سواء.

(...) وحدثني أبو كامل الجحدري. حدثنا أبو عوانة عن يعلى بن عطاء، عن أبي علقمة. قال: حدثني أبو هريرة، من فيه إلى في. قال: سمعت رسول الله ﷺ. ح وحدثني عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. ح وحدثنا محمد بن بشار. حدثنا محمد بن جعفر. قالا: حدثنا شعبة عن يعلى بن عطاء. سمع أبا علقمة. سمع أبا هريرة عن النبي ﷺ. نحو حديثهم.

(...) وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. حدثنا معمر عن همام بن منبه، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. بمثل حديثهم.

33 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) : «Her kim bana itâat ederse, Allâh'a itâat etmişdir. Her kim bana isyân ederse, Allâh'a isyân etmişdir. Her kim benim emîrime itâat ederse, bana itâat etmişdir. Her kim de benim emîrime isyân ederse, bana isyân etmişdir» buyurdu.

( ) .... : Ebû Seleme ibn Abdirrahman haber verdi ki, kendisi Ebû Hureyre'den : Rasûlullah buyurdu ki... derken işitmiş ve aynen yukarıki hadîsin benzerini nakletmişdir.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de Ebû Hureyre'den yukarıkilerin hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Alkame : Bana Ebû Hureyre ağız ağıza tahdîs edib, Rasûlullah'dan işittim dedi demişdir.

( ) Bize Muhammed ibn Râfî' tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk tahdîs etti. Bize Ma'mer, Hemmâm ibn Münebbih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den yukarkilerin hadîsleri gibi tahdîs etmişdir.

٣٤ – (...) وحدثني أبو الطاهر. أخبرنا ابن وهب عن حيوة؛ أن أبا يونس، مولى أبي هريرة حدثه. قال: سمعت أبا هريرة يقول عن رسول الله ﷺ. بذلك. وقال «من أطاع الأمير» ولم يقل «أميري». وكذلك في حديث همام عن أبي هريرة.

34 — ( ) Bize Ebu't-Tâhir tahdîs etti. Bize İbn Vehb, Hayve'den haber verdi ki ona da Ebû Hureyre'nin azâdlısı Ebû Yûnus tahdîs edib, ben Ebû Hureyre'den işittim, Rasûlullah (S) den böyle söylüyordu dedi: «Her kim emîre itâat ederse» dedi de, «benim emîrime» demedi. Hemmâm'ın Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği hadîsde de böyledir.

٣٥ – (١٨٣٦) وحدثنا سعيد بن منصور وقتيبة بن سعيد. كلاهما عن يعقوب. قال سعيد: حدثنا يعقوب بن عبد الرحمن عن أبي حازم، عن أبي صالح السمان، عن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «عليك السمع والطاعة. في عسرك ويسرك. ومنشطك ومكرهك. وأثرة عليك».

35 — (1836) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): «Neş'ende, kederinde, zorluğunda, kolaylığında ve başkalarının kendi arzularını senin haklı durumun üzerine tercîh ettikleri hallerde de (âmirlere) dinlemek ve itâat etmek senin üzerine vâcibdir» buyurdu.

٣٦ – (١٨٣٧) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعبد الله بن براد الأشعري وأبو كريب. قالوا: حدثنا ابن إدريس عن شعبة، عن أبي عمران، عن عبد الله بن الصامت، عن أبي ذر. قال: إن خليلي أوصاني أن أسمع وأطيع. وإن كان عبدا مجدع الأطراف.

(...) وحدثنا محمد بن بشار. حدثنا محمد بن جعفر. ح وحدثنا إسحق. أخبرنا النضر بن شميل. جميعا عن شعبة، عن أبي عمران، بهذا الإسناد. وقالا في الحديث: عبدا حبشيا مجدع الأطراف.

(...) وحدثناه عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. حدثنا شعبة عن أبي عمران، بهذا الإسناد، كما قال ابن إدريس: عبدا مجدع الأطراف.

36 — (1837) .... : Ebû Zerr (R): Halîl'im bana, üzerimize âmir ta'yîn edilen kimse âzası kesik bir köle de olsa dinleyib itâat etmemi tavsiye etmişdir dedi.

( ) .... : Buradaki iki râvî yine bu isnâdla rivâyet edib : Etrafı kesilmiş Habeş'li bir köle olsa bile demişlerdir.

( ) .... : Burada da Şu'be, Ebû Imrân'dan bu isnâdla (36 rakamlı) İbn İdrîs'in dediği gibi : Âzası kesilmiş bir köle de olsa diye rivâyet etti.

٣٧ – (١٨٣٨) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن يحيى بن حصين.
قال: سمعت جدتي تحدث؛ أنها سمعت النبي ﷺ يخطب في حجة الوداع. وهو يقول «ولو استعمل
عليكم عبد يقودكم بكتاب الله، فاسمعوا له وأطيعوا».

(...) وحدثناه ابن بشار. حدثنا محمد بن جعفر وعبد الرحمن بن مهدي عن شعبة، بهذا الإسناد.
وقال «عبدا حبشيا».

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع بن الجراح عن شعبة، بهذا الإسناد. وقال
«عبدا حبشيا مجدعا».

(...) وحدثنا عبد الرحمن بن بشر. حدثنا بهز. حدثنا شعبة، بهذا الإسناد. ولم يذكر
«حبشيا مجدعا» وزاد: أنها سمعت رسول الله ﷺ بمنى، أو بعرفات.

(...) وحدثني سلمة بن شبيب. حدثنا الحسن بن أعين. حدثنا معقل عن زيد بن أبي أنيسة، عن
يحيى بن حصين، عن جدته أم الحصين. قال: سمعتها تقول: حججت مع رسول الله ﷺ حجة الوداع.
قالت: فقال رسول الله ﷺ قولا كثيرا. ثم سمعته يقول «إن أمر عليكم عبد مجدع (حسبتها قالت)
أسود، يقودكم بكتاب الله. فاسمعوا له وأطيعوا».

37 — (1838) .... : Yahyâ ibn Husayn dedi ki : Ben ninemden işittim, kendisi Vedâ haccında Peygamber'den işitmişdir. Peygamber (S) hutbe îrad ederken : «Üzerinize, sizleri ALLÂH'IN KİTÂBINA göre idâre edecek bir köle bile vâlî ta'yîn olunsa, sizler o vâlîye dinleyip itâat ediniz» buyuruyordu.

( ) .... : Buradaki râvî de Şu'beden bu isnâdla rivâyet etmiş ve : «Habeş'li bir köle olsa da» demişdir.

( ) .... : Buradaki râvî de yine Şu'beden bu isnâdla tahdîs etmiş ve : «Kesik, Habeş'li bir köle olsa da» demişdir.

( ) .... : Burada Şu'be bu isnâdla tahdîs etmiş fakat, «kesik bir

Habeş'li olsa da» fıkrasını zikretmemişdir. Bir de: O kadın Rasûlullah'dan Minâ'da yahut Arafat'da işitmişdir kısmını ziyâde etmişdir.

( ) .... : Yahyâ ibn Husayn, ninesi Ummu'l-Husayn (R) dan: Yahyâ dedi ki: Ben ninemden işittim şöyle diyordu: Ben Vedâ haccında Rasûlullah (S) ile beraber hacc ettim. Rasûlullah birçok sözler söyledi. Sonra ben ondan işittim ki şöyle buyuruyordu: «Eğer sizin üzerinize, sizleri ALLÂH'IN KİTÂBI'na göre sevk ve idâre edecek olan kesik yahut siyâh bir köle bile vâlî tay'în edilirse, sizler onu dinleyiniz ve itâat eyleyiniz.»

٣٨ – (١٨٣٩) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «عَلَى الْمَرْءِ الْمُسْلِمِ السَّمْعُ وَالطَّاعَةُ. فِيمَا أَحَبَّ وَكَرِهَ. إِلَّا أَنْ يُؤْمَرَ بِمَعْصِيَةٍ. فَإِنْ أُمِرَ بِمَعْصِيَةٍ، فَلَا سَمْعَ وَلَا طَاعَةَ».

(...) وحدثناه زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ). ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. كِلَاهُمَا عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

38 — (1839) .... : İbn Umer (R) den: Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur: «Muslim olan kişiye, hoşlandığı ve hoşlanmadığı husûslarda (âmirlerini) dinlemek ve itâat eylemek vâcibdir. Ma'siyet ile emredilmesi hâli müstesnâdır. Ma'siyet ile emrolunursa onları dinlemek ve itâat etmek yokdur» [13].

---

13. Bu hadîsden devlet reîsinin ve onun ta'yîn ettiği âmirlerin Allâh'a ma'siyet olmayan emirlerini dinlemek ve onlara itâat etmek vâcib olduğu anlaşılıyor. Daha açık bir ifâde ile bu hadîsde: «Devlet âmirlerinin emirlerini dinlemek ve ma'siyetle emrolunmadıkca itâat ve icâbet etmek mu'min üzerine vâcib bir hakdır. Ma'siyetle emrolunduğu zamanda onları dinlemek ve onlara boyun eğmek yokdur» buyurulmuşdur.

Şu halde itâat etmeyib de isyân ve ihtilâl mi edilecek? Hayır, itâatın vâcib olmaması, isyân ve ihtilâlin vucûbunu gerektirmez. İtâatın mecbûrî olmaması ile isyân mecbûriyeti arasında mülâzeme yokdur. Haccâc'ın bunca zulumlerine, binlerce sahâbînin kanına girmesine karşı Enes ibn Mâlik isyâna müsâade etmemişdi. İslâm dîni her ne şekil ve sûretle olursa olsun ictimâî karışıklıkdan, ummetin birlik ve beraberliğinin kırılmasından ummeti sakındırmışdır.

Zâlim ve kötü âmirler hakkında âlimlerin ictihâdı şöyledir: Bir fitneye, bir zulme sebeb olmadan düşürülmesi mumkin olursa düşürülür. Mumkin olmazsa sabredilir.

Fakîhlerden bazıları da şu tezi ileri sürmüşlerdir: Fâsık kişiye ibtida âmme velâyeti akdolunmamalıdır. Âdil olarak bey'at akdi yapılıb da sonra zulme başlarsa bir küfre tutunmadıkca ona karşı hurûc ve ihtilâl sahîh değildir. Küfrü iltizam ederse hurûc ve ihtilâl bazı şartlarla vâcib olur. Ma'siyet ve kâfirlikde itâat bahis konusu olmıyacağını buradaki birçok hadîsler yanında şu âyet dahi sarîh olarak ifâde etmektedir:

فاتقوا الله واطيعون ولا تطيعوا امر المسرفين الذين يفسدون في الارض ولا يصلحون .

= *Artık Allâh'a ittika edin ve bana itâat edin. Musriflerin — mufritlerin — emrine boyun eğmeyin. Ki onlar yeryüzünde fesad yapar, ıslah etmez kimselerdir»* (eş-Şuarâ: 150-152).

( ) .... : Buradaki râvilerin her ikisi de Ubeydullah'dan bu isnâd ile yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

٣٩ – (١٨٤٠) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى). قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زُبَيْدٍ، عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ عَلِيٍّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ جَيْشًا وَأَمَّرَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا. فَأَوْقَدَ نَارًا. وَقَالَ: ادْخُلُوهَا فَأَرَادَ نَاسٌ أَنْ يَدْخُلُوهَا. وَقَالَ الْآخَرُونَ: إِنَّا قَدْ فَرَرْنَا مِنْهَا. فَذُكِرَ ذٰلِكَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ، لِلَّذِينَ أَرَادُوا أَنْ يَدْخُلُوهَا «لَوْ دَخَلْتُمُوهَا لَمْ تَزَالُوا فِيهَا إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ» وَقَالَ لِلْآخَرِينَ قَوْلًا حَسَنًا. وَقَالَ «لَا طَاعَةَ فِي مَعْصِيَةِ اللهِ. إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ».

39 — (1840) .... : Ali (R) den (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) bir müfreze gönderdi ve üzerlerine bir kimseyi kumandan ta'yîn etti. Nihâyet kumandan bir ateş yaktı ve maiyyetindekilere : Ateşe giriniz! diye emretti. Bir takım insanlar ateşin içine girmek istediler. Diğerleri ise : Bizler ateşten kaçmışızdır dediler. Muteâkıben bu, Rasûlullah'a zikrolunduğunda Rasûlullah bu ateşe girmek isteyenlere hitâben : «Eğer ateşe girmiş olaydınız onun içinde kıyâmet gününe kadar kalacaktınız» buyurdu. Diğerlerine hitâben de güzel bir söz söyledi ve : «Allâh'a ma'siyet husûsunda itâat yokdur. İtâat ancak ma'rûf (ve ma'kûl olan emirler) hakkındadır» buyurdu.

٤٠ – (...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ. وَتَقَارَبُوا فِي اللَّفْظِ. قَالُوا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ سَعْدِ بْنِ عُبَيْدَةَ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ، عَنْ عَلِيٍّ، قَالَ: بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ سَرِيَّةً. وَاسْتَعْمَلَ عَلَيْهِمْ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ. وَأَمَرَهُمْ أَنْ يَسْمَعُوا لَهُ وَيُطِيعُوا. فَأَغْضَبُوهُ فِي شَيْءٍ. فَقَالَ: اجْمَعُوا لِي حَطَبًا. فَجَمَعُوا لَهُ. ثُمَّ قَالَ: أَوْقِدُوا نَارًا. فَأَوْقَدُوا. ثُمَّ قَالَ: أَلَمْ يَأْمُرْكُمْ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ تَسْمَعُوا لِي وَتُطِيعُوا؟ قَالُوا: بَلَىٰ. قَالَ: فَادْخُلُوهَا. قَالَ: فَنَظَرَ بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ. فَقَالُوا: إِنَّمَا فَرَرْنَا إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنَ النَّارِ. فَكَانُوا كَذٰلِكَ. وَسَكَنَ غَضَبُهُ. وَطُفِئَتِ النَّارُ. فَلَمَّا رَجَعُوا ذَكَرُوا ذٰلِكَ لِلنَّبِيِّ ﷺ. فَقَالَ «لَوْ دَخَلُوهَا مَا خَرَجُوا مِنْهَا. إِنَّمَا الطَّاعَةُ فِي الْمَعْرُوفِ».

(...) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَأَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ، نَحْوَهُ.

40 — ( ) .... : Ali (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir seriyye gönderdi, üzerine de Ensâr'dan birini (Abdullah ibn Huzâfe'yi) kumandan ta'yîn edib mücâhidlere de kumandanlarını dinlemelerini ve ona itâat

etmelerini emretmişdi. Yolda bir şey husûsunda maiyyeti, kumandanlarını öfkelendirdiler. Bunun üzerine kumandanları :

— Bana odun toplayın diye emretti. Mucâhidler ona odun topladılar. Bu defa da :

— Odunu ateşleyin! emrini verdi. Mücâhidler ateşi yaktılar. Sonra kumandan :

— Rasûlullah size beni dinlemenizi ve bana itâat etmenizi emretmedi mi? diye sordu. Onlar da :

— Evet emretti dediler. Kumandan :

— Öyle ise haydi bu ateşe giriniz dedi. Bu emir üzerine askerler biribirlerine bakışdılar. Müteâkiben :

— Bizler ancak ateşden kaçıb da Rasûlullah'ın himâyesine sığınmış kimseleriz dediler. Onlar bu hal üzere bulunurlarken kumandanın öfkesi yatışdı, ateş de söndü. Medîne'ye döndüklerinde bunu Peygamber'e zikrettiler. Peygamber :

— Eğer mücâhidler bu ateşe girselerdi artık ondan bir daha çıkamazlardı. (Çünkü âmire) itâat ancak ma'rûftadır buyurdu [14].

( ) .... : Buradaki râvîler de A'meş'den bu isnâd ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

٤١ – (١٧٠٩) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ وَعُبَيْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ عُبَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ جَدِّهِ . قَالَ : بَايَعْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ . فِي الْعُسْرِ وَالْيُسْرِ . وَالْمَنْشَطِ وَالْمَكْرَهِ . وَعَلَى أَثَرَةٍ عَلَيْنَا . وَعَلَى أَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ . وَعَلَى أَنْ نَقُولَ بِالْحَقِّ أَيْنَمَا كُنَّا . لَا نَخَافُ فِي اللهِ لَوْمَةَ لَائِمٍ .

(...) وحدثناه ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ (يَعْنِي ابْنَ إِدْرِيسَ) . حَدَّثَنَا ابْنُ عَجْلَانَ وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ وَيَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الْوَلِيدِ ، فِي هَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(...) وحدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) عَنْ يَزِيدَ (وَهُوَ ابْنُ الْهَادِ) ، عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الْوَلِيدِ بْنِ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ ، عَنْ أَبِيهِ . حَدَّثَنِي أَبِي قَالَ : بَايَعْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ إِدْرِيسَ .

41 — (1709) .... : Ubâdetu'bnu Sâmit (R) şöyle demişdir : Biz,

---

14. Bu müfrezeye Ensârî seriyyesi denildiği, kumandanının da Abdullah ibn Huzâfe ile Alkame ibn Mucezziz olduğu zikrediliyor. Hadîsin mazmûnuna göre asıl kumanda mevkiinde İbn Huzâfenin bulunduğu anlaşılıyor. Bu zât ikinci Habeş hicretine iştirak eden ilk muslimanlardandır. Kisrâ nezdine sefâret ile de gönderilmişdir.

Rasûlullah'a zorlukda, kolaylıkda, neş'ede, kederde ve başkalarının bizim üzerimize tercîh edilmesi hallerinde dinlemek, itâat eylemek, emâret sâhibi olan kimselerle emîrlik husûsunda nizâ'laşmamak, **her nerede bulunursak bulunalım, muhakkak hakkı söylemek, Allah yolunda hiçbir kimsenin levm ve kötülemesinden korkmamak üzere bey'at edib söz verdik.**

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Ubâdetu'bnu Sâmit'in torunu Ubâdetu'bnu'l-Velîd'den bu isnâd içinde yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Ubâdetu'bnu'l-Velîd'den, o da babası Velîd ibn Ubâde'den, o da babası Ubâdetu'bnu Sâmit'den olmak üzere onun tahdîs edib : Biz Rasûlullah'a bey'at edib söz verdik dediğini üst tarafdaki (41 rakamlı) Abdullah ibn İdrîs hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

٤٢ – (...) حدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ وَهْبِ بْنِ مُسْلِمٍ. حَدَّثَنَا عَمِّي، عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ. حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ. حَدَّثَنِي بُكَيْرٌ عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ جُنَادَةَ بْنِ أَبِي أُمَيَّةَ قَالَ: دَخَلْنَا عَلَى عُبَادَةَ ابْنِ الصَّامِتِ وَهُوَ مَرِيضٌ. فَقُلْنَا: حَدِّثْنَا، أَصْلَحَكَ اللهُ، بِحَدِيثٍ يَنْفَعُ اللهُ بِهِ، سَمِعْتَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ: دَعَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فَبَايَعْنَاهُ. فَكَانَ فِيمَا أَخَذَ عَلَيْنَا، أَنْ بَايَعَنَا عَلَى السَّمْعِ وَالطَّاعَةِ، فِي مَنْشَطِنَا وَمَكْرَهِنَا، وَعُسْرِنَا وَيُسْرِنَا، وَأَثَرَةٍ عَلَيْنَا. وَأَنْ لَا نُنَازِعَ الْأَمْرَ أَهْلَهُ. قَالَ «إِلَّا أَنْ تَرَوْا كُفْرًا بَوَاحًا. عِنْدَكُمْ مِنَ اللهِ فِيهِ بُرْهَانٌ».

42 — ( ) .... : Cunâdetu'bnu Ebî Umeyye şöyle dedi : Biz Ubâdetu'bnu Sâmit (R) in yanına girdik. Kendisi hasta halde idi. Allah senin hâlini salâha ve iyiliğe götürsün! Sen bize, Rasûlullah (S) dan işittiğin ve Allah'ın o sebeble menfaat vereceği bir hadîs tahdîs eyle dedik. Bunun üzerine şöyle dedi : Rasûlullah —Akabe gecesi— biz Ensârı bey'at için da'vet etti. Biz de kendisi ile bey'at ettik. Rasûlullah'ın Ensâr üzerine bir borç olmak üzere bizden aldığı ahd ve mîsakda şu husûslar vardı : Neş'emizde, kederimizde, zorluğumuzda, kolaylığımızda, başkalarının bizlere tercîh edilib üstün tutulmaları hâlinde dinlemek ve itâat etmek, emâret sâhibi olan kimselerle emîrlik husûsunda çekişmemek. Rasûlullah bu son fıkrada : «Ancak emir sâhibinde açık bir küfür görmeniz müstesnâdır ki bu halde de onun küfrü hakkında yanınızda, Allah Kitâbından, kuvvetli bir delîliniz olmalıdır» buyurdu [15].

15. Bu hadîs, seçimle devlet nufûz ve kudretini temsîl eden emîre ve devlet başkanına itâat etmek, ona karşı isyân ve kıtâle kalkışmamak husûsunda sarîh bir nassdır. Ziyâde olarak da bu itâatın son hudûdu bildirilmişdir ki bu da emîrin sarîh bir nassın delâlet ettiği açık bir küfre tutunub onu emretmiş olmasıdır. Bu sûretde onun velâyetini inkâr

(٩) باب الإمام جنة يقاتل به من ورائه ويتقى به

٤٣ - (١٨٤١) حدثنا إبراهيم عن مسلم. حدثني زهير بن حرب. حدثنا شبابة. حدثني ورقاء،
عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. قال «إنما الإمام جنة. يقاتل من
ورائه. ويتقى به. فإن أمر بتقوى الله عز وجل وعدل، كان له بذلك أجر. وإن يأمر بغيره، كان
عليه منه».

(9) «DEVLET BAŞKANI (MİLLET İÇİN), ÖNÜNDE KITÂL YAPILAN VE KENDİSİ İLE KORUNULAN BİR KALKANDIR» BÂBI

43 — (1841) .... : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Devlet başkanı, (millet için) bir kalkandır. Onun önünde (onun kumandasında) harb edilir. Onunla (düşmandan) korunulur. Eğer o millete Azîz ve Celîl olan Allâh'a takvâ ile emreder ve adâletle hareket ederse, bu emir ve adâleti sebebiyle kendisine büyük bir ecir vardır. Eğer takvâ ve adâletden başkası ile emir ve hükmederse bundan da onun aleyhinde büyük bir günah vardır» [16].

(١٠) باب وجوب الوفاء ببيعة الخلفاء، الأول فالأول

٤٤ - (١٨٤٢) حدثنا محمد بن بشار. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن فرات القزاز،
عن أبي حازم. قال: قاعدت أبا هريرة خمس سنين. فسمعته يحدث عن النبي ﷺ. قال «كانت
بنو إسرائيل تسوسهم الأنبياء. كلما هلك نبي خلفه نبي. وإنه لا نبي بعدي. وستكون خلفاء

---

etmek câiz olur. Çünkü Rasûlullah bundan evvel yukarıda 39 rakamıyle geçen hadîsin sonunda : «LÂ TÂATE Fİ - MA'SİYETİ'LLÂH, İNNEMA'T-TÂATU Fİ'L-MA'RÛF = Allâh'a ma'siyet husûsunda itâat yokdur. İtâat ancak ma'rûftadır» buyurmuşdur.

Şüphe yok ki buradaki «itâat yokdur» fıkrası, hemen isyâne, ihtilâle ve kan dökmeye kalkışın demek değildir. Bu kötü durumlara girişmeden, diğer fesadsız, zulümsüz usullerle yani hukûk ve adâlet yolları ile kötü vaziyete son vermeğe teşebbüs ve gayret edilecekdir.

16. Târih tedkîklerinden apaçık görülür ki, târihde gelmiş geçmiş milletler, başlarında Peygamber'in bu hadîsinde işâret ettiği vasıfda iyi devlet adamları bulunduğu devirlerde her bakımdan ileri gidib yükselmişler, bu vasıflardaki başkan ve idârecilerden mahrûm kaldıkları devirlerde ise gerileyib çökmüşlerdir. Allah İslâm milletlerini kıyâmete dek dîndâr, doğru, âdil ve kahraman başkanlardan ve idârecilerden mahrûm bırakmasın. Âmîn.

فَتَكْثُرُ » قَالُوا : فَمَا تَأْمُرُنَا ؟ قَالَ « فُوا بِبَيْعَةِ الأَوَّلِ فَالأَوَّلِ . وَأَعْطُوهُمْ حَقَّهُمْ . فَإِنَّ اللهَ سَائِلُهُمْ عَمَّا
اسْتَرْعَاهُمْ » .

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ بَرَّادٍ الأَشْعَرِيُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ
عَنِ الْحَسَنِ بْنِ فُرَاتٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، بِهَـٰذَا الإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(10) DEVLET BAŞKANLARINA SIRA TERTÎBİNE GÖRE YAPILAN BEY'ATA VEFÂ GÖSTERMENİN VUCÛBU BÂBI

44 — (1842) .... : Ebû Hâzım şöyle dedi: Ben Ebû Hureyre (R) ile beş sene beraber oturdum. Ondan işittim ki kendisi Peygamberden hadîs tahdîs ediyordu. Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «İsrâîl oğulları zamanında onları Peygamberler idâre ederdi. Her ne zaman bir peygamber ölürse, onun yerine bir başka peygamber geçerdi. Şüphesiz ki benden sonra peygamber yokdur. Ancak halîfeler var olacaklardır. Onlar müteaddid de olabilirler». Sahâbîler :

— (Halîfeler taaddüd ederse) bize ne emredersiniz? diye sordular. Rasûlullah :

— Birinciye ettiğiniz bey'ate bağlı kalınız ve onlara haklarını veriniz (emirlerini dinleyib itâat ediniz). Onlara da Allah, riâyet etmelerini istediği haklarınızdan soracakdır buyurdu [17].

---

17. Târihin şahâdetine göre de İsrâîl oğulları arasında sık sık fitne ve fesad çıkardı. Cemiyetin nizâmı bozuldukca da Allah hemen bir Peygamber gönderirdi. Onun tebliğleri ile fitne ve fesad kaldırılır ve cemiyetleri islâh olunurdu. Bu kavmin Tevrât hükümlerinden değiştirib bozdukları kısımlar da düzeltilirdi. Hadîsdeki «tesûsuhüm el-enbiyâu = İsrâîl oğullarını peygamberler idâre ederdi» cümlesi ile bu târihî vâkıaya işâret edilmişdir.

Peygamber'imiz, Peygamber'lerin sonu olduğundan artık cemiyetin nübüvvet ve risâletle idâresi devri nihâyet bulmuş, velâyet idâresi zamanı gelmişdi. Âmme velâyeti, halkın bey'atı ve seçimi ile elde edilen bir nevi cumhûriyet sistemi olduğuna göre velâyet iddia eden devlet başkanlarının taaddüd edebilmesi ihtimâli vardı. Nitekim bu fena konu ilk halîfe seçiminde Benû Sâide sofasında Muhâcirler ile Ensâr arasında görülmüşdü. Cemiyeti böyle bozgunculukdan korumak için hadîsde birinci seçim ve bey'atın sahîh ve ona bağlılık vâcib olduğu, ikinci bey'atın bâtıl ve ona uymak harâm bulunduğu bildirilmişdir.

Bu hadîsde İslâm teşkilat hukûkunun âmme velâyeti ve âmme hakları gibi en mühim bir bahsine işâret edilmişdir. İslâm dînî devlet teşkilâtında evvelâ bir devlet başkanı seçimini emreder. Bu başkanlık ya bizzât halk tarafından veya âmme nâmına devlet merkezinde bulunan hall ve *akd* sâhibleri tarafından icrâ edilen bir seçim ve bey'atle iktisâb edilir. Bu bey'atle millet bu otoriter başkanlığa karşı birtakım vazîfeler ve haklar, devlet başkanı da âmmeye karşı mütekabil vazîfeler ve haklar deruhde etmiş bulunurlar. Âmmenin devlete karşı deruhte ettiği vazîfenin başında devlet başkanının çıkardığı emirlere îtâat etmek vardır. Bu mühim husûs Kur'ân'da ve hadîsde birçok nasslarla te'yîd edilmişdir. Bu hadîsde : «Halîfelerin haklarını veriniz» buyurul-

( ) .... : Buradaki râvî de Hasen ibn Furât'dan, o da babasından bu isnâdla yukardaki hadîs gibi rivâyet etmişdir.

٤٥ – (١٨٤٣) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو الْأَحْوَصِ وَوَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ح وَحَدَّثَنَا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَلِيُّ بْنُ خَشْرَمٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . كُلُّهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ . ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « إِنَّهَا سَتَكُونُ بَعْدِي أَثَرَةٌ وَأُمُورٌ تُنْكِرُونَهَا » . قَالُوا : يَا رَسُولَ اللّٰهِ ! كَيْفَ تَأْمُرُ مَنْ أَدْرَكَ مِنَّا ذٰلِكَ ؟ قَالَ « تُؤَدُّونَ الْحَقَّ الَّذِي عَلَيْكُمْ . وَتَسْأَلُونَ اللّٰهَ الَّذِي لَكُمْ » .

45 — (1843) .... : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Abdullah ibn Mes'ûd'dan rivâyet ettiler. İbn Mes'ûd (R) dedi ki : Rasûlullah (S) :

— Şu muhakkak ki benden sonra yakın bir istikbalde bir takım gayr meşrû tercîhler ve hoşlanmıyacağınız birçok işler meydana gelecekdir buyurdu. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Bizlerden bu işlere erişenlere nasıl hareket etmelerini emredersin? dediler. Rasûlullah :

— **Kendi üzerinize edâsı vâcib olan hakları edâ eder yerine getirirsiniz, lehinize olan** (mahrûm bırakıldığınız) **kendi haklarınızı da Allah'dan istersiniz** buyurdu [18].

٤٦ – (١٨٤٤) حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ إِسْحٰقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ زُهَيْرٌ : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ) عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ وَهْبٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ عَبْدِ رَبِّ الْكَعْبَةِ . قَالَ : دَخَلْتُ الْمَسْجِدَ فَإِذَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ جَالِسٌ فِي ظِلِّ الْكَعْبَةِ . وَالنَّاسُ مُجْتَمِعُونَ عَلَيْهِ . فَأَتَيْتُهُمْ فَجَلَسْتُ إِلَيْهِ فَقَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ فِي سَفَرٍ . فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا . فَمِنَّا مَنْ يُصْلِحُ خِبَاءَهُ

muşdur. Devlet başkanının vazîfesi de âmme haklarının ve menfaatlarının muhâfazasıdır. Âmme haklarına riâyet etmeyen devlet başkanları için bu hadîsde yalnız uhrevî cezâ zikredilmişdir. Diğer rivâyetlerde geçtiği üzere adâletle haraket etmeyen başkanlara karşı *hal'* edilmek, itâat edilmemek gibi bir takım dünyevî cezâlar da konulmuşdur.

18. Hadîsin bu fıkrası «Allâh'ın hakkını Allâh'a, kıralın hakkını kırala veriniz» şeklindeki meşhûr söze uygun düşmüşdür. Bu söz Hz. Îsâ'ya da nisbet edilir (*Luka İncili*, bâb : 20, âyet : 26).

وَمِنَّا مَنْ يَنْتَضِلُ ، وَمِنَّا مَنْ هُوَ فِي جَشَرِهِ . إِذْ نَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ : الصَّلَاةَ جَامِعَةً .
فَاجْتَمَعْنَا إِلَى رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ . فَقَالَ « إِنَّهُ لَمْ يَكُنْ نَبِيٌّ قَبْلِي إِلَّا كَانَ حَقًّا عَلَيْهِ أَنْ يَدُلَّ أُمَّتَهُ عَلَى خَيْرِ
مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ ، وَيُنْذِرَهُمْ شَرَّ مَا يَعْلَمُهُ لَهُمْ . وَإِنَّ أُمَّتَكُمْ هٰذِهِ جُعِلَ عَافِيَتُهَا فِي أَوَّلِهَا . وَسَيُصِيبُ
آخِرَهَا بَلَاءٌ وَأُمُورٌ تُنْكِرُونَهَا . وَتَجِيءُ فِتْنَةٌ فَيُرَقِّقُ بَعْضُهَا بَعْضًا . وَتَجِيءُ الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ :
هٰذِهِ مُهْلِكَتِي . ثُمَّ تَنْكَشِفُ . وَتَجِيءُ الْفِتْنَةُ فَيَقُولُ الْمُؤْمِنُ : هٰذِهِ هٰذِهِ . فَمَنْ أَحَبَّ أَنْ يُزَحْزَحَ
عَنِ النَّارِ وَيُدْخَلَ الْجَنَّةَ ، فَلْتَأْتِهِ مَنِيَّتُهُ وَهُوَ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ . وَلْيَأْتِ إِلَى النَّاسِ الَّذِي يُحِبُّ
أَنْ يُؤْتَى إِلَيْهِ . وَمَنْ بَايَعَ إِمَامًا ، فَأَعْطَاهُ صَفْقَةَ يَدِهِ وَثَمَرَةَ قَلْبِهِ ، فَلْيُطِعْهُ إِنِ اسْتَطَاعَ . فَإِنْ جَاءَ آخَرُ
يُنَازِعُهُ فَاضْرِبُوا عُنُقَ الْآخَرِ » . فَدَنَوْتُ مِنْهُ فَقُلْتُ لَهُ : أَنْشُدُكَ اللّٰهَ ! آنْتَ سَمِعْتَ هٰذَا مِنْ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ ؟
فَأَهْوَى إِلَى أُذُنَيْهِ وَقَلْبِهِ بِيَدَيْهِ . وَقَالَ : سَمِعَتْهُ أُذُنَايَ وَوَعَاهُ قَلْبِي . فَقُلْتُ لَهُ : هٰذَا ابْنُ عَمِّكَ مُعَاوِيَةُ
يَأْمُرُنَا أَنْ نَأْكُلَ أَمْوَالَنَا بَيْنَنَا بِالْبَاطِلِ . وَنَقْتُلَ أَنْفُسَنَا . وَاللّٰهُ يَقُولُ : يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا
أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللّٰهَ
كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا [٤/النساء/٢٩] . قَالَ : فَسَكَتَ سَاعَةً ثُمَّ قَالَ : أَطِعْهُ فِي طَاعَةِ اللّٰهِ وَاعْصِهِ فِي مَعْصِيَةِ اللّٰهِ

(...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ . قَالُوا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ .
ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كِلَاهُمَا عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

46 — (1844) .... : Abdurrahman ibn Abdi Rabbi'l-Kâ'be şöyle dedi : Kâ'be mescidine girdim. Bir de bakdım ki Abdullah ibn Amr ibn Âs, Kâ'benin gölgesinde oturmuş, etrafında da insanlar toplanmışdı. Onların yanına geldim ve Abdullah'ın yanıbaşına oturdum. Bu sırada Abdullah (R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) ile beraber bir seferde bulunuyorduk. Bir yerde konakladık. Bizden kimi çadırını düzeltiyor, kimi ok atışı yapıyor, kimi de kendi yerinde hayvanı ile meşgûl oluyordu. Derken birdenbire Rasûlullah'ın nidâcısı : «ES'SALÂTE CÂMİATEN (= Haydin namaza)!» diye nidâ etti. Biz de hemen Rasûlullah'ın yanında toplandık. Rasûlullah şöyle buyurdu : «Benden önceki herbir peygamber üzerine, ümmetini onların lehine olacağını bildiği hayırlı şeylere delâlet etmek, aleyhlerine olacağını bildiği şeylerin de âkibetinin fenalığını haber vermek kaçınılmaz bir hak olmuşdur. Şu sizin ümmetinize gelince, onun âfiyeti (yani selâmet, istikamet ve birliği) evvelinde kılındı. Âhirine de belâlar ve hoşlanmıyacağınız birçok kötü işler isâbet edecekdir. Arka ar-

kaya öyle fitneler gelir ki, sonra gelen gittikce daha büyük olduğu için önce geleni ince ve hafîf bırakır. Fitne gelir de mu'min kul: İşte beni helâk edecek budur der, sonra o fitne açılır gider. Yine fitne gelir, bu sefer mu'min kul: İşte budur, budur! der. Artık her kim ateşden uzaklaştırılmasını ve cennete girdirilmesini arzu ederse ölümü ona, kendisi Allâh'a ve âhiret gününe iymân eder halde iken gelsin ve insanlara, kendisine yapılmasını arzu ettiği şeyi yapsın. Her kim bir imâma (devlet başkanına) bey'at edib de elini eli üzerine koymuş ve kalbinin meyvesini ona vermişse (yani ona doğru ve hâlis bir niyetle ahd vermişse), artık gücü yettiği derecede o imâma itâat etsin. Eğer diğer bir imâm yani devlet başkanı çıkıb da birincisi ile nizâa kalkışırsa, ikincisinin boynunu vurunuz».

(Râvî der ki:) Ben Abdullah'a daha da yakınlaşarak:

— Allah aşkına senden soruyorum, sen bunu Rasûlullah'dan mı işittin? dedim. O hemen iki elini kulaklarına ve kalbine doğru uzattı da:

— Bunu iki kulağım işitti ve kalbim de olduğu gibi belleyib muhâfaza etti dedi. Ben ona:

— Şu amuca oğlun Muâviye, bizlere mallarımızı aramızda bâtıl yollarla yememizi ve nefislerimizi öldürmemizi emrediyor. Halbuki Allah: **«Ey iymân edenler! Biribirinizin mallarını aranızda bâtıl sebeblerle yemeyin. Kendiliğinizden rizâlaşarak akdettiğiniz bir ticâret olmak başka. Ve kendinizi öldürmeyiniz. Şüphe yok ki Allah sizlere çok merhametlidir»** (en-Nisâ: 23) buyuruyor dedim. Bir müddet sükût ettikden sonra:

— Allah'a taat yolunda (ki emirlerinde) ona itâat et. Allah'a ma'siyet yolunda (ki emirlerinde) ona âsî ol dedi.

( ) ....: Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de A'meş'den bu isnâd ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

٤٧ – (...) وحدثنى مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو الْمُنْذِرِ إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُمَرَ . حَدَّثَنَا يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَٰقَ الْهَمْدَانِيُّ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي السَّفَرِ عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ عَبْدِ رَبِّ الْكَعْبَةِ الصَّائِدِيِّ ، قَالَ : رَأَيْتُ جَمَاعَةً عِنْدَ الْكَعْبَةِ . فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ الْأَعْمَشِ .

47 — ( ) ....: Buradaki râvî de Abdurrahman ibn Abdi Rabbi'l-Kâ'be es-Sâidî'nin: Kâ'benin yanında bir cemaat gördüm diyerek haber verdiğini rivâyet etmiş ve yukarıki (46 rakamlı) A'meş hadîsi tarzında zikretmişdir.

(١١) باب الأمر بالصبر عند ظلم الولاة واستئثارهم

٤٨ — (١٨٤٥) حدثنا محمد بن المثنى ومحمد بن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة. قال: سمعت قتادة يحدث عن أنس بن مالك، عن أسيد بن حضير؛ أن رجلا من الأنصار خلا برسول الله ﷺ. فقال: ألا تستعملني كما استعملت فلانا؟ فقال «إنكم ستلقون بعدي أثرة. فاصبروا حتى تلقوني على الحوض».

(...) وحدثني يحيى بن حبيب الحارثي. حدثنا خالد (يعني ابن الحارث). حدثنا شعبة بن الحجاج عن قتادة. قال: سمعت أنسا يحدث عن أسيد بن حضير؛ أن رجلا من الأنصار خلا برسول الله ﷺ. بمثله.

(...) وحدثنيه عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. حدثنا شعبة، بهذا الإسناد. ولم يقل: خلا برسول الله ﷺ.

(11) VÂLÎLERİN ZULMU SIRASINDA VE DÜNYÂ Nİ'METLERİNİ KENDİLERİNE TAHSÎS VE TERCÎH ETTİKLERİ ZAMAN SABR EMREDİLMESİ BÂBI

48 — (1845) .... : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Katâde'den işittim, Enes ibn Mâlik'den, o da Useyd ibn Hudayr (R) dan şöyle tahdîs ediyordu: Ensâr'dan bir kimse Rasûlullah (S) ile tenhâya çekildi de :

— Fulânı ta'yîn ettiğin gibi beni de zekât âmili veya bir beldeye vâlî ta'yîn etmez misin? dedi. Rasûlullah :

— Ey Ensâr cemâatı! Benden sonra sizler yakında (böyle dünyâ işlerinde) başkalarının size tercîh edildiği zamana kavuşacaksınız. Bununla beraber sizler sabrediniz. Nihâyet (kıyâmet günü) Kevser havuzu başında bana kavuşacaksınız buyurdu.

( ) .... : Burada da Katâde : Enes'den işittim, Usayd ibn Hudayr'dan tahdîs ediyordu ki; Ensâr'dan bir kimse Rasûlullah'la yalnız kaldı diyerek yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir.

( ) .... : Burada da Şu'be, bu isnâdla tahdîs etti fakat : Rasûlullah ile yalnız kaldı fıkrasını söylemedi.

(١٢) باب في طاعة الأمراء وإن منعوا الحقوق

٤٩ – (١٨٤٦) حدثنا محمد بن المثنى ومحمد بن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن سماك بن حرب، عن علقمة بن وائل الحضرمي، عن أبيه. قال: سأل سلمة بن يزيد الجعفي رسول الله ﷺ. فقال: يا نبي الله! أرأيت إن قامت علينا أمراء يسألونا حقهم ويمنعونا حقنا، فما تأمرنا؟ فأعرض عنه. ثم سأله فأعرض عنه. ثم سأله في الثانية أو في الثالثة. فجذبه الأشعث بن قيس. وقال «اسمعوا وأطيعوا. فإنما عليهم ما حملوا وعليكم ما حملتم».

(12) HAKLARI MEN'ETSELER DE DEVLET ADAMLARINA İTÂAT ETMEK HAKKINDA BÂB

49 — (1846) .... : Vâil el-Hadramî (R) dedi ki : Selemetu'bnu Yezîd el-Cu'fî, Rasûlullah (S) a şöyle suâl sordu :

— Ey Allah'ın Peygamber'i! Bana haber ver : Üzerimizde bizden kendi haklarını isteyen, fakat bizim haklarımızı bizden men'eden bir takım devlet adamları bulunursa bize nasıl davranmamızı emredersin? dedi. Peygamber ondan yüz çevirib cevab vermedi. Sonra tekrar ayni şeyi sordu. Peygamber yine ondan yüz çevirdi. Sonra yine sordu. İkinci yahut üçüncü defada kendisini Eş'as ibn Kays çekti. Rasûlullah :

— Onları dinleyin ve itâat edin. Çünkü onların uhdesine düşen ancak onlara yükletilendir. Sizin uhdenize düşen de size yükletilendir buyurdu.

٥٠ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا شبابة. حدثنا شعبة عن سماك، بهذا الإسناد، مثله. وقال: فجذبه الأشعث بن قيس. فقال رسول الله ﷺ «اسمعوا وأطيعوا. فإنما عليهم ما حملوا وعليكم ما حملتم».

50 — ( ) .... : Burada da Şu'be, Simâk'den bu isnâdla onun benzeri hadîsi tahdîs etti. Burada râvî şöyle dedi : Müteâkıben Eş'as ibn Kays (R) onu çekdi de bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Onları dinleyin ve itâat edin. Çünkü onların üzerinde ancak kendilerine yükletilen vazîfenin vucûbu, size de kendinize yükletilen vazîfenin vucûbu vardır» [19] buyurmuşdur.

---

19. Hadîsin bu son fıkrası, «dinleyin ve itâat edin» emirlerinin ta'lîlidir. Yani onlar üzerine adâleti ayakda tutmak, raiyyenin hakkını vermek gibi yerine getirmekle mükellef tuttuldukları vecîbeler vardır. Eğer bu vecîbeleri yapmazlarsa vizr ve günahı kendi boyun-

(١٣) باب وجوب ملازمة جماعة المسلمين عند ظهور الفتن ، وفي كل حال .
وتحريم الخروج على الطاعة ومفارقة الجماعة

٥١ — (١٨٤٧) حدثني محمد بن المثنى . حدثنا الوليد بن مسلم . حدثنا عبد الرحمن بن يزيد بن جابر . حدثني بسر بن عبيد الله الحضرمي ؛ أنه سمع أبا إدريس الخولاني يقول: سمعت حذيفة بن اليمان يقول : كان الناس يسألون رسول الله ﷺ عن الخير . وكنت أسأله عن الشر . مخافة أن يدركني . فقلت : يا رسول الله ! إنا كنا في جاهلية وشر . فجاءنا الله بهذا الخير . فهل بعد هذا الخير شر ؟ قال « نعم » فقلت : هل بعد ذلك الشر من خير ؟ قال « نعم . وفيه دخن » قلت : وما دخنه ؟ قال « قوم يستنون بغير سنتي . ويهدون بغير هديي . تعرف منهم وتنكر » . فقلت : هل بعد ذلك الخير من شر ؟ قال « نعم . دعاة على أبواب جهنم . من أجابهم إليها قذفوه فيها » . فقلت : يا رسول الله ! صفهم لنا . قال « نعم . قوم من جلدتنا . ويتكلمون بألسنتنا » قلت : يا رسول الله ! فما ترى إن أدركني ذلك ؟ قال « تلزم جماعة المسلمين وإمامهم » فقلت : فإن لم تكن لهم جماعة ولا إمام ؟ قال « فاعتزل تلك الفرق كلها . ولو أن تعض على أصل شجرة ، حتى يدركك الموت ، وأنت على ذلك » .

(13) FİTNELERİN ZUHÛRU SIRASINDA VE HER HALDE MUSLİMANLAR TOPLULUĞUNDAN AYRILMAMANIN VUCÛBU İLE, TÂATDAN ÇIKMANIN VE CEMÂATDAN AYRILMANIN HARÂM KILINMASI BÂBI

51 — (1847) .... : Busru'bnu Ubeydillah el-Hadramî tahdîs etti ki kendisi Ebû İdrîs el-Havlânî'den şöyle derken işitmişdir : Ben Huzeyfetu'l-Yemân (R) dan işitdim şöyle diyordu : İnsanlar Rasûlullah (S) a hayırdan sorarlardı. Ben de tersine bana erişmesinden korkarak şerden sorardım. Bu endîşe ile bir kere :

— Yâ Rasûlallah! Biz vaktıyle koyu bir cehâlet ve bir şer (küfür) içinde idik. Sonra Allah bize şu muazzam hayrı (yani İslâm Dînini) getirdi. Artık bu hayır ve saâdetden sonra gelecek bir şer ve fitne var mıdır? diye sordum. Rasûlullah :

---

larınadır. Sizlere gelince, sizin üzerinizde de yerine getirmekle mükellef kılındığınız dinleme, itâat etme ve hakları edâ eyleme vecîbeleri vardır. Eğer sizler üzerinizde olan vecîbeleri îfâ ederseniz Allah sizleri güzel sevâbla mükafatlandırır.

Rasûlullah'ın bu hadisdeki ifâde uslûbu, Kur'ân'ın şu âyetdeki uslûb'a çok benzemektedir : *«De ki : Allah'a itâat edin, Rasûle itâat edin. Yine yüz çevirib dönerseniz onun uhdesine düşen ancak ona yükletilendir. Sizin uhdenize düşen de size yükletilendir. Eğer ona itâat ederseniz doğru yolu bulursunuz. Peygamber'e âid olan apaçık tebliğden başkası değildir»* (en-Nûr : 54).

— Evet vardır buyurdu. Ben :

— O şerden ve fitneden sonra bir hayır ve salâh var mıdır? dedim. Rasûlullah :

— Evet bir hayır ve salâh vardır. Fakat bunun içinde bir fesad ve bulanıklık bulunacak dedi. Ben :

— O hayrın bulanıklığı nedir? dedim. Rasûlullah :

— O devrin âmirlerinden bir zümre, benim sünnetimden başka sünnetlere tâbi' olacaklar ve ümmeti benim yolumdan başka yollara götürecekler. Sen o devrin vâlî ve âmirlerinden bazılarının hareketlerini tasvîb edecek, bazılarının hareketlerini de red edeceksin buyurdu. Ben :

— (Yâ Rasûlallah!) Bu karışık hayır devrinden sonra yine şer ve fesad devri gelecek midir? dedim. Rasûlullah :

— Evet gelecekdir. O devirde bir takım dâiler (propagandacı çığırtkanlar), halkı cehennem kapularına çağıracak. Her kim onların da'vetine icâbet ederse, onu cehenneme atacaklar buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Bu da'vetçiler zümresini bize vasfetseniz dedim. Rasûlullah :

— Peki edeyim : Onlar bizim milletimizden bir zümredir ve bizim dilimizle konuşurlar buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! O uğursuz devir bana yetişirse nasıl hareket etmemi emredersiniz? dedim. Rasûlullah :

— İslâm cemâatından ve onların imamlarından (devlet başkanlarından) hiç ayrılmaz, onlara itâat edersin buyurdu. Ben :

— Onların cemâatları bulunmaz ve başlarında bir devlet reîsleri de yoksa? dedim. Rasûlullah :

— O takdîrde bu fırkaların hepsinden ayrıl. Velev ki bu ayrılman bir ağaç kökünü ısırman sûretiyle (meşakkatli) olsa bile. Artık sana ölüm erişinceye kadar sen bu ayrılık üzere bulun! buyurdu.

٥٢ – (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلِ بْنِ عَسْكَرٍ التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا يَحْيَىٰ (وَهُوَ ابْنُ حَسَّانَ) . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ (يَعْنِي ابْنَ سَلَّامٍ). حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ سَلَّامٍ عَنْ أَبِي سَلَّامٍ . قَالَ: قَالَ حُذَيْفَةُ بْنُ الْيَمَانِ: قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّا كُنَّا بِشَرٍّ. فَجَاءَ اللهُ بِخَيْرٍ . فَنَحْنُ فِيهِ . فَهَلْ مِنْ وَرَاءِ هٰذَا الْخَيْرِ شَرٌّ ؟ قَالَ « نَعَمْ » قُلْتُ : هَلْ وَرَاءَ ذٰلِكَ الشَّرِّ خَيْرٌ ؟ قَالَ « نَعَمْ » قُلْتُ : فَهَلْ وَرَاءَ ذٰلِكَ الْخَيْرِ شَرٌّ ؟ قَالَ « نَعَمْ » قُلْتُ : كَيْفَ ؟ قَالَ « يَكُونُ بَعْدِي أَئِمَّةٌ لَا يَهْتَدُونَ بِهُدَايَ، وَلَا يَسْتَنُّونَ بِسُنَّتِي وَسَيَقُومُ فِيهِمْ رِجَالٌ قُلُوبُهُمْ قُلُوبُ الشَّيَاطِينِ فِي جُثْمَانِ إِنْسٍ » قَالَ قُلْتُ : كَيْفَ أَصْنَعُ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنْ أَدْرَكْتُ ذٰلِكَ ؟ قَالَ « تَسْمَعُ وَتُطِيعُ لِلْأَمِيرِ . وَإِنْ ضُرِبَ ظَهْرُكَ . وَأُخِذَ مَالُكَ فَاسْمَعْ وَأَطِعْ » .

52 — ( ) .... : Ebu's-Sellâm[20] dedi ki, Huzeyfetu'bnu'l-Yemân şöyle dedi : Ben :

— Yâ Rasûlallah! Biz bir şer içinde idik. Müteâkiben Allah bize muazzam bir hayır getirdi. Şimdi bizler bu hayır içinde bulunuyoruz. Artık bu hayrın ardından bir şer daha gelecek mi? dedim. Rasûlullah :

— Evet vardır buyurdu. Ben :

— O şerrin ardından da bir hayır var mıdır? diye sordum. Rasûlullah :

— Evet vardır buyurdu. Ben tekrar :

—O hayrın ardından yine bir şer var mıdır? dedim. Rasûlullah :

— Evet vardır buyurdu. Ben :

— O şer nasıldır? dedim.

— Benden sonra birtakım imâmlar (devlet başkanları) olacak ki onlar, benim getirdiğim hidâyetle hidâyetlenmiyecek ve benim sünnetimi sünnet edinmiyeceklerdir. Onlar arasında öyle bir takım adamlar kıyâm edecek ki, onların kalbleri beşer cismi içinde bulunan şeytanların kalbleridir .buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Eğer ben bu uğursuz devre erişirsem nasıl hareket edeyim? diye sordum. Rasûlullah :

— Devlet başkanlarını dinleyib itâat edersin. Sırtın dövülse, malın alınsa da dinle ve itâat et! buyurdu[21].

---

20. Dârakutnî : Bu hadîs benim nazarımda *murseldir*. Çünkü Ebû Sellâm, Huzeyfe'den işitmemişdir dedi. Evet hadîs Dârekutnî'nin dediği gibidir. Lakin metin birinci tarîk ile sahîhdir, muttasıldır. Muslim bunu görüldüğü gibi ancak *mutâbaa* olarak getirmişdir. Biz daha önce takdîm etmişdik ki mursel hadîs, başka bir tarîkden *muttasıl* olarak rivâyet edilirse, o mürselin sahîh olduğunu biliriz ve onunla ihticâc câizdir. Ve böylece bir mes'elede iki tâne sahîh hadîs olmuş olur (Nevevî).

21. Rasûlullah'ın mutlak sûretde hayır ve saâdet olan zamanlarından sonra geleceğini haber verdiği fitneler, musîbetler, bazılarına göre Hz. Usmân'ın öldürülmesiyle başlamış, Cemel, Sıffîn, Kerbelâ, Harre, Kâ'benin tahrîbi fâciaları hâdiseleri ile biribirini ta'kîb edib gitmişdir.

Bunlardan sonra hadîsde bildirilen şer ve bulanık hayır devrini Kadı Iyâd, Umer ibn Abdulazîz'in hilâfeti zamanıdır demişdir. Hakîkaten Umer ibn Abdulazîz tamâmıyle İslâm umdelerine göre halîfelik icra ettiği için ikinci Umer ve Emîru'l Mu'minîn unvanlarını hak kazanmışdır. İki buçuk seneye yakın halîfelik zamanı *Râşid Halîfeler* devrine katılarak hakîkî hilâfet devri kapanır. Râşid Halîfeler devri hâricindeki idâreler, emâret ve saltanat üzere te'sîs olunan ve babadan evlâda geçen mutlakiyat sistemi idârelerdir ki, Muâviye'nin, oğlu Yezîdi halef ta'yîn etmesi ile başlamışdır. Muâviye bu emâret ve saltanatını Şâm'da kurmağa Hz. Umer devrindeki Şâm vâliliği sırasında başlamışdı. Hatta Hz. Umer Şâm ve Filistin'i ziyâretinde Muâviye'nin bu vaziyetinden hoşlanmıyarak : «Bu da Arabların Kisrâsıdır» demişdir.

٥٣ – (١٨٤٨) حدّثنا شيبان بن فرّوخ. حدّثنا جرير (يعني ابن حازم). حدّثنا غيلان بن جرير عن أبي قيس بن رياح، عن أبي هريرة، عن النبيّ ﷺ؛ أنّه قال «من خرج من الطّاعة، وفارق الجماعة، فمات، مات ميتة جاهليّة. ومن قاتل تحت راية عمّيّة، يغضب لعصبة، أو يدعو إلى عصبة، أو ينصر عصبة، فقتل، فقتلة جاهليّة. ومن خرج على أمّتي، يضرب برّها وفاجرها. ولا يتحاش من مؤمنها، ولا يفي لذي عهد عهده، فليس منّي ولست منه».

(...) وحدّثني عبيدالله بن عمر القواريري. حدّثنا حمّاد بن زيد. حدّثنا أيّوب عن غيلان بن جرير، عن زياد بن رياح القيسيّ، عن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ بنحو حديث جرير. وقال «لا يتحاشى من مؤمنها».

53 — (1848) .... : Ebû Hureyre (R) 'den; Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Her kim itâatden çıkar ve toplulukdan ayrılır da bu hal üzere ölürse o kişi câhiliyet ölümü ile ölmüş olur. Her kim âkibetinin hayır ve şer olduğu belli olmayan bir da'vâ yolunda körü körüne açılmış bir sancak altında mukatele eder, sırf soyu için öfkelenir, yahut sırf soy sop da'vâsına çağırır, yahut (hak da'vâya değil de) kuru kuru bir kavmiyet ve asabiyet da'vâsına yardım eder ve bu yolda öldürülürse, işte böylesinin ölümü tam bir câhiliyet ölümüdür.

Her kim ümmetimin mü'minlerine karşı işlediği cinâyetlere aldırmaz, ukûbetinin vebâlinden korkmaz ve hiç bir âhid sâhibinin ahdini de vefâ etmez bir halde iyisini kötüsünü ayırmaksızın herkesi vurarak ümmetime karşı hurûc ederse, işte o benden değildir, ben de ondan değilimdir».

( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Hureyre'nin : Rasûlullah şöyle buyurdu dediğini yukarıki (53 rakamlı) Cerîr hadîsi tarzında rivâyet etti. Burada ya (terdîd) harfini düşürmeksizin; «mu'minlerine karşı işlediği kötülüklerden hiç endîşe duymayıb, cezâsından da korkmaksızın» demişdir.

٥٤ – (...) وحدّثني زهير بن حرب. حدّثنا عبد الرّحمن بن مهديّ. حدّثنا مهديّ بن ميمون عن غيلان بن جرير، عن زياد بن رياح، عن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «من خرج من الطّاعة، وفارق الجماعة، ثمّ مات، مات ميتة جاهليّة. ومن قتل تحت راية عمّيّة، يغضب للعصبة، ويقاتل للعصبة، فليس من أمّتي. ومن خرج من أمّتي على أمّتي، يضرب برّها وفاجرها، لا يتحاش من مؤمنها، ولا يفي بذي عهدها، فليس منّي».

(...) وحدّثنا مُحمّدُ بنُ المُثنّى وابنُ بشّار . قالا : حدّثنا مُحمّدُ بنُ جعفر . حدّثنا شُعبةُ عن غيلان
ابنِ جرير ، بهذا الإسناد .
أمّا ابنُ المُثنّى فلم يذكر النّبيّ ﷺ في الحديث . وأمّا ابنُ بشّار فقال في روايته : قال رسولُ الله ﷺ .
بنحو حديثهم .

54 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim (devlete) itâatden çıkar ve cemâatden ayrılır da sonra bu hal üzere ölürse o, bir câhiliyet ölümü ile ölmüşdür. Her kim hak ve bâtıl olduğu bilinmeyen mechûl ve karanlık bir da'vânın körü körüne açılmış bayrağı altında, sırf kavmiyet için öfkelenerek (hiç bir hakkın yükselmesi için değil de) sırf kavmiyet için mukatele ederek öldürülürse o, benim ümmetimden değildir. Her kim benim ümmetimden çıkıb da, ümmetin mü'minlerine yapacağı cinâyet ve kötülüklere aldırmaz, ahd sâhiblerinin ahdini îfâ etmeyib nakzeder bir halde, iyisini kötüsünü ayırmaksızın (hepsini sıradan) vurarak ümmetime karşı hurûc ederse, artık o benden değildir».

( ) Yine bize Muhammed ibn Müsennâ ve İbn Beşşâr tahdîs edib dediler ki : Bize Muhammed ibn Ca'fer tahdîs etti. Bize Şu'be, Gaylân ibn Cerîr'den bu isnâdla tahdîs etti.

İbn Musennâ'ya gelince o, hadîsde Peygamber'i zikretmedi. İbn Beşşâr ise kendi rivâyetinde : Rasûlullah (S) buyurdu ki diyerek yukarıkilerin hadîsi tarzında rivâyet etti.

٥٥ — (١٨٤٩) حدّثنا حسنُ بنُ الرّبيع . حدّثنا حمّادُ بنُ زيد عن الجعد ، أبي عُثمان ، عن أبي رجاء ،
عن ابن عبّاس ، يرويه . قال : قال رسولُ الله ﷺ « من رأى من أميره شيئًا يكرهُهُ ، فليصبر . فإنّهُ
من فارق الجماعة شبرًا ، فمات ، فميتةٌ جاهليّةٌ » .

55 — (1849) .... : İbn Abbâs (R) rivâyet ederek dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim devlet başkanından, hoşlanmıyacağı kötü bir şey görürse sabretsin (isyân etmesin). Çünkü her kim İslâm camiasından bir karış ayrılır da ölürse muhakkak onun ölümü bir câhiliyet ölümüdür» [22].

---

22. Bu hadislerde vahy ile te'yîd edilmiş olan Peygamber, ummetine kendisinden sonra devlet adamlarından dînî umdelere aykırı hal ve hareketler göreceklerini haber vermektedir. Âmme velâyetini taşıyan bir kısım âmirlerin gayr meşrû' hareketlerde bulunacaklarını nubuvvet nûru ile görüyor ve bu vaziyet karşısında sabr ve sükûn ile hareket etmelerini, bozgunculukdan sakınmalarını vasiyyet ediyordu.

Her kim sabırsızlanarak seçimle âmme velâyetini hâiz olan ve millî iktidârı temsil eden devlet başkanından ve İslâm ummetinden bir karış ayrılırsa câhiliyet ölümü ile

٥٦ – (...) وحدثنا شيبان بن فروخ. حدثنا عبد الوارث. حدثنا الجعد. حدثنا أبو رجاء العطاردي عن ابن عباس، عن رسول الله ﷺ. قال «من كره من أميره شيئا فليصبر عليه. فإنه ليس أحد من الناس خرج من السلطان شبرا، فمات عليه، إلا مات ميتة جاهلية».

56 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dan; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim devlet başkanından sudûr eden bir hareketi fena görürse, bu fenalığa karşı sabretsin (isyânkar vaziyet almasın). Çünkü devlet başkanına karşı isyân ederek itâatdan bir karış dışarı çıkan herhangi bir insan, bu isyânkar hâli üzere ölürse muhakkak câhiliyet ölümü ile ölür».

٥٧ – (١٨٥٠) حدثنا هريم بن عبد الأعلى. حدثنا المعتمر. قال: سمعت أبي يحدث عن أبي مجلز، عن جندب بن عبد الله البجلي. قال: قال رسول الله ﷺ «من قتل تحت راية عمية، يدعو عصبية، أو ينصر عصبية، فقتلة جاهلية».

57 — (1850) .... : Cundubu'bnu Abdillah el-Becelî (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim, hak ve bâtıl olduğu bilinmeyen karanlık bir da'vânın bayrağı altında kavmiyet ve asabiyyete çağırarak, yahut kavmiyet ve asabiyyete yardım ederek öldürülürse, onun bu ölümü tam bir câhiliyet ölümü olur».

٥٨ – (١٨٥١) حدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري. حدثنا أبي. حدثنا عاصم (وهو ابن محمد بن زيد) عن زيد بن محمد، عن نافع. قال: جاء عبد الله بن عمر إلى عبد الله بن مطيع، حين كان من أمر الحرة ما كان، زمن يزيد بن معاوية. فقال: اطرحوا لأبي عبد الرحمن وسادة. فقال: إني لم آتك لأجلس. أتيتك لأحدثك حديثا سمعت رسول الله ﷺ يقوله. سمعت رسول الله ﷺ يقول «من خلع يدا من طاعة، لقي الله يوم القيامة، لا حجة له. ومن مات وليس في عنقه بيعة، مات ميتة جاهلية».

(...) وحدثنا ابن نمير. حدثنا يحيى بن عبد الله بن بكير. حدثنا ليث عن عبيد الله بن أبي جعفر،

ölür buyuruyordu ki bu, başsız ve ictimâî nizâmdan mahrûm câhil milletlerin âsî bir ferdi olarak ölür demekdir, yoksa kâfir olarak ölür demek değildir.

Devlet başkanına yapılan bu itâatın mutlak olmadığını, bunun bir hudûdu bulunduğunu, birçok hukûk nazariyelerinde ve fıkıh sistemlerinde zikredilen bazı şartlar ve hallerinde bu itâatın son bulacağını daha önceki hadîslerde ve hâşiyelerinde belirtmiş bulunuyoruz.

عَنْ بُكَيْرِ بْنِ عَبْدِاللهِ بْنِ الأَشَجِّ، عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّهُ أَتَى ابْنَ مُطِيعٍ فَذَكَرَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ، نَحْوَهُ.

(...) حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ عَلِيٍّ. حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ. حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ عُمَرَ. قَالَا جَمِيعًا: حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِمَعْنَى حَدِيثِ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ.

58 — (1851) .... : Nâfi' şöyle dedi: Muâviye'nin oğlu Yezîd zamanında Harre vak'asında olanlar olduğu sırada Abdullah ibn Umer (R) Abdullah ibn Mutî'nin yanına geldi. İbn Mutî' hemen :

— Ebû Abdirrahman için bir yastık çıkarın dedi. İbn Umer ona şöyle dedi :

— Ben senin yanına oturmak için gelmedim .Ben senin yanına Rasûlullah (S) dan söylerken işittiğim bir hadîsi sana tahdîs etmek için geldim. Ben Rasûlullah'dan işittim, o şöyle buyuruyordu : «Her kim (devlet otoritesine) itâatden bir el kadar ayrılırsa, kıyâmet gününde Allah'a, fiili husûsunda lehine hiçbir hucceti olmıyarak kavuşacakdır. Her kim de boynunda (devlete bir bağlılık) bey'atı olmayarak ölürse câhiliyet ölümü ile ölür» [23].

---

23. *Harre*, Medîne hâricinde, Zuhre veya Vâkım civârında bir yerin adıdır. Burada hicretin 63 üncü yılında Emevîlerin ikinci hükümdarı Yezîd ibn Muâviye zamanında kanlı bir vak'a olmuş ve bu vak'a İslâm târihinde bu yere izâfetle *Harre Vak'ası* diye anılmışdır. Bu fâcianın sebebi şudur :

Yezîd ibn Muâviye'nin irtikâb ettiği çeşit çeşit fesad ve zulumler Medîne'deki sahâbîler tarafından bilinince, Yezîd'i hükümdarlıkdan düşürüb Abdullah ibn Zubeyr'e bey'at etmişlerdi. Yezîd de Muslim ibn Ukbe'yi bir ordu ile Medîne üzerine yolladı. Bu hareket Medîne'de duyulunca mudâfaa tedbîri olarak Abdullah ibn Hanzala'yı Ensâr, Abdullah ibn Mutî'i de Muhâcir kuvvetleri kendilerine kumandan edinmişlerdi. Muhâcir ve Ensârdan teşekkül eden bu kuvvet Harre mevkiinde Şâm ordusunu karşıladı. Fakat sayı ve techîzatca çok üstün olan karşı taraf kuvvetine mukavemet edemeyib bozuldu. Bunun üzerine Medîne'de katliam mübah kılınmış, sahâbîlerden birçok kimseler öldürülmüş, mescide süvârî hayvanları bağlamak gibi saygısızlıklardan çekinilmemişdir.

Bozgundan sonra Kureyş'li Abdullah ibn Mutî', Mekke'deki Abdullah ibn Zubeyr'e katılıb Mekke'nin birinci muhâsarasında onunla beraber hâzır bulunmuş ve Haccâc'ın İbn Zubeyr'i muhâsarasına kadar bununla beraber mukatele etmişdir. Çarpışırken şu şiirleri söylermiş :

Ene'l-lezî ferertu yevme'l-Harre
Ve'l-hurru lâ yefirru illâ merre
Yâ habbeza'l-kerretu ba'de'l-ferre
Le-ecziyenne ferreten bukre

= Ben Harre vak'asından kaçan kimseyim,
Hur kimse ancak bir kerre kaçar,
Kaçışdan sonra tekrar hucûm, ne güzeldir!
Yemîn olsun ki ben yarın firârı muhakkak cezâlandıracağım.

( ) .... : Buradaki râvî de Nâfi'den, İbn Umer'in, İbn Mutî'e gelib Peygamber'den yukarki hadîs tarzında zikrettiğini rivâyet etmişdir.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de cemîan: Bize Hişâm ibn Sa'd, Zeyd ibn Eslem'den, o da babasından, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den tahdîs etti diyerek Nâfî'in, İbn Umer'den rivâyet ettiği yukarki hadîsin ma'nâsıyle rivâyet ettiler.

(١٤) باب حكم من فرق أمر المسلمين وهو مجتمع

٥٩ – (١٨٥٢) حَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ (قَالَ ابْنُ نَافِعٍ: حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ. وَقَالَ ابْنُ بَشَّارٍ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ). حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ. قَالَ: سَمِعْتُ عَرْفَجَةَ. قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّهُ سَتَكُونُ هَنَاتٌ وَهَنَاتٌ. فَمَنْ أَرَادَ أَنْ يُفَرِّقَ أَمْرَ هٰذِهِ الْأُمَّةِ، وَهِيَ جَمِيعٌ، فَاضْرِبُوهُ بِالسَّيْفِ، كَائِنًا مَنْ كَانَ»

(...) وحدثنا أَحْمَدُ بْنُ خِرَاشٍ حَدَّثَنَا حَبَّانُ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ. ح وَحَدَّثَنِي الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ شَيْبَانَ. ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا الْمُصْعَبُ بْنُ الْمِقْدَام الْخَثْعَمِيُّ: حدثنا إِسْرَائِيلُ. ح وَحَدَّثَنِي حَجَّاجٌ. حَدَّثَنَا عَارِمُ بْنُ الْفَضْلِ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ الْمُخْتَارِ وَرَجُلٌ سَمَّاهُ. كُلُّهُمْ عَنْ زِيَادِ بْنِ عِلَاقَةَ، عَنْ عَرْفَجَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِمِثْلِهِ. غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِهِمْ جَمِيعًا «فَاقْتُلُوهُ».

(14) MUSLİMANLAR SİYÂSÎ BİRLİK HÂLİNDE BULUNURKEN ONLARIN İŞİNİ TEFRİKAYA DÜŞÜREN KİMSENİN HÜKMÜ BÂBI

---

59 — (1852) .... : Ziyâd ibn İlâka dedi ki: Ben Arfece (R) den şöyle dediğini işittim. Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu: «Şu muhakkak ki istikbalde bir takım fitneler ve işler zuhûra gelecekdir. Her kim bu ümmetin işi birlik ve beraberlik halde iken onu fırka fırka bölmek isterse, her nerede olursa olsun o tefrikacı kişiyi kılıçla vurunuz» [24].

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Ziyâd ibn İlâka'dan, o da Arfece'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs şeklinde rivâyet ettiler. Şukadar var ki toptan bunların hadîslerinde «onu öldürünüz!» tarzındadır.

---

24. Bu hadîslerde, meşrû' devlet başkanına karşı isyâna kalkışanın yahut muslimanların siyâsî birliklerini parçalamak isteyenin öldürülmesi emri tasrîh edilmişdir. Böyle bir kimse evvelâ bu fiilinden nehy olunur. Eğer vaz geçmezse ona karşı kıtâl yapılır. Şerri, öldürmekden başka bir yolla def' edilemezse öldürülür, kanı da heder olur (Nevevî).

٦٠ – (...) وحدثني عثمان بن أبي شيبة . حدثنا يونس بن أبي يعفور عن أبيه ، عن عرفجة ، قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول « من أتاكم ، وأمركم جميع ، على رجل واحد ، يريد أن يشق عصاكم ، أو يفرق جماعتكم ، فاقتلوه » .

60 — ( ) .... : Arfece (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Siyâsî idâre işiniz tek bir adam üzerinde birlik ve vahdet hâlinde iken, sizlere biri gelir de birliğinizi parçalamak yahut topluluğunuzu fırka fırka bölmek isterse onu öldürünüz!».

(١٥) باب إذا بويع لخليفتين

٦١ – (١٨٥٣) وحدثني وهب بن بقية الواسطي . حدثنا خالد بن عبد الله عن الجريري ، عن أبي نضرة ، عن أبي سعيد الخدري ؛ قال: قال رسول الله ﷺ « إذا بويع لخليفتين ، فاقتلوا الآخر منهما » .

(15) İKİ DEVLET BAŞKANINA BEY'AT OLUNDUĞU ZAMAN (NE YAPILACAĞI) BÂBI

61 — (1853) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) : «İki devlet başkanına bey'at olunduğu zaman o ikisinden diğerini öldürünüz» buyurdu.

(١٦) باب وجوب الإنكار على الأمراء فيما يخالف الشرع وترك قتالهم ما صلوا ، ونحو ذلك

٦٢ – (١٨٥٤) حدثنا هداب بن خالد الأزدي . حدثنا همام بن يحيى . حدثنا قتادة عن الحسن ، عن ضبة بن محصن ، عن أم سلمة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « ستكون أمراء . فتعرفون وتنكرون . فمن عرف برئ . ومن أنكر سلم . ولكن من رضي وتابع » قالوا: أفلا نقاتلهم ؟ قال « لا . ما صلوا » .

(16) DÎN KANUNLARINA AYKIRI HUSÛSLARI UMERÂYA KARŞI RED ETMENİN VE NAMAZ İLE BENZERİ DÎNÎ ZARÛRETLERİ ÎFÂYA DEVAM ETTİKLERİ MÜDDETCE DE KENDİLERİ İLE KITALİ TERK EYLEMENİN VUCÛBU BÂBI

---

62 — (1854) .... : Ummu Seleme (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «İstikbalde bir takım âmirler olacak ki sizler onların işlerinden bazısını ma'rûf ve güzel görecek, bazısını da inkâr edeceksiniz. Artık munkeri munker tanıyan ve o husûsda şüpheye düşmeyerek onu düzeltmeye çalışan, onun günahı ve cezâsından beri olur. Eli ve dili ile munkeri değiştirmeğe gücü yetmediğinden dolayı ancak kalbi ile onu in-

kâr eden ve ondan nefret eden kimse de o münker işe ortak olmak günahından sâlim olur. Fakat çirkin iş yapanlara kalbiyle rızâ gösteren ve o işi yapmakda olanlara tâbi' olan ise hem günahdan beri olamaz, hem de ortaklık suçundan sâlim kalamaz».

Sahâbîler: Bu gibi emîrlerle mukatele etmiyelim mi? diye sordular. Peygamber: «Namaz kıldıkları müddetce, hayır!» buyurdu.

٦٣ – (...) وحدثني أبو غسان المسمعي ومحمد بن بشار. جميعا عن معاذ (واللفظ لأبي غسان). حدثنا معاذ (وهو ابن هشام، الدستوائي). حدثني أبي عن قتادة. حدثنا الحسن عن ضبة بن محصن العنزي، عن أم سلمة زوج النبي ﷺ، عن النبي ﷺ؛ أنه قال «إنه يستعمل عليكم أمراء. فتعرفون وتنكرون. فمن كره فقد برئ. ومن أنكر فقد سلم. ولكن من رضي وتابع» قالوا: يا رسول الله! ألا نقاتلهم؟ قال «لا. ما صلوا» (أي من كره بقلبه وأنكر بقلبه).

63 — ( ) .... : Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme (R) Peygamberden: Peygamber (S) şöyle buyurdu: «Şu muhakkak ki sizin üzerinize bir takım âmirler ta'yîn olunacak da sizler onların işlerinden bazısını ma'rûf ve güzel göreceksiniz, bir kısmını da çirkin görüb inkâr edeceksiniz. Çirkin işi, çirkin gören onun günâhından beri olur. İnkâr ve red eden de günâha iştirakden sâlim olur. Fakat çirkin işe rızâ gösteren ve o işde fâillerine tâbi' olan ise günâhdan berî' olmaz, cezâdan sâlim kalamaz».

Sahâbîler: Yâ Rasûlâllah! Böyle münker iş yapan âmirlerle mukatele yapmıyalım mı? diye sorduklarında Peygamber: «Namazı kıldıkları müddetce hayır!» cevâbını verdi[25].

٦٤ – (...) وحدثني أبو الربيع العتكي. حدثنا حماد (يعني ابن زيد). حدثنا المعلى بن زياد وهشام عن الحسن، عن ضبة بن محصن، عن أم سلمة. قالت: قال رسول الله ﷺ. بنحو ذلك. غير أنه قال «فمن أنكر فقد برئ. ومن كره فقد سلم».

(...) وحدثناه حسن بن الربيع البجلي. حدثنا ابن المبارك عن هشام، عن الحسن، عن ضبة بن محصن، عن أم سلمة. قالت: قال رسول الله ﷺ. فذكر مثله. إلا قوله «ولكن من رضي وتابع» لم يذكره

---

25. Bu hadîslerden de İslâm temellerinden herhangi bir şeyi değiştirmedikleri müddetce sırf zulumleri yahut fâsıklıkları sebebiyle devlet adamlarına karşı isyânın câiz olmadığı ma'nâsı anlaşılmaktadır (Neveyî).

64 — ( ) ,........ : Buradaki râvî de Ummu Seleme'nin : Rasûlullah (S) buyurdu ki diyerek yukarıki hadîs tarzında söylediğini rivâyet etmişdir. Şu kadar var ki burada «her kim çirkinliği red ve inkâr ederse muhakkak günahdan beri olmuşdur. Her kim de kerîh görüb nefret ederse muhakkak cezâdan sâlim olmuşdur» dedi.

( ) .... : Buradaki râvî de Ummu Seleme'nin : Rasûlullah şöyle buyurdu dediğini rivâyet ederek yukarıki hadîsin benzerini zikretmişdir. Yalnız : «Lâkin râzıy olub tâbi' olan» fıkrası müstesnâdır. Bu kısmı zikretmemişdir.

(١٧) باب خيار الأئمة وشرارهم

٦٥ — (١٨٥٥) حدثنا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ رُزَيْقِ بْنِ حَيَّانَ ، عَنْ مُسْلِمِ بْنِ قَرَظَةَ ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ « خِيَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ . وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ. وَشِرَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُبْغِضُونَهُمْ وَيُبْغِضُونَكُمْ وَتَلْعَنُونَهُمْ وَيَلْعَنُونَكُمْ » قِيلَ : يَا رَسُولَ اللهِ! أَفَلَا نُنَابِذُهُمْ بِالسَّيْفِ؟ فَقَالَ « لَا. مَا أَقَامُوا فِيكُمُ الصَّلَاةَ. وَإِذَا رَأَيْتُمْ مِنْ وُلَاتِكُمْ شَيْئًا تَكْرَهُونَهُ، فَاكْرَهُوا عَمَلَهُ ، وَلَا تَنْزِعُوا يَدًا مِنْ طَاعَةٍ » .

(17) İMÂMLARIN (DEVLET BAŞKANLARININ) HAYIRLILARI VE ŞERLİLERİ BÂBI

65 — (1855) .... : Avf ibn Mâlik (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «İmâmlarınızın (yani devlet başkanlarınızın) hayırlıları, sizin kendilerini, onların da sizleri sevmekde bulunduklarınız ve onların sizlere duâ etmekde, sizlerin de kendilerine duâ etmekde olduklarınızdır. Devlet başkanlarınızın şerlileri ise sizin kendilerine bu'z etmekde, onların da sizlere bu'z etmekde bulunduklarınız ve sizin onlara, onların da size söвüb lâ'net etmekde bulunduklarınızdır».

Yâ Rasûlallah! Onlara karşı kılıçla muhârebeye kalkışmıyalım mı? denildi. Rasûlullah : «Sizin içinizde namazı ikâme ettikleri müddetce hayır. Vâlîlerinizden hoşlanmadığınız bir şey gördüğünüz zaman, onun işini sevmeyiniz. Fakat itâatden de el çekmeyiniz (yani ahd ve bey'atı bozmayınız)» buyurdu.

٦٦ — (...) حدثنا داود بن رشيد. حدثنا الوليد (يعني ابن مسلم). حدثنا عبد الرحمن بن يزيد بن جابر. أخبرني مولى بني فزارة (وهو رزيق بن حيان)؛ أنه سمع مسلم بن قرظة، ابن عم عوف بن مالك الأشجعي، يقول: سمعت عوف بن مالك الأشجعي يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول «خيار أئمتكم الذين تحبونهم ويحبونكم. وتصلون عليهم ويصلون عليكم. وشرار أئمتكم الذين تبغضونهم ويبغضونكم. وتلعنونهم ويلعنونكم» قالوا قلنا: يا رسول الله! أفلا ننابذهم عند ذلك؟ قال «لا. ما أقاموا فيكم الصلاة. لا. ما أقاموا فيكم الصلاة. ألا من ولي عليه وال، فرآه يأتي شيئا من معصية الله، فليكره ما يأتي من معصية الله، ولا ينزعن يدا من طاعة».

قال ابن جابر: فقلت (يعني لرزيق)، حين حدثني بهذا الحديث: آلله! يا أبا المقدام! لحدثك بهذا، أو سمعت هذا، من مسلم بن قرظة يقول: سمعت عوفا يقول: سمعت رسول الله ﷺ؟ قال: فجثا على ركبتيه واستقبل القبلة فقال: إي. والله الذي لا إله إلا هو! لسمعته من مسلم بن قرظة يقول: سمعت عوف بن مالك يقول: سمعت رسول الله ﷺ.

(...) وحدثنا إسحاق بن موسى الأنصاري. حدثنا الوليد بن مسلم. حدثنا ابن جابر، بهذا الإسناد. وقال: رزيق مولى بني فزارة.

قال مسلم: ورواه معاوية بن صالح عن ربيعة بن يزيد، عن مسلم بن قرظة، عن عوف بن مالك، عن النبي ﷺ. بمثله.

66 — ( ) .... : Benû Fezâre'nin azadlısı (Zurayk ibn Hayyân) haber verdi ki kendisi Avf ibn Mâlik el-Eşcaî'nin amucası olan Muslim ibn Karaza (R) dan şöyle derken işitmişdir : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «İmâmlarınızın (devlet başkanlarınızın) hayırlıları, sizlerin kendilerini, onların da sizleri sevmekde bulunanlarınız ve onların sizlere duâ etmekde, sizlerin de kendilerine duâ etmekde bulunduklarınızdır. İmâmlarınızın şerlileri de sizlerin kendilerine, onların da sizlere bu'z eylemekte olduklarınız ve sizlerin de kendilerine lâ'net edib sövmekde, onların da sizlere lâ'net edib sövmekde bulunduklarınızdır».

Biz sahâbîler : Yâ Rasûlallah! Nefret bu dereceye vardığında onlara karşı harbe kalkışmıyalım mı? dedik. Rasûlullah : «İçinizde namazı ikâme ettikleri sürece hayır! İçinizde namazı ikâme ettikleri sürece hayır! Haberiniz olsun ki her kimin üzerine bir vâlî ta'yîn edilir ve kendisi bu

vâlîyi Allâh'a ma'siyet nevinden bir iş yaparken görürse Allâh'a ma'siyet nevinden yapmakda olduğu o işi kerîh görsün fakat itâatdan sakın el çekmesin! (yani itâat a'hdini ve bey'atını bozmasın)» buyurdu'[26].

Râvî İbn Câbir şöyle dedi : Ben bu hadîsi bana tahdîs ettiği sırada Zurayk ibn Hayyân'a hitâben : Yâ Eba'l-Mikdâm! Bu hadîsi sana muhakkak tahdîs ettiğini yahut bunu Muslim ibn Karaza'dan : «Ben Avf'dan işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu» derken işittiğini Allâh'a yemîn eder misin? dedim. Bunun üzerine Zurayk, hemen iki dizi üstüne oturdu, kıbleye yöneldi ve : Kendisinden başka hiçbir hak ilâh olmayan Allâh'a yemîn ederim ki ben bu hadîsi muhakkak olarak Muslim ibn Karaza'dan : «Ben Avf ibn Mâlik'den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu» derken işitmişimdir dedi.

( ) .... : Burada da İbn Câbir, bu isnâdla tahdîs etti ve : Benû Fezâre'nin azadlısı Zurayk (haber verdi) dedi.

Ebu'l-Huseyn Muslim der ki : Keza bu hadîsi Muâviyetu'bnu Sâlih, Rabîatu'bnu Yezîd'den, o da Muslim ibn Karaza'dan, o da Avf ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs şeklinde rivâyet etti.

(١٨) باب استحباب مبايعة الإمام الجيش عند إرادة القتال . وبيان بيعة الرضوان تحت الشجرة

٦٧ – (١٨٥٦) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثُ بْنُ سَعْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : كُنَّا يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ أَلْفًا وَأَرْبَعَمِائَةٍ . فَبَايَعْنَاهُ وَعُمَرُ آخِذٌ بِيَدِهِ تَحْتَ الشَّجَرَةِ . وَهِيَ سَمُرَةٌ .

وَقَالَ : بَايَعْنَاهُ عَلَى أَنْ لَا نَفِرَّ . وَلَمْ نُبَايِعْهُ عَلَى الْمَوْتِ .

(18) HARBE KARAR VERİLDİĞİ ZAMAN DEVLET BAŞKANININ ORDU İLE BEY'ATLAŞMASININ MÜSTEHABLIĞI VE AĞAÇ ALTINDA YAPILAN RIDVÂN BEY'ATİNIN BEYÂNI BÂBI

67 — (1856) .... : Câbir ibn Abdillah (R) : Biz Hudeybiyye gününde **bin dört yüz** mücâhid idik. Peygamber'le bey'at ettik. Bu sırada Umer Semure ağacının altında Peygamberin elini tutmakta idi dedi.

26. Tayyibî : Bu hadîsde namaz işinin ta'zîmine, eğer devlet başkanı namazı terk ederse bunu itâatden el çekmeğe yani ahdi bozub itâat bey'atını fesh eylemeğe mûcib olduğuna iş'ar vardır der.

Ve yine Câbir : Biz Rasûlullah'a kaçmamak üzere bey'at ettik, ölmek üzere bey'at etmedik diye ilâve etti[27].

٦٨ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا ابن عيينة. ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا سفيان عن أبي الزبير، عن جابر. قال: لم نبايع رسول الله ﷺ على الموت. إنما بايعناه على أن لا نفر.

68 — ( ) .... : Câbir (R) : Biz Rasûlullah (S) ile ölmek üzere bey'at etmedik. Biz ona ancak kaçmamak üzere söz verib bey'at ettik dedi.

---

27. Bu bey'at, Hudeybiye'de yapılan ve el-Feth: 18-19 âyetleri mûcibince Allâh'ın rızâsıyle müjdelendiğinden dolayı *Bey'atu'r-Rıdvân* adını alan bey'atdır. Ne zaman Hudeybiye seferinden bahsedilse, bu seferin en mühim vak'alarından biri olan bu bey'at da hatırlanır. Bey'atu'r-Rıdvân İslâm azm ve irâdesinin en müşkil demlerde nasıl yükseldiğini gösteren örnek vak'alardan birisidir. Bunun özeti şudur :

Peygamber (S) Hudeybiyye'ye indiğinde Huzâî'lerden Hırâş ibn Umeyye'yi, Sa'leb adındaki devesine bindirib Mekke'lilere gönderdi. Muhârebe niyetinde olmadığını, yalnız Kâ'beyi ziyâret ve Umre için geldiklerini bildiriyordu. Bunu varıb onlara söyleyince deveyi vurdular, kendisini de öldürmek için hücûm ettiler. Fakat Ehâbiş denen Arab kabîleleri araya girerek onu kurtardılar. O da gelib durumu Peygamber'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamber Hz. Umer'i göndermek için çağırdı. Umer : Yâ Rasûlullah! Onlar benim kendilerine olan kînimi ve düşmanlığımı bilirler. Ben onlara emniyet edemem. Şâyet bir ezâya ma'rûz kalırsam, Mekke'de beni muhâfaza edecek hısımlarım Adiyy oğullarından kimse yokdur. Binâenaleyh Usmân ibn Affân'ı gönderseniz, orada onun akribâsı çokdur. Hem onu severler, istediğinizi o daha iyi teblîğ edebilir dedi. Bunun üzerine Peygamber Hz. Usmân'ı çağırdı. Kureyş'e şu elçilikle gönderdi : «Biz onlarla muhârebeye gelmedik. Yalnız ziyâret ve umre için geldik. Bunu onlara haber ver ve kendilerini İslâm'a da'vet eyle» dedi. Ve Mekke'de iymâna gelmiş bir takım erkeklere ve kadınlara varıb fethi müjdelemesini ve Allah Teâlâ'nın, dînini yakında Mekke'de izhâr edeceğini haber vermesini de emreyledi. Bu sûretle Usmân Kureyş'e gitti. Kendisini Ebân ibn Saîd İbni'l-Âs karşıladı. Hayvanından indi, onu bindirdi ve kayırdı. (Himâyesini taahhüd etti). «Sen istersen Beyti tavaf et lâkin hepinizin üzerimize gelib girmeniz olamaz. Ona yol yok» dediler. Usmân : Rasûlullah tavaf etmedikce ben tavaf edemem dedi. Bunun üzerine onu alıkoydular, göz hapsinde tuttular. Beriden ise Peygamber'e ve muslimanlara «Usmân katlolunmuş» diye duyuldu. Bunun üzerine Rasûlullah : «O kavm ile çarpışmadıkca buradan ayrılmayız» dedi. Ve Peygamber'in münâdîsi şöyle nidâ etti : Haberiniz olsun ki Rasûlullah'a Rûhu'l-Kuds indi de ona bey'at emretti. Hemen çıkın yüce Allah nâmına Peygamber'e bey'at edin! Derhal muslimanlar fırladılar ve Rasûlullah'a bey'at eylediler. Bu bey'at bir ağacın altında olmuş idi ki bir Semure ağacı idi. Muslimanlar önünde ölmek ve kaçmamak üzere kendisine bey'at ettiler. Rasûlullah ve Allah bu bey'atdan râzıy olmuşdur ki şu âyet bunun delîlidir (*Hak Dîni*, VI, 4422-4423).

«Andolsun ki Allah o mu'minlerden — seninle o ağacın altında bey'at ederlerken — râzıy olmuşdur da kalblerindekini bilerek üzerlerine ma'nevî kuvveti indirmiş ve onları yakın bir feth ile ve alacakları birçok ganîmetlerle mükâfatlandırmışdır. Allah yegâne gâlib, yegâne hüküm ve hikmet sâhibidir» (el-Feth : 18-19).

«Gerçek sana bey'at edenler ancak Allah'a bey'at etmiş olurlar. Allah'ın eli onların elleri üstündedir. Şu halde kim (bu bağı) çözerse kendi aleyhine çözmüş olur. Kim de Allah ile sözleşdiği şeye vefâ ederse o da ona büyük bir ecir verecekdir» (el-Feth : 10).

٦٩ – (...) وحدثنا محمد بن حاتم . حدثنا حجاج عن ابن جريج . أخبرني أبو الزبير . سمع جابرا يسأل : كم كانوا يوم الحديبية ؟ قال : كنا أربع عشرة مائة . فبايعناه . وعمر آخذ بيده تحت الشجرة . وهي سمرة . فبايعناه . غير جد بن قيس الأنصاري . اختبأ تحت بطن بعيره .

69 — ( ) .... : Ebu'z-Zubeyr, Câbir'den işidib şöyle haber verdi : Câbir'e :

— Hudeybiyye günü mücâhidler kaç nefer idiler? diye soruluyordu. Câbir :

— Yüzer kişilik **on dört bölük** idik. Rasûlullah (S) ile bey'at ettik. Bu sırada Umer, Semure ağacının altında Peygamber'in elini tutuyordu. Bu halde biz Peygamber'le bey'at ettik. Yalnız Ceddu'bnu Kays el-Ensârî bey'at etmedi. O devesinin karnının altına gizlenmişdi dedi.

٧٠ – (...) وحدثني إبراهيم بن دينار . حدثنا حجاج بن محمد الأعور ، مولى سليمان بن مجالد . قال : قال ابن جريج : وأخبرني أبو الزبير ؛ أنه سمع جابرا يسأل : هل بايع النبي ﷺ بذي الحليفة ؟ فقال : لا . ولكن صلى بها . ولم يبايع عند شجرة ، إلا الشجرة التي بالحديبية .

قال ابن جريج : وأخبرني أبو الزبير ؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول : دعا النبي ﷺ على بئر الحديبية .

70 — ( ) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, Câbir ibn Abdillah'a şöyle sorulurken işitmişdir : Peygamber (S), Zu'l-Huleyfe mevkiinde bey'at aldı mı? diye soruldu. Câbir : Hayır, lâkin orada namaz kıldı da Hudeybiyyedeki ağaçdan başka hiçbir ağacın yanında bey'at almadı dedi.

İbn Cureyc şöyle dedi : Yine bana Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillâh'ı şöyle derken işitmişdir : Peygamber (S) Hudeybiyye kuyusu üzerine duâ etti.

٧١ – (...) حدثنا سعيد بن عمرو الأشعثي وسويد بن سعيد وإسحاق بن إبراهيم وأحمد بن عبدة (واللفظ لسعيد) (قال سعيد وإسحاق : أخبرنا . وقال الآخران : حدثنا سفيان) عن عمرو ، عن جابر . قال : كنا يوم الحديبية ألفا وأربعمائة . فقال لنا النبي ﷺ «أنتم اليوم خير أهل الأرض» . وقال جابر : لو كنت أبصر لأريتكم موضع الشجرة .

71 — ( ) .....:.... : Câbir (R) şöyle dedi : Biz Hudeybiyye gününde **bin dört yüz** kişi idik. Bir ara Peygamber (S) bizlere hitâben : «Siz bugün

arz ahâlisinin en hayırlılarısınız!» buyurdu. Ve Câbir: Eğer (bugün gözlerimde âmâ olmayıb) görebilseydim o ağacın yerini sizlere muhakkak gösterirdim diye ilâve etti[28].

٧٢ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن
عمرو بن مرة، عن سالم بن أبي الجعد. قال: سألت جابر بن عبد الله عن أصحاب الشجرة؟ فقال:
لو كنا مائة ألف لكفانا. كنا ألفا وخمسمائة.

72 — ( ) .... : Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd dedi ki: Ben Câbir ibn Abdillah'dan, ağac ashâbını sordum. Eğer biz yüz bin kişi olaydık bile (Hudeybiyye kuyusunun suyu) bizlere muhakkak kâfi gelirdi. Biz **bin beş yüz** kişi idik dedi[29].

٧٣ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير. قالا: حدثنا عبد الله بن إدريس.
ح وحدثنا رفاعة بن الهيثم. حدثنا خالد (يعني الطحان). كلاهما يقول: عن حصين، عن سالم بن
أبي الجعد، عن جابر. قال: لو كنا مائة ألف لكفانا. كنا خمس عشرة مائة.

73 — ( ) .... : Buradaki iki râvî de, Husayn'dan, o da Sâlim ibn Ebi'l-Ca'ddan, o da Câbir'den diyerek rivâyet ettiler. Câbir: Şâyet biz yüz binkişi de olaydık (Hudeybiyye kuyusunun suyu) bizlere muhakkak kâfi gelirdi. Biz bin beş yüz kişi idik dedi.

٧٤ – (...) وحدثنا عثمان بن أبي شيبة وإسحاق بن إبراهيم (قال إسحاق: أخبرنا. وقال عثمان:
حدثنا جرير) عن الأعمش. حدثني سالم بن أبي الجعد. قال: قلت لجابر: كم كنتم يومئذ؟ قال:
ألفا وأربعمائة.

74 — ( ) .... : Sâlim ibn Ebi'l-Ca'd tahdîs edib dedi ki: Ben Câbir (R) e:

— Sizler o gün kaç kişi idiniz? diye sordum. Câbir:

---

28. Câbir çok yaşayan sahâbîlerdendir. Akabe bey'atında bulunmuş ve nihâyet 96 yaşında vefat etmişdir. İhtiyârlığında ömrünün sonuna doğru gözleri görmez olmuşdu.

29. Câbir'den gelen bu hadîslerdeki *bin dört yüz* ve *bin beş yüz* rivâyetlerinin her ikisi de şüphesiz sahîhdir. Bunların en sahîhi bin dört yüz rivâyeti olduğu söylenmekle beraber onlar, şöyle te'lif edilmişdir: Birinde küçükler ve tâbiîler sayılmamış, diğerinde ise (kadınlar, çocuklar, hızmetçiler de dahil olmak üzere) hepsi sayılmışdır denilmişdir. Nitekim bundan sonraki Abdullah ibn Ebî Evfa rivâyetinde de *bin üç yüz* kişi oldukları ifâde edilmişdir. Bu da sayım şeklinden ve sayıma dahil edilen ve edilmiyenlerin bulunmasından veya tam sayı yahut kesrinin dikkate alınıb alınmamasından ileri gelen bir farkdır.

— **Bin dört yüz** kişi diye cevâb verdi.

٧٥ – (١٨٥٧) **حدثنا** عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرٍو (يَعْنِي ابْنَ مُرَّةَ).
حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي أَوْفَى قَالَ: كَانَ أَصْحَابُ الشَّجَرَةِ أَلْفًا وَثَلَاثَمِائَةٍ. وَكَانَتْ أَسْلَمُ ثُمْنَ الْمُهَاجِرِينَ.

(...) **وحدثنا** ابْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ. ح وَحَدَّثَنَاهُ إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ. جَمِيعًا عَنْ شُعْبَةَ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

75 — (1857) .... : Abdullah ibn Ebî Evfa (R) tahdîs edib : Ağaç altında bey'at yapan sahâbîler **bin üç yüz** kişi idi. Eslem kabîlesinden olanlar ise Muhâcirlerin sekizde biri nisbetinde idiler dedi.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de cemîan Şu'be'den bu isnâdla yukarıki hadîsin benzerini haber vermişlerdir.

٧٦ – (١٨٥٨) **وحدثنا** يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنْ خَالِدٍ، عَنِ الْحَكَمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ الْأَعْرَجِ، عَنْ مَعْقِلِ بْنِ يَسَارٍ. قَالَ: لَقَدْ رَأَيْتُنِي يَوْمَ الشَّجَرَةِ، وَالنَّبِيُّ ﷺ يُبَايِعُ النَّاسَ، وَأَنَا رَافِعٌ غُصْنًا مِنْ أَغْصَانِهَا عَنْ رَأْسِهِ، وَنَحْنُ أَرْبَعَ عَشْرَةَ مِائَةً. قَالَ: لَمْ نُبَايِعْهُ عَلَى الْمَوْتِ. وَلَٰكِنْ بَايَعْنَاهُ عَلَى أَنْ لَا نَفِرَّ.

(...) **وحدثناه** يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ يُونُسَ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ.

76 — (1858) .... : Ma'kıl ibn Yesâr (R) şöyle dedi : Andolsun ki ağaç altında bey'at yapıldığı gün ben kendimi gördüm ki Peygamber'in yanıbaşında dikilib o ağacın dallarından birini Peygamber'in başından yukarı kaldırıyordum. Biz **bin dört yüz** kişi idik. Biz Peygamber'le önünde ölmek üzere bey'at etmedik, lâkin onunla kaçmamak üzere bey'atlaşdık dedi.

( ) .... : Buradaki râvî de Yûnus'dan bu isnâd ile ayni hadîsi rivâyet etti.

٧٧ – (١٨٥٩) **وحدثناه** حَامِدُ بْنُ عُمَرَ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ طَارِقٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ. قَالَ: كَانَ أَبِي مِمَّنْ بَايَعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ عِنْدَ الشَّجَرَةِ. قَالَ: فَانْطَلَقْنَا فِي قَابِلٍ حَاجِّينَ. فَخَفِيَ عَلَيْنَا مَكَانُهَا. فَإِنْ كَانَتْ تَبَيَّنَتْ لَكُمْ فَأَنْتُمْ أَعْلَمُ.

77 — (1859) .... : Saîd ibn Museyyeb şöyle dedi : Babam Mu-

seyyeb, ağaç yanında Rasûlullah (S) ile bey'at eden sahâbîlerden biri idi. O şöyle dedi : Biz ertesi sene hacılar kafilesi olarak yola çıkdık. (Hudeybiyye mevkiine geldiğimiz zaman) bize bu ağacın bulunduğu yer belirsiz oldu [30]. Eğer o ağaç size (gizlenilmeyib de) apaçık görünmüş olsaydı, sizler onu gâyet iyi bilecekdiniz.

٧٨ – (...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أَحْمَدَ . قَالَ : وَقَرَأْتُهُ عَلَى نَصْرِ بْنِ عَلِيٍّ عَنْ أَبِي أَحْمَدَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ طَارِقِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِيهِ ، أَنَّهُمْ كَانُوا عِنْدَ رَسُولِ اللهِ ﷺ عَامَ الشَّجَرَةِ . قَالَ : فَنَسُوهَا مِنَ الْعَامِ الْمُقْبِلِ .

78 — ( ) .... : Said ibn Müseyyib'in babası Museyyeb ibn Hazn (R) dan : Onlar ağaç altında bey'at yapıldığı sene Rasûlullah (S) ın yanında bulunmuşlardır. Kendisi dedi ki : Ertesi yıldan i'tibâren artık o ağacı (yani onunla ilgilenme işini) terk ettiler.

٧٩ – (..) وحدثني حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَمُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا شَبَابَةُ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : لَقَدْ رَأَيْتُ الشَّجَرَةَ . ثُمَّ أَتَيْتُهَا بَعْدُ . فَلَمْ أَعْرِفْهَا .

79 — ( ) .... : Museyyeb ibn Hazn (R) : Yemîn ederim ki ben o ağacı kat'î olarak görmüşdüm. Sonra bunun ardından (Hudeybiyyenin ertesi sene muâhede hükmü icabı olan umreye gittiğimizde) oraya geldim. Fakat altında bey'at ettiğimiz ağacı bilemedim demişdir.

٨٠ – (١٨٦٠) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْمَاعِيلَ) عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ ، مَوْلَى سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ . قَالَ : قُلْتُ لِسَلَمَةَ : عَلَى أَيِّ شَيْءٍ بَايَعْتُمْ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَوْمَ الْحُدَيْبِيَةِ ؟ قَالَ : عَلَى الْمَوْتِ .

(...) وحدثناه إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ عَنْ سَلَمَةَ . بِمِثْلِهِ .

---

30. Buhârî'de şu hadîs de vardır : İbn Umer (R) dedi ki : Bizler Hudeybiyye'den döndüğümüz yıldan beri altında bey'at ettiğimiz o ağacı ta'yîn için bizden iki kişi bir re'yde toplanamadı. Bu, (ta'yîn edememek ve bilememek de) Allâh tarafından gelen büyük bir rahmet oldu... (Buhârî, cihâd ve's-siyer, bâbu'l-bey'at fi'l-harb en lâ yefirrû... IV, 127 «164»).

Bu ağacın belirsiz olmasının sebebi şudur : Altında İslâm târihinin en mühim ve hayırlı bir hâdisesi cereyan ettiği, *Rıdvân* ve *Sekînet* indiği ve diğer şeyler olduğu için insanların o ağaç yüzünden fitneye düşmemeleri sağlanmışdır. Eğer görünür ve bilinir halde bâkî kalsaydı, bedevîlerin ve câhillerin ona ta'zîm edib ibâdete kalkışmalarından korkulurdu. İşte bu mühim sebebden dolayı ağacın belirsiz olması yüce Allah'dan büyük bir rahmet olmuşdur.

Nâfi'den gelen bir rivâyete göre, altında bey'at vâki' olan o Semure ağacına bilâhare halk gidib yanında namaz kılar olmuşlardı. Hz. Umer bunu işitdi, o ağacın kesilmesini emrediverdi. Henüz câhiliye âdetini unutmayanların fitneye tutulub Allah'dan başkasına ibâdet etmesinden sakınmışdır.

80 — (1860) .... : Selemetu'bnu'l-Ekva'nın azadlısı Yezîd ibn Ebî Ubeyd dedi ki : Ben Seleme'ye hitâben :

— Siz Hudeybiyye gününde Rasûlullah (S) ile hangi şey üzerine bey'at ettiniz? diye sordum. Seleme :

— Ölmek üzere diye cevâb verdi.

( ) .... : Buradaki râvîler de Yezîd'in, Seleme'den yukarıki hadîs gibi tahdîs ettiğini rivâyet etmişlerdir.

٨١ — (١٨٦١) وحدّثنا إسحٰق بن إبراهيم. أخبرنا المخزومي. حدّثنا وُهيب. حدّثنا عمرو ابن يحيى عن عبّاد بن تميم، عن عبد الله بن زيد. قال: أتاه آتٍ فقال: هٰذاك ابن حنظلة يُبايع الناس. فقال: على ماذا؟ قال: على الموت. قال: لا أُبايع على هٰذا أحدًا بعد رسول الله ﷺ.

81 — (1861) .... : Abdullah ibn Zeyd (R) şöyle dedi : (Harra vak'ası günleri geldiği sıra) Abdullah ibn Zeyd'e birisi geldi de ona :

— Şu Abdullah ibn Hanzala insanlarla bey'atlaşıyor dedi. İbn Zeyd:

— Ne üzerine bey'at alıyor? dedi. O gelen zât :

— Ölmek üzere bey'atlaşıyor dedi. Bunun üzerine Abdullah ibn Zeyd:

— Ben, Rasûlullah (S) dan sonra kimseye ölmek üzere bey'at etmem! diye cevâb verdi [31].

(١٩) باب تحريم رجوع المهاجر إلى استيطان وطنه

٨٢ — (١٨٦٢) حدّثنا قتيبة بن سعيد. حدّثنا حاتم (يعني ابن إسماعيل) عن يزيد بن أبي عُبيد، عن سلمة بن الأكوع؛ أنّه دخل على الحجّاج فقال: يا ابن الأكوع! ارتددت على عقبيك؟ تعرّبت؟ قال: لا. ولٰكن رسول الله ﷺ أذن لي في البدو.

(19) MUHÂCİRİN TEKRAR YERLEŞMEK ÜZERE KENDİ VATANINA DÖNMESİNİN HARÂM KILINMASI BÂBI

82 — (1862) .... : Selemetu'bnu'l-Ekva, (Medîne'de) Haccâc'ın yanına girdiğinde Haccâc :

— Yâ İbne'l-Ekva'! Sen iki ayağının ökçesine basarak dîninden geri mi döndün? (Medîne'yi bırakıb) çöl Arabı mı oldun? dedi. Seleme :

31. Yezîd'in Medîne üzerine yolladığı ordu şehre yaklaştığı sırada Medîne'lilerin kumandanı İbnu Hanzala, ahâliden «ölmek var dönmek yok!» diye bey'at almışdır. Abdullah ibn Zeyd bunu işidince, harbde sebât etmek üzere bey'at edilmelidir, ben ölmek üzere bey'at etmem! demişdir.

— Hayır (ben hicret ettiğim Medîne'den yüz çevirmedim), fakat Rasûlullah (S) bana çölde oturmaya izin verdi diye karşıladı[32].

(٢٠) باب المبايعة بعد فتح مكة على الإسلام والجهاد والخير . وبيان معنى « لا هجرة بعد الفتح »

٨٣ – (١٨٦٣) حدثنا محمد بن الصباح أبو جعفر . حدثنا إسماعيل بن زكرياء عن عاصم الأحول ، عن أبي عثمان النهدي . حدثني مجاشع بن مسعود السلمي . قال : أتيت النبي ﷺ أبايعه على الهجرة . فقال « إن الهجرة قد مضت لأهلها . ولكن على الإسلام والجهاد والخير » .

(20) MEKKE FETHİNDEN SONRA BEY'ATIN (ARTIK HİCRET ÜZERİNE DEĞİL) İSLÂM, CİHÂD, HAYR ÜZERİNE YAPILACAĞI VE «MEKKE FETHİNDEN SONRA HİCRET YOKDUR» HADÎSİNİN MA'NÂSINI BEYÂN BÂBI

83 — (1863) .... : Mucâşi' ibn Mes'ûd (R) tahdîs edib şöyle dedi: Ben, Peygamber (S) e geldim, hicret etmek üzere kendisi ile bey'at yapacakdım. Bunun üzerine: «Artık hicret, (in hükmü fetihden önce) hicret edenlere âid olarak geçmişdir. Lâkin bey'at, İslâm'a girmek, cihâd etmek ve hayr işlemek üzeredir» buyurdu.

٨٤ – (...) وحدثني سويد بن سعيد . حدثنا علي بن مسهر عن عاصم ، عن أبي عثمان . قال : أخبرني مجاشع بن مسعود السلمي . قال : جئت بأخي . أبي معبد إلى رسول الله ﷺ بعد الفتح . فقلت : يا رسول الله ! بايعه على الهجرة . قال « قد مضت الهجرة بأهلها » قلت : فبأي شيء تبايعه ؟ قال « على الإسلام والجهاد والخير » .
قال أبو عثمان : فلقيت أبا معبد فأخبرته بقول مجاشع . فقال : صدق .

(...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا محمد بن فضيل عن عاصم ، بهذا الإسناد . قال : فلقيت أخاه . فقال : صدق مجاشع . ولم يذكر : أبا معبد .

---

32. Hz. Usmân'ın öldürülmesi vak'asından sonra Selemetu'bnu'l-Ekva', Medîne'den çıkıb Rebeze'ye gitmiş. Orada evlenerek çoluk çocuk sâhibi olmuş ve kırk yıl kadar oturmuşdu. Nihâyet vefatından beş on gün önce Medîne'ye gelmişdi. O sırada Haccâc, Hicâz vâlîsi olarak Medîne'de ikâmet ediyor, türlü behânelerle Peygamber'in sahâbîlerine baskı yapıyordu. Seleme çölden Medîne'ye döndüğünde onu da celb ederek yukarıki suâli sormuş ve seksen yaşındaki sahâbîye tazyîk etmişdi. Haccâc zâhirde bu suâli Abdullah ibn Mes'ûd'un «Medîne'ye hicret ettikden sonra çöl hayâtına dönen kişi mürteddir» diye rivâyet ettiği hadîse istinâden soruyordu. Bu suâli ile de *Rıdvân ağacı* altında Peygambere üç defa bey'at eden, hayâtı Peygamber'in maiyyetinde kahramanlık menkabeleri ile dolu bir ihtiyar aslanın gözünü yıldırmak istiyordu. İbn Mes'ûd'un rivâyet ettiği hadîs ise Mekke fethinden evvelki zamana âid idi. Fethden sonra bunu zarûrî kılan haller ortadan kalkmışdı. Bununla beraber Seleme Peygamber'den bâdiyede yani çölde yaşama izni de almış bulunuyordu.

84 — ( ) .... : Ebû Usmân dedi ki; Mucâşi' ibn Mes'ûd es-Sulemî (R) haber verib şöyle dedi : Ben Mekke fethinden sonra kardeşim Ebû Ma'bed'i Rasûlullah (S) ın yanına getirdim ve :

— Yâ Rasûlallah! Bununla hicret etmek üzere bey'at yap dedim. Rasûlullah :

— Artık hicret (in fazîleti fetihden evvel) hicret edenler için sâbit olmuşdur buyurdu.

— Peki, şimdi buna hangi şeyle bey'at edeceksin diye sordum.

— İslâm, cihâd ve hayr üzerine buyurdu.

Ebû Usmân der ki : Sonra ben Ebû Ma'bed'e kavuşduğumda, Mucâşi'in sözünü ona haber verdim de o : Doğru söylemişdir dedi.

( ) .... : Burada Muhammed ibn Fudayl, Âsım'dan bu isnâdla tahdîs etti. Râvî burada : Ben onun kardeşine kavuşdum o : Mucâşi' doğru söyledi dedi de Ebû Ma'bed ismini söylemedi.

٨٥ — (١٣٥٣) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . قَالَا : أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ طَاوُسٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ الْفَتْحِ ، فَتْحِ مَكَّةَ « لَا هِجْرَةَ . وَلَكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ . وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا » .

(...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ وَابْنُ رَافِعٍ عَنْ يَحْيَى بْنِ آدَمَ . حَدَّثَنَا مُفَضَّلٌ (يَعْنِي ابْنَ مُهَلْهِلٍ) . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ ابْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُوسَى عَنْ إِسْرَائِيلَ . كُلُّهُمْ عَنْ مَنْصُورٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

85 — (1353) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki : Rasûlullah (S) Mekke'nin fethi günü şöyle buyurdu : «(Fetihden sonra artık Mekke'den Medîne'ye) hicret yokdur. Bundan sonra Mekke'den yalnız cihâd kasdıyle ve fazîletler kazanmak niyetiyle çıkılabilir. Binâenaleyh (devlet tarafından) cihâda da'vet olunduğunuzda hemen icâbet ediniz» [33].

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de yine Mansûr'dan bu isnâdla onun benzeri hadîsi rivâyet etmişlerdir.

---

33. Âlimler : *Dâru'l-harb*den, *dâru'l-İslâma* olan hicret kıyâmet gününe kadar bâkîdir dediler. Bu hadîsi de iki türlü te'vîl ettiler : Biri, Mekke fethinden sonra Mekke'den Medîne'ye hicret yokdur. Çünkü Mekke, fetihden sonra İslâm yurdu olmuşdur. İslâm yurdundan ise hicret düşünülemez.

İkinci te'vîl de şudur : Bunun ma'nâsı; fazîletli, muhim, arzu edilen ve yapanları için parlak bir imtiyâz olan hicret, artık Mekke fethi ile kesilmiş ve fetihden önce hicret edenler için bunun sevâbı hâsıl olmuşdur. Çünkü artık Mekke fethinden sonra İslâm daha evvelki durumun aksine kuvvet ve izzet kazanmışdır.

٨٦ – (١٨٦٤) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ عَنْ عَبْدِ اللّٰهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي حُسَيْنٍ، عَنْ عَطَاءٍ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ: سُئِلَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ عَنِ الْهِجْرَةِ ؟ فَقَالَ « لَا هِجْرَةَ بَعْدَ الْفَتْحِ . وَلَـٰكِنْ جِهَادٌ وَنِيَّةٌ . وَإِذَا اسْتُنْفِرْتُمْ فَانْفِرُوا » .

86 — (1864) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) a hicretden soruldu. Bunun üzerine : «Fetihden sonra artık (Mekke'den Medîne'ye) hicret yokdur. Bundan sonra Mekke'den yalnız cihâd ve fazîletler tahsîli niyeti ile çıkılabilir. Binâenaleyh (devlet tarafından) cihâda seferber olmanız istendiği zaman derhal seferber olunuz» buyurdu.

٨٧ – (١٨٦٥) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ . حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ ابْنُ عَمْرٍو الْأَوْزَاعِيُّ . حَدَّثَنِي ابْنُ شِهَابٍ الزُّهْرِيُّ . حَدَّثَنِي عَطَاءُ بْنُ يَزِيدَ اللَّيْثِيُّ ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ ؛ أَنَّ أَعْرَابِيًّا سَأَلَ رَسُولَ اللّٰهِ ﷺ عَنِ الْهِجْرَةِ ؟ فَقَالَ « وَيْحَكَ ! إِنَّ شَأْنَ الْهِجْرَةِ لَشَدِيدٌ . فَهَلْ لَكَ مِنْ إِبِلٍ ؟ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ « فَهَلْ تُؤْتِي صَدَقَتَهَا ؟ » قَالَ : نَعَمْ . قَالَ « فَاعْمَلْ مِنْ وَرَاءِ الْبِحَارِ . فَإِنَّ اللّٰهَ لَنْ يَتِرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا » .

(...) وحدّثناه عَبْدُ اللّٰهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ « إِنَّ اللّٰهَ لَنْ يَتِرَكَ مِنْ عَمَلِكَ شَيْئًا » وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ قَالَ « فَهَلْ تَحْلُبُهَا يَوْمَ وِرْدِهَا ؟ » قَالَ : نَعَمْ .

87 — (1865) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle tahdîs etti : Bir çöl Arab'ı, Rasûlullah'a hicretden sordu? (yani Medîne'ye hicret edeyim mi? dedi). Rasûlullah (S) : «Sakın ha! Hicrete kalkışma! Çünkü hicret çok çetin bir işdir. Senin develerin var mıdır?» buyurdu. Bedevî : Evet vardır dedi. Rasûlullah : «Sen onların zekâtlarını veriyor musun?» diye sordu. Bedevî : Evet veriyorum dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : **«Öyle ise sen deryâların ötesinde de çalış. Çünkü Allah senin işinden hiç bir şeyi eksik bırakmıyacakdır»** buyurdu [34].

---

34. Arab'ların sulak köylere ve şehirlere *buhayra* dedikleri bilindiği için burada *bihâr*dan, suluk şehirler kasdedilebileceği de bildirilmişdir. Bu çöl Arabı, bulunduğu çölü yani kendi yurdunu bırakıb, Medîne'ye Peygamber'in yanına gelmeği istemişdi. Peygamber, sürüler sâhibi Bedevînin hicreti, kuvvetle yapamayacağından ve hicretin bütün haklarını yerine getiremiyeceğinden ve iki topuğu üzerinde geriye döneceğinden endîşe etmişdi. İşte bundan dolayı, «sorduğun hicret çok çetin bir işdir. Lakin sen kendi vatanında ve her nerede olursan ol, hayır işle. İşlediğin hayır sana fayda verecekdir. Allah ondan hiçbir şey eksiltmiyecekdir» buyurdu. Peygamber bu cevabı ile: Madem ki deven

( ) .... : Ve yine bize bu hadîsi Abdullah ibn Abdirrahman ed-Dârimî tahdîs etti. Bize Muhammed ibn Yûsuf, Evzaî'den bu isnâdla yukarıkinin benzeri olarak tahdîs etti. Şukadar var ki burada «şüphe yok ki Allah senin amelinden hiçbir şeyi terk etmiyecekdir» dedi ve hadîsde şunu ziyâde etti : Peygamber, «sen o develerin südünü su başına geldikleri gün sağıyor (ve oradaki fakîrlere içiriyor) musun?» dedi. Bedevî : Evet diye cevâb verdi.

(٢١) باب كيفية بيعة النساء

٨٨ – (١٨٦٦) حدثنى أَبُو الطَّاهِرِ أَحْمَدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَرْحٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ ابْنُ يَزِيدَ . قَالَ : قَالَ ابْنُ شِهَابٍ : أَخْبَرَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ ﷺ قَالَتْ : كَانَتِ الْمُؤْمِنَاتُ، إِذَا هَاجَرْنَ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، يُمْتَحَنَّ بِقَوْلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ : يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰ أَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللهِ شَيْئًا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ [٦٠/الممتحنة/١٢] إِلَىٰ آخِرِ الْآيَةِ .

قَالَتْ عَائِشَةُ : فَمَنْ أَقَرَّ بِهَٰذَا مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ ، فَقَدْ أَقَرَّ بِالْمِحْنَةِ .

وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِذَا أَقْرَرْنَ بِذَٰلِكَ مِنْ قَوْلِهِنَّ ، قَالَ لَهُنَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ « انْطَلِقْنَ . فَقَدْ بَايَعْتُكُنَّ » وَلَا . وَاللهِ ! مَا مَسَّتْ يَدُ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَدَ امْرَأَةٍ قَطُّ . غَيْرَ أَنَّهُ يُبَايِعُهُنَّ بِالْكَلَامِ .

قَالَتْ عَائِشَةُ : وَاللهِ ! مَا أَخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى النِّسَاءِ قَطُّ ، إِلَّا بِمَا أَمَرَهُ اللهُ تَعَالَىٰ . وَمَا مَسَّتْ كَفُّ رَسُولِ اللهِ ﷺ كَفَّ امْرَأَةٍ قَطُّ . وَكَانَ يَقُولُ لَهُنَّ ، إِذَا أَخَذَ عَلَيْهِنَّ « قَدْ بَايَعْتُكُنَّ » ، كَلَامًا .

(21) KADINLARLA YAPILAN BEY'ATIN KEYFİYETİ BÂBI

88 — (1866) .... : Urvetu'bnu'z-Zubeyr haber verdi ki Peygamber'in zevcesi Âişe (R) şöyle demişdir : Mu'min kadınlar, Rasûlullah (S) ın yanına hicret edib geldikleri zaman Azîz ve Celîl olan Allah'ın şu kavli ile imtihan olunub bey'at yapılırlardı : **«Ey Peygamber! Mu'min kadınlar, Allah'a hiçbir şeyi eş tutmamaları, hırsızlık yapmamaları, zîna**

---

var, medenî şehirlere uzak olan bedevî diyârında nefsin ve malın hakkında Allah'ın farz kıldığı ibâdetleri îfâ et. Kendi yurdunda oturmakdan müteessir olma. Evin Medîne'-ye nekadar uzak olursa olsun Allah senin hayır ve ibâdetlerinin sevâbından bir zerresini eksik bırakmıyarak verecekdir buyurmuş oluyor.

Bedevînin hicrete şiddetle arzu ızhâr etmesine karşı Peygamber'in buna müsâade etmemesi, bir bedevî için bunda karşılaşılacak müşkillerden dolayıdır. Bedevî hayata alışanların medenî muhîtden sıkıldıkları ve bir türlü alışamadıkları tecrübe edilmiş bir gerçekdir. Bedevî fi'len hicret edememiş olmakla beraber, bu özürden ötürü ve ızhâr ettiği samîmî arzudan dolayı hicret sevâbına nâil olacağı da kuvvetle umid edilir.

etmemeleri, evlâdlarını öldürmemeleri, elleri ile ayakları arasından bir iftirâ düzüb getirmemeleri, (emredeceğin) herhangi bir iyilik husûsunda sana âsî olmamaları şartı ile sana bey'atlaşmaya geldikleri zaman bey'atlarını kabûl et. Onlar için Allah'dan mağfiret isteyiver. Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (el-Mumtahine : 12).

Âişe dedi ki : Mu'min kadınlardan her kim bu şartları ikrar eder kabullenirse artık Peygamber hukûkî bey'atı yapmış olurdu. Rasûlullah, kadınlar bu şartları kendi dilleri ile ikrar ettikleri zaman onlara hitâben : «Artık gidiniz, ben sizinle bey'atlaşdım» buyururdu. Allah'a yemîn ederim ki Rasûlullah'ın eli kat'iyyen hiçbir kadının eline dokunmadı. Şukadar ki Peygamber kadınlara sözle bey'at ederdi.

Yine Âişe dedi ki : Vallâhi, Rasûlullah kadınlardan Allâh'ın kendisine emrettiği şartlardan başka bir şartla asla bey'at almadı. Ve Rasûlullah'ın avucu da hiçbir kadının avucuna dokunmadı. Rasûlullah kadınlardan bey'at aldığı zaman onlara hitâben : «Ben sizinle bey'atlaşdım» sözünü söyler idi [35].

٨٩ – (...) وحدثني هارون بن سعيد الأيلي وأبو الطاهر (قال أبو الطاهر : أخبرنا . وقال هارون: حدثنا ابن وهب) . حدثني مالك عن ابن شهاب ، عن عروة ؛ أن عائشة أخبرته عن بيعة النساء . قالت : ما مس رسول الله ﷺ بيده امرأة قط . إلا أن يأخذ عليها . فإذا أخذ عليها فأعطته ، قال « اذهبي فقد بايعتك » .

89 — ( ) .... : Âişe (R), Urve'ye kadınların bey'atından haber verib şöyle dedi : Rasûlullah (S) eliyle hiçbir kadına dokunmadı, lâkin kadınlardan bey'atı sözle alırdı. Kadınlardan sözle bey'at alıb kadın da bu bey'at şartlarında kendisine itâat edeceğine söz verdiğinde «artık git, ben seninle bey'atlaşdım» buyururdu.

---

35. Kadınlarla yapılan bey'at müteaddid defalar vâkî olmuşdur. Medîne'ye hicret edildiğinde, Mekke fethi akabinde ve diğer vesîlelerle de kadınlardan ayni şartlarla ve ayni şekilde bey'at alınmışdır.

Ahmed ibn Hanbel, Neseî, İbn Mâce ve Tirmizî, sahîh diyerek Umeyye Bintu Rukayye (R) den şöyle rivâyet ettiler : Bu kadın şöyle demişdir : Ben Rasûlullah'a bey'at edelim diye vardığımda bizden Kur'ân'daki *«Allah'a hiçbir şeyi ortak kılmamaları...»* âyeti vechile bey'at aldı. Nihâyet *«ve herhangi bir iyilik husûsunda sana âsî olmamaları»* kavline geldikde, «gücleri tâkatları yettiği derecede» buyurdu. Biz de Allah ve Rasûlu bizlere kendimizden daha merhametli. Yâ Rasûlallah! Bizlere musâfaa etmez misin? dedik. «Ben kadınlara musâfaa etmem, ancak yüz kadına sözüm bir kadına sözüm gibidir» buyurdu.

Ba'zı rivâyetlerde Rasûlullah kadınlara bey'atı zamanında eline bir bez koyardı. Ba'zılarında bir kaba su koyub elini daldırır, sonra da kadınlar ellerini daldırırlardı diye gelmişdir. Meşhûr ve mu'temed olan Rasûlullah'ın bey'atda kadınlarla musâfaa etmediğidir.

(٢٢) باب البيعة على السمع والطاعة فيما استطاع

٩٠ – (١٨٦٧) حدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة وابن حجر (واللفظ لابن أيوب) قالوا : حدثنا إسماعيل (وهو ابن جعفر) : أخبرني عبد الله بن دينار ؛ أنه سمع عبد الله بن عمر يقول : كنا نبايع رسول الله ﷺ على السمع والطاعة . يقول لنا « فيما استطعت » .

(22) TÂKAT GETİREBİLDİĞİ HUSÛSLARDA DİNLEMEK VE İTÂAT ETMEK ÜZERE BEY'AT BÂBI

90 — (1867) .... : Abdullah ibn Dînâr haber verdi ki, kendisi Abdullah ibn Umer (R) den şöyle derken işitmişdir : Biz Rasûlullah (S) a emirlerini dinlemek ve itâat etmek üzere bey'at ederdik de o bize (şefekat ederek) : «Gücünün yettiği kadar» buyururdu [36].

(٢٣) باب بيان سن البلوغ

٩١ – (١٨٦٨) حدثنا محمد بن عبد الله بن نمير . حدثنا أبي . حدثنا عبيد الله عن نافع ، عن ابن عمر . قال : عرضني رسول الله ﷺ يوم أحد في القتال . وأنا ابن أربع عشرة سنة . فلم يجزني . وعرضني يوم الخندق ، وأنا ابن خمس عشرة سنة . فأجازني .

قال نافع : فقدمت على عمر بن عبد العزيز ، وهو يومئذ خليفة . فحدثته هذا الحديث . فقال : إن هذا لحد بين الصغير والكبير . فكتب إلى عماله أن يفرضوا لمن كان ابن خمس عشرة سنة . ومن كان دون ذلك فاجعلوه في العيال .

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الله بن إدريس وعبد الرحيم بن سليمان . ح وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا عبد الوهاب (يعني الثقفي) جميعا عن عبيد الله ، بهذا الإسناد . غير أن في حديثهم : وأنا ابن أربع عشرة سنة فاستصغرني .

---

36. Buhârî, Abdullah ibn Dînâr'dan şu vak'ayı da rivâyet ediyor : Abdulmelik ibn Mervân'a, Şâm, Mısır ve oralara bağlı yerler halkı bey'at edib devlet başkanlığını kabûl etmeleri üzerine Abdullah ibn Umer (R) de bir mektûb yazarak mektûbunda : ALLÂH'IN KİTÂBI VE PEYGAMBER'İNİN SÜNNETİ üzerine mu'minlerin emîri Abdulmelik ibn Mervân'a — gücüm yettiği kadar — itâat etmeğe söz veriyorum. Oğullarım da bu sûretle bey'at arz ederler demişdir (*Buhârî, ahkâm, devlet reîsine itâatın vucûbu bâbı*).

«Abdullah ibn Umer gibi en yüksek diyânî bir mevkii hâiz olan zâtın, Mervân oğluna bey'at etmiş olması, muslimanları tefrikadan ve ictimâî karışıklıkdan korumak içindir. Bundan siyâsî zarûretin, diyânî derecelerle ölçülmiyerek yerine getirilmesinin luzûm ve ehemmiyeti pek iyi anlaşılır».

(23) BULÛĞ YAŞINI BEYÂN BÂBI

91 — (1868) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Uhud günü ben on dört yaşında bulunduğum halde beni gözden geçirdi de bana (yaşca bâliğ değildir diye harbe) izin vermedi. Sonra Handak günü beni gözden geçirdi. O sırada ben on beş yaşında idim. Bu defa bana (savaşa girmeğe) izin verdi.

Bu hadîsi İbn Umer'den rivâyet eden Nâfi' dedi ki : Ben bir kerre hâlî bulunduğu sırada Umer ibn Abdilazîz'in yanına gitmişdim. Bu İbn Umer hadîsini ona tahdîs ettiğimde : Bu on beş yaş, küçükle büyük arasında bir hudûddur. Yaş küçüklüğünün nihâyeti, bulûğun başlangıcıdır dedi. Ve bütün vilâyetlerdeki âmillerine mektûb yazıb : On beş yaşına bâliğ olanlara orduda ve diğer husûslarda vazîfe verib maaş tahsîs etmelerini, bu yaşdan aşağıda bulunanları da âile ferdleri arasında kılmalarını emretti.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de cemîan Ubeydullah'dan bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Şu kadar var ki bunların hadîslerinde İbn Umer : Ben on dört yaşında olduğum halde Rasûlullah beni küçük i'tibâr etti demişdir[37].

(٢٤) باب النهي أن يسافر بالمصحف إلى أرض الكفار إذا خيف وقوعه بأيديهم

٩٢ — (١٨٦٩) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ .
قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُسَافَرَ بِالْقُرْآنِ إِلَى أَرْضِ الْعَدُوِّ .

37. Şârih İbn Battâl der ki : Erkeklerin ihtilâm, kadınların hayız hâli bülûğ çağı olub bu çağda erkek ve kadının ibâdetler ile mükellef olduğunda, haddlerin ikâme edildiğinde izin isteme ve ganîmet payı gibi hükümlerin cârî olduğunda âlimlerin icmâı vardır. Fakat erkeklerin ihtilâmı ve kadınların hayızı gecikirse bulûğun yaşla ta'yîninde âlimler ihtilâf etmişlerdir. Kimi avret yerlerinde tüy bitmesini, kimi emsâlinin bülûğa ermesini, kimi on yedi yahut on sekiz yaşını bulûğ ve rüşd yaşı kabul etmişlerdir.

İbn Abbâs, rüşd çağını erkekde on sekiz, kızda on yedi olmak üzere tefsîr etmişdir. Dişilerin gelişmesi ve bülûğu erkeklerden sür'atli olduğu için erkeklerden bir yaş noksan kabul edilmişdir.

İmâm Ebû Hanîfe tüy bitmesine i'tibâr etmeyib kızlarda bülûğ haddi on yedi, oğlanlarda on dokuz ve bir rivâyetde on sekizdir demişdir.

Ba'zı âlimler de bülûğ çağı hudûdunun mıntakalara ve iklimlere göre değişeceğini dikkate alarak sıcak bölgelerde daha erken yaşlarda olacağını, soğuk bölgelerde de gecikeceğini kabûl etmişlerdir.

Büyük imâmların, fakîhlerin ve müctehidlerin bu husûsdaki çeşitli görüşleri için geniş şerhlere ve fıkıh kitâblarına mürâcaat edilmelidir.

(24) KÂFİRLERİN ELLERİNE DÜŞMESİNDEN ENDİŞE EDİLDİĞİ ZAMAN KUFFÂR ARÂZİSİNE MUSHAF İLE SEFER YAPMANIN NEHY EDİLMESİ BÂBI

92 — (1869) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben İmâm Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfî'den, o da Abdullah ibn Umer'den. İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) **Mushaf** ile düşman toprağına sefer edilmesini nehyetti demişdir[38].

٩٣ – (...) وحدثنا قتيبة . حدثنا ليث . ح وحدثنا ابن رمح . أخبرنا الليث عن نافع ، عن عبد الله بن عمر ، عن رسول الله ﷺ ؛ أنه كان ينهى أن يسافر بالقرآن إلى أرض العدو . مخافة أن يناله العدو .

93 — ( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de İbn Umer (R) den rivâyet ettiler ki Rasûlullah (S) düşmanın elde etmesi endîşesinden dolayı, düşman arâzîsine **Kur'ân**'la' (yani Mushaf'la) yolculuk etmekden nehy eder idi.

٩٤ – وحدثنا أبو الربيع العتكي وأبو كامل . قالا : حدثنا حماد عن أيوب ، عن نافع ، عن ابن عمر . قال : قال رسول الله ﷺ « لا تسافروا بالقرآن . فإني لا آمن أن يناله العدو » .

قال أيوب : فقد ناله العدو وخاصموكم به .

(...) حدثني زهير بن حرب . حدثنا إسماعيل (يعني ابن علية) . ح وحدثنا ابن أبي عمر . حدثنا سفيان والثقفي . كلهم عن أيوب . ح وحدثنا ابن رافع . حدثنا ابن أبي فديك . أخبرنا الضحاك (يعني ابن عثمان) . جميعا عن نافع ، عن ابن عمر ، عن النبي ﷺ .

في حديث ابن علية والثقفي « فإني أخاف » . وفي حديث سفيان وحديث الضحاك بن عثمان « مخافة أن يناله العدو » .

---

38. Bu hadîslerde nehy olunan Kur'ânla seferden maksad, Kur'ân yazılı olan *Mushafla* seferdir. Buhârî de Sahîh'inde bu hadîsin bâbını «düşman diyârına Mushaf'la seferin kerâhati» unvanını vererek Kur'ânla Mushaf murad olunduğuna işâret etmişdir.

Ba'zıları şöyle demişlerdir : Rasûlullah'ın *Mushafla* seferden nehy etmesi umûmî ve her hâle şâmil değildir. Hadîsdeki nehiy yalnız seriyye hâlindeki çete ferdlerine munhasırdır. Çünkü onların vaziyeti emîn değildir. Fakat muntazam ordu teşekküllerinde bulunan askerler için vaziyet emîn ve müsâid olduğundan *Mushaf* götürmekde be's yokdur, câizdir. Sahâbîler de böyle müsâid vaziyetlerde Kur'ân öğretmek ile meşgûl olmuşlardır. Bu da vaziyetin emniyeti hâlinde düşman diyârına Mushaf götürmenin cevâzını gerekdirir.

94 — ( ) .... : İbn Umer (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Kur'ânla yolculuk etmeyiniz. Çünkü ben düşmanın onu ele geçirmesinden emîn olamam».

Râvî Eyyûb : Onlar sizinle onun yüzünden muhâsama ederlerken düşman onu elde etmiş olur dedi.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de topdan Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den rivâyet ettiler. Bunlardan İbn Uleyye ile Sakafî'nin hadîsinde : «Çünkü ben endîşe ediyorum»; Sufyân ile Dehhâk ibn Usmân'ın hadîsinde, «düşmanın onu ele geçirmesi endîşesinden dolayı» tarzındadır.

(٢٥) باب المسابقة بين الخيل وتضميرها

٩٥ — (١٨٧٠) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ سَابَقَ بِالْخَيْلِ الَّتِي قَدْ أُضْمِرَتْ مِنَ الْحَفْيَاءِ . وَكَانَ أَمَدُهَا ثَنِيَّةَ الْوَدَاعِ . وَسَابَقَ بَيْنَ الْخَيْلِ الَّتِي لَمْ تُضْمَرْ ، مِنَ الثَّنِيَّةِ إِلَى مَسْجِدِ بَنِي زُرَيْقٍ . وَكَانَ ابْنُ عُمَرَ فِيمَنْ سَابَقَ بِهَا .

(...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا خَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) عَنْ أَيُّوبَ . ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . جَمِيعًا عَنْ عُبَيْدِ اللهِ . ح وَحَدَّثَنِي عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ وَأَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ . قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ . بِمَعْنَى حَدِيثِ مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ أَيُّوبَ ، مِنْ رِوَايَةِ حَمَّادٍ وَابْنِ عُلَيَّةَ : قَالَ عَبْدُ اللهِ : فَجِئْتُ سَابِقًا . فَطَفَّفَ بِي الْفَرَسُ الْمَسْجِدَ .

(25) ATLAR ARASINDA KOŞU YARIŞI YAPMAK VE ATLARI İDMÂNA ÇEKİB ZAYIFLATMAK BÂBI

95 — (1870) .... : Abdullah ibn Umer (R) den (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) idmâna çekilib zayıflatılmış atlar arasında Hafyâ'dan baş-

layıb Seniyyetu'l-Vedâ'da[39] nihâyet bulmak üzere bir, zayıflatılmamış atlar arasında da Seniyye'den tâ Benû Zurayk mescidine kadar diğer bir yarış tertîb etti. Abdullah ibn Umer de yarış edenler arasında idi[40].

( ) .... : Buradaki on bir tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den olmak üzere Mâlik'in, Nâfi'den rivâyet ettiği yukarıki hadîsin ma'nâsıyle rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Eyyûb'un hadîsinde şu ziyâde vardır: İbn Umer: Ben de yarışarak geldim de benim at beni o mescidin (kısa olan) duvarının üstünden içeriye sıçrattı demişdir.

(٢٦) باب الخيل فى نواصيها الخير إلى يوم القيامة

٩٦ — (١٨٧١) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ قال « الخيل في نواصيها الخير إلى يوم القيامة » .

(...) وحدثنا قتيبة وابن رمح عن الليث بن سعد . ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا علي بن مسهر وعبد الله بن نمير . ح وحدثنا ابن نمير . حدثنا أبي . ح وحدثنا عبيد الله بن سعيد . حدثنا يحيى . كلهم عن عبيد الله . ح وحدثنا هارون بن سعيد الأيلي . حدثنا ابن وهب . حدثني أسامة . كلهم عن نافع ، عن ابن عمر ، عن النبي ﷺ . بمثل حديث مالك عن نافع .

(26) «ATLARIN, ALINLARINA DÖKÜLEN SAÇLARINDA KIYÂMET GÜNÜNE KADAR HAYIR VARDIR» HADÎSİ BÂBI

96 — (1871) Bize Yahyâ ibn Yâhyâ tahdîs edib dedi ki: Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur: «Atların alınlarına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır vardır».

( ) .... : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere Mâlik'in Nâfi'den rivâyet ettiği yukarıki hadîs şeklinde rivâyet etmişlerdir.

39. Seniyyetu'l-Vedâ, Medîne'nin yanıbaşında bir boğazdır ki yolcular oraya kadar teşyî' olunduğu için böyle *Seniyyetu'l-Vedâ* yani Vedâ tepesi adını vermişlerdir.
Hafyâ, yahut *yânın* öne geçirilmesi ile *Hayfâ*, beş ile yedi mil ötede bir yerdir. Zurayk oğulları mescidi, Hazrec'lilerden Zurayk ibn Âmir yurdundaki mescidin ismidir ki hadîsin siyâkından daha yakın olduğu anlaşılıyor.

40. Bu ve benzeri hadîslerden atları ve gençleri cihâda hazırlamak için, idmânlar, ta'lîmler, yarışlar yaptırmanın gerekdiği ve bu maksadla vucûdları geliştirib kuvvetlendiren çeşitli spor hareketlerinin lüzûmlu olduğu istidlâl edilmişdir.

٩٧ - (١٨٧٢) وحدثنا نصر بن علي الجهضمي وصالح بن حاتم بن وردان . جميعا عن يزيد . قال الجهضمي : حدثنا يزيد بن زريع . حدثنا يونس بن عبيد . عن عمرو بن سعيد ، عن أبي زرعة بن عمرو بن جرير ، عن جرير بن عبد الله . قال : رأيت رسول الله ﷺ يلوي ناصية فرس بإصبعه ، وهو يقول « الخيل معقود بنواصيها الخير إلى يوم القيامة : الأجر والغنيمة » .

(...) وحدثني زهير بن حرب . حدثنا إسماعيل بن إبراهيم . ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا وكيع عن سفيان . كلاهما عن يونس ، بهذا الإسناد ، مثله .

97 — (1872) .... : Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Bir kerre Rasûlullah (S) ın, cihâd atının başından alnı üstüne sarkan saçlarını parmakları ile büktüğünü gördüm. Bükerken de : «(Cihâda giden) atın alnına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlüdür. (Bu hayır âhiretde) sevâb, (dünyâda) ganîmetdir» buyuruyordu [41].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de Yûnus ibn Ubeyd'den bu isnâdla yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

٩٨ - (١٨٧٣) وحدثنا محمد بن عبد الله بن نمير حدثنا أبي . حدثنا زكرياء عن عامر ، عن عروة البارقي ، قال : قال رسول الله ﷺ « الخيل معقود في نواصيها الخير إلى يوم القيامة : الأجر والمغنم » .

98 — (1873) .... : Urvetu'bnu Ca'd el-Bârikıy (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Atlar, alınlarına dökülen saçlarında kıyâmet gününe kadar hayır düğümlü olan hayvanlardır. Bu hayır, âhiretde ecr, dünyâda ganîmetdir».

٩٩ - (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا ابن فضيل وابن إدريس عن حصين ، عن الشعبي ، عن عروة البارقي . قال : قال رسول الله ﷺ « الخير معقوص بنواصي الخيل » قال فقيل له : يا رسول الله ! بم ذاك ؟ قال « الأجر والمغنم إلى يوم القيامة » .

(...) وحدثناه إسحق بن إبراهيم . أخبرنا جرير عن حصين ، بهذا الإسناد . غير أنه قال : عروة بن الجعد .

41. Gazâ için at bağlayıb beslemenin faziletine dâir âyetlerden biri şudur : «*Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve bağlanıb beslenen atlar hazırlayın ki bunlarla Allah'ın düşmanı ve sizin düşmanınız olanları ve bunlardan başka sizin bilmeyib de Allah'ın bildiği diğerlerini korkutasınız. Allah yolunda ne harcarsanız, size eksiksiz ödenir ve siz asla haksızlığa uğratılmazsınız*» (el-Enfal : 60).

Atlardan bahseden diğer âyetler : Âlu Imrân : 14; en-Nahl; 8; el-İsrâ: 64; el-Haşr: 6; Sâd: 31, 32, 33; Âdiyât : 1-5.

(...) حدثنا يحيى بن يحيى وخلف بن هشام وأبو بكر بن أبي شيبة. جميعا عن أبي الأحوص. ح وحدثنا إسحق بن إبراهيم وابن أبي عمر. كلاهما عن سفيان. جميعا عن شبيب بن غرقدة، عن عروة البارقي، عن النبي ﷺ. ولم يذكر «الأجر والمغنم». وفي حديث سفيان: سمع عروة البارق. سمع النبي ﷺ.

(...) وحدثنا عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. ح وحدثنا ابن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد ابن جعفر. كلاهما عن شعبة، عن أبي إسحق، عن العيزار بن حريث، عن عروة بن الجعد، عن النبي ﷺ، بهذا. ولم يذكر «الأجر والمغنم».

99 — ( ) .... : Urve el-Bârikıy (R) dedi ki, Rasûlullah (S) : «Hayır, atların alınlarına sarkan saçlarda düğümlenmişdir» buyurdu. Raşûlullah'a : Yâ Rasûlallah! Bu hayr ne sûretde olacakdır? diye soruldu. «Kıyâmet gününe kadar sevâb ve ganîmet» buyurdu.

( ) .... : Burada da Cerîr, Husayn'dan bu isnâdla haber vermişdir. Şukadar var ki burada : Urvetu'bnu'l-Ca'd demişdir.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Urve el-Bârikıy'den, o da Peygamber'den rivâyet ettiler fakat : «Ecr ve ganîmet» i zikretmediler. Sufyânın hadîsinde : Bârikıy'den işittim, o da Peygamber'den işitti şeklindedir.

١٠٠ — (١٨٧٤) وحدثنا عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. ح وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا يحيى بن سعيد. كلاهما عن شعبة، عن أبي التياح، عن أنس بن مالك. قال: قال رسول الله ﷺ «البركة في نواصي الخيل».

(...) وحدثنا يحيى بن حبيب. حدثنا خالد (يعني ابن الحارث). ح وحدثني محمد بن الوليد. حدثنا محمد بن جعفر. قالا: حدثنا شعبة عن أبي التياح. سمع أنسا يحدث عن النبي ﷺ، بمثله.

100 — (1874) .... : Enes ibn Mâlik (R) dedi ki, Rasûlullah (S) : «Bereket (hayr ve saâdet) atın alnındaki perçemlerindedir» buyurdu.

( ) .... : Burada da Şu'be, Ebu't-Teyyâc'dan, onun Enes'i, Peygamber'den tahdîs ederken işittiğini yukarıki hadîs şeklinde tahdîs etmişdir.

(٢٧) باب ما يكره من صفات الخيل

١٠١ – (١٨٧٥) وحدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب وأبو كريب
(قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخرون: حدثنا وكيع) عن سفيان عن سلم بن عبد الرحمن، عن أبي زرعة،
عن أبي هريرة، قال: كان رسول الله ﷺ يكره الشكال من الخيل.

(27) ATLARIN SIFATLARINDAN SEVİLMEYEN ŞEY BÂBI

101 — (1875) .... : Ebû Hureyre (R) : Rasûlullah (S) at nevinden **şikâl** denilen sıfatı sevmez idi dedi [42].

١٠٢ – (...) وحدثنا محمد بن نمير. حدثنا أبي. ح وحدثني عبد الرحمن بن بشر. حدثنا
عبد الرزاق. جميعا عن سفيان، بهذا الإسناد، مثله. وزاد في حديث عبد الرزاق: والشكال أن
يكون الفرس في رجله اليمنى بياض وفي يده اليسرى. أو في يده اليمنى ورجله اليسرى.

(...) حدثنا محمد بن بشار. حدثنا محمد (يعني ابن جعفر). ح وحدثنا محمد بن المثنى. حدثني
وهب بن جرير. جميعا عن شعبة، عن عبد الله بن يزيد النخعي، عن أبي زرعة، عن أبي هريرة،
عن النبي ﷺ، بمثل حديث وكيع. وفي رواية وهب: عن عبد الله بن يزيد. ولم يذكر النخعي.

102 — ( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Sufyân'dan bu isnâdla yukardaki hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Bunlardan Abdurrazzâk kendi hadîsinde : **Şikâl,** at sağ ayağında ve sol elinde yahut da sağ elinde ve sol ayağında beyaz olmakdır tefsîrini ziyâde etmişdir.

( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den az farklı olarak yukarıki (101 rakamlı) Vekî' hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

---

42. Kamus mütercimi Âsım Efendi *şikâli*, at kısmının bir ayağı mutlak olarak, üç ayağında olan beyazlığa yahut bunun aksine denir tarzında îzah ediyor ve Râğıb'ın Müfredât'ında; bir ayağı ile bir elinde beyazlık olmağa tahsîs edilmişdir diye nakllediyor (111, 1383). Bu son tefsîr müteâkıb hadîsde râvînin yaptığı tefsîre de uymaktadır. Bu husûsda başka tefsîrler de vardır.

. Âlimler belki Rasûlullah bu sıfatdaki at cinsini tecrübe etmişdir de onda bir necâbet olmadığını görmüşdür veya başka sebeblerden ötürü bu cinsi sevmemişdir dediler.

(٢٨) باب فضل الجهاد والخروج فى سبيل الله

١٠٣ – (١٨٧٦) وحدثنى زهير بن حرب. حدثنا جرير عن عمارة (وهو ابن القعقاع) عن أبى زرعة، عن أبى هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «تضمن الله لمن خرج فى سبيله، لا يخرجه إلا جهادا فى سبيلى، وإيمانا بى، وتصديقا برسلى. فهو على ضامن أن أدخله الجنة. أو أرجعه إلى مسكنه الذى خرج منه. نائلا ما نال من أجر أو غنيمة. والذى نفس محمد بيده!

ما من كلم يكلم فى سبيل الله، إلا جاء يوم القيامة كهيئته حين كلم، لونه لون دم وريحه مسك. والذى نفس محمد بيده! لولا أن يشق على المسلمين، ما قعدت خلاف سرية تغزو فى سبيل الله أبدا. ولكن لا أجد سعة فأحملهم. ولا يجدون سعة. ويشق عليهم أن يتخلفوا عنى. والذى نفس محمد بيده! لوددت أنى أغزو فى سبيل الله فأقتل. ثم أغزو فأقتل. ثم أغزو فأقتل».

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبى شيبة وأبو كريب قالا: حدثنا ابن فضيل عن عمارة، بهذا الإسناد.

(28) CİHÂDIN VE ALLAH YOLUNA ÇIKMANIN FAZÎLETİ BÂBI

103 — (1876) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Yüce Allah, kendi yolunda (cihâda) çıkan kimseye : Onu evinden çıkaran kuvvet sırf benim yolumda cihâd için, sırf bana iymân için ve sırf Peygamber'imi tasdîk için çıkarırsa onu cennete koymaklığımı yahut nâil olduğu sevâb ve ganîmetle içinden çıkmış olduğu evine sâlimen döndürmekliğimi ona kat'î te'minât vermişimdir diye tekeffül etti.

Muhammed'in nefsi elinde olan Allah'a yemîn ediyorum ki Allah yolunda açılan her bir yara kıyâmet gününde muhakkak yeni açıldığı andaki şekli üzere gelecekdir; rengi kan rengi fakat kokusu misk kokusudur [43].

Muhammed'in nefsi elinde olan Allâh'a yemînle söylüyorum, muslimanlar üzerine meşakkat verecek olmasaydım Allah yolunda gazâ eder hiç bir seriyyenin (ordu birliğinin) ardından ebediyyen oturmazdım. Lâkin ben bir genişlik ve bolluk bulamıyorum ki onların hepsini (bineklere)

43. Hadîsin bu fıkrasında Allah yolunda cihâd eden mucâhid için şöyle ilâhî bir kefâlet veriliyor : Mucâhid harb meydanında şehîd düşerse Allâh'ın inâyetiyle hişâbsız, azâbsız cennete gireceği; mücâhid şehîd düşmez de sâlimen evine dönerse eli boş değil, ya ecr ile yahut da hem sevâb ve hem de ganîmetle birlikde döneceği va'd edilmiş bulunuyor.

yükliyeyim, onlar da bir bolluk bulamıyorlar! Ve bu sebeblerden dolayı onların cihâdda benden geri kalmaları onlar üzerine ağır bir meşakkat verir.

Muhammed'in nefsi elinde olan Allâh'a yemîn ediyorum ki, Allah yolunda gazâ edib öldürülmemi, sonra gazâ edib öldürülmemi, sonra gazâ edib öldürülmemi nekadar arzu ederdim!»

( ) .... : Buradaki râvîler de Ubâde'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir.

١٠٤ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا المغيرة بن عبد الرحمن الحزامي عن أبي الزناد، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ . قال « تكفل الله لمن جاهد في سبيله . لا يخرجه من بيته إلا جهاد في سبيله وتصديق كلمته . بأن يدخله الجنة . أو يرجعه إلى مسكنه الذي خرج منه . مع ما نال من أجر أو غنيمة » .

104 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Yüce Allah kendi yolunda cihâd eden kimseye : Onu evinden çıkaran ancak benim yolumda cihâd etmek ve ALLÂH'IN KELİMESİni tasdîk etmek ise onu muhakkak cennete girdirmeği yahut nâil olduğu sevâb ve ganîmetle beraber içinden çıkmış olduğu meskenine sâlimen döndürmeği tekeffül etmişdir».

١٠٥ – (...) حدثنا عمرو الناقد وزهير بن حرب . قالا : حدثنا سفيان بن عيينة عن أبي الزناد عن الأعرج ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ قال « لا يكلم أحد في سبيل الله ، والله أعلم بمن يكلم في سبيله ، إلا جاء يوم القيامة وجرحه يثعب ، اللون لون دم والريح ريح مسك » .

105 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Allah yolunda yaralanan bir kimse — ki Allah kendi rızâsı uğrunda yaralanan kişiyi en iyi bilendir — muhakkak kıyâmet gününde yarası kan saçarak, rengi kan renginde, kokusu misk kokusu olduğu halde gelecekdir» [44].

---

44. Şehîdin Arasat meydanına şehâdeti zamanındaki hey'etiyle gelmesinin hikmeti, hayâtını Allah yolunda fedâ eden şehîdin fazîlet şâhidi dâima kendisi ile beraber bulunmasıdır. Şehîd, Peygamber'in tavsîf ettiği gibi kıyâmet gününde aslî hey'etiyle geleceği için şer'an kanlı elbisesi ile gömülür. Gasl edilerek veya başka bir sûretle şehîd kanı giderilmez.

١٠٦ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُالرَّزَّاقِ . حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كُلُّ كَلْمٍ يُكْلَمُهُ الْمُسْلِمُ فِي سَبِيلِ اللهِ . ثُمَّ تَكُونُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيْئَتِهَا إِذَا طُعِنَتْ تَفَجَّرُ دَمًا . اللَّوْنُ لَوْنُ دَمٍ وَالْعَرْفُ عَرْفُ الْمِسْكِ » . وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « وَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ فِي يَدِهِ ! لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ مَا قَعَدْتُ خَلْفَ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللهِ . وَلَكِنْ لَا أَجِدُ سَعَةً فَأَحْمِلَهُمْ . وَلَا يَجِدُونَ سَعَةً فَيَتَّبِعُونِي . وَلَا تَطِيبُ أَنْفُسُهُمْ أَنْ يَقْعُدُوا بَعْدِي » .

(...) وحدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ مَا قَعَدْتُ خِلَافَ سَرِيَّةٍ » بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ . وَبِهَذَا الْإِسْنَادِ « وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ ! لَوَدِدْتُ أَنِّي أُقْتَلُ فِي سَبِيلِ اللهِ . ثُمَّ أُحْيَا » بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي زُرْعَةَ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ .

(...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (يَعْنِي الثَّقَفِيَّ) . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى ابْنِ سَعِيدٍ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَوْلَا أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لَأَحْبَبْتُ أَنْ لَا أَتَخَلَّفَ خَلْفَ سَرِيَّةٍ » نَحْوَ حَدِيثِهِمْ .

106 — ( ) .... : Hemmâm ibn Münebbih : Bu kitâb, Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettiği hadîslerdir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Onlardan biri de şudur :

Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Muslimanın Allah yolunda alacağı her yara, sonra kıyâmet gününde yeni açıldığı andaki hey'eti üzere kan fışkırıyor gibi görünür : Rengi kan rengi, fakat kokusu misk kokusu». Ve Rasûlullah yine şöyle buyurdu : «Muhammed'in nefsi elinde bulunan Allâh'a yemîn ederim ki mu'minler üzerine meşakkat verecek olmasaydım, Allah yolunda gazâya giden hiçbir seriyyeden (yani cihâd müfrezesine refakatdan) geri kalıb oturmazdım. Lâkin ben bir bolluk bulamıyorum ki onların hepsini bineklere yükleyib bindireyim. Onlar da bir bolluk ve genişlik bulamıyorlar ki hepsi benim ardıma düşüb cihâda gitsinler. Hal-

buki onların gönülleri benim ardımdan oturub kalmalarından dolayı hiç de hoşnûd olmaz».

( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Hureyre'nin : Ben, Rasûlullah'dan işittim : «Mu'minler üzerine meşakkat verecek olmasaydım hiçbir cihâd müfrezesinin ardından geri kalıb oturmazdım» buyuruyordu dediğini yukardakilerin hadîsi gibi rivâyet etmiştir. Ve bu isnâdda : «Nefsim elinde bulunan (Allâh) a yemîn ederim ki Allah yolunda öldürülüb sonra diriltilmemi (ondan sonra öldürülüb sonra diriltilmemi, ondan sonra öldürülmemi) nekadar arzu ederdim!» fıkrası da vardır. Bu da Ebû Zur'a-nın, Ebû Hureyre'den rivâyet ettiği (103 rakamlı) hadîsi gibidir.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Saîd'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hureyre'den rivâyet ettiler. Ebû Hureyre şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Eğer ümmetim üzerine meşakkat verecek olmayaydım, hiç bir gazâ müfrezesinin ardında geri kalmamamı çok isterdim». Bu da yukarkilerin hadîsleri tarzındadır.

١٠٧ – (...) حَدَّثَنِى زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِى هُرَيْرَةَ . قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « تَضَمَّنَ اللهُ لِمَنْ خَرَجَ فِى سَبِيلِهِ » إِلَىٰ قَوْلِهِ « مَا تَخَلَّفْتُ خِلَافَ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فِى سَبِيلِ اللهِ تَعَالَىٰ » .

107 — ( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Hureyre (R) nin; Rasûlullah (S) : «Yüce Allah, kendi yolunda cihâda çıkan kimseye... tekeffül etmişdir» buyurdu diyerek tâ «ümmetim üzerine meşakkat verecek olmayaydım, Allah yolunda cihâda giden hiçbir cihâd müfrezesinin ardından geri kalmamamı çok isterdim» kavline kadar rivâyet etmişdir [45].

(٢٩) باب فضل الشهادة فى سبيل الله تعالى

١٠٨ – (١٨٧٧) وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِى شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ قَتَادَةَ ؛ وَحُمَيْدٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِىِّ ﷺ . قَالَ « مَا مِنْ نَفْسٍ تَمُوتُ . لَهَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ . يَسُرُّهَا أَنَّهَا تَرْجِعُ إِلَى الدُّنْيَا . وَلَا أَنَّ لَهَا الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا . إِلَّا الشَّهِيدُ . فَإِنَّهُ يَتَمَنَّىٰ أَنْ يَرْجِعَ فَيُقْتَلَ فِى الدُّنْيَا . لِمَا يَرَىٰ مِنْ فَضْلِ الشَّهَادَةِ » .

45. Bir âyetde mucâhidlere va'd olunan büyük ecrin te'mînatı şöyle ifâde edilmişdir : *«Şüphesiz ki Allah hak yolunda öldürmekde, kendileri de öldürülmekde olan mu'minlerin canlarını ve mallarını, kendilerine cennet vermek mukabilinde satın almışdır. Onun Tevrât'da, İncîl'de ve Kur'ân'da zikrolunan bu va'di kendi üzerine hak bir va'ddir. Allah kadar ahdine vefâ eden kimdir? O halde yapmış olduğunuz bu alış verişden dolayı sevinin. Bu en büyük saâdetdir. Tevbe edenler, ibâdet edenler, hamd edenler, siyânet edenler, rükû' edenler, iyiliği emredenler ve kötülükden vazgeçirmeğe çalışanlar ve Allah'ın sınırlarını koruyanlar, sen o mu'minlere dahi müjdele!»* (et-Tevbe : 111-112).

(29) YÜCE ALLÂH'IN RIZÂSI YOLUNDA ŞEHÎD OLMANIN FAZÎLETİ BÂBI

108 — (1877) .... : Enes ibn Mâlik (R) den; Peygamber (S) buyurdu : «Ölüb de Allah katında büyük bir hayra mâlik olan hiçbir nefsi ne tekrar dünyâya dönmesi, ne de dünyâ ve dünyâdaki her şeyin kendisinin olması sevindiremez, yalnız şehîd müstesnâdır. Çünkü o, şehîd olmanın fazîletinde görmekde olduğu şeylerden dolayı tekrar dönmeği (yani dirilmeği) ve dünyâda yeniden şehîd olmayı temennî eder».

١٠٩ — (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ أَحَدٍ يَدْخُلُ الْجَنَّةَ . يُحِبُّ أَنْ يَرْجِعَ إِلَى الدُّنْيَا ، وَأَنَّ لَهُ مَا عَلَى الْأَرْضِ مِنْ شَيْءٍ . غَيْرُ الشَّهِيدِ . فَإِنَّهُ يَتَمَنَّى أَنْ يَرْجِعَ فَيُقْتَلَ عَشْرَ مَرَّاتٍ . لِمَا يَرَى مِنَ الْكَرَامَةِ » .

109 — ( ) .... : Katâde dedi ki : Ben Enes ibn Mâlik'den işittim, o, Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu tahdîs ediyordu : «Cennete giren hiçbir kimse, yeryüzündeki her şeye mâlik olmak üzere dahi olsa tekrar dünyâya dönmeyi istemez. Bundan şehîd müstesnâdır. Çünkü şehîd görmekde bulunduğu kerâmetden dolayı tekrar tekrar dünyâya dönmeyi ve **on kerre** öldürülmeği temennî eder».

١١٠ — (١٨٧٨) حدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْوَاسِطِيُّ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قِيلَ لِلنَّبِيِّ ﷺ : مَا يَعْدِلُ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ ؟ قَالَ « لَا تَسْتَطِيعُوهُ » قَالَ : فَأَعَادُوا عَلَيْهِ مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا . كُلُّ ذَلِكَ يَقُولُ « لَا تَسْتَطِيعُونَهُ » . وَقَالَ فِي الثَّالِثَةِ « مَثَلُ الْمُجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ الصَّائِمِ الْقَائِمِ الْقَانِتِ . بِآيَاتِ اللهِ . لَا يَفْتُرُ مِنْ صِيَامٍ وَلَا صَلَاةٍ . حَتَّى يَرْجِعَ الْمُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللهِ تَعَالَى » .

(...) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ سُهَيْلٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

110 — (1878) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi; Peygamber (S) e :

— Azîz ve Celîl olan Allah yolunda cihâd etmeğe denk olacak ibâdet nedir? diye soruldu. Peygamber :

— Sizler ona muktedir olamazsınız buyurdu. Muhâtablar bu suâli iki yahut üç defa tekrar ettiler. Rasûlullah bu suâllerin hepsinde:

— Sizler ona muktedir olamazsınız buyuruyordu. Üçüncü defasında:

— Allah yolunda harb eden mucâhidin benzeri (gündüz) oruc tutan, (gece) namaz kılan ve Allah yolunda cihâd eden o mucâhid tekrar evine dönünceye kadar orucdan ve namazdan hiç gevşemiyerek Allah'ın bütün âyetlerine (emirlerine) mutî' bulunan kimse gibidir buyurdu[46].

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de yine Suheyl ibn Ebî Sâlih'den bu isnâdla yukardaki hadîs tarzında rivâyet ettiler.

١١١ – (١٨٧٩) حدثني حَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو تَوْبَةَ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ سَلَّامٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ سَلَّامٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَّامٍ قَالَ: حَدَّثَنِي النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ مِنْبَرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَجُلٌ : مَا أُبَالِي أَنْ لَا أَعْمَلَ عَمَلًا بَعْدَ الْإِسْلَامِ . إِلَّا أَنْ أُسْقِيَ الْحَاجَّ . وَقَالَ آخَرُ : مَا أُبَالِي أَنْ لَا أَعْمَلَ عَمَلًا بَعْدَ الْإِسْلَامِ . إِلَّا أَنْ أَعْمُرَ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ . وَقَالَ آخَرُ : الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ أَفْضَلُ مِمَّا قُلْتُمْ . فَزَجَرَهُمْ عُمَرُ وَقَالَ : لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ عِنْدَ مِنْبَرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَهُوَ يَوْمُ الْجُمُعَةِ . وَلَٰكِنْ إِذَا صَلَّيْتُ الْجُمُعَةَ دَخَلْتُ فَاسْتَفْتَيْتُهُ فِيمَا اخْتَلَفْتُمْ فِيهِ . فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ آمَنَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ [٩/التوبة/١٩] الآيَةَ إِلَىٰ آخِرِهَا .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَسَّانَ . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ . أَخْبَرَنِي زَيْدٌ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَلَّامٍ قَالَ : حَدَّثَنِي النُّعْمَانُ بْنُ بَشِيرٍ . قَالَ : كُنْتُ عِنْدَ مِنْبَرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي تَوْبَةَ .

111 — (1879) .... : Nu'mân ibn Beşîr (R) tahdîs edib şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) ın minberi yanında idim. Bir adam: Ben İslâm'ın ardından hacıları sulasam da sonra hiçbir amel işlemesem merak etmem dedi. Diğer biri de: Ben İslâm'ın ardından Mescid Harâm'ı i'mâr etsem de sonra hiçbir amel yapmasam merak etmem dedi. Diğer biri de: Allah yolunda cihâd, bu sizin söylediklerinizden daha fazîletlidir dedi. Bu bir cumua günü idi. Derken Umer bunları azarlayıb: Susun! Rasûlullah'ın minberi yanında sesinizi kaldırmayın. Ve lakin cumua namazını kıldıkdan sonra ben Peygamber'in yanına gireyim de bu ihtilaf ettiğiniz mes'elenin

46. Bu, soranın suâllerine cevâbdır. Yani cihâda çıkmaya muvafakat etmeyib de mücâhidlerin sevâbına nâil olmayı isteyen kimseye onlar tekrar geri dönünceye kadar gündüzleri oruc tutması, geceleri namaz kılması ve bu şekilde ibâdetlerin hiçbirinden gevşemiyerek tâatlara devam etmesi lazımdır demek oluyor.

fetvâsını ondan sorayım dedi. (Sonra huzâra girdi.) Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah şu âyeti indirdi :

«Siz hacı sakalığını, Mescid Harâm'ın i'mârını Allah'a, âhiret gününe inanan, Allah yolunda cihâd eden kimse (lerin amelleri) **gibi mi tuttunuz? Onlar, Allâh yanında bir olmazlar. Allah zâlimler gürûhuna hidâyet vermez»** (et-Tevbe : 19).

( ) .... : Buradaki râvî de Nu'mân ibn Beşîr'in : Ben Rasûlullah'ın minberinin yanında idim diyerek tahdîs ettiği hadîsi yukardaki Ebû Tevbe hadîsi gibi rivâyet etti.

(٣٠) باب فضل الغدوة والروحة في سبيل الله

١١٢ — (١٨٨٠) حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَغَدْوَةٌ فِي سَبِيلِ اللهِ أَوْ رَوْحَةٌ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا».

(30) ALLAH YOLUNDA SABAH VE AKŞAM YÜRÜYÜŞÜNÜN FAZÎLETİ BÂBI

112 — (1880) .... : Enes ibn Mâlik (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sabahlayın veya akşamlayın herhangi bir zamanda Allah yolunda (cihâd için), bir kerre yürüyüş, hiç şüphesiz dünyâdan ve dünyâdaki şeylerin hepsinden hayırlıdır» [47].

١١٣ — (١٨٨١) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ سَهْلِ ابْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ «وَالْغَدْوَةُ يَغْدُوهَا الْعَبْدُ فِي سَبِيلِ اللهِ، خَيْرٌ مِنَ الدُّنْيَا وَمَا فِيهَا».

113 — (1881) .... : Sehl ibn Sa'd es-Sâidiyy (R) den; Rasûlullah (S) : «Kulun Allah yolunda yürüyeceği bir sabah yürüyüşü dünyâdan ve dünyâdaki her şeyden hayırlıdır» buyurdu.

---

47. *Ğadve,* sabahdan zevâle kadar geçen müddetin herhangi bir anında bir kerre yola çıkmağa, yürümeğe denir.

Ravha da, tam öğlenden güneşin batmasına kadar devam eden müddetin herhangi bir zamanında çıkış demekdir. Peygamberin maksadı, sabah akşam herhangi bir askerî hareket ve yürüyüş demek olsa gerekdir. Çünkü kâfirleri sinirlendirecek herhangi bir yerde yürüyüb çiğnemeleri de sevâbı mûcib bir ibâdetdir. : «... *Bunun sebebi şudur: Allah yolunda bir susuzluk, bir yorgunluk, bir açlık, kâfirleri kızdıracak bir yere ayak basmaları, bir düşmana karşı muvaffakıyete erişmeleri* (gibi hiçbir hal ve hareket) *yokdur ki mukabilinde kendileri için bu sebeble iyi bir amel yazılmış olmasın. Çünkü Allah iyi hareket edenlerin mükafatını zayi' etmez»* (et-Tevbe : 120).

Sonra askerî terbiyenin en mühim umdesi olan sabah, akşam ta'limleri ve bu sıradaki askerin bütün seyr ve hareketleri de *yürüyüş* ta'bîrinde dâhil bulunur.

١١٤ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب. قالا: حدثنا وكيع عن سفيان، عن أبي حازم، عن سهل بن سعد الساعدي، عن النبي ﷺ قال «غدوة أو روحة في سبيل الله، خير من الدنيا وما فيها».

114 — ( ) ....: Sehl ibn Sa'd es-Sâidiyy (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Sabahlayın veya akşamlayın herhangi bir zamanda Allah yolunda bir yürüyüş, dünyâdan ve dünyâdaki her şeyden hayırlıdır».

١١٤ م – (١٨٨٢) حدثنا ابن أبي عمر. حدثنا مروان بن معاوية عن يحيى بن سعيد، عن ذكوان ابن أبي صالح، عن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «لولا أن رجالا من أمتي» وساق الحديث وقال فيه «ولروحة في سبيل الله أو غدوة، خير من الدنيا وما فيها».

114 M — (1882) .... : Ebû Hureyre (R); Rasûlullah (S), «ümmetimden bir takım kimseler olmasaydı» buyurdu dedi ve hadîsin tamâmını sevk etti. Bu hadîsde de Rasûlullah : «Andolsun ki sabahlayın yahut akşamlayın herhangi bir zamanda Allah yolunda bir yürüyüş, dünyâdan ve dünyâdaki şeylerin hepsinden hayırlıdır» buyurmuşdur.

١١٥ – (١٨٨٣) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وإسحق بن إبراهيم وزهير بن حرب (واللفظ لأبي بكر وإسحق) (قال إسحق: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا المقرئ عبد الله بن يزيد) عن سعيد بن أبي أيوب. حدثني شرحبيل بن شريك المعافري عن أبي عبد الرحمن الحبلي. قال: سمعت أبا أيوب يقول: قال رسول الله ﷺ «غدوة في سبيل الله أو روحة، خير مما طلعت عليه الشمس وغربت».

(...) حدثني محمد بن عبد الله بن قهزاذ. حدثنا علي بن الحسن عن عبد الله بن المبارك. أخبرنا سعيد بن أبي أيوب وحيوة بن شريح. قال كل واحد منهما: حدثني شرحبيل بن شريك عن أبي عبد الرحمن الحبلي؛ أنه سمع أبا أيوب الأنصاري يقول: قال رسول الله ﷺ، بمثله سواء.

115 — (1883) .... : Ebû Abdirrahman el-Hubullıy dedi ki, ben Ebû Eyyûb'dan işittim şöyle diyordu : Rasûllah (S) buyurdu ki : «Sabahlayın veya akşamlayın herhangi bir zamanda Allah yolunda yürüyüş, üzerine güneş doğub batan şeylerin hepsinden daha hayırlıdır».

( ) .... : Buradaki râvîlerin her biri de : Bana Şurahbîl ibn Şerîk, Ebû Abdirrahman el-Hubullî'den tahdîs etti dediler. Ebû Abdirrah-

man da, Ebû Eyyûb el-Ensârî'den : Rasûlullah buyurdu ki derken işitmiş ve aynen yukardaki hadîs tarzında rivâyet etmişdir.

(٣١) باب بيان ما أعده الله تعالى للمجاهد في الجنة من الدرجات

١١٦ – (١٨٨٤) حدثنا سعيد بن منصور. حدثنا عبد الله بن وهب. حدثني أبو هانئ الخولاني عن أبي عبد الرحمن الحبلي، عن أبي سعيد الخدري؛ أن رسول الله ﷺ قال «يا أبا سعيد! من رضي بالله ربا، وبالإسلام دينا، وبمحمد نبيا، وجبت له الجنة» فعجب لها أبو سعيد. فقال: أعدها علي. يا رسول الله! ففعل. ثم قال «وأخرى يرفع بها العبد مائة درجة في الجنة. ما بين كل درجتين كما بين السماء والأرض» قال: وما هي؟ يا رسول الله! قال «الجهاد في سبيل الله. الجهاد في سبيل الله».

(31) YÜCE ALLÂH'IN MÜCÂHİDLER İÇİN CENNETDE HAZIRLADIĞI DERECELERİ BEYÂN BÂBI [48]

---

48. *Şehîdler hakkındaki âyetler:*

«Allah yolunda öldürülmüş olanlar için ölüler demeyin! Bilakis onlar diridirler. Fakat siz iyice anlıyamazsınız» (el-Bakara: 154).

«Andolsun, eğer Allah yolunda öldürülür veya ölürseniz, Allah'ın bir yargılaması ve esirgemesi onların toplıyacakları (bütün) *şeylerden* (dünyâlıklardan) *elbet daha hayırlıdır»* (Âlu Imrân: 157).

«Andolsun, ölseniz de yahut öldürülseniz de muhakkak hepiniz Allah'ın (huzûruna gidib) *toplanacaksınız»* (Âlu Imrân : 158).

«Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma. Bilakis onlar Rabları katında diridirler. (Öyle ki Allah'ın) *lutf u inâyetinden kendilerine verdiği* (şehîdlik mertebesi) *ile hepsi de şâd olarak rızıklanırlar. Arkalarından henüz onlara katılmıyanlar hakkında da: Onlara hiçbir korku yokdur. Onlar mahzûn da olacak değillerdir diye müjde vermek isterler»* (Âlu Imrân : 169-170).

«Nihâyet Rabları onlara icâbet etti. İçinizden gerek erkek gerek kadın — ki kiminiz kiminizden (hâsıl olmadır), — (hayırlı) *bir iş yapanın amelini ben elbetde boşa çıkarmıyacağım. İşte hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda işkenceye, hakarete, ziyâna uğrayanların, muhârebe edenlerin ve öldürülenlerin de andolsun suçlarını örteceğim ve andolsun Allah cânibinden mükâfat olmak üzere onları altından ırmaklar akan cennetlere de sokacağım,* (daha büyük) *güzel mükâfat ise Allah'ın yanındadır»* (Âlu Imrân : 195).

«Kim Allah'a ve Peygamber'e itâat ederse, işte onlar Allah'ın kendilerine ni'metler verdiği peygamberlerle, sıddıyklarla, şehîdlerle, iyi adamlarla beraberdirler. Onlar ne iyi arkadaşdırlar» (en-Nisâ : 69).

«Artık âhiret (saâdeti) *yerine* (geçici) *dünyâ hayâtını satacak olanlar Allah yolunda muhârebe etsin. Kim Allah yolunda vuruşub da öldürülür yahut galebe ederse ona pek büyük ecr vereceğiz»* (en-Nisâ : 74).

«De ki: Siz bizde iki güzelliğin birinden başkasını mı gözetliyorsunuz? Halbuki biz Allah'ın size ya kendi katından, yahut bizim elimizle bir azâb getireceğini bekliyoruz. Haydi siz gözetleye durun. Biz de sizinle beraber bekliyeceğiz» (et-Tevbe : 52).

«Şüphesiz ki Allah hak yolunda öldürmekde kendileri de öldürülmekde olan mu'minlerin canlarını ve mallarını kendilerine cennet mukabilinde satın almışdır. Tevrât'da, İncîl'de ve Kur'ân'da kendi üzerinde hak bir va'ddır. Allah kadar ahdine vefa eden

116 — (1884) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den, Rasûlullah (S) :

— Yâ Ebâ Saîd! Rabb olarak Allah'ı, dîn olarak İslâm'ı, Peygamber olarak da Muhammed'i kabûl ve tasdîk edene cennet vâcib olmuşdur buyurdu. Ebû Saîd bundan hayret ederek :

— Yâ Rasûlallah! Bu sözleri bana tekrar et dedi. Rasûlullah da istediği tekrarı yaptı. Sonra Rasûlullah :

— Ve diğer bir şey daha var ki kul onun sayesinde cennetde yüz derece yükseltilir : Bu derecelerden her iki derecenin arası da gök ile yer arası kadardır buyurdu. Ebû Saîd :

— O diğer şey nedir? yâ Rasûlallah! dedi.

— Allah yolunda cihâd etmekdir, Allah yolunda cihâd etmekdir buyurdu.

(٣٢) باب من قتل فى سبيل الله كفرت خطاياه ، إلا الدين

١١٧ — (١٨٨٥) حدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِي قَتَادَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَهُ يُحَدِّثُ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَامَ فِيهِمْ فَذَكَرَ لَهُمْ « أَنَّ الْجِهَادَ فِي سَبِيلِ اللهِ وَالْإِيمَانَ بِاللهِ أَفْضَلُ الْأَعْمَالِ » فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللهِ تُكَفَّرُ عَنِّي خَطَايَايَ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَعَمْ . إِنْ قُتِلْتَ فِي سَبِيلِ اللهِ ، وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ » ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كَيْفَ قُلْتَ ؟ » قَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللهِ أَتُكَفَّرُ عَنِّي خَطَايَايَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَعَمْ . وَأَنْتَ صَابِرٌ مُحْتَسِبٌ ، مُقْبِلٌ غَيْرُ مُدْبِرٍ . إِلَّا الدَّيْنَ . فَإِنَّ جِبْرِيلَ ، عَلَيْهِ السَّلَامُ ، قَالَ لِي ذَٰلِكَ » .

(...) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَخْبَرَنَا يَحْيَىٰ (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) عَنْ سَعِيدِ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ الْمَقْبُرِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ : أَرَأَيْتَ إِنْ قُتِلْتُ فِي سَبِيلِ اللهِ ؟ بِمَعْنَىٰ حَدِيثِ اللَّيْثِ .

---

kimdir? O halde yapmış olduğunuz bu alış verişden dolayı sevinin. Bu en büyük saâdettir» (et-Tevbe : 111).

«Allah yolunda hicret edib de sonra öldürülmüş veya ölmüş olanlar, Allah onları güzel bir rızk ile rızıklandıracaktır. Çünkü rızk verenlerin en hayırlısı muhakkak ki Allah'dır, bizzât kendisidir» (el-Hacc : 58).

«Mu'minler içinde Allah'a verdikleri sözde sadakat gösteren nice erler var. İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de bekliyor. Onlar hiçbir sûretde (ahdlerini) *değiştirmediler»* (el-Ahzâb : 23).

(32) «ALLÂH YOLUNDA ÖLDÜRÜLENİN BORÇTAN BAŞKA DİĞER GÜNAHLARI KEFFÂRETLENİR» BÂBI

117 — (1885) .... : Ebû Katâde (R) Rasûlullah (S) dan şöyle tahdîs ediyordu : Rasûlullah bir gün aralarında ayağa kalkdı ve onlara hitâben : «Şüphesiz ki Allah yolunda cihâd ve Allah'a iymân, amellerin en fazîletlisidir» diye zikretti. Bunun üzerine biri kalkıb :

— Yâ Rasûlallah! Bana haber veriniz, eğer ben Allah yolunda öldürülür isem benim günahlarım benden keffâretlenir silinir mi? diye sordu. Rasûlullah ona :

— Eğer sen, sabredici, sırf Allah için çalışıcı, **ilerleyici,** asla **gerilemeyici** bir kimse olduğun halde Allah yolunda öldürülürsen, evet günahların örtülür buyurdu. Sonra Rasûlullah o şahsa :

— Nasıl dediydin? diye sordu. O kimse :

— Bana haber veriniz, eğer ben Allah yolunda öldürülürsem benden günahlarım keffâretlenib örtülür mü? dedi. Rasûlullah :

— Evet. Sen sabırlı, sırf Allah için çalışan, **ilerleyici, geri dönmeyici** olduğun halde kul **borcu müstesnâ** diğer günahların örtülecekdir. Çünkü bunu bana Cibrîl aleyhisselâm söyledi buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Katâde'nin : Rasûlullah'a biri geldi ve : Bana haber ver! Eğer ben Allah yolunda öldürülürsem... dedi, diyerek yukarıki Leys hadîsinin ma'nâsıyle rivâyet etti.

١١٨ — (...) وحدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ .
ح قَالَ: وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَجْلَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .
يَزِيدُ أَحَدُهُمَا عَلَى صَاحِبِهِ : أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ . فَقَالَ: أَرَأَيْتَ إِنْ ضَرَبْتُ بِسَيْفِي.
بِمَعْنَى حَدِيثِ الْمَقْبُرِيِّ .

118 — ( ) .... : Buradaki iki râvî de Ebû Katâde'den, o da Peygamber (S) den : Bir kimse Peygamber minber üzerinde iken yanına geldi ve : Bana haber ver, eğer ben kılıcımla vurulursam... dedi tarzındaki hadîsi bundan evvelki el-Makburî hadîsinin ma'nâsıyle rivâyet ettiler. Ancak bu iki râvîden biri arkadaşının hadîsine biraz ziyâde yapıyordu.

١١٩ — (١٨٨٦) حدثنا زَكَرِيَّاءُ بْنُ يَحْيَى بْنِ صَالِحٍ الْمِصْرِيُّ. حَدَّثَنَا الْمُفَضَّلُ (يَعْنِي ابْنَ فَضَالَةَ) عَنْ عَيَّاشٍ (وَهُوَ ابْنُ عَبَّاسٍ الْقِتْبَانِيُّ) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ يَزِيدَ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحُبُلِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرِو بْنِ الْعَاصِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ، إِلَّا الدَّيْنَ » .

119 — (1886) .... : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) dan, Rasûlul-

lah (S) : «Şehîd için, borcdan başka her günah mağfiret olunur» buyurmuşdur [49].

١٢٠ – (...) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا عبد الله بن يزيد المقرئ. حدثنا سعيد بن أبي أيوب.
حدثني عياش بن عباس القتباني عن أبي عبد الرحمن الحبلي ، عن عبد الله بن عمرو بن العاص ؛ أن
النبي ﷺ قال « القتل في سبيل الله يكفر كل شيء، إلا الدين » .

120 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) dan, Peygamber (S) : «Allah yolunda ölmek borcdan başka her şeyi örter» buyurmuşdur.

(٣٣) باب بيان أن أرواح الشهداء في الجنة. وأنهم أحياء عند ربهم يرزقون

١٢١ – (١٨٨٧) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة . كلاهما عن أبي معاوية .
ح وحدثنا إسحاق بن إبراهيم . أخبرنا جرير وعيسى بن يونس . جميعا عن الأعمش . ح وحدثنا محمد
ابن عبد الله بن نمير (واللفظ له) . حدثنا أسباط وأبو معاوية . قالا : حدثنا الأعمش عن عبد الله بن
مرة ، عن مسروق . قال : سألنا عبد الله (هو ابن مسعود) عن هذه الآية : ولا تحسبن الذين قتلوا
في سبيل الله أمواتا بل أحياء عند ربهم يرزقون [٣/ آل عمران/١٦٩] قال : أما إنا قد سألنا عن ذلك .
فقال « أرواحهم في جوف طير خضر . لها قناديل معلقة بالعرش . تسرح من الجنة حيث شاءت .
ثم تأوي إلى تلك القناديل . فاطلع إليهم ربهم اطلاعة . فقال : هل تشتهون شيئا ؟ قالوا : أي شيء
نشتهي ؟ ونحن نسرح من الجنة حيث شئنا . ففعل ذلك بهم ثلاث مرات . فلما رأوا أنهم لن يتركوا
من أن يسألوا ، قالوا : يا رب ! نريد أن ترد أرواحنا في أجسادنا حتى نقتل في سبيلك مرة أخرى .
فلما رأى أن ليس لهم حاجة تركوا » .

(33) ŞEHÎDLERİN RÛHLARININ CENNETDE BULUNDUKLARINI, ONLARIN DİRİLER OLUB RABLARI KATINDAN RIZIKLANMAKDA BULUNDUKLARINI BEYÂN BÂBI

121 — (1887) .... : Mesrûk dedi ki : Biz Abdullah (ibn Mes'ûd R) a şu âyetin tefsîrinden sorduk : **«Allah yolunda öldürülenleri sakın**

49. Rasûlullah'ın bu hadîslerde örtülmekden istisnâ ettiği borc, kul borçlarıdır. Onları şehîdliğin dahi örtemiyeceği tasrîh edilmişdir. Onların günahından ancak dünyâda iken hak sâhibleri ile halallaşmak sûretiyle kurtulunacakdır. Şahâdet ve Allah yolunda cihâd, Allah hakları ve diğer günahlar için keffâret oluyor demekdir.

ölüler sanma. Bilâkis onlar Rabları katında diridirler. Allah'ın lutfu inâyetinden kendilerine verdiği ile hepsi şâd olarak rızıklanırlar. Arkalarından henüz onlara katılmayanlar hakkında da: Onlara hiçbir korku yokdur. Onlar mahzûn da olacak değillerdir, diye müjde vermek isterler» (Âlu Imrân : 169-170).

Abdullah dedi ki : Biz de bundan sormuşduk da Rasûlullah (S) : «Onların rûhları birtakım yeşil kuşların içindedirler. Onlar için Arşda asılmış bir çok kandiller vardır. Onlar cennetden her diledikleri yere uçarlar. Sonra bu kandillere girerler. Rabları onlara (keyfiyeti ancak kendince bilinen) bir bakışla bakar da : Herhangi bir şey arzu ediyor musunuz? diye sorar. Onlar : Hangi şeyi arzu ederiz ki? Biz cennetden dilediğimiz her yere gidebilir haldeyiz derler. Rabları bunu onlara üç defa yapar. Bu sefer onlar kendilerine suâl tevcîh edilmekden vazgeçilmeyeceğini gördüklerinde : Ey Rabbımız! Biz senin yolunda diğer bir defa daha öldürülmemiz için bizim rûhlarımızı tekrar cesedlerimize iâde etmeni istiyoruz derler. Nihâyet Rabları, kendileri için bir ihtiyac olmadığını görünce onlar terk olunurlar [50].

(٣٤) باب فضل الجهاد والرباط

١٢٢ — (١٨٨٨)، حَدَّثنا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْوَلِيدِ الزُّبَيْدِيِّ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عَطَاءِ بْنِ يَزِيدَ اللَّيْثِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَجُلاً أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : أَيُّ النَّاسِ أَفْضَلُ ؟ فَقَالَ « رَجُلٌ يُجَاهِدُ فِي سَبِيلِ اللهِ بِمَالِهِ وَنَفْسِهِ » قَالَ : ثُمَّ مَنْ ؟ قَالَ « مُؤْمِنٌ فِي شِعْبٍ مِنَ الشِّعَابِ ، يَعْبُدُ اللهَ رَبَّهُ ، وَيَدَعُ النَّاسَ مِنْ شَرِّهِ » .

(34) CİHÂD VE NEVBET BEKLEMENİN FAZÎLETİ BÂBI

122 — (1888) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den : Bir kimse Peygamber (S) e gelib :

— İnsanların hangisi en fazîletlidir? diye sordu da Rasûlullah :

— Malı ile, canı ile Allah yolunda cenk eden kimsedir buyurdu. O zât :

— Sonra kimdir? dedi. Rasûlullah :

— Vâdîlerden bir vâdîde (yalnızlığı seçmiş olan) bir mu'mindir ki o,

50. Bu hadîs, şehîdlerin Rabları katındaki hoşnûd hallerini, istedikleri ile rızıklandıklarını, diri ve mes'ûd olduklarını temsîl ve ifâde etmektedir.

Rabbı olan Allah'a ibâdet eder ve insanları kendi şerrinden rahat bırakır buyurdu [51].

١٢٣ – (...) حدثنا عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري، عن عطاء بن يزيد الليثي، عن أبي سعيد. قال: قال رجل: أي الناس أفضل؟ يا رسول الله! قال « مؤمن يجاهد بنفسه وماله في سبيل الله » قال: ثم من؟ قال « ثم رجل معتزل في شعب من الشعاب. يعبد ربه ويدع الناس من شره ».

123 — ( ) .... : Ebû Saîd (R) dedi ki : Bir kimse :

— Yâ Rasûlallah! İnsanların hangisi efdaldır? diye sordu. Rasûlullah (S) :

— Allah yolunda canı ile, malı ile cenk eden mu'mindir dedi. O zât:

— Bundan sonra kimdir? dedi. Rasûlullah :

— Sonra vâdîlerden bir vâdîde yalnızlığa çekilmiş kimsedir ki Rabbına ibâdet eder ve insanları kendi şerrinden rahat bırakır buyurdu.

١٢٤ – (...) وحدثنا عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي. أخبرنا محمد بن يوسف عن الأوزاعي، عن ابن شهاب، بهذا الإسناد. فقال « ورجل في شعب » ولم يقل « ثم رجل ».

124 — ( ) .... : Buradaki râvî de İbn Şihâb'dan bu isnâd ile rivâyet etti. Râvî burada «bir vâdîdeki kimse» dedi de, «sonra bir kimsedir» şeklinde söylemedi.

١٢٥ – (١٨٨٩) حدثنا يحيى بن يحيى التميمي. حدثنا عبد العزيز بن أبي حازم عن أبيه، عن بعجة، عن أبي هريرة، عن رسول الله ﷺ؛ أنه قال « من خير معاش الناس لهم، رجل ممسك عنان فرسه

51. Bu hadîs ve onu ta'kîb eden hadîsdeki «bir vâdîde yalnızlığa çekilen» ta'bîri umûmî ahlâkın bozulduğu zamanlarda İslâm'ın umdelerini korumak için kendi evinde veya mesâî hayatında münzevî bir yaşayış tarzı seçilmesinin hayırlı olduğunu temsîlden ibâretdir. Aslolan her mu'min medenî birlikden ayrılarak bedevî bir hayât yaşaması değildir. Zarûret olmadıkca böyle münzevî bir hayât İslâm ictimâiyatına uymaz. İctimâî huzûrun azaldığı devirlerde halkın dedikodusundan çekinerek kendi bucağında islâmî fazîletler dâiresinde yaşamanın hayırlı olduğu ifâde edilmişdir. Bu halde dahi dîn ve devletin himâyesi nâmına ictimâî dayanışmanın en bâriz tezâhürü olan cihâda iştirak edilmesinin en güzel bir üslûb ile emrolunması da hadîslerde gözetilen gâyenin dağınıklık değil, nefsi ve civarını kötülüklerden koruyub islâha çalışmak olduğunu gösterir.

Nevevî, fitneden selâmet umid edilmek şartıyle halk arasında yaşamanın, inzivâdan afdal olduğunda âlimlerin cumhûru ittifak etmişdir der.

فِي سَبِيلِ اللهِ . يَطِيرُ عَلَى مَتْنِهِ . كُلَّمَا سَمِعَ هَيْعَةً أَوْ فَزْعَةً طَارَ عَلَيْهِ . يَبْتَغِي الْقَتْلَ وَالْمَوْتَ مَظَانَّهُ . أَوْ رَجُلٌ فِي غُنَيْمَةٍ فِي رَأْسِ شَعَفَةٍ مِنْ هَذِهِ الشَّعَفِ . أَوْ بَطْنِ وَادٍ مِنْ هَذِهِ الْأَوْدِيَةِ . يُقِيمُ الصَّلَاةَ وَيُؤْتِي الزَّكَاةَ . وَيَعْبُدُ رَبَّهُ حَتَّى يَأْتِيَهُ الْيَقِينُ . لَيْسَ مِنَ النَّاسِ إِلَّا فِي خَيْرٍ » .

125 — (1889) .... : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «İnsanların yaşayış hallerinin hayırlısı, öyle bir kimsenin yaşayışıdır ki o, sırtında uçarcasına koşturacağı atının dizgininden tutmuş Allah yolunda cihâda hazır beklemektedir. O, bir düşman sesi yahut düşmanla karşılaşma çağırısı işitir işitmez, atının üzerine sıçrar da öldürmeği yahut ölümü, umud ettiği yerlerinde nâil olmak için uçarcasına koşdurur gider. Yahut da o hayırlı hayat şu kimsenin hayatıdır : Şu dağların en yüksek yerlerinden bir yüksekliğin tepesindeki küçük bir koyun sürüsünün başında yahut şu vâdîlerden bir vâdînin karnındaki küçük bir koyun sürüsünün başında bulunur da, namazı ikâme eder, zekâtı verir, insanlardan yana da hayırdan başka bir işde bulunmayarak kendisine ölüm gelinceye kadar Rabbına ibâdet eder durur».

١٢٦ — (...) وحدّثناه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ، وَيَعْقُوبُ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الْقَارِيَّ) . كِلَاهُمَا عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ . وَقَالَ : عَنْ بَعْجَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَدْرٍ . وَقَالَ « فِي شِعْبَةٍ مِنْ هَذِهِ الشِّعَابِ » خِلَافَ رِوَايَةِ يَحْيَى .

126 — ( ) .... : Buradaki iki râvî de Ebû Hâzım'dan bu isnâd ile yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etti. Fakat râvî burada, Yahyâ'nın rivâyetine muhâlif olarak «şu dağ vâdîlerinden bir vâdîde» diye rivâyet etmişdir.

١٢٧ — (...) وحدّثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ بَعْجَةَ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْجُهَنِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي حَازِمٍ عَنْ بَعْجَةَ . وَقَالَ « فِي شِعْبٍ مِنَ الشِّعَابِ » .

127 — ( ) .... : Buradaki râvî de yine Ba'cetu'bnu Abdillah el-Cühenî'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber (S) den bundan önceki Ebû Hâzım'ın Ba'ce'den rivâyet ettiği hadîs tarzında rivâyet etmişdir. Burada da «dağ vâdîlerinden bir vâdîde» demişdir.

(٣٥) باب بيان الرجلين ، يقتل أحدهما الآخر ، يدخلان الجنة

١٢٨ – (١٨٩٠) حدثنا محمد بن أبي عمر المكي . حدثنا سفيان عن أبي الزناد ، عن الأعرج ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « يضحك الله إلى رجلين . يقتل أحدهما الآخر . كلاهما يدخل الجنة » فقالوا : كيف ؟ يا رسول الله ! قال « يقاتل هذا في سبيل الله عز وجل فيستشهد . ثم يتوب الله على القاتل فيسلم . فيقاتل في سبيل الله عز وجل فيستشهد » .

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب وأبو كريب . قالوا : حدثنا وكيع عن سفيان ، عن أبي الزناد ، بهذا الإسناد ، مثله .

(35) BİRİ DİĞERİNİ ÖLDÜRDÜKTEN SONRA İKİSİ DE CENNETE GİREN İKİ KİMSEYİ BEYÂN BÂBI

128 — (1890) .... : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) :

İkisinden biri diğerini öldürüb sonra ikisi de cennete giren iki kimseyi Allah, rızâsı ile karşılar buyurdu. Sahâbîler :

— Bu nasıl olur? yâ Rasûlallah! dediler.

— Şu, Azîz ve Celîl olan Allah yolunda cenk eder de şehîd düşer (cennete girer). Sonra Allah onu öldürene tevbe ve hidâyet nasîb eder de o da musliman olur. Müteâkiben o da Azîz ve Celîl olan Allah yolunda cenk eder ve netîcede o da şehîd düşer buyurdu [52].

( ) .... : Buradaki râvîler de Vekî'den, o da Sufyân'dan, o da Ebu'z-Zinâd'dan bu isnâd ile yukarıki hadîs gibi rivâyet ettiler.

١٢٩ – (...) حدثنا محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر عن همام بن منبه . قال : هذا ما حدثنا أبو هريرة عن رسول الله ﷺ . فذكر أحاديث منها : وقال رسول الله ﷺ « يضحك الله لرجلين . يقتل أحدهما الآخر . كلاهما يدخل الجنة » . قالوا : كيف ؟ يا رسول الله ! قال « يقتل هذا فيلج الجنة . ثم يتوب الله على الآخر فيهديه إلى الإسلام . ثم يجاهد في سبيل الله فيستشهد » .

---

52. İbn Abdilberr : Bu hadîsden, Allah yolunda nefsini fedâ eden her muslimanın muhakkak cennete gireceği hükmü çıkarılır... Bütün ilim adamlarına göre bu hadîsin ma'nâsı birinci kaatilin katli îka ederken kâfir olduğudur demişdir.

Buhârî de hadîsden bu ma'nâyı anladığını bu hadîsin unvanında şu sözleri ile ifâde etmişdir : Bir kâfir bir müslimanı öldürür, sonra kaatil musliman olur ve dîninde samîmî ve doğru bulunur, en sonu o da cihâd meydanında şehîd edilir. Bu sûretle ikisi de cennete girmiş olur (Buhârî, cihâd ve siyer, IV, 82).

Şârih Aynî de : Birinci kaatilin herhalde kâfir olmasını kabûl etmek îcab etmez.

129 — ( ) .... : Hemmâm ibn Münebbih : Bu kitâb, Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Onlardan biri de şudur : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu :

— Allah, biri diğerini öldürüb sonra ikisi de cennete giren iki kimseyi rızâsı ile karşılar buyurdu. Sahâbîler :

— Bu nasıl olur? yâ Rasûlallah! diye sordular.

— Şu birisi (cihâdda) öldürülür (de şehîd olarak) cennete girer. Sonra Allah (öldüren) diğer kimseye de tevbe nasîb edib onu da İslâm Dînine hidâyet eder. Sonra bu şahıs da Allah yolunda cihâd eder ve netîcede o da şehîd olur buyurdu.

(٣٦) باب من قتل كافرا ثم سدد

١٣٠ – (١٨٩١) حدثنا يحيى بن أيوب وقتيبة وعلي بن حجر. قالوا: حدثنا إسماعيل (يعنون ابن جعفر) عن العلاء، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا يجتمع كافر وقاتله في النار أبدا».

(36) BİR KÂFİR ÖLDÜREN SONRA DA EN DOĞRU YOLA DOĞRULAN KİMSEYE DÂİR BÂB

130 — (1891) .... : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demişdir); Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bir kâfir ile onun kaatili ebedî olarak ateşde birleşmezler» [53].

١٣١ – (...) حدثنا عبد الله بن عون الهلالي. حدثنا أبو إسحاق الفزاري، إبراهيم بن محمد، عن سهيل بن أبي صالح، عن أبيه، عن أبي هريرة. قال: قال رسول الله ﷺ «لا يجتمعان في النار اجتماعا يضر أحدهما الآخر» قيل: من هم؟ يا رسول الله! قال «مؤمن قتل كافرا ثم سدد».

131 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki; Rasûlullah (S) : «İki kimse, biri diğerine zarar verecek bir ictima' ile cehennemde bir yere gelmezler» buyurdu. Kendisine : Onlar kimlerdir? yâ Rasûlallah! diye sorul-

---

Çünkü bu hükmün muslimana da ta'mîmine mâni' yokdur. Nitekim bir musliman bir muslimanı kasden öldürse de tevbekâr olsa, sonra Allah yolunda şehîd düşse o da cennetlik olur diyor.

53. Kadı Iyâd dedi ki : Bunun, cihâdda bir kâfiri öldürene mahsûs olması muhtemildir. Bu öldürmesi kendi günahları için bir mükeffir olur da artık o günahlarından dolayı muâkabe edilmez. Yahut da husûsî bir niyet ve husûsi bir halet olması da muhtemildir. Onun ikabının, ateşden başka bir şeyle olması da muhtemildir : Evvelâ cennete girmekden A'râf'da habs olunmak ve ateşe girmemek gibi. Yahut eğer ateşle ikab edilirse kâfirlerin ikab edildiği yerden başka bir yerde ikab edilmesi muhtemildir ki bu takdîrde ateşe erişmekde birleşmezler (Nevevî).

du. «Bir kâfir öldüren, sonra da en doğru yola doğrulan mu'mindir» buyurdu[54].

(٣٧) باب فضل الصدقة في سبيل الله، وتضعيفها

١٣٢ — (١٨٩٢) حدثنا إسحاق بن إبراهيم الحنظلي. أخبرنا جرير عن الأعمش، عن أبي عمرو الشيباني، عن أبي مسعود الأنصاري. قال: جاء رجل بناقة مخطومة. فقال: هذه في سبيل الله. فقال رسول الله ﷺ «لك بها، يوم القيامة. سبعمائة ناقة. كلها مخطومة».

(...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو أسامة عن زائدة. ح وحدثني بشر بن خالد. حدثنا محمد (يعني ابن جعفر). حدثنا شعبة. كلاهما عن الأعمش، بهذا الإسناد.

(37) ALLAH YOLUNDAKİ SADAKANIN FAZÎLETİ VE KAT KAT ARTIRILACAĞI BÂBI

132 — (1892) .... : Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) dedi ki : Bir kimse yularlanmış bir dişi deve getirdi de : Bu Allah yolunda sadakadır dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Bu bir deveye mukabil sana kıyâmet gününde hepsi de yularlı olmak üzere **yedi yüz** deve vardır» buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine A'meş'den bu isnâd ile ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

(٣٨) باب فضل إعانة الغازي في سبيل الله بمركوب وغيره، وخلافته في أهله بخير

١٣٣ — (١٨٩٣) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب وابن أبي عمر (واللفظ لأبي كريب) قالوا: حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي عمرو الشيباني، عن أبي مسعود الأنصاري. قال: جاء رجل إلى النبي ﷺ فقال: إني أبدع بي فاحملني. فقال «ما عندي» فقال رجل: يا رسول الله! أنا أدله على من يحمله. فقال رسول الله ﷺ «من دل على خير فله مثل أجر فاعله».

(...) وحدثنا إسحاق بن إبراهيم. أخبرنا عيسى بن يونس. ح وحدثني بشر بن خالد. أخبرنا محمد بن جعفر عن شعبة. ح وحدثني محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا سفيان. كلهم عن الأعمش، بهذا الإسناد.

---

54. «Bir kâfir öldüren mu'min sözü» ıtlakı üzere değildir. Fakat bundan murad, onu *Allah'ın kelimesini* yükseltmek için öldürmesidir. Sonra bu cihâdı bütün günahlarına keffâret olursa muşkil yoktur. Eğer böyle olmazsa o takdîrde ateşe girmeksizin A'râf ve benzeri diğer bir yerde habs olunmak gibi başka bir sûretde cezâ görmesi câizdir.

(38) ALLAH YOLUNDA GAZÂYA GİDENE BİNEK VE DİĞER ŞEYLERLE YARDIM ETMENİN, ÂİLESİ HUSÛSUNDA DA HAYIRLA HALEF OLMANIN FAZÎLETİ BÂBI

133 — (1893) .... : Ebû Mes'ûd Ensârî (R) şöyle dedi : Bir kimse Peygamber (S) e gelib :

— Benim binek devem öldü, beni başka bir deveye bindir dedi. Rasûlullah : Benim yanımda deve yokdur dedi. Bunun üzerine orada bulunan başka bir kimse :

— Yâ Rasûlallah! Ben onu yükleyecek olan bir kimseye delâlet edeyim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— **Her kim bir hayra delâlet ederse, ona da hayrı işleyenin sevâbı gibi sevâb vardır** buyurdu.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de A'meş'den olmak üzere bu isnâdla o hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١٣٤ — (١٨٩٤) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . ح وَحَدَّثَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ فَتًى مِنْ أَسْلَمَ قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنِّي أُرِيدُ الْغَزْوَ وَلَيْسَ مَعِي مَا أَتَجَهَّزُ . قَالَ « ائْتِ فُلَانًا فَإِنَّهُ قَدْ كَانَ تَجَهَّزَ فَمَرِضَ . فَأَتَاهُ فَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ يُقْرِئُكَ السَّلَامَ وَيَقُولُ : أَعْطِنِي الَّذِي تَجَهَّزْتَ بِهِ . قَالَ : يَا فُلَانَةُ ! أَعْطِيهِ الَّذِي تَجَهَّزْتُ بِهِ . وَلَا تَحْبِسِي عَنْهُ شَيْئًا . فَوَاللهِ ! لَا تَحْبِسِي مِنْهُ شَيْئًا فَيُبَارَكَ لَكِ فِيهِ .

134 — (1894) .... : Enes İbn Mâlik (R) den (şöyle demişdir) : Eslem kabîlesinden bir genç geldi de :

— Yâ Rasûlallah! Ben gazâya gitmek istiyorum, fakat bende techîzat yapabileceğim hiç bir şey yokdur dedi. Peygamber (S) ona :

— Fulân kimseye git. Çünkü o bütün techîzatlarını hazırlamış, akabinde de hasta olmuşdu dedi. Bunun üzerine genç mücâhid bu hasta zâta geldi ve :

— Rasûlullah sana selâm söylüyor ve kendin için hazırladığın cihâd techîzatlarını bana vermeni emir buyuruyor dedi. O hasta zât karısına hitâben :

— Ey fulâne! Kendim için hazırladığım techîzatımı bu gence ver ve ondan hiçbir şey habsetme. Allâh'a yemîn ederim ki ondan hiçbir şey habsedib alıkoymazsan o husûsda senin lehine bereketler halk olunur dedi.

١٣٥ – (١٨٩٥) وحدّثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو الطَّاهِرِ (قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. وَقَالَ سَعِيدٌ: حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ). أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ بُكَيْرِ بْنِ الْأَشَجِّ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ؛ أَنَّهُ قَالَ «مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فِي سَبِيلِ اللهِ فَقَدْ غَزَا. وَمَنْ خَلَفَهُ فِي أَهْلِهِ بِخَيْرٍ فَقَدْ غَزَا».

135 — (1895) .... : Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Her kim Allah yolunda gazâ edecek bir askeri — gerekli techîzatını tedâruk edib — hazırlarsa o da gazâ etmiş (cesine sevâba nâil) olur. Yine her kim o gâzînin âilesi hakkında nâmusluca onun yerini tutar (yani gerideki âilesine ve işlerine bakar) sa o da gazâ etmiş (gibi) olur».

١٣٦ – (...) حدّثنا أَبُو الرَّبِيعِ الزَّهْرَانِيُّ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ (يَعْنِي ابْنَ زُرَيْعٍ). حَدَّثَنَا حُسَيْنٌ الْمُعَلِّمُ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ عَنْ أَبِي سَلَمَةَ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ، عَنْ بُسْرِ بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ. قَالَ: قَالَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ «مَنْ جَهَّزَ غَازِيًا فَقَدْ غَزَا. وَمَنْ خَلَفَ غَازِيًا فِي أَهْلِهِ فَقَدْ غَزَا».

136 — ( ) .... : Zeyd ibn Hâlid el-Cühenî (R) şöyle dedi : Allâh'ın Peygamber'i (S) şöyle buyurdu : «Her kim Allah yolunda gazâ edecek bir mücâhidi — gerekli sefer ihtiyâclarını te'mîn edib — hazırlarsa, o da gazâ etmiş (cesine sevâba nâil) olur. Yine her kim Allah yolunda gazâ eden bir askerin âilesi ve işleri husûsunda hayırlı bir halef olur (yani gâzî askerde kaldıkca gerideki âilesi ve işleri husûsunda nâmusluca onun yerini tutar) sa o da gazâ etmiş (gibi) olur» [55].

---

55. Bu hadîsler, ictimâî yardım ve cemiyet ferdlerinin birbirlerine yardım ve bağlılıklarını te'mîn bakımından çok önemlidir. Rasûlullah devrinde askerlik teşkilatı, halkın hâli vaktı yerinde olanlarının gazâya kendi atı, silâhı, yiyecek ve içecek gibi bütün sefer ve harb levâzımı ile iştiak etmesi esâsına göre kurulmuşdu. Fakîr olanları, Rasûlullah ile sahâbîlerin zenginleri tarafından techîz edilirdi. Fakîr olub da hiçbir tarafdan yardım göremiyenler uzak seferlere iştirak edemiyerek Medîne'de kalırlar ve zenginlerin işlerine ve âilelerine hayırhahâne bir emniyetle bakarlardı. Zamanımızda devlet teşkilatı ve hayır teşekkülleri ile cephe gerisinde görülen bu nevi ictimâî hizmetler, o zamanlarda ferdler tarafından ihtiyârî olarak görülürdü. Bu sebeble cephe gerisindeki gâzî işlerine ve âilelerini nâmusluca yardım keyfiyetine Peygamber tarafından müstesnâ bir ehemmiyet verilmiş, bu işleri böylece görenlere de gazâ etmişcesine uhrevî mükâfat va'd edilmişdir.

١٣٧ – (١٨٩٦) وحدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُبَارَكِ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ . حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ، مَوْلَى الْمَهْرِيِّ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ بَعْثًا إِلَى بَنِي لَحْيَانَ ، مِنْ هُذَيْلٍ . فَقَالَ « لِيَنْبَعِثْ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ أَحَدُهُمَا . وَالْأَجْرُ بَيْنَهُمَا » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ (يَعْنِي ابْنَ عَبْدِ الْوَارِثِ) قَالَ : سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ : حَدَّثَنَا الْحُسَيْنُ عَنْ يَحْيَى . حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ، مَوْلَى الْمَهْرِيِّ . حَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الْخُدْرِيُّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ بَعَثَ بَعْثًا . بِمَعْنَاهُ .

(...) وحدثني إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا عُبَيْدُ اللهِ (يَعْنِي ابْنَ مُوسَى) عَنْ شَيْبَانَ ، عَنْ يَحْيَى ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

137 — (1896) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S), Huzeyl kabîlesinden Lıhyan oğulları tarafına bir harb müfrezesi gönderdi de bu müfreze ferdlerine şu emri verdi : «Her iki kişiden biri düşmana doğru kalksın, sevâb aralarında müşterekdir».

( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Saîd Hudrî'nin : Rasûlullah bir müfreze gönderdi diye tahdîs ettiğini yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

( ) .... : Buradaki râvîler de Yahyâ ibn Kesîr'den bu isnâdla o hadîsin benzerini rivayet etmişlerdir.

١٣٨ – (...) وحدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي سَعِيدٍ، مَوْلَى الْمَهْرِيِّ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ بَعَثَ إِلَى بَنِي لَحْيَانَ « لِيَخْرُجْ مِنْ كُلِّ رَجُلَيْنِ رَجُلٌ » ثُمَّ قَالَ لِلْقَاعِدِ « أَيُّكُمْ خَلَفَ الْخَارِجَ فِي أَهْلِهِ وَمَالِهِ بِخَيْرٍ ، كَانَ لَهُ مِثْلُ نِصْفِ أَجْرِ الْخَارِجِ » .

138 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S), Lıhyan oğulları üzerine bir müfreze gönderib : «Her iki kişiden biri sefere çıksın!» emrini verdi. Sonra da oturana hitâben : «Hanginiz sefere çıkana âilesi ve malı husûsunda hayırla halef olursa onun lehine de sefere çıkanın sevâbının yarısı kadar sevâb alacakdır» buyurdu [56].

56. Rasûlullah o vakıt henüz muşrik olan Lıhyan oğulları üzerine onlarla savaşmaları için bir birlik göndermişdi. Bu birliği hazırlarken de : Her bir kabîleden, kabîle sayısının yarısı kadar mucâhid çıkmasını, geride kalanların da cihâda giden arkadaşlarının âileri ve işleri husûsunda onlara hayr ve nâmusla halef olmalarını emretmişdi. Böylece Rasûlullah hem cephede çarpışıb ileri hizmetleri görenlere, hem de geride kalıb geri hizmetleri görenlere cihâd sevâbı va'd etmişdir.

(٣٩) باب حرمة نساء المجاهدين، وإثم من خانهم فيهن

١٣٩ — (١٨٩٧) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع عن سفيان، عن علقمة بن مرثد، عن سليمان بن بريدة، عن أبيه، قال: قال رسول الله ﷺ «حرمة نساء المجاهدين على القاعدين، كحرمة أمهاتهم. وما من رجل من القاعدين يخلف رجلا من المجاهدين في أهله، فيخونه فيهم؛ إلا وقف له يوم القيامة، فيأخذ من عمله ما شاء. فما ظنكم ؟».

(...) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا يحيى بن آدم. حدثنا مسعر عن علقمة بن مرثد، عن ابن بريدة، عن أبيه. قال: قال (يعني النبي ﷺ) بمعنى حديث الثوري.

(39) MÜCÂHİDLERİN KADINLARINA HURMET VE KADINLARI HUSÛSUNDA MUCÂHİDLERE HÂİNLİK YAPANLARIN GÜNÂHI BÂBI

139 — (1897) .... : Bureyde (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Mucâhidlerin kadınlarına hurmet etmek vazîfesi geride kalanlar üzerine, analarına yapacakları hurmet vazîfesi gibidir. Geride kalanlardan herhangi bir kimse mucâhidlerden birine âilesi husûsunda işlerini görmek ve yardım etmek üzere ona halef olur da mucâhidin âilesi husûsunda mucâhide hâinlik yaparsa, o hâin kıyâmet gününde muhakkak tevkîf olunacak da hıyanet ettiği mucâhid onun amelinden istediğini alacakdır. Binâenaleyh ey muhâtablar! O mucâhidin, hâinin hasenelerini almakdaki rağbeti ve o makamda bunlardan ne kadar çoğaltacağı yani kendine mumkin olursa hasenelerden hiçbir şey bırakmıyacağı husûsunda ne zannediyorsunuz?»

( ) .... : Buradaki râvîler de Bureyde'nin : Peygamber buyurdu ki diyerek haber verdiği hadîsi yukarıki Sufyân es-Sevrî hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

١٤٠ — (...) وحدثناه سعيد بن منصور. حدثنا سفيان عن قعنب، عن علقمة بن مرثد، بهذا الإسناد «فقال: فخذ من حسناته ما شئت». فالتفت إلينا رسول الله ﷺ فقال «فما ظنكم ؟»

140 — ( ) .... : Burada da Sufyân es-Sevrî, Ka'neb'den, o da Alkametu'bnu Mersed'den bu isnâdla tahdîs etti, «onun hasenelerinden istediğin kadarını al (buyurulur) dedi». Müteâkiben Rasûlullah bizden ta-

rafa döndü ve : «Artık onun haseneleri almak husûsundaki rağbetini ne zannediyorsunuz?» buyurdu.

(٤٠) باب سقوط فرض الجهاد عن المعذورين

١٤١ – (١٨٩٨) حدثنا محمد بن المثنى ومحمد بن بشار (واللفظ لابن المثنى). قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن أبي إسحاق؛ أنه سمع البراء يقول في هذه الآية: لا يستوي القاعدون من المؤمنين والمجاهدون في سبيل الله [٤/النساء/٩٥] فأمر رسول الله ﷺ زيدا. فجاء بكتف يكتبها. فشكا إليه ابن أم مكتوم ضرارته. فنزلت: لا يستوي القاعدون من المؤمنين غير أولي الضرر.

قال شعبة: وأخبرني سعد بن إبراهيم عن رجل، عن زيد بن ثابت، في هذه الآية: لا يستوي القاعدون من المؤمنين. بمثل حديث البراء. وقال ابن بشار في روايته: سعد بن إبراهيم عن أبيه، عن رجل، عن زيد بن ثابت.

(40) MA'ZİRETLİ OLANLARDAN CİHÂD FARZININ DÜŞMESİ BÂBI

141 — (1898) .... : Şu'be, Ebû Ishâk'dan tahdîs etti. Ebû Ishâk, Berâ' (R) dan şu âyet hakkında konuşurken işitmişdir : **«Mu'minlerden özr sâhibi olmaksızın** (evlerinde) **oturanlarla Allah yolunda malları ile canları ile savaşanlar bir olamaz. Allah, malları ile canları ile savaşanları derece i'tibârıyle oturanlardan çok üstün kıldı.** (Gerçi) **Allah hepsine de cenneti va'd etmişdir.** (Fakat) **Allah, savaşanlara oturanların üstünde daha büyük bir ecir vermişdir»** (en-Nisâ : 95). Bu âyet nâzil olduğu vakıt Rasûlullah Zeyd'e emir verdi, o da bu âyeti yazacağı bir kürek kemiği getirdi. Bu sırada İbn Ummi Mektûm körlüğünü Peygamber'e arz etti. Bunun üzerine : **«Mu'minlerden ma'ziretsiz olarak oturanlar mucâhidlerle musâvî olamaz...»** kaydı nâzil oldu.

Şu'be dedi ki : Bana Sa'd ibn İbrahim, bir kimseden, o da Zeyd ibn Sâbit'den şu **«mu'minlerden oturanlar musâvî olmaz...»** âyeti hakkında, Berâ' hadîsi gibi haber verdi. İbn Beşşâr kendi rivâyetinde ise : Sa'd ibn İbrahim, babasından, o da bir kimseden, o da Zeyd ibn Sâbit'den diyerek rivâyet etmişdir.

١٤٢ – (...) وحدثنا أبو كريب. حدثنا ابن بشر عن مسعر. حدثني أبو إسحاق عن البراء. قال: لما نزلت: لا يستوي القاعدون من المؤمنين. كلمه ابن أم مكتوم. فنزلت: غير أولي الضرر.

142 — ( ) .... : Berâ' (R) şöyle dedi : **«Mu'minlerden cihâda gitmeyib oturanlar, mucâhidlerle musâvî olmazlar...»** (en-Nisâ : 95) âyeti nâzil olduğu zaman Ummu Mektûm oğlu Peygamber'le kelâm etti. Bunun üzerine de, «Gayra uli'd-darari : **Zarar sâhibi olanlar başka»** kaydı nâzil oldu [57].

(٤١) باب ثبوت الجنة للشهيد

١٤٣ — (١٨٩٩) حدثنا سعيد بن عمرو الأشعثي وسويد بن سعيد (واللفظ لسعيد). أخبرنا
سفيان عن عمرو. سمع جابرا يقول: قال رجل: أين أنا، يا رسول الله! إن قتلت؟ قال «في الجنة»
فألقى تمرات كن في يده. ثم قاتل حتى قتل. وفي حديث سويد: قال رجل للنبي ﷺ، يوم أحد.

(41) ŞEHÎD İÇİN CENNETİN SÜBÛTU BÂBI

143 — (1899) .... : Sufyân (ibn Uyeyne), Amr'dan haber verdi ki, Amr Câbir'den işitmişdir, Câbir (R) şöyle diyordu : Bir kimse : Yâ Rasûlallah! (Cihâd ederken) öldürülürsem ben nerede olacağım? diye sordu. Rasûlullah : «Cennetde olacaksın» buyurdu. Bu cevâb üzerine o zât elinde bulunan hurmaları yere attı da sonra ölünceye kadar (düşmanla) mukatele etti. Buradaki râvîlerden Suveyd'in hadîsinde : Bir kimse Uhud gününde Peygamber (S) e hitâben şöyle dedi ifâdesi vardır.

١٤٤ — (١٩٠٠) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو أسامة عن زكرياء، عن أبي إسحاق،
عن البراء. قال: جاء رجل من بني النبيت إلى النبي ﷺ. ح وحدثنا أحمد بن جناب المصيصي.
حدثنا عيسى (يعني ابن يونس) عن زكرياء، عن أبي إسحاق، عن البراء. قال: جاء رجل من
بني النبيت - قبيل من الأنصار - فقال: أشهد أن لا إله إلا الله، وأنك عبده ورسوله. ثم تقدم
فقاتل حتى قتل. فقال النبي ﷺ «عمل هذا يسيرا، وأجر كثيرا».

144 — (1900) .... : Berâ' (R) dedi ki : Peygamber (S) e Ensâr'dan bir kabîle olan Nebît oğullarından bir kimse geldi ve : «EŞHEDU EN LÂ İLÂHE İLLALLÂH VE ENNEKE ABDUHU VE RASÛLUHU = **Ben şahâdet ediyorum ki Allah'dan başka hak ilâh yokdur ve sen muhakkak onun kulu ve elçisisin»** dedi. Sonra ileri atıldı ve şehîd düşünceye kadar harb etti.

57. Bu âyet ve hadîslerden, topallık, körlük, yatalaklık gibi şer'î bir ma'ziret ile harbe iştirak edemiyenlerle, iştirak edenlerin ikisine de cennet va'd olunduğu anlaşılmaktadır. Şu fark ile ki, mucâhidlerin cennetdeki dereceleri çok yüksekdir.

Peygamber, şehîd düşen bu kimse hakkında : «Şu zât, az amel yaptı fakat çok ecre nâil oldu» buyurdu.

١٤٥ — (١٩٠١) حدثنا أبو بكر بن النضر بن أبي النضر وهارون بن عبد الله ومحمد بن رافع
وعبد بن حميد. وألفاظهم متقاربة. قالوا: حدثنا هاشم بن القاسم. حدثنا سليمان (وهو ابن المغيرة)
عن ثابت، عن أنس بن مالك. قال: بعث رسول الله ﷺ بسيسة، عينا ينظر ما صنعت عير
أبي سفيان. فجاء وما في البيت أحد غيري وغير رسول الله ﷺ (قال: لا أدري ما استثنى بعض
نسائه) قال: فحدثه الحديث. قال: فخرج رسول الله ﷺ فتكلم. فقال «إن لنا طلبة. فمن كان
ظهره حاضرا فليركب معنا» فجعل رجال يستأذنونه في ظهرانهم في علو المدينة. فقال «لا.
إلا من كان ظهره حاضرا» فانطلق رسول الله ﷺ وأصحابه. حتى سبقوا المشركين إلى بدر. وجاء
المشركون. فقال رسول الله ﷺ «لا يقدمن أحد منكم إلى شيء حتى أكون أنا دونه» فدنا
المشركون. فقال رسول الله ﷺ «قوموا إلى جنة عرضها السماوات والأرض» قال: يقول عمير بن
الحمام الأنصاري: يا رسول الله! جنة عرضها السماوات والأرض؟ قال «نعم» قال: بخ بخ.
فقال رسول الله ﷺ «ما يحملك على قولك بخ بخ» قال: لا. والله! يا رسول الله! إلا رجاءة
أن أكون من أهلها. قال «فإنك من أهلها» فأخرج تمرات من قرنه. فجعل يأكل منهن.
ثم قال: لئن أنا حييت حتى آكل تمراتي هذه، إنها لحياة طويلة. قال فرمى بما كان معه من التمر.
ثم قاتلهم حتى قتل.

145 — (1901) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Buseyse adındaki kimseyi Ebû Sufyân'ın ticâret kervanının ne yaptığını gözetliyecek bir câsûs olarak gönderdi. Sonra Buseyse, evde benden ve bir de Rasûlullah'dan başka kimse yok iken çıkageldi ve söyliyeceği sözü Peygamber'e söyledi. Müteâkiben Rasûlullah dışarı çıkdı, bir takım sözler konuşdu ve : «Muhakkak bizim için aradığımız bir şey vardır. Binâenaleyh her kimin binek hayvanı hazır ise hemen bizimle beraber binsin» buyurdu. Bunun üzerine bir takım erler, Medîne'nin yüksek tarafında bulunan binek hayvanlarını getirmek husûsunda Peygamber'den izin istemeğe başladılar. Peygamber : «Hayır! Ancak bineği hâzır olan gelsin» buyurdu. Müteâkiben Rasûlullah ve sahâbîleri hareket ettiler, nihâyet Peygamber ve sahâbîleri Bedr'e doğru muşriklerin önüne geçtiler. Müşrikler de geldiler. Rasûlullah, sahâbîlerine : «Sizlerden hiç bir kimse

benim önünde bulunmadığım bir şeye doğru öne geçib gitmesin» buyurdu. Muşrikler yaklaştıklarında Rasûlullah : **«Eni, gökler ve yer kadar olan bir cennete doğru kalkınız!»** emrini verdi [58].

Umeyr İbnu'l-Humâm el-Ensârî (R) :

— Yâ Rasûlallah! Eni gökler ve yer kadar olan cennet mi? diye soruyordu. Peygamber :

— Evet buyurunca Umeyr :

— Peh! Peh! Ne muazzam hayr dedi. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Seni peh, peh sözünü söylemeğe sevk eden nedir? buyurdu. Umeyr:

— Hayrdır vallâhi yâ Rasûlallah! Başka şey için değil. Ben bunu ancak o cennetin ehlinden olmak umûdiyle söyledim dedi. Rasûlullah :

— Şüphesiz sen onun ehlindensin buyurdu. Bunun üzerine hemen o kuburundan bir takım hurmaları çıkarıb onlardan yemeğe başladı. Sonra da :

— Vallâhi eğer ben şu hurmalarımı yeyib bitirinceye kadar diri kalırsam muhakkak ki bu uzun bir hayattır dedi ve yanında bulunan hurmaları hemen attı. Sonra düşmanlarla harbe girişdi ve nihâyet şehîd oldu [59].

١٤٦ – (١٩٠٢) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ (وَاللَّفْظُ لِيَحْيَىٰ) (قَالَ قُتَيْبَةُ: حَدَّثَنَا. وَقَالَ يَحْيَىٰ: أَخْبَرَنَا جَعْفَرُ بْنُ سُلَيْمَانَ) عَنْ أَبِي عِمْرَانَ الْجَوْنِيِّ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ قَيْسٍ، عَنْ أَبِيهِ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي، وَهُوَ بِحَضْرَةِ الْعَدُوِّ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنَّ أَبْوَابَ الْجَنَّةِ تَحْتَ ظِلَالِ السُّيُوفِ» فَقَامَ رَجُلٌ رَثُّ الْهَيْئَةِ. فَقَالَ: يَا أَبَا مُوسَىٰ! آنْتَ سَمِعْتَ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ هَٰذَا؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَرَجَعَ إِلَىٰ أَصْحَابِهِ فَقَالَ: أَقْرَأُ عَلَيْكُمُ السَّلَامَ. ثُمَّ كَسَرَ جَفْنَ سَيْفِهِ فَأَلْقَاهُ. ثُمَّ مَشَىٰ بِسَيْفِهِ إِلَى الْعَدُوِّ. فَضَرَبَ بِهِ حَتَّىٰ قُتِلَ.

146 — (1902) .... : **Ebû Bekr ibn Abdillah ibn Kays, babası Abdullah ibn Kays (R) dan : Dedi ki : Ben babamdan işittim. Düşmanın hemen önünde bulunduğu halde şöyle diyordu : Rasûlullah (S) : «Şüphesiz ki Cennetin kapuları kılıçların gölgeleri altındadır»** buyurdu.

Ebû Mûsâ'nın bu hadîsi üzerine üstü başı eski püskü olan bir kimse ayağa kalkdı ve :

---

58. Cennetin genişliği hakkındaki bu ifâde aynen Âlu Imrân : 133 üncü âyetinde; biraz farklıca olarak da el-Hadîd : 21 inci âyetinde tekrar edilmektedir.

59. Yani o hurmaları yeyinceye kadar bile şehîdlikden uzak kalmaya râzıy olmadı. Şehîdliğe kavuşmanın daha musta'cel bir hedef olduğunu son derece vecîz ve belîğ bir sözle ifâde etti. Bu samîmî arzusu da derhal kendisine ihsân edildi.

— Yâ Ebâ Mûsâ! Bizzât sen Rasûlullah (S) bunu söylerken işittin mi? diye sordu. Ebû Mûsâ :

— Evet, bizzât işittim deyince o zât arkadaşlarının yanına döndü ve: Sizlere selâm okuyorum dedi. Sonra kılıcının kılıfını kırıb attı. Sonra da kılıcıyle düşmana doğru yürüdü. Kılıcı ile vura vura nihâyet şehîd düşdü[60].

١٤٧ — (٦٧٧) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا عَفَّانُ. حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ : جَاءَ نَاسٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالُوا : أَنِ ابْعَثْ مَعَنَا رِجَالًا يُعَلِّمُونَا الْقُرْآنَ وَالسُّنَّةَ . فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ سَبْعِينَ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ. يُقَالُ لَهُمُ الْقُرَّاءُ . فِيهِمْ خَالِي حَرَامٌ . يَقْرَءُونَ الْقُرْآنَ . وَيَتَدَارَسُونَ بِاللَّيْلِ يَتَعَلَّمُونَ . وَكَانُوا بِالنَّهَارِ يَجِيئُونَ بِالْمَاءِ فَيَضَعُونَهُ فِي الْمَسْجِدِ . وَيَحْتَطِبُونَ فَيَبِيعُونَهُ . وَيَشْتَرُونَ بِهِ الطَّعَامَ لِأَهْلِ الصُّفَّةِ ، وَلِلْفُقَرَاءِ . فَبَعَثَهُمُ النَّبِيُّ ﷺ إِلَيْهِمْ . فَعَرَضُوا لَهُمْ فَقَتَلُوهُمْ . قَبْلَ أَنْ يَبْلُغُوا الْمَكَانَ . فَقَالُوا: اللَّهُمَّ ! بَلِّغْ عَنَّا نَبِيَّنَا ؛ أَنَّا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَنْكَ . وَرَضِيتَ عَنَّا . قَالَ وَأَتَى رَجُلٌ حَرَامًا ، خَالَ أَنَسٍ ، مِنْ خَلْفِهِ فَطَعَنَهُ بِرُمْحٍ حَتَّى أَنْفَذَهُ . فَقَالَ حَرَامٌ : فُزْتُ ، وَرَبِّ الْكَعْبَةِ ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ لِأَصْحَابِهِ «إِنَّ إِخْوَانَكُمْ قَدْ قُتِلُوا . وَإِنَّهُمْ قَالُوا : اللَّهُمَّ ! بَلِّغْ عَنَّا نَبِيَّنَا ؛ أَنَّا قَدْ لَقِينَاكَ فَرَضِينَا عَنْكَ . وَرَضِيتَ عَنَّا».

147 — (677) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Peygamber (S) e bir grub insan geldi de : Bizim maiyyetimizde bize **Kur'ân** ve **Sünnet** öğretecek adamlar gönder dediler. Peygamber de onlara Ensâr'dan yetmiş kişi gönderdi. Bunlara **Kurrâ** adı verilirdi. Onların arasında dayım Harâm ibn Milhân da vardı. Bunlar dâima Kur'ân okurlar, geceleri biribirlerine ders okurlar ve ilim öğrenirlerdi. Gündüzleri de su getirirler ve bu suyu mescide korlardı. (Bazan) odun toplarlar ve bunu satarlardı da bunun bedeli ile Suffe ahâlisi için ve fakîrler için yiyecek satın alırlardı. İşte Peygamber bu muallimler topluluğunu o kabîlelere yolladı. Onlar da bu sahâbe topluluğuna karşı çıkıb daha gidecekleri yere varmadan evvel onları hâincesine öldürdüler. Bu **Kurrâ** topluluğu (kendilerini dört tarafdan sarılmış görerek son nefese kadar çarpışıb ölmekden başka çare olmadığını görünce) niyâzı yüce Allâh'a yöneltib :

Yâ Rabb! (Peygamber'ine selâmımızı teblîğ edecek senden başkasını bulamıyoruz. Yâ Rabb! Selâmımızı sen teblîğ et. Yâ Rabb!) Bizim tara-

60. Hadîsde gâzîlerin, kılıçlarını düşmana karşı şehâmetle kullanmaları, cennete girmelerine sebep olduğu en vecîz ve en cem'iyetli bir üslûb ile ifâde edilmişdir. Böyle kısa fakat cem'iyetli sözlere rivâyet ilmi istilahında *«cevâmiu'l-kelim»* ta'bîr edilir. Bu hadîs de onlardandır. Dört kelime ile cihâda terettüb eden sevâb ve cihâda tergîb en belîğ bir sûretde ihbâr ve ifâde edilmişdir.

fımızdan Peygamber'imize teblîğ et ki, biz sana kavuşduk, senden râzîy olduk, sen de bizden râzıy oldun, diye duâ ettiler.

Râvî bu feci' vak'anın ilk safhasını anlatarak der ki : Bir kimse Enes'in dayısı olan Harâm'a arka tarafından geldi ve ona bir mızrak sapladı. Öyle bir derecede ki sapladığı mızrağı göğsünden çıkartdı. Harâm ibn Milhân bu ölüm darbesini yer yemez (bedeninden fışkıran kana ellerini bulayıb başına yüzüne sürerek) : (ALLÂHU EKBER) Kâ'benin Rabbına yemîn ederim ki ben kazandım! diye bağırmışdır.

Rasûlullah, (vak'a gününün gecesinde Cibrîl'in lisânı ile hâdiseden haberdar olmuş ve ertesi sabah hutbeye kalkıb Allâh'a hamdu senâ ettikden sonra) sahâbîlerine şöyle demişdir : «Kardeşleriniz muşriklerle karşılaşıb şehîd edilmişlerdir ve onlar şöyle demişlerdir : Ey Rabbımız! Bizim tarafımızdan Peygamber'imize teblîğ et ki, biz sana kavuşduk, senden râzıy olduk, sen de bizden râzıy oldun!»

١٤٨ – (١٩٠٣) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ ثَابِتٍ .
قَالَ : قَالَ أَنَسٌ : عَمِّيَ الَّذِي سُمِّيتُ بِهِ لَمْ يَشْهَدْ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بَدْرًا . قَالَ : فَشَقَّ عَلَيْهِ . قَالَ :
أَوَّلُ مَشْهَدٍ شَهِدَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ غُيِّبْتُ عَنْهُ . وَإِنْ أَرَانِيَ اللهُ مَشْهَدًا ، فِيمَا بَعْدُ ، مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ،
لَيَرَانِي اللهُ مَا أَصْنَعُ . قَالَ : فَهَابَ أَنْ يَقُولَ غَيْرَهَا . قَالَ : فَشَهِدَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ يَوْمَ أُحُدٍ .
قَالَ : فَاسْتَقْبَلَ سَعْدُ بْنُ مُعَاذٍ . فَقَالَ لَهُ أَنَسٌ : يَا أَبَا عَمْرٍو ! أَيْنَ ؟ فَقَالَ : وَاهًا لِرِيحِ الْجَنَّةِ . أَجِدُهُ
دُونَ أُحُدٍ . قَالَ : فَقَاتَلَهُمْ حَتَّى قُتِلَ . قَالَ : فَوُجِدَ فِي جَسَدِهِ بِضْعٌ وَثَمَانُونَ . مِنْ بَيْنِ ضَرْبَةٍ وَطَعْنَةٍ
وَرَمْيَةٍ . قَالَ فَقَالَتْ أُخْتُهُ ، عَمَّتِيَ الرُّبَيِّعُ بِنْتُ النَّضْرِ : فَمَا عَرَفْتُ أَخِي إِلَّا بِبَنَانِهِ . وَنَزَلَتْ هَٰذِهِ
الْآيَةُ : رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللهَ عَلَيْهِ فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا بَدَّلُوا تَبْدِيلًا
[٣٣/الأحزاب/٢٣] قَالَ : فَكَانُوا يُرَوْنَ أَنَّهَا نَزَلَتْ فِيهِ وَفِي أَصْحَابِهِ .

148 — (1903) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : İsmini almış olduğum amucam (Enes ibn Nadr), Rasûlullah (S) ile beraber Bedr'de hazır bulunamamışdı. Bu durum kendisine çok ağır gelmişdi de : Ben Rasûlullah'ın hazır bulunmuş olduğu ilk şehîd olma yerinden uzakda bulundurulmuşdum. Eğer Allah bana bundan sonra Rasûlullah'ın maiyyetinde bir şehîd olma yeri daha gösterirse Allah benim ne yapacağımı muhakkak görecekdir, demişdi. Ve (bu kadarcık mübhem ve kısa söylemekle yetinmiş) daha başkasını söylemekden heybet duymuş (korkmuşdu). Nihâyet Uhud gününde Rasûlullah ile beraber hazır bulundu. Bir ara Sa'du'bnu Muâz kıbleye yöneldi. Enes ibn Nadr ona hitâben : Yâ Ebâ Amr!

nereye? diye sordu da devamla : Vah şu güzelim cennet kokusuna! Onu Uhud'un önünde hissetmekteyim dedi. Müteâkiben müşriklerle kıtâl etti, nihâyet şehîd düşdü. Enes ibn Mâlik der ki : Enes ibn Nadr'ın cesedinde kılıç darbesi, mızrak dürtmesi ve ok saplanması olmak üzere seksenden fazla yara bulundu. Onun kız kardeşi olan benim halam, er-Rubeyy' Bintu'n-Nadr : Ben kardeşimi ancak parmaklarından tanıyabildim demişdir. Ve şu âyet (bu gibiler hakkında) indi :

«Mu'minler içinde Allâh'a verdikleri sözde sadâkat gösteren nice erler var! İşte onlardan kimi adadığını ödedi, kimi de (bunu bekliyor). **Onlar hiçbir sûretde** (ahdlerini) **değiştirmediler»** (el-Ahzâb : 23).

(٤٢) باب من قاتل لتكون كلمة الله هى العليا فهو فى سبيل الله

١٤٩ – (١٩٠٤) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفظ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا وَائِلٍ قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو مُوسَى الْأَشْعَرِيُّ ؛ أَنَّ رَجُلًا أَعْرَابِيًّا أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! الرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِلْمَغْنَمِ . وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُذْكَرَ وَالرَّجُلُ يُقَاتِلُ لِيُرَى مَكَانُهُ . فَمَنْ فِي سَبِيلِ اللهِ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ قَاتَلَ لِتَكُونَ كَلِمَةُ اللهِ أَعْلَى فَهُوَ فِي سَبِيلِ اللهِ » .

(42) «HER KİM ALLÂH'IN KELİMESİ EN YÜKSEK OLSUN DİYE SAVAŞ YAPARSA İŞTE ONUNKİ ALLAH YOLUNDADIR» BÂBI

149 — (1904) .... : Amr ibn Murre dedi ki : Ben Ebû Vâil'den işittim şöyle dedi : Bize Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle tahdîs etti : Bedevî bir kimse Peygamber'e geldi ve :

— Yâ Rasûlallah! Bir kısım insan ganîmet malı için muhârebe eder, bir kısım kimse halk arasında anılmak için muhârebe eder, bir kısım insan da yiğitlikdeki mevkii (derecesi) görülsün diye muhârebe eder. Şu halde Allah yolunda cihâd eden kimdir? diye sordu. Rasûlullah (S) :

— **Kim Allâh'ın kelimesi en yüksek olsun diye cihâd ederse o mucâhidin cihâdı Allah yolundadır** buyurdu.

١٥٠ - (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير وإسحق بن إبراهيم ومحمد بن العلاء (قال إسحق: أخبرنا. وقال الآخرون: حدثنا أبو معاوية) عن الأعمش، عن شقيق، عن أبي موسى. قال: سئل رسول الله ﷺ: عن الرجل يقاتل شجاعة، ويقاتل حمية، ويقاتل رياء، أي ذلك في سبيل الله؟ فقال رسول الله ﷺ «من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا، فهو في سبيل الله».

(...) وحدثناه إسحق بن إبراهيم. أخبرنا عيسى بن يونس. حدثنا الأعمش عن شقيق، عن أبي موسى. قال: أتينا رسول الله ﷺ فقلنا: يا رسول الله! الرجل يقاتل منا شجاعة. فذكر مثله.

150 — ( ) .... : Ebû Mûsâ (R) dedi ki: Rasûlullah'a, yiğitlik için mukatele edenden, hamiyyet için (yani kendisi ile ilgili husûsları himâye için) mukatele edenden ve gösteriş için mukatele edenden, bunların hangisi Allah yolundadır? diye soruldu. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Her kim Allâh'ın kelimesi en yüksek olsun diye mukatele ederse işte o Allah yolundadır» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Mûsâ'nın : Biz Rasûlullah'a gelib : Yâ Rasûlallah! Bizden kimi insan şecâat ediyor dedi diyerek tahdîs etti ve yukarıki hadîsin benzerini zikretti.

١٥١ - (...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم. أخبرنا جرير عن منصور، عن أبي وائل، عن أبي موسى الأشعري؛ أن رجلا سأل رسول الله ﷺ عن القتال في سبيل الله عز وجل؟ فقال: الرجل يقاتل غضبا ويقاتل حمية. قال: فرفع رأسه إليه - وما رفع رأسه إليه إلا أنه كان قائما - فقال «من قاتل لتكون كلمة الله هي العليا فهو في سبيل الله».

151 — ( ) .... : Ebû Mûsa'l-Eş'arî (R) den (şöyle demişdir) : Bir kimse Rasûlullah'a, Azîz ve Celîl olan Allah yolunda kıtâlden sordu. Bir kısım insan öfkesine kapılarak, kimisi de ârından dolayı kıtâl ediyor (buna ne dersin?) dedi. Rasûlullah (S) soran kimseye doğru başını kaldırdı —râvî der ki : Başını ona doğru kaldırması, sırf soran ayakda olduğundan dolayı idi— ve : «Her kim KELİMETU'LLAH (yani tevhîd kelimesi) daha yüksek olsun diye kıtâl ederse onunkisi Allah yolundadır» buyurdu [61]

61. Fİ SEBÎLİ'LLÂH (= Allah yolunda) ta'bîrinin bir ma'nâsı şöyle ifâde edilmişdir : «Her milletin kendisine mütemâdî ilhâm kaynağı olan mefkûreleri (idealleri) vardır. Bir millet bunlara nekadar derinden derine inanırsa onları tahakkuk ettirmek gayreti de o kadar büyük olur... Hayâtın İslâmî anlayışı Allah'ın birliğine ve arz üzerinde in-

(٤٣) باب من قاتل للرياء والسمعة استحق النار

١٥٢ — (١٩٠٥) حدثنا يحيى بن حبيب الحارثي. حدثنا خالد بن الحارث. حدثنا ابن جريج. حدثني يونس بن يوسف عن سليمان بن يسار. قال: تفرق الناس عن أبي هريرة. فقال له ناتل أهل الشام: أيها الشيخ! حدثنا حديثا سمعته من رسول الله ﷺ. قال: نعم. سمعت رسول الله ﷺ يقول «إن أول الناس يقضى يوم القيامة عليه، رجل استشهد. فأتي به فعرفه نعمه فعرفها. قال: فما عملت فيها؟ قال: قاتلت فيك حتى استشهدت. قال: كذبت. ولكنك قاتلت لأن يقال جريء. فقد قيل. ثم أمر به فسحب على وجهه حتى ألقي في النار. ورجل تعلم العلم وعلمه وقرأ القرآن. فأتي به. فعرفه نعمه فعرفها. قال: فما عملت فيها؟ قال: تعلمت العلم وعلمته وقرأت فيك القرآن. قال: كذبت. ولكنك تعلمت العلم ليقال عالم. وقرأت القرآن ليقال هو قارئ. فقد قيل. ثم أمر به فسحب على وجهه حتى ألقي في النار. ورجل وسع الله عليه وأعطاه من أصناف المال كله. فأتي به فعرفه نعمه فعرفها. قال: فما عملت فيها؟ قال: ما تركت من سبيل تحب أن ينفق فيها إلا أنفقت فيها لك. قال: كذبت. ولكنك فعلت ليقال هو جواد. فقد قيل. ثم أمر به فسحب على وجهه. ثم ألقي في النار».

(...) وحدثناه علي بن خشرم. أخبرنا الحجاج (يعني ابن محمد) عن ابن جريج. حدثني يونس بن يوسف عن سليمان بن يسار. قال: تفرج الناس عن أبي هريرة. فقال له ناتل الشامي. واقتص الحديث بمثل حديث خالد بن الحارث.

(43) «HER KİM GÖRÜLSÜN VE İŞİDİLSİN KASDIYLE MUKATELE EDERSE CEHENNEME HAK KAZANIR» BÂBI

152 — (1905) .... : Suleyman ibn Yesâr şöyle dedi : Halk Ebû

sanın vekâletine dayanır. Bu, ırk, renk ve memleket farkı gözetilmeden bütün mu'minlerin musâvî olmasını îcab ettirir. İşte bu, Allahsızlığı ve uluhiyyetde Allah'a ortak koşmayı kökünden kazımak vazîfesidir ki İslâmî edebiyatda *Allah yolunda* (fî sebîli'llâh) şeklinde ifâde edilmişdir. Ve biz de onu mefkûre uğrunda harbetmek şeklinde terceme ettik...» (M. Hamîdullah, *İslâm'da Devlet İdâresi*, s. 135-136).

Hureyre (R) den dağıldılar. Bunun üzerine Şâm ehlinin Nâtil'i[62] Ebû Hureyre'ye :

— Ey şeyh! Bize Rasûlullah (S) dan işitmiş olduğun bir hadîs söyle dedi. Ebû Hureyre :

— Evet, Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kıyâmet gününde aleyhinde ilk önce hükm olunacak insanlar şunlardır :

a. Şehîd olmuş kimsedir. O, huzûra getirilir de Allah ona olan ni'metlerini anlatır. O da mazhar olduğu bütün ni'metleri tanır. Kendisine:

— Bu ni'metlere karşı sen ne amel işledin? diye sorar. O kul :

— Senin yolunda cihâd ettim, nihâyet şehîd edildim der. Allah :

— Sen yalan söyledin! Bilâkis sen cür'etlidir denilmek için mukatele ettin de hakkında öyle denilmişdir buyurur. Sonra emir verilir de bu kimse yüzü üzerinde sürüklenir, nihâyet cehenneme atılır.

b. Sonra muhâkemesi görülecek bir diğer insan da ilim öğrenmiş, öğrendiğini başkasına öğretmiş ve Kur'ân okumuş olan kimsedir. O da getirilir. Allah ona da kendisine olan ni'metlerini anlatır. Bu da ni'metleri tanıyıb i'tirâf eder. Allah ona da :

— Bunca ni'metlere karşı sen ne amel yaptın? diye sorar. O kul :

— İlim öğrendim, onu başkalarına da öğrettim ve senin rızân için Kur'ân da okudum der. Allah ona da :

— Sen yalan söyledin! Bilâkis sen âlim denilmek için ilim öğrendin, «o, okuyucudur» denilmek için Kur'ân okudun da hakîkaten senin hakkında bunlar söylendi der. Sonra emir verilir de o kul yüzü üzerinde sürüklenerek cehenneme atılır.

c. Sonra muhâkemesi görülecek kimse Allah'ın kendisine ni'metleri bollattığı ve her çeşit maldan ihsân eylediği kimsedir. Bu da getirilir ve Allah ona da ni'metlerini hatırlatır, o da bu ni'metleri hatırlayıb i'tiraf eder. Allah ona da :

— Bu ni'metler içinde ne amel işledin? diye sorar. O kul :

— Hakkında infak edilmesini istediğin hiçbir yol bırakmadım da bütün bu yollarda senin rızân için infak eyledim der. Allah :

— Yalan söyledin! Bilakis sen bu infak ve sarfları, «O, cömert bir kimsedir» denilmek için yapdın da hakkında böyle denilmişdir buyurur. Sonra emir buyurulur da o kimse yüzü üzerine sürüklenir, sonra da cehenneme atılır[63].

---

62. Bu zât Filistin ahâlisinden Nâtil ibn Kays el-Hızâmî eş-Şâmî'dir, tâbiîdir. Babası sahâbî idi. Bu Nâtil, kavminin büyüğü bulunuyordu. İsminin türediği *netl* ve *netûl* masdarları da ileriye geçmek ve ileriye çekmek ma'nâsında olduğundan ismi ile durumu arasında gerçek bir münâsebet de vardır.

63. Riyâ, lugatda üzerinde olduğu şeyin hilâfını ızhâr etmekdir ve ru'yetden türemişdir. Örfde ise *riyâ*, âhiret ameli ile dünyâ menfaatını irâde etmekdir.

Peygamber'in, gâzî, âlim ve cömert kişiler hakkındaki ve onların bu işleri Allah'ın

( ) .... : Buradaki râvî de, Suleyman ibn Yesâr'ın: Halk Ebû Hureyre'nin yanından kalkıb açıldılar, bu sırada Nâtıl eş-Şâmî şöyle dedi diyerek nakletti ve hadîsin tamâmını Hâlid ibn Hâris'in yukarıki hadîsi gibi rivâyet etti.

(٤٤) باب بيان قدر ثواب من غزا فغنم ومن لم يغنم

١٥٣ – (١٩٠٦) حدثنا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ يَزِيدَ، أَبُو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ . حَدَّثَنَا حَيْوَةُ ابْنُ شُرَيْحٍ عَنْ أَبِي هَانِئٍ ، عَنْ أَبِي عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْحُبُلِيِّ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَا مِنْ غَازِيَةٍ تَغْزُو فِي سَبِيلِ اللهِ فَيُصِيبُونَ الْغَنِيمَةَ ، إِلَّا تَعَجَّلُوا ثُلُثَيْ أَجْرِهِمْ مِنَ الْآخِرَةِ . وَيَبْقَى لَهُمُ الثُّلُثُ . وَإِنْ لَمْ يُصِيبُوا غَنِيمَةً تَمَّ لَهُمْ أَجْرُهُمْ » .

(44) GAZÂYA GİDİB DE GANÎMET ALAN VE ALMAYAN KİMSELERİN SEVÂB MİKDÂRINI BEYÂN BÂBI

153 — (1906) .... : Abdullah ibn Amr (R) dan, Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur: «Allah yolunda gazâya giden bir ordu birliği ferdleri ganîmete nâil olurlarsa âhiret ecirlerinin üçde ikisini acele ile dünyâda almış ve kendilerine üçde bir ecir kalmış olur. Eğer ganîmet elde edememişlerse onların ecirleri (âhiretde) kendilerine tam verilir».

١٥٤ – (...) حدثني مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ . أَخْبَرَنَا نَافِعُ بْنُ يَزِيدَ . حَدَّثَنِي أَبُو هَانِئٍ . حَدَّثَنِي أَبُو عَبْدِ الرَّحْمٰنِ الْحُبُلِيُّ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَا مِنْ غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تَغْزُو فَتَغْنَمُ وَتَسْلَمُ إِلَّا كَانُوا قَدْ تَعَجَّلُوا ثُلُثَيْ أُجُورِهِمْ . وَمَا مِنْ غَازِيَةٍ أَوْ سَرِيَّةٍ تُخْفِقُ وَتُصَابُ إِلَّا تَمَّ أُجُورُهُمْ » .

154 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Gazâya giden bir kıt'a yahut bir müfreze ferdleri ganîmet alır ve (zarar görmeyib) selâmetde kalırlarsa, ecirlerinin üçde iki-

---

rızâsından başka gâyeler için yapmaları üzerine cezâlanmaları ve nihâyet cehenneme atılmaları hakkındaki sözleri, riyâ ve sum'anın yani gösteriş ve işidilmek için iş yapmanın harâmlığının ağırlığı, azâbının çetinliği ve bütün amel ve hareketlerde ıhlâsın vucûbu ve buna teşvîk olunmak lâzım geldiği husûslarına delîldir. Nitekim yüce Allah:

«Halbuki onlar Allah'a, onun dînine ıhlâs (ve samîmiyet) *erbâbı muvahhidler olarak ibâdet etmelerinden, namazı dosdoğru kılmalarından zekâtı vermelerinden başkası ile emrolunmamışlardı. En doğru dîn de bu idi»* (el-Beyyine: 5) buyurmuşdur.

Cihâdın fazîletine dâir umûmî olarak gelen müjdeli hadîslerin de ancak hâlisane Allah rızâsını dileyenler için olduğu; âlimleri öven ve hayr yoluna infak edenleri öven bütün hadîsler dahi bu işlerin sırf Allah için yapılmış olmalarına hamledilmişdir.

sini muhakkak dünyâda almış olurlar. Ganîmet alamıyan ve isâbet alıb zarar gören bir ordu birliği, yahut bir muhârebe müfrezesi de muhakkak ecrini tam alacakdır»[64].

(٤٥) باب قوله صلى الله عليه وسلم « إنما الأعمال بالنية » وأنه يدخل فيه الغزو وغيره من الأعمال

١٥٥ – (١٩٠٧) حدثنا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ. حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ وَقَّاصٍ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّةِ. وَإِنَّمَا لِامْرِئٍ مَا نَوَىٰ. فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ، فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ. وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوِ امْرَأَةٍ يَتَزَوَّجُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَىٰ مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ ».

(...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ. أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ ابْنُ زَيْدٍ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ (يَعْنِي الثَّقَفِيَّ). ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ، سُلَيْمَانُ بْنُ حَيَّانَ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا حَفْصٌ (يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ) وَيَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ الْهَمْدَانِيُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ الْمُبَارَكِ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. كُلُّهُمْ عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ، بِإِسْنَادِ مَالِكٍ؛ وَمَعْنَىٰ حَدِيثِهِ.

وَفِي حَدِيثِ سُفْيَانَ: سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ عَلَى الْمِنْبَرِ يُخْبِرُ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ.

(45) PEYGAMBER (S) İN: «AMELLER ANCAK NİYETLE (MU'TEBER) DİR» SÖZÜ İLE CİHÂD VE DİĞER AMELLERİN DE BUNA DAHİL BULUNDUĞU BÂBI

155 — (1907) .... : Umer İbnu'l-Hattâb (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Ameller (in kıymeti) ancak niyete göredir. Bir kimse niyet ettiği ne ise eline geçecek olan ancak odur. Artık herkimin hicreti Allâh'a ve Rasûlüne yönelmiş ise, onun hicreti Allâh'a ve Rasûlünedir. Her kim de nâil olacağı bir dünyâ veya evleneceği bir kadından dolayı

64. Hadîsin ma'nâsı şudur: Gâziler selâmetle geldiler ve ganîmet aldılarsa onların ecirleri, selâmetle gelmiyen yahut selâmetle gelib de ganîmet almıyanların ecrinden daha azdır. Ganîmet, onların gazâ ücretlerinden bir cüz'ün mukabilidir. Bu onlara hâsıl olunca, gazâ karşılığı olan ücretlerinin üçde ikisini dünyâda almış olurlar ve bu ganîmet ecr cümlesinden olur.

hicret etmişse, onun hicreti de (Allâh'ın ve Rasûlunün rızâsına değil) hicretine sebeb olan şeyedir»[65].

( ) .... : Buradaki yedi tarîk râvîlerinin hepsi de Yahyâ ibn Saîd'den, Mâlik'in isnâdı ve hadîsinin ma'nâsı ile rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Sufyân'ın hadîsinde: Umer İbn Hattâb'dan işittim, minber üzerinde Peygamber'den haber veriyordu tarzındadır.

(٤٦) باب استحباب طلب الشهادة فى سبيل الله تعالى

١٥٦ — (١٩٠٨) حَدَّثَنَا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ. حَدَّثَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ طَلَبَ الشَّهَادَةَ صَادِقًا، أُعْطِيَهَا، وَلَوْ لَمْ تُصِبْهُ».

(46) ALLAH YOLUNDA ŞEHÎD OLMAK İSTEMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

156 — (1908) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): «Sâdık olarak şehîd olmak isteyene, kendisine bir musîbet isâbet etmese de şehîdlik verilir» buyurdu.

١٥٧ — (١٩٠٩) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ (وَاللَّفْظُ لِحَرْمَلَةَ) (قَالَ أَبُو الطَّاهِرِ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ حَرْمَلَةُ: حَدَّثَنَا عَبْدُاللهِ بْنُ وَهْبٍ). حَدَّثَنِي أَبُو شُرَيْحٍ؛ أَنَّ سَهْلَ بْنَ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ ابْنِ حُنَيْفٍ حَدَّثَهُ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «مَنْ سَأَلَ اللهَ الشَّهَادَةَ بِصِدْقٍ، بَلَّغَهُ اللهُ مَنَازِلَ الشُّهَدَاءِ، وَإِنْ مَاتَ عَلَىٰ فِرَاشِهِ» وَلَمْ يَذْكُرْ أَبُو الطَّاهِرِ فِي حَدِيثِهِ «بِصِدْقٍ».

157 — (1909) .... : Ebû Şureyh tahdîs etti ki, kendisine de Sehl ibn Ebî Umâme ibn Sehl ibn Huneyf tahdîs etti. O da babası Ebû Umâme'den, o da dedesi Sehl ibn Huneyf'den: Peygamber (S) şöyle buyur-

65. Muslimanlar bu hadîsin mevkiinin azâmeti, fâidelerinin çokluğu ve sıhhatı üzerinde ittifak etmişlerdir. Şâfiî ve diğerleri: Bu, İslâm'ın üçde biridir dediler. Ve yine Şâfiî: Bu hadîs fıkıhdan yetmiş bâba dâhil olur dedi. Diğerleri: Bu hadîs, İslâm'ın dörtde biridir dediler...

Arab dili ve usûl ehlinden âlimler toplulukları şöyle dediler: *İnnemâ* lafzı hasr için konulmuşdur. Zikredileni tesbît eder, ondan başkalarını nefy eder. Bu hadîsin takdîri şudur: Ameller niyet olduğu zaman hisaba alınır. Niyetsiz oldukları zaman hisâba alınmazlar... (Nevevî)

Niyet, yapılacak fiilin îcadında ancak Allah'a tâat ve yaklaşma kasdetmek demek olan îrâdî hâdisedir. Azm, fiilden önce, kasd, fiile mukarin olduğu gibi niyyet de, niyyet edilen şeye ilim ile beraber fiile mukarin olur. Hem ilim hem irâdeyi ihtivâ eden bu şuur tam rûh ve kalbin bir işidir.

muşdur : «Her kim Allah'dan doğrulukla şehîd olmayı isterse o şahıs döşeği üzerinde ölse bile Allah onu şehîdler menzillerine ulaşdırır».

Râvî Ebû Tâhir kendi hadîsinde «doğrulukla» kaydını zikretmemişdir.

(٤٧) باب ذم من مات ولم يغز، ولم يحدث نفسه بالغزو

١٥٨ — (١٩١٠) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ سَهْمٍ الأَنْطَاكِيُّ. أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ عَنْ وُهَيْبٍ الْمَكِّيِّ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ، عَنْ سُمَيٍّ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «مَنْ مَاتَ وَلَمْ يَغْزُ، وَلَمْ يُحَدِّثْ بِهِ نَفْسَهُ، مَاتَ عَلَى شُعْبَةٍ مِنْ نِفَاقٍ».

قَالَ ابْنُ سَهْمٍ: قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ: فَنُرَى أَنَّ ذَٰلِكَ كَانَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ.

(47) GAZÂ ETMEDİĞİ VE KENDİ KENDİNE DE GAZÂ ETMEĞİ (ARZU EDİB) KONUŞMADIĞI HALDE ÖLEN KİMSEYİ KÖTÜLEME BÂBI

158 — (1910) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi; Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Gazâ etmeden ve kendi kendine de gazâ etmeği (arzulayıb) konuşmadan ölen kimse, munâfıklıkdan bir şu'be üzerine ölmüş olur.

Hadîsin râvîsi Antakya'lı Muhammed ibn Abdirrahman ibn Sehm dedi ki : Abdullah ibn Mubârek : Bunun Rasûlullah zamanında olduğunu zannediyoruz dedi.

(٤٨) باب ثواب من حبسه عن الغزو مرض أو عذر آخر

١٥٩ — (١٩١١) حدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ، عَنْ جَابِرٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ فِي غَزَاةٍ. فَقَالَ «إِنَّ بِالْمَدِينَةِ لَرِجَالًا مَا سِرْتُمْ مَسِيرًا وَلَا قَطَعْتُمْ وَادِيًا، إِلَّا كَانُوا مَعَكُمْ. حَبَسَهُمُ الْمَرَضُ».

(...) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الأَشَجُّ. قَالَا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ. ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ. كُلُّهُمْ عَنِ الأَعْمَشِ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ. غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ وَكِيعٍ «إِلَّا شَرِكُوكُمْ فِي الأَجْرِ».

(48) KENDİSİNİ GAZÂ ETMEKDEN, HASTALIK YAHUT DİĞER BİR ÖZR HABSETMİŞ OLAN KİMSENİN SEVÂBI BÂBI

159 — (1911) .... : Câbir (R) dedi ki : Biz bir gazâda Peygamber ile beraber idik. Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Medîne'de öyle erler

vardır ki yürüdüğünüz her bir yolda ve kat ettiğiniz her bir vâdîde onlar muhakkak sizinle beraber (sayılmakda) dırlar. Onları (seferde bulunmakdan) hastalık habsedib alı koymuşdur» [66].

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de A'meş'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Şukadar ki Vekî'in hadîsinde, «ancak onlar ecirde size ortak olmuşlardır» ifâdesi vardır.

(٤٩) باب فضل الغزو فى البحر

١٦٠ – (١٩١٢) حدثنا يحيى بن يحيى قال: قرأت على مالك عن إسحاق بن عبد الله بن أبي طلحة، عن أنس بن مالك؛ أن رسول الله ﷺ كان يدخل على أم حرام بنت ملحان فتطعمه. وكانت أم حرام تحت عبادة بن الصامت. فدخل عليها رسول الله ﷺ يوما فأطعمته. ثم جلست تفلي رأسه. فنام رسول الله ﷺ، ثم استيقظ وهو يضحك. قالت: فقلت: ما يضحكك؟ يا رسول الله! قال «ناس من أمتي عرضوا علي غزاة في سبيل الله. يركبون ثبج هذا البحر. ملوكا على الأسرة. أو مثل الملوك على الأسرة» (يشك أيهما قال) قالت فقلت: يا رسول الله! ادع الله أن يجعلني منهم. فدعا لها. ثم وضع رأسه فنام. ثم استيقظ وهو يضحك. قالت فقلت: ما يضحكك؟ يا رسول الله! قال «ناس من أمتي عرضوا علي غزاة في سبيل الله» كما قال في الأولى. قالت فقلت: يا رسول الله! ادع الله أن يجعلني منهم. قال «أنت من الأولين».

فركبت أم حرام بنت ملحان البحر في زمن معاوية. فصرعت عن دابتها حين خرجت من البحر. فهلكت.

(49) DENİZDE ĞAZÂ ETMENİN FAZÎLETİ BÂBI

160 — (1912) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edip dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İshâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan, o da Enes ibn Mâlik (R) den; (Şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) Milhân kızı Ummu Harâm'ın ziyaretine gelirdi de o da kendisine yemek ikrâm ederdi.

---

66. Buhârî'deki şu hadîs ma'ziretlerin mu'teber olduğu ve ma'ziretlilerin cihâd sevâbına iştirakları husûsunu açık olarak ifâde ediyor:

Enes (R) den: Peygamber)S) bir gazâda idi: «Arkamızda Medîne'de bir takım erler cemâatı var ki biz bir dağ yolunda, bir vâdî içinde her yürüyüşümüzde, muhakkak Medîne'deki o erler de yürüyüş (ecrin) de bizimle beraberdirler. Onları burada bulunmakdan özr men etmişdir» buyurdu (*Buhârî, cihâd, bâbu men habesehu'l-uzru ani'l-ğazvi*, IV, 85 «54»).

O sırada Ummu Harâm, Ubâde ibn Sâmit'in nikâhında idi. Yine bir gün Rasûlullah Ummu Harâm'ın yanına girdi. Sonra Ummu Harâm oturdu ve Rasûlullah'ın başını tarayıb temizledi. Mutaâkiben Rasûlullah bir müddet uyudu. Sonra ğülümseyerek uyandı. Ummu Harâm dedi ki; ben :

— Yâ Rasûlallah! Seni ne güldürüyor? diye sordum. O da :

— Ru'yâmda bana ummetimden bir kısmı şu deniz üstünde hükümdarların tahtlarına kuruldukları gibi —yahut tahtlarına kurulmuş hükümdarlar gibi— binerek Allah yolunda deniz harbine gider halde gösterildi de ona gülüyorum buyurdu. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Beni de o deniz gazilerinden kılması için Allah'a duâ ediniz diye ricâ ettim. Rasûlullah da benim için duâ etti. Sonra Rasûlullah başını yastığa koyarak bir müddet daha uyudu. Sonra yine gülümseyerek uyandı. Yine ben :

— Yâ Rasûlallah! Seni güldüren nedir? diye sordum. Rasûlullah bu defa da önce dediği gibi :

— Ummetimden bir kısım mücâhidlerin Allah yolunda gazâya gittikleri bana gösterildi dedi. Ummu Harâm der ki, ben :

— Yâ Rasûlallah! Beni o gazilerden kılması için Allah'a dua ediver dedim. Rasûlullah :

— Hayır, sen birincilerdensin buyurdu.

(Enes ibn Mâlik der ki :) Ummu Harâm bintu Milhân, Muâviye ibn Ebî Süfyân'ın (Şâm vâlîliği) zamanında ve onun kumandasında tertîb edilen deniz ğazâsına iştirak ederek deniz vasıtasına bindi. Fakat denizden (Kıbrıs Adası'na) çıktığı sırada Ummu Harâm, bindirildiği hayvandan düşdü ve ğazâ yolunda şehîd oldu [67].

---

67. Bu deniz seferi Hz. Usman'ın halîfeliği zamanında hicretin 28. yılında vukû' bulmuşdu. Kıbrıs'ın fethi ile neticelenen bu sefer muslimanların ilk deniz ğazâsı olduğu için sahâbîlerin yaşlıları da iştirak etmişlerdi.

Akabe bey'atında bulunan ve Hazreçlilerin nakîbliğini kazanan Ubâdetu'bnu's-Sâmit, Peygamber'in vefâtından sonra Şam'a gönderilen ilim hey'eti içinde bulunmuş ve Hımıs da ikamet etmişdi. Kıbrıs seferi açılınça Ubâde, zevcesi Ummu Harâm ile birlikde Akdeniz sahilindeki Trablusşam'a gelmişler ve bu sefere katılmışlardı. Bu sefere Muâviye'nin karısı ve Karaza'nın kızı Fâhite de iştirak etmişdir (*Umdetu'l-Kaarî*, VI, 616). Ummu Harâm'a Kıbrıs'da binmesi için bir katır getirilmişdi. Yaşlı Ummu Harâm'ı, bindiği bu hırçın hayvan üstünden atarak başı üstüne düşmesine ve boynu kırılarak ölmesine sebeb olmuşdur.

İslâm Tarihinde nâmı ebedîleşen bu muhterem kadın, Peygamber'in haber verdiği gibi ilk deniz ğazâsı yolunda vefat etmiş ve şehîdler kafilesine katılmışdır. Hişâm ibn Ammâr, Ummu Haram'ın kabrini gördüğünü ve Ada'nın sahilinde bulunduğunu bildirmişdir. Aynî de : Ummu Harâm'ın kabri Kıbrıs'dadır. Halk tarafından ziyaret edilir ve halk arasında sâliha bir kadın kabri diye anılır... der.

Kabir bilâhare türbe haline getirilmiş olub hâlen mahfûzdur ve ziyaret edilmekdedir.

١٦١ – (...) حدثنا خلف بن هشام . حدثنا حماد بن زيد عن يحيى بن سعيد ، عن محمد بن يحيى بن حبان ، عن أنس بن مالك ، عن أم حرام ، وهي خالة أنس . قالت : أتانا النبي ﷺ يوما . فقال عندنا . فاستيقظ وهو يضحك . فقلت : ما يضحكك ؟ يا رسول الله ! بأبي أنت وأمي ! قال « أريت قوما من أمتي يركبون ظهر البحر . كالملوك على الأسرة » فقلت : ادع الله أن يجعلني منهم . قال « فإنك منهم » قالت : ثم نام فاستيقظ أيضا وهو يضحك . فسألته . فقال مثل مقالته . فقلت : ادع الله أن يجعلني منهم . قال « أنت من الأولين » .

قال : فتزوجها عبادة بن الصامت ، بعد . فغزا في البحر فحملها معه . فلما أن جاءت قربت لها بغلة . فركبتها . فصرعتها . فاندقت عنقها .

161 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik, teyzesi Ummu Harâm'dan; Ummu Harâm (R) şöyle dedi : Bir gün Peyğamber (S) bize geldi ve bizim yanımızda kuşluk uykusu uyudu. Sonra gülümseyerek uyandı. Ben :

— Anam babam sana fedâ olsun! Seni güldüren nedir? Yâ Rasûlallah diye sordum. Rasûlullah :

— Bana ru'yamda ummetimden bir cemaâtın serîrleri üzerine kurulmuş hükümdarlar gibi deniz vasıtalarına binib cihâd seferine gittikleri gösterildi dedi. Ben de :

— Beni o mücâhidlerden kılması için Allah'a duâ ediver diye rica ettim.

— Sen onlardansın buyurdu. Sonra Rasûlullah tekrar uyudu ve gülümsiyerek uyandı. Ben kendisinden bunun sebebini sordum. Bana ilk sözleri gibi söyledi. Ben yine :

— Beni de onlardan kılması için Allah'a duâ et dedim. Rasûlullah :

— Sen evvelkilerdensin buyurdu [68].

---

68. Ummu Harâm'ın şu rivayeti ikinci sefer hakkında daha açık bilgiler vermektedir :

— Ummu Harâm (R), Peygamber (S) den işitmişdir : Peygamber :

— Ummetimden denizde ğazâ eden ilk muhâribler cennete girmeyi hak etmişlerdir buyuruyordu. Ummu Harâm der ki, ben :

— Yâ Rasûlallah! Ben onların içinde miyim? diye sordu. Rasûlullah :

— Sen onların arasındasın buyurdu. Ummu Harâm devamla dedi ki : Bundan sonra Peygamber :

— Ummetimin Kayser'in şehrine ğazâ eden ilk ordu fertleri için de mağfiret olunmak vardır, buyurdu. Ben de :

— Ben bunların içinde miyim? Yâ Rasûlallah! diye sordum. Rasûlullah :

— Hayır diye cevap verdi (*Buhârî, Cihâd ve Siyer, bâbu mâ kîyle fî kıtâli'r-Rûm*, IV, 114 «135»).

Bu hadîsde İslâm ordusunun hareketi bildirilen Kayser şehri ile maksadın Bizans'ın

Enes ibn Mâlik dedi ki : Ubâdtu'bnu's-Sâmit, Ummu Harâm ile evlenmişdi. Bir müddet geçdikden sonra Ubâde deniz ğazâsına çıktı ve hanımı Ummu Harâm'ı da beraberinde götürdü. Nihayet karaya geldiği zaman Ummu Harâm'a bir katır yaklaştırıldı ve kendisi katıra bindi. Mutaâkiben katır Ummu Harâm'ı yere çarpdı ve bu düşmeden boynu kırıldı.

١٦٢ — (...) وحدثناه مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ وَيَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَحْيَى ابْنِ سَعِيدٍ ، عَنِ ابْنِ حَبَّانَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ خَالَتِهِ أُمِّ حَرَامٍ بِنْتِ مِلْحَانَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : نَامَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمًا قَرِيبًا مِنِّي. ثُمَّ اسْتَيْقَظَ يَتَبَسَّمُ. قَالَتْ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ! مَا أَضْحَكَكَ؟ قَالَ « نَاسٌ مِنْ أُمَّتِي عُرِضُوا عَلَيَّ. يَرْكَبُونَ ظَهْرَ هَٰذَا الْبَحْرِ الْأَخْضَرِ » ثُمَّ ذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِ حَمَّادِ بْنِ زَيْدٍ.

(...) وحدثني يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: أَتَى رَسُولُ اللهِ ﷺ ابْنَةَ مِلْحَانَ ، خَالَةَ أَنَسٍ. فَوَضَعَ رَأْسَهُ عِنْدَهَا . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِمَعْنَى حَدِيثِ إِسْحَٰقَ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ وَمُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى بْنِ حَبَّانَ .

162 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik, teyzesi olan Milhan kızı Ummu Harâm (R) dan; Ummu Harâm şöyle demişdir : Bir gün Rasûlullah (S) bana yakın bir yerde uyudu. Sonra tebessüm ederek uyandı. Ben :

— Yâ Rasûlallah! Seni ne güldürdü? diye sordum. Rasûlullah :

— Ru'yâmda bana ummetimden bir kısım insanlar şu gök deniz üzerinde gemilere binib giderlerken arz olundular dedi. Râvî bundan sonra (161 rakamı ile geçen) Hammâd ibn Zeyd hadîsi tarzında zikretti.

( ) .... : Buradaki râvî de Enes ibn Mâlik'den işiderek onun : Rasûlullah, Enes'in teyzesi olan Milhan kızına geldi ve onun yanında başını yastığa koydu... diye naklettiği hadîsin tamâmını rivâyet etti. Bu hadîs de Ishâk ibn Ebî Talha'nın (160 rakamıyle geçen) ve Muhammed ibn Yahyâ ibn Habbân'ın (161 rakamıyle geçen) hadîsleri ma'nâsındadır.

---

merkezi olan Kostantîniyye olduğu bütün hadîs şârihleri tarafından beyan edilmişdir. Bu sefer de hicretin 50-52. yılları arasında ve Yezîd ibn Muâviye'nin yahud diğer rivayete göre Sufyân ibn Avn'ın kumandasında vukû' bulmuşdu. Kostantîniyye seferine iştirak eden askerin Peygamber tarafından övülmesinden dolayı bu sefere Ibn Umer, İbn Abbâs, İbn Zubeyr, Ebû Eyyûb Ensârî gibi bir çok sahâbiler katılmışdı. Hatta Ebû Eyyûb Ensârî'nin vefatı İstanbul sûru yakınında vukû' bulduğu için oraya defn olunmuşdur. Rûmlar Ebû Eyyûb'un kabrine hürmet ede gelmişlerdir (Ebû Eyyûb Hâlid ibn Zeyd'in hal tercemesi ve bu vak'a ile ilgili tarihî bilgiler için : Endelüslü İbni Abdi Rabbih (328), *el-Ikdu'l-Ferîd* II, 327; İbnu'l-Cevzî (597), *el-Muntazam*; bunlardan naklen : Ahmed Naîm Bey, *Tecrîd* Ter. I, 114-117).

(٥٠) باب فضل الرباط فى سبيل الله عز وجل

١٦٣ — (١٩١٣) حدثنا عَبْدُاللهِ بْنُ عَبْدِالرَّحْمَٰنِ بْنِ بَهْرَامٍ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو الْوَلِيدِ الطَّيَالِسِيُّ.
حَدَّثَنَا لَيْثٌ (يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ) عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَىٰ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ السِّمْطِ ، عَنْ
سَلْمَانَ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « رِبَاطُ يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ . وَإِنْ
مَاتَ ، جَرَىٰ عَلَيْهِ عَمَلُهُ الَّذِي كَانَ يَعْمَلُهُ ، وَأُجْرِيَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ ، وَأَمِنَ الْفَتَّانَ

(...) حدثنى أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ شُرَيْحٍ ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ
الْحَارِثِ ، عَنْ أَبِي عُبَيْدَةَ بْنِ عُقْبَةَ ، عَنْ شُرَحْبِيلَ بْنِ السِّمْطِ ، عَنْ سَلْمَانَ الْخَيْرِ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ .
بِمَعْنَىٰ حَدِيثِ اللَّيْثِ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَىٰ .

(50) AZÎZ VE CELÎL OLAN ALLAH YOLUNDA HUDÛD MUHÂFAZASINA BAĞLI KALIB NEVBET BEKLEMENİN FAZÎLETİ BÂBI [69]

---

69. *Rıbât*, kendisi ile bir nesne bağlanacak şey, yani bağ, bir işe müdâvemet eylemek ve hâssaten düşman ağzında olan hudûd ve geçiş muhâfazasına mülâzemet edib bağlı kalmak ma'nâlarına gelir (*Kamus Ter.* III, 55).

Ribâtın diğer aslî ma'nâsı, Allah yoluna bağlı bulunmakdır. Bu esâsen *ribâtu'l-hayl* yani at bağlamakdan alınmışdır ki düşmana karşı atını bağlayıb tarassud ve intizar etmek demekdir. Sonra İslâm hudûdlarından birinde bekliyenlere gerek süvârî gerek piyâde olsun umûmiyetle *murâbıt* ismi verilmişdir. Fakîhler istilahında murâbıt, hudûdlardan birine bir müddet beklemek için gidendir. Ehl ve iyâli ile beraber orada ikamet ve maîşetini kazanarak yaşıyan hudûd sâkinlerine murâbıt denilmez. Zamanımız istilahına göre murâbıt, ALLAH YOLUNDA silâh altında bulunan, kışla ve karakollarda duran ve nevbet bekliyen askerler demek olur (*Hak Dîni*, II, 1265).

Vatanı düşman baskınlarından korumak için asker olmanın, hudûd muhâfızlığı yapmanın, nevbet beklemenin sabah ve akşam ta'lîmlerinin fazîletini gösteren hadîsler pek çokdur. Hayâtının büyük kısmı askerî hareketlerle geçen ulu Peygamberi'n ve sahâbilerinin hayâtı bu fazîletin en ölümsüz örneği ve delîlidir. Bu husûsda bir hadîs meâli :

Sehl ibn Sa'd (R) dan; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Bir gün Allah yolunda hudûd muhâfazasına bağlı kalıb nevbet beklemek (sevâbı), dünyâdan ve dünyâ üstündeki her şeyden hayırlıdır. Sizden birinizin kamçısının cennetden işgâl ettiği az bir yer de dünyâdan ve dünyâ üstündeki her şeyden hayırlıdır. Şüphesiz birinizin akşamlayın herhangi bir zamanda yürüyüşü ki kul bu yolu Allah yolunda yürür, yahut sabahlayın (yine bu niyetle) yürüyüşü de dünyâdan ve dünyâ üstündeki her şeyden hayırlıdır» (*Buhârî, cihâd ve siyer, bâbu fadli ribâti yevmin fî sebîli'llâh,...* IV, 102 «105»).

Ribât emrini ihtiva eden âyetlerden ikisi şunlardır :

«Ey o bütün iymân edenler! Sabredin ve sabr yarışında düşmanlarınızı geçin. Cihâd için hâzır ve râbıtalı bulunun ve Allah'a korunun ki felâk bulasınız» (Âlu Imrân : 200).

«Siz de onlara karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve bağlayıb beslenen atlar hazırlayın ki bu hazırlanma ile Allah'ın ve sizin düşmanınız olanları ve bunlardan başka sizin bilmeyib de Allah'ın bildiği diğerlerini korkutasınız. Allah yolunda ne harcarsanız, ecri size eksiksiz ödenir ve siz asla haksızlığa uğratılmazsınız» (el-Enfal : 60).

163 — (1913) .... : Selmân (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Bir gün ve bir gece hudûd ve vatan muhâfazasına bağlı kalıb nevbet beklemek bir ay oruc tutub (nâfile) nafile) namaz kılmakdan daha hayırlıdır. Ve eğer bu vatan muhâfazasına bağlı asker **murâbıt** olarak yani nevbet beklerken vefat ederse, işleye geldiği sâlih ameli yine üzerine cereyan eder, rızkı da üzerine gönderilir durur [70] ve **fettân**dan emîn olur».

( ) .... : Buradaki râvîler de Şurahbîl İbnu's-Semt'den, o da Selmânu'l-Hayr'dan, o da Rasûlullah'dan, Leys'in, Eyyûb ibn Mûsâ'dan rivâyet ettiği yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

(٥١) باب بيان الشهداء

١٦٤ – (١٩١٤) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن سمي ، عن أبي صالح ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « بينما رجل ، يمشي بطريق ، وجد غصن شوك على الطريق . فأخره . فشكر الله له . فغفر له » . وقال « الشهداء خمسة : المطعون ، والمبطون ، والغرق ، وصاحب الهدم ، والشهيد في سبيل الله عز وجل » .

(51) ŞEHÎD NEV'İLERİNİ BEYÂN BÂBI

164 — (1914) .... : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demişdir); Rasûlullah (S) buyurdu ki : «(Vaktıyle) biri yolda giderken yol üstünde bir diken dalı buldu. Onu alıb yoldan dışarıya attı. Yüce Allah da onun bu amelini hüsnü kabûl buyurub günahlarını mağfiret etti». Sonra Rasûlullah şöyle buyurdu : «Şehîdler beşdir : Tâûndan ölen, karın hastalığından vefat eden, suda boğulan, yıkık altında kalıb ölen, bir de Azîz ve Celîl Allah yolunda şehîd olan yani öldürülen» [71].

---

70. Hadîsin bu fıkrasına yani şehîdlerin Rabları katında diri olub rızıklandırıldıklarını şu âyetler de tasrîh etmektedir : el-Bakara : 154; Âlu Imrân : 169-170; el-Hacc : 58.
Gazâda Allah yolunda nevbetcilik hakkında : *Buhârî, cihâd..., bâbu'l-hırâse...* IV, 100 «99».

71. *Şehîd,* burada maktûl ma'nâsmadır ki, hakîkî ma'nâsınca şehîd işte budur. Bundan evvelki dördüne mecâzen şehîd denilmişdir. Onlar Allah katında şehîdlik mertebesine hâiz iseler de dünyâca kendilerine şehîd muâmelesi yapılmaz. *Şehîd* lafzı ya mef'ûl ma'nâsında *meşhûdun leh,* yahut fâil ma'nâsına *şâhid*dir. Her iki takdîre göre hâzır bulunmak ma'nâsına *şuhûddan,* yahut *şehâdetden* türemişdir. Mef'ûl ma'nâsına alınırsa, ölümü sırasında yanında melâike hâzır ve şâhid oldukları, yahut da Hak tarafından cennete girmekle lehine şehâdet edildiği için bu ad ile isimlendirilmiş oluyor. Fâil ma'nâsına alınırsa, diri ve Allah katında hâzır bulunduğu, yahut kendisine Allah tarafından hazırlanan büyük ikramları müşâhade ettiği, yahut da Peygamber'i yalanlamış ümmetlerin aleyhine kıyâmet gününde Peygamber'imizle beraber istişhâd olunacağı için şehîd adını almış oluyor.
Allah yolunda şehid, Hanefî'lere göre : «Müşrikler tarafından katlolunan, yahut

١٦٥ – (١٩١٥) وحدثني زهير بن حرب. حدثنا جرير عن سهيل، عن أبيه، عن أبي هريرة.
قال: قال رسول الله ﷺ «ما تعدون الشهيد فيكم؟» قالوا: يا رسول الله! من قتل في سبيل الله
فهو شهيد. قال «إن شهداء أمتي إذا لقليل» قالوا: فمن هم؟ يا رسول الله! قال «من قتل في سبيل الله
فهو شهيد. ومن مات في سبيل الله فهو شهيد. ومن مات في الطاعون فهو شهيد. ومن مات في البطن
فهو شهيد».

قال ابن مقسم: أشهد على أبيك، في هذا الحديث؛ أنه قال «والغريق شهيد».

(...) وحدثني عبد الحميد بن بيان الواسطي. حدثنا خالد عن سهيل، بهذا الإسناد، مثله. غير
أن في حديثه: قال سهيل: قال عبيد الله بن مقسم: أشهد على أخيك أنه زاد في هذا الحديث
«ومن غرق فهو شهيد».

(...) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا بهز. حدثنا وهيب. حدثنا سهيل، بهذا الإسناد. وفي
حديثه: قال: أخبرني عبيد الله بن مقسم عن أبي صالح. وزاد فيه «والغرق شهيد».

165 — (1915) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) :

— İçinizde kimleri şehîd sayıyorsunuz? diye sordu. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Her kim Allah yolunda öldürülürse işte o şehîddir dediler. Rasûlullah :

---

harbde yaralı olarak ele geçen, yahut da muslimanlar tarafından zulmen öldürülüb de ölümünden dolayı diyet lâzım gelmiyen» diye ta'rîf edilmişdir. Mâlik, Şâfiî ve Ahmed ibn Hanbel'e göre ise : «Harb meydanında kâfirlerin katlettiği kimse» diye ta'rîf edilmişdir.

Şehîd kefenlenirse de yıkanmaz. Bunda ilim ehlinin ittifakı vardır. Hanefî'lere göre şehîdin namazı kılınır ki Abdullah ibn Abbâs'ın, Abdullah ibn Zubeyr'in, sahâbî ve tâbiî âlimlerinden daha birçoklarının görüşü budur. Mâlik, Şâfiî ve Ishak ibn Râhûye'ye göre namazı kılınmaz. İbn Hazm ise bunu dileğe bağlı görüyor ve : «İstenirse kılınır, istenmezse kılınmaz» diyor.

Buhârî şârihi Kirmânî; şehîdleri üç kısma taksîm ediyor :

a. Dünyâ ve âhiret şehîdleri ki kâfirlerle mukatele ederken Allah yolunda öldürülenlerdir.

b. Yalnız âhiret şehîdleri ki bu hadîsde sayılan diğer dört nev' şehîdler bunlardır. Bunlara yapılan dînî muâmele diğer musliman ölülere yapılan muâmele gibidir.

c. Yalnız dünyâ şehîdleri ki haklarında şehid hükümleri cereyan ederse de haddizatında şehîd değillerdir. Bunlar kaçarken harbde maktûl düşenler, yahut hıyânet sâhibi olarak yani ganîmetin taksîminden evvel bir ganîmeti benimseyib Beytulmâle teslîm etmiyenlerden oldukları halde harbde öldürülenler, yahut da ALLÂH'IN KELİMESİNİ EN ÜSTÜN KILMAK kasdı olmaksızın yalnız dünyevî bir gâye için harb ederken ölenlerdir.

— O takdîrde ummetimin şehîdleri gerçekden pek az olacakdır buyurdu. Sahâbîler :

— Yâ Rasûlallah! Öyle ise kimler şehîddir? dediler. Rasûlullah :

— Allah yolunda öldürülen şehîddir. Allah yolunda ölen şehîddir. Tâûnda ölen şehîddir. Karın hastalığında ölen şehîddir buyurdu.

Râvî Ubeydullah ibn Mıksem : Babam üzerine şehâdet ederim ki bu hadîsde o, «suda boğulan şehîddir» demişdir dedi.

( ) .... : Burada Hâlid, Süheyl'den bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet etti. Ancak hadîsinde şu ifâdeler vardır : Süheyl dedi ki : Abdullah ibn Mıksem : Kardeşin üzerine şehâdet ediyorum ki o, bu hadîsde «her kim suda boğulursa o da şehîddir» kısmını ziyâde etti dedi.

( ) .... : Burada da Suheyl bu isnâdla tahdîs etti ve hadîsinde : Bana Ubeydullah ibn Mıksem, Ebû Sâlih'den haber verdi ve «suda boğulan da şehîddir» fıkrasını ziyâde etti dedi.

١٦٦ — (١٩١٦) حدثنا حَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ (يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ). حَدَّثَنَا عَاصِمٌ عَنْ حَفْصَةَ بِنْتِ سِيرِينَ. قَالَتْ: قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: بِمَ مَاتَ يَحْيَى بْنُ أَبِي عَمْرَةَ؟ قَالَتْ قُلْتُ: بِالطَّاعُونِ. قَالَتْ فَقَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الطَّاعُونُ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ».

(...) وحدثناه الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عَاصِمٍ، فِي هَٰذَا الإِسْنَادِ، بِمِثْلِهِ.

166 — (1916) .... : Hafsa Bintu Sîrîn dedi ki : Enes İbn Mâlik (R) bana hitâben :

— Yahyâ ibn Ebî Amre ne ile öldü? diye sordu. Ben :

— Tâûn ile öldü dedim. Bunu ta'kîben Enes ibn Mâlik :

— Rasûlullah (S) : «Tâûn (yani veba ile ölüm) her musliman için şehâdetdir» buyurdu dedi [72].

---

72. Şu hadîsler de şehîd'lik nev'lerini tesbît bakımından önemlidir :

«Abdullah ibn Umer (R) dedi ki, Peygamber (S) den işittim şöyle buyuruyordu : «Her kim malı (nı muhâfaza) uğrunda öldürülürse o şehîddir» (*Buhârî, mezâlim ve'l-gadab, bâbu men kutile dûne mâlihî...*, III, 273 «53»).

Tirmizî'nin rivâyeti daha tafsilli olarak şöyledir :

«Kim malını muhâfaza uğrunda öldürülürse o şehîddir. Kim hayâtı uğrunda öldürülürse o da şehîddir. Dîni uğrunda ölen de şehîddir. Irzı uğrunda ölen de şehîddir».

İmâm Mâlik de el-Muvatta'da Câbir ibn Atîk'den bir rivâyetinde harbde ölen hakîkî şehîdden başka yedi nev' şehîd bildirmişdir ki yukarkilerden başka zâtu'l-cembden ölenler, yanarak ölenler, karnında çocukla ölen kadınlar şehîd olarak zikredilmişdir. Şu halde şehîd nev'lerinin muhtelif adetlerle zikredilmiş olması tahdîde ma'tûf değildir. Bu cihetle muhtelif hallere ve suallere cevâb olarak zikredilen adetler ziyâdeye münâfi değildir.

( ) .... : Buradaki râvîler de Âsım'dan bu isnâd ile yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

(٥٢) باب فضل الرمي والحث عليه، وذم من علمه ثم نسيه

١٦٧ – (١٩١٧) حدثنا هارون بن معروف. أخبرنا ابن وهب. أخبرني عمرو بن الحارث عن أبي علي، ثمامة بن شفي؛ أنه سمع عقبة بن عامر يقول: سمعت رسول الله ﷺ، وهو على المنبر، يقول «وأعدوا لهم ما استطعتم من قوة. ألا إن القوة الرمي. ألا إن القوة الرمي. ألا إن القوة الرمي».

(52) ATICILIĞIN FAZÎLETİ VE ATICILIĞA TEŞVÎK İLE, ATICILIĞI ÖĞRENİB DE SONRA UNUTANLARI KÖTÜLEME BÂBI

167 — (1917) .... : Sumâme ibn Şüfeyy, Ukbetu'bnu Âmir'den şöyle derken işitmişdir : Ben Rasûlullah (S) dan işittim, kendisi minber üzerinde iken, **«ve siz de onlara karşı gücünüzün yettiği her kuvvetden... hazırlayınız»** (el-Enfâl: 60 ıncı âyetini okudu da), gözünüzü açın, kuvvet ancak atmakdır. Gözünüzü açın, kuvvet ancak atmakdır, gözünüzü açın, kuvvet ancak atmakdır» buyuruyordu.

١٦٨ – (١٩١٨) وحدثنا هارون بن معروف. حدثنا ابن وهب. أخبرني عمرو بن الحارث عن أبي علي، عن عقبة بن عامر. قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «ستفتح عليكم أرضون. ويكفيكم الله. فلا يعجز أحدكم أن يلهو بأسهمه».

(...) وحدثناه داود بن رشيد. حدثنا الوليد عن بكر بن مضر، عن عمرو بن الحارث، عن أبي علي الهمداني. قال: سمعت عقبة بن عامر عن النبي ﷺ. بمثله.

168 — (1918) .... : Ukbetu'bnu Âmir (R) dedi ki : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «İstikbalde sizlere birçok memleketler fetholunacak ve Allah sizlere kifâyet edecekdir (yani düşmanlarınıza karşı sizleri koruyacakdır). Bunlar olunca da sakın sizden hiçbiriniz okları ile oynamakdan (onlarla ta'lîmler yapmakdan) âciz kalmasın».

( ) .... : Buradaki râvîler de, Ebû Ali Hemdânî'nin : Ben Ukbetu'bnu Âmir'den işittim deyib Peygamber'den rivâyet ettiği hadîsi yukarıki gibi rivâyet etmişlerdir.

١٦٩ — (١٩١٩) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحِ بْنِ الْمُهَاجِرِ . أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنِ الْحَارِثِ بْنِ يَعْقُوبَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ شَمَاسَةَ ؛ أَنَّ فُقَيْمًا اللَّخْمِيَّ قَالَ لِعُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ : تَخْتَلِفُ بَيْنَ هَٰذَيْنِ الْغَرَضَيْنِ ، وَأَنْتَ كَبِيرٌ يَشُقُّ عَلَيْكَ . قَالَ عُقْبَةُ : لَوْلَا كَلَامٌ سَمِعْتُهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، لَمْ أُعَانِيهِ . قَالَ الْحَارِثُ : فَقُلْتُ لِابْنِ شَمَاسَةَ : وَمَا ذَاكَ ؟ قَالَ : إِنَّهُ قَالَ « مَنْ عَلِمَ الرَّمْيَ ثُمَّ تَرَكَهُ ، فَلَيْسَ مِنَّا ، أَوْ قَدْ عَصَى » .

169 — (1919) Bize Muhammed ibn Rumh İbni'l-Muhâcir tahdîs etti. Bize Leys, Hâris ibn Ya'kûb'dan, o da Abdurrahman ibn Şemâme'den haber verdi ki; Fukaym el-Lahmî, Ukbetu'bnû Âmir'e hitâben :

— Sen ihtiyar bir kimse olduğun için ok atmak sana ağır ve meşakkatli oluyor. Bu sebebden dolayı sen şu iki hedef arasında ihtilâf edib duruyorsun dedi. Ukbe de :

— Rasûlullah (S) dan işitmiş bulunduğum bir söz olmayaydı bu zahmetli ok atışı işine önem verib katılmazdım dedi.

Râvî Hâris dedi ki : Ben İbn Şemâme'ye :

— O söz ne idi ki? diye sordum. İbn Şemâme :

— Rasûlullah (S) : «Her kim atış öğrenir, sonra da onu terk ederse, o şahıs bizden değildir, yahut âsî olmuşdur» buyurdu dedi [73].

(٥٣) باب قوله صلى الله عليه وسلم « لا تزال طائفة من أمتي ظاهرين على الحق لا يضرهم من خالفهم »

١٧٠ — (١٩٢٠) حدثنا سَعِيدُ بْنُ مَنْصُورٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (وَهُوَ ابْنُ زَيْدٍ) عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي قِلَابَةَ ، عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ ، عَنْ ثَوْبَانَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ . لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ . حَتَّى يَأْتِيَ أَمْرُ اللهِ وَهُمْ كَذَٰلِكَ » . وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ قُتَيْبَةَ « وَهُمْ كَذَٰلِكَ » .

---

73. Şu hadîs de Peygamber'in ok ve silâh atışına teşvîkini açıkca gösterir :

Selemetu'bnu 'l-Ekva' (R) şöyle dedi : Bir kerre Eslem kabîlesinden bir cemâat (musâbaka için) ok atışırlarken Rasûlullah (S) yanlarına uğradı da :

— Ey İsmail oğulları! Haydi ok atınız. Sizin (büyük) babanız da bir ok atıcı idi. Ben fulân oğlu (İbnu'l-Ekvą') ile beraberim dedi. Râvî der ki Rasûlullah'ın bu sözünü işidince iki gurub müsâbakacılardan bir tarafı ellerini ok atmakdan çekdiler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Size ne oldu ki ok atmıyorsunuz? buyurdu. Onlar da :

— Yâ Rasûlallah! Siz muhâlifimiz grub ile beraber iken (o tarafa) nasıl ok atarız? dediler. Rasûlullah :

— Haydi atınız, ben sizin hepinizle beraberim buyurdu. (*Buhârî, ehâdîsu'l-enbiyâ, bâbu kavlihi Teâlâ : Ve'zkur fi'l-kitâbi İsmâile*, IV, 290 «175»).

(53) PEYGAMBER (S) İN: «UMMETİMDEN DÂİMA HAK ÜZERE GÂLİB VE ZÂHİR, MUHÂLİFLERİNDEN KENDİLERİNE ZARAR GELMEZ BİR TÂİFE HİÇ EKSİK OLMIYACAKDIR» SÖZÜNE DÂİR BÂB

170 — (1920) .... : Sevbân (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ummetimden bir tâife hak üzerinde gâlib olub duracakdır. Onlar hak üzerinde hep böyle sebât edib dururlarken tâ Allâh'ın emri gelinceye kadar muhâlif olanlar onlara zarar veremiyecekdir» [74].

Râvîlerden Kuteybe'nin hadîsinde : «Onlar hak üzerinde sebât edib dururlarken» fıkrası yokdur.

١٧١ – (١٩٢١) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَعَبْدَةُ . كِلَاهُمَا عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ (يَعْنِي الْفَزَارِيَّ) عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، عَنْ قَيْسٍ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَنْ يَزَالَ قَوْمٌ مِنْ أُمَّتِي ظَاهِرِينَ عَلَى النَّاسِ ، حَتَّىٰ يَأْتِيَهُمْ أَمْرُ اللهِ ، وَهُمْ ظَاهِرُونَ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ عَنْ قَيْسٍ . قَالَ: سَمِعْتُ الْمُغِيرَةَ ابْنَ شُعْبَةَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مَرْوَانَ . سَوَاءً .

171 — (1921) .... : Muğîre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ummetimden bir kavm, insanlara gâlib gelmekde devâm edeceklerdir. Onlar bu gâlib halde bulunurlarken Allah'ın emri onlara gelecekdir».

( ) .... : Buradaki râvîler de, Kays dedi ki : Ben Muğîretu'bnu Şu'beden işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu diyerek aynen (171 rakamlı) Mervân hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

---

74. Buhârî : Bu tâife ilim ehlidir dedi. Ahmed ibn Hanbel : Eğer bunlar hadîs ehli değillerse artık bunların kimler olabileceğini bilmiyorum dedi.

Kadı Iyâd : Ahmed ibn Hanbel ancak sünnet ve cemâat ehlini ve hadîs mezheblerini i'tikâd edenleri kasdetmişdir dedi.

İmâm Nevevî de şöyle der : Muhtemildir ki bu tâife mu'minlerin nev'leri arasında dağılmışdır; şöyle ki : Onlardan kimi mukatele eden yiğit insanlardır. Kimi fakîhlerdir, kimi muhaddisdir, kimi zâhidler ve ma'rûfu emredenler, münkerden nehy edenlerdir. Kimi de diğer hayr nev'lerinin sâhibleridirler. Bunların toplu halde olmaları lâzım gelmez. Fakat bazan yeryüzünün kıt'alarında dağınık bulunurlar.

١٧٢ – (١٩٢٢) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سِمَاكِ بْنِ حَرْبٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ قَالَ « لَنْ يَبْرَحَ هَٰذَا الدِّينُ قَائِمًا ، يُقَاتِلُ عَلَيْهِ عِصَابَةٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ ، حَتَّىٰ تَقُومَ السَّاعَةُ » .

172 — (1922) .... : Câbir ibn Semure (R) den; Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Bu dîn, dâima ayakda duracak, kıyâmet kopuncaya kadar mu'minlerden bir tâife onun yolunda mukatele etmekden asla vazgeçmiyecekdir».

١٧٣ – (١٩٢٣) حدثني هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . قَالَ : قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي يُقَاتِلُونَ عَلَى الْحَقِّ ، ظَاهِرِينَ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ » .

173 — (1923) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillah (R) dan şöyle derken işitmişdir : 'Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ummetimden bir tâife hak üzerinde mukatele ederek kıyâmet gününe kadar gâlib ve muzaffer olmakda devâm edecekdir».

١٧٤ – (١٠٣٧) حدثنا مَنْصُورُ بْنُ أَبِي مُزَاحِمٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ يَزِيدَ ابْنِ جَابِرٍ ؛ أَنَّ عُمَيْرَ بْنَ هَانِئٍ حَدَّثَهُ . قَالَ : سَمِعْتُ مُعَاوِيَةَ عَلَى الْمِنْبَرِ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَزَالُ طَائِفَةٌ مِنْ أُمَّتِي قَائِمَةً بِأَمْرِ اللهِ ، لَا يَضُرُّهُمْ مَنْ خَذَلَهُمْ أَوْ خَالَفَهُمْ ، حَتَّىٰ يَأْتِيَ أَمْرُ اللهِ وَهُمْ ظَاهِرُونَ عَلَى النَّاسِ » .

174 — (1037) .... : Umeyr ibn Hâni' tahdîs edib şöyle dedi : Ben Muâviye'den işittim, minber üzerinde şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ummetimden bir tâife Allah'ın emirlerini yerine getirmekde devâm edecekdir. Onlara yardımdan çekinenler, yahut onlara muhâlefet edenler bu tâifeye asla zarar veremiyecek, Allah'ın (kıyâmet) emri gelinceye kadar bu mutlu tâifenin ferdleri insanlara karşı böyle gâlib ve muzaffer halde kalacaklardır».

١٧٥ – (...) وحدثني إسحاق بن منصور. أخبرنا كثير بن هشام. حدثنا جعفر (وهو ابن برقان)
حدثنا يزيد بن الأصم. قال: سمعت معاوية بن أبي سفيان ذكر حديثا رواه عن النبي ﷺ. لم أسمعه
روى عن النبي ﷺ على منبره حديثا غيره. قال: قال رسول الله ﷺ «من يرد الله به خيرا يفقهه
في الدين. ولا تزال عصابة من المسلمين يقاتلون على الحق ظاهرين على من ناوأهم، إلى يوم القيامة».

175 — ( ) .... : Bize Yezîd İbnu'l-Esamm tahdîs edib dedi ki : Ben Muâviyetu'bnu Ebî Sufyân'dan bir hadîs zikrettiğini işittim ki kendisi bunu Peygamber (S) den rivâyet etmişdi. Ben Muâviye'den, minberinin üzerinde Peygamber'den rivâyet ettiği bundan başka bir hadîs işitmedim. Muâviye dedi ki : Rasûlullah şöyle buyurdu : «Allah her kimin hayrını murad ederse ona dîn husûsunda (büyük bir) anlayış verir. Bir de muslimanlardan bir tâife hak üzerinde kendilerine düşmanlık edenlere karşı mukatele ederek kıyâmet gününe kadar gâlib ve muzaffer olmakda devâm edecekdir» [75].

١٧٦ – (١٩٢٤) حدثني أحمد بن عبد الرحمن بن وهب. حدثنا عمي عبد الله بن وهب. حدثنا
عمرو بن الحارث. حدثني يزيد بن أبي حبيب. حدثني عبد الرحمن بن شماسة المهري. قال: كنت
عند مسلمة بن مخلد، وعنده عبد الله بن عمرو بن العاص. فقال عبد الله: لا تقوم الساعة إلا على شرار
الخلق. هم شر من أهل الجاهلية. لا يدعون الله بشيء إلا رده عليهم.

فبينما هم على ذلك أقبل عقبة بن عامر. فقال له مسلمة: يا عقبة! اسمع ما يقول عبد الله. فقال
عقبة: هو أعلم. وأما أنا فسمعت رسول الله ﷺ يقول «لا تزال عصابة من أمتي يقاتلون على أمر
الله، قاهرين لعدوهم، لا يضرهم من خالفهم، حتى تأتيهم الساعة، وهم على ذلك». فقال عبد الله:
أجل. ثم يبعث الله ريحا كريح المسك. مسها مس الحرير. فلا تترك نفسا في قلبه مثقال حبة من
الإيمان إلا قبضته. ثم يبقى شرار الناس، عليهم تقوم الساعة.

176 — (1924) .... : Bana Abdurrahman ibn Şemâme el-Mehrî tahdîs edib dedi ki, Ben Meslemetu'bnu Muhalled'in yanında idim. Onun yanında Abdullah ibn Amr ibn Âs' da vardı. Abdullah :

75. Bu hadîs, Muhammed ummetinin tâ kıyâmet gününe kadar pâyidar olacağına işâret olduğu gibi, «ummetimden dâima hak üzere gâlib ve zâhir, muhâliflerinden kendilerine zarar gelmez bir tâife hiç eksik olmıyacakdır» hadîsinin medlûlüne de uygundur.

— Kıyâmet ancak halkın şerlileri üzerine kopacakdır. Onlar câhiliyet devri ahâlisinden daha şerlidirler. Allah'dan herhangi bir şey duâ ederlerse Allah muhakkak o dileği aleyhlerine çevirir red eder dedi. Onlar bu konu üzerinde konuşurlarken Ukbetu'bnu Âmir geldi. Mesleme ona hitâben :

— Yâ Ukbe! Dinle bak, Abdullah ne söylüyor dedi. Ukbe de şöyle dedi :

— O (yani Abdullah) daha iyi bilir, bana gelince : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu : «Ummetimden bir tâife Allah'ın emri üzerinde mukatele ederek düşmanlarına kahr ve galebe etmekde devam edeceklerdir. Onlar bu hal üzere bulunurlarken, kendilerine muhâlefet edenler kıyâmet sâatı gelinceye kadar onlara zarar veremiyeceklerdir».

Bunun üzerine Abdullah :

— Evet böyledir. Sonra Allah, kokusu misk, dokunması ipek gibi olan bir rüzgâr gönderecek ki o rüzgâr, kalbinde bir buğday dânesi kadar iymân bulunan hiçbir nefs bırakmayıb muhakkak kabz eder. Sonra da (dünyâda) insanların en şerlileri kalır. İşte kıyâmet de onlar üzerine kopar dedi.

١٧٧ – (١٩٢٥) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ دَاوُدَ بْنِ أَبِي هِنْدٍ، عَنْ أَبِي عُثْمَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ أَبِي وَقَّاصٍ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا يَزَالُ أَهْلُ الْغَرْبِ ظَاهِرِينَ عَلَى الْحَقِّ حَتَّى تَقُومَ السَّاعَةُ».

177 — (1925) .... : Sa'd ibn Ebî Vakkas (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «**Garb ahâlisi** [76] kıyâmet kopuncaya kadar hak üzerinde gâlib ve muzaffer olmakda devam edecekdir».

(٥٤) باب مراعاة مصلحة الدواب فى السير، والنهى عن التعريس فى الطريق

١٧٨ – (١٩٢٦) حدثنى زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِذَا سَافَرْتُمْ فِي الْخِصْبِ، فَأَعْطُوا الْإِبِلَ حَظَّهَا مِنَ الْأَرْضِ. وَإِذَا سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ، فَأَسْرِعُوا عَلَيْهَا السَّيْرَ. وَإِذَا عَرَّسْتُمْ بِاللَّيْلِ، فَاجْتَنِبُوا الطَّرِيقَ. فَإِنَّهَا مَأْوَى الْهَوَامِّ بِاللَّيْلِ».

76. Ali İbnu'l-medînî : «*Garb ahâlisinden* murad Arab'lardır. Çünkü *garb* ta'bîr edilen büyük kovalar ekseriya Arablara mahsûsdur dedi. Diğerleri de : Bu ta'bîrle Arzın garb cihetinde bulunanlar kasdedilmişdir demişlerdir. Muâz : Onlar Şâm'da olanlardır demişdir. Diğer bir hadîsde de : Onlar Beytu'l-Makdis'de bulunanlardır diye gelmişdir. Onlar Şâm ahâlisi ve onun ötesinde bulunanlardır da denilmişdir.

Kadı Iyâd da şöyle dedi : «Ehlu'l-garb» ta'bîri ile şiddet ve salabet ehli murâd edilmişdir denildi. Çünkü her şeyin garbı onun keskinliğidir (Nevevî).

(...) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي ابْنَ مُحَمَّدٍ) عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا سَافَرْتُمْ فِي الْخِصْبِ ، فَأَعْطُوا الإِبِلَ حَظَّهَا مِنَ الأَرْضِ . وَإِذَا سَافَرْتُمْ فِي السَّنَةِ ، فَبَادِرُوا بِهَا نِقْيَهَا . وَإِذَا عَرَّسْتُمْ ، فَاجْتَنِبُوا الطَّرِيقَ . فَإِنَّهَا طُرُقُ الدَّوَابِّ ، وَمَأْوَى الْهَوَامِّ بِاللَّيْلِ » .

(54) YÜRÜYÜŞDE HAYVANLARIN MENFAATLARINI GÖZETMEK VE GECE SONU İSTİRAHAT KONAKLAMASINI YOL İÇİNDE YAPMAKDAN NEHY BÂBI

178 — (1926) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Nebâtın bolluğu içinde sefer ederseniz develerin yerden nasîblerini verin (onları otlatın, dinlendirin). Çorak (yayılımsız arâzî) de sefer ederseniz, orada yürüyüşü çabuklatın. Geceleyin uyku yahut istirahat konaklaması yaparsanız, yol boyundan sakının. Çünkü oraları geceleyin haşerâtın barınağıdır» [77].

77. «Otluk yerlerden develerin yayılım nasîbini vermek için dinlene dinlene gitmeği, çorak arâzîde ise yürüyüşü hızlandırarak bir an evvel hayvanı yiyeceğe ve istirahate kavuşturmayı tavsiye eden bu hadîs, İslâm'da hayvanların himâyesi ve hayvan sevgisi yolunda gelen bir çok emirlerden biridir.

Merhamet ve şefekat İslâm'ın şiârıdır. Hayvanların bakımını ihmâl etmek, onlara kudretlerinden üstün yük yüklemek, dayak atmak, hulâsa eziyet etmek harâmdır. Hayvanlara acıyan, Allah'ın rahmetini rizasını kazanır. Onlara acımıyan ise ilâhî gazaba uğrar. Hayvanları biribirleriyle döğüştürmek günahdır. Bu İslâm'ın şiârına asla yakışmaz. Peygamber bunu ummetine yasak etmişdir. Deve, boğa, koç, horoz, gibi zavallı hayvanları dövüştürenler kadar o fecî manzaraları zevkle seyredenler de günahkârdırlar.

Yılan, akreb gibi zararlı hayvanları ve haşereleri işkence ile öldürmek dahi günahdır. Onlar da bizim gibi can taşıyorlar. *Merhamet etmiyene merhamet edilmez»* (*H. B. Çantay, Hadîsler,* I, 101-103).

Hayvanların yaradılış hikmetleri ve fâideleri hakkında ba'zı âyet meâlleri :

«Davarları sizin için o yaratmışdır ki bunlarda sizlere ısıtıcı ve koruyucu maddeler ve nice nice menfaatlar vardır. Onlardan yersiniz de» (en-Nahl : 5).

«Akşamlayın getirirken, sabahlayın salıverirken onlarda sizin için güzel bir ziynet (ve zevk) *vardır»* (en-Nahl : 6).

«Onlar sizin ağırlıklarınızı yüklenirler. Yarı canınız tükenmeden varamıyacağınız memleketlere kadar götürürler. Şübhesiz ki Rabbınız çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir» (en-Nahl : 7).

«Hem onlara binmeniz için, hem ziynet için de atları, katırları, merkebleri yarattı. Sizin bilemiyeceğiniz daha neler yaratıyor O» (en-Nahl : 8).

«Yerde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadı ile uçan hiçbir kuş hâric olmamak üzere hepsi sizin gibi ummetlerdir» (el-En'âm : 38).

( ) .... : Ebû Hureyre'den; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bitki bolluğu içinde sefer ederseniz develerin yerden nasîblerini verin. Çorak yerde sefer ederseniz orada develeri eğlendirmeyib hedeflerine doğru sür'atle yürütün. Gecenin son sâatlerinde uyku yahut istirahat için konaklama yaparsanız yol boyundan çekinin. Çünkü oraları geceleyin (zararlı) hayvanların yolları ve haşerelerin barınağıdır».

(٥٥) باب السفر قطعة من العذاب، واستحباب تعجيل المسافر إلى أهله، بعد قضاء شغله

١٧٩ – (١٩٢٧) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب، وإسماعيل بن أبي أويس، وأبو مصعب الزهري، ومنصور بن أبي مزاحم، وقتيبة بن سعيد. قالوا: حدثنا مالك. ح وحدثنا يحيى بن يحيى التميمي (واللفظ له). قال: قلت لمالك: حدثك سمي عن أبي صالح، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «السفر قطعة من العذاب. يمنع أحدكم نومه وطعامه وشرابه. فإذا قضى أحدكم نهمته من وجهه، فليعجل إلى أهله؟» قال: نعم.

(55) «SEFER, AZÂBDAN BİR PARÇADIR» VE SEFERDE BULUNAN YOLCUNUN, İŞLERİNİ BİTİRMESİNİ MÜTEÂKİB ÂİLESİNE DÖNMEĞİ ÇABUKLAŞDIRMASININ MÜSTEHABLIĞI BÂBI

179 — (1927) .... : Bize Yahyâ ibn Yahyâ et-Temîmî tahdîs edib dedi ki, Ben Mâlik'e :

—. Sana Sumeyy, Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hureyre'den Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Sefer azâbdan bir parçadır. O, sizden herhangi birinizin uyumasını, yemesini, içmesini men eder (yani bunların tadını kaçırıb intizamını bozar). Binâenaleyh sizden yolcu bulunan her biriniz sefere âid işini bitirince âilesine dönmeği çabuklaşdırsın» hadîsini tahdîs etti mi? diye sordum. Mâlik :

— Evet, tahdîs etti dedi [78].

78. Bu hadîs de yolcunun sefere âid işlerini bitirince âilesi yanına dönmeği çabuklaşdırması emri, âile yuvasından ayrılığı zamanında âile ihtiyaclarının birikmesi zarûrî bulunduğundan bu ihtiyacların bir an evvel tesviyesi gâyesine ma'tûfdur. Ayni zamanda er-Rûm: 21 inci âyeti ile va'd edilen âile sevgisi, âile rahmet ve saâdeti, bu çabuklaştırma emrinin en önemli bir sebebidir. Bu âyet meâlen şöyledir :

«Size nefislerinizden, kendilerinde sükûnet bulasınız diye zevceler yaratması, aranızda bir sevgi ve rahmet yapması da onun âyetlerindendir. Şübhe yok ki bunda fikrini iyi çalışdıracak bir kavm için elbetde ibretler vardır» (er-Rûm : 21).

(٥٦) باب كراهة الطروق، وهو الدخول ليلا، لمن ورد من سفر

١٨٠ — (١٩٢٨) حدثني أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا يزيد بن هارون عن همام ، عن إسحق ابن عبد الله بن أبي طلحة ، عن أنس بن مالك ؛ أن رسول الله ﷺ كان لا يطرق أهله ليلا . وكان يأتيهم غدوة أو عشية .

(...) وحدثنيه زهير بن حرب . حدثنا عبد الصمد بن عبد الوارث . حدثنا همام . حدثنا إسحق ابن عبد الله بن أبي طلحة عن أنس بن مالك ، عن النبي ﷺ . بمثله . غير أنه قال : كان لا يدخل .

(56) BİR SEFERDEN GELEN İÇİN ÂİLE YUVASINA GECELEYİN GİRMENİN KERÂHATİ BÂBI

180 — (1928) .... : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) — seferden dönüşünde — âilesi nezdine geceleyin girmezdi. O, âilesi efrâdı yanına ya kuşluk vaktı veyahut zevâl ile akşam arası bir zamanda gelirdi.

( ) .... : Buradaki râvî de Enes ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişdir. Şukadar var ki bu râvî : (Geceleyin gelmezdi yerine) girmez idi diye rivâyet etmişdir.

١٨١ — (٧١٥) حدثني إسماعيل بن سالم . حدثنا هشيم . أخبرنا سيار . ح وحدثنا يحيى بن يحيى (واللفظ له) . حدثنا هشيم عن سيار ، عن الشعبي ، عن جابر بن عبد الله . قال : كنا مع رسول الله ﷺ في غزاة . فلما قدمنا المدينة ذهبنا لندخل . فقال « أمهلوا حتى ندخل ليلا (أي عشاء) كي تمتشط الشعثة وتستحد المغيبة » .

181 — (715) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Biz Rasûlullah (S) ile beraber bir gazâ seferinde idik. Medîne'ye döndüğümüzde hemen evlerimize girmeğe davrandık. Bunun üzerine Rasûlullah : «Evlere geceleyin yani yatsu vaktında girmemeniz için yavaş olunuz. Tâ ki saçı başı dağınık olan kadın saçını tarasın. Kocası evden uzak kalmış bulunan kadın da gereken yerlerini ustura tutunub temizlensin» buyurdu[79].

79. Bu hadîslerdeki nehy, tenzîhî nehydir. Uzun bir seferden dönen erkeğin karısı yanına geceleyin ansızın girmesinin nehyi sebebi, hadîslerde ifâde edildiği gibi âilesinin kusurlarını araşdırır veyahut âilesinin örtülmesi luzumlu her aybının açığa çıkmasını dilermiş

١٨٢ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنِي عَبْدُ الصَّمَدِ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَيَّارٍ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا قَدِمَ أَحَدُكُمْ لَيْلًا فَلَا يَأْتِيَنَّ أَهْلَهُ طُرُوقًا . حَتَّى تَسْتَحِدَّ الْمُغِيبَةُ . وَتَمْتَشِطَ الشَّعِثَةُ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا سَيَّارٌ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

182 — ( ) .... : Câbir (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Sizin herhangi biriniz seferden geceleyin geldiği zaman âilesinin yanına hemen geceleyin ansızın girmesin. Kocasından ayrı kalmış olan kadın, gereken yerlerini ustura tutub temizleninceye ve saçını başını yıkanıb taranıncaya kadar (fırsat ve zaman verib) beklesin)».

( ) .... : Buradaki râvîler de Seyyâr'ın bu isnâdla tahdîs ettiği ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١٨٣ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ ، إِذَا أَطَالَ الرَّجُلُ الْغَيْبَةَ ، أَنْ يَأْتِيَ أَهْلَهُ طُرُوقًا .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ . حَدَّثَنَا رَوْحٌ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ .

183 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) : Rasûlullah (S), bir erkek âilesinden ayrılığını uzattığı zaman, gece vaktı ansızın âilesinin yanına girmesini nehyetti dedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de, Şu'be'nin bu isnâdla tahdîs ettiği hadîsi rivâyet etmişlerdir.

---

gibi âile içinde hoş olmıyan bir hissin uyanması ihtimalidir. Âile râbıtasını gevşetecek ve ba'zı düşünceleri gıcıklayacak olan bu gibi davranış ve hareketlerden nehyedilmesi nekadar yerinde nebevî bir irşâddır. Peygamber'in âile sevgisi ve saâdetinin mükemmel devam etmesi yolunda bu kabil tedbîr ve tavsiyeleri pek çokdur. Meselâ kadın kirli iken, iş elbisesi içinde iken yanına kocasının yaklaşmasından çekinmesini kadına tavsiye etmesi de bu cümledendir. Bütün ideal beşerî haller için en mükemmel örnek olan Peygamber, bu en ince âile ve gönül işlerinde de mu'min erkek ve kadınlara en hârika örnekdir :

«LE KAD KÂNE LEKUM FÎ RASÛLİLLÂHİ USVETUN HASENETUN... : *Andolsun, muhakkak ki size Allah'ın elçisinde pek güzel bir örnek vardır...*» (el-Ahzâb : 21).

١٨٤ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا وكيع عن سفيان، عن محارب، عن جابر .
قال : نهى رسول الله ﷺ أن يطرق الرجل أهله ليلا . يتخونهم أو يلتمس عثراتهم .

(...) وحدثنيه محمد بن المثنى . حدثنا عبد الرحمن . حدثنا سفيان، بهذا الإسناد. قال عبد الرحمن:
قال سفيان : لا أدري هذا في الحديث أم لا . يعني أن يتخونهم أو يلتمس عثراتهم .

184 — ( ) .... : Câbir (R) : Rasûlullah (S), bir erkeğin, âilesinin hıyânetini zan ederek yahut onların ufak tefek kusurlarını arıyarak geceleyin ansızın ehlinin yanına girmesini nehyetti dedi.

( ) .... : Burada da Sufyân bu isnâdla ayni hadîsi tahdîs etmişdir. Ancak burada Sufyân'dan rivâyet eden Abdurrahman, Sufyân'ın : Bu, «hıyânetlerini zan ederek, yahut ufak tefek kusurlarını arıyarak» fıkrasının hadîsde dahil olub olmadığını bilmiyorum dediğini nakletmişdir.

١٨٥ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا محمد بن جعفر . ح وحدثنا عبيد الله بن معاذ .
حدثنا أبي . قالا جميعا : حدثنا شعبة عن محارب ، عن جابر ، عن النبي ﷺ . بكراهة الطروق .
ولم يذكر : يتخونهم أو يلتمس عثراتهم .

185 — ( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de beraberce : Bize Şu'be, Muhârib'den, o da Câbir'den, o da Peygamber (S) den olmak üzere geceleyin haber verib beklemeden eve girmenin kerâhatini tahdîs etti dediler. Şu'be, bu rivâyetinde : «Hıyânetlerini zan ederek yahut ufak tefek kusurlarını arıyarak» fıkrasını zikretmedi.

بسم الله الرحمن الرحيم

٣٤ - كتاب الصيد والذبائح وما يؤكل من الحيوان

(١) باب الصيد بالكلاب المعلمة

١ - (١٩٢٩) حدثنا إسحق بن إبراهيم الحنظلي. أخبرنا جرير عن منصور، عن إبراهيم، عن همام بن الحارث، عن عدي بن حاتم. قال: قلت: يا رسول الله! إني أرسل الكلاب المعلمة. فيمسكن علي. وأذكر اسم الله عليه. فقال « إذا أرسلت كلبك المعلم، وذكرت اسم الله عليه، فكل » قلت: وإن قتلن؟ قال « وإن قتلن. ما لم يشركها كلب ليس معها » قلت له: فإني أرمي بالمعراض الصيد، فأصيب. فقال « إذا رميت بالمعراض فخزق. فكله. وإن أصابه بعرضه، فلا تأكله ».

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

34 — KİTÂBU'S-SAYD VE'Z-ZEBÂIH VE MÂ YU'KELU MİNE'L-HAYAVÂN[1]

(Av yapmak ve kesilib yenilecek hayvân nevileri kitâbı)

(1) ÖĞRETİLİB TERBİYE EDİLMİŞ KÖPEKLERLE AV YAPMA BÂBI

1. *Sayd,* masdar bir kelime olub avlanma ve avlanan hayvan mânâsında kullanılır. Bu kitâbda av nevilerinden, av hayvanlarından, av vâsıtalarından, zebîha denilen kesim hayvanlarından, yenilmesi halâl ve harâm olan hayvân çeşitlerinden bahseden hadîsler bâblar halinde sıralanmışdır. Bunlar İslâm fıkhının harâm ve halâla dâir en önemli konularındandır.

Bu başlıkdaki *zebâih,* zebîhanın cem'idir. Zebîha da zebh edilen yani boğazlanan

1 — (1929) .... : Adiyy ibn Hâtim (R) dedi ki, ben :

— Yâ Rasûlallah! Ben üstüne Allah'ın ismini zikrederek öğretilmiş köpekleri av peşine salıveririm de onlar bana avı tutarlar dedim. Rasûlullah (S) :

— Sen öğretilmiş köpeğini BESMELE çekerek salıverdiğin zaman o avın etini ye! buyurdu. Ben :

— Köpekler avı öldürürlerse? diye tekrar sordum.

— Senin köpekle beraber başka bir köpek bulunub avı tutmada ve öldürmede iştirak etmediği müddetce, sırf senin köpeklerin avı öldürseler de yine etini ye! buyurdu. Bu sefer ben :

— Ben **mi'râd** (yani iki tarafı ince, sivri, orta yeri kalın ve enli olan ok kalemini) ava atarım ve isâbet ettirib avı vururum? dedim. Rasûlullah:

— **Mi'râdı** attığın zaman avı deler, yırtarsa o avı da ye! Fakat ava okun enli tarafı isâbet eder de delib yırtmadan dıştan vurub geçerse artık böylesini yemezsin (çünkü böyle vurulan av, odunla vurulmuş **vekîze** gibi harâmdır) buyurdu.

٢ — (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ بَيَانٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ عَدِيِّ ابْنِ حَاتِمٍ . قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ . قُلْتُ : إِنَّا قَوْمٌ نَصِيدُ بِهٰذِهِ الْكِلَابِ . فَقَالَ « إِذَا أَرْسَلْتَ كِلَابَكَ الْمُعَلَّمَةَ وَذَكَرْتَ اسْمَ اللهِ عَلَيْهَا ، فَكُلْ مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكَ ، وَإِنْ قَتَلْنَ . إِلَّا أَنْ يَأْكُلَ الْكَلْبُ . فَإِنْ أَكَلَ فَلَا تَأْكُلْ . فَإِنِّي أَخَافُ أَنْ يَكُونَ إِنَّمَا أَمْسَكَ عَلَىٰ نَفْسِهِ . وَإِنْ خَالَطَهَا كِلَابٌ مِنْ غَيْرِهَا ، فَلَا تَأْكُلْ » ..

---

hayvan ma'nâsınadır. Kur'ân-ı Kerîm'in bu konularla ilgili bulunan âyetlerinden birkaçı şunlardır :

«*Ey iymân edenler, bağlandığınız ahdleri yerine getirin. Siz ihramlı olduğunuz halde avlanmayı halâl saymamak ve size* (aşağıda) *okunacak olanlar hâric kalmak şartıyle davarlar size halâl edildi. Şüphesiz ki Allah ne dilerse onu hükmeder. Ey iymân edenler, Allah'ın ibâdetine vesîle kılınmış olan Allah alâmetlerine, harâm olan aya, kurbanlık hediyyelere,* (onlardaki) *gerdanlıklara ve Rablarından hem bir ticâret, hem bir rıza arıyarak Beyt Harâm'ı kasdedib gelenlere sakın hurmetsizlik etmeyin. İhramdan çıktığınız vakıt isterseniz avlanın. Sizi Mescid Harâm'dan men ettiler diye bir kavme karşı beslediğiniz kin, sakın sizi tecâvüze sevk etmesin. İyilik etmek, fenalıkdan sakınmak hususunda biribirinizle yardımlaşın. Günah işlemek ve haddi aşmak üzerinde yardımlaşmayın. Allah'dan korkun çünkü Allah'ın cezâsı çok çetindir. Ölü, kan, domuz eti Allah'dan başkası adına boğazlanan,* (canı üstünde iken yetişib) *kestikleriniz müstesnâ olmak üzere, boğulmuş, vurulmuş, yukardan yuvarlanmışı, süsülmüş, canavar yırtmış olub da ölenler, dikili taşlar üzerinde boğazlananlar, fal okları ile kısmet ve hüküm aramanız üzerinize harâm edilmişdir. Bütün bunlar yoldan çıkışdır. Bugün kâfirler dîninizden umutlarını kestiler. Artık onlardan korkmayın, benden korkun! Bu gün dîninizi kemâle erdirdim. Üzerinizdeki nimetimi tamamladım ve size dîn olarak muslimanlığı* (verib ondan) *hoşnûd oldum. Kim son derece aclık hâlinde çâresiz kalırsa, günaha meyl maksadı olmaksızın* (harâm olan şeylerden yiyebilir)?. *Çünkü Allah çok mağfiret edici, çok mer-*

2 — ( ) .... : Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle dedi: Ben Rasûlullah (S) dan:

— Biz şu köpeklerle av yaparız diyerek bunun hükmünü sordum. Buna cevâben Rasûlullah:

— Sen öğretilmiş av köpeklerini, üzerlerine BESMELE çekerek saldığın zaman onlar öldürmüş olsalar bile, onların senin için tuttukları avdan sen ye! Ancak köpeğin, o avdan yemesi hâli müstesnâdır. Eğer köpek avdan yer ise artık sen o avdan yeme. Çünkü o takdîrde ben, köpeğin o avı (senin için değil de) ancak kendi nefsi için tutmuş olmasından endîşe ederim. Bir de eğer senin (besmele çekerek saldığın) köpeklerine başka köpekler karışmışsa bu takdîrde de sen onların yakalayıb öldürdükleri avdan yeme! (Çünkü sen besmeleyi kendi köpeklerine çekmişdin, başka köpekler hesabına çekmemişdin) buyurdu[2].

٣ – (...) وحدّثنا عُبَيْدُاللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِاللهِ بْنِ أَبِي السَّفَرِ، عَنِ الشَّعْبِيِّ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ. قَالَ: سَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الْمِعْرَاضِ؟ فَقَالَ «إِذَا أَصَابَ بِحَدِّهِ فَكُلْ. وَإِذَا أَصَابَ بِعَرْضِهِ فَقَتَلَ، فَإِنَّهُ وَقِيذٌ، فَلَا تَأْكُلْ». وَسَأَلْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنِ الْكَلْبِ؟ فَقَالَ «إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ وَذَكَرْتَ اسْمَ اللهِ فَكُلْ. فَإِنْ أَكَلَ مِنْهُ فَلَا تَأْكُلْ. فَإِنَّهُ إِنَّمَا أَمْسَكَ عَلَىٰ نَفْسِهِ» قُلْتُ: فَإِنْ وَجَدْتُ مَعَ كَلْبِي كَلْبًا آخَرَ، فَلَا أَدْرِي أَيُّهُمَا أَخَذَهُ؟ قَالَ «فَلَا تَأْكُلْ. فَإِنَّمَا سَمَّيْتَ عَلَىٰ كَلْبِكَ. وَلَمْ تُسَمِّ عَلَىٰ غَيْرِهِ».

---

hamet eyleyicidir. Kendilerine hangi şeyin halâl edildiğini sana sorarlar. De ki: Bütün iyi ve temiz şeyler size halâl edilmişdir. Allah'ın size öğrettiğinden öğretib (terbiye ederek) *yetişdirdiğiniz avcı hayvanların size tutuverdiklerinden de yeyin ve üzerlerine BESMELE çekin. Allah'dan korkun, çünkü Allah hisabı pek çabuk görendir»* (el-Mâide: 1-4).

2. Bu hadîslerin râvîsi Adiyy ibn Hâtim, cömertliği ile meşhûr olan Hâtim et-Tâî'nin oğludur. Babası Hâtim gibi bu Adiyy de cömertlikle meşhûrdur. Adiyy, Mekke'nin fethi yılında kendi kabîlesi ile beraber musliman olmuşdur. Peygamber'in vefatından sonra Kûfe'de ikâmet etmiş ve Irak fetihlerinde bulunmuşdu. Hz. Ali'nin halîfeliği zamanındaki ihtilâflarda Ali ibn Ebî Tâlib'in maiyyetinde bulunmuşdur. Hicretin 68 inci yılında 120 yaşında iken Kûfe'de vefat ettiği rivâyet edilir.

Hadîs metnindeki *mı'râd* kelimesini lugat âlimleri farklı görüşlerle ta'rîf etmişlerse de müşterek ifâde şuraya varıyor: Mı'râd, iki tarafı ince, sivri, orta yeri kalın ve enli olan ok kalemidir. Bu kalemin sivri ucu ava dokunursa o av halâl oluyor. Çünkü sivri ucun ava saplanması *zebh* (boğazlamak) demek oluyor. Fakat ortası, kalın ve enli kısmı dokunursa âyetde harâmlığı bildirilen *mevkûze* yani ağaç veya sopa ile vurulub murdar öldürülmüş hayvan oluyor.

(...) وحدثنا يحيى بن أيوب. حدثنا ابن علية. قال: وأخبرني شعبة عن عبد الله بن أبي السفر. قال: سمعت الشعبي يقول: سمعت عدي بن حاتم يقول: سألت رسول الله ﷺ عن المعراض. فذكر مثله.

(...) وحدثني أبو بكر بن نافع العبدي. حدثنا غندر. حدثنا شعبة. حدثنا عبد الله بن أبي السفر. وعن ناس ذكر شعبة عن الشعبي. قال: سمعت عدي بن حاتم قال: سألت رسول الله ﷺ عن المعراض. بمثل ذلك.

3 — ( ) .... : Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle dedi : Ben bir kerre Rasûlullah'a, mi'râd avının hükmünü sordum? Rasûlullah (S) :

— Mı'râd, sivri ve keskin tarafı ile isâbet ettiği zaman o avı ye. Ok enli ve kalın tarafı ile isâbet ettiği ve bu şekilde avı öldürdüğü zaman ise, o av dışdan vurularak öldürülmüş bir **mevkûze** olmuşdur. Artık onu yeme! Eğer köpek tuttuğu avdan yemşise sen ondan yemezsin. Çünkü bu takdîrde köpeğin o avı senin için değil, ancak kendi nefsi için tutmuş olduğu muhakkakdır buyurdu. Ben yine :

— Eğer köpeğimin beraberinde başka bir köpek daha bulur ve avı onlardan hangisinin yakaladığını bilemez isem (nasıl olacak)? diye sordum. Peygamber :

— Bu takdîrde de sen o avdan yeme! Çünkü sen BESMELEyi ancak kendi köpeğinin üstüne çekmiştin, başka köpek hisabına BİSMİLLÂH dememişdin buyurdu.

( ) .... : Burada da Şa'bî, Adiyy ibn Hâtim'den : Rasûlullah'a mi'râdın hükmünden sordum derken işitdim deyib yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir.

( ) .... : Burada yine Şa'bî, Adiyy ibn Hâtim'den : Rasûlullah'a mi'râdın hükmünden sordum dediğini işittim deyib yine bunun benzeri olan hadîsi rivâyet etti.

٤ — (...) وحدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا أبي. حدثنا زكرياء عن عامر، عن عدي ابن حاتم. قال: سألت رسول الله ﷺ عن صيد المعراض؟ فقال «ما أصاب بحده فكله. وما أصاب بعرضه فهو وقيذ». وسألته عن صيد الكلب؟ فقال «ما أمسك عليك ولم يأكل منه فكله. فإن ذكاته أخذه. فإن وجدت عنده كلبا آخر، فخشيت أن يكون أخذه معه، وقد قتله، فلا تأكل. إنما ذكرت اسم الله على كلبك. ولم تذكره على غيره».

(...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم . أخبرنا عيسى بن يونس . حدثنا زكرياء بن أبي زائدة ، بهذا الإسناد .

4 — ( ) .... : Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah'a mı'râd (denilen ok) avının hükmünü sordum. Rasûlullah (S) :

— Okun sivri taarfı isâbet eden avı ye! Okun enli tarafı isâbet eden av ise (sopa ile vurulub öldürülmüş gibi) bir mevkûze olmuşdur buyurdu. Rasûlullah'a köpekle yapılan avın hükmünü de sordum :

— Köpeğin senin için tuttuğu ve yemeden muhâfaza ettiği avı ye! Çünkü köpeğin avı yakalayıb tutması avın şer'î kesimidir. Eğer sen kendi köpeğinin yanında başka bir köpek daha bulur ve senin köpekle beraber o avı yakalamış ve öldürmüş olmasından endîşelenirsen bu takdîrde artık o avı yemezsin! Çünkü sen Allah'ın ismini (yani BESMELEyi) ancak kendi köpeğinin üzerine söylemişdin de başkası üzerine söylememşidin buyurdu.

( ) .... : Burada da Zekeriyyâ ibn Ebî Zâide bu isnâdla ayni hadîsi tahdîs etmişdir.

٥ — (...) وحدثنا محمد بن الوليد بن عبد الحميد . حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن سعيد ابن مسروق . حدثنا الشعبي . قال : سمعت عدي بن حاتم (وكان لنا جارا ودخيلا وربيطا بالنهرين) أنه سأل النبي ﷺ قال : أرسل كلبي فأجد مع كلبي كلبا قد أخذ . لا أدري أيهما أخذ . قال « فلا تأكل . فإنما سميت على كلبك ، ولم تسم على غيره » .

(...) وحدثنا محمد بن الوليد . حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن الحكم ، عن الشعبي ، عن عدي بن حاتم ، عن النبي ﷺ . مثل ذلك .

5 — ( ) .... : Şa'bî tahdîs edib şöyle dedi : Ben Adiyy ibn Hâtim'den işittim (o Dicle ve Fırat nehirleri mıntakasında yani Irak'da bizim karışkan ve bizden ayrılmayan bir komşumuz idi). Kendisi Peygamber (S) den : Ben köpeğimi avın peşine salıyorum, sonra benim köpekle beraber avı yakalamış başka bir köpek daha buluyorum, avı bunların hangisinin yakaladığını da bilemiyorum? diyerek sormuşdur. Peygamber de ona : «Bu takdîrde o avı yemezsin! Çünkü sen ancak kendi köpeğinin üstüne BESMELE çekdin, başkasının üstüne çekmedin» buyurmuştur.

( ) .... : Burada da Şu'be, Hakem'den, o da Şa'bî'den, o da Adiyy ibn Hâtim'den, o da Peygamber'den olmak üzere bunun benzerini tahdîs etmişdir.

٦ – (...) حَدَّثَنِي الْوَلِيدُ بْنُ شُجَاعٍ السَّكُونِيُّ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ « إِذَا أَرْسَلْتَ كَلْبَكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ . فَإِنْ أَمْسَكَ عَلَيْكَ فَأَدْرَكْتَهُ حَيًّا فَاذْبَحْهُ . وَإِنْ أَدْرَكْتَهُ قَدْ قَتَلَ وَلَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ فَكُلْهُ . وَإِنْ وَجَدْتَ مَعَ كَلْبِكَ كَلْبًا غَيْرَهُ وَقَدْ قَتَلَ فَلَا تَأْكُلْ . فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي أَيُّهُمَا قَتَلَهُ . وَإِنْ رَمَيْتَ سَهْمَكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ . فَإِنْ غَابَ عَنْكَ يَوْمًا فَلَمْ تَجِدْ فِيهِ إِلَّا أَثَرَ سَهْمِكَ ، فَكُلْ إِنْ شِئْتَ . وَإِنْ وَجَدْتَهُ غَرِيقًا فِي الْمَاءِ ، فَلَا تَأْكُلْ » .

6 — ( ) .... : Adiyy ibn Hâtim (R) dedi ki : Rasûlullah (S) bana hitâben şöyle buyurdu : «Köpeğini aya saldığın zaman ALLÂH'IN İSMİNİ zikret (yani BİSMİLLÂH de), köpeğin avı sana tutar, sen de avı diri olarak yetişirsen onu hemen kes! Eğer ava öldürülmüş olduğu halde yetişir ve köpek de ondan yememiş ise sen o avı ye! Eğer köpek avı öldürmüş halde iken sen kendi köpeğinle beraber başka bir köpek daha bulursan artık o avı yemezsin. Çünkü sen avı onlardan hangisinin öldürdüğünü bilmiyorsun. Eğer okunu (ava) atarsan ALLÂH'IN İSMİNİ an! Eğer av senden bir gün gayb olur ve müteâkiben sen de avda ancak kendi attığın okunun izini bulursan, artık istersen onu ye. Ve Eğer avı suda boğulmuş olarak bulursan artık onu yeme!» buyurdu.

٧ – (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْمُبَارَكِ . أَخْبَرَنَا عَاصِمٌ عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ . قَالَ : سَأَلْتُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ عَنِ الصَّيْدِ ؟ قَالَ « إِذَا رَمَيْتَ سَهْمَكَ فَاذْكُرِ اسْمَ اللَّهِ . فَإِنْ وَجَدْتَهُ قَدْ قَتَلَ فَكُلْ . إِلَّا أَنْ تَجِدَهُ قَدْ وَقَعَ فِي مَاءٍ ، فَإِنَّكَ لَا تَدْرِي ، الْمَاءُ قَتَلَهُ أَوْ سَهْمُكَ » .

7 — ( ) .... : Adiyy ibn Hâtim (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) a avdan sordum. Rasûlullah : «Okunu attığın zaman ALLÂH'IN İSMİNİ an. Eğer attığın ok avı öldürmüş olarak bulursan o avı ye. Ancak avı vurdukdan sonra sen onu bir suya düşmüş olarak bulursan o zaman yeme. Çünkü bu takdîrde onu su mu, yahut senin ok mu öldürdü? bilemezsin» [3].

---

3. Buraya kadar geçen hadîslerle bu son iki hadîs kısaca şu fıkhî hükümleri ihtiva etmektedir :

a. Avcı köpeğini ava BESMELE çekerek salıverir de köpek avı tutar ve muhâfaza ederse o avın etini yemek halâl olur.

b. Eğer köpek avın bir kısmını yerse halâl olmaz.

c. Eğer avcının köpeğine Besmele ile salınmayan başka köpekler karışır da öldü-

٨ -- (١٩٣٠) حدثنا هناد بن السري . حدثنا ابن المبارك عن حيوة بن شريح . قال : سمعت
ربيعة بن يزيد الدمشقي يقول : أخبرني أبو إدريس، عائذ الله قال : سمعت أبا ثعلبة الخشني يقول :
أتيت رسول الله ﷺ فقلت : يا رسول الله ! إنا بأرض قوم من أهل الكتاب . نأكل في آنيتهم .
وأرض صيد أصيد بقوسي ، وأصيد بكلبي المعلم أو بكلبي الذي ليس بمعلم . فأخبرني ما الذي
يحل لنا من ذلك ؟ قال « أما ما ذكرت أنكم بأرض قوم من أهل الكتاب ، تأكلون في آنيتهم .
فإن وجدتم غير آنيتهم ، فلا تأكلوا فيها . وإن لم تجدوا ، فاغسلوها ثم كلوا فيها . وأما ما ذكرت
أنك بأرض صيد ، فما أصبت بقوسك فاذكر اسم الله ثم كل . وما أصبت بكلبك المعلم فاذكر
اسم الله ثم كل . وما أصبت بكلبك الذي ليس بمعلم فأدركت ذكاته ، فكل » .

(...) وحدثني أبو الطاهر . أخبرنا ابن وهب . ح وحدثني زهير بن حرب . حدثنا المقرئ .
كلاهما عن حيوة ، بهذا الإسناد . نحو حديث ابن المبارك . غير أن حديث ابن وهب لم يذكر فيه :
صيد القوس .

8 — (1930) .... : Hayvetu'bnu Şurayh dedi ki, ben Rabîatu'bnu Yezîd ed-Dımaşkîden işittim şöyle diyordu : Bana Ebû İdrîs Âizu'llah haber verib şöyle dedi : Ben Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) a geldim ve :

— Yâ Rasûlallah! Biz kitâb ehli bir kavmin arâzîsinde bulunuyoruz Onların kablarından yemek yiyoruz. Yine biz bir av sâhasında bulunuyoruz. Ben yayımla, okumla av yapıyorum. Öğretilmiş av köpeğimle ve öğretilmiş olmayan köpeğimle de avlanıyorum. Binâenaleyh bunlardan bize halâl olacakları haber ver dedim. Rasûlullah şöyle buyurdu :

— Kitâb ehli bir kavmin diyârında bulunduğunuzu, onların kablarından yemek yediğinizi zikretdin. Eğer siz ehl-i kitâbın kablarından başka yemek kabı bulursanız, onların kablarından yemeğiniz. Eğer onların kabından başka bulamazsanız, ehl-i kitâbın kabını yıkayınız, sonra onun içinde yeyiniz.

---

rüb muhâfaza ederlerse bu avın eti de halâl olmaz, çünkü hangi köpeğin öldürdüğü belli değildir.

d. Vurulan av gayb olub da bir gün sonra bulunduğunda avın üzerinde yalnız av sâhibinin yaralama izi bulunursa bu avın eti de yenilir.

e. Av vuruldukdan sonra suya düşerse — suda boğulub ölmüş olması ihtimalinden dolayı — halâl olmaz. Eğer okun, avın suya düşmezden önce hayvanın ölümünü gerektirecek bir yerine nufuz ettiği tahakkuk ederse âlimler cumhûrunun mezhebine göre bunun da eti yenir.

Av arâzîsinde bulunub da avlandığını zikrettiğin av mes'elesine gelince, sen yayınla, okunla her ne elde edersen ALLÂH'IN İSMİNİ an sonra ye! Öğretilmiş köpeğinle de her ne avlarsan ona da Allâh'ın ismini an, sonra ye! Öğretilmemiş olan köpeğinle avladığın avı diri iken yetişib de boğazlarsan onu da ye[4].

(٢) باب إذا غاب عنه الصيد ثم وجده

٩ – (١٩٣١) حدثنا محمد بن مهران الرازي . حدثنا أبو عبد الله حماد بن خالد، الخياط عن معاوية بن صالح، عن عبد الرحمن بن جبير، عن أبيه، عن أبي ثعلبة، عن النبي ﷺ قال «إذا رميت بسهمك، فغاب عنك، فأدركته، فكله. ما لم ينتن».

(2) AV, AVCIDAN GAYBOLDUĞU VE SONRA AVCI TARAFINDAN BULUNDUĞU ZAMANKİ HÜKÜM BÂBI

9 — (1931) .... : Ebû Sa'lebe (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Sen okunu attığında, av senden gaybolur, müteâkiben de sen onu yetişirsen kokmamış olduğu müddetce onu ye».

١٠ – (...) وحدثني محمد بن أحمد بن أبي خلف . حدثنا معن بن عيسى . حدثني معاوية عن عبد الرحمن بن جبير بن نفير، عن أبيه، عن أبي ثعلبة، عن النبي ﷺ . في الذي يدرك صيده بعد ثلاث «فكله ما لم ينتن».

10 — ( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Sa'lebe (R) den, o da

---

4. Ebû Sa'lebe, *Rıdvân Ağacı* altında bey'at eden bahtiyarlardandır. Hicretin 75 inci yılında vefat etmişdir. Ebû Sa'lebe'nin ehl-i kitâb diye bahsettiği mıntakanın Şâm olduğu bildiriliyor. Oralarda Ğassân, Tennûh, Ebû Sa'lebe oğullarından Benû Huşeyn ve Kuzaa kabîlesinin ba'zı kolları sâkin olmakda ve bunların bir kısmı hristiyanlaşmış bulunmaktaydı.

Ebû Sa'lebe'nin Peygamber'den sorduğu suâller şunlardır :

a. Ehli kitâbın kabında yemek yemek câiz midir? Peygamber'in bu suâle verdiği cevâb gâyet açıkdır. Fakîhlerin ba'zısı Peygamber'in «başka kab bulursanız onların kablarından yemeyin» nehyinden kerahat hükmü çıkarmış. Ba'zısı da hadisdeki nehy ehl kitâbın domuz eti pişirib şarâb içtikleri kablar hakkındadır demişlerdir. Bunu da «eşyâda aslolan tahâret ve ibâhadır» kaydesine dayandırmışlardır. Hadîsde yıkamakla emrolunması ihtiyâta binâendir, müstehâbdır demişlerdir.

b. *Ok* yayla, öğretilmiş ve öğretilmemiş köpek ile avın hükmü nedir? Peygamber'in bu suâllere verdiği cevâblardan şu hükümler çıkarılmışdır : Ava atarken besmele çekmek şartıyle okla av avlamak câiz olduğu, besmele çekmenin avlanmanın cevâzından şart olduğu, köpeğin öğretilib terbiye edilmiş av köpeği olması, avcı böyle usta av köpeğini besmele çekerek ava salarsa o avın yenileceği, avcıl olmayan köpekle avlandığı zaman arkasından koşarak yetişir diri iken kesilirse bu avın da yenileceği, yetişilib kesilmeden av ölürse bunun harâm olub yenilmiyeceği.

Peygamber (S) den, avını üç gün sonra yetişib ele geçiren kimse hakkında «kokmamış olduğu müddetce sen onu ye» buyurduğunu rivâyet etmişdir.

١١ — (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . حَدِيثَهُ فِي الصَّيْدِ . ثُمَّ قَالَ ابْنُ حَاتِمٍ : حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مُعَاوِيَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ جُبَيْرٍ ، وَأَبِي الزَّاهِرِيَّةِ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ . بِمِثْلِ حَدِيثِ الْعَلَاءِ . غَيْرَ أَنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ نُتُونَتَهُ . وَقَالَ ، فِي الْكَلْبِ « كُلْهُ بَعْدَ ثَلَاثٍ إِلَّا أَنْ يُنْتِنَ . فَدَعْهُ » .

11 — ( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) den, o da Peygamber (S) den kendisinin av hakkındaki hadîsini rivâyet ettiler. Bu tarîklerden Cubeyr ibn Nufeyr, Ebû Sa'lebe'den yaptığı rivâyetde avın kokması fıkrasını zikretmedi. Köpek hakkında da, «sen kokması müstesnâ avı üç gün sonra da olsa ye, şâyet kokmuşsa artık onu terk et» demişdir.

(٣) باب تحريم أكل كل ذى ناب من السباع وكل ذى مخلب من الطير

١٢ — (١٩٣٢) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (قَالَ إِسْحَاقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الآخَرَانِ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ) عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ . قَالَ : نَهَى النَّبِيُّ ﷺ عَنْ أَكْلِ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبُعِ . زَادَ إِسْحَاقُ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ فِي حَدِيثِهِمَا : قَالَ الزُّهْرِيُّ : وَلَمْ نَسْمَعْ بِهَٰذَا حَتَّى قَدِمْنَا الشَّامَ .

(3) DÖRT AYAKLI YIRTICI HAYVANLARDAN HER AZI DİŞLİYİ, KUŞLARDAN DA HER TIRNAKLI VE PENÇELİĞİ YEMENİN HARÂM KILINMASI BÂBI

12 — (1932) .... : Ebû Sa'lebe (R) : Peygamber (S) dört ayaklı canavarlardan azı dişi olanların hepsinin etini yemeden nehyetti dedi. Buradaki râvîlerden Ishâk ile İbn Ebî Umer, kendi hadîslerinde, Zuhrî'nin : Biz bu hadîsi Şâm'a geldiğimiz zamana kadar işitmedik dediğini ziyâde etmişlerdir.

١٣ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن أبي إدريس الخولاني؛ أنه سمع أبا ثعلبة الخشني يقول: نهى رسول الله ﷺ عن أكل كل ذي ناب من السباع.

قال ابن شهاب: ولم أسمع ذلك من علمائنا بالحجاز. حتى حدثني أبو إدريس. وكان من فقهاء أهل الشام.

13 — ( ) .... : Ebû İdrîs el-Havlânî, Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) den şöyle derken işitmişdir : Rasûlullah (S) yırtıcı hayvanlardan her azı dişliyi yemekden nehy etti.

İbn Şihâb : Ben Hicâz'daki âlimlerimizden bu hadîsi işitmedim. Nihâyet bunu bize Ebû İdrîs tahdîs etti. Ebû İdrîs ise Şâm ahâlisinin fakîhlerinden idi dedi.

١٤ – (...) وحدثني هارون بن سعيد الأيلي. حدثنا ابن وهب. أخبرنا عمرو (يعني ابن الحارث) أن ابن شهاب حدثه عن أبي إدريس الخولاني، عن أبي ثعلبة الخشني؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن أكل كل ذي ناب من السباع.

(...) وحدثنيه أبو الطاهر. أخبرنا ابن وهب. أخبرني مالك بن أنس وابن أبي ذئب وعمرو بن الحارث ويونس بن يزيد وغيرهم. ح وحدثني محمد بن رافع وعبد بن حميد عن عبد الرزاق، عن معمر. ح وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا يوسف بن الماجشون. ح وحدثنا الحلواني وعبد بن حميد عن يعقوب بن إبراهيم بن سعد. حدثنا أبي عن صالح. كلهم عن الزهري، بهذا الإسناد. مثل حديث يونس وعمرو. كلهم ذكر الأكل. إلا صالحا ويوسف. فإن حديثهما: نهى عن كل ذي ناب من السبع.

14 — ( ) .... : Burada da İbn Şihâb, Ebû İdrîs el-Havlânî'den, o da Ebû Sa'lebe el-Huşenî (R) den, Rasûlullah (S) yırtıcı hayvanlardan her azı dişliği yemekden nehyetti diye tahdîs etti.

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhrî'den bu isnâdla (13 ve 14 rakamlarında geçen) Yûnus ve Amr hadîsleri gibi rivâyet etmişlerdir. Sâlih ile Yûsuf müstesnâ bunların hepsi de yemek kelimesini zikretdiler. Sâlih ile Yûsuf'un hadîslerinde ise (yemek zikredilmeksizin) : Her azı dişli canavardan nehy etti tarzındadır.

١٥ — (١٩٣٣) وحدثني زهير بن حرب . حدثنا عبد الرحمن (يعني ابن مهدي) عن مالك عن إسماعيل بن أبي حكيم ، عن عبيدة بن سفيان ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ قال « كل ذي ناب من السباع ، فأكله حرام » .

(...) وحدثنيه أبو الطاهر . أخبرنا ابن وهب . أخبرني مالك بن أنس ، بهذا الإسناد ، مثله .

15 — (1933) .... : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) : «Azı dişli her bir canavarın yenmesi harâmdır» buyurdu.

( ) Keza bize bunu Ebû Tâhir tahdîs etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Mâlik ibn Enes bu isnâdla yukarki hadîs gibi haber verdi.

١٦ — (١٩٣٤) وحدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري . حدثنا أبي . حدثنا شعبة عن الحكم ، عن ميمون بن مهران ، عن ابن عباس . قال : نهى رسول الله ﷺ عن كل ذي ناب من السباع . وعن كل ذي مخلب من الطير .

(...) وحدثني حجاج بن الشاعر . حدثنا سهل بن حماد . حدثنا شعبة ، بهذا الإسناد ، مثله .

(...) وحدثنا أحمد بن حنبل . حدثنا سليمان بن داود . حدثنا أبو عوانة . حدثنا الحكم وأبو بشر عن ميمون بن مهران ، عن ابن عباس ؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن كل ذي ناب من السباع . وعن كل ذي مخلب من الطير .

(...) وحدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا هشيم عن أبي بشر . ح وحدثنا أحمد بن حنبل . حدثنا هشيم . قال أبو بشر : أخبرنا عن ميمون بن مهران ، عن ابن عباس ، قال : نهى . ح وحدثني أبو كامل الجحدري . حدثنا أبو عوانة عن أبي بشر ، عن ميمون بن مهران ، عن ابن عباس . قال : نهى رسول الله ﷺ . بمثل حديث شعبة عن الحكم .

16 — (1934) .... : İbn Abbâs (R) : Rasûlullah (S), azı dişli olan her yırtıcı hayvandan, pençeli olan her yırtıcı kuşdan nehy etti dedi [5].

---

5. Bu hadîsler azı dişleri ile avlanan yırtıcı hayvan ve pençeleri ile avlanan yırtıcı kuş etlerinin yenilmesinin harâm veya mekrûh olduğuna delildir.

( ) .... : Burada da Şu'be, bu isnâdla onun benzerini rivâyet etti.

( ) .... : Buradaki râvîler de İbn Abbâs'dan, Rasûlullah'ın her azı dişli canavardan ve pençeli her yırtıcı kuşdan nehv ettiğini rivâyet etmişlerdir.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de İbn Abbâs'ın, Rasûlullah nehyetti diye haber verdiği hadîsi Şu'benin Hakem'den rivâyet ettiği (16 rakamıyle geçen) hadîs şeklinde rivâyet etmişlerdir.

(٤) باب إباحة ميتات البحر

١٧ – (١٩٣٥) حدثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ. حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ. حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرٍ. ح وَحَدَّثَنَاهُ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى، أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ. قَالَ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَمَّرَ عَلَيْنَا أَبَا عُبَيْدَةَ. نَتَلَقَّى عِيرًا لِقُرَيْشٍ. وَزَوَّدَنَا جِرَابًا مِنْ تَمْرٍ لَمْ يَجِدْ لَنَا غَيْرَهُ. فَكَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ يُعْطِينَا تَمْرَةً تَمْرَةً. قَالَ فَقُلْتُ: كَيْفَ كُنْتُمْ تَصْنَعُونَ بِهَا؟ قَالَ: نَمَصُّهَا كَمَا يَمَصُّ الصَّبِيُّ. ثُمَّ نَشْرَبُ عَلَيْهَا مِنَ الْمَاءِ. فَتَكْفِينَا يَوْمَنَا إِلَى اللَّيْلِ. وَكُنَّا نَضْرِبُ بِعِصِيِّنَا الْخَبَطَ. ثُمَّ نَبُلُّهُ بِالْمَاءِ فَنَأْكُلُهُ. قَالَ: وَانْطَلَقْنَا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ. فَرُفِعَ لَنَا عَلَى سَاحِلِ الْبَحْرِ كَهَيْئَةِ الْكَثِيبِ الضَّخْمِ. فَأَتَيْنَاهُ فَإِذَا هِيَ دَابَّةٌ تُدْعَى الْعَنْبَرَ. قَالَ: قَالَ أَبُو عُبَيْدَةَ: مَيْتَةٌ. ثُمَّ قَالَ: لَا. بَلْ نَحْنُ رُسُلُ رَسُولِ اللهِ ﷺ. وَفِي سَبِيلِ اللهِ. وَقَدِ اضْطُرِرْتُمْ فَكُلُوا. قَالَ: فَأَقَمْنَا عَلَيْهِ شَهْرًا. وَنَحْنُ ثَلَاثُ مِائَةٍ حَتَّى سَمِنَّا. قَالَ: وَلَقَدْ رَأَيْتُنَا نَغْتَرِفُ مِنْ وَقْبِ عَيْنِهِ، بِالْقِلَالِ، الدُّهْنَ. وَنَقْتَطِعُ مِنْهُ الْفِدَرَ كَالثَّوْرِ (أَوْ كَقَدْرِ الثَّوْرِ) فَلَقَدْ أَخَذَ مِنَّا أَبُو عُبَيْدَةَ ثَلَاثَةَ عَشَرَ رَجُلًا. فَأَقْعَدَهُمْ فِي وَقْبِ عَيْنِهِ. وَأَخَذَ ضِلَعًا مِنْ أَضْلَاعِهِ. فَأَقَامَهَا. ثُمَّ رَحَلَ أَعْظَمَ بَعِيرٍ مَعَنَا. فَمَرَّ مِنْ تَحْتِهَا. وَتَزَوَّدْنَا مِنْ لَحْمِهِ وَشَائِقَ. فَلَمَّا قَدِمْنَا الْمَدِينَةَ أَتَيْنَا رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَذَكَرْنَا ذَلِكَ لَهُ. فَقَالَ «هُوَ رِزْقٌ أَخْرَجَهُ اللهُ لَكُمْ. فَهَلْ مَعَكُمْ مِنْ لَحْمِهِ شَيْءٌ فَتُطْعِمُونَا؟» قَالَ: فَأَرْسَلْنَا إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ مِنْهُ. فَأَكَلَهُ.

Sebu, yırtıcı hayvan demekdir. En-Nihâye'de: Azı dişi olan yırtıcıdan murad aslan, kablan, kurt gibi avını kahren parçalayıb yiyen hayvanlardır deniliyor.

Âlimler, bu gibi hayvanların hangilerinin harâm veya mekrûh kılındığı husûsunda farklı görüşlere gitmişlerdir. Şâfiî'lere göre insana saldıran hayvanlar yırtıcıdır. Tilki, sırtlan gibi insana saldırmayanlar yırtıcı değildir. Ebû Hanîfe'ye göre etle beslenen ve azı dişi olan her hayvan yırtıcıdır...

Bunların etlerinin harâm veya mekrûh olmasını ba'zı âlimler yedikleri şeylerin pis olmasına ve huylarının da kötü olmasına bağlamışlardır.

(4) DENİZ MEYTELERİNİN MÜBÂH KILINMASI BÂBI[6]

17 — (1935) .... : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bizleri, üzerimize Ebû Ubeyde'yi kumandan ta'yîn ederek bir sefere yolladı. Biz Kureyş'in kervanını karşılıyorduk. Rasûlullah bizlere (sahâbîlerin te'mîn ettikleri yiyecek maddelerine ilâveten) bir dağarcık hurma azığı vermişdi. Bizler için bundan başka bir şey bulamamışdı. (Sefer esnâsında açlık tehlikesi belirince) Ebû Ubeyde onları bize birer hurma birer hurma veriyordu. Râvî Ebu'z-Zubeyr dedi ki : Ben Câbir'e : O hurmalarla nasıl yapıyordunuz? diye sordum. Câbir : Biz o birer hurmayı, küçük çocuğun emmesi gibi emiyor, sonra da üzerine su içiyorduk da bu bize geceye kadar günlük gıdâmızın yerine geçiyordu. Bir de biz bu açlık vaktında asalarımızla **selem** ağacının yapraklarını vurub düşürüyorduk, sonra da onu su ile ıslatıyor ve müteakiben de yiyor idik. Sonra Câbir şöyle devam etti : Biz deniz sâhili üzerine gittik. Nihâyet bize deniz sâhili üzerinde iri bir kum tepesi gibi bir şey yükseltildi. Onun yanına geldik. Bir de baktık ki o **anber** denilen büyük bir hayvan! Ebû Ubeyde : Bu bir meytedir dedi, sonra da : Hayır, muhakkak ki bizler Allâh'ın rasûlunün elçileriyiz ve Allah yolunda (mucâhidler) bulunuyoruz. Şimdi de açlık zarûretine düşmüş haldesiniz. Binâenaleyh bunu yeyiniz dedi. Artık biz onun üzerinde bir ay kaldık. Hatta üç yüz kişi olduğumuz halde semizlendik. Yemînle söylerim ki kendimizin, onun göz çukurundan testilerle lağ doldurduğumuzu ve ondan öküz büyüklüğünde parçalar kestiğimizi pek iyi bilmekteyim. Yine yemînle söylerim ki Ebû Ubeyde bizden on üç kişi aldı da onları bu hayvanın göz çukuruna oturtdu. Ve yine onun kaburga kemiklerinden birini alıb dikdi. Sonra beraberimizde bulunan en büyük de-

---

6. Deniz avı iktisâdî ve ticârî bakımlardan kara avından daha büyük önem taşır. Onun için Kur'ân'da da bu husûsiyle ve ayrıca zikredilib bunun önemine işâret edilmiştir. Deniz avı ile ilgili âyetlerden ikisi şunlardır :

«*Deniz avı yapmak ve onu yemek — kendinize de musâfire de bir fayda olmak üzere — size halâl edildi. İhrâmda bulunduğunuz müddetce ise kara avı harâm kılındı. Huzûruna varıb toplanacağınız Allah'dan korkun*» (el-Mâide : 96).

«*İki deniz bir olmaz. Şu çok tatlıdır, susuzluğu keser, içimi boğazdan kolay geçer; şu çok tuzludur, acıdır. Bununla beraber siz herbirinden tamtâze bir et yersiniz. Giyeceğiniz bir ziynet çıkarırsınız.* (Allâh'ın) *fadlından aramanız, ona şükretmeniz için herbirinde gemilerin yara yara gittiklerini görürsün*» (el-Fâtır : 12).

el-Mâide : 96 ncı âyetinde balık ve diğer deniz hayvanlarının su içindeki dirilerinin avlanması, su içinde yahut med cezir ve daha başka sebeplerle kenarlara atılıb ölmeğe yüz tutanlarının tutulub yenilmesinin halâl olduğu bildirilmişdir. Bu sûretle deniz avının mukîm olan yerliler için tâze tâze yemeleri, sefere gidenlerin de kurusunu, pastırmasını, konservesini yol azığı yapmaları da vecîz bir üslûbla tebliğ olunmuşdur.

el-Fâtır : 12 nci âyeti de acı ve tatlı su balıklarının av etlerinin halâl olduğunda sarîhdir.

Denizlerde balık nevlerinden baka kablumbağa, kurbağa ve benzerlerinin yenilmesi veya yenilmemesi husûsunda da mezheb imamlarının çeşitli görüşleri vardır.

veyi semerledi, müteakiben deve bu hâli ile onun altından geçti. Ve bizler onun etinden birer def'a kaynatılıb kurutulmak sûretiyle elde edilen kurutulmuş yol azıkları yaptık. Nihâyet Medîne'ye dönüb geldiğimizde Rasûlullah'ın yanına varıb bu vak'ayı kendisine anlattık. Bunun üzerine Rasûllulah : «O, Allâh'ın sizler için çıkardığı bir rızıktır. Yanınızda onun etinden bir şey var mı ki bize de yedirseniz?» buyurdu. Müteâkiben biz ondan Rasûlullah'a gönderdik ve o da bunu yedi [7].

١٨ – (...) حدثنا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. قَالَ: سَمِعَ عَمْرٌو جَابِرَ بْنَ عَبْدِاللهِ يَقُولُ: بَعَثَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ وَنَحْنُ ثَلَاثُمِائَةِ رَاكِبٍ. وَأَمِيرُنَا أَبُو عُبَيْدَةَ بْنُ الْجَرَّاحِ. نَرْصُدُ عِيرًا لِقُرَيْشٍ. فَأَقَمْنَا بِالسَّاحِلِ نِصْفَ شَهْرٍ. فَأَصَابَنَا جُوعٌ شَدِيدٌ. حَتَّىٰ أَكَلْنَا الْخَبَطَ. فَسُمِّيَ جَيْشَ الْخَبَطِ. فَأَلْقَىٰ لَنَا الْبَحْرُ دَابَّةً يُقَالُ لَهَا الْعَنْبَرُ. فَأَكَلْنَا مِنْهَا نِصْفَ شَهْرٍ. وَادَّهَنَّا مِنْ وَدَكِهَا حَتَّىٰ ثَابَتْ أَجْسَامُنَا. قَالَ: فَأَخَذَ أَبُو عُبَيْدَةَ ضِلَعًا مِنْ أَضْلَاعِهِ فَنَصَبَهُ. ثُمَّ نَظَرَ إِلَىٰ أَطْوَلِ رَجُلٍ فِي الْجَيْشِ، وَأَطْوَلِ جَمَلٍ فَحَمَلَهُ عَلَيْهِ. فَمَرَّ تَحْتَهُ. قَالَ: وَجَلَسَ فِي حِجَاجِ عَيْنِهِ نَفَرٌ. قَالَ: وَأَخْرَجْنَا مِنْ وَقْبِ عَيْنِهِ كَذَا وَكَذَا قُلَّةَ وَدَكٍ. قَالَ: وَكَانَ مَعَنَا جِرَابٌ مِنْ تَمْرٍ. فَكَانَ أَبُو عُبَيْدَةَ يُعْطِي كُلَّ رَجُلٍ مِنَّا قَبْضَةً قَبْضَةً. ثُمَّ أَعْطَانَا تَمْرَةً تَمْرَةً. فَلَمَّا فَنِيَ وَجَدْنَا فَقْدَهُ.

18 — ( ) .... : Amr, Câbir ibn Abdillâh (R) dan şöyle derken işitmişdir : Rasûlullah (S) bizleri üç yüz kişilik süvârî müfrezesi olarak bir sefere yollamışdı. Kumandanımız da Ebû Ubeydete'bnu'l-Cerrâh idi. Kureyş'e âid bir kervan gözetliyorduk. Biz deniz sâlihinde yarım ay (on beş gün) ikamet ettik. Bu sefer esnâsında bize şiddetli bir açlık isâbet etti.

---

7. Bu sefer, *Sîfu'l-Bahr* yani deniz sâhili seferi (*Buhârî, Magâzî*, V, 330), *Ebû Ubeyde Seferi* ve hadîs metninde de geçtiği gibi *Ceyşu'l-Habat* seferi diye isimlerle anılır. Bu sâhil seferi, hicretin sekizinci yılında vâkı' olmuşdu. Şâm'dan gelmekde olan Kureyş kervanını gözetlemek için hazırlanıb sevk olunmuşdu. Bu seferde sahâbîlerin azıkları tükenmeğe yüz tutunca çetin bir açlık tehlükesi geçirmişler hatta bindikleri develeri yemeğe başlamışlardı. Kumandan Ebû Ubeyde binek develerini kesmeği daha çetin durumlara düşmemek için yasak etmişdi. Bu açlık o kadar çetin olmuşdu ki suvârîler günde birer hurma ve ağaç yaprakları ile geçinir olmuşlardı. Nihâyet deniz kenarında o büyük hayvana rastladılar. Ebû Ubeyde evvelâ meytedir diyerek yemek taraftarı olmadıysa da sonra kokmamış, bozulmamış deniz meytesinin mübâhlığı sebebiyle yenilmesine emir vermişdir. Meyte durumu olsa bile sefer ve açlık zarûretinin bunu zaten mübah kılacağı da Kur'ân âyeti ile belli bulunduğundan Ebû Ubeyde bu istidlâli de hatırlatmışdı. Büyük hayvan burada *anber* denilen bir dâbbe diye ta'bîr edilmiş, diğer rivâyetlerde kendisine *anber* denilen bir *hût* (= balık) olduğu bildirilmişdir. Askalânî bunun elli zirâ' uzunluğunda olduğunu ve *bâle* denildiğini haber verir ki bu ifâdeler o hayvanın bir *balina* olduğunu ortaya koyuyor. Bu seferle ve rastlanılan bu hayvanla ilgili daha başka bilgiler gelecek rivâyetlerde bulunmaktadır.

Hatta biz **Habat** denilen mukaylan ağacı familyasından dikenli ağacın yapraklarını, yemişlerini yedik. Bu sebepden dolayı bu sefere **Ceyşu'l-Habat** ismi de verildi. Bu açlık sırasında deniz bizim için dışarıya **anber** denilen iri bir hayvan çıkarıb attı. Biz o hayvandan yarım ay yedik ve yağından yağ sürülüb yağlandık. Nihâyet bizim bedenlerimiz açlıkdan evvelki hâline döndü. Bir defa Ebû Ubeyde o hayvanın kaburga kemiklerinden birini alıb dikdi. Sonra da asker içinde bulunan en uzun kimseye ve en uzun deveye bakdı. Müteâkiben o uzun kimseyi uzun deve üzerine bindirdi de o kimse binekli olarak dikilen kaburga kemiğinin altından geçdi. Ve keza o hayvanın göz çukuruna bir çok kişiler oturdu. Câbir dedi ki : Ve biz onun göz çukurundan şu kadar ve şu kadar testi et yağı çıkardık. Yine Câbir dedi ki : (Açlık sırasında) bizim beraberimizde bir büyük dağarcık hurma vardı. Ebû Ubeyde bizden her bir kimseye birer tutam birer tutam vererek bizi geçindiriyordu. Sonra bizlere birer hurma birer hurma verir oldu. O da tükenince biz onun yokluğunu da hissetdik.

١٩ – (...) وحدثنا عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . قَالَ : سَمِعَ عَمْرٌو جَابِرًا يَقُولُ ،
فِي جَيْشِ الْخَبَطِ : إِنَّ رَجُلًا نَحَرَ ثَلَاثَ جَزَائِرَ . ثُمَّ ثَلَاثًا . ثُمَّ ثَلَاثًا . ثُمَّ نَهَاهُ أَبُو عُبَيْدَةَ .

19 — ( ) Bize Abduccebbâr İbnu'l-A'lâ' tahdîs etti. Bize Sufyân tahdîs edib dedi ki : Amr, Câbir'den işitti, Câbir (R) **Ceyşu'l-Habat** (yani açlıkdan ağaç yaprağı yenilen sefer) hakkında şöyle diyordu : Bir kimse (o açlık günlerinde) üç deve kesti, sonra üç daha kesti, sonra üç daha kesdi. Sonra da kumandan Ebû Ubeyde onu develeri kesmekden nehy etti.

٢٠ – (...) وحدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ (يَعْنِي ابْنَ سُلَيْمَانَ) عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ،
عَنْ وَهْبِ بْنِ كَيْسَانَ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : بَعَثَنَا النَّبِيُّ ﷺ وَنَحْنُ ثَلَاثُمِائَةٍ . نَحْمِلُ أَزْوَادَنَا
عَلَىٰ رِقَابِنَا .

20 — ( ) .... : Buradaki râvî de Câbir ibn Abdillah'ın : Peygamber (S) bizleri üç yüz kişi olduğumuz halde bir sefere gönderdi. (Peygamber ve Sahâbîlerin bizler için rızk tedâruk etmelerinden önce) bizler kendi erzaklarımızı omuzlarımız üzerinde taşıyorduk dediğini rivâyet etmişdir.

٢١ - (...) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا عبد الرحمن بن مهدي عن مالك بن أنس ، عن أبي نعيم ، وهب بن كيسان ؛ أن جابر بن عبد الله أخبره قال : بعث رسول الله ﷺ سرية ، ثلاثمائة . وأمر عليهم أبا عبيدة بن الجراح . ففني زادهم . فجمع أبو عبيدة زادهم في مزود . فكان يقوتنا . حتى كان يصيبنا ، كل يوم ، تمرة .

(...) وحدثنا أبو كريب . حدثنا أبو أسامة . حدثنا الوليد (يعني ابن كثير) . قال : سمعت وهب بن كيسان يقول : سمعت جابر بن عبد الله يقول : بعث رسول الله ﷺ سرية ، أنا فيهم ، إلى سيف البحر . وساقوا جميعا بقية الحديث . كنحو حديث عمرو بن دينار وأبي الزبير . غير أن في حديث وهب بن كيسان : فأكل منها الجيش ثماني عشرة ليلة .

(...) وحدثني حجاج بن الشاعر . حدثنا عثمان بن عمر . ح وحدثني محمد بن رافع . حدثنا أبو المنذر القزاز . كلاهما عن داود بن قيس ، عن عبيد الله بن مقسم ، عن جابر بن عبد الله . قال : بعث رسول الله ﷺ بعثا إلى أرض جهينة . واستعمل عليهم رجلا . وساق الحديث بنحو حديثهم .

21 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) haber verib şöyle dedi : Rasûlullah (S) Ebû Ubeydete'bnu'l-Cerrâh'ı başlarına kumandan ta'yîn ederek üç yüz kişilik bir müfrezeyi bir sefere gönderdi. Sefer esnâsında bu müfrezenin yiyecek maddeleri tükendi. Bunun üzerine kumandan Ebû Ubeyde onların yanlarında kalabilen erzaklarını azık koyacak bir dağarcık içinde topladı. İşte bu hurmadan Ebû Ubeyde bizlere azar azar vererek geçindiriyordu. Nihâyet bize günde birer hurma düşer oldu.

( ) .... : Burada Velîd ibn Kesîr tahdîs edib dedi ki : Ben Vehb ibn Keysân'dan şöyle derken işitdim : Ben Câbir ibn Abdillâh'dan işittim, Rasûlullah (S) benim de içlerinde bulunduğum bir seriyyeyi deniz sâhili tarafına gönderdi... diyordu. Buradaki râvîler de hadîsin geri kalanını yukarki râvîlerin hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Şu kadar ki Vehb ibn Keysan'ın hadîsinde : Ordu birliği, bu hayvandan on sekiz gece yediler demişdir.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Câbir ibn Abdillah'ın : Rasûlullah (S) Cuheyne arâzîsine bir müfreze gönderdi ve üzerlerine de bir kimseyi me'mûr ta'yîn etti dediğini sevk edib hadîsin tamâmını yukarıkilerin hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir.

(٥) باب تحريم أكل لحم الحمر الإنسية

٢٢ — (١٤٠٧) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ قَالَ: قَرَأْتُ عَلَىٰ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عَبْدِ اللهِ وَالْحَسَنِ، ابْنَيْ مُحَمَّدِ بْنِ عَلِيٍّ، عَنْ أَبِيهِمَا، عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَىٰ عَنْ مُتْعَةِ النِّسَاءِ يَوْمَ خَيْبَرَ. وَعَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ الإِنْسِيَّةِ.

(...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ. ح وَحَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ. قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ. ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ. كُلُّهُمْ عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ. وَفِي حَدِيثِ يُونُسَ: وَعَنْ أَكْلِ لُحُومِ الْحُمُرِ الإِنْسِيَّةِ.

(5) EHLÎ EŞEKLERİN ETİNİ YEMENİN HARÂM KILINMASI BÂBI

22 — (1407) .... : Ali ibn Ebî Tâlib (R) den, (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) Hayber günü kadınların mut'a nikâhı sûretiyle alınmasını ve ehlî eşeklerin etinin yenilmesini yasak etti [8].

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhrî'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Yûnus'un hadîsinde : Ehli eşeklerin etini yemekden de (nehy etti) şeklindedir.

٢٣ — (١٩٣٦) وحدثنا الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ الْحُلْوَانِيُّ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. كِلَاهُمَا عَنْ يَعْقُوبَ بْنِ إِبْرَاهِيمَ ابْنِ سَعْدٍ. حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ صَالِحٍ، عَنِ ابْنِ شِهَابٍ؛ أَنَّ أَبَا إِدْرِيسَ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ أَبَا ثَعْلَبَةَ قَالَ: حَرَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لُحُومَ الْحُمُرِ الأَهْلِيَّةِ.

23 — (1936) .... : Ebû Sa'labe (R) : Rasûlullah (S) ehli eşeklerin etlerini harâm kıldı demişdir.

8. Mut'a sûretiyle kadından faydalanma usûlu hakkında, nikâh bölümünde bilgiler verilmişdi. Mut'a, muayyen bir zamana bağlı olan nikâhdır. Câhiliyet devrinde mer'î olan nikâh şekillerinden birisidir. Bundan gâye beş on gün gibi muvakkat bir zaman için kadınla anlaşarak ondan faydalanmakdır. Bunda diğer şer'î nikâhdaki gibi bir âile yuvası kurmak, devamlı beraber yaşamak, çoluk çocuk yetiştirerek cemiyetin bekasına hizmet etmek gibi yüksek gâyeler yokdu. İslâm'ın ilk devirlerinde zarûretler üzerine ba'zı gazâlarda bu şekil nikâha ruhsat verilmişdi. Fakat Hayber'de müsâade edilmeyib yasak edildi. Mekke'nin fethi seferinde bir daha müsâade edilib men' edildi. Sonra Vedâ haccında kat'î sûretde nehy olundu.

٢٤ — (٥٦١) وحدثنا محمد بن عبدالله بن نمير. حدثنا أبي. حدثنا عبيدالله. حدثني نافع وسالم
عن ابن عمر؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن أكل لحوم الحمر الأهلية.

24 — (561) .... : Nâfi' ve Sâlim, İbn Umer (R) den tahdîs ettiler ki Rasûlullah (S) ehlî eşek etlerini yemekden nehy etmişdir.

٢٥ — (...) وحدثني هارون بن عبدالله. حدثنا محمد بن بكر. أخبرنا ابن جريج. أخبرني نافع
قال: قال ابن عمر. ح وحدثنا ابن أبي عمر. حدثنا أبي ومعن بن عيسى عن مالك بن أنس، عن نافع،
عن ابن عمر. قال: نهى رسول الله ﷺ عن أكل الحمار الأهلي يوم خيبر. وكان الناس احتاجوا إليها.

25 — ( ) .... : İbn Umer (R) : Rasûlullah (S) Hayber gününde evcil merkeblerin yenilmesini nehy etti. Halbuki insanlar onlara muhtac olmuş idiler dedi.

٢٦ — (١٩٣٧) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا علي بن مسهر عن الشيباني. قال: سألت
عبدالله بن أبي أوفى عن لحوم الحمر الأهلية؟ فقال: أصابتنا مجاعة يوم خيبر. ونحن مع رسول الله ﷺ.
وقد أصبنا للقوم حمرا خارجة من المدينة. فنحرناها. فإن قدورنا لتغلي. إذ نادى منادي رسول الله ﷺ؛
أن اكفؤا القدور ولا تطعموا من لحوم الحمر شيئا. فقلت: حرمها تحريم ماذا؟ قال: تحدثنا بيننا
فقلنا: حرمها ألبتة. وحرمها من أجل أنها لم تخمس.

26 — (1937) .... : Suleyman eş-Şeybânî şöyle dedi : Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'ya, ehlî eşeklerin etlerinden sordum. O şöyle cevâb verdi : Biz Hayber günü Rasûlullah (S) ile beraber ve onun maiyyetinde bulunurken bize çetin bir açlık isâbet etti. Bu sırada biz o kavme âid ve şehirden dışarı çıkmakda bulunan bir takım eşekler yakaladık ve akabinde onları kesdik. Artık tencerelerimiz muhakkak kaynamakta idi. Bir de baktık ki Rasûlullah'ın münâdîsi «tencereleri deviriniz, eşek etlerinden hiçbir şey yemeyiniz!» diye nidâ etti. Ben : Rasûlullah bunları ne şekilde bir harâm kılışla harâm kıldı ki? dedim. Aramızda böyle konuşduk. Netîcede kimimiz : Rasûlullah onları kat'i ve ebedî olarak harâm etti, kimimiz de : Onlarda henüz **beşte bir** işlemi yapılmadığı için harâm kıldı dedik.

٢٧ – (...) وحدثنا أبو كامل، فضيل بن حسين. حدثنا عبد الواحد (يعني ابن زياد). حدثنا سليمان الشيباني. قال: سمعت عبد الله بن أبي أوفى يقول: أصابتنا مجاعة ليالي خيبر. فلما كان يوم خيبر وقعنا في الحمر الأهلية فانتحرناها. فلما غلت بها القدور نادى منادي رسول الله ﷺ: أن اكفؤا القدور. ولا تأكلوا من لحوم الحمر شيئا. قال فقال ناس: إنما نهى عنها رسول الله ﷺ لأنها لم تخمس. وقال آخرون: نهى عنها ألبتة.

27 — ( ) .... : Süleyman iş-Şeybânî tahdîs edib dedi ki: Ben Abdullah ibn Ebî Evfâ'dan işitdim şöyle diyordu: Hayber gecelerinde bize bir açlık isâbet etmişdi. Hayber günü olduğu zaman bizler ehlî eşeklerin içine düştük ve onları kesdik. Eşek etlerinin pişmekte olduğu tencereler kaynayınca Rasûlullah (S) ın münâdîsi: Tencereleri devirin ve sakın eşeklerin etlerinden bir şey yemeyin! diye nidâ etti. Bu nidâ üzerine sahâbîlerden bir takım insanlar: Rasûlullah bunlardan ancak henüz **beşte bir** taksîmine tâbi tutulmadığı için nehyetti dediler. Diğerleri de: Rasûlullah eşek etlerinden kat'î olarak nehyetmişdir dediler.

٢٨ – (١٩٣٨) حدثنا عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. حدثنا شعبة عن عدي (وهو ابن ثابت). قال: سمعت البراء وعبد الله بن أبي أوفى يقولان: أصبنا حمرا، فطبخناها. فنادى منادي رسول الله ﷺ: اكفؤا القدور.

28 — (1938) .... : Adiyy ibn Sâbit dedi ki: Ben Berâ'dan ve Abdullah ibn Ebî Evfâ (R) dan işitdim, bunların her ikisi de şöyle diyorlardı: Biz bir takım eşekler yakaladık ve onları pişirdik. Bu sırada Rasûlullah (S) ın münâdîsi: Tencereleri devirib dökünüz! diye nidâ etti.

٢٩ – (...) وحدثنا ابن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن أبي إسحق. قال: قال البراء: أصبنا يوم خيبر حمرا. فنادى منادي رسول الله ﷺ: أن اكفؤا القدور.

29 — ( ) .... : Berâ' (R) dedi ki: Bizler Hayber günü bir takım eşekler ele geçirdik. Rasûlullah (S) ın münâdîsi: Tencereleri devirib dökünüz! diye nidâ etti.

٣٠ – (...) وحدثنا أبو كريب وإسحق بن إبراهيم. قال أبو كريب: حدثنا ابن بشر عن مسعر، عن ثابت بن عبيد. قال: سمعت البراء يقول: نهينا عن لحوم الحمر الأهلية.

30 — ( ) .... : Sâbit ibn Ubeyd dedi ki, ben Berâ' (R) dan işittim: Bizler ehlî eşeklerin etlerinden nehy olunduk diyordu

٣١ - (...) وحدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ عَاصِمٍ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ .
قَالَ : أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نُلْقِيَ لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ ، نِيئَةً وَنَضِيجَةً . ثُمَّ لَمْ يَأْمُرْنَا بِأَكْلِهِ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ . حَدَّثَنَا حَفْصٌ (يَعْنِي ابْنَ غِيَاثٍ) عَنْ عَاصِمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

31 — ( ) .... : Berâ' ibn Âzib (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bizlere çiğ ve pişmiş olarak ellerimizde bulunan ehlî eşek etlerini atmamızı emir buyurdu. Sonra da bizlere onu yemekle emretmedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de Âsım'dan bu isnâd ile o hadîs tarzında rivâyet ettiler.

٣٢ - (١٩٣٩) وحدثني أَحْمَدُ بْنُ يُوسُفَ الْأَزْدِيُّ . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ . حَدَّثَنَا أَبِي
عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ، قَالَ : لَا أَدْرِي . إِنَّمَا نَهَى عَنْهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ أَجْلِ أَنَّهُ كَانَ
حَمُولَةَ النَّاسِ ، فَكَرِهَ أَنْ تَذْهَبَ حَمُولَتُهُمْ . أَوْ حَرَّمَهُ فِي يَوْمِ خَيْبَرَ . لُحُومَ الْحُمُرِ الْأَهْلِيَّةِ :

32 — (1939) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Ben şu husûsu iyice bilemiyorum : Rasûlullah (S) bu eşek etlerinden, onlar insanların eşyâlarını taşıyan hayvanlar olduğu ve binâenaleyh nakil vâsıtalarından bir kısmının yok olub gitmesini istemediği için mi nehy etti, yahut da Hayber günü (beşte bir taksîmine uğramamış) ehlî eşek etleri oldukları için mi harâm kılmışdır?

٣٣ - (١٨٠٢) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَاتِمٌ (وَهُوَ ابْنُ إِسْمَاعِيلَ)
عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ ، عَنْ سَلَمَةَ بْنِ الْأَكْوَعِ . قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِلَى خَيْبَرَ . ثُمَّ إِنَّ اللهَ
فَتَحَهَا عَلَيْهِمْ . فَلَمَّا أَمْسَى النَّاسُ ، الْيَوْمَ الَّذِي فُتِحَتْ عَلَيْهِمْ ، أَوْقَدُوا نِيرَانًا كَثِيرَةً . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ
« مَا هَذِهِ النِّيرَانُ ؟ عَلَى أَيِّ شَيْءٍ تُوقِدُونَ ؟ » قَالُوا : عَلَى لَحْمٍ . قَالَ « عَلَى أَيِّ لَحْمٍ ؟ » قَالُوا : عَلَى لَحْمِ
حُمُرٍ إِنْسِيَّةٍ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَهْرِيقُوهَا وَاكْسِرُوهَا » فَقَالَ رَجُلٌ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَوْ نُهَرِيقُهَا
وَنَغْسِلُهَا . قَالَ « أَوْ ذَاكَ » .

(...) وحدثنا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ مَسْعَدَةَ وَصَفْوَانُ بْنُ عِيسَى ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ
ابْنُ النَّضْرِ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ ، النَّبِيلُ . كُلُّهُمْ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي عُبَيْدٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ .

33 — (1802) .... : Selemetu'bnu 'l-Ekva' (R) dedi ki : Bizler Ra-

sûlullah (S) ile beraber Hayber seferine çıktık. (Muhasara yirmi gün uzadı. Hatta bize şiddetli bir açlık isâbet etmişdi). Sonra Allah, muslimanlara Hayber'in fethini müyesser kıldı. Muslimanlara Hayber fethinin müyesser olduğu gün akşam olunca mucâhidler yer yer bir çok ateşler yakdılar. Rasûlullah :

— Bu ateşler nedir, niçin yakıyorsunuz? diye sordu. Sahâbîler :

— Et pişirmek için dediler. Rasûlullah :

— Hangi et, ne etidir? dedi. Sahâbîler :

— Ehlî eşeklerin etleri diye cevab verdiler. Bu cevâb üzerine Rasûlullah :

— Onları dökünüz, kablarını da kırınız! emrini verdi. Sahâbîlerden biri (Umer ibn Hattâb) :

— Yâ Rasûlallah! etleri döküb de kabları yıkasak (olmaz mı)? dedi. Rasûlullah :

— Yahut öyle yapınız buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de yine Yezîd ibn Ebî Ubeyde'den, o da Selemetu'bnu'l-Ekva'dan isnâdı ile rivâyet etmişlerdir.

٣٤ – (١٩٤٠) وحدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ مُحَمَّدٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : لَمَّا فَتَحَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْبَرَ ، أَصَبْنَا حُمُرًا خَارِجًا مِنَ الْقَرْيَةِ . فَطَبَخْنَا مِنْهَا . فَنَادَى مُنَادِي رَسُولِ اللَّهِ ﷺ : أَلَا إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَيَانِكُمْ عَنْهَا . فَإِنَّهَا رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ . فَأُكْفِئَتِ الْقُدُورُ بِمَا فِيهَا . وَإِنَّهَا لَتَفُورُ بِمَا فِيهَا .

34 — (1940) .... : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Hayber'i feth ettiği zaman bizler şehirden dışarı çıkmakta olan bir takım eşekler ele geçirdik de onların etlerinden pişirmişdik. Bu sırada Rasûlullah'ın münâdîsi : Haberiniz olsun ki muhakkak Allah ve Rasûlu sizi o eşek etlerini yemekden nehy ederler. Çünkü onu yemek şeytan işinden ibâret bir pislikdir! diye nidâ etti. Bunun üzerine bütün tencereler içlerindeki etlerle kaynar vaziyetde iken etleri ile birlikde devrilib döküldüler.

٣٥ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ مِنْهَالٍ الضَّرِيرُ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ . حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ حَسَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : لَمَّا كَانَ يَوْمُ خَيْبَرَ جَاءَ جَاءٍ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أُكِلَتِ الْحُمُرُ . ثُمَّ جَاءَ آخَرُ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ! أُفْنِيَتِ الْحُمُرُ . فَأَمَرَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَبَا طَلْحَةَ فَنَادَى : إِنَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يَنْهَيَانِكُمْ عَنْ لُحُومِ الْحُمُرِ . فَإِنَّهَا رِجْسٌ أَوْ نَجِسٌ . قَالَ : فَأُكْفِئَتِ الْقُدُورُ بِمَا فِيهَا .

35 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Hayber günü olduğu zaman bir gelen geldi de :

— Yâ Rasûlallah! Eşekler yenildi dedi. Sonra bir diğer kimse gelib o da :

— Yâ Rasûlallah! Eşekler tüketildi dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) Ebû Talha'ya emretti de o da :

— Muhakkak ki Allah ve Rasûlü sizleri eşeklerin etlerinden nehy ederler. Çünkü o etler pislikdir, yahut murdardır diye nidâ etti. Bunu ta'kîben içlerindeki etlerle beraber bütün tencereler devriliverdi.

(٦) باب في أكل لحوم الخيل

٣٦ – (١٩٤١) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو الربيع العتكي وقتيبة بن سعيد (واللفظ ليحيى) (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا حماد بن زيد) عن عمرو بن دينار، عن محمد بن علي، عن جابر بن عبد الله؛ أن رسول الله ﷺ نهى، يوم خيبر، عن لحوم الحمر الأهلية. وأذن في لحوم الخيل.

(6) AT ETLERİNİN YENİLMESİ HAKKINDA BÂB

36 — (1941) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) Hayber gününde ehlî eşeklerin etlerinden nehy etti de at etleri husûsunda izin verdi.

٣٧ – (...) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا محمد بن بكر. أخبرنا ابن جريج. أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: أكلنا، زمن خيبر، الخيل وحمر الوحش. ونهانا النبي ﷺ عن الحمار الأهلي.

(...) وحدثنيه أبو الطاهر. أخبرنا ابن وهب. ح وحدثني يعقوب الدورقي وأحمد بن عثمان النوفلي. قالا: حدثنا أبو عاصم. كلاهما عن ابن جريج، بهذا الإسناد.

37 — ( ) .... : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillah (R) dan işitti ki o şöyle diyordu : Bizler Hayber fethi zamanında atların ve vahşi eşeklerin etlerini yedik. Peygamber (S) bizleri ehlî eşek etlerinden nehy etti.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de İbn Cureyc'den bu isnâdla rivâyet etmişlerdir.

٣٨ – (١٩٤٢) وحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي وَحَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ وَوَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ، عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ، قَالَتْ: نَحَرْنَا فَرَسًا عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَأَكَلْنَاهُ.

(...) وحَدَّثَنَاهُ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ. كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ.

38 — (1942) .... : (Ebû Bekr'in kızı) Esmâ (R) : Rasûlullah (S) zamanında bir beygir kestik ve onu yedik dedi[9].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de Hişâm'dan bu isnâd ile (ayni hadîsi) rivâyet ettiler.

(٧) باب إباحة الضب

٣٩ – (١٩٤٣) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَيَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ. قَالَ يَحْيَى بْنُ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ دِينَارٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: سُئِلَ النَّبِيُّ ﷺ عَنِ الضَّبِّ؟ فَقَالَ «لَسْتُ بِآكِلِهِ وَلَا مُحَرِّمِهِ».

(7) KELERİN MÜBÂH KILINMASI BÂBI

39 — (1943) .... : Abdullah ibn Dînâr, İbn Umer (R) den şöyle derken işitmişdir : Peygamber (S) e keler (i yemenin hükmün) den soruldu da cevâben : «Ben onun yeyicisi ve harâm kılıcısı değilim» buyurdu.

٤٠ – (...) وحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ. ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ: أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ الضَّبِّ؟ فَقَالَ «لَا آكُلُهُ وَلَا أُحَرِّمُهُ».

9. Bu hadîslerle istidlâl ederek Ebû Yûsuf, Muhammed, Şâfiî, Ahmed ibn Hanbel ve daha bir çok selef âlimleri at etinin yenilmesini tecvîz etmişlerdir. Ebû Hanîfe ise at, katır, merkeb makûlesi hayvanların binmek ve ziynet edinmek için yaratıldıkları hakkındaki Kur'ân âyetine (en-Nahl : 7-8) tutunarak bunların yenilmesini tecvîz etmemişdir. İmâm Mâlik Evzâî ve Ebû Ubeyd de, Ebû Hanîfe'ye muvafakat etmişlerdir. Adı geçen âyet şöyledir :

«Onlar sizin için ağırlıklarınızı yüklenirler, yarı canınız tükenmeden varamıyacağınız memleketlere kadar götürürler. Şüphesiz ki Rabbınız Raûfdur Rahîmdir. Hem onlara binmeniz için, hem ziynet için de atları katırları, merkebleri yarattı. Sizin bilemiyeceğiniz daha neler yaratıyor o!» (en-Nahl : 28).

40 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Bir insan Rasûlullah (S) a kelerin yenilmesinden sordu. Rasûlullah : «Ben onu yemem, harâm da kılmam» buyurdu.

٤١ — (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : سَأَلَ رَجُلٌ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، وَهُوَ عَلَى الْمِنْبَرِ ، عَنْ أَكْلِ الضَّبِّ ؟ فَقَالَ « لَا آكُلُهُ وَلَا أُحَرِّمُهُ » .

(...) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ عُبَيْدِ اللهِ . بِمِثْلِهِ ، فِي هَذَا الْإِسْنَادِ .

(...) وحدثناه أَبُو الرَّبِيعِ وَقُتَيْبَةُ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا مَالِكُ بْنُ مِغْوَلٍ . ح وَحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ . حَدَّثَنَا شُجَاعُ بْنُ الْوَلِيدِ . قَالَ : سَمِعْتُ مُوسَى بْنَ عُقْبَةَ . ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ سَعِيدٍ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي أُسَامَةُ . كُلُّهُمْ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، فِي الضَّبِّ . بِمَعْنَى حَدِيثِ اللَّيْثِ عَنْ نَافِعٍ . غَيْرَ أَنَّ حَدِيثَ أَيُّوبَ : أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِضَبٍّ فَلَمْ يَأْكُلْهُ وَلَمْ يُحَرِّمْهُ . وَفِي حَدِيثِ أُسَامَةَ قَالَ : قَامَ رَجُلٌ فِي الْمَسْجِدِ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَى الْمِنْبَرِ .

41 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Bir kimse Rasûlullah (S) minber üzerinde bulunurken kendisinden keler yemenin hükmünü sordu. Rasûlullah : «Ben keleri ne yerim ne de harâm kılarım» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Ubeydullah'dan bu isnâd içinde bunun benzerini rivâyet etmişdir.

( ) .... : Buradaki altı tarîk râvîleri de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den keler hakkındaki hadîsi Leys'in, Nâfi'den rivâyet ettiği (40 rakamlı) hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir. Şukadar ki bunlardan Eyyûb'un hadîsi : Rasûlullah'a bir keler getirildi de Rasûlullah onu ne yedi ve ne de harâm kıldı şeklindedir. Usâme'nin hadîsinde ise : Mescidde bir kimse ayağa kalkdı, Rasûlullah ise minber üzerinde bulunuyordu demişdir.

٤٢ — (١٩٤٤) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ تَوْبَةَ الْعَنْبَرِيِّ . سَمِعَ الشَّعْبِيَّ . سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ مَعَهُ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِهِ فِيهِمْ سَعْدٌ . وَأُتُوا بِلَحْمِ ضَبٍّ .

فَنَادَتِ امْرَأَةٌ مِنْ نِسَاءِ النَّبِيِّ ﷺ : إِنَّهُ لَحْمُ ضَبٍّ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « كُلُوا، فَإِنَّهُ حَلَالٌ . وَلَكِنَّهُ لَيْسَ مِنْ طَعَامِي » .

(...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ تَوْبَةَ الْعَنْبَرِيِّ . قَالَ : قَالَ لِي الشَّعْبِيُّ: أَرَأَيْتَ حَدِيثَ الْحَسَنِ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ : وَقَاعَدْتُ ابْنَ عُمَرَ قَرِيبًا مِنْ سَنَتَيْنِ أَوْ سَنَةٍ وَنِصْفٍ، فَلَمْ أَسْمَعْهُ رَوَى عَنِ النَّبِيِّ ﷺ غَيْرَ هَذَا . قَالَ : كَانَ نَاسٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ ﷺ فِيهِمْ سَعْدٌ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مُعَاذٍ .

42 — (1944) .... : Tevbe el-Anberî, Şa'bî'den işitti, Şa'bî de İbn Umer (R) den işitti ki Peygamber (S), içlerinde Sa'dın da bulunduğu sahâbîlerinden bir takım insanlarla beraber iken bunlara bir keler eti getirildi. Peygamber'in kadınlarından biri : O keler etidir diye bağırdı. Bunun üzerine Rasûlullah : «Yeyiniz, çünkü o halâldır. Lâkin o benim yiyeceğim değildir» buyurdu.

( ) .... : Tevbe el-Anberî dedi ki : Şa'bî bana şöyle dedi : Hasen'in, Peygamber'den olan şu hadîsini bana haber ver : Ben İbn Umer'le iki seneye yakın, yahut da bir buçuk seneye yakın beraber oturduğum halde İbn Umer'in Peygamber'den bunun gayrını rivâyet ettiğini işitmedim. Dedi ki : İçlerinde Sa'dın da bulunduğu Peygamber'in sahâbîlerinden bir takım insanlar... diyerek (42 rakamlı) Muâz hadîsi gibi rivâyet etti.

٤٣ – (١٩٤٥) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَبِي أُمَامَةَ بْنِ سَهْلِ بْنِ حُنَيْفٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : دَخَلْتُ أَنَا وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ بَيْتَ مَيْمُونَةَ . فَأُتِيَ بِضَبٍّ مَحْنُوذٍ . فَأَهْوَى إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِيَدِهِ . فَقَالَ بَعْضُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي فِي بَيْتِ مَيْمُونَةَ : أَخْبِرُوا رَسُولَ اللهِ ﷺ بِمَا يُرِيدُ أَنْ يَأْكُلَ . فَرَفَعَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَدَهُ . فَقُلْتُ : أَحَرَامٌ هُوَ ؟ يَا رَسُولَ اللهِ ! قَالَ « لَا . وَلَكِنَّهُ لَمْ يَكُنْ بِأَرْضِ قَوْمِي . فَأَجِدُنِي أَعَافُهُ » .

قَالَ خَالِدٌ : فَاجْتَرَرْتُهُ فَأَكَلْتُهُ . وَرَسُولُ اللهِ ﷺ يَنْظُرُ .

43 — (1945) .... : Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle dedi : Ben ve Hâlid ibn Velîd, Peygamber'le beraber Meymûne'nin evine girdik. Akabinde kebab yapılmış bir keler getirildi. Rasûlullah elini ona uzattı. Tam bu sırada Meymûne'nin evinde bulunan kadınlarından biri : Yemek istediği şeyin ne olduğunu Rasûlullah'a haber veriniz! dedi. Bunun üzerine Rasûlullah elini kaldırdı. Ben : O harâm mıdır? yâ Rasûlallah! diye sor-

dum. Rasûlullah (S) : «Hayır, fakat o benim kavmımın arâzîsinde yokdur da onun için ben ondan bir tiksinti hissederim» buyurdu.

Hâlid : Bunun üzerine ben onu Rasûlullah bakarken önüme çektim ve yedim (de beni nehy etmedi) dedi.

٤٤ — (١٩٤٦) وحدثني أبو الطاهر وحرملة . جميعاً عن ابن وهب . قال حرملة : أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب ، عن أبي أمامة بن سهل بن حنيف الأنصاري ؛ أن عبد الله بن عباس أخبره ؛ أن خالد بن الوليد ، الذي يقال له سيف الله أخبره ؛ أنه دخل مع رسول الله ﷺ على ميمونة ، زوج النبي ﷺ ، وهي خالته وخالة ابن عباس . فوجد عندها ضباً محنوذاً . قدمت به أختها حفيدة بنت الحارث من نجد . فقدمت الضب لرسول الله ﷺ . وكان قلما يقدم إليه طعام حتى يحدث به ويسمى له . فأهوى رسول الله ﷺ يده إلى الضب . فقالت امرأة من النسوة الحضور : أخبرن رسول الله ﷺ بما قدمتن له . قلن : هو الضب . يا رسول الله ! فرفع رسول الله ﷺ يده . فقال خالد بن الوليد : أحرام الضب ؟ يا رسول الله ! قال « لا . ولكنه لم يكن بأرض قومي . فأجدني أعافه » .

قال خالد : فاجتررته فأكلته . ورسول الله ينظر . فلم ينهني .

44 — (1946) .... : Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle haber vermişdir : **Seyfullah** yani ALLÂH'IN KILICI denilen Hâlid ibn Velîd kendisine şöyle haber vermişdir : Kendisi Rasûlullah (S) ile beraber Peygamber'in zevcesi Meymûne'nin yanına girdi. Bu Meymûne hem Hâlid'in ve hem de İbn Abbâs'ın teyzesidir. Onun yanında kızartılmış vaziyetde bir keler buldu. Bu keleri Meymûne'nin kız kardeşi Hufeyde Bintu Hâris, Necd'den getirmişdi. Meymûne bu keleri Rasûlullah'a takdîm etti. Rasûlullah'a bir yiyecek takdîm edilib de o yemekden kendisine bahsedilmemesi ve yemeğin isminin kendisine söylenmemesi hemen hemen vâki' olmazdı. Rasûlullah elini kelere uzattı. Bu anda orada hâzır bulunan kadınlardan biri Rasûlullah'a takdîm ettiğiniz yemeğin ne olduğunu kendisine haber verin! dedi. Kadınlar : O kelerdir yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah elini kaldırdı. Bunun üzerine Hâlid ibn Velîd : Keler harâm mıdır? yâ Rasûlallah! diye sordu. Rasûlullah : «Hayır, lâkin o benim kavmımın arâzîsinde bulunmaz. Ben de kendimi ondan tiksiniyor hissederim» dedi.

Hâlid : Ben keleri kendime çekib yedim, Rasûlullah bakıb durur olduğu halde beni nehyetmedi dedi.

٤٥ – (...) وحدثني أبو بكر بن النضر وعبد بن حميد (قال عبد: أخبرني. وقال أبو بكر: حدثنا يعقوب بن إبراهيم بن سعد). حدثنا أبي عن صالح بن كيسان، عن ابن شهاب، عن أبي أمامة ابن سهل، عن ابن عباس؛ أنه أخبره؛ أن خالد بن الوليد أخبره؛ أنه دخل مع رسول الله ﷺ على ميمونة بنت الحارث. وهي خالته. فقدم إلى رسول الله ﷺ لحم ضب، جاءت به أم حفيد بنت الحارث من نجد. وكانت تحت رجل من بني جعفر. وكان رسول الله ﷺ لا يأكل شيئاً حتى يعلم ما هو. ثم ذكر بمثل حديث يونس. وزاد في آخر الحديث: وحدثه ابن الأصم عن ميمونة. وكان في حجرها.

45 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dan, ona da Hâlid ibn Velîd haber verdi ki kendisi Rasûlullah ile beraber Meymûne Bintu'l-Hâris'in evine girdi. Meymûne de Hâlid'in teyzesidir. Müteakiben Rasûlullah'a bir keler eti takdîm edildi. Bu keleri Ummu Hufeyd Bintu'l-Hâris, Necd'den getirmişdi. Bu kadın, Benû Ca'fer'den bir adamın nikâhında bulunuyordu. Rasûlullah ne yemeği olduğunu bilmedikce hiçbir şey yemez idi demiş, sonra da Yûnus'un (44 rakamıyle geçen) hadîsi şeklinde zikretmişdir. Râvî bu hadîsin sonunda : Ona, Meymûne'nin himâyesinde bulunan İbnu'l-Asamm, Meymûne'den tahdîs etti fıkrasını ziyâde etmişdir.

(١٩٤٥) وحدثنا عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري، عن أبي أمامة ابن سهل بن حنيف، عن ابن عباس. قال: أتي النبي ﷺ ونحن في بيت ميمونة بضبين مشويين. بمثل حديثهم. ولم يذكر: يزيد بن الأصم: عن ميمونة.

(...) وحدثنا عبد الملك بن شعيب بن الليث. حدثنا أبي عن جدي. حدثني خالد بن يزيد. حدثني سعيد بن أبي هلال عن ابن المنكدر؛ أن أبا أمامة بن سهل أخبره عن ابن عباس. قال: أتي رسول الله ﷺ، وهو في بيت ميمونة. وعنده خالد بن الوليد، بلحم ضب. فذكر بمعنى حديث الزهري.

(1945) .... : Buradaki râvî de İbn Abbâs'ın : Biz Meymûne'nin evinde bulunurken Peygamber (S) e kebab yapılmış iki keler getirildi dediğini yukardakilerin hadîsi gibi rivâyet etmiş, fakat Yezîdu'bnu'l-Asamm, Meymûne'den isnâdını zikretmemişdir.

( ) .... : Buradaki râvî de İbn Abbâs'ın : Rasûlullah'a, kendisi

Meymûne'nin evinde iken ve yanında Hâlid ibn Velîd de varken bir keler eti getirildi diyerek haber verdiği hadîsi rivâyet etmiş ve (1945 sıra rakamlı) Zuhrî hadîsi tarzında zikretmişdir.

٤٦ – (١٩٤٧) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ نَافِعٍ. قَالَ ابْنُ نَافِعٍ: أَخْبَرَنَا غُنْدَرٌ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ. قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: أَهْدَتْ خَالَتِي أُمُّ حُفَيْدٍ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ سَمْنًا وَأَقِطًا وَأَضُبًّا. فَأَكَلَ مِنَ السَّمْنِ وَالْأَقِطِ، وَتَرَكَ الضَّبَّ تَقَذُّرًا. وَأُكِلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ. وَلَوْ كَانَ حَرَامًا مَا أُكِلَ عَلَى مَائِدَةِ رَسُولِ اللهِ ﷺ.

46 — (1947) .... : Saîd İbn Cubeyr dedi ki : Ben İbn Abbâs (R) dan işittim şöyle diyordu : Teyzem Ummu Hufeyd bir kerre Rasûlullah'a (çöl armağanı olarak) bir mikdâr tereyağı, keş ve bir kaç keler hediyye etmişdi. Rasûlullah (S) tereyağından ve keşden birer mikdâr yedi de tiksindiği için kelerleri bırakdı. Rasûlullah'ın yemek sofrasında keler yenilmişdir. Eğer keler harâm olsaydı Rasûlullah'ın yemek sofrası üzerinde yenilmezdi [10].

٤٧ – (١٩٤٨) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ الْأَصَمِّ. قَالَ: دَعَانَا عَرُوسٌ بِالْمَدِينَةِ. فَقَرَّبَ إِلَيْنَا ثَلَاثَةَ عَشَرَ ضَبًّا. فَآكِلٌ وَتَارِكٌ. فَلَقِيتُ ابْنَ عَبَّاسٍ مِنَ الْغَدِ. فَأَخْبَرْتُهُ. فَأَكْثَرَ الْقَوْمُ حَوْلَهُ. حَتَّى قَالَ بَعْضُهُمْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: «لَا آكُلُهُ، وَلَا أَنْهَى عَنْهُ، وَلَا أُحَرِّمُهُ». فَقَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: بِئْسَ مَا قُلْتُمْ. مَا بُعِثَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ إِلَّا مُحِلًّا وَمُحَرِّمًا. إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ، بَيْنَمَا هُوَ عِنْدَ مَيْمُونَةَ، وَعِنْدَهُ الْفَضْلُ بْنُ عَبَّاسٍ وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ وَامْرَأَةٌ أُخْرَى. إِذْ قُرِّبَ إِلَيْهِمْ خِوَانٌ عَلَيْهِ لَحْمٌ. فَلَمَّا أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَأْكُلَ قَالَتْ لَهُ مَيْمُونَةُ: إِنَّهُ لَحْمُ ضَبٍّ. فَكَفَّ يَدَهُ. وَقَالَ «هَذَا لَحْمٌ لَمْ آكُلْهُ قَطُّ». وَقَالَ لَهُمْ «كُلُوا» فَأَكَلَ مِنْهُ الْفَضْلُ وَخَالِدُ بْنُ الْوَلِيدِ وَالْمَرْأَةُ.

وَقَالَتْ مَيْمُونَةُ: لَا آكُلُ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا شَيْءٌ يَأْكُلُ مِنْهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ.

10. Hadîs şârihleri bu hayvanın, hiç su içmemesi, yedi yüz yıl kadar yaşaması, kırk günde bir damla idrar çıkarması gibi garîb özelliklerini bildirirler.

Keler, çekirge gibi medenî muhîtlerde yenilmesi mekrûh addedilen hayvanların, Arab yarımadasında yenilib içildiği bir devirde Peygamber'in başkalarını nehy etmediği halde bizzât yemekden çekinmesi, tab'ının yüksekliğine delâlet etmekle beraber ümmeti için de ince bir sakındırmayı ifâde eder.

47 — (1948) .... : Yezîd İbnu'l-Asamm dedi ki : Bize, Medîne'de yeni evlenmiş bir güveyi da'vet etti de önümüze on üç tane keler yaklaştırıb koydu. Bizden onu yiyen de bırakan da vardı. Nihâyet ben ertesi gün İbn Abbâs'a kavuşdum ve bu keler yemeği işini ona haber verdim. Etrafında birçok insan birikdi. Onlardan ba'zısı : Rasûlullah (S) : «Ben onu yemem, ondan nehy de etmem ve onu harâm da kılmam» buyurdu dedi. Bunun üzerine İbn Abbâs şöyle dedi : Siz ne fena konuşdunuz! Allah'ın Peygamber'i halâl kılıcı ve harâm kılıcı olmakdan başka bir sıfatla gönderilmedi. Şüphesiz ki Rasûlullah bir defasında Meymûne'nin yanında bulunduğu sırada beraberinde Fadl ibn Abbâs, Hâlid ibn Velîd ve diğer bir kadın daha varken kendilerine üzerinde et bulunan bir masa yaklaşdırıldı. Peygamber yemeğe teşebbüs edince Meymûne kendisine : O keler etidir dedi. Bunun üzerine Peygamber yemekden elini çekti ve : «Bu hiç yemediğim bir ettir» dedikden sonra «sizler yeyin!» buyurdu. Bunu ta'kîben Fadl, Hâlid ve o kadın bu etden yediler.

Meymûne : Ben Rasûlullah'ın yediği şeyden başka bir şeyden yemem demişdir.

٤٨ – (١٩٤٩) حدثنا إسحٰق بن إبراهيم وعبد بن حميد . قالا : أخبرنا عبد الرزاق عن ابن جريج . أخبرني أبو الزبير ؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول : أتي رسول الله ﷺ بضب . فأبى أن يأكل منه . وقال « لا أدري . لعله من القرون التي مسخت » .

48 — (1949) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillah'dan şöyle derken işitmişdir : Rasûlullah (S) a bir keler getirilmişdi. O bunu yemekden çekindi de : «Bilemem, belki de o mesh olunmuş yani hayvana tebdîl edilmiş eski nesillerdendir» buyurdu [11].

٤٩ – (١٩٥٠) وحدثني سلمة بن شبيب . حدثنا الحسن بن أعين . حدثنا معقل عن أبي الزبير . قال : سألت جابرا عن الضب ؟ فقال : لا تطعموه . وقذره . وقال : قال عمر بن الخطاب : إن النبي ﷺ لم يحرمه . إن الله عز وجل ينفع به غير واحد . فإنما طعام عامة الرعاء منه . ولو كان عندي طعمته .

---

11. Belki Peygamber'in bu sözü kendisine Allah tarafından mesh edilenleri üç günden fazla yaşıyamıyacağı husûsu bildirilmeden önce idi. Demîrî'nin *Hayâtu'l-Hayavân* adlı kitâbında âlimlerin bu husûsda çeşitli nazariyelerinin mevcûd olduğu haberi verildikden sonra İbn Abbâs'dan şu naklediliyor. İbn Abbâs, mesh edilen üç günden fazla yaşamaz, yemez ve içmez demişdir. Bu, İbn Abbâs'ın kendi aklından söyliyebileceği bir husûs olamaz. Çünkü bu kabil bilgileri akıl idrâk edemez. Binâenaleyh bu haber hükmen merfû' hadîs kabilinden olur.

Bu gibi haberlerin müteşâbih olduğunu kabûl edib haklarında aklî izahlara gitmemek ve tevakkuf eylemenin en sâlim yol olduğunda da hiç şüphe yokdur.

49 — (1950) .... : Ebu'z-Zubeyr dedi ki : Ben Câbir'e keler (in hükmün) den sordum. Câbir : Onu yemeyin dedi ve kelerden tiksindi. Sonra da şunu ilâve etti : Umer ibn Hattâb : Şüphesiz Peygamber (S) keleri harâm kılmamışdır. Çünkü Azîz ve Celîl olan Allah onun yüzünden bir çok kimselere menfaat verir. Şüphe yok ki çobanların yemeklerinin çoğu bundandır. Eğer yanımda mevcûd olaydı ben onu yerdim dedi.

٥٠ — (١٩٥١) وحدثني محمد بن المثنى. حدثنا ابن أبي عدي عن داود، عن أبي نضرة، عن أبي سعيد. قال: قال رجل: يا رسول الله! إنا بأرض مضبة. فما تأمرنا؟ أو فما تفتينا؟ قال «ذكر لي أن أمة من بني إسرائيل مسخت» فلم يأمر ولم ينه.

قال أبو سعيد: فلما كان بعد ذلك، قال عمر: إن الله عز وجل لينفع به غير واحد. وإنه لطعام عامة هذه الرعاء. ولو كان عندي لطعمته. إنما عافه رسول الله ﷺ.

50 — (1951) .... : Ebû Saîd (R) dedi ki : Bir kimse : Yâ Rasûlallah! Bizler keleri çok bir arâzî de bulunuyoruz, binâenaleyh bize ne emredersin, yahut bize ne fetvâ verirsin? dedi. Rasûlullah (S) : «Bana İsrâîl oğullarından bir ummetin mesh olunduğu zikredildi» buyurdu da emir de etmedi, nehiy de etmedi.

Ebû Saîd dedi ki : Bunun ardından bir zaman sonra Umer, muhakkak Azîz ve Celîl olan Allah onunla birçok kimselere fayda vermekdedir. Ve muhakkak ki keler, şu çobanların çoğunun yemeğidir. Eğer yanımda bulunaydı, ben onu muhakkak yerdim. Rasûlullah ise ancak ondan tiksinmişdir dedi.

٥١ — (...) حدثني محمد بن حاتم. حدثنا بهز. حدثنا أبو عقيل الدورقي. حدثنا أبو نضرة عن أبي سعيد؛ أن أعرابيا أتى رسول الله ﷺ فقال: إني في غائط مضبة. وإنه عامة طعام أهلي. قال فلم يجبه. فقلنا: عاوده. فعاوده فلم يجبه. ثلاثا. ثم ناداه رسول الله ﷺ في الثالثة فقال «يا أعرابي! إن الله لعن أو غضب على سبط من بني إسرائيل. فمسخهم دواب يدبون في الأرض. فلا أدري لعل هذا منها. فلست آكلها ولا أنهى عنها».

51 — ( ) .... : Ebû Saîd (R) ıden : Bir bedevî Rasûlullah'a gelib : Ben çok kelerli bir arâzîde bulunuyorum. Keler. âilemin yemeğinin çoğunu teşkîl eder dedi. Rasûlullah ona cevâb vermedi. Biz bedevîye : Sözünü tekrar et dedik. Bedevî tekrar ayni şeyi sordu. Fakat Peygamber yine cevâb vermedi. Bunu üç defa tekrarladıkdan sonra üçüncü defasında Rasûlullah (S) o bedevîye nidâ edib şöyle buyurdu : «Ey bedevî! Allah

İsrâîl oğullarından bir **Sıbt**'a **lâ'net** yahut **gadab** etti de onları yeryüzünde debelenen birtakım hayvanlar **hâline** çeviriverdi. Binaenaleyh bilemiyorum. Belki de bu keler o mesh olunan milletdendir. Artık ben onu ne yerim ve ne de ondan nehy ederim!»

(٨) باب إباحة الجراد

٥٢ — (١٩٥٢) حدثنا أبو كامل الجحدري. حدثنا أبو عوانة عن أبي يعفور، عن عبد الله بن أبي أوفى. قال: غزونا مع رسول الله ﷺ سبع غزوات. نأكل الجراد.

(...) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة وإسحق بن إبراهيم وابن أبي عمر. جميعا عن ابن عيينة، عن أبي يعفور، بهذا الإسناد
قال أبو بكر في روايته: سبع غزوات. وقال إسحق: ست. وقال ابن أبي عمر: ست أو سبع.

(...) وحدثناه محمد بن المثنى حدثنا ابن أبي عدي. ح وحدثنا ابن بشار عن محمد بن جعفر. كلاهما عن شعبة، عن أبي يعفور، بهذا الإسناد. وقال: سبع غزوات.

(8) ÇEKİRGENİN MÜBÂH KILINMASI BÂBI

52 — (1952) .... : Abdullah ibn Ebî Evfa (R) : Biz Rasûlullah (S) ile beraber yedi gazâda bulunduk, çekirge yiyorduk dedi [12].

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Ebû Ya'fûr'dan bu isnâd ile rivâyet ettiler. Bunlardan Ebû Bekr kendi hadîsinde : Yedi gazve dedi; Ishâk : Altı dedi; İbn Ebî Umer ise : Altı yahut yedi gazve diye rivâyet etti.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şu'be'den, o da Ebû Ya'fûr'dan bu isnâdla rivâyet edib : Yedi gazve demişlerdir.

---

12. Hadîsin râvîsi İbn Ebî Evfâ'nın adı Alkame ibn Hâlid'dir. *Rıdvân bey'atında* hâzır bulunmuşdur. Bu baba ve oğul ikisi de sahâbîdirler. Vâkidî 86, Ebû Nuaym de 87 yaşında vefat ettiğini bildirmişlerdir. Kûfe'de en son vefat eden sahâbî İbn Ebî Evfâ'dır.
Bu hadîs çekirgenin yenilmesi câiz olduğuna delâlet eder. Bu hususda müsbet menfî diğer rivâyetler de vardır. Fakat bu rivâyetler içinde en kuvvetlisi bu hadîs olduğu için çekirgenin yenilmesinin halâl olduğunda icmâ vardır.

(٩) باب إباحة الأرنب

٥٣ — (١٩٥٣) حدثنا محمد بن المثنى . حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن هشام بن زيد ، عن أنس بن مالك . قال : مررنا فاستنفجنا أرنبا بمر الظهران . فسعوا عليه فلغبوا . قال : فسعيت حتى أدركتها . فأتيت بها أبا طلحة . فذبحها . فبعث بوركها وفخذيها إلى رسول الله ﷺ . فأتيت بها رسول الله ﷺ ، فقبله .

(...) وحدثنيه زهير بن حرب . حدثنا يحيى بن سعيد . ح وحدثني يحيى بن حبيب . حدثنا خالد (يعني ابن الحارث) . كلاهما عن شعبة ، بهذا الإسناد . وفي حديث يحيى : بوركها أو فخذيها .

(9) TAVŞANIN MUBÂH KILINMASI BÂBI

53 — (1953) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Biz bir seferde yol aldık. Nihâyet Merru'z-Zehrân'da iken bir tavşanı ürkütüb kaçırdık. Seferde bulunanlar arkasından koştularsa da yorulub onu yakalamakdan âciz kaldılar. Ben koşdum, neticede tavşanı yetişib yakaladım. Müteakiben onu Ebû Talha'ya getirdim. Ebû Talha hayvanı kesdi ve uyluğunun üst tarafını ve iki budunu (benimle) Rasûlullah (S) a gönderdi. Ben bunu Rasûlullah'a getirdim, o da bu hediyyeyi kabûl etti[13].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Şu'be'den bu isnâdla rivâyet ettiler. Bunlardan Yahyâ ibn Saîd'in hadîsinde: Uyluğunun üst tarafını yahut iki budunu (gönderdi) şeklindedir.

---

13. Merru'z-Zahrân, Mekke'nin, Medîne' yönünde beş mil kadar mesâfede hurmalığı, zirâatı bulunan bir vâdîdir.

Enes ibn Mâlik tavşanı tutukdan sonra götürüb kendisine verdiği Ebû Talha Enes'in uvey babasıdır. Enes'in öz babası Mâlik Şâm'da küfr üzere vefat etmişdi. O zaman Enes sekiz yaşında idi. Annesi Ummu Suleym bilâhare Ebû Talha ile evlenmişdir. Bu karı koca İslâm hamâset ve şecâatının emsâlsiz birer nümûnesidir. Kendilerinden bu tercememizde birkaç defa birer vesîle ile bahsetmiş bulunuyoruz.

Bu hadîsden şu hükümler alınmışdır:

a. Av avlamak için koşmanın cevâzı,

b. Av peşinde koşan toplulukdan birisi bir hayvan avlarsa ona mâlik olub arkadaşlarının iştirak hakkı bulunmayacağı.

c. Bir dostun, kendi dostuna az bir şey hediye etmesinin cevâzı.

d. Tavşan etinin yenilmesinin câiz olduğu. Bu cevâz hükmü fıkhan dört mezheb imâmları ve âlimlerin hepsi tarafından kabûl edilmişdir. Yalnız Abdullah ibn Amr ibn Âs, İbn Abbâs'ın kölesi İkrime, İbn Ebî Leylâ tavşan etinin yenmesini kerih görmüşlerdir.

(١٠) باب إباحة ما يستعان به على الاصطياد والعدو، وكراهة الخذف

٥٤ - (١٩٥٤) حدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري. حدثنا أبي. حدثنا كهمس عن ابن بريدة. قال: رأى عبد الله بن المغفل رجلا من أصحابه يخذف. فقال له: لا تخذف. فإن رسول الله ﷺ كان يكره - أو قال - ينهى عن الخذف، فإنه لا يصطاد به الصيد، ولا ينكأ به العدو. ولكنه يكسر السن ويفقأ العين. ثم رآه بعد ذلك يخذف. فقال له: أخبرك أن رسول الله ﷺ كان يكره، أو ينهى عن الخذف، ثم أراك تخذف! لا أكلمك كلمة. كذا وكذا.

(...) حدثني أبو داود، سليمان بن معبد. حدثنا عثمان بن عمر. أخبرنا كهمس، بهذا الإسناد، نحوه.

(10) AVLANMADA VE DÜŞMAN KARŞISINDA KULLANILIB YARDIM GÖRÜLECEK ÂLETLERİN MÜBÂH KILINMASI, SAPANLA TAŞ ATMANIN KERÂHATİ BÂBI

54 — (1954) .... : İbn Bureyde dedi ki : Abdullah ibn Mugaffel (R), kendi arkadaşlarından bir kimsenin sapan ile taş attığını gördü de ona : Böyle taş atma, iyi bil ki Rasûlullah (S) sapanla taş atmayı çirkin görürdü — yahut : Sapanla taş atmakdan ümmetini nehy ederdi — dedi. (Râvî İbn Mugaffel rivâyetine devâm ederek :) Şüphesiz ki sapan taşı ile ne av avlanır, ne de düşman parçalanıb öldürülür. Ancak bu sapan taşı diş kırar ve göz çıkarır dedi. Abdullah ibn Mugaffel, bu tenbîhin ardından bir zaman geçtikden sonra, ayni şahsı yine sapanla taş atarken gördü de ona : Be adam, ben sana Rasûlullah'ın sapanla taş atılmasını çirkin görür olduğunu yahut sapan taşı atmakdan ümmetini nehyeder olduğunu haber veriyorum da sonra seni hâlâ sapan taşı atmaya devam ediyor görüyorum! Artık bundan sonra sana ebedî söz söylemem dedi [14].

---

14. Bu hadîsleri Abdullah ibn Mugaffelden büyük bir Türk âlimi ve hâkimi olan Ebû Sehl Abdullah ibn Bureyde rivâyet etmişdir. Abdullah ibn Bureyde Eslemî'dir. Gerek kendisi, gerek büyük kardeşi Süleyman ibn Bureyde vaktıyle büyük bir medeniyet merkezi olan Merv'de ve Türk câmiasında uzun zaman hâkimlik etmişlerdir. Bundan dolayı Mervezî nisbeti ile de anılmışdır. İlk önce Süleyman ibn Büreyde kadı olmuş ve 105 târihinde vefat etmiş, sonra da Abdullah kadı olub bu vazîfede iken 115 hicrî târihinde vefat etmişdir.

Sapanla taş atılarak vurulan hayvan etinin harâm olması, Mâide sûresinin üçüncü âyetinde sayılan harâmlardan *mevkûze* yani topaçla sopa ile vurularak öldürülen hayvan nevinden olması i'tibârıyledir. Bir de yine ayni sûrenin 94 üncü âyetinde «*ellerinizle tuttuğunuz ve mızraklarınızla vurduğunuz...*» diye tavsîf edilen halâl av nevinde dahil bulunmaması i'tibârıyledir. Çünkü sapanla vurulan avlar bu halâl av sıfatını hâiz değildir, bir *mevkûze*dir. Ancak sapanla vuruldukdan sonra hayvan ölmeden yetişilib kesilirse o halâldır.

Bu hadîsden ba'zıları Peygamber'in sünnetine muhâlefet eden kimseyi bırakıb hiç

( ) .... : Buradaki râvîler de, bize Kehmes haber verdi diyerek bu isnâdla yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

٥٥ – (...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ صُهْبَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْخَذْفِ . قَالَ ابْنُ جَعْفَرٍ فِي حَدِيثِهِ : وَقَالَ : إِنَّهُ لَا يَنْكَأُ الْعَدُوَّ وَلَا يَقْتُلُ الصَّيْدَ . وَلَكِنَّهُ يَكْسِرُ السِّنَّ وَيَفْقَأُ الْعَيْنَ . وَقَالَ ابْنُ مَهْدِيٍّ : إِنَّهَا لَا تَنْكَأُ الْعَدُوَّ . وَلَمْ يَذْكُرْ : تَفْقَأُ الْعَيْنَ .

55 — ( ) .... : Abdullah ibn Mugaffel (R) : Rasûlullah (S) sapan taşı atmakdan nehy etti dedi. Râvîlerden Muhammed ibn Ca'fer kendi hadîsinde : Abdullah ibn Mugaffel bundan sonra : Şüphesiz ki bu sapan taşı ne düşmanı parçalar, ne de avı öldürür. Fakat o sâdece diş kırar ve göz çıkarır dedi diye rivâyet etmişdir. İbn Mehdî ise : «Şüphesiz ki sapan taşı düşmanı parçalamaz» dedi de; «göz çıkarır» fıkrasını zikretmedi.

٥٦ – (...) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عُلَيَّةَ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ جُبَيْرٍ ؛ أَنَّ قَرِيبًا لِعَبْدِ اللهِ بْنِ مُغَفَّلٍ خَذَفَ . قَالَ فَنَهَاهُ وَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْخَذْفِ وَقَالَ « إِنَّهَا لَا تَصِيدُ صَيْدًا وَلَا تَنْكَأُ عَدُوًّا . وَلَكِنَّهَا تَكْسِرُ السِّنَّ وَتَفْقَأُ الْعَيْنَ » قَالَ فَعَادَ فَقَالَ : أُحَدِّثُكَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْهُ ثُمَّ تَخْذِفُ ! لَا أُكَلِّمُكَ أَبَدًا .

(...) وحدّثناه ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ عَنْ أَيُّوبَ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

56 — ( ) .... : Saîd ibn Cubeyr'den (şöyle demişdir) : Abdullah ibn Mugaffel (R) in yakını olan birisi sapanla taş atmışdı. Abdullah da onu bundan nehy etti ve şöyle dedi : Rasûlullah (S) sapanla taş atmayı nehy etti de şöyle buyurdu : «Sapanla taş atmak bir avı avlamaz, bir düşmanı da parçalamaz. Fakat bu, diş kırar ve göz çıkarır».

Bu tenbîh'den sonra o şahıs yine sapanla taş atmaya dönünce Abdullah ona : Ben sana Rasûlullah bundan nehyetti diye tahdîs ediyorum da sonra sen tekrar sapanla taş atıyorsun! Artık ben seninle ebediyyen konuşmam dedi.

( ) Keza bu hadîsi bize İbn Ebî Umer tahdîs etti. Bize es-Sakafî, Eyyûb'dan bu isnâdla yukarki hadîs tarzında tahdîs etti.

---

söz söylememek câiz olduğu hükmünü de almışlardır. Binâenaleyh bu şiddetli hüküm, mu'minin üç günden fazla küs durmasını nehyeden hükümden hâric sayılmış oluyor. Çünkü sahâbî Abdullah ibn Mugaffel ikinci defa sapan atan kimseye : «Artık bundan sonra sana ebedî söz söylemem» demek sûretiyle ebedî küsmeyi taahhüd etmişdi.

(١١) باب الأمر بإحسان الذبح والقتل، وتحديد الشفرة

٥٧ - (١٩٥٥) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا إسماعيل بن علية عن خالد الحذاء، عن
أبي قلابة، عن أبي الأشعث، عن شداد بن أوس. قال: ثنتان حفظتهما عن رسول الله ﷺ. قال
«إن الله كتب الإحسان على كل شيء. فإذا قتلتم فأحسنوا القتلة. وإذا ذبحتم فأحسنوا الذبح.
وليحد أحدكم شفرته. فليرح ذبيحته».

(...) وحدثناه يحيى بن يحيى. حدثنا هشيم. ح وحدثنا إسحاق بن إبراهيم. أخبرنا عبد الوهاب
الثقفي. ح وحدثنا أبو بكر بن نافع. حدثنا غندر. حدثنا شعبة. ح وحدثنا عبد الله بن عبد الرحمن
الدارمي. أخبرنا محمد بن يوسف عن سفيان. ح وحدثنا إسحاق بن إبراهيم. أخبرنا جرير عن منصور.
كل هؤلاء عن خالد الحذاء. بإسناد حديث ابن علية ومعنى حديثه.

(11) KESMEDE VE ÖLDÜRMEDE DAHİ GÜZELLİK ETMEKLE VE BIÇAĞI KESKİNLETMEKLE EMREDİLMESİ BÂBI

57 — (1955) .... : Şeddâd ibn Evs (R) şöyle dedi : İki şey var ki onları Rasûlullah (S) dan ezberledim. Rasûlullah şöyle buyurdu : «Yüce Allah her şeye karşı ihsânı (güzelliği, iyiliği) yazmış (vâcib kılmış) dır. Bunun için öldürürseniz o öldürmede iyi tarzı seçin[15]. Hayvan boğazlarsanız o boğazlamayı iyi ve güzel yapın. Sizden hayvan boğazlıyacak herhangi biriniz bıçağını iyice keskinletsin, kurbanını rahatlandırsın».

( ) .... : Buradaki beş tarîk râvîlerinin hepsi de Hâlid el-Hazzâ'dan yukarıki İbn Uleyye hadîsinin isnâdı ve ma'nâsı tarzında rivâyet etmişlerdir.

15. Kısas olarak yahut diğer meşrû' bir sebeble birini öldürürseniz veyahut mutlak olarak herhangi bir öldürme fiili ika ederseniz, bu öldürme işlerinde dahi en iyi öldürüşü seçin. En hafîf ve sür'atli ölümü tatbîk edin. Hayvan keseceğiniz zamanda o boğazlamayı iyi ve güzel yapın. Yani hayvana acıyın, onu şiddetle yere yıkmayın, keseceğiniz yere sürükleyerek götürmeyin, sünnet olan şekilleri ne ise onlara göre hareket edin buyurulmuş oluyor.

Bu hadîs öldürme ve kesme gibi en çetin durum ve işlerde dahi güzellik ve iyilik emretmek sûretiyle güzellik ve iyiliksiz hiçbir iş ve harekette bulunulmamasını en belîğ, en vecîz ve ancak peygamberlere hass olan hârika bir incelikle mu'minlere ve onların şahsında tekmîl insanlığa öğretmiş oluyor.

Böyle öldürmede dahi iyilik ve güzellik emreden yüce İslâm Dîninde bulunduğumuz için Hak Teâlâ'ya sonsuz hamdu senâlar olsun! Âmin.

(١٢) باب النهى عن صبر البهائم

٥٨ — (١٩٥٦) حدثنا محمد بن المثنى . حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة . قال : سمعت هشام ابن زيد بن أنس بن مالك قال : دخلت مع جدى ، أنس بن مالك ، دار الحكم بن أيوب . فإذا قوم قد نصبوا دجاجة يرمونها . قال فقال أنس : نهى رسول الله ﷺ أن تصبر البهائم .

(...) وحدثنيه زهير بن حرب . حدثنا يحيى بن سعيد وعبد الرحمن بن مهدى . ح وحدثنى يحيى بن حبيب . حدثنا خالد بن الحارث . ح وحدثنا أبو كريب . حدثنا أبو أسامة كلهم عن شعبة ، بهذا الإسناد .

(12) HAYVANLARI DİRİ İKEN HABSEDİB BAĞLAMAK SÛRETİYLE ATIŞ HEDEFİ EDİNMEKDEN NEHY BÂBI

58 — (1956) .... : Şu'be tahdîs edib şöyle dedi : Ben Hişâm ibn Zeyd ibn Enes ibn Mâlik'den işittim dedi ki : Ben dedem Enes ibn Mâlik ile beraber Hakem ibn Eyyûb'un yurduna girdim. Bir de gördüm ki bir takım insanlar bir tavuğu dikmişler de ona atış yapmaktalar. Hemen dedem Enes ibn Mâlik (R) : Rasûlullah (S) canlı hayvanların habsedilib bağlanarak hedef yapılmalarını yasak etmişdir dedi.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den bu isnâdla rivâyet ettiler.

٥٨ م — (١٩٥٧) وحدثنا عبيد الله بن معاذ . حدثنا أبى . حدثنا شعبة عن عدى ، عن سعيد بن جبير ، عن ابن عباس ؛ أن النبى ﷺ قال « لا تتخذوا شيئا فيه الروح غرضا » .

(...) وحدثناه محمد بن بشار . حدثنا محمد بن جعفر وعبد الرحمن بن مهدى عن شعبة ، بهذا الإسناد ، مثله .

58 M — (1957) .... : İbn Abbâs (R) den (şöyle demişdir) : Peygamber (S) : «Kendisinde rûh bulunan hiçbir şeyi atış hedefi edinmeyiniz» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de Şu'be'den bu isnâd ile yukarıki hadîs giib rivâyet ettiler.

٥٩ — (١٩٥٨) وحدثنا شيبان بن فروخ وأبو كامل (واللفظ لأبى كامل) . قالا : حدثنا أبو عوانة

عَنْ أَبِي بِشْرٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ. قَالَ: مَرَّ ابْنُ عُمَرَ بِنَفَرٍ قَدْ نَصَبُوا دَجَاجَةً يَتَرَامَوْنَهَا. فَلَمَّا رَأَوُا ابْنَ عُمَرَ تَفَرَّقُوا عَنْهَا. فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَنْ فَعَلَ هَذَا؟ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَعَنَ مَنْ فَعَلَ هَذَا.

(..) وحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ. أَخْبَرَنَا أَبُو بِشْرٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ. قَالَ: مَرَّ ابْنُ عُمَرَ بِفِتْيَانٍ مِنْ قُرَيْشٍ قَدْ نَصَبُوا طَيْرًا. وَهُمْ يَرْمُونَهُ. وَقَدْ جَعَلُوا لِصَاحِبِ الطَّيْرِ كُلَّ خَاطِئَةٍ مِنْ نَبْلِهِمْ. فَلَمَّا رَأَوُا ابْنَ عُمَرَ تَفَرَّقُوا فَقَالَ ابْنُ عُمَرَ: مَنْ فَعَلَ هَذَا؟ لَعَنَ اللهُ مَنْ فَعَلَ هَذَا. إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَعَنَ مَنِ اتَّخَذَ شَيْئًا فِيهِ الرُّوحُ، غَرَضًا.

59 — (1958) .... : Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi : İbn Umer (R) bir kerre bir tavuğu nişangâh dikerek ok atmakda olan beş on gencin yanından geçmişdi. Bu gençler, İbn Umer'in gelmekte olduğunu görünce dağıldılar. Bunun üzerine İbn Umer : Bu tavuğu kim nişangâh dikti? İyi biliniz ki Rasûlullah (S) canlı bir hayvanı böyle atış hedefi edinen kimselere lâ'net etti dedi [16].

( ) .... : Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi : İbn Umer, Kureyş'den bir takım gençlere uğradı ki onlar bir kuşu nişan hedefi olarak dikmişler de ona atış yapmakda idiler. Attıkları oklardan hedefe isâbet etmeyen her bir oku da tavuk sâhibine tahsîs etmişlerdi. Bu gençler İbn Umer'in gelmekde olduğunu görünce dağıldılar. İbn Umer de onlara : Bu kuşu hedef olarak kim dikdi? Bu işi yapana Allah lâ'net etmişdir. Şüphesiz ki Resûlullah (S) da kendisinde rûh bulunan her hangi bir mahlûku atış hedefi edinen kimselere lâ'net etmişdir dedi.

٦٠ – (١٩٥٩) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. ح وحَدَّثَنَا عَبْدُ ابْنُ حُمَيْدٍ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. ح وحَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ. حَدَّثَنَا حَجَّاجُ ابْنُ مُحَمَّدٍ. قَالَ: قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يُقْتَلَ شَيْءٌ مِنَ الدَّوَابِّ صَبْرًا.

60 — (1959) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir İbn Abdillah (R) dan şöyle derken işitmişdir : Rasûlullah (S) hayvanlardan herhangi birinin habsedilib bağlanarak canlı hedef edilmek sûretiyle öldürülmesini nehy etmişdir.

---

16. Bu hadîsden ve diğerlerinden herhangi bir hayvanın kuyruğunu, kulağını ve herhangi bir azasını keserek, yahut hedef edinmek üzere bağlayıb habs ederek azab ve işkence etmenin kerâhat ve fenalığı hükümü çıkarılmışdır.

بسم الله الرحمن الرحيم

٣٥ - كتاب الأضاحى

(١) باب وقتها

١ – (١٩٦٠) حدثنا أحمد بن يونس. حدثنا زهير. حدثنا الأسود بن قيس. ح وحدثناه يحيى ابن يحيى. أخبرنا أبو خيثمة عن الأسود بن قيس. حدثني جندب بن سفيان. قال: شهدت الأضحى مع رسول الله ﷺ. فلم يعد أن صلى وفرغ من صلاته، سلم. فإذا هو يرى لحم أضاحي قد ذبحت، قبل أن يفرغ من صلاته. فقال «من كان ذبح أضحيته قبل أن يصلي - أو نصلي - فليذبح مكانها أخرى. ومن كان لم يذبح، فليذبح باسم الله».

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

35 — KİTÂBU'L-EDÂHÎ[1]
(Kurbanlar kitâbı)

(1) KURBANI KESME VAKTI BÂBI

1 — (1960) .... : Cundubu'bnu Sufyân (R) tahdîs edib şöyle dedi: Kurban bayramı günü Rasûlullah (S) ile beraber hâzır bulundum. Namazı kıldı, namazı bitirib de selâm verince, kendisi henüz daha nama-

1. *Edâhî*, udhiyyenin cem'idir. Udhiyye kurban bayramı günü kuşluk vaktından i'tibâren kesilmesi teşrî' buyurulan ve bu vakte izâfetle anılan kurbanlık hayvandır. Tathiye, kurban kesmekdir. Kurban edilecek hayvanlar deve, sığır, manda, koyun, keçi sınıflarından ibâretdir. Kurban ve kurbanlık hayvanlarla alâkalı Kur'ân âyetlerinin ba'zıları şunlardır:

«*De ki: Şüphesiz benim namazım da bütün ibâdetlerim de* (kurbanım da) *dirimim de, ölümüm de hiçbir ortağı olmayan, âlemlerin Rabbı Allah'ındır. Ben böylece emrolundum. Ben* (bu ummetde) *musliman olanların ilkiyim*» (el-En'âm: 162-163).

«*Hatırla o zamanı ki biz Beytin yerini İbrâhime. Bana hiçbir şeyi eş tutma, Beytimi tavaf edenler, kıyâm edenler, rükû' ve sücûd edenler için iyice temizle diye merci' yapmışdık. İnsanlar içinde haccı i'lân et. Gerek yaya, gerek her uzak yoldan gelecek arık develerin üstünde süvârî olarak sana gelsinler. Tâ ki kendilerine âid menfaatlere*

zından ayrılmadan evvel kesilmiş olan bir kaç kurban eti ile karşılaşdı. Bunun üzerine: «Her kim namaz kılmadan —yahut biz namazı kılmadan— evvel kurbanını kestiyse onun yerine diğer bir kurban daha kessin. Her kim de kesmemiş ise ALLÂH'IN İSMİ ile (yani BİSMİLLÂH diyerek) kessin» buyurdu.

٢ – (...) وحدّثنا أبُو بَكْرِ بْنُ أبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أبُو الأحْوَصِ سَلَّامُ بْنُ سُلَيْمٍ عَنِ الأسْوَدِ ابْنِ قَيْسٍ، عَنْ جُنْدَبِ بْنِ سُفْيَانَ. قَالَ: شَهِدْتُ الأضْحَى مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَلَمَّا قَضَى صَلاتَهُ بِالنَّاسِ، نَظَرَ إلَى غَنَمٍ قَدْ ذُبِحَتْ. فَقَالَ «مَنْ ذَبَحَ قَبْلَ الصَّلاةِ، فَلْيَذْبَحْ شَاةً مَكَانَهَا. وَمَنْ لَمْ يَكُنْ ذَبَحَ، فَلْيَذْبَحْ عَلَى اسْمِ اللهِ».

şâhid olsunlar. Allah'ın rızık olarak kendilerine verdiği davarlar üzerine ma'lûm olan günlerde ALLÂH'IN İSMİNİ ansınlar. İşte bunlardan yeyin, yoksulu, fakîri de doyurun. Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve o Beyt Atîkı tavaf etsinler. İşte (emir) *budur. Kim Allah'ın hurmet edilmesini emrettiği şeylere ta'zîmde bulunursa, bu Rabbı indinde kendisi için sırf hayırdır. Karşınızda okunagelenler müstesnâ olmak üzere bütün davarlar sizin için halâl kılındı. O halde murdardan, putlardan kaçının, yalan sözden çekinin, Allah'ın muvahhidleri, ona eş tutmayanlar olarak. Kim Allah'a eş tutarsa o, yüksekden düşüb de* (parçalanmış ve) *kendisini kuş kapmış, yahut rüzgâr kendisini uzak bir yere atmış nesne gibidir. Bu budur. Kim Allah'ın şeâirini büyük tanırsa şüphesiz ki bu, kalblerin takvâsındandır. Onlarda muayyen bir zamana kadar sizin için menfaatlar vardır. Sonra varacakları* (kurban edilecekleri) *yer Beyt Atik'a müntehîdir. Biz her ümmet için kurban kesmeyi meşrû' kıldık. Allâh'ın rızk olarak verdiği dört ayaklı davarlar üzerine yalnız ALLÂH'IN İSMİNİ ansınlar diye. İşte sizin tanrınız bir tek tanrıdır. O halde hepiniz ona teslîm olun. Sen muti' ve mütevâzi olanları müjdele Allah anılınca onların kalbleri korkar. Onlar kendilerine isâbet eden zorluklara sabredenlerdir. Namazı dosdoğru kılanlardır. Onlar kendilerine rızk olarak verdiklerimizden bir kısmını* (hayra) *sarf ederler. Biz kurbanlık develeri de sizin için Allah'ın şeâirinden kıldık. Onlarda sizin için hayr vardır. O halde onlar ayakda durub boğazlanırlarken üzerlerine ALLÂH'IN İSMİNİ anın. Yanları üstü düştükleri vakıtda ondan hem kendiniz yeyin, hem ihtiyacını gizleyen ve gizlemeyib dilenen fakirlere yedirin. Onları şükredesiniz diye böylece size müsahhar kıldık. Onların ne etleri, ne kanları hiçbir zaman Allah'a erişmez. Fakat sizden ona yalnız takvâ ulaşır. Size olan hidâyetine karşı Allah'ı büyük tanımanız içindir ki o, bunları böylece size râm etmişdir. İyi hareket edenleri müjdele»* (el-Hacc: 26-37).

«Biz her ümmete bir ibâdet yolu (şeriat) *gösterdik ki onlar bunun âmilleridir. O halde emirde seninle asla münâzaa etmesinler. Sen insanları sâdece Rabbına da'vet et. Çünkü hiç şüphesiz dosdoğru bir hidâyet üzerindesin. Eğer seninle* (dîn mes'elelerinde) *mücâdele ederlerse de ki: Allah ne yapar olduğunuzu çok iyi bilendir. Hakkında ihtilâf edegeldiğiniz şeylere âid hükmünü aranızda Allah kıyâmet günü verecekdir»* (el-Hacc: 67-69).

«... Biz ona: Yâ İbrahim! Rü'yâna sadakat gösterdin. Şüphesiz ki biz iyi hareket edenleri böyle mükafatlandırırız diye nidâ etdik. Hakîkat bu, apaçık ve kat'î bir imtihandı. Ona büyük bir kurbanlık fidye verdik. Sonra gelenler arasında iyi bir nâm bırakdık» (es-Sâffât: 104-108).

«Biz sana hakîkaten KEVSERi verdik. O halde Rabbın için namaz kıl, kurban kes. Sana buğz eden, işte asıl zürriyetsiz olan şüphesiz ki odur» (el-Kevser: 1-3).

(...) وحدثناه قتيبة بن سعيد. حدثنا أبو عوانة. ح وحدثنا إسحق بن إبراهيم وابن أبي عمر عن ابن عيينة. كلاهما عن الأسود بن قيس، بهذا الإسناد. وقالا: على اسم الله. كحديث أبي الأحوص.

2 — ( ) .... : Cundubu'bnu Sufyân (R) dedi ki : Ben kurban günü Rasûlullah (S) ile beraber hâzır bulundum. İnsanlara namazı kıldırıb bitirince kesilmiş bir koyun gördü. Bunun üzerine : «Her kim bayram namazından evvel kurban kesdiyse onun yerine bir koyun daha kessin. Her kim de kesmemiş ise ALLÂH'IN İSMİ üzerine (yani BİSMİLLÂH diyerek) kessin» buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Esved ibn Kays'dan bu isnâd ile rivâyet edib; yukarıki Ebu'l-Ahvas hadîsi gibi : Allah'ın ismi üzerine dediler.

٣ — (...) حدثنا عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. حدثنا شعبة عن الأسود، سمع جندبا البجلي قال: شهدت رسول الله ﷺ صلى يوم أضحى. ثم خطب، فقال «من كان ذبح قبل أن يصلي، فليعد مكانها. ومن لم يكن ذبح، فليذبح باسم الله».

(...) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة، بهذا الإسناد، مثله.

3 — ( ) .... : Cundeb el-Becelî (R) şöyle dedi : Ben kurban bayramı günü namaz kıldığında Rasûlullah (S) ın huzûrunda bulundum. Namazdan sonra hutbe yapdı da şöyle buyurdu : «Her kim namaz kılmadan önce kurban kestiyse onun yerine bir daha kessin. Her kim de kesmemiş ise Allâh'ın ismiyle (teberrük ederek) kessin».

( ) .... : Buradaki râvîler de Şu'be bize tahdîs etti diyerek bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet ettiler.

٤ — (١٩٦١) وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا خالد بن عبد الله عن مطرف، عن عامر، عن البراء. قال: ضحى خالي، أبو بردة قبل الصلاة. فقال رسول الله ﷺ «تلك شاة لحم» فقال: يا رسول الله! إن عندي جذعة من المعز. فقال «ضح بها. ولا تصلح لغيرك». ثم قال «من ضحى قبل الصلاة، فإنما ذبح لنفسه. ومن ذبح بعد الصلاة، فقد تم نسكه وأصاب سنة المسلمين».

4 — (1961) .... : Berâ' (R) şöyle dedi : Dayım Ebû Burde namazdan evvel kurbanını kesdi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Senin bu

davarın (kurban davarı değil) yalnız yenecek et davarıdır» buyurdu. Ebû Burde : Yâ Rasûlallah! Benim yanımda keçi nevinden iki yaşına basmamış dişi bir çepiş vardır dedi. Rasûlullah : «Onu kurban et. Lâkin senden başka bir kimse için daha bu kurban olmaz» buyurdu. Sonra da şunları ilâve etti : «Her kim namazdan evvel keserse ancak kendi nefsi için kesmiş olur. Her kim namazdan sonra keserse kurbanını tamam kesmiş ve muslimanların âdetine isâbet etmiş olur» [2].

٥ – (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا هُشَيْمٌ عَنْ دَاوُدَ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ ؛ أَنَّ خَالَهُ ، أَبَا بُرْدَةَ بْنَ نِيَارٍ ذَبَحَ قَبْلَ أَنْ يَذْبَحَ النَّبِيُّ ﷺ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ هَـٰذَا يَوْمٌ ، اللَّحْمُ فِيهِ مَكْرُوهٌ . وَإِنِّي عَجَّلْتُ نَسِيكَتِي لِأُطْعِمَ أَهْلِي وَجِيرَانِي وَأَهْلَ دَارِي . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَعِدْ نُسُكًا » فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ عِنْدِي عَنَاقَ لَبَنٍ . هِيَ خَيْرٌ مِنْ شَاتَيْ لَحْمٍ . فَقَالَ « هِيَ خَيْرُ نَسِيكَتَيْكَ . وَلَا تَجْزِي جَذَعَةٌ عَنْ أَحَدٍ بَعْدَكَ » .

(...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنْ دَاوُدَ ، عَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنِ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ . قَالَ : خَطَبَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَ النَّحْرِ فَقَالَ « لَا يَذْبَحَنَّ أَحَدٌ حَتَّى يُصَلِّيَ » قَالَ فَقَالَ خَالِي : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ هَـٰذَا يَوْمٌ ، اللَّحْمُ فِيهِ مَكْرُوهٌ . ثُمَّ ذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ هُشَيْمٍ .

5 — ( ) .... : Berâ' ibn Âzib (R) den : Berâ'ın dayısı Ebû Burde ibn Niyâr, Peygamber (S) kurban kesmeden evvel kurbanını kesdi de : Yâ Rasûlallah! Bu gün et günü, bunda mekrûh var mı? Ben âilemi, komşularımı ve ev halkımı yedirmek için kurbanımı acele kesmişdim dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Öyle ise bir daha kes» buyurdu. Ebû Burde: Yâ Rasûlallah! Benim yanımda henüz yaşına basmamış dişi bir süt oğlağı vardır. O, iki et davarından daha hayırlıdır dedi. Rasûlullah : «Bu keseceğin kurban sana, kestiğin iki kurbanın hayırlısı (olacak) dır. Bir yaşına basmamış dişi bir çepiş senden sonra başka bir kimse için yetmez» buyurdu.

( ) .... : Berâ' ibn Âzib şöyle dedi : Rasûlullah, kurban kesme gününde bizlere bir hutbe îrad etti de : «Sakın sizden herhangi biriniz namazı kılmadıkca kurbanı kesmesin» buyurdu. Müteakiben dayım : Yâ Rasûlallah! Şüphe yok ki bu, kendisinde et mekrûh olan bir gündür... dedi. Râvî sonra yukarıki Huşeym hadîsi tarzında zikretti.

---

2. *Ceza*, muayyen bir diş yaşını doldurmayan hayvana denir. Dişisi *cezaa*dır. Kuzu oğlak, ikinci seneye girdiğinde; sığır, at dölleri üçüncüde; deve beşincide ceza olur. Oğlak kısmı bir yaşında ve bazan kuvvetli olursa daha önce ceza olur. Türkçede *çebiş* ta'bîr olunur. Kuzu eğer anası babası genç ise yedi ayda ceza olur ki ona *toklu* ta'bîr olunur. Koca hayvan dölü ise sekiz yahut on ayda ceza olur. *Anak*, dişi oğlak demektir.

٦ - (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الله بن نمير . ح وحدثنا ابن نمير . حدثنا أبي . حدثنا زكرياء عن فراس ، عن عامر ، عن البراء . قال : قال رسول الله ﷺ « من صلى صلاتنا ، ووجه قبلتنا ، ونسك نسكنا ، فلا يذبح حتى يصلي » فقال خالي : يا رسول الله ! قد نسكت عن ابن لي . فقال « ذاك شيء عجلته لأهلك » فقال : إن عندي شاة خير من شاتين . قال « ضح بها ، فإنها خير نسيكة » .

6 — ( ) .... : Berâ' (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Her kim bizim kıldığımız namazı kılıyor, yöneldiğimiz kıblemize yöneliyor ve kesmekde olduğumuz kurbanı da kesiyorsa (yani her kim İslâm Dîni üzere ise) namazı kılmadıkca kurban kesmesin» buyurdu. Bunun üzerine dayım : Yâ Rasûlallah! Ben bir oğlum adına kesmişdim dedi. Rasûlullah : «O, acele edib de âilen için kestiğin bir şeydir» buyurdu. Bu sefer dayım Ebû Burde : Yanımda bir koyun var ki iki koyundan daha hayırlıdır dedi. Rasûlullah : «Onu kurban et, çünkü bu sonra keseceğin, kurbanın hayırlısı (olacak) dır» buyurdu.

٧ - (...) وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار (واللفظ لابن المثنى) . قالا : حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن زبيد الإيامي ، عن الشعبي ، عن البراء بن عازب . قال : قال رسول الله ﷺ « إن أول ما نبدأ به في يومنا هذا ، نصلي ثم نرجع فننحر . فمن فعل ذلك ، فقد أصاب سنتنا . ومن ذبح ، فإنما هو لحم قدمه لأهله . ليس من النسك في شيء » وكان أبو بردة بن نيار قد ذبح . فقال : عندي جذعة خير من مسنة . فقال « اذبحها ولن تجزي عن أحد بعدك » .

(...) حدثنا عبيد الله بن معاذ . حدثنا أبي . حدثنا شعبة عن زبيد . سمع الشعبي عن البراء بن عازب ، عن النبي ﷺ ، مثله .

(...) وحدثنا قتيبة بن سعيد وهناد بن السري . قالا : حدثنا أبو الأحوص . ح وحدثنا عثمان ابن أبي شيبة وإسحق بن إبراهيم . جميعا عن جرير . كلاهما عن منصور ، عن الشعبي ، عن البراء بن عازب . قال : خطبنا رسول الله ﷺ يوم النحر بعد الصلاة . ثم ذكر نحو حديثهم .

7 — ( ) .... : Berâ' ibn Âzib (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Bu günümüzde bizim ilk yapacağımız şey, namaz kılarız, ondan sonra (evlerimize) dönüb kurban keseriz. Her kim böyle yaparsa

sünnetimize uygun iş görmüş olur. Her kim namazdan evvel boğazlarsa bu, yalnız ehline takdîm ettiği bir et demek olur, kurban ibâdeti ile hiçbir münâsebeti yokdur». Ebû Burde İbnu Niyâr ise kurbanını namazdan önce kesmiş idi. Bu söz üzerine : Bende, yaşına girmiş keçiden daha iyi bir çepiş vardır, dedi. Rasûlullah da : «Sen onu kurban et. Lâkin o çepiş senden sonra hiçbir kimse için yetmiyecekdir» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Şa'bî'den işitmiş, o da Berâ ibn Âzib'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki gibi rivâyet etmişdir.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Mansûr'dan, o da Şa'bî'den, o da Berâ' ibn Âzib'den, onun : Rasûlullah kurban bayramı günü namazdan sonra bize hutbe îrâd etti dediğini rivâyet edib yukarıkilerin hadîsleri tarzında zikretmişlerdir.

٨ – (...) وحدثني أحمد بن سعيد بن صخر الدارمي. حدثنا أبو النعمان، عارم بن الفضل. حدثنا عبد الواحد (يعني ابن زياد). حدثنا عاصم الأحول عن الشعبي. حدثني البراء بن عازب قال: خطبنا رسول الله ﷺ في يوم نحر. فقال «لا يضحين أحد حتى يصلي» قال رجل: عندي عناق لبن هي خير من شاتي لحم. قال «فضح بها. ولا تجزي جذعة عن أحد بعدك».

8 — ( ) .... : Berâ' ibn Âzib (R) tahdîs edib dedi ki : Rasûlullah (S) bir nahr gününde bizlere hutbe yapıb : «Her hangi bir kimse sakın namazı kılmadıkca kurban kesmesin!» buyurdu. Bir zât : Benim yanımda henüz yaşına basmamış dişi bir süt oğlağı vardır ki o et için kesilecek iki davardan daha iyidir dedi. Rasûlullah : «Sen onu kurban et. Hiçbir çepiş senden sonra ikinci bir kimse için daha kurbanlık olarak yetmez» buyurdu.

٩ – (...) حدثنا محمد بن بشار. حدثنا محمد (يعني ابن جعفر)، حدثنا شعبة عن سلمة، عن أبي جحيفة، عن البراء بن عازب. قال: ذبح أبو بردة قبل الصلاة. فقال النبي ﷺ «أبدلها» فقال: يا رسول الله! ليس عندي إلا جذعة (قال شعبة: وأظنه قال) وهي خير من مسنة. فقال رسول الله ﷺ «اجعلها مكانها. ولن تجزي عن أحد بعدك».

(...) وحدثناه ابن المثنى. حدثني وهب بن جرير. ح وحدثنا إسحاق بن إبراهيم. أخبرنا أبو عامر العقدي. حدثنا شعبة بهذا الإسناد. ولم يذكر الشك في قوله: هي خير من مسنة.

9 — ( ) .... : Berâ' ibn Âzib (R) dedi ki : Ebû Burde namazdan evvel hayvanı kesmişdi. Peygamber (S) : «Onun yerine bir daha kes» buyurdu. Bu sefer Ebû Burde : Yâ Rasûlallah! Benîm yanımda ya-

şını doldurmamış **dişi** bir çepişden başka bir hayvan yokdur. Bu çepiş de yaşına girmiş bir **keçiden** daha iyidir dedi. Rasûlullah : «Dediğin çepişi onun yerine kurban et. Lâkin senden sonra da böylesi hiçbir kimse için kifâyet etmez» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Şu'be bize tahdîs etti diyerek bu isnâdla rivâyet etmiş, fakat Şu'benin yukarki hadîsde geçen «o, bir yaşına girmiş olan keçiden daha iyidir» sözündeki şüphesini zikretmemişdir.

١٠ – (١٩٦٢) وحدثني يحيى بن أيوب وعمرو الناقد وزهير بن حرب. جميعا عن ابن علية (واللفظ لعمرو) قال : حدثنا إسماعيل بن إبراهيم عن أيوب، عن محمد، عن أنس. قال : قال رسول الله ﷺ، يوم النحر «من كان ذبح قبل الصلاة، فليعد» فقام رجل فقال : يا رسول الله! هذا يوم يشتهى فيه اللحم. وذكر هنة من جيرانه. كأن رسول الله ﷺ صدقه. قال : وعندي جذعة هي أحب إلي من شاتي لحم. أفأذبحها؟ قال فرخص له. فقال : لا أدري أبلغت رخصته من سواه أم لا؟ قال : وانكفأ رسول الله ﷺ إلى كبشين فذبحهما. فقام الناس إلى غنيمة فتوزعوها. أو قال فتجزعوها.

10 — (1962) .... : Enes (R) dedi ki : Rasûlullah (S) birinci kurban günü : «Her kim namazdan evvel kurbanını kesmiş ise iâde etsin» buyurdu. Bunun üzerine biri kalkıb : Yâ Rasûlallah! Bu, kendisinde et yemek arzu olunan bir gündür dedi de komşularının fakîrlik ve ihtiyâcından bahsetdi. Bunun üzerine Rasûlullah kendisini tasdîk eder gibi oldu. O zât : Benim yanımda yaşına basmamış dişi bir çepiş vardır ki bence et için kesilen iki davardan daha iyidir. Onu (kurban olarak) keseyim mi? diye sordu. Rasûlullah da ona : «(Bu hayvanı kurban olarak kesmeğe) ruhsât verdi. Ben onun bu ruhsatının kendisinden başkalarına da sirâyet etti mi yoksa etmedi mi? bilmiyorum. Rasûlullah iki koça eğildi de onları kesdi. Akabinde insanlar küçük bir koyun sürüsüne doğru kalkdılar da onu aralarında taksîm ettiler — yahut parçalara ayırdılar —

١١ – (...) حدثنا محمد بن عبيد الغبري. حدثنا حماد بن زيد. حدثنا أيوب وهشام عن محمد، عن أنس بن مالك؛ أن رسول الله ﷺ صلى ثم خطب. فأمر من كان ذبح قبل الصلاة أن يعيد ذبحا ثم ذكر بمثل حديث ابن علية.

11 — ( ) .... : Buradaki râvî de Enes ibn Mâlik'in : Rasûlul-

lah (S) namaz kıldırdı, sonra hutbe yapdı da namazdan evvel kesen kimselere bir hayvan daha kesib kurbanlarını iâde etmelerini emir buyurdu dediğini rivâyet etmiş ve (10 rakamlı) İbn Uleyye hadîsi gibi zikretmişdir.

١٢ – (...) وحدثني زياد بن يحيى الحساني . حدثنا حاتم (يعني ابن وردان) . حدثنا أيوب عن محمد بن سيرين، عن أنس بن مالك . قال: خطبنا رسول الله ﷺ يوم أضحى . قال فوجد ريح لحم . فنهاهم أن يذبحوا . قال « من كان ضحى، فليعد » ثم ذكر بمثل حديثهما .

12 — ( ) .... : Burada Muhammed ibn Sîrîn, Enes ibn Mâlik'in : Rasûlullah (S) kurban günü bize bir hutbe îrâd etti, sonra da bir et kokusu duydu da muhâtablarına (namazdan evvel) hayvan kesmelerini nehy etti : «Her kim kurbanını (namazdan evvel) kesti ise tekrar etsin» buyurdu, dediğini rivâyet etmiş ve yukarki iki râvînin hadîsleri gibi zikretmişdir.

(٢) باب سن الأضحية

١٣ – (١٩٦٣) حدثنا أحمد بن يونس . حدثنا زهير . حدثنا أبو الزبير عن جابر . قال: قال رسول الله ﷺ « لا تذبحوا إلا مسنة . إلا أن يعسر عليكم، فتذبحوا جذعة من الضأن » .

(2) KURBANLIK HAYVANIN YAŞI BÂBI

13 — (1963) .... : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Davarın yalnız yaşına basmışını kurban ediniz. Meğer ki böylesini bulmak size güç olur. Bu takdîrde kuzunun toklusunu kesebilirsiniz» buyurdu.

١٤ – (١٩٦٤) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا محمد بن بكر . أخبرنا ابن جريج . أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: صلى بنا النبي ﷺ يوم النحر بالمدينة . فتقدم رجال فنحروا . وظنوا أن النبي ﷺ قد نحر . فأمر النبي ﷺ من كان نحر قبله، أن يعيد بنحر آخر . ولا ينحروا حتى ينحر النبي ﷺ .

14 — (1964) .... : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillah (R) dan işidib haber verdi ki, Câbir şöyle diyordu : Peygamber (S) bizlere Medîne'de bayram günü namaz kıldırdı. Müteâkiben bir takım insanlar ileri geçib Peygamber kurbanını kesdi zannederek kurbanlarını kesdiler. Bunun

üzerine Peygamber kendisinden evvel kesen kimselere diğer bir hayvan kesmek sûretiyle kurbanlarını iâde etmelerini ve Peygamber kurbanını kesemdikce kurbanlarını kesmemelerini emir buyurdu [3].

١٥ – (١٩٦٥) وحدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَعْطَاهُ غَنَمًا يَقْسِمُهَا عَلَى أَصْحَابِهِ ضَحَايَا. فَبَقِيَ عَتُودٌ . فَذَكَرَهُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ. فَقَالَ «ضَحِّ بِهِ أَنْتَ».

قَالَ قُتَيْبَةُ: عَلَى صَحَابَتِهِ.

15 — (1965) .... : Ukbetu'bnu Âmir (R) den, Rasûlullah (S), Ukbetu'bnu Âmir'e sahâbîleri arasında vekâleten taksîm etmek üzere bir davar sürüsü vermişdi. (Ukbe de bunları taksîm ettikden sonra) geriye bir keçi oğlağı kalmışdı. Ukbe bunu Rasûlullah'a arz ettiğinde Peygamber: «Onu da sen kurban et» buyurmuşdur [4].

١٦ – (...) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ هِشَامٍ الدَّسْتَوَائِيِّ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، عَنْ بَعْجَةَ الْجُهَنِيِّ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ الْجُهَنِيِّ. قَالَ: قَسَمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِينَا ضَحَايَا، فَأَصَابَنِي جَذَعٌ. فَقُلْتُ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّهُ أَصَابَنِي جَذَعٌ. فَقَالَ «ضَحِّ بِهِ».

(...) وحدّثني عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الدَّارِمِيُّ. حَدَّثَنَا يَحْيَى (يَعْنِي ابْنَ حَسَّانَ). أَخْبَرَنَا مُعَاوِيَةُ (وَهُوَ ابْنُ سَلَّامٍ). حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ. أَخْبَرَنِي بَعْجَةُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عُقْبَةَ بْنَ عَامِرٍ الْجُهَنِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَسَمَ ضَحَايَا بَيْنَ أَصْحَابِهِ. بِمِثْلِ مَعْنَاهُ.

16 — .... : Ukbetu'bnu Âmir el-Cühenî (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) bizim aramızda bir takım kurbanlık hayvanlar taksîm etti. Bana da bir yaşına yakın erkek bir davar (yani çepiş) isâbet etti. Bunun üzerine ben: Yâ Rasûlallah! Bana bir yaşına yakın erkek bir davar düştü dedim. «Onu sen kurban et» buyurdu.

---

3. Cemâatın imâmdan evvel kurban kesmesinin mekrûh olmasındaki hikmet, kesme meşgûliyetinin namaza mâni olmaması içindir. Namaz kılınıb ba'zılarınca hutbe de îrâd olundukdan sonra artık kesme vaktı gelmiş olur. Ondan sonra da İmâm kurban kesmede de, kimler kesecek ise kesmek gerekir.

4. Hadîsdeki *atûd*, küçük fakat kuvvetli ve gösterişli keçi oğlağına denir. Bazı lugatcılar, atûd denilebilmek için üzerinden tam bir yıl geçmiş olmak; bazıları ise çiftleşme çağını erişmiş olmasını da şart kılmışlardır.

Yaşını dolduran veyahut bu çağdaki davar büyyesinde kavî bulunan keçi oğlağının kurban edilmesinin câiz olduğu hükmü de bu hadîslerden alınmışdır.

( ) .... : Buradaki râvîler de Ukbetu'bnu Âmir'in : Rasûlullah, sahâbîleri arasında bir takım kurbanlık hayvanlar taksîm etti diye haber verdiğini yukarıki hadîs tarzında rivâyet ettiler.

(٣) باب استحباب الضحية، وذبحها مباشرة بلا توكيل، والتسمية والتكبير

١٧ – (١٩٦٦) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا أبو عوانة عن قتادة، عن أنس، قال: ضحى النبي ﷺ بكبشين أملحين أقرنين. ذبحهما بيده وسمى وكبر. ووضع رجله على صفاحهما.

(3) KURBANIN, KURBANI BAŞKASINA TEVKÎL ETMEKSİZİN DOĞRUDAN DOĞRUYA BİZZÂT KESMENİN, KESERKEN DE BİSMİLLÂH VE ALLÂHU EKBER DEMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

17 — (1966) .... : Enes (R) şöyle dedi : Peygamber (S) aklı karalı alaca ve boynuzlu iki koçu kurban edib bunları bizzât kendi eliyle kesdi. Keserken de kendi ayağını onların yanlarına basıb BİSMİLLÂHİ V'ALLÂHU EKBER dedi.

١٨ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا وكيع عن شعبة، عن قتادة، عن أنس. قال: ضحى رسول الله ﷺ بكبشين أملحين أقرنين. قال: ورأيته يذبحهما بيده. ورأيته واضعا قدمه على صفاحهما. قال: وسمى وكبر.

(...) وحدثنا يحيى بن حبيب. حدثنا خالد (يعني ابن الحارث). حدثنا شعبة. أخبرني قتادة. قال: سمعت أنسا يقول: ضحى رسول الله ﷺ. بمثله.
قال قلت: آنت سمعته من أنس؟ قال: نعم.

(...) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا ابن أبي عدي عن سعيد، عن قتادة، عن أنس، عن النبي ﷺ. بمثله. غير أنه قال: ويقول «باسم الله، والله أكبر».

18 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) aklı karalı alaca ve boynuzlu iki koç kurban etti. Peygamber'i, onları kendi eliyle kurban ederken gördüm. Ayağını yanlarına basıb : BİSMİLLÂH V'ALLÂHU EKBER dediğini de gördüm.

( ) .... : Buradaki râvîler de Katâde'nin : Enes'den işittim Rasûlullah kurban etti diyerek haber verdiğini yukarki hadîs gibi rivâyet ettiler.

Katâde'den bu hadîsi rivâyet eden Şu'be, Katâde'ye : Sen bunu bizzât Enes'den işittin mi? diye sordum da Katâde : Evet dedi demişdir.

( ) .... : Buradaki râvî de Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber'den yukarki hadîs gibi rivâyet etti. Şukadar var ki burada râvî: Rüsûlullah : «BİSMİLLÂHİ V'ALLÂHU EKBER» buyuruyordu demişdir.

١٩ – (١٩٦٧) حدثنا هارون بن معروف . حدثنا عبد الله بن وهب . قال : قال حيوة : أخبرني أبو صخر عن يزيد بن قسيط ، عن عروة بن الزبير ، عن عائشة ؛ أن رسول الله ﷺ أمر بكبش أقرن ، يطأ في سواد ، ويبرك في سواد ، وينظر في سواد . فأتي به ليضحي به . فقال لها « يا عائشة ! هلمي المدية » . ثم قال « اشحذيها بحجر » ففعلت . ثم أخذها ، وأخذ الكبش فأضجعه . ثم ذبحه . ثم قال « باسم الله . اللهم ! تقبل من محمد وآل محمد . ومن أمة محمد » ثم ضحى به .

19 — (1967) .... : Âişe (R) den (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) paçaları, göğsü ve gözlerinin etrafı kara-ak, boynuzlu bir koçu emretti. Bu koç kurban etmesi için Peygamber'e getirildi. Kendisi Âişe'ye : «Yâ Âişe! Bana bıçağı getir!» buyurdu. Sonra : «Bıçağı taşla bileyib keskinleşdir!» dedi. Ben bu işleri yaptım. Sonra Peygamber bıçağı aldı, koçu da aldı. Onu aldıkdan sonra : «BİSMİLLÂH [5]. ALLÂHUMME! TEKABBEL MİN MUHAMMED'İN VE ÂLİ MUHAMMEDİN VE MİN UMMETİ MUHAMMEDİN (= Bismillâh, yâ Allâh! Muhammed'den, Muhammed âilesinden ve Muhammed ummetinden kabûl et)» dedi sonra onu kesib kurban etti.

(٤) باب جواز الذبح بكل ما أنهر الدم، إلا السن والظفر وسائر العظام

٢٠ – (١٩٦٨) حدثنا محمد بن المثنى العنزي . حدثنا يحيى بن سعيد عن سفيان . حدثني أبي عن عباية بن رفاعة بن رافع بن خديج ، عن رافع بن خديج . قلت : يا رسول الله ! إنا لاقو العدو غدا . وليست معنا مدى . قال ﷺ « أعجل أو أرني . ما أنهر الدم ، وذكر اسم الله فكل . ليس السن والظفر . وسأحدثك . أما السن فعظم . وأما الظفر فمدى الحبشة » قال : وأصبنا نهب إبل وغنم . فند منها بعير . فرماه رجل بسهم فحبسه . فقال رسول الله ﷺ « إن لهذه الإبل أوابد كأوابد الوحش . فإذا غلبكم منها شيء ، فاصنعوا به هكذا » .

5. Tesmiye ederken yani BİSMİLLÂH derken besmeledeki *Rahmân* ve *Rahîm* sıfatlarını zikretmek o makama münâsib düşmez.

BİSMİLLÂH demek vâcib, kesme esnâsında tekbîr almak, hayvanı sol yanına yatırıb sağ yanına basmak müstehabdır.

(4) DİŞ, TIRNAK VE DİĞER KEMİKLER MÜSTESNÂ KAN AKITAN HER ŞEYLE KESMENİN CEVÂZI BÂBI

20 — (1968) .... : Rafi' ibn Hadîc (R) dedi ki : Ben : Yâ Rasûlallah! Bizler yarın düşmana kavuşacağız. Halbuki beraberimizde bıçak da yokdur. (Kılıçlarımızı hayvan keserek köreltmeyiz, bu takdîrde kamışla hayvan boğazlıyabilir miyiz?) diye sordum. «Hayvanın kendi kendine ölmemesi için acele davran. Bol kan akıtan her şeyle kesim yapılır ve üzerine ALLÂH'IN İSMİ anılırsa onu ye. Yalnız dişle tırnak müstesnâdır. Bunun sebebini sana tahdîs edeceğim : Dişe gelince o bir kemikdir (kesmez), tırnak ise Habeş'lilerin kesim vâsıtaları (bıçakları)- dır» buyurdu. Rafi' dedi ki : Biz deve ve davar nevinden ganîmete nâil olduk. Bu sırada develerden birisi kaçmışdı. Derken mücâhidlerden bir kimse onu ok atıb vurdu da bu sûretle hayvanı durdurdu. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Vahşi hayvanların firârîleri gibi bu hayvanların da muhakkak firâr edib kaçanları vardır. Bunlardan herhangi biri size galebe ederse ona işte böyle muâmele ediniz» buyurdu.

٢١ — (...) وحدّثنا إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَبَايَةَ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ . قَالَ : كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللّٰهِ ﷺ بِذِي الْحُلَيْفَةِ مِنْ تِهَامَةَ : فَأَصَبْنَا غَنَمًا وَإِبِلًا . فَعَجِلَ الْقَوْمُ . فَأَغْلَوْا بِهَا الْقُدُورَ . فَأَمَرَ بِهَا فَكُفِئَتْ . ثُمَّ عَدَلَ عَشْرًا مِنَ الْغَنَمِ بِجَزُورٍ . وَذَكَرَ بَاقِيَ الْحَدِيثِ كَنَحْوِ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ .

21 — ( ) .... : Râfi' ibn Hadîc (R) şöyle dedi : Bizler (Huneyn dönüşünde) Tıhâmeden sayılan Zulhuleyfede Rasûlullah (S) ile beraber bulunduk. Bir çok koyun ve deve ele geçirmişdik. Sahâbîler — acıktıkları için — acele edib bu ganîmet koyunlarından ve develerinden bir kısmını kesdiler ve onları tencerelere yerleştirerek kaynattılar. Derken Peygamber emretti ve tencereler devrildi. Sonra (ganîmet mallarını taksîm etti de bu taksîmde o günün râyicine göre) on koyunu bir deveye denk tuttu... Buradaki râvî de hadîsin bundan sonrasını yukarıki (20 rakamlı) Yahyâ ibn Saîd hadîsi tarzında zikretmişdir [6].

---

6. Peygamber'in kaynamakda olan tencerelerin eğilib sularının dökülmesini emretmesi şüphesiz bir cezâ idi. Bu şiddetli emrin çıkarılması, artık musliman gazîlerin harb diyârından, İslâm diyârına vâsıl olmaları ve İslâm yurdunun ise müşterek ganîmet malının taksîminden önce yenilmesi câiz olmayan bir mahal bulunması cihetiyledir. Taksîminden evvel ganîmet malı, yalnız harb diyârında mübâh olarak yenilebilirdi. Etlerin de tencerelerden dökülmesi emredilmemişdir. Çünkü bu etler gâzîlerin malıdır. Dökmek ise malı zâyi' kılmak idi. Mal zâyi' etmekten ise her vesîle ile nehy buyurulmakda idi.

٢٢ – (...) وحدّثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، عَنْ عَبَايَةَ، عَنْ جَدِّهِ رَافِعٍ. ثُمَّ حَدَّثَنِيهِ عُمَرُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبَايَةَ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعِ ابْنِ خَدِيجٍ، عَنْ جَدِّهِ. قَالَ: قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّا لَاقُو الْعَدُوِّ غَدًا. وَلَيْسَ مَعَنَا مُدًى. فَنُذَكِّي بِاللِّيطِ؟ وَذَكَرَ الْحَدِيثَ بِقِصَّتِهِ. وَقَالَ: فَنَدَّ عَلَيْنَا بَعِيرٌ مِنْهَا. فَرَمَيْنَاهُ بِالنَّبْلِ حَتَّى وَهَصْنَاهُ.

(...) وَحَدَّثَنِيهِ الْقَاسِمُ بْنُ زَكَرِيَّاءَ. حَدَّثَنَا حُسَيْنُ بْنُ عَلِيٍّ عَنْ زَائِدَةَ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ، بِهَذَا الإِسْنَادِ، الْحَدِيثَ إِلَى آخِرِهِ بِتَمَامِهِ. وَقَالَ فِيهِ: وَلَيْسَتْ مَعَنَا مُدًى، أَفَنَذْبَحُ بِالْقَصَبِ.

22 — ( ) .... : Buradaki râvî de Rafi' ibn Hadîc (R) in : Biz : Yâ Rasûlallah! Yarın düşmanla karşılaşacağız. Halbuki beraberimizde bıçaklar yokdur. Binâenaleyh ihtiyâc sırasında kamış kabuğu ile kesebilir miyiz? diye sorduk dediğini rivâyet etmiş ve hadîsin bütününü zikretmişdir. Burada Râfi' : Bu ganîmet develerinden bir deve bizden kaçtı. Biz de onu şiddetli bir ok yağmuruna tutduk ve nihâyet yere düşürdük demişdir [7].

Develerin, koyunların umûmî taksîmine gelince, bunlarda o günkü râyice göre on koyunun kıymeti orta halli bir devenin tutarına denk sayılmışdır. Huneyn ganîmetlerinin taksîminde tutulan bu nisbet ve muâdelet, kurbandaki bir sığırın yedi koyun yerine ikame edilmesi kaidesine muhâlif olmaz. Kurbandaki bu kaide, koyunla orta bir devenin kıymetinde gâlib ve şâyı' olan râyic üzerine kurulmuşdur.

7. Bu hadîslerden şu hükümler alınmışdır :

a. İslâm hudûduna girdikden sonra taksîm edilmeden ganîmet malının yenmesi câiz olmadığı.

b. Evqil hayvan firâr eder de tutmak mumkin olmazsa av avlar gibi tezkiyenin cevâzı.

c. Şer'î tezkiye şartlarından birisi bol ken akıtmak olduğu. Hadîsde istisnâ edilen şeylerden başka kan akıtacak büyük küçük herhangi bir şeyle tezkiyenin câiz olduğu.

Hayvanın bir an evvel hayatdan kurtulması, azâb ve ızdırabdan râhata erebilmesi için bol kan akıtılması istenmişdir. Bunu hadîsde mecâz yolu ile «inhâru'd-dem (= bol kan akıtmak)» ta'bîri, üstün bir belâğatla ifâde etmektedir. Bu bol kan akıtmanın nasıl ve nereden kesilmek ile olacağı husûsunda teferruât ve çeşitli görüşler varsa da umumiyetle şu dört şeyin veya çoğunun kesilmesi îcâb ettiği ileri sürülür : Hulkum (= boğaz), merî' (= boğaza bitişik olan yemek ve su borusu), vecedân (= boğaz çukurunun iki tarafındaki iki kalın damar, bunlara verîdân dahi denir ki can damarlarıdır. Türkçe'de şâh damarları denmekle meşhûrdur).

d. Hayvan boğazlanırken BESMELE çekilmesi. Çünkü Râfi' hadîsinde Peygamber BESMELE'yi kesmeye yaklaştırarak, mübâh kılmayı bu iki şarta bağlamışdır. İki şeye ta'lîk edilen ibâha bunlardan herhangi birinin yok olması ile yok olur. Mâlik ile Ebû Hanîfe bu hadîsle bu sûretle ihticâc ederek BESMELE çekilmesini bir şart olarak kabûl etmişlerdir. Şâfiî ise BESMELE'yi şart etmemişdir. Binâenaleyh gerek bilerek, gerek unutarak BESMELEsiz kesilen hayvanın eti İmâm Şâfiî'ye göre yenilir...

Amma bütün bu teferruatın üstünde açık ve sarîh olan Kur'ân ve Peygamber emri, ALLÂH'IN İSMİni anmak esâsıdır. Müctehidlerin bu ictihadları asılda değil de teferruât ve çeşitli durumlara kolayca tatbîk sûretlerindedir.

( ) .... : Buradaki râvî de Saîd ibn Mesrûk'dan bu isnâd ile o hadîsi sonuna kadar tamamıyle rivâyet etmiştir. Râvî burada : Bizim beraberimizde bıçaklar yokdur. Bizler bu halde kamışla kesebilir miyiz? diye sormuşdur.

٢٣ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْوَلِيدِ بْنِ عَبْدِ الْحَمِيدِ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ مَسْرُوقٍ ، عَنْ عَبَايَةَ بْنِ رِفَاعَةَ بْنِ رَافِعٍ ، عَنْ رَافِعِ بْنِ خَدِيجٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّا لَاقُو الْعَدُوِّ غَدًا . وَلَيْسَ مَعَنَا مُدًى . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَلَمْ يَذْكُرْ : فَعَجِلَ الْقَوْمُ فَأَغْلَوْا بِهَا الْقُدُورَ فَأَمَرَ بِهَا فَكُفِئَتْ . وَذَكَرَ سَائِرَ الْقِصَّةِ .

23 — ( ) .... : Buradaki râvî da, Râfi' ibn Hadîc'in : Yâ Rasûlallah! Bizler yarın düşmana kavuşacağız. Halbuki beraberimizde bıçaklarda yokdur? diye sorduğunu rivâyet edib hadîsin tamamını zikretmişdir. Fakat burada : Sahâbîler acele davranıb o hayvanlardan bir kısmını tencerelerde kaynatdılar, Peygamber de emir verdi ve tencereler devrildi sözlerini zikretmedi. Kıssanın geri kalanını tamâmıyle zikretti.

(٥) باب بيان ما كان من النهى عن أكل لحوم الأضاحى بعد ثلاث فى أول الإسلام . وبيان نسخه وإباحته إلى متى شاء

٢٤ – (١٩٦٩) حدثنى عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . حَدَّثَنَا الزُّهْرِيُّ عَنْ أَبِي عُبَيْدٍ . قَالَ : شَهِدْتُ الْعِيدَ مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ . فَبَدَأَ بِالصَّلَاةِ قَبْلَ الْخُطْبَةِ . وَقَالَ : إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَانَا أَنْ نَأْكُلَ مِنْ لُحُومِ نُسُكِنَا بَعْدَ ثَلَاثٍ .

(5) İSLÂM'IN EVVELİNDE KURBAN ETLERİNİN ÜÇ GÜNDEN SONRAYA BIRAKILIB YENİLMESİNİN NEHYEDİLMESİNİ VE SONRA BU NEHYİN KALDIRILARAK KURBAN ETLERİNİN İSTENİLDİĞİ KADAR BIRAKILIB YENİLMESİNİN MÜBÂH KILINMASINI BEYÂN BÂBI

24 — (1969) .... : Ebû Ubeyd dedi ki, ben Ali ibn Ebî Tâlib ile beraber bayramda hâzır bulundum. Ali hutbeden evvel evvelâ namaza başlayıb kıldırdı ve hutbede : Rasûlullah (S) bizleri kurbanlarımızın etlerinden üç gün sonraya bırakıb yememizi nehyetti dedi.

٢٥ – (...) حدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . حدثني يونس عن ابن شهاب . حدثني أبو عبيد، مولى ابن أزهر؛ أنه شهد العيد مع عمر بن الخطاب . قال : ثم صليت مع علي بن أبي طالب . قال فصلى لنا قبل الخطبة . ثم خطب الناس فقال : إن رسول الله ﷺ قد نهاكم أن تأكلوا لحوم نسككم فوق ثلاث ليال . فلا تأكلوا .

(...) وحدثني زهير بن حرب . حدثنا يعقوب بن إبراهيم . حدثنا ابن أخي ابن شهاب . ح وحدثنا حسن الحلواني . حدثنا يعقوب بن إبراهيم . حدثنا أبي عن صالح . ح وحدثنا عبد بن حميد . أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر . كلهم عن الزهري، بهذا الإسناد، مثله .

25 — ( ) .... : İbn Ezher'in azadlısı Ebû Ubeyd, kendisinin Umer ibn Hattâb ile beraber bayramda hâzır bulunduğunu tahdîs etti ve şöyle dedi : Sonra ben Ali ibn Ebî Tâlib (R) ile beraber bayram namazı kıldım. Ali bize hutbeden evvel bayram namazını kıldırdı. Sonra da insanlara hıtâben hutbe îrâd etti ve : Şüphesiz ki Rasûlullah (S) sizleri kurbanlarınızın etlerini üç geceden sonraya bırakıb yemenizden nehyetmişdir. Artık sizler de üç günden sonraya et bırakıb da yemeyiniz dedi.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhrî'den olmak üzere bu isnâdla yukarki hadîs-gibi rivâyet etmişlerdir.

٢٦ – (١٩٧٠) وحدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا ليث . ح وحدثني محمد بن رمح . أخبرنا الليث عن نافع، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ؛ أنه قال « لا يأكل أحد من لحم أضحيته فوق ثلاثة أيام ».

(...) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن جريج . ح وحدثني محمد بن رافع . حدثنا ابن أبي فديك . أخبرنا الضحاك (يعني ابن عثمان) . كلاهما عن نافع، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ . بمثل حديث الليث .

26 — (1970) .... : İbn Umer (R) den : Peygamber (S) : «Hiç bir kimse üç günden sonra kurbanının etinden yemesin» buyurmuşdur.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Nâfi'den, o da İbn Umerden, o da Peygamber'den yukarıki Leys hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

٢٧ - (...) وحدثنا ابنُ أبي عُمَرَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ (قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ عَبْدٌ : أَخْبَرَنَا عَبْدُالرَّزَّاقِ) . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى أَنْ تُؤْكَلَ لُحُومُ الأَضَاحِي بَعْدَ ثَلَاثٍ .

قَالَ سَالِمٌ : فَكَانَ ابْنُ عُمَرَ لَا يَأْكُلُ لُحُومَ الأَضَاحِي فَوْقَ ثَلَاثٍ . وَقَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ : بَعْدَ ثَلَاثٍ .

27 — ( ) .... : Ma'mer, Zuhrî'den, o da Sâlim'den, o da İbn Umer (R) den; Rasûlullah (S) kurbanların etlerinin üç günden sonra yenilmesini nehy etmişdir diye haber verdi. Sâlim : İbn Umer kurbanların etlerini üç günden sonra yemez idi dedi. Râvî İbn Ebû Umer de : Üçden sonra, diye rivâyet etmişdir.

٢٨ - (١٩٧١) حدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا رَوْحٌ . حَدَّثَنَا مَالِكٌ عَنْ عَبْدِ اللهِ ابْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ وَاقِدٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنْ أَكْلِ لُحُومِ الضَّحَايَا بَعْدَ ثَلَاثٍ. قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ : فَذَكَرْتُ ذَٰلِكَ لِعَمْرَةَ فَقَالَتْ : صَدَقَ . سَمِعْتُ عَائِشَةَ تَقُولُ : دَفَّ أَهْلُ أَبْيَاتٍ مِنْ أَهْلِ الْبَادِيَةِ حَضْرَةَ الأَضْحَى ، زَمَنَ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « ادَّخِرُوا ثَلَاثًا . ثُمَّ تَصَدَّقُوا بِمَا بَقِيَ » فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَٰلِكَ قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّ النَّاسَ يَتَّخِذُونَ الأَسْقِيَةَ مِنْ ضَحَايَاهُمْ . وَيَجْمِلُونَ مِنْهَا الْوَدَكَ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « وَمَا ذَاكَ ؟ » قَالُوا : نَهَيْتَ أَنْ تُؤْكَلَ لُحُومُ الضَّحَايَا بَعْدَ ثَلَاثٍ . فَقَالَ « إِنَّمَا نَهَيْتُكُمْ مِنْ أَجْلِ الدَّافَّةِ الَّتِي دَفَّتْ . فَكُلُوا وَادَّخِرُوا وَتَصَدَّقُوا » .

28 — (1917) Bize Ishâk ibn İbrahim el-Hanzalî tahdîs etti. Bize Ravh haber verdi. Bize Mâlik, Abdullah ibn Ebî Bekr'den, o da Abdullah ibn Vâkıd'dan tahdîs etti. Abdullah ibn Vâkıd : Rasûlullah (S) kurbanların etlerini üç günden sonra yemekden nehy etti dedi. Abdullah ibn Ebî Bekr dedi ki : Ben bunu Amre kadına zikrettim. Amre de şöyle dedi : Abdullah ibn Vâkıd doğru söyledi. Ben de Âişe'den işittim o şöyle diyordu : Rasûlullah zamanında çöl ahâlisinden birçok evler halkı kurban bayramına yakın Medîne'ye doğru yavaş yavaş yürüyüb geldiler. Fakîr çöl halkının geldiğini görünce Rasûlullah sahâbîlerine : «Kurbanlarınızın etlerini üç gün tutabilirsiniz. Sonra ne geri kalmışsa tasadduk ediniz» buyurdu.

Bu yılı ta'kîb eden yıl olunca sahâbîler : Yâ Rasûlallah! Bir takım insanlar kurbanlarından kablar dolusu erzak ediniyorlar, kurban etlerinden yağ eritib biriktiriyorlar dediler. Rasûlullah : «Pek iyi bunu bana ne için söylüyorsunuz?» buyurdu. Sahâbîler : Geçen sene kurban etleri-

nin üç günden sonra yenilmesini nehyetmişdin (de ondan soruyoruz) de diler. Bunun üzerine Rasûlullah : «Ben o zaman ancak kütleler hâlinde yavaş yavaş akın edib gelen fakîr çöl ahâlisinden dolayı sizleri bundan nehy etmişdim. Artık şimdi kurban etlerinizi yeyiniz, biriktiriniz ve tasadduk ediniz» buyurdu.

٢٩ — (١٩٧٢) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن أبي الزبير ، عن جابر ، عن النبي ﷺ ؛ أنه نهى عن أكل لحوم الضحايا بعد ثلاث . ثم قال بعد « كلوا وتزودوا وادخروا » .

29 — (1972) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Ebuzzubeyr'den, o da Câbir (R) den : Peygamber (S), kurbanların etlerini üç günden fazla bir zamanda yemekden nehy etti. Sonra bunun ardından bir zaman geçince de : «Kurban etlerinizi yeyiniz, (kavurub) azık yapınız ve biriktiriniz» buyurdu.

٣٠ — (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا علي بن مسهر . ح وحدثنا يحيى بن أيوب . حدثنا ابن علية . كلاهما عن ابن جريج ، عن عطاء ، عن جابر . ح وحدثني محمد بن حاتم (واللفظ له) حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن جريج . حدثنا عطاء قال: سمعت جابر بن عبد الله يقول: كنا لا نأكل من لحوم بدننا فوق ثلاث منى . فأرخص لنا رسول الله ﷺ . فقال « كلوا وتزودوا » .

قلت لعطاء : قال جابر : حتى جئنا المدينة ؟ قال : نعم .

30 — ( ) .... : Atâ tahdîs edib dedi ki : Ben Câbir ibn Abdillah (R) dan işittim şöyle diyordu : Biz, Minâ'da kaldığımız üç günden fazla bir zamanda kurban develerimizin etlerinden yemezdik. (Üç günden arta kalan eti sadaka yapardık). Sonra Rasûlullah (S) bizlere ruhsat verdi ve : «Kurban etlerinizi yeyiniz ve azık edininiz» buyurdu.

Râvî İbn Cureyc, Atâ'ya : Câbir, tâ Medîne'ye gelinceye kadar dedi mi? diye sordum. Atâ : Evet dedi.

٣١ — (...) حدثنا إسحق بن إبراهيم . أخبرنا زكرياء بن عدي عن عبيد الله بن عمرو ، عن زيد بن أبي أنيسة ، عن عطاء بن أبي رباح ، عن جابر بن عبد الله . قال : كنا لا نمسك لحوم الأضاحي فوق ثلاث . فأمرنا رسول الله ﷺ أن نتزود منها ، ونأكل منها (يعني فوق ثلاث) .

31 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Biz kurbanların etlerini üç günden fazla evlerimizde tutmaz idik. Müteâkiben Ra-

sûlullah (S) — üç günden sonraki zamanlara da şâmil olmak üzere — kurbanların etlerinden azıklar edinmemizi ve yememizi emir buyurdu.

٣٢ – (..) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا سفيان بن عيينة عن عمرو ، عن عطاء ، عن جابر . قال : كنا نتزودها إلى المدينة، على عهد رسول الله ﷺ.

32 — ( ) .... : Câbir (R) : Rasûlullah (S) zamanında biz hedy kurbanlarımızın etini Medîne'ye getirir, azık yapardık demişdir.

٣٣ – (١٩٧٣) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الأعلى عن الجريري ، عن أبي نضرة ، عن أبي سعيد الخدري . ح وحدثنا محمد بن المثنى . حدثنا عبد الأعلى . حدثنا سعيد عن قتادة ، عن أبي نضرة ، عن أبي سعيد الخدري . قال : قال رسول الله ﷺ « يا أهل المدينة ! لا تأكلوا لحوم الأضاحي فوق ثلاث » (وقال ابن المثنى : ثلاثة أيام) .

فشكوا إلى رسول الله ﷺ أن لهم عيالا وحشما وخدما . فقال « كلوا وأطعموا واحبسوا أو ادخروا » . قال ابن المثنى : شك عبد الأعلى .

33 — (1973) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Ey Medîne ahâlisi! Kurbanların etlerini üç günden sonra yemeyiniz» buyurdu. Müteakiben sahâbîler Rasûlullah'a kendilerinin bir takım çoluk çocukları, kendilerine sığınmış insanları ve hizmetçileri olduğunu arz ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah : «Kurban etlerinizi yeyiniz, başkalarına da yediriniz, evlerinizde tutunuz yahut biriktiriniz» buyurdu. İbnu'l-Müsennâ : Şüphe eden Abdu'l-A'lâ'dır dedi.

٣٤ – (١٩٧٤) حدثنا إسحق بن منصور . أخبرنا أبو عاصم عن يزيد بن أبي عبيد ، عن سلمة ابن الأكوع ؛ أن رسول الله ﷺ قال « من ضحى منكم فلا يصبحن في بيته ، بعد ثالثة ، شيئا » . فلما كان في العام المقبل قالوا : يا رسول الله ! نفعل كما فعلنا عام أول ؟ فقال « لا . إن ذاك عام كان الناس فيه بجهد . فأردت أن يفشو فيهم » .

34 — (1974) .... : Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) dan (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) : «Sizden her kim kurban keserse bayramın üçüncü gecesinden sonra evinde kurban etinden bir şey bulunduğu halde sabahlamasın» buyurdu. Ertesi seneye girdiğimiz zaman sahâbîler : Yâ Rasûlallah! Kurban etlerini geçen sene yapdığımız gibi mi yapacağız (yani dağıtacak mıyız)? diye sordular. Rasûlullah : «Hayır (bu yıl yeyin, yedirin,

azık da edinin). Çünkü geçen sene halk arasında geçim zorluğu vardı. Bu sebeple kurban etlerinin halk arasında dağılmasını (ve muhtacların faydalanmasını) arzu etdim» buyurdu [8].

٣٥ – (١٩٧٥) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا مَعْنُ بْنُ عِيسَى . حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ أَبِي الزَّاهِرِيَّةِ ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ ، عَنْ ثَوْبَانَ . قَالَ : ذَبَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ضَحِيَّتَهُ ثُمَّ قَالَ « يَا ثَوْبَانُ ! أَصْلِحْ لَحْمَ هَٰذِهِ » فَلَمْ أَزَلْ أُطْعِمُهُ مِنْهَا حَتَّىٰ قَدِمَ الْمَدِينَةَ .

(...) وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ رَافِعٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ . كِلَاهُمَا عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ .

35 — (1975) .... : Sevbân (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) kurbanını kesdi. Sonra da bana: «Yâ Sevbân. Şu kurbanın etini islâh et» buyurdu. Ben artık bu hazırladığım etden tâ Medîne'ye gelinceye kadar Peygamber'e yedirmekde devâm etdim [9].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Muâviyetubnu Sâlih'den olmak üzere bu isnâdla rivâyet etmişlerdir.

٣٦ – (...) وحَدَّثَنِي إِسْحَٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا أَبُو مُسْهِرٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ بْنُ حَمْزَةَ . حَدَّثَنِي الزُّبَيْدِيُّ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ ثَوْبَانَ مَوْلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ ، فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ « أَصْلِحْ هَٰذَا اللَّحْمَ » قَالَ فَأَصْلَحْتُهُ . فَلَمْ يَزَلْ يَأْكُلُ مِنْهُ حَتَّىٰ بَلَغَ الْمَدِينَةَ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الدَّارِمِيُّ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ . حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ بْنُ حَمْزَةَ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ . وَلَمْ يَقُلْ : فِي حَجَّةِ الْوَدَاعِ .

---

8. Bu hadîsin de ilk kısmında kurban etinden sâhibinin üç günden fazla istifade etmesi ve azık edinib kavurma yapması harâm kılınmışdır. Hadîsin ikinci kısmında ise bu nehyin bir sebebe, halkın geçim husûsunda zorluk çektiği bir zarûret hâline müstenid olduğu beyân edilmiş ve o zarûretin kalkması üzerine artık kendilerinin yemeleri, fakîrlere dağıtmaları, bir kısmını da azık edinmeleri ve üç günden uzun zamanlar içinde de yemeleri tecvîz edilmişdir.

9. «Bunun etini ıslah et» emrinden maksad, eti birazcık kaynatmak ve sonra iki taş arasına koyub kuru et oluncaya kadar bırakmak sûretiyle *kadîd* denilen kurumuş bir et hazırlamakdır. Böylece et hem bozulmakdan korunmuş ve hem de sefer için gâyet elverişli bir azık hâline getirilmiş olmaktadır.

36 — ( ) .... : Rasûlullah'ın hizmetçisi Sevbân (R) dedi ki: Rasûlullah (S) vedâ haccında bana, «şu eti ıslah et» emrini verdi. Ben de o eti (biraz kaynatmak sonra iki taş arasına koyub kuru et oluncaya kadar bırakmak sûretiyle sefer için hazırlayıb) ıslah ettim. Müteâkiben Rasûlullah tâ Medîne'ye ulaşıncaya kadar hep ondan yemekde devam etti.

( ) .... : Buradaki râvîler de, Yahyâ ibn Hamze'nin bu isnâdla tahdîs ettiğini rivâyet ettiler. Râvî burada: «Vedâ haccında» fıkrasını söylememişdir.

٣٧ — (١٩٧٧) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ : عَنْ أَبِي سِنَانٍ . وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : عَنْ ضِرَارِ بْنِ مُرَّةَ) عَنْ مُحَارِبٍ ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ . حَدَّثَنَا ضِرَارُ بْنُ مُرَّةَ، أَبُو سِنَانٍ عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَهَيْتُكُمْ عَنْ زِيَارَةِ الْقُبُورِ ، فَزُورُوهَا . وَنَهَيْتُكُمْ عَنْ لُحُومِ الْأَضَاحِي فَوْقَ ثَلَاثٍ، فَأَمْسِكُوا مَا بَدَا لَكُمْ . وَنَهَيْتُكُمْ عَنِ النَّبِيذِ إِلَّا فِي سِقَاءٍ ، فَاشْرَبُوا فِي الْأَسْقِيَةِ كُلِّهَا . وَلَا تَشْرَبُوا مُسْكِرًا » .

(...) وحدثني حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ عَلْقَمَةَ بْنِ مَرْثَدٍ ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « كُنْتُ نَهَيْتُكُمْ » فَذَكَرَ بِمَعْنَى حَدِيثِ أَبِي سِنَانٍ .

37 — (1977) .... : Abdullah ibn Bureyde'den; babası Bureyde (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) buyurdu ki: «Ben sizleri kabirlere ziyâretden nehyetmiştim. Artık kabirleri ziyâret edebilirsiniz ve ben sizleri kurbanların etlerini üç günden fazla tutmanızdan da nehyetmişdim. Artık bundan böyle size nasıl uygun görülürse öylece tutabilirsiniz. Ben sizleri ancak bir takım deri kablardan olmak müstesnâ **nebîzden** de nehyetmişdim. Artık bundan böyle her çeşit kablardan içebilirsiniz. Yalnız sarhoş edici olan içkilerden içmeyiniz.» [10].

---

10. Bu, kendisinde nâsıh ile mensûhun beraberce tasrîh edildiği hadîslerdendir. Âlimler dediler ki: Hadîsin neshi bazan burada olduğu gibi bizzât nass ile bilinir. Bazan:

« كان اخرألامرين من رسول الله صلعم ترك الوضوء مما مست النار

= Ateş dokunan şeylerden abdest almayı terk etmek, Rasûlullah'dan sâbit olan iki emrin sonuncusu olmuşdur» hadîsinde olduğu gibi sahâbînin haber vermesi ile bilinir. Bazan, cem' etmek imkansız olduğunda târih ile; bazan dördüncü defa da şarâb içen kimsenin öldürülmesi hadîsi gibi icmâ' ile olur. İcmâ' aslında nesh etmez. Lakin bir nâsih'in varlığına delâlet eder (Nevevî).

( ) .... : Buradaki râvi de Bureyde'nin, Rasûlullah (S) «ben sizleri nehy etmişdim...» buyurdu dediğini rivâyet edib yukarıki Ebû Sinân hadîsi tarzında zikretmişdir.

(٦) باب الفرع والعتيرة

٣٨ – (١٩٧٦) حدثنا يحيى بن يحيى التميمي وأبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب (قال يحيى: أخبرنا. وقال الآخرون: حدثنا سفيان بن عيينة) عن الزهري، عن سعيد، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. ح وحدثني محمد بن رافع وعبد بن حميد (قال عبد: أخبرنا. وقال ابن رافع: حدثنا عبد الرزاق). أخبرنا معمر عن الزهري، عن ابن المسيب، عن أبي هريرة، قال: قال رسول الله ﷺ «لا فرع ولا عتيرة».

زاد ابن رافع في روايته: والفرع أول النتاج كان ينتج لهم فيذبحونه.

(6) FERAA VE ATÎRA (KURBANLARI) BÂBI

38 — (1976) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki : Rasûlullah (S) : «(İslâm'da) feraa ve atîra yokdur» buyurdu. Râvî İbn Râfi' kendi rivâyetinde : Feraa, deve ve koyun makûlesi hayvanların ilk doğurdukları yavrularıdır. Câhiliyetde müşrikler bu ilk yavruları putlarına kurban ederlerdi îzâhını ziyâde etmişdir[11].

(٧) باب نهي من دخل عليه عشر ذي الحجة، وهو مريد التضحية، أن يأخذ من شعره أو أظفاره شيئا

٣٩ – (١٩٧٧) حدثنا ابن أبي عمر المكي. حدثنا سفيان عن عبد الرحمن بن حميد بن عبد الرحمن ابن عوف. سمع سعيد بن المسيب يحدث عن أم سلمة؛ أن النبي ﷺ قال «إذا دخلت العشر، وأراد أحدكم أن يضحي، فلا يمس من شعره وبشره شيئا».

قيل لسفيان: فإن بعضهم لا يرفعه. قال: لكني أرفعه.

11. Hadîs metninin sonundaki feraa'ya âid tefsîr, râvîlerden Zuhrî'ye âiddir denilmişdir. Atîre'nin de receb ayında putlar için kesib kanı putun başına dökülen koyun kurbanı olduğu bildirilmişdir. Câhiliyet devrinde müşriklerin putlar için kesib de bereket ve ibâdet umdukları bu iki türlü kurban âdeti İslâm devrinde kaldırılmışdır. İslâm devrinde kurbanlar sırf Allah rızası için kesilir olmuşdur. Böylece insanlığa musallat olan birçok bâtıl i'tikâdlar, fuzûli işler ve masraflar, hulâsa i'tikadî ve amelî birçok hurâfeler İslâm inkılâbı ile kaldırılıb temizlenmişdir.

(7) KURBAN KESMEK İSTEYEREK ZULHICCE AYININ ONUNA GİREN KİMSEYİ SAÇLARINDAN YAHUT TIRNAKLARINDAN BİR ŞEY ALMASINI NEHY BÂBI

39 — (1977) .... : Saîd ibn Müseyyeb, Ummu Seleme (R) den şöyle tahdîs eder : Peygamber (S) şöyle buyurdu : «Sizden herhangi biriniz kurban kesmek istediği halde Zulhıccenin onu girerse artık saçlarından ve bedeninden hiçbir şeye dokunmasın» [12].

Râvî Sufyân'a : Râvîlerin bazısı bu hàdîsi Peygamber'e kadar yükseltmiyorlar? diye soruldu da Sufyân : Fakat ben bu hadîsi Peygamber'e ref' edib yükseltiyorum dedi.

٤٠ — (...) وحدثناه إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ . حَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ حُمَيْدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ تَرْفَعُهُ . قَالَ « إِذَا دَخَلَ الْعَشْرُ ، وَعِنْدَهُ أُضْحِيَّةٌ، يُرِيدُ أَنْ يُضَحِّيَ ، فَلَا يَأْخُذَنَّ شَعْرًا وَلَا يَقْلِمَنَّ ظُفُرًا » .

40 — ( ) .... : Ummu Seleme (R) hadîsi Peygamber'e yükselterek Peygamber (S) in şöyle buyurduğunu rivâyet etmişdir : «Kimin yanında bir kurbanlık bulunduğu ve kurban kesmek de istediği halde Zulhıccenin onu girerse artık o kimse vucûdundan hiçbir saç almasın, tırnakları da kesmesin».

٤١ — (...) وحدثني حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ كَثِيرٍ الْعَنْبَرِيُّ، أَبُو غَسَّانَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ مُسْلِمٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ ، عَنْ أُمِّ سَلَمَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِذَا رَأَيْتُمْ هِلَالَ ذِي الْحِجَّةِ ، وَأَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يُضَحِّيَ ، فَلْيُمْسِكْ عَنْ شَعْرِهِ وَأَظْفَارِهِ » .

(...) وحدثنا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ الْحَكَمِ الْهَاشِمِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَالِكِ ابْنِ أَنَسٍ ، عَنْ عُمَرَ أَوْ عَمْرِو بْنِ مُسْلِمٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، نَحْوَهُ .

41 — ( ) .... : Şu'be, Mâlik ibn Enes'den, o da Umer ibn Muslim'den, o da Saîd ibn Müseyyeb'den, o da Ummu Seleme (R) den tahdîs etti ki : Peygamber (S) : «Zulhıcce hilâlini gördüğünüz zaman sizden her-

12. Bu sırada bedenden saç, kıl ve tırnak almayı nehyden maksad, bunları kesmek, kısaltmak, yolmak yahut hamam otu ve diğer sûretlerle gidermeyi nehydir. Bu nehiydeki hikmet de insan bedeninin ateşden âzad olması için bütün cüz'lerinin kâmil ve tam olarak bâki kalmasıdır (Nevevî).

Hulâsa kurban kesme ibâdetini îfâ ederken mümkin olduğu kadar fıtrî ve tabîî hâli muhâfaza etmeğe çalışmak yüce Şâriin yüce maksadlarından biridir. Nitekim hacc fiilleri esnâsında da bu husûslara çok önem verilmişdir.

hangi biriniz kurban kesmek niyetinde bulunursa kurban kesinceye kadar vucûdundaki saç ve kılları ile tırnaklarını kesmekden vazgeçsin» buyurmuşdur.

( ) .... : Burada da Şu'be, Mâlik ibn Enes'den, o da Umer'den yahut Amr ibn Muslim'den bu isnâdla yukarıki hadîs tarzında rivâyet etti.

٤٢ – (...) وحدثني عبيد الله بن معاذ العنبري. حدثنا أبي. حدثنا محمد بن عمرو الليثي عن عمر ابن مسلم بن عمار بن أكيمة الليثي، قال: سمعت سعيد بن المسيب يقول: سمعت أم سلمة، زوج النبي ﷺ تقول: قال رسول الله ﷺ «من كان له ذبح يذبحه، فإذا أهل هلال ذي الحجة، فلا يأخذن من شعره ولا من أظفاره شيئا، حتى يضحي».

(...) حدثني الحسن بن علي الحلواني. حدثنا أبو أسامة. حدثني محمد بن عمرو. حدثنا عمرو بن مسلم بن عمار الليثي. قال: كنا في الحمام قبيل الأضحى. فاطلى فيه ناس. فقال بعض أهل الحمام: إن سعيد بن المسيب يكره هذا، أو ينهى عنه. فلقيت سعيد بن المسيب فذكرت ذلك له. فقال: يا ابن أخي! هذا حديث قد نسي وترك. حدثتني أم سلمة، زوج النبي ﷺ، قالت: قال رسول الله ﷺ. بمعنى حديث معاذ عن محمد بن عمرو.

(...) وحدثني حرملة بن يحيى وأحمد بن عبد الرحمن بن أخي ابن وهب قالا: حدثنا عبد الله بن وهب. أخبرني حيوة. أخبرني خالد بن يزيد عن سعيد بن أبي هلال، عن عمر بن مسلم الجندعي؛ أن ابن المسيب أخبره؛ أن أم سلمة، زوج النبي ﷺ أخبرته. وذكر النبي ﷺ. بمعنى حديثهم.

42 — ( ) .... : Umer ibn Muslim ibn Ammâr ibn Ukeyme el-Leysî dedi ki : Ben, Saîd ibn Müseyyeb'den işittim şöyle diyordu : Ben, Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim yanında keseceği kurbanlık bir hayvanı varken Zulhıccenin hilâli görülürse artık o kimse kurbanını kesinceye kadar vucûdundaki saçlarından kıllarından ve tırnaklarından hiçbir şeyi almasın».

( ) .... : Amru'bnu Muslim ibn Ammâr el-Leysî tahdîs edib dedi ki : Bizler kurban bayramından kısa bir zaman önce hammâmda idik. Orada bir takım insanlar hammâm otu sürünüb vucudlarındaki kılları

izâle ettiler. Hammâm ahâlisinden bazısı da : Saîd ibn Müseyyeb bu işi (yani bayram öncesi vucûddaki kılları gidermeyi) kerîh görüyor, yahut bundan nehy ediyor dediler. Müteâkiben, ben Saîd ibn Müseyyeb'e kavuşdum ve bu meseleyi ona zikretdim. Saîd ibn Museyyeb : Ey kardeşim oğlu! Bu unutulmuş ve terk olunmuş bir hadîsdir. Bana Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme tahdîs edib dedi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurdu... diyerek (42 rakamlı) Muâz el-Anberî hadîsi tarzında rivâyet etti.

( ) .... : Buradaki râvîler de Saîd ibn Müseyyeb'in haber verdiği, ona da Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme'nin Peygamber'i zikrederek haber verdiği hadîsi, yukarıkilerin hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

(٨) باب تحريم الذبح لغير الله تعالى، ولعن فاعله

٤٣ – (١٩٧٨) حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَسُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ. كِلَاهُمَا عَنْ مَرْوَانَ. قَالَ زُهَيْرٌ: حَدَّثَنَا مَرْوَانُ ابْنُ مُعَاوِيَةَ الْفَزَارِيُّ. حَدَّثَنَا مَنْصُورُ بْنُ حَيَّانَ. حَدَّثَنَا أَبُو الطُّفَيْلِ، عَامِرُ بْنُ وَاثِلَةَ. قَالَ: كُنْتُ عِنْدَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ. فَأَتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ: مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُسِرُّ إِلَيْكَ؟ قَالَ فَغَضِبَ وَقَالَ: مَا كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُسِرُّ إِلَيَّ شَيْئًا يَكْتُمُهُ النَّاسَ. غَيْرَ أَنَّهُ قَدْ حَدَّثَنِي بِكَلِمَاتٍ أَرْبَعٍ. قَالَ فَقَالَ: مَا هُنَّ؟ يَا أَمِيرَ الْمُؤْمِنِينَ! قَالَ: قَالَ «لَعَنَ اللهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ. وَلَعَنَ اللهُ مَنْ ذَبَحَ لِغَيْرِ اللهِ. وَلَعَنَ اللهُ مَنْ آوَى مُحْدِثًا. وَلَعَنَ اللهُ مَنْ غَيَّرَ مَنَارَ الْأَرْضِ».

(8) YÜCE ALLAH'DAN BAŞKASI ADINA KESMENİN HARÂM KILINMASI VE BUNUN FÂİLİNİN LA'NETLEMESİ BÂBI

43 — (1978) .... : Ebu't-Tufeyl Âmir ibn Vâsile tahdîs edib dedi ki : Ben Ali ibn Ebî Tâlib'in yanında idim. Ona bir kimse geldi ve : Peygamber (S) in sana gizlice söylemekde olduğu şey nedir? diye sordu. Bu suâlden dolayı Ali öfkelendi ve : Peygamber hiçbir şeyi insanlardan ketmederek bana gizlice söyler olmamışdır. Şu kadar var ki Peygamber bana dört söz söylemişdir dedi. O zât : Dört söz nelerdir? Ey Mu'minlerin emîri! dedi. Ali dedi ki : Peygamber : «Ana babasına la'net edene Allah la'net etti. Allah'dan başkası adına hayvan kesene Allah la'net etti. Bir bid'atcıyı barındırana Allah la'net etti. Arazî hudûdlarını tağyîr edib değiştirene Allah la'net etti» buyurdu.

٤٤ — (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو خالد الأحمر، سليمان بن حيان عن منصور
ابن حيان، عن أبي الطفيل. قال: قلنا لعلي بن أبي طالب: أخبرنا بشيء أسره إليك رسول الله ﷺ.
فقال: ما أسر إلي شيئا كتمه الناس. ولكني سمعته يقول «لعن الله من ذبح لغير الله. ولعن الله
من آوى محدثا. ولعن الله من لعن والديه. ولعن الله من غير المنار».

44 — ( ) .... : Ebu't-Tufeyl (R) şöyle dedi : Biz, Ali ibn Ebî Tâlib'e : Rasûlullah (S) ın sana gizlice söylediği bir şey varsa onu bize haber ver dedik. Bunun üzerine Ali şöyle dedi : Rasûlullah'ın insanlardan ketmedib de bana gizlice söylediği hiçbir şey yokdur. Lâkin ben kendisinden şöyle buyururken işitdim : «Allah'dan başkası adına kesene Allah la'net etti. Herhangi bir bid'atcıyı barındırana Allah la'net etti. Ana babasına la'net edene Allah la'net etti. Hudûdları tağyîr edib değiştirene Allah lâ'net etti».

٤٥ — (...) حدثنا محمد بن المثنى ومحمد بن بشار (واللفظ لابن المثنى) قالا: حدثنا محمد بن
جعفر. حدثنا شعبة قال: سمعت القاسم بن أبي بزة يحدث عن أبي الطفيل، قال: سئل علي: أخصكم
رسول الله ﷺ بشيء؟ فقال: ما خصنا رسول الله ﷺ بشيء لم يعم به الناس كافة. إلا ما كان
في قراب سيفي هذا. قال: فأخرج صحيفة مكتوب فيها «لعن الله من ذبح لغير الله. ولعن الله
من سرق منار الأرض. ولعن الله من لعن والده. ولعن الله من آوى محدثا».

45 — ( ) .... : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Ben Kasım ibn Ebî Bezze'den işitdim, Ebu't-Tufeyl'den tahdîs ediyordu. Ebu't-Tufeyl (R) şöyle dedi : Ali'ye, Rasûlullah (S) herhangi bir şeyi husûsî olarak sizlere tahdîs etti mi? diye soruldu. Ali : Rasûlullah bütün insanlara ta'mîm etmediği hiçbir şeyi bize tahdîs etmemişdir. Ancak şu kılıcımın kınındaki şeyler vardır diyerek içinde şu sözler yazılmış bulunan bir sahîfe çıkardı:

«Allah'dan başkası adına kesene Allah la'net etti. Arâzî hudûdlarının alâmetlerini çalana Allah la'net etti. Babasına la'net edene Allah la'net etti. Herhangi bir bid'atcıyı barındırana Allah la'net etti».

بسم الله الرحمن الرحيم

٣٦ - كتاب الأشربة

(١) باب تحريم الخمر، وبيان أنها تكون من عصير العنب ومن التمر والبسر والزبيب، وغيرها مما يسكر

١ - (١٩٧٩) حدثنا يحيى بن يحيى التميمي. أخبرنا حجاج بن محمد عن ابن جريج. حدثني ابن شهاب عن علي بن حسين بن علي، عن أبيه، حسين بن علي، عن علي بن أبي طالب قال: أصبت شارفا مع رسول الله ﷺ في مغنم، يوم بدر. وأعطاني رسول الله ﷺ شارفا أخرى. فأنختهما يوما عند باب رجل من الأنصار. وأنا أريد أن أحمل عليهما إذخرا لأبيعه، ومعي صائغ من بني قينقاع، فأستعين به على وليمة فاطمة. وحمزة بن عبد المطلب يشرب في ذلك البيت. معه قينة تغنيه. فقالت: ألا يا حمز للشرف النواء. فثار إليهما حمزة بالسيف. فجب أسنمتهما وبقر خواصرهما. ثم أخذ من أكبادهما. قلت لابن شهاب: ومن السنام؟ قال: قد جب أسنمتهما فذهب بها. قال ابن شهاب: قال علي: فنظرت إلى منظر أفظعني. فأتيت نبي الله ﷺ وعنده زيد بن حارثة. فأخبرته الخبر. فخرج ومعه زيد. وانطلقت معه. فدخل على حمزة فتغيظ عليه. فرفع حمزة بصره. فقال: هل أنتم إلا عبيد لآبائي؟ فرجع رسول الله ﷺ يقهقر حتى خرج عنهم.

(...) وحدثنا عبد بن حميد. أخبرني عبد الرزاق. أخبرني ابن جريج، بهذا الإسناد، مثله.

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

36 — KİTÂBU'L - EŞRİBE
(İçkiler Kitâbı)

(1) ALKOLLÜ İÇKİNİN HARÂM KILINMASI VE ALKOLLÜ İÇKİLERİN ÜZÜM SUYUNDAN, HURMADAN, HURMA KORUĞUNDAN, KURU ÜZÜMDEN VE SARHOŞLUK VERECEK DİĞER ŞEYLERDEN YAPILIR OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI [1]

1. İslâm'da sarhoşluk veren içkilerin yasaklanması tedrîcî bir tarzda ve dört merhalede olmuşdur :

1 — (1979) Bize Yahyâ ibn Yahyâ et-Temîmî tahdîs etti. Bize Haccâc ibn Muhammed, İbn Cureyc'den haber verdi. Bize İbn Şihâb, Ali ibn Huseyn ibn Ali'den, o da babası Huseyin ibn Ali'den, o da Ali ibn Ebî Tâlib'den tahdîs etti. Ali ibn Ebî Tâlib (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) ile beraber bulunduğum Bedr gazası günü ganîmetden ben, yaşı kemâle ermiş bir deveye nâil olmuşdum. Rasûlullah başka bir ihtiyar deve de (Bedr'den evvel) vermişdi. Bir gün bu develerimi Ensâr'dan bir kimsenin kapısı yanında ıhtırmışdım. Bunlara **ızhır otu** yükleyib satmak ve parasıyle Fâtıma'nın düğün yemeğine yardım te'mîn etmek istiyordum. Kaynuka kabîlesinden bu işe vâkıf bir kuyumcu da benimle beraberdi. Bu sırada Hamza ibn Abdilmuttalib bu Ensârî'nin evinde içki içiyor ve beraberinde de şarkıcı bir kadın şarkılar söylüyordu. Bu şarkıcı kadın : Ey Hamza! Semiz develere bak! deyince hemen Hamza kılıcı ile bu iki hayvana doğru sıçrayarak bunları boğazladı. Hörgüçlerini kopardı, böğürlerini yarıb ciğerlerinden birer parça aldı.

---

a. *«Sağmal hayvanlarda da sizin için elbetde bir ibret vardır. Size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından, içenlerin boğazından kolaylıkla geçen hâlis bir süt içiriyoruz. Hurmalıkların ve üzümlüklerin meyvalarından da içki ve güzel bir rızk edinirsiniz. İşte bunda da aklı kullanacak bir kavm için hiç şübhesiz bir âyet vardır»* (en-Nahl : 66-67).

Bu âyet sarhoş edici içkilere dâir ilk nâzil olan âyetdir. Bununla şarâb henüz harâm kılınmış olmamakla beraber güzel rızka mukabil zikredilmiş ve binâenaleyh güzel bir şey olmadığı anlatılmışdır. Burada güzel rızk ile *sekerin* yani sarhoşluk veren içkinin karşılıklı zikredilmesi üstdeki âyetde sütle fışkı ve kanın karşılıklı zikredilmesine benzer. Bu ise *ricsin* yani temiz olmıyanların harâm kılınacağına işâretdir.

b. *«Sana içkiden ve kumardan sorarlar. De ki : Bu ikisinde büyük bir günah bir de inşanlar için bazı menfaatlar vardır. Fakat günahları menfaatlarından daha büyükdür...»* (el-Bakara : 219).

Sonra ba'zı sahâbîlerin içki ve kumar hakkındaki suâlleri üzerine bu âyet nâzil oldu ve ilk tahrîm bununla başladı. Bunda içkinin yasaklığı zâhir olmakla beraber cevâz ihtimâli de vardır. Bundan dolayı hemen terk edenler bulunduğu gibi henüz terk etmeyenler de vardı. Sonra bir namazda yanılma hâdisesi üzerine şu âyet nâzil oldu :

c. *«Ey iymân edenler! Siz sarhoşken ne söyliyeceğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın...»* (en-Nisâ : 43).

Bu âyetle içki yalnız namaz vakıtlarına munhasır ve daha sarîh olmak üzere ilk defa harâm kılınmışdır. Artık içenler onu yatsu namazından sonra içiyorlar, sarhoşluk zâil oldukdan sonra sabah namazını, sabah namazından sonra da öğleyi, ikindiyi, akşam ve yatsuyu kılıyorlardı. Bu âyetlerden sonra içenler pek azaldı ise de yine vardı.

d. *«Ey iymân edenler! İçki, kumar, putlar, fal okları ancak şeytanın amelinden birer murdardır. Onun için siz bunlardan kaçının ki murâdınıza eresiniz. Şeytan içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmakdan ve namazdan alı koymak ister. Artık siz* (hepiniz) *vaz geçtiniz değil mi?»* (el-Mâide : 90-91).

Bu âyet sarhoş edici içkilerin yasaklanıp harâm kılınması hakkında son olarak nâzil olan âyetdir. Bununla artık sarhoş edici bütün içkiler müdellel ve te'kîdli olarak harâm kılınmışdır. Allah bu âyetde içki ve kumarın harâmlığını birçok vecihlerle te'kîd etmişdir :

Evvelâ cümlenin başına *inemâ* getirilmiş.

Putlar ve fal okları ile beraber zikrolunarak, içkicilik, putperestlik kabilinden gösterilmiş.

İbn Cüreyc : Ben İbn Şihâb'a : Hörgüçlerinden de aldı mı? dedim. İki devenin hörgüçlerini kesti ve götürdü dedi. Ve İbn Şihâb dedi ki, Ali devamla,şöyle dedi : Beni dehşete düşüren bu fecî' manzaraya baktım. Sonra Allah'ın Peygamber'ine geldim. Yanında Zeyd ibn Hârise vardı. Hâdiseyi kendisine haber verdim. Rasûlullah (S), beraberinde Zeyd ibn Hârise olduğu halde çıktı. Ben de yanında gittim. Rasûlullah Hamza'nın yanına girdi ve Hamza'ya karşı gayz ve teessür gösterdi. Hamza da gözlerini kaldırarak : Siz ancak babalarımın köleleri değil misiniz, dedi. Rasûlullah da (amucasının şuursuzluğundan sakınarak) arka arka çekildi, nihâyet oradakilerin yanından çıktı. (Bu vak'a şarâb harâm kılınmazdan evvel vukû' bulmuştu) [2].

( ) Keza bize Abd ibn Humeyd tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk haber verdi. Bana İbn Cureyc bu isnâdla yukarıki hadîs gibi haber verdi.

Rics yani murdar ismi verilmiş.

Sırf şerr veya şerri gâlib olduğuna tenbîhan «şeytan işinden» buyurulmuş.

Bizzat bu maddelerin kendilerinden sakınmak emredilmiş.

Bu sakınma, felah umidine bir sebep yapılmış.

Bu beyandan asıl maksadın içki ve kumarı harâm kılmak olduğunu hatırlatmak ve bunların tahrîmini gerekdiren dînî ve dünyevî veballerini takrîr için de : «Şeytan içki ve kumarda ancak aranızda düşmanlık ve kin düşürmek, sizi Allah'ı anmakdan ve namazdan alı koymak ister» buyurulmuşdur. Ki bir kerre bunlar oldukdan sonra artık her günah, her cinâyet işlenir, ne dîn kalır, ne iymân, ne dünyâ, ne âhiret.

Sonra itâat takrîri alınmak üzere takrîr istifhâmı ile «artık siz vaz geçtiniz değil mi?», elbetde vaz geçtiniz değil mi? buyurulmuşdur.

Bunu ta'kîb eden âyet de umûmî sûretde itâatı tevsîk etmiş ve muhâlefetden sakınmayı te'kîdli olarak tenbîh ve emir buyurulmuşdur.

2. Bu hadîs *Buhârî* ve *Muslim*'de rivâyet edilib sıhhatında ittifak edilen hadîslerdendir. Senedi de hadîsciler arasında *silsiletu'z-zeheb* (= altun zincir) adı verilen şu kıymetli seneddir :

= Bana İbn Şihâb, Ali ibn Hüseyn ibn Ali'den, o da babası Hüseyn ibn Ali'den, o da babası Ali ibn Ebî Tâlib (R) den haber verdi».

Hadîsin *Buhârî*'deki rivâyetinde tasrîh edildiğine göre bu vak'a Uhud harbinden evvel ve henüz şarâbın harâm kılınmadığı bir devirde cereyan etmişdir. Peygamber'in Hamza'ya başka bir şey yapmadan geri çekilmesi, tab'an asabî olan amucasını sarhoş hâlinde daha fazla gadablandırmamak içindir.

٢ – (...) وحدثني أبو بكر بن إسحق. أخبرنا سعيد بن كثير بن عفير، أبو عثمان المصري. حدثنا عبد الله بن وهب. حدثني يونس بن يزيد عن ابن شهاب. أخبرني علي بن حسين بن علي؛ أن حسين بن علي أخبره؛ أن عليا قال: كانت لي شارف من نصيبي من المغنم، يوم بدر. وكان رسول الله ﷺ أعطاني شارفا من الخمس يومئذ. فلما أردت أن أبتني بفاطمة، بنت رسول الله ﷺ، واعدت رجلا صواغا من بني قينقاع يرتحل معي. فنأتي بإذخر أردت أن أبيعه من الصواغين. فأستعين به في وليمة عرسي. فبينا أنا أجمع لشارفي متاعا من الأقتاب والغرائر والحبال. وشارفاي مناخان إلى جنب حجرة رجل من الأنصار. وجمعت حين جمعت ما جمعت. فإذا شارفاي قد اجتبت أسنمتهما، وبقرت خواصرهما، وأخذ من أكبادهما. فلم أملك عيني حين رأيت ذلك المنظر منهما. قلت: من فعل هذا؟ قالوا: فعله حمزة بن عبد المطلب. وهو في هذا البيت في شرب من الأنصار. غنته قينة وأصحابه. فقالت في غنائها: ألا يا حمز للشرف النواء. فقام حمزة بالسيف. فاجتب أسنمتهما، وبقر خواصرهما. فأخذ من أكبادهما. قال علي: فانطلقت حتى أدخل على رسول الله ﷺ وعنده زيد بن حارثة. قال فعرف رسول الله ﷺ في وجهي الذي لقيت. فقال رسول الله ﷺ «مالك؟» قلت: يا رسول الله! والله! ما رأيت كاليوم قط. عدا حمزة على ناقتي فاجتب أسنمتهما وبقر خواصرهما. وها هو ذا في بيت معه شرب. قال فدعا رسول الله ﷺ بردائه فارتداه. ثم انطلق يمشي. واتبعته أنا وزيد بن حارثة. حتى جاء الباب الذي فيه حمزة. فاستأذن. فأذنوا له. فإذا هم شرب. فطفق رسول الله ﷺ يلوم حمزة فيما فعل. فإذا حمزة محمرة عيناه. فنظر حمزة إلى رسول الله ﷺ. ثم صعد النظر إلى ركبتيه. ثم صعد النظر فنظر إلى سرته. ثم صعد النظر فنظر إلى وجهه. فقال حمزة: وهل أنتم إلا عبيد لأبي؟ فعرف رسول الله ﷺ أنه ثمل. فنكص رسول الله ﷺ على عقبيه القهقرى. وخرج وخرجنا معه.

(...) وحدثنيه محمد بن عبد الله بن قهزاذ. حدثني عبد الله بن عثمان عن عبد الله بن المبارك، عن يونس، عن الزهري، بهذا الإسناد، مثله.

2 — ( ) .... : Huseyn ibn Ali haber verdi ki Ali ibn Ebî Tâlib (R) şöyle demişdir : Bedr gazası günü ganîmetden benim payıma yaşlı

bir deve düşmüşdü. Rasûlullah (S) da bana o gün **humus**den (yani tasarrufu kendisine âid olan **beşde bir**den) bir yaşlı deve daha vermişdi. Ben Rasûlullah'ın kızı Fâtıma ile evlenmeye karar verince Yahûdî Kaynuka oğullarından beraberinde gidecek kuyumcu bir kimse ile ızhır otu getirmek üzere vaadleşdik. Ben bu ızhır otunu kuyumculara satmak ve bununla da çeyiz ve düğün yemeği masraflarımı karşılamak istiyordum. Ben iki yaşlı devem için semerlerden, hararlardan ve iplerden bir mikdâr metâ' toplarken iki yaşlı devem de Ensâr'dan bir kimsenin odası yanında ıhtırılmış halde idiler. Ben toplayabildiğim şeyleri topladığım zaman bir de baktım ki her iki devemin hörgüçleri kesilmiş, böğürleri yarılmış ve ciğerleri de alınmış. Onlardaki bu fecî manzarayı gördüğüm zaman artık gözlerime mâlik olamayıb ağlıyarak :

— Bu işi kim yapdı? diye sordum.

— Bunu Abdulmuttalib'in oğlu Hamza yapdı. O şimdi şu evde içki içmekde olan bir topluluk içindedir. Ona ve arkadaşlarına şarkıcı bir kadın şarkı söyledi de şarkılarının içinde : Ey Hamza! Semiz develere bak! diye başlayan bir kasîde de söyledi [3]. Hamza da derhal kılıcı ile kalkıb bu iki devenin hörgüçlerini kesdi, böğürlerini yardı ve ciğerlerinden aldı dediler.

Ali devamla dedi ki : Ben hemen Rasûlullah'ın huzûruna girmek için gittim, yanında Zeyd ibn Hârise vardı. Rasûlullah yüzümdeki hüzn alâmetinden karşılaştığım kötülüğü anladı ve :

— Ne var? diye sordu. Ben :

---

3. *Kayne*, teganni eden, teganni ile kasîde okuyan şarkıcı kadın demekdir. Hadîsdeki mısra bu kadının irticâlen îrâd ettiği bir kasîdenin matlaıdır. Devâmı şöyledir :

Elâ yâ Hamzu! Li'ş-şurufi'n-nivâi
Ve hunne mu'kalâtun bi'l-finâi,
Dai's-sikkîne fi'l-lebbâti minhâ,
Ve darric hunne Hamzetu bi'd-dimâi,
Ve accil min etâyîbihâ li şerbin,
Kadîden min tabîhın ve şivâ'ın.

= Ey Hamza! Semiz develere bak! Onlar evin önündeki sâhada ayakları sımsıkı bağlanmışdır. Haydi Hamza, bunların boğazlarına bıçağı daya, boyunlarını kana boya! Ve bunların en nefis parçalarından şarâb içenler için biryan ve çömlek kebabı yapmaya acele et!

Ali o fecî manzarayı görünce çok kederlenmişdi. Fâtıma'nın çeyiz ve düğün masraflarını karşılamak için yegâne dayanağı ve maîşet sebebi olan develerinin bu fena âkibetleri karşısında şaşıb kalmışdı. Sert tabîatını bildiği amucası Hamza'ya karşı bir şey de söyleyemiyordu. Böyle müşkil zamanlarda ummetin şefekatli bir dayanağı olan Peygamber'e gelmiş ve hâlini arz etmişdi. Peygamber de hadîsde görüldüğü üzere Hamza'nın yanına kadar gitmiş ve onu kınamışdı.

Hz. Ali ile Fâtıma'nın evlenmesi hicretin ikinci yılı Bedr harbinden sonra olmuşdur. Bu sırada Ali yirmi yaşından biraz fazla, Fâtıma ise on dört on beş yaşlarında bulunuyordu. Hz. Ali küçük yaşından beri Peygamber'in himâyesinde büyümüşdü. Bu sebeble mustakil bir ev sâhibi değildi. Bu mes'ûd evlenme üzerine Ali, Hârise ibn Nu'mân'dan bir ev kiralamış ve Ummu Seleme ile Ummu Eymen Bereke tarafından hazırlanan bu eve Fâtıma nakledilmişdir.

— Yâ Rasûlallah! Ben bu günkü gibi fena bir hâdiseyi asla görmedim : Hamza benim iki dişi deveme tecâvuz edib hörgüçlerini kesmiş ve böğürlerini yarmışdır. Kendisi de işte şu evde bulunmakda ve beraberinde içmekde olan başka kimseler de vardır dedim. Bunun üzerine Rasûlullah rıdâsının getirilmesini emretti ve onu geyindi. Sonra yürüyerek gitti. Zeyd ibn Hârise ile ben kendisini ta'kîb ettim. Nihâyet içinde Hamza'nın bulunduğu evin kapusuna geldik. Peygamber içeri girmek için izin istedi. Kendisine izin verdiler. İçeriye girince içki içmekde olan bir toplulukla karşı karşıya geldi. Rasûlullah, Hamza'ya, yapmış olduğu hareket husûsunda kınamaya başladı. Bu sırada Hamza'nın iki gözü kıpkırmızı olmuşdu. Hamza Rasûlullah'a bakdı, sonra bakışını dizlerine kadar yükseltdi. Sonra daha da yükseltip göbeğine kadar bakdı. Daha sonra bakışını yükselterek yüzüne kadar bakdı. Bu bakışları ta'kîben Hamza :

— Sizler, babamın köleleri değil misiniz? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) onun sarhoş olduğunu anladı ve iki topuğu üzerine arka arkaya çekilerek dışarı çıktı. Biz de onunla beraber dışarı çıkdık.

( ) .... : Buradaki râvî de Zuhrî'den bu isnâd ile yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir.

٣ – (١٩٨٠) حدثنى أَبُو الرَّبِيعِ ، سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْعَتَكِىُّ . حَدَّثَنَا حَمَّادٌ (يَعْنِي ابْنَ زَيْدٍ) . أَخْبَرَنَا ثَابِتٌ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : كُنْتُ سَاقِىَ الْقَوْمِ ، يَوْمَ حُرِّمَتِ الْخَمْرُ ، فِى بَيْتِ أَبِى طَلْحَةَ . وَمَا شَرَابُهُمْ إِلَّا الْفَضِيخُ : الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ . فَإِذَا مُنَادٍ يُنَادِى. فَقَالَ : اخْرُجْ فَانْظُرْ . فَخَرَجْتُ فَإِذَا مُنَادٍ يُنَادِى : أَلَا إِنَّ الْخَمْرَ قَدْ حُرِّمَتْ . قَالَ فَجَرَتْ فِى سِكَكِ الْمَدِينَةِ . فَقَالَ لِى أَبُو طَلْحَةَ : اخْرُجْ فَاهْرِقْهَا. فَهَرَقْتُهَا . فَقَالُوا (أَوْ قَالَ بَعْضُهُمْ) : قُتِلَ فُلَانٌ . قُتِلَ فُلَانٌ . وَهِىَ فِى بُطُونِهِمْ . (قَالَ فَلَا أَدْرِى هُوَ مِنْ حَدِيثِ أَنَسٍ) فَأَنْزَلَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ : لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا إِذَا مَا اتَّقَوْا وَآمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ [٥/المائدة/٩٣] .

3 — (1980) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : İçkinin harâm kılındığı gün ben, Ebû Talha'nın evinde bir içki meclisinde sâkîlık yapıyordum. Onların o günkü içkileri hurma koruğu ve hurmadan yapılıb **fadîh** adı verilen içkiden ibâretdi. Derken bir münâdî nidâ etmeğe başladı. Ebû Talha :

— Çık bak! dedi. Ben de çıkdım. Bir münâdî «haberiniz olsun ki şarâb harâm kılınmışdır» diye nidâ ediyordu. Hemen Medîne sokaklarında su gibi şarâb aktı. Ebû Talha da bana :

— Çık şarâbları dök dedi. Ben de onları dökdüm. Bu sırada halk arasında ba'zı kimseler :

— (Uhud günü) fulân ve fulân mücâhidler karınlarında şarâb olduğu halde öldürüldüler (bunlar ne olacak)? dediler. Râvî : Bu son söz, Enes'in hadîsinden midir? bilmiyorum demişdir. Bunun üzerine Azîz ve Celîl olan Allah şu âyetleri indirdi :

«İymân edib de güzel amellerde bulunan kimseler. Bundan sonra sakındıkları ve iymânlarında sebât ile iyi iyi işlere devâm etdikleri, sonra takvâlarında ve iymânlarında rüsûh buldukları, sonra bu takvâ ile beraber her yaptığını güzel yapan ihsân mertebesine erdikleri takdîrde (harâm kılınmazdan evvel) **tatdıklarında üzerlerine bir suç yokdur. Allah güzel hareket edenleri sever»** (el-Mâide : 93).

٤ – (...) وحدّثنا يحيى بن أيوب . حدّثنا ابن عُلَيّة . أخبرنا عبد العزيز بن صُهَيب . قال :
سألوا أنس بن مالك عن الفضيخ ؟ فقال : ما كانت لنا خمرٌ غير فضيخكم . هذا الذي تسمّونه الفضيخ .
إني لقائمٌ أسقيها أبا طلحة وأبا أيوب ورجالا من أصحاب رسول الله ﷺ، في بيتنا . إذ جاء رجلٌ فقال :
هل بلغكم الخبر ؟ قلنا : لا . قال : فإنّ الخمر قد حُرِّمت . فقال : يا أنس ! أرِق هذه القلال .
قال : فما راجعوها ولا سألوا عنها ، بعد خبر الرجل .

4 — ( ) .... : Abdulazîz ibn Suheyb haber verib dedi ki : Enes ibn Mâlik'e **fadîh** denilen içkiden sordular. Enes (R) şöyle dedi : Vaktıyle bizim şu fadîh ismini vermekde olduğumuz hurma şarâbından başka bir içkimiz yokdu. Bir kerre ben kendi evimizde Ebû Talha'ya, Ebû Eyyûb'a ve Rasûlullah'ın sahâbîlerinden bir takım insanlara bu fadîh şarâbını içerlerken sâkîlik vazîfesini îfâ ediyordum. Bu sırada birisi geldi ve :

— Size haber ulaşmadı mı? dedi. Bizler :

— Hayır dedik. O zât :

— Şarâb harâm kılınmışdır dedi. Bunun üzerine (üvey babam) Ebû Talha bana :

— Yâ Enes! Şu küp büyüklüğüne yakın cesâmetdeki şarâb tesdilerini dök diye emretti.

Enes ibn Mâlik dedi ki : Bu adamın haberinden sonra meclisde bulunanlar, bir daha şarâb içmeğe dönmediler ve şarâbın nasıl ve nezaman harâm kılındığını araştırmaya da luzûm görmediler.

٥ – (...) وحدّثنا يحيى بن أيوب . حدّثنا ابن عُلَيّة . قال : وأخبرنا سليمان التيمي . حدّثنا
أنس بن مالك قال : إني لقائمٌ على الحيّ ، على عمومتي ، أسقيهم من فضيخٍ لهم . وأنا أصغرهم سنًّا . فجاء
رجلٌ فقال : إنها قد حُرِّمت الخمر . فقالوا : اكفئها . يا أنس ! فكفأتها .
قال قلت لأنس : ما هو ؟ قال : بُسرٌ ورُطَبٌ . قال فقال أبو بكر بن أنس : كانت خمرهم يومئذٍ .
قال سليمان : وحدّثني رجلٌ عن أنس بن مالك أنه قال ذلك أيضًا .

5 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edib şöyle dedi : Ben bir işret meclisinde amucalarıma fadîh denilen içkilerinden kendilerine sunub sâkîlik vazîfesini ifa ediyorum. Ben yaşca onların en küçüğü bulunuyordum. Bu sırada bir kimse geldi ve : Şu muhakkak ki şarâb harâm kılınmışdır dedi. Orada bulunanlar bana : Şarâb destilerini devir yâ Enes! dediler. Ben de onları devirib dökdüm.

Süleyman et-Teymî dedi ki : Ben, Enes'e : O ne içkisi idi? diye sordum da Enes : Hurma koruğu ve yaş hurma diye cevâb verdi. Ebû Bekr ibn Enes : Bu, o gün onların içkisi idi dedi.

Süleyman Teymiy : Bana bir kimse Enes ibn Mâlik'den, onun böyle dediğini tahdîs etti dedi.

٦ – (...) حدثنا محمد بن عبد الأعلى. حدثنا المعتمر عن أبيه. قال: قال أنس: كنت قائما على الحي أسقيهم. بمثل حديث ابن علية. غير أنه قال: فقال أبو بكر بن أنس: كان خمرهم يومئذ. وأنس شاهد. فلم ينكر أنس ذاك.

وقال ابن عبد الأعلى: حدثنا المعتمر عن أبيه. قال: حدثني بعض من كان معي؛ أنه سمع أنسا يقول: كان خمرهم يومئذ.

6 — ( ) .... : Buradaki râvîler de Enes'in : Ben bir işret meclisinde içenlere içki sunarak sâkîlik vazîfesi yapıyordum dediğini rivâyet ettiler. Şukadar var ki burada râvî şöyle dedi : Ebû Bekr ibn Enes : O gün onların içkileri **fadîh** idi dedi. Enes de orada hâzır bulunduğu halde bu sözü red etmedi.

Râvî Muhammed İbn Abdi'l-A'lâ şöyle dedi : Bize, Mu'temir, babasından tahdîs etti. Dedi ki : Bana beraberimde bulunan kimselerin biri tahdîs etti ki o, Enes ibn Mâlik'den : Fadîh, o gün onların içkileri idi derken işitmişdir.

٧ – (...) وحدثنا يحيى بن أيوب. حدثنا ابن علية. قال: وأخبرنا سعيد بن أبي عروبة عن قتادة، عن أنس بن مالك. قال: كنت أسقي أبا طلحة وأبا دجانة ومعاذ بن جبل، في رهط من الأنصار. فدخل علينا داخل فقال: حدث خبر. نزل تحريم الخمر. فكفأناها يومئذ. وإنها لخليط البسر والتمر.

قال قتادة: وقال أنس بن مالك: لقد حرمت الخمر. وكانت عامة خمورهم، يومئذ، خليط البسر والتمر.

(...) وحدثنا أبو غسان المسمعي ومحمد بن المثنى وابن بشار . قالوا : أخبرنا معاذ بن هشام . حدثني أبي عن قتادة ، عن أنس بن مالك . قال : إني لأسقي أبا طلحة وأبا دجانة وسهيل بن بيضاء من مزادة ، فيها خليط بسر وتمر . بنحو حديث سعيد .

7 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Ben Ebû Talha'ya, Ebû Ducâne'ye ve Muâz ibn Cebel'e, Ensâr'dan bir cemâat içinde içki dağıtıyordum. Yanımıza bir kimse girdi ve : Bir haber hâdis oldu. Şarâbın harâm kılınması emri nâzil oldu dedi. Bunun üzerine biz o gün içkileri dökdük. Bu içkiler hurma koruğu ile hurma karışığından yapılmışdı.

Râvî Katâde dedi ki : Enes ibn Mâlik : Andolsun ki alkollü içki harâm kılındı. Halbuki o vakıt onların alkollü içkilerinin çoğu hurma koruğu ile hurma karışığından yapılmış olan içki idi dedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'in : Ben Ebû Talha'ya, Ebû Ducâne'ye ve Süheyl ibn Beydâ'ya **mezâde** denilen ve içinde alacası düşmüş hurma koruğu ile hurma karışığı bulunan bir kabdan içki dağıttım dediğini yukarıki Saîd hadîsi gibi rivâyet etti.

٨ — (١٩٨١) وحدثني أبو الطاهر أحمد بن عمرو بن سرح . أخبرنا عبد الله بن وهب . أخبرني عمرو بن الحارث ؛ أن قتادة بن دعامة حدثه ؛ أنه سمع أنس بن مالك يقول : إن رسول الله ﷺ نهى أن يخلط التمر والزهو ثم يشرب . وإن ذلك كان عامة خمورهم ، يوم حرمت الخمر .

8 — (1981) .... : Katâdetu'bnu Diâme tahdîs etti : Kendisi Enes ibn Mâlik (R) den şöyle derken işitmişdir : Rasûlullah (S) hurma ile alacası düşmüş hurma koruğunun karıştırılmasını sonra da içilmesini nehy etti. Ve bu karışımdan yapılan şey, şarâbın harâm kılındığı gün onların (Medîne'lilerin) içkilerinin ekserisini teşkîl ediyordu.

٩ — (١٩٨٠) وحدثني أبو الطاهر . أخبرنا ابن وهب . أخبرني مالك بن أنس عن إسحق بن عبد الله بن أبي طلحة ، عن أنس بن مالك ؛ أنه قال : كنت أسقي أبا عبيدة بن الجراح وأبا طلحة وأبي بن كعب ، شرابا من فضيخ وتمر . فأتاهم آت فقال : إن الخمر قد حرمت . فقال أبو طلحة : يا أنس ! قم إلى هذه الجرة فاكسرها . فقمت إلى مهراس لنا فضربتها بأسفله . حتى تكسرت .

9 — (1980) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Ben Ebû Ubeydete'bne'l-Cerrâh'a, Ebû Talha'ya, Ubeyy ibn Ka'ba hurmadan yapılmış **fadîh** şarâbı dağıtıyordum. O sırada bu içki içenlerin yanına birisi geldi ve :

— Şarâb harâm kılındı dedi. Ebû Talha bana :

— Yâ Enes! Şu toprakdan yapılmış büyük şarâb destisine doğru kalk da onu kır dedi. Ben de bizim ortası oyuk bir taşımıza yani dibeğimize doğru kalktım, onunla büyük şarâb destisinin aşağısına vurdum. Nihâyet o param parça kırıldı.

١٠ – (١٩٨٢) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ (يَعْنِي الْحَنَفِيَّ) . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ ابْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنِي أَبِي ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: لَقَدْ أَنْزَلَ اللَّهُ الْآيَةَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ فِيهَا الْخَمْرَ، وَمَا بِالْمَدِينَةِ شَرَابٌ يُشْرَبُ إِلَّا مِنْ تَمْرٍ .

10 — (1982) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle der : Gerçekden yüce Allah, içinde şarâbı harâm kılmış olduğu âyeti indirdiği zaman Medîne'de hurma şarâbından başka içilen bir içki yokdu[4].

(٢) باب تحريم تخليل الخمر

١١ – (١٩٨٣) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنِ السُّدِّيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ عَبَّادٍ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ سُئِلَ عَنِ الْخَمْرِ تُتَّخَذُ خَلًّا ؟ فَقَالَ « لَا » .

(2) ŞARÂBI SİRKE YAPMANIN HARÂM KILINMASI BÂBI

---

11 — (1983) .... : Enes (R) den (şöyle demişdir) : Peygamber (S) e şarâbdan sirke edinilmesinin hükmü soruldu da Peygamber : «Hayır (olmaz)» buyurdu.

---

4. Bu hadîs, içkiyi harâm kılan âyet indiği zaman hurma şırasından yapılan içkiye şarâb denildiğini gösteriyor. Bundan dolayı üç mezhebin imamlarına göre sarhoşluk veren her içki şarâbdır ve üzüm şırasından yapılan şarâb ile sâir içkiler arasında hüküm i'tibâriyle bir fark yokdur. Herhangi birinden az bir mikdâr de içilse *hadd* vurmak îcab eder.
Hanefîlere göre ise, *hamr* denilen ve üzüm şırasından yapılan şarâbın hükmü diğer içkilerden farklıdır. Onlarca her içkiye *hamr* yani şarâb denilmez. Böyle olunca hükümleri de bir değildir. Şarâbın bir damlasını içmek bile haddi îcab eder. Fakat sâir içkiler böyle değildir. Onlar ancak *sarhoş edecek mikdârı içilirse haddi icab eder.* Daha fazla tafsilat için fıkıh kitablarına baş vurulmalıdır.

(٣) باب تحريم التداوي بالخمر

١٢ – (١٩٨٤) حدثنا محمد بن المثنى ومحمد بن بشار (واللفظ لابن المثنى) قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن سماك بن حرب، عن علقمة بن وائل، عن أبيه وائل الحضرمي؛ أن طارق بن سويد الجعفي سأل النبي ﷺ عن الخمر؟ فنهاه، أو كره أن يصنعها. فقال: إنما أصنعها للدواء. فقال «إنه ليس بدواء. ولكنه داء».

(3) ŞARÂBLA TEDÂVÎNİN HARÂM KILINMASI BÂBI

12 — (1984) .... : Târık ibn Suveyd el-Cu'fî (R) Peygamber'e şarâbdan sordu. Peygamber onu şarâbdan nehy etti. Yahut da onun şarâb yapmasını çirkin gördü. Târık : Ben şarâbı ancak devâ için yapıyorum dedi. Peygamber (S) bu cevaba karşılık : «O, devâ değildir, fakat o bir dertdir» buyurdu [5].

(٤) باب بيان أن جميع ما ينبذ، مما يتخذ من النخل والعنب، يسمى خمرا

١٣ – (١٩٨٥) حدثني زهير بن حرب. حدثنا إسماعيل بن إبراهيم. أخبرنا الحجاج بن أبي عثمان. حدثني يحيى بن أبي كثير؛ أن أبا كثير حدثه عن أبي هريرة، قال: قال رسول الله ﷺ «الخمر من هاتين الشجرتين: النخلة والعنبة».

(4) HURMADAN VE ÜZÜMDEN ÇIKARILARAK ŞIRA KURULAN HER ŞEYE HAMR İSMİ VERİLDİĞİNİ BEYÂN BÂBI

13 — (1985) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S): «Hamr, şu iki ağaçdan : Hurma ve üzümdendir» buyurdu [6].

١٤ – (...) وحدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا أبي. حدثنا الأوزاعي. حدثنا أبو كثير. قال: سمعت أبا هريرة يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول «الخمر من هاتين الشجرتين: النخلة والعنبة».

---

5. Hadîs, şarâbla tedâvînin harâm olduğuna delîldir. Peygamber onun bir devâ değil, dert olduğunu en açık şekilde bildirmişdir. Şarâb içenlerin hâli onun hakîkaten bir çok dertlere sebeb olduğunu her zaman gözler önüne sermekdedir.
6. Bu hadîsler, hurmadan, alacası düşmüş hurma koruğundan, kuru üzümden ve diğerlerinden edinilen şıralara, mayalanıb sarhoş edici vasfını aldıkları zaman *hamr* ismi verileceğine delîldir (Nevevî).
   Ebû Hanefî'ye göre, hamr, mayalanıb kızıştığı ve köpük attığı zamanki üzüm suyudur. Üzüm suyunun gayrından yapılana hakîkaten hamr denmez (Aynî).

14 — (.) .... : Ebû Kesîr tahdîs edib dedi ki : Ben Ebû Hureyre'den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Hamr, şu iki ağaçtan : Hurma ile üzümdendir» buyuruyordu.

١٥ — (...) وحدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ وَعِكْرِمَةَ ابْنِ عَمَّارٍ وَعُقْبَةَ بْنِ التَّوْأَمِ ، عَنْ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « الْخَمْرُ مِنْ هَاتَيْنِ الشَّجَرَتَيْنِ : الْكَرْمَةِ وَالنَّخْلَةِ » .

وَفِي رِوَايَةِ أَبِي كُرَيْبٍ « الْكَرْمِ وَالنَّخْلِ » .

15 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Hamr, şu iki ağaçdandır : Asmadan ve hurmadan» buyurdu.

Ebû Kurayb'ın rivâyetinde de : «Asma kütüğünden ve hurmadandır» tarzındadır.

(٥) باب كراهة انتباذ التمر والزبيب مخلوطين

١٦ — (١٩٨٦) حدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ . سَمِعْتُ عَطَاءَ بْنَ أَبِي رَبَاحٍ . حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيُّ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَهَى أَنْ يُخْلَطَ الزَّبِيبُ وَالتَّمْرُ ، وَالْبُسْرُ وَالتَّمْرُ .

(5) HURMA İLE ÜZÜMDEN KARIŞTIRILMIŞ OLDUKLARI HALDE ŞIRA KURMANIN KERÂHATİ BÂBI

16 — (1986) .... : Câbir ibn Abdillah (R) tahdîs etti ki : Peygamber (S) kuru üzümle hurmayı ve hurma koruğuyle hurmayı karışdırmakdan nehy etmişdir.

١٧ — (...) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ عَطَاءِ بْنِ أَبِي رَبَاحٍ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ الْأَنْصَارِيِّ ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى أَنْ يُنْبَذَ التَّمْرُ وَالزَّبِيبُ جَمِيعًا . وَنَهَى أَنْ يُنْبَذَ الرُّطَبُ وَالْبُسْرُ جَمِيعًا .

17 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan : Rasûlullah (S) hurma ile kuru üzümün birleştirilerek şıra kurulmasını ve tâze hurma ile koruk hurmanın birleştirilerek şıra yapılmasını nehy etmiştir.

١٨ – (...) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا يحيى بن سعيد عن ابن جريج. ح وحدثنا إسحق ابن إبراهيم ومحمد بن رافع (واللفظ لابن رافع). قالا: حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا ابن جريج. قال: قال لي عطاء: سمعت جابر بن عبد الله يقول: قال رسول الله ﷺ «لا تجمعوا بين الرطب والبسر، وبين الزبيب والتمر، نبيذا».

18 — ( ) .... : İbn Cureyc haber verib dedi ki : Atâ, bana şöyle dedi : Ben Câbir ibn Abdillah (R) dan şöyle derken işittim : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Tâze hurma ile olmamış hurma koruğunu ve yine kuru üzüm ile hurmayı şıra yapmak için bir arada birleşdirmeyiniz».

١٩ – (..) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا محمد بن رمح. أخبرنا الليث عن أبي الزبير المكي، مولى حكيم بن حزام، عن جابر بن عبد الله الأنصاري، عن رسول الله ﷺ؛ أنه نهى أن ينبذ الزبيب والتمر جميعا. ونهى أن ينبذ البسر والرطب جميعا.

19 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan : Rasûlullah (S) kuru üzüm ile hurmadan bir arada oldukları halde şıra yapılmasını ve yine olmamış hurma koruğu ile taze hurmadan birleştirilerek şıra yapılmasını nehy etmişdir.

٢٠ – (١٩٨٧) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا يزيد بن زريع عن التيمي، عن أبي نضرة، عن أبي سعيد؛ أن النبي ﷺ نهى عن التمر والزبيب أن يخلط بينهما. وعن التمر والبسر أن يخلط بينهما.

20 — (1987) .... : Ebû Saîd (R) den, Peygamber (S) hurma ile kuru üzümün bir arada karıştırılmasını ve yine hurma ile olmamış hurma koruğunun bir arada karıştırılmasını nehy etmişdir.

٢١ – (..) حدثنا يحيى بن أيوب. حدثنا ابن علية. حدثنا سعيد بن يزيد، أبو مسلمة عن أبي نضرة، عن أبي سعيد. قال: نهانا رسول الله ﷺ أن نخلط بين الزبيب والتمر. وأن نخلط البسر والتمر.

(...) وحدثني نصر بن علي الجهضمي. حدثنا بشر (يعني ابن مفضل) عن أبي مسلمة، بهذا الإسناد، مثله.

21 — ( ) .... : Ebû Saîd (R) : Rasûlullah (S) kuru üzüm ile hurmayı bir arada karıştırmakdan ve yine henüz olgunlaşmamış hurma koruğunu hurma ile karıştırmakdan bizleri nehy etti dedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Mesleme'den bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet ettiler.

٢٢ - (...) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ مُسْلِمٍ الْعَبْدِيِّ ، عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ النَّاجِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ شَرِبَ النَّبِيذَ مِنْكُمْ ، فَلْيَشْرَبْهُ زَبِيبًا فَرْدًا . أَوْ تَمْرًا فَرْدًا . أَوْ بُسْرًا فَرْدًا » .

22 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S): «Sizden her kim şıra içerse karışıksız olarak yalnız kuru üzüm yahut yalnız hurma yahut yalnız hurma koruğu şırası içsin» buyurdu.

٢٣ - (...) وحدثنيه أَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَاقَ . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ مُسْلِمٍ الْعَبْدِيُّ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ . قَالَ : نَهَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ نَخْلِطَ بُسْرًا بِتَمْرٍ . أَوْ زَبِيبًا بِتَمْرٍ . أَوْ زَبِيبًا بِبُسْرٍ . وَقَالَ « مَنْ شَرِبَهُ مِنْكُمْ » . فَذَكَرَ بِمِثْلِ حَدِيثِ وَكِيعٍ .

23 — ( ) .... : Bize İsmail ibn Muslim el-Abdî yine bu isnâdla tahdîs etti. Burada da Ebû Saîd (R) : Rasûlullah (S) bizleri koruk hurma ile hurmayı, yahut kuru üzümle hurmayı, yahut kuru üzümle hurma koruğunu karıştırmakdan nehy buyurdu dedi. Râvî burada da (21 rakamlı) Vekî' hadîsi gibi zikretmişdir.

٢٤ - (١٩٨٨) حدثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ . حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ . أَخْبَرَنَا هِشَامٌ الدَّسْتَوَائِيُّ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي قَتَادَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تَنْتَبِذُوا الزَّهْوَ وَالرُّطَبَ جَمِيعًا . وَلَا تَنْتَبِذُوا الزَّبِيبَ وَالتَّمْرَ جَمِيعًا . وَانْتَبِذُوا كُلَّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى حِدَتِهِ » .

(...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ الْعَبْدِيُّ عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَبِي عُثْمَانَ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

24 — (1988) .... : Ebû Katâde (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Alacalanmış hurma koruğu ile taze hurmayı birleşdirerek şıra yapmayı-

F: 14

nız. Kuru üzümle hurmayı birleşdirerek de şıra yapmayınız. Fakat bunlardan her birini ayrı ayrı şıra yapınız» buyurdu[7].

( ) .... : Buradaki râvî de yine Yahyâ ibn Kesîr'den bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir.

٢٥ – (...) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا عثمان بن عمر. أخبرنا علي (وهو ابن المبارك) عن يحيى، عن أبي سلمة، عن أبي قتادة؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا تنتبذوا الزهو والرطب جميعا ولا تنتبذوا الرطب والزبيب جميعا. ولكن انتبذوا كل واحد على حدته».

وزعم يحيى أنه لقي عبد الله بن أبي قتادة فحدثه عن أبيه، عن النبي ﷺ، بمثل هذا.

(...) وحدثنيه أبو بكر بن إسحاق. حدثنا روح بن عبادة. حدثنا حسين المعلم. حدثنا يحيى ابن أبي كثير، بهذين الإسنادين. غير أنه قال «الرطب والزهو. والتمر والزبيب».

25 — ( ) .... : Ebû Katâde (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Alacalanmış hurma koruğu ile taze hurmayı birleşdirerek şıra yapmayınız. Tâze hurma ile kuru üzümü birleşdirmek sûretiyle de şıra yapmayınız. Lâkin bunlardan her birini ayrı ayrı şıra yapınız».

( ) .... : Burada da Yahyâ ibn Kesîr, bu iki isnâd ile tahdîs etti. Şukadar ki râvî burada: «Tâze hurma ile alacası düşmüş koruk hurma ve hurma ile kuru üzüm» şeklinde rivâyet etmişdir.

٢٦ – (...) وحدثني أبو بكر بن إسحاق. حدثنا عفان بن مسلم. حدثنا أبان العطار. حدثنا يحيى بن أبي كثير. حدثني عبد الله بن أبي قتادة عن أبيه؛ أن نبي الله ﷺ نهى عن خليط التمر والبسر. وعن خليط الزبيب والتمر. وعن خليط الزهو والرطب. وقال «انتبذوا كل واحد على حدته».

(...) وحدثني أبو سلمة بن عبد الرحمن عن أبي قتادة، عن النبي ﷺ، بمثل هذا الحديث.

26 — ( ) .... : Abdullah ibn Ebî Katâde, babası Ebû Katâde'den tahdîs etti ki Allah'ın Peygamber'i (S) hurma ile hurma koruğu ka-

[7]. Bu hadîs metinlerindeki *temr*, *kemâle* gelmiş hurmanın adıdır. *Zehv* de kemâle gelmemiş fakat alacalanmış hurma koruğunun adıdır. Arab'lar hurma koruğu üzerinde kırmızı, sarı renkler görünce mahsûlun bu renklenme hâline *zehv* derler. Hurmanın bu sıradaki manzarasının pek câzib olması *zehv* adı verilmesine sebeb olmuşdur. Hurma Arabın hatta bütün milletlerin en nefîs meyve ve gıdası olduğu için Arablar bu güzel meyveye çiçek zamanından başlıyarak temr denilen en olgun çağına varıncaya kadar

rışımından; kuru üzüm ile hurma karışımından; alacası düşmüş koruk hurma ile taze hurma karışımından nehy etmiş ve: «Her birini ayrı ayrı şıra yapınız» buyurmuşdur.

( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Katâde'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir.

٢٦ م — (١٩٨٩) حدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ) قَالَا: حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ عِكْرِمَةَ بْنِ عَمَّارٍ، عَنْ أَبِي كَثِيرٍ الْحَنَفِيِّ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ. قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الزَّبِيبِ وَالتَّمْرِ. وَالْبُسْرِ وَالتَّمْرِ. وَقَالَ «يُنْبَذُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا عَلَى حِدَتِهِ».

(...) وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ. حَدَّثَنَا عِكْرِمَةُ بْنُ عَمَّارٍ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ ابْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أُذَيْنَةَ (وَهُوَ أَبُو كَثِيرٍ الْغُبَرِيُّ). حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، بِمِثْلِهِ.

26 M — (1989) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) kuru üzümle hurmadan ve hurma koruğu ile hurmadan nehy buyurdu da: «Bunlardan her biri ayrı ayrı şıra yapılır» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de: Ebû Hureyre tahdîs edib dedi ki, Rasûlullah şöyle buyurdu diyerek yukarıki hadîs gibi rivâyet etti.

٢٧ — (١٩٩٠) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ حَبِيبٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. قَالَ: نَهَى النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يُخْلَطَ التَّمْرُ وَالزَّبِيبُ جَمِيعًا. وَأَنْ يُخْلَطَ الْبُسْرُ وَالتَّمْرُ جَمِيعًا. وَكَتَبَ إِلَىٰ أَهْلِ جُرَشَ يَنْهَاهُمْ عَنْ خَلِيطِ التَّمْرِ وَالزَّبِيبِ.

(...) وَحَدَّثَنِيهِ وَهْبُ بْنُ بَقِيَّةَ. أَخْبَرَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي الطَّحَّانَ) عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ. فِي التَّمْرِ وَالزَّبِيبِ. وَلَمْ يَذْكُرِ: الْبُسْرَ وَالتَّمْرَ.

27 — (1990) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Peygamber (S) hurma ile kuru üzümün bir arada karıştırılmasını ve ermemiş hurma koruğu ile ermiş hurmanın da birleşdirilerek karıştırılmasını nehy etti ve

---

her tekâmul devrine ayrı ayrı adlar vermişlerdir. Kamus mütercimi Âsım Mulla buna dâir *«er-Ravdu'l-Meslûk fî mâ lehû ismâni ile'l-Ulûf»* adlı bir kitâb yazdığını bildiriyor. (*Kamus Ter.* II, 158).

Temr ile zehvin, temr ile üzümün birleşdirilmesinin nehy sebebine gelince bu nehyin sebebi maîşet darlığı ve tasarruf endîşesi olduğu söylenmişdir. Yoksa iki katığın bir arada birleşdirilmesini nehy değildir. Şârihler hadîsdeki bu nehyler tenzîhîdir, tenzîhi kerâhate hamledilmişdir, tahrîmî nehy değildir demişlerdir.

(Yemen'deki) Huraş ahâlisine de kendilerini hurma ile kuru üzüm karışımından nehyeyliyen bir mektûb yazdı.

( ) .... : Buradaki râvî de Şeybânî'den bu isnâdla, hurma ve kuru üzüm hakkındaki hadîsi rivâyet etmiş fakat : Ermemiş hurma koruğu ile hurmayı zikretmemişdir.

٢٨ — (١٩٩١) حدثنى محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج . أخبرنى موسى ابن عقبة عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أنه كان يقول : قد نهى أن ينبذ البسر والرطب جميعا . والتمر والزبيب جميعا .

28 — (1991) .... : İbn Umer (R) : Ermemiş hurma koruğu ile taze hurmanın birleştirilerek ve yine hurma ile kuru üzümün birleşdirilerek şıra yapılması nehy olunmuşdur dedi.

٢٩ — (..) وحدثنى أبو بكر بن إسحق . حدثنا روح . حدثنا ابن جريج . أخبرنى موسى بن عقبة عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أنه قال : قد نهى أن ينبذ البسر والرطب جميعا . والتمر والزبيب جميعا .

29 — ( ) .... : İbn Umer (R) : Ermemiş hurma koruğu ile taze hurmanın birleşdirilerek ve hurma ile kuru üzümün yine birleşdirilerek şıra edinilmesi nehy olunmuşdur dedi.

(٦) باب النهى عن الانتباذ فى المزفت والدباء والحنتم والنقير

وبيان أنه منسوخ ، وأنه اليوم حلال ، مالم يصر مسكرا

٣٠ — (١٩٩٢) حدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا ليث عن ابن شهاب ، عن أنس بن مالك ؛ أنه أخبره أن رسول الله ﷺ نهى عن الدباء والمزفت ، أن ينبذ فيه .

(6) MÜZEFFET, DUBBÂ', HANTEM VE NAKÎR [8] DENİLEN KABLARDA ŞIRA KURMAKDAN NEHY VE BU NEHYİN MENSÛH OLUB ARTIK BU GÜN SARHOŞLUK VERİCİ OLMADIKCA BUNLARDA ŞIRA TUTMANIN HALÂL OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI

30 — (1992) .... : Enes ibn Mâlik (R) : Rasûlullah (S), dubbâ'

---

8. Bunlar, içlerinde şıra ve şarâb yani şıra ile şarâb kurma âdet olan dört nevi desti adıdır. İçlerinde şıra kolayca tahammur edib sarhoşluk verici hâle gelir imiş. Bunlardan *hantem*: İçi sırlı, ağzı yanından, kırmızı yahut yeşil toprakdan yapılmış bir destidir. Dubbâ': Desti yerine kullanılan boş kuru kabakdır. *Nakîr*: Şıra kurmaya mahsûs içi oyulmuş ağaç parçasıdır. *Müzeffet*: Ziftle yani kara sakızla sıvanmış destidir. *Mukayyar*: Yine zift ma'nâsına olan *kar* veya *kîr* ile sıvanmış destidir. Bu kablar hakkında *Kitâbu'l-iymân*, altıncı bâb 23 rakamlı hadîsde de izâhat verilmişdi (*Sahîh-i Muslim Tercemesi*, I, 72).

ve müzeffet denilen kablarda (hurma yahut üzümden) şıra yapılmasını nehyetti diye haber vermişdir.

٣١ – (...) وحدثني عمرو الناقد . حدثنا سفيان بن عيينة عن الزهري ، عن أنس بن مالك ؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن الدباء والمزفت أن ينتبذ فيه .

(١٩٩٣) قال : وأخبره أبو سلمة ؛ أنه سمع أبا هريرة يقول : قال رسول الله ﷺ « لا تنتبذوا في الدباء ولا في المزفت » . ثم يقول أبو هريرة : واجتنبوا الحناتم .

31 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) dubbâ' ve müzeffet denilen kablarda şıra kurulmasını nehy etti.

(1993) Ve Ebû Seleme haber verdi ki kendisi Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmişdir : Rasûlullah (S) : «Dubbâ'da ve müzeffetde şıra kurmayınız» buyurdu. Ebû Hureyre bundan sonra : Hantem denilen kablardan da çekininiz derdi.

٣٢ – (...) حدثني محمد بن حاتم . حدثنا بهز . حدثنا وهيب عن سهيل ، عن أبيه ، عن أبي هريرة ، عن النبي ﷺ ؛ أنه نهى عن المزفت والحنتم والنقير .

قال قيل لأبي هريرة : ما الحنتم ؟ قال : الجرار الخضر .

32 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) müzeffet, hantem ve nakîr denilen kablardan nehy etmişdir.

Ebû Hureyre'ye : Hantem nedir? diye soruldu. Ebû Hureyre : Yeşil destidir diye cevab verdi.

٣٣ – (...) حدثنا نصر بن علي الجهضمي . أخبرنا نوح بن قيس . حدثنا ابن عون عن محمد ، عن أبي هريرة ؛ أن النبي ﷺ قال لوفد عبد القيس « أنهاكم عن الدباء والحنتم والنقير والمقير – والحنتم المزادة المجبوبة – ولكن اشرب في سقائك وأوكه » .

33 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demişdir) : Peygamber (S) Abdu'l-Kays hey'etine hitâben şöyle buyurdu : «Ben sizleri dubbâ'dan, hantemden, nakîrden, mukayyar'dan nehy ediyorum — hantem

başı kesilmiş, aşağıdan da ağzı olmayan her tarafı kapalı deri kabdır —[9] lâkin sen deri tulumundan iç de onun ağzını bağla»[10].

٣٤ – (١٩٩٤) حدثنا سعيد بن عمرو الأشعثي أخبرنا عبثر. ح وحدثني زهير بن حرب. حدثنا جرير. ح وحدثني بشر بن خالد. أخبرنا محمد (يعني ابن جعفر) عن شعبة. كلهم عن الأعمش، عن إبراهيم التيمي، عن الحارث بن سويد، عن علي. قال: نهى رسول الله ﷺ أن ينتبذ في الدباء والمزفت.

هذا حديث جرير.

وفي حديث عبثر وشعبة؛ أن النبي ﷺ نهى عن الدباء والمزفت.

34 — (1994) .... : Ali (R) : Rasûlullah (S) Dubbâ'da ve müzeffetde şıra tutulmasını nehy etti dedi. Bu, râvîlerden Cerîr'in hadîsidir. Diğer iki râvî Abser ile Şu'be'nin hadîsinde : Peygamber (S) dubbâ'dan ve müzeffetden nehy etti tarzındadır.

٣٥ – (١٩٩٥) وحدثنا زهير بن حرب وإسحق بن إبراهيم. كلاهما عن جرير. قال زهير: حدثنا جرير عن منصور، عن إبراهيم. قال: قلت للأسود: هل سألت أم المؤمنين عما يكره أن ينتبذ فيه؟ قال: نعم. قلت: يا أم المؤمنين! أخبريني عما نهى عنه رسول الله ﷺ أن ينتبذ فيه. قالت: نهانا، أهل البيت، أن ننتبذ في الدباء والمزفت.

قال قلت له: أما ذكرت الحنتم والجر؟ قال: إنما أحدثك بما سمعت. أأحدثك بما لم أسمع؟

35 — (1995) .... : İbrahim dedi ki : Ben Esved'e : Sen Ummu'l-Mu'minîn Âişe'ye, hangi şeyler içinde şıra tutulması mekrûh olur diye

9. Bizim diyârımızdaki bütün Muslim nushalarında bu ifâde böyle «ve'l-hantemu, el-müzâdetu'l-mecbûbetu» tarzında gelmişdir. Kadı Iyâd da *Muslim Sahîhi*'nin râvîler topluluklarından ve nushaların çoğundan bu şekilde nakl etmişdir. Ba'zı nushalarda : «Ve'l-hantemi ve'l-mezâdeti'l-mecbûbeti» tarzında vâki olmuşdur. Kadı Iyâd, doğru olan bu ikincisidir, birincisi tağyîr ve vehmdir dedi. Mecbûbe, baş tarafı kesilerek uzun ve söbe bir şekil alan deriden bir kabdır. *Cebb*, kesmek ma'nâsınadır. Mecbûbe, başı kesilmiş ve aşağısındaki ağızları da bulunmayan büyük bir tulumdur. Bunun şarâbı çok keskin olur. Keskinlik derecesi ağzı olmadığı için dışardan bilinmezmiş (Nevevî).

10. «Lakin tulumundan iç de ağzını bağla» sözünün ma'nâsı şudur : Deri tulumun ağzı bağlandığı zaman içindeki şıranın alkollenmesi mefsedetinden emîn olunur. Çünkü şıranın değişib şiddetlenerek sarhoşluk verici bir hal aldığı zaman ağzındaki bağlanmış deriyi yarar. Binâenaleyh içindeki şıra ağızdaki deriyi yarmadığı müddetce sarhoşluk verici olmaz. Halbuki dubbâ', hantem, ağzı kesilmiş tulum, müzeffet ve diğer kalın kablar böyle değildir. Onlarda şıra ba'zan şarâb oluverir de şarâb olduğu bilinemez (Nevevî).

sordun mu? dedim. Esved : Evet dedi ve şöyle ilâve etti : Ben : Ey Mu'minlerin anası! Bana Rasûlullah'ın, içinde şıra tutulmasını nehyettiği şeylerden haber ver dedim. Âişe : Biz ev halkını dubbâ'da ve müzeffetde şıra kurmamızdan nehy etti dedi.

Ben Esved'e : Âişe : hantemi ve cerr denilen destiyi zikretmedi mi? diye sordum. Esved : Ben sana ancak işitdiğim şeyi tahdîs ediyorum, sana işitmediğim şeyi mi tahdîs edeyim? dedi.

٣٦ – (...) وحدثنا سعيد بن عمرو الأشعثي . أخبرنا عبثر عن الأعمش ، عن إبراهيم ، عن الأسود ، عن عائشة ؛ أن النبي ﷺ نهى عن الدباء والمزفت .

(...) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا يحيى (وهو القطان) . حدثنا سفيان وشعبة . قالا : حدثنا منصور وسليمان وحماد عن إبراهيم ، عن الأسود ، عن عائشة ، عن النبي ﷺ ، بمثله .

36 — ( ) .... : Âişe (R) : Peygamber (S) dubbâ'dan ve müzeffetden nehy etmişdir.

( ) .... : Buradaki râvîler de Âişe'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

٣٧ – (...) حدثنا شيبان بن فروخ . حدثنا القاسم (يعني ابن الفضل) . حدثنا ثمامة بن حزن القشيري . قال : لقيت عائشة فسألتها عن النبيذ ؟ فحدثتني ؛ أن وفد عبد القيس قدموا على النبي ﷺ . فسألوا النبي ﷺ عن النبيذ ؟ فنهاهم أن ينتبذوا في الدباء والنقير والمزفت والحنتم .

37 — ( ) .... : Sumâmetu'bnu Hazm tahdîs edib şöyle dedi : Ben Âişe'ye kavuşdum ve ona nebîz denilen şıranın hükmünü sordum. Âişe (R) bana şöyle tahdîs etti : Abdulkays hey'eti Peygamber'in yanına geldiler ve Peygamber'e nebîzden sordular. Peygamber (S) de onları, dubbâ, nakîr, müzeffet ve hantem denilen kablara hurma yahut üzüm şırası koymakdan nehy etti.

٣٨ – (...) وحدثنا يعقوب بن إبراهيم . حدثنا ابن علية . حدثنا إسحق بن سويد عن معاذة ، عن عائشة . قالت : نهى رسول الله ﷺ عن الدباء والحنتم والنقير والمزفت .

(...) وحدثناه إسحق بن إبراهيم . أخبرنا عبد الوهاب الثقفي . حدثنا إسحق بن سويد ، بهذا الإسناد . إلا أنه جعل – مكان المزفت – المقير .

38 — ( ) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) dubbâ'dan, hantemden, nakîrden ve müzeffetden nehy etti dedi.

( ) .... : Burada da Ishâk ibn Suveyd yine bu isnâdla tahdîs etmişdir. Ancak burada râvî, — müzeffet yerine — mukayyarı koymuşdur.

٣٩ – (١٧) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا عباد بن عباد عن أبي جمرة، عن ابن عباس. ح وحدثنا
خلف بن هشام. حدثنا حماد بن زيد عن أبي جمرة. قال: سمعت ابن عباس يقول: قدم وفد عبد القيس
على رسول الله ﷺ. فقال النبي ﷺ «أنهاكم عن الدباء والحنتم والنقير والمقير».
وفي حديث حماد، جعل - مكان المقير - المزفت.

39 — (17) .... : Ebû Hamza dedi ki : Ben İbn Abbâs (R) dan işittim şöyle diyordu : Abdu'l-Kays hey'eti Rasûlullah'ın huzûruna geldiler. Peygamber (S) de onlara : «Ben sizleri, dubbâ', hantem, nakîr ve mukayyar (denilen kablara hurma yahut üzüm şırası koymak) dan nehy ediyorum» buyurdu.

Hammâd hadîsinde (mukayyar yerine) müzeffeti koymuştur[11].

٤٠ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا علي بن مسهر عن الشيباني، عن حبيب،
عن سعيد بن جبير، عن ابن عباس. قال: نهى رسول الله ﷺ عن الدباء والحنتم والمزفت والنقير.

40 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) : Rasûlullah (S) dubbâ'dan, hantemden, müzeffetden ve nakîrden nehy etti dedi.

٤١ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا محمد بن فضيل عن حبيب بن أبي عمرة،
عن سعيد بن جبير، عن ابن عباس، قال: نهى رسول الله ﷺ عن الدباء والحنتم والمزفت والنقير.
وأن يخلط البلح بالزهو.

41 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) : Rasûlullah (S) dubbâ'dan, hantemden, müzeffetden, nakîrden ve henüz alacası düşmüş yeşil hurma koruğunun sararmış hurma koruğu ile karıştırılmasından nehy etti dedi[12].

---

11. Bu ve müteâkib hadîslerde geçen *vefd*, vâfidin cemi'dir. Vâfid, bulunduğu yerden husûsî bir maksad ile kendi kavmı nâmına diğer bir memlekete giden kimseye denir. Bu sûretle hükümdarlar ile emîrler nezdîne gidene de ıtlâk olunur. Yerine göre mümessil veya sefîr gibi bir ma'nâ ifâde eder. O halde buradaki vefd, mümessil hey'et demek olur. Bu hey'et Rabîa kabîlelerinden olan Abdu'l-kays tarafından Hudeybiyye'den sonra ve Mekke fethinden biraz evvel Peygamber'in huzuruna Munzir ibn Âiz el-Asarî'nin başkanlığında bir nevî sefâretle gönderilmişdi. Bu hey'et hakkındaki tafsilat daha önce geçdi : *Sahîh-i Muslim tercemesi*, I, 72.

12. *Belah*, hurmanın büsr ile bilâl halleri arasında olan alaca hurma koruğuna denir ki yeşil ve henüz sararıb tatlılanmış olur. Kokusu güzel olduğu için koku içine de katarlar. Hurmada altı mertebe vardır : İbtida, tal sonra hilâl, belah, busr, rutab ve temrdir (*Kamus Ter.* I, 859).

٤٢ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُالرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ يَحْيَى الْبَهْرَانِيِّ. قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي عُمَرَ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ. قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الدُّبَّاءِ وَالنَّقِيرِ وَالْمُزَفَّتِ.

42 — ( ) .... : İbn Abbâs (R), Rasûlullah (S) dubbâ'dan, nakîrden ve müzeffetden nehyetti dedi.

٤٣ – (١٩٩٦) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا يَزِيدُ بْنُ زُرَيْعٍ عَنِ التَّيْمِيِّ. ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ. حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ. أَخْبَرَنَا سُلَيْمَانُ التَّيْمِيُّ عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْجَرِّ أَنْ يُنْبَذَ فِيهِ.

43 — (1996) .... : Ebû Saîd (R) den, Rasûlullah (S) toprakdan yapılmış büyük desti içine şıra kurulmasını nehyetmişdir [13].

٤٤ – (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ. حَدَّثَنَا ابْنُ عُلَيَّةَ. أَخْبَرَنَا سَعِيدُ بْنُ أَبِي عَرُوبَةَ عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ أَبِي نَضْرَةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الدُّبَّاءِ وَالْحَنْتَمِ وَالنَّقِيرِ وَالْمُزَفَّتِ.

(...) وحدثناه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ؛ أَنَّ نَبِيَّ اللهِ ﷺ نَهَى أَنْ يُنْتَبَذَ. فَذَكَرَ مِثْلَهُ.

44 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) den, Rasûlullah (S) dubbâ'dan, hantemden, nakîrden, müzeffetden nehy etmiştir.

( ) .... : Buradaki râvî de Katâde'den bu isnâdla; Allah'ın Peygamber'i şira kurulmasını nehyetti diye rivâyet etmiş ve yukarıki hadîs gibi zikretmişdir.

٤٥ – (...) وحدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ. حَدَّثَنِي أَبِي. حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى (يَعْنِي ابْنَ سَعِيدٍ) عَنْ أَبِي الْمُتَوَكِّلِ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ. قَالَ: نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الشُّرْبِ فِي الْحَنْتَمَةِ وَالدُّبَّاءِ وَالنَّقِيرِ.

45 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R) : Rasûlullah (S) hantemde, dubbâ'da ve nakîrde içmekden nehyetti dedi.

---

13. *Cerr*, toprakdan yapılmış büyük destiye denir, el ile çekib götürmesi kabil olur (*Kamus Ter.* II, 210).

٤٦ – (١٩٩٧) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وسريج بن يونس (واللفظ لأبي بكر) قالا : حدثنا مروان بن معاوية عن منصور بن حيان عن سعيد بن جبير قال : أشهد على ابن عمر وابن عباس؛ أنهما شهدا ؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن الدباء والحنتم والمزفت والنقير .

46 — (1997) .... : Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi : Ben İbn Umer ve İbn Abbâs (R) üzerlerine şehâdet ediyorum ki onların ikisi de : Rasûlullah (S) ın dubbâ'dan, hantemden, müzeffetden ve nakîrden nehy ettiğini şehâdet ettiler.

٤٧ – (...) حدثنا شيبان بن فروخ . حدثنا جرير (يعني ابن حازم) . حدثنا يعلى بن حكيم عن سعيد بن جبير . قال : سألت ابن عمر عن نبيذ الجر؟ فقال : حرم رسول الله ﷺ نبيذ الجر . فأتيت ابن عباس فقلت: ألا تسمع ما يقول ابن عمر؟ قال: وما يقول؟ قلت: قال: حرم رسول الله ﷺ نبيذ الجر . فقال : صدق ابن عمر : حرم رسول الله ﷺ نبيذ الجر . فقلت : وأي شيء نبيذ الجر؟ فقال : كل شيء يصنع من المدر .

47 — ( ) .... : Saîd ibn Cubeyr şöyle dedi : Ben İbn Umer'e, büyük toprak destiye konulan şıra (nın hükmün) den sordum. İbn Umer:

— Rasûlullah (S) desti şırasını harâm kıldı dedi. Müteakiben İbn Abbâs'a gelib :

— İbn Umer'in ne demekde olduğunu işitmiyor musun? dedim. İbn Abbâs :

— Ne söylüyor? dedi. Ben :

— Rasûlullah, desti şırasını harâm kıldı dedi dedim. Bunun üzerine İbn Abbâs :

— İbn Umer doğru söyledi. Rasûlullah desti şırasını harâm etmişdir dedi. Ben bu sefer :

— Hangi çeşit desti şırası diye sordum. İbn Abbâs :

— Toprakdan yapılan her desti dedi.

٤٨ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ خطب الناس في بعض مغازيه . قال ابن عمر : فأقبلت نحوه . فانصرف قبل أن أبلغه . فسألت : ماذا قال؟ قالوا : نهى أن ينتبذ في الدباء والمزفت .

48 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle demişdir : Rasûlullah (S) gazvelerinin birinde halka bir hutbe îrad etti. Ben hemen kendisine doğru

sur'atle geldim. Fakat ben yanına ulaşmadan evvel Peygamber hutbesini bitirdi. Oradakilere : Peygamber ne söyledi? diye sordum. Onlar : Dubbâ'da ve müzeffetde şıra konulmasını nehyetti dediler.

٤٩ – (...) وحدثنا قتيبة وابن رمح عن الليث بن سعد . ح وحدثنا أبو الربيع وأبو كامل قالا : حدثنا حماد . ح وحدثني زهير بن حرب . حدثنا إسماعيل . جميعا عن أيوب . ح وحدثنا ابن نمير . حدثنا أبي . حدثنا عبيد الله . ح وحدثنا ابن المثنى وابن أبي عمر عن الثقفي ، عن يحيى بن سعيد . ح وحدثنا محمد بن رافع . حدثنا ابن أبي فديك . أخبرنا الضحاك (يعني ابن عثمان) . ح وحدثني هرون الأيلي . أخبرنا ابن وهب . أخبرني أسامة . كل هؤلاء عن نافع ، عن ابن عمر . بمثل حديث مالك . ولم يذكروا : في بعض مغازيه . إلا مالك وأسامة .

49 — ( ) .... : Buradaki yedi tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den (48 rakamıyle geçen) Mâlik hadîsi gibi rivâyet ettiler. Şukadar var ki Mâlik ile Usâme müstesnâ bunlar : «Gazvelerinin birinde» fıkrasını zikretmediler.

٥٠ – (...) وحدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا حماد بن زيد عن ثابت . قال : قلت لابن عمر : نهى رسول الله ﷺ عن نبيذ الجر ؟ قال فقال : قد زعموا ذاك . قلت : أنهى عنه رسول الله ﷺ ؟ قال : قد زعموا ذاك .

(...) حدثنا يحيى بن أيوب . حدثنا ابن علية . حدثنا سليمان التيمي عن طاوس . قال : قال رجل لابن عمر : أنهى نبي الله ﷺ عن نبيذ الجر ؟ قال : نعم . ثم قال طاوس : والله ! إني سمعته منه .

50 — ( ) .... : Sâbit dedi ki : Ben İbn Umer'e :

— Rasûlullah (S) testi şırasından nehy etti mi? diye sordum. İbn Umer :

— Bunu söylemişlerdir dedi. Ben tekrar :

— Rasûlullah bundan nehy etti mi? dedim. İbn Umer yine :

— Bunu söylemişlerdir dedi.

( ) .... : Tâvûs dedi ki : Bir kimse İbn Umer'e :

— Allah'ın Peygamber'i, desti şırasından nehy etti mi? diye sordu. O da :

— Evet dedi. Sonra Tâvûs : Allâh'a yemîn ederim ki ben de bunu İbn Umer'den işittim diye ilâve etti.

٥١ – (...) وحدثني محمد بن رافع . حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج . أخبرني ابن طاوس
عن أبيه ، عن ابن عمر ؛ أن رجلا جاءه فقال : أنهى النبي ﷺ أن ينبذ في الجر والدباء ؟ قال : نعم .

51 — ( ) .... : Tâvûs'un oğlu babası Tâvûs'dan, o da İbn Umer (R) den şöyle haber verdi : İbn Umer'e birisi gelib : Peygamber (S) cerr ve dubbâ' denilen kablarda şıra konulmasını nehy etti mi? diye sordu. İbn Umer de : Evet dedi.

٥٢ – (...) وحدثني محمد بن حاتم . حدثنا بهز . حدثنا وهيب . حدثنا عبد الله بن طاوس
عن أبيه ، عن ابن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن الجر والدباء .

52 — ( ) .... : Abdullah ibn Tâvûs, babası Tâvûs'dan, o da İbn Umer (R) den; Rasûlullah (S) **cerr** denilen toprak destiden ve dubbâ'dan nehyetti diye tahdîs etti.

٥٣ – (...) حدثنا عمرو الناقد . حدثنا سفيان بن عيينة عن إبراهيم بن ميسرة ؛ أنه سمع
طاوسا يقول : كنت جالسا عند ابن عمر . فجاءه رجل فقال : أنهى رسول الله ﷺ عن نبيذ الجر
والدباء والمزفت ؟ قال : نعم .

53 — ( ) .... : Tâvûs şöyle diyordu : Ben İbn Umer'in yanında oturuyordum. Derken ona bir kimse geldi ve : Rasûlullah (S) büyük toprak destinin, dubbâ'nın ve kara sakızla sıvanmış olan kabın şırasından nehy etti mi? diye sordu. İbn Umer : Evet dedi.

٥٤ – (...) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . قالا : حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن
محارب بن دثار . قال : سمعت ابن عمر يقول : نهى رسول الله ﷺ عن الحنتم والدباء والمزفت .
قال : سمعته غير مرة .

(...) وحدثنا سعيد بن عمرو الأشعثي . أخبرنا عبثر عن الشيباني ، عن محارب بن دثار ، عن ابن عمر ،
عن النبي ﷺ . بمثله .
قال : وأراه قال : والنقير .

54 — ( ) .... : Muhârib ibn Disâr şöyle dedi : Ben İbn Umer (R) den işittim : Rasûlullah (S) hantemden, dubbâ'dan ve müzeffetden nehy etti diyordu. Râvî Muhârib : Ben bunu İbn Umer'den birçok defalar işittim diye ilâve etmişdir.

( ) .... : Buradaki râvî de yine Muhâribden, o da İbn Umer'-

den, o da Peygamber'den yukarıki gibi rivâyet etmiştir. Ancak burada râvî, İbn Umer'in : Ve nakîrden dediğini de zannediyorum demişdir.

٥٥ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عُقْبَةَ بْنِ حُرَيْثٍ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْجَرِّ وَالدُّبَّاءِ وَالْمُزَفَّتِ . وَقَالَ « انْتَبِذُوا فِي الْأَسْقِيَةِ » .

55 — ( ) .... : Hurays dedi ki : Ben İbn Umer (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) cerr denilen toprak destiden, dubbâ'dan ve müzeffetden nehy etti de : «Sizler şıralarınızı deri kablarda tutun» buyurdu.

٥٦ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ جَبَلَةَ . قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُمَرَ يُحَدِّثُ قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْحَنْتَمَةِ . فَقُلْتُ : مَا الْحَنْتَمَةُ ؟ قَالَ : الْجَرَّةُ .

56 — ( ) .... : Cebele dedi ki : Ben İbn Umer (R) den işittim, o tahdîs edib : Rasûlullah (S) hantemden nehy etti dedi. Ben : Hantem nedir? diye sordum. İbn Umer : Toprakdan yapılmış büyük destidir dedi.

٥٧ – (...) حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ . حَدَّثَنِي زَاذَانُ . قَالَ : قُلْتُ لِابْنِ عُمَرَ : حَدِّثْنِي بِمَا نَهَى عَنْهُ النَّبِيُّ ﷺ مِنَ الْأَشْرِبَةِ بِلُغَتِكَ . وَفَسِّرْهُ لِي بِلُغَتِنَا . فَإِنَّ لَكُمْ لُغَةً سِوَى لُغَتِنَا . فَقَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْحَنْتَمِ ، وَهِيَ الْجَرَّةُ . وَعَنِ الدُّبَّاءِ ، وَهِيَ الْقَرْعَةُ . وَعَنِ الْمُزَفَّتِ ، وَهُوَ الْمُقَيَّرُ . وَعَنِ النَّقِيرِ ، وَهِيَ النَّخْلَةُ تُنْسَحُ نَسْحًا ، وَتُنْقَرُ نَقْرًا . وَأَمَرَ أَنْ يُنْتَبَذَ فِي الْأَسْقِيَةِ .

(...) وحدثناه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ ، فِي هَٰذَا الْإِسْنَادِ .

57 — ( ) .... : Zâzân dedi ki : Ben İbn Umer'e :

— Peygamber (S) in nehy etmiş olduğu içki nevilerini evvelâ bana kendi dilinle (yani Arabca olarak) tahdîs et, sonra da bunu bana bizim dilimizle (yani Farsca olarak) tefsîr edib açıkla. Çünkü sizin öyle bir diliniz var ki o bizim dilimizden başkadır dedim. Bunun üzerine İbn Umer şöyle dedi :

— Rasûlullah (S) hantemden nehy etti. Hantem, toprakdan yapılmış büyük destidir. Dubbâ'dan da nehy etti. Dubbâ' da (içinde şarab kurulan) bir kabakdır. Müzeffetden de nehy etti. Müzeffet de **kar** veya **kîr** denilen kara sakız sürülmüş olan bir kabdır. Nakîrden de nehy etti. Nakîr ise evvelâ soyulmak, sonra da içi oyulmak sûretiyle elde edilerek şarâb

kurulmakda kullanılan hurma kütüğüdür. İşte Rasûlullah (bu îzâh edilen kablara değil de ancak) deriden yapılmış olan tulumlarda şıra konulmasını emir buyurdu.

( ) .... : Burada da Şu'be, bu isnâdla yukarıki gibi tahdîs etmişdir.

٥٨ – (...) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْخَالِقِ ابْنُ سَلَمَةَ . قَالَ: سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ الْمُسَيَّبِ يَقُولُ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ، عِنْدَ هَـٰذَا الْمِنْبَرِ، وَأَشَارَ إِلَىٰ مِنْبَرِ رَسُولِ اللهِ ﷺ: قَدِمَ وَفْدُ عَبْدِ الْقَيْسِ عَلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ، فَسَأَلُوهُ عَنِ الأَشْرِبَةِ. فَنَهَاهُمْ عَنِ الدُّبَّاءِ وَالنَّقِيرِ وَالْحَنْتَمِ. فَقُلْتُ لَهُ: يَا أَبَا مُحَمَّدٍ! وَالْمُزَفَّتِ؟ وَظَنَنَّا أَنَّهُ نَسِيَهُ. فَقَالَ: لَمْ أَسْمَعْهُ يَوْمَئِذٍ مِنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ. وَقَدْ كَانَ يَكْرَهُ.

58 — ( ) .... : Abdu'l-Hâlik ibn Selime haber verib dedi ki: Ben Saîd ibn Museyyeb'den işittim. Rasûlullah (S) ın minberine işâret ederek şöyle diyordu: Ben şu minberin yanında Abdullah ibn Umer'den işittim şöyle diyordu: Abdulkays elçileri Rasûlullah'ın yanına geldiler ve kendisine içki nevilerinden sordular. Rasûlullah da onları dubbâ'dan, nakîrden ve hantemden nehy etti.

Abdu'l-Hâlik der ki: Ben onun unutmuş olacağını zannederek İbn Museyyeb'e: Yâ Ebâ Muhammed! Muzeffetten de (nehyetmiş değil mi)? dedim. İbn Museyyeb: Ben o gün bunu Abdullah ibn Umer'den işitmedim. Kendisi bunu mekrûh görür idi dedi.

٥٩ – (١٩٩٨) وحدّثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ. حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ. حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ. ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَىٰ بْنُ يَحْيَىٰ. أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ وَابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَىٰ عَنِ النَّقِيرِ وَالْمُزَفَّتِ وَالدُّبَّاءِ.

59 — (1998). .... : Ebû Hayseme, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir ile İbn Umer (R) den, Rasûlullah (S) ın nakîr'den, müzeffetden ve dubbâ'dan nehy ettiğini haber verdi.

٦٠ – (...) وحدّثني مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَنْهَىٰ عَنِ الْجَرِّ وَالدُّبَّاءِ وَالْمُزَفَّتِ.

(...) قَالَ أَبُو الزُّبَيْرِ: وَسَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: نَهَىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الْجَرِّ وَالْمُزَفَّتِ وَالنَّقِيرِ.

(١٩٩٩) وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ، إِذَا لَمْ يَجِدْ شَيْئًا يُنْتَبَذُ لَهُ فِيهِ، نُبِذَ لَهُ فِي تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ .

60 — ( ) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki : Kendisi İbn Umer (R) den şöyle derken işitmişdir : Ben Rasûlullah (S) dan işittim, büyük toprak destiden, dubbâ'dan ve müzeffetden nehy ediyordu.

( ) Ebu'z-Zubeyr dedi ki : Ve ben Câbir ibn Abdillah'dan da işittim o : Rasûlullah (S) büyük toprak destiden ve müzeffetden nehyetti diyordu.

(1999) Rasûlullah (S), içinde şıra yapılacak bir kab bulamadığı zaman, kendisi için taşdan oyulmuş bir tas içinde şıra yapılırdı.

٦١ — (...) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ كَانَ يُنْبَذُ لَهُ فِي تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ .

61 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan (şöyle demişdir) : Peygamber (S) e taşdan bir çanak içinde şıra yapılırdı.

٦٢ — (...) وحدثنا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا أَبُو الزُّبَيْرِ . ح وَحَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ: كَانَ يُنْتَبَذُ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فِي سِقَاءٍ . فَإِذَا لَمْ يَجِدُوا سِقَاءً نُبِذَ لَهُ فِي تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ . فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ - وَأَنَا أَسْمَعُ لِأَبِي الزُّبَيْرِ - : مِنْ بِرَامٍ ؟ قَالَ: مِنْ بِرَامٍ .

62 — ( ) .... : Ebû Hayseme, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den haber verdi : Câbir (R) : Rasûlullah (S) için deriden bir kab içinde şıra yapılırdı. Deriden bir kab bulamadıkları zaman ise taşdan düzülmüş bir çanak içinde şıra yapılırdı dedi. Ebû Hayseme der ki : Ben Ebu'z-Zubeyr'i dinliyorken cemâatden biri : Çömlek taşından (değil mi)? dedi. Ebu'z-Zubeyr : Evet çömlek taşından dedi.

٦٣ — (٩٧٧) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ : عَنْ أَبِي سِنَانٍ . وَقَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : عَنْ ضِرَارِ بْنِ مُرَّةَ) عَنْ مُحَارِبٍ ، عَنِ ابْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ . حَدَّثَنَا ضِرَارُ بْنُ مُرَّةَ، أَبُو سِنَانٍ عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ بُرَيْدَةَ ، عَنْ أَبِيهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « نَهَيْتُكُمْ عَنِ النَّبِيذِ إِلَّا فِي سِقَاءٍ . فَاشْرَبُوا فِي الْأَسْقِيَةِ كُلِّهَا . وَلَا تَشْرَبُوا مُسْكِرًا » .

63 — (977) .... : Bureyde (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben sizleri deri kablarda olmak müstesnâ (başka kablarda)

şıra koymanızdan nehy etmişdim. Artık bütün kablardan (şıra) içiniz. Fakat sarhoş edici olan hiçbir içkiyi içmeyiniz»[14].

٦٤ - (...) وحدثنا حجاج بن الشاعر. حدثنا ضحاك بن مخلد عن سفيان، عن علقمة بن مرثد، عن ابن بريدة، عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ قال «نهيتكم عن الظروف. وإن الظروف - أو ظرفا - لا يحل شيئا ولا يحرمه. وكل مسكر حرام».

64 — ( ) .... : Bureyde (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben sizleri bir takım zarflardan — kablardan — nehy ettim. Halbuki zarflar (yahut hiçbir zarf) herhangi bir şeyi halâl da kılmaz, harâm da kılmaz. (Zarflar değil ancak) her sarhoş edici içki harâmdır».

٦٥ - (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع عن معرف بن واصل، عن محارب بن دثار، عن ابن بريدة، عن أبيه. قال: قال رسول الله ﷺ «كنت نهيتكم عن الأشربة في ظروف الأدم. فاشربوا في كل وعاء. غير أن لا تشربوا مسكرا».

65 — ( ) .... : Bureyde (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Ben sizleri deri kabarda — olmak müstesnâ —[15] şerbetlerden

14. Bu ve müteâkib hadîsler bundan evvelki içki kablarından şıra içmeği men eden bütün hadîsleri nesh etmekdedir. Bu neshi de bizzât hadîslerin içinde Rasûlullah haber vermekdedir. Öteden beri içlerinde insanlığı uyuşturа gelen içkilerin içildiği ve bu içkileri hatırlatan bütün kablardan, bir müddet için şıra içilmek de yasak edilmişdi. Artık içkisiz hayata alışıldıkdan sonra bu şiddet tedbîri kaldırılmış ve her türlü kablarda alkolsüz içkilerin içilmesine izin verilmişdir. Bu müsâade de gâyet beliğ bir tarzda ifâde edilmişdir : Hiç bir kabın hiç bir şeyi harâm veya halâl kılamıyacağı, harâm ve halâl merciinin ancak Allah olduğu öğretilmiş, alkollü içkilerin içilmemesi ısrarla ve açıklıkla tenbîh edilmişdir.

15. Yukarıda 63 rakamlı hadîsde : «Ben sizleri deri kablarda olmak müstesnâ şıra tutmakdan nehy ettim»; 64 rakamlı hadîsde : «Ben sizleri zarflardan nehy ettim. Halbuki zarflar — yahut hiçbir zarf — herhangi bir şeyi halâl da kılmaz, harâm da kılmaz»; 65 rakamlı bu üçüncü rivâyetde ise : «Ben sizleri deri kablarda şerbetlerden nehy etmiş idim. Artık şimdi her nevi kabdan içebilirsiniz. Ancak sarhoş edici içki içmeyiniz» tarzında gelmişdir.

Kadı Iyâd şöyle dedi : İkinci rivâyetde râvîlerin ba'zısından gelen bir tağyîr vardır. Doğrusu : «Ben sizleri deri kablarda olmak müstesnâ şerbetlerden nehy etmiş idim» tarzıdır. Buradan istisnâ için olan «*illâ*» lafzı hazfedilmişdir. Halbuki bu lafzın bulunması zarûrîdir. Birinci rivâyet de yani 63 üncü hadîsde de yine bir tağyîr vardır. Doğrusu : «Her türlü kablardan içiniz» tarzıdır. Çünkü, tulum ve kırbalar ve diğer deri kablar zaten mübah ve onlar hakkında izinlilik dâima var olagelmiştir. Rasûlullah ancak deri kablar hâricindekileri nehy etmişdi. Nitekim birinci rivâyetde (yani 63 üncü hadîsde) «ben sizleri deri kablarda olmak müstesnâ başka kablarda şıra kurmakdan nehy etmişdim» buyurulmuşdur. Hulâsa sonraki iki rivâyetin doğrusu : «Ben sizleri deri kabda olmak müsetsnâ şıra kurmakdan nehy etmiş idim. Artık şimdi şıra yapınız ve her türlü kabde içiniz» ifâdeleridir. Bundan gayrısı râvîlerden gelen bir tağyîr ve değiştirmeden ibâretdir (Nevevî).

nehy etmiş idim. Artık şimdi her nevi kabdan içebilirsiniz. Ancak sarhoş edici içki içmeyiniz».

٦٦ – (٢٠٠٠) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن أبي عمر (واللفظ لابن أبي عمر) قالا: حدثنا سفيان عن سليمان الأحول، عن مجاهد، عن أبي عياض، عن عبد الله بن عمرو قال. لما نهى رسول الله ﷺ عن النبيذ في الأوعية قالوا: ليس كل الناس يجد. فأرخص لهم في الجر غير المزفت.

66 — (2000) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) bir çok kablarda şıra ve şerbet konulub içilmesini nehy ettiği zaman sahâbîler: (Yâ Rasûlallah!) herkes tulum, kırba gibi deri kablar bulamaz ki dediler. Bunun üzerine Rasûlullah onlara; çömlek, desti, küb gibi balçıkdan yapılmış fakat ziftlendirilmemiş kablar içinde şıra, şerbet, sirke kurmalarını müsâade etti.

(٧) باب بيان أن كل مسكر خمر، وأن كل خمر حرام

٦٧ – (٢٠٠١) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن ابن شهاب، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن، عن عائشة. قالت: سئل رسول الله ﷺ عن البتع؟ فقال «كل شراب أسكر فهو حرام».

(7) SARHOŞLUK VEREN HER İÇKİNİN HAMR VE HAMRIN DA HARÂM OLDUĞUNU BEYÂN BÂBI[16]

16. *Hamr*, esâsen örtmek ma'nâsına masdar olduğu halde çiğ üzüm şırasından şiddetlenmiş ve köpüğünü atmış olan şarâba isim olmuşdur. Çünkü aklı bürüyüb örter ve bir tâbir ile kafayı dumanlar ki buna *humâr* denilir. Hamrın bu üzüm şarâbına ıtlâkı, hâss bir ıtlâkdır. Bu münâsebetle hamr bir de umûmiyetle akla humâr veren şey ma'nâsına kullanılır ki bu ma'nâca müskirâtın hepsi harâmdır. İbn Umer'den rivâyet edilmiştir ki «hamrin tahrîmi nâzil olduğu gün hamr beş şeyden: Üzümden, hurmadan, buğdaydan, arpadan, darıdan idi. Ve hamr, akla humâr veren demektir». Ebû Dâvûd'da Nu'man ibn Beşîr'den rivâyet olunduğu üzere Rasûlullah: «Üzümden bir hamr, hurmadan bir hamr, baldan bir hamr, buğdaydan bir hamr, arpadan bir hamr vardır» buyurmuşdur. Buna binâen İmâm Mâlik ve Şâfiî ve bunlardan evvel ve sonra bir hayli âlimler ve fakîhler Kur'ân'daki hamrın umûmî ma'nâsı ile alelitlak muskir demek olduğuna ve binâenaleyh her nevi müskirâtın Kur'ân'ın nassı ile aynen harâm bulunduğuna ve her birinin yalnız sarhoşluk verme derecesi değil, damlalarının bile içilmesi, kullanılması, satılıb alınması asla câiz olmıyacağına hükmetmişlerdir. Çünkü Mâide 93 üncü âyetde aynen rics yani necs olduğu beyânı ile ictinâb emri buna dayandırılmışdır.

Fakat İmâm Azam Ebû Hanîfe ile beraber ashâb ve tâbiîlerden bir çok âlimler ve fakîhler, hamr kelimesinin beyyin ve kat'î olan ma'nâsı, bilhassa üzüm şarâbı olduğundan inkârı kâfirlik olabilecek vechile Kur'ân nassı ile li aynihi harâm olan şarâb

67 — (2001) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah'a **bıt**'ı (içkisinin hükmü) sorulmuşdu. Rasûlullah (S) : «Sarhoşluk veren her içki harâmdır» buyurdu [17].

---

bu olduğuna ve diğer müskiratın aynen ve bizzât değil sarhoşluk vermesinden dolayı Kur'ân'ın kıyâsına uygun, «her sarhoşluk veren harâmdır» gibi hadîslerle harâm olduklarına ve binâenaleyh hamr aynen necs olmak hasebiyle bir damlasının bile içilib kullanılması kat'iyyen harâm ve musliman için satılıb alınması câiz bulunmadığına ve lakin üzüm şarâbı bulunmayan ve ondan yapılmış olmayan diğer muskiratın harâmlığı ancak sarhoşluk verme vasfı ile sâbit olduğundan içilmekden başka bir sûretle kullanılmaları için satılıb alınması da câiz olabileceğine kâil olmuşlardır. Demek olur ki Kur'ân nassı üzüm şarâbının aynen harâmlığında kat'îdir. Bu nassın diğer muskirâta şumûlü ise lafzan değil harâmlık hikmeti olan sarhoş etme dolayısıyle ve hadîslerin tansîsi iledir. Kur'ân'daki lafzın eamm ma'nâsına hamli muhtemil ise de hâss ma'nâsı gibi kat'î değildir. Binâenaleyh İslâm Dininde alelumûm muskirâtın muskirât olarak kullanılması harâm ve fakat üzüm şarabı aynen ve mutlak olarak harâmdır. Ve bunu inkâr eden kâfirdir. Üzüm şarâbı ve bundan yapılan muskirat aynen necisdir. Obürlerinin ise necs olması şüphelidir. Meselâ üzerine şarâb, şanpanya, arak, konyak dökülmüş olanlar her halde yıkanmadıkca namaz kılamazlar. Lakin üzüm şarabından ma'mûl olmayan ispirto, bira ve sâir müskirât içilemezse de elbiseye veya bedene sürülmesi de namaza mâni' olur diye iddia edilemez. Ebû Hanîfe bu sûretle şarâbdan maada müskirâtın aynı ve damlası necs ve harâm olmadığına ve binâenaleyh sarhoşluk verecek dereceye varmaksızın ve fâsıklara, kâfirlere benzemek kasdı bulunmaksızın kuvvet için az bir mikdârda içilmesi câiz olabileceğine kail olmuş ise de *Fethu'l-Kadîr'de Kitâbu'l-Eşribe*'de beyân olunduğu üzere diğer üç mezheb ile beraber Hanefî mezhebinde dahi muhtar olan «çoğu sarhoşluk verenin azı da harâmdır» hadîsi mûcibince çoğu sarhoş edenin azı da harâm olmasıdır. Şer'an şürb noktasından bütün muskirat en umûmî ma'nâsı ile harâmdır. Bu günkü fen ehlinin kimyâ ilmine göre görüşleri de ihtimâr (mayalanma) ta'bîr olunan kimyevî hâdise i'tibarıyle her nevi müskirâtın hamr mâhiyetinde müşterek olmasıdır ki buna Arabca'da «el-kûhl» kelimesinin frenkleşdirilmişi olan «alkol», «el-küûl» veya sâdece «küûl» ta'bîr ederler. Bu da hamrın ma'nây-ı eammına uygun ise de ayni zamanda hâss ma'nâsının esas olduğunu da müş'ırdır. Tabâbet ve tedâvî nokta-i nazarına gelince bu cihet, « فمن اضطر غير باغ ولا عاد : Kim bunlardan yemeğe muztar kalırsa diğerinin hakkına tecâvuz etmemek ve zarûret mikdârını geçmemek şartıyle...» (el-Bakara : 173; el-En'âm : 145; en-Nahl : 115; ve biraz farklı olarak : el-Mâide : 4; el-En'âm : 119) ruhsatına tâbi' olarak zarûret ve zarûret hükmünde bulunan ihtiyâc meselelerindendir (*Hak Dîni*, I, 760-763).

17. Bu hadîsin bir rivâyeti «Bitı', Yemen halkının içtikleri ve baldan yapılan bir içki idi» îzâhını ihtivâ ediyor. Ebû Hanîfe de : «Bu bit', Yemen içkisidir, fakat Yemen halkı bu kelimenin (t) harfini üstün okurlar da *bita*' derler» demişdir. Baldan yapılan koyu ve kıvamlı bir içkidir.

İbn Muhayrız : Ben Ebû Mûsâ el-Eş'arî'den Basra câmiinin minberinde hutbe îrâd ederken işittim : Ey Basra'lılar! Medîne ahâlisinin içkisi hurma ve hurma koruğundan yapılan şarâbdır. Fars halkının içkisi üzüm suyundan yapılan şarâbdır. Yemen'lilerin içkisi *biti*', Habeş'lilerin içkisi *sükürke*dir ki pirinçden, darıdan yapılır diyordu demişdir.

Bu suâli soran zât hadîsde tasrîh edilmemişdir. Onun Yemen'e vâlî olarak gönderildiği sırada Ebû Mûsâ'nın sormuş olması, Peygamber'in de : «Sarhoşluk veren her içki harâmdır» diye hükmünü bildirmiş olması en yakın ihtimaldir. Bu da cevâmiu'l-kelim hadîslerdendir. Kelimeleri az, ifâde ettiği ma'nâlar ve hükümler çoktur. Peygamber'den yalnız Yemen içkisinin hükmü sorulmuştu, o içkinin mâhiyetini umûmî bir kanun hâlinde ta'rîf ederek cevâb vermişdir ki her içki bununla ölçülmelidir demek oluyor.

٦٨ — (...) وحدثني حرملة بن يحيى التجيبي. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن ؛ أنه سمع عائشة تقول : سئل رسول الله ﷺ عن البتع ؟ فقال رسول الله ﷺ « كل شراب أسكر فهو حرام ».

68 — ( ) .... : Ebu Seleme ibn Abdirrahman, Âişe'den işitti ki, Âişe (R) şöyle diyordu : Rasûlullah'a, bit'i (denilen içkinin hükmün) den soruldu. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Sarhoşluk veren her içki harâmdır» buyurdu.

٦٩ — (...) حدثنا يحيى بن يحيى وسعيد بن منصور وأبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب. كلهم عن ابن عيينة . ح وحدثنا حسن الحلواني وعبد بن حميد عن يعقوب بن إبراهيم بن سعد. حدثنا أبي عن صالح . ح وحدثنا إسحق بن إبراهيم وعبد بن حميد قالا : أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر. كلهم عن الزهري ، بهذا الإسناد . وليس في حديث سفيان وصالح : سئل عن البتع ؟ وهو في حديث معمر . وفي حديث صالح : أنها سمعت رسول الله ﷺ يقول « كل شراب مسكر حرام ».

69 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Zuhrî'den olmak üzere bu isnâdla rivâyet ettiler. Bunlardan Sufyân ibn Uyeyne ile Sâlih'in hadîsinde : **Biti**'den soruldu? fıkrası yokdur. Sâlih'in hadîsinde ise : Âişe, Rasûlullah'dan, «sarhoşluk verici olan her içki harâmdır» buyururken işitti tarzındadır.

٧٠ — (١٧٣٣) وحدثنا قتيبة بن سعيد وإسحق بن إبراهيم (واللفظ لقتيبة) قالا : حدثنا وكيع عن شعبة ، عن سعيد بن أبي بردة ، عن أبيه ، عن أبي موسى قال : بعثني النبي ﷺ أنا ومعاذ ابن جبل إلى اليمن . فقلت : يا رسول الله ! إن شرابا يصنع بأرضنا يقال له المزر من الشعير . وشراب يقال له البتع من العسل . فقال « كل مسكر حرام ».

(...) حدثنا محمد بن عباد . حدثنا سفيان عن عمرو . سمعه من سعيد بن أبي بردة ، عن أبيه ، عن جده ؛ أن النبي ﷺ بعثه ومعاذا إلى اليمن فقال لهما « بشرا ويسرا . وعلما ولا تنفرا » وأراه قال « وتطاوعا » قال فلما ولى رجع أبو موسى فقال : يا رسول الله ! إن لهم شرابا من العسل يطبخ حتى يعقد . والمزر يصنع من الشعير . فقال رسول الله ﷺ « كل ما أسكر عن الصلاة فهو حرام ».

70 — (1733) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Peygamber (S) beni ve Muâz ibn Cebel'i Yemen'e gönderdi. Ben : Yâ Rasûlallah! Bizim Yemen arâzîlerimizde yapılan bir içki vardır ki arpadan olur ve buna **mızr** adı verilir. Diğer bir içki daha vardır ki o da baldan yapılır ve **el-bit'** adı verilir dedim (ve bunların hükmünü sordum). Rasûlullah : «Sarhoşluk veren her içki harâmdır» buyurdu.

( ) Bize Muhammed ibn Abbâd tahdîs etti. Bize Sufyân, Amr'dan tahdîs etti, o, Saîd ibn Ebî Burde'den işitti, o da babasından, o da babasından ki : Peygamber (S) onu — yani Ebû Mûsâ'yı — ve Muâz'ı Yemen'e göndermiş ve gönderirken de kendilerine : «Müjdeleyiniz, kolaylaşdırınız. Öğretmenlik yapıb öğretiniz ve sakın nefret ettirmeyiniz» buyurmuşdur. Râvî : Peygamber'in «ve itâatlı ve saygılı davranın» dediğini de zannediyorum demişdir. Peygamber bu emri verib yürüyünce Ebû Mûsâ geriye döndü ve : Yâ Rasûlallah! Yemen'lilerin baldan bir içkileri vardır ki koyulaşıncaya kadar pişirilerek yapılır. Bir de arpadan yapılan **mizr** içkileri vardır? diye (bunların hükmünü) sordu. Rasûlullah : «Namazdan men eden her içki harâmdır» buyurdu [18].

٧١ — (...) وحدّثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلَفٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي خَلَفٍ)

قَالَا : حَدَّثَنَا زَكَرِيَّاءُ بْنُ عَدِيٍّ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ (وَهُوَ ابْنُ عَمْرٍو) عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أُنَيْسَةَ ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ أَبِي بُرْدَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو بُرْدَةَ عَنْ أَبِيهِ قَالَ : بَعَثَنِي رَسُولُ اللهِ ﷺ وَمُعَاذًا إِلَى الْيَمَنِ . فَقَالَ « ادْعُوَا النَّاسَ . وَبَشِّرَا وَلَا تُنَفِّرَا ، وَيَسِّرَا وَلَا تُعَسِّرَا » قَالَ فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَفْتِنَا فِي شَرَابَيْنِ كُنَّا نَصْنَعُهُمَا بِالْيَمَنِ : الْبِتْعُ ، وَهُوَ مِنَ الْعَسَلِ يُنْبَذُ حَتَّىٰ يَشْتَدَّ . وَالْمِزْرُ ، وَهُوَ مِنَ الذُّرَةِ وَالشَّعِيرِ يُنْبَذُ حَتَّىٰ يَشْتَدَّ. قَالَ: وَكَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قَدْ أُعْطِيَ جَوَامِعَ الْكَلِمِ بِخَوَاتِمِهِ فَقَالَ « أَنْهَىٰ عَنْ كُلِّ مُسْكِرٍ أَسْكَرَ عَنِ الصَّلَاةِ » .

71 — ( ) .... : Ebû Burde babasından tahdîs etti. Babası Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) beni ve Muâz'ı Yemen'e gönderdi de : «Her ikiniz de insanları İslâm'a da'vet ediniz : Müjdeleyiniz, nefret ettirib ürkütmeyiniz. Kolaylık gösteriniz, güçlük göstermeyiniz» diye emir buyurdu. Ben : Yâ Rasûlallah! Bizlerin Yemen'de yapmakda olduğumuz iki nevi içki hakkında bize fetvâ ver! Biri **bit'** denilen içki ki o baldan, şiddet kazanıncaya kadar şerbet kurularak yapılır. Diğeri **mizr** denilen içkidir. O da darıdan ve arpadan yine şiddetleninceye kadar kurulmak

18. Namazdan men etme, namazdan men edib alı koyma ma'nâsınadır. Bu hadîs, «*şeytan, içkide ve kumarda ancak aranıza düşmanlık düşürmek, sizi Allah'ı anmakdan ve namazdan alı koymak ister...*» (el-Mâide : 91) âyetindeki ifâdenin bir benzeridir.

sûretiyle yapılır dedim. Rasûlulah'a bir çok ma'nâları toplayan kısa vecîz, belîğ sözleri kesin hâtimeleri ile ifâde eyleme kabiliyeti ihsân olunmuşdu. Benim bu talebim üzerine : «Namaza mâni olan her sarhoş edenden nehy ediyorum» buyurdu.

٧٢ – (٢٠٠٢) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ (يَعْنِي الدَّرَاوَرْدِيَّ) عَنْ عُمَارَةَ بْنِ غَزِيَّةَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ؛ أَنَّ رَجُلًا قَدِمَ مِنْ جَيْشَانَ (وَجَيْشَانُ مِنَ الْيَمَنِ) فَسَأَلَ النَّبِيَّ ﷺ عَنْ شَرَابٍ يَشْرَبُونَهُ بِأَرْضِهِمْ مِنَ الذُّرَةِ يُقَالُ لَهُ الْمِزْرُ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ «أَوَ مُسْكِرٌ هُوَ؟» قَالَ: نَعَمْ. قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ. إِنَّ عَلَى اللَّهِ، عَزَّ وَجَلَّ، عَهْدًا، لِمَنْ يَشْرَبُ الْمُسْكِرَ، أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ الْخَبَالِ» قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! وَمَا طِينَةُ الْخَبَالِ؟ قَالَ «عَرَقُ أَهْلِ النَّارِ، أَوْ عُصَارَةُ أَهْلِ النَّارِ».

72 — (2002) .... : Câbir (R) den, (şöyle demişdir) : Yemen'in Ceyşân şehrinden bir kimse geldi ve Peygamber'e darıdan yapılıb da **mizr** denilen ve kendi arâzîlerinde içmekde bulundukları bir içkinin hükmünü sordu. Peygamber (S) : «Bu içki sarhoşluk verici midir?» diye sordu. O kimse : Evet dedi. Rasûlullah : «Her sarhoşluk veren harâmdır. Dünyâda iken sarhoş edici içki içene âhiretde **tînetu'l-habâl**den (yani yanma esnâsında cehennem ehlinin bedenlerinden akan sarı sudan) içirmesi Azîz ve Celîl olan Allah üzerinde bir taahhüddür» buyurdu. Bunu duyanlar : Yâ Rasûlallah! Tînetu'l-habâl nedir? diye sordular. Rasûlullah : «Cehennem ehlinin teri yahut cehennem ehlinin usâresidir» buyurdu.

٧٣ – (٢٠٠٣) حَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ وَأَبُو كَامِلٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ. حَدَّثَنَا أَيُّوبُ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ. وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ. وَمَنْ شَرِبَ الْخَمْرَ فِي الدُّنْيَا فَمَاتَ وَهُوَ يُدْمِنُهَا، لَمْ يَتُبْ، لَمْ يَشْرَبْهَا فِي الْآخِرَةِ».

73 — (2003) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Her sarhoşluk veren harâmdır ve her sarhoşluk veren harâmdır. Her kim dunyâda sarhoş edici içki içer ve içki içmekde devam ederken tevbe edemeden ölürse, o kişi âhiretde cennet şarâbından içmiyecekdir» buyurdu.

٧٤ – (...) وحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَقَ. كِلَاهُمَا عَنْ رَوْحِ بْنِ عُبَادَةَ. حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ. أَخْبَرَنِي مُوسَى بْنُ عُقْبَةَ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ «كُلُّ مُسْكِرٍ خَمْرٌ. وَكُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ».

(...) وحدثنا صالح بن مسمار السلمي . حدثنا معن . حدثنا عبد العزيز بن المطلب عن موسى ابن عقبة ، بهذا الإسناد ، مثله .

74 — ( ) .... : Mûsâ ibn Ukbe, Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den haber verdi ki Rasûlullah (S) : «Her sarhoş edici şey harâmdır, her sarhoş edici şey harâmdır» buyurmuşdur.

( ) .... : Buradaki râvî de yine Mûsâ ibn Ukbe'den bu isnâd ile onun benzerini rivâyet etmişdir.

٧٥ – (...) وحدثنا محمد بن المثنى ومحمد بن حاتم . قالا : حدثنا يحيى (وهو القطان) عن عبيد الله . أخبرنا نافع عن ابن عمر قال (ولا أعلمه إلا عن النبي ﷺ) قال « كل مسكر خمر . وكل خمر حرام » .

75 — ( ) .... : Nâfi', İbn Umer (R) in şöyle dediğini haber verdi : Peygamber (S) : «Her sarhoşluk verici şey **hamr**dır. Ve her hamr da harâmdır» buyurdu.

(٨) باب عقوبة من شرب الخمر إذا لم يتب منها ، بمنعه إياها في الآخرة

٧٦ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ قال « من شرب الخمر في الدنيا ، حرمها في الآخرة » .

(8) İÇKİ İÇEN KİMSENİN İÇKİDEN TEVBE EDEMEDİĞİ TAKDİRDE ÂHİRETDE CENNET İÇKİSİNDEN MEN' OLUNMAK SURETİYLE CEZALANMASI BÂBI

76 — ( ) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den iki Rasûlullah (S) : «Her kim dünyâda şarâb içerse âhiretde cennet şarâbından mahrûm olur» buyurmuşdur.

٧٧ – (...) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب . حدثنا مالك عن نافع ، عن ابن عمر . قال « من شرب الخمر في الدنيا فلم يتب منها ، حرمها في الآخرة فلم يسقها » قيل لمالك : رفعه ؟ قال : نعم .

77 — ( ) .... : Mâlik, Nâfi'den, o da İbn Umer (R) den tahdîs etti ki Rasûlullah (S) : «Her kim dünyâda şarâb içer de bu günâhından

tevbe edemezse, âhiretde cennet şarâbından mahrûm olur ve ondan içirilmez» buyurdu [19].

٧٨ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الله بن نمير . ح وحدثنا ابن نمير . حدثنا أبي . حدثنا عبيد الله عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ قال « من شرب الخمر في الدنيا لم يشربها في الآخرة . إلا أن يتوب » .

(...) وحدثنا ابن أبي عمر . حدثنا هشام (يعني ابن سليمان المخزومي) عن ابن جريج . أخبرني موسى بن عقبة عن نافع ، عن ابن عمر ، عن النبي ﷺ . بمثل حديث عبيد الله .

78 — ( ) .... : Ubeydullah, Nâfi'den, o da İbn Umer'den tahdîs etti ki Rasûlullah (S) : «Her kim dünyâda şarâb içerse, tevbe etmesi hâli müstesnâ, artık âhiretde cennet şarâbı içemez» buyurmuşdur [20].

( ) .... : Buradaki râvîler de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere (77 rakamlı) Ubeydullah hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

---

19. Bu hadîslerde dünyâda şarâb içib de yine dünyâda bundan tevbe edemiyenlerin, âhiretde muttakîlere va'd olunan cennet şarâbından mahrûm olacakları onlara bir cezâ olarak bildiriliyor. Ma'siyet ve günah cennetden mahrûmiyeti mûcib olduğundan bu içkiciler cennete girecekler fakat hiç sarhoşluğu olmayan ve içenlere yüksek lezzet bahşeden rengârenk şarâblarla dolu bardakları cennetlikler hiç el dokunmamış hûrîlerin ellerinden alıb içerlerken, dünyâdaki sarhoşlar onlardan mahrûm kalacaklardır.

Cennetliklere va'd olunan cennet ırmakları hakkında şöyle buyuruluyor: «*Muttakîlere va'd olunan cennetin sıfatı* (şudur:) *İçinde rengi, kokusu, hiçbir vasfı bozulmayan sudan ırmaklar, tadına asla halel gelmiyen sütden ırmaklar, içenlere lezzet veren şarâbdan ırmaklar, süzme baldan ırmaklar vardır. Orada meyvelerin her çeşidi onlarındır.* (Üstelik) *Rablarından da bir mağfiret vardır...*» (Muhammed: 15).

«*Hayır yarışlarında tâ öne geçib kazananlar, onlar* (orada da) *öncüdürler. İşte onlar* (Allah'a) *en çok yaklaştırılmış olanlardır. Naîm cennetlerindedirler. Bir çoğu evvelkilerden, birazı da sonrakilerdendir. Onlar, cevherlerle örülmüş tahtlar üzerindedirler. Üstlerinde karşı karşıya yaslanıcılar olarak ebedîliğe mazhar edilmiş evlâdlar* (hızmet için) *etraflarında dolanırlar. Maîndan dolu büyük kablarla, ibriklerle ve kadehlerle ki bundan baş ağrısına uğratılmıyacakları gibi akılları da giderilmez. Beğeneceklerinden türlü meyveler, iştahlanacaklarından kuş etleri ile. Orada şâhin gözlü hûrîler de vardır. Saklı inci timsalleri gibi. İşledikleri iyi amellere bir mükâfat olarak onlar orada ne boş bir laf, ne de günâha sokacak bir şey işitmezler. Yalnız bir söz* (işitirler ki o da) *selâm, selâmdır*» (el-Vâkıa: 10-26).

20. Bu hadîslerdeki «cennet şarâbı içemez» vaîdini ba'zı âlimler, cennete giremez demekdir, çünkü cennete girildiği takdîrde nefsin arzuladığı her şey yenilib içileceği âyetlerle sâbitdir demişlerdir. Ba'zısı, burada şarâb içenler içme lezzetini dünyâda acele edib taddıkları için bir cezâ olarak cennetde içseler de lezzet alma ni'metinden mahrûm olacaklardır demişdir. Ve ba'zı âlimler de, bunlar âhiret halleridir, onların nasıl cereyan edecekleri aklın idrâkı dışındadır. Binâenaleyh Kur'ânın ve hadîsin haber verdiği kadarıyle yetinib te'vîllere gitmemelidir demişlerdir.

(٩) باب إباحة النبيذ الذى لم يشتد ولم يصر مسكرا

٧٩ – (٢٠٠٤) حدثنا عبيد الله بن معاذ العنبرى. حدثنا أبى. حدثنا شعبة عن يحيى بن عبيد، أبى عمر البهرانى، قال: سمعت ابن عباس يقول: كان رسول الله ﷺ ينتبذ له أول الليل، فيشربه، إذا أصبح، يومه ذلك، والليلة التى تجىء، والغد والليلة الأخرى، والغد إلى العصر. فإن بقى شىء، سقاه الخادم؛ أو أمر به فصب.

(9) ŞİDDETLENMEMİŞ VE SARHOŞLUK VERİCİ DERECEYE VARMAMIŞ OLAN ŞIRANIN MÜBÂH KILINMASI BÂBI

79 — (2004) .... : İbn Abbâs (R) şöyle diyordu: Rasûlullah (S) için gecenin evvelinde şıra kurulurdu da kendisi bu şıradan sabaha girdiği zaman, o günün tamamında, gelecek olan gecede, ertesi günde, ertesi gecede ve daha ertesi günün ikindi vaktına kadar içer dururdu. Bu üçüncü günde o şarâbdan bir şey kalırsa, onu da hızmetçisine içirir yahut da ona emrederdi de o şıra dökülürdü.

٨٠ – (...) حدثنا محمد بن بشار. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن يحيى البهرانى. قال: ذكروا النبيذ عند ابن عباس فقال: كان رسول الله ﷺ ينتبذ له فى سقاء. قال شعبة: من ليلة الاثنين، فيشربه يوم الاثنين والثلاثاء إلى العصر. فإن فضل منه شىء، سقاه الخادم أو صبه.

80 — ( ) .... : Şu'be yine Yahyâ el-Bahrânî'den tahdîs etti ki şöyle demişdir: İbn Abbâs (R) ın yanında şırayı zikrettiler. O da: Rasûlullah (S) için deriden bir kab (tulum veya kırba) içinde şıra kurulur idi dedi. Şu'be dedi ki: Pazartesi gecesinden (şıra kurulurdu da) Peygamber onu Pazartesi günü ile salı günü ikindiye kadar içerdi. Eğer o gün bu şıradan bir şey artarsa, Rasûlullah onu ya hızmetçisine içirir, yahut da dökerdi.

٨١ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبى شيبة وأبو كريب وإسحق بن إبراهيم - واللفظ لأبى بكر وأبى كريب - (قال إسحق: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا) أبو معاوية عن الأعمش، عن أبى عمر، عن ابن عباس. قال: كان رسول الله ﷺ ينقع له الزبيب. فيشربه اليوم والغد وبعد الغد إلى مساء الثالثة. ثم يأمر به فيسقى أو يهراق.

81 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki: Rasûlullah (S) için şıra yapmak maksadıyle kırbada kuru üzüm ıslatılırdı da kendisi bu şırayı o

günü, ertesi günü ve daha ertesi günü, üçüncü günün öğleni ile akşam arasındaki herhangi bir zamana kadar içerdi. Sonra emrederdi de kalan şıra içilir, yahut dökülürdü.

٨٢ – (...) وحدثنا إسحٰق بن إبراهيم. أخبرنا جرير عن الأعمش، عن يحيى بن أبي عمر، عن ابن عباس. قال: كان رسول الله ﷺ ينبذ له الزبيب في السقاء. فيشربه يومه والغد وبعد الغد. فإذا كان مساء الثالثة شربه وسقاه. فإن فضل شيء أهراقه.

82 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dedi ki : Rasûlullah (S) için şıra kurmak üzere tulum içinde kuru üzüm ıslatılırdı da kendisi bu şıradan o günü, ertesi günü ve daha ertesi günü içer idi. Üçüncü günün öğleni ile akşamı arasında herhangi bir zaman olunca o şırayı kendisi içer ve başkasına da içirirdi. Eğer o şıradan bir şey artarsa onu da dökerdi.

٨٣ – (...) وحدثني محمد بن أحمد بن أبي خلف. حدثنا زكرياء بن عدي. حدثنا عبيد الله عن زيد، عن يحيى، أبي عمر النخعي. قال: سأل قوم ابن عباس عن بيع الخمر وشرائها والتجارة فيها؟ فقال: أمسلمون أنتم؟ قالوا: نعم. قال: فإنه لا يصلح بيعها ولا شراؤها ولا التجارة فيها. قال: فسألوه عن النبيذ؟ فقال: خرج رسول الله ﷺ في سفر. ثم رجع وقد نبذ ناس من أصحابه في حناتم ونقير ودباء. فأمر به فأهريق. ثم أمر بسقاء فجعل فيه زبيب وماء. فجعل من الليل فأصبح. فشرب منه يومه ذلك وليلته المستقبلة. ومن الغد حتى أمسى. فشرب وسقى. فلما أصبح أمر بما بقي منه فأهريق.

83 — ( ) .... : Ebû Umer en-Nehaî dedi ki : Bir cemâat İbn Abbâs (R) a, şarâb satmak, şarâb satın almak ve şarâb husûsunda ticâret yapmakdan sordu. İbn Abbâs : Sizler muslimanlar mısınız? dedi. Onlar : Evet, dediler : İbn Abbâs : Şu bir hakikatdır ki şarâb satmak, şarâb satın almak ve şarâb husûsunda ticâret yapmak iyi olmaz ve yakışmaz dedi. Bunun üzerine kendisine **nebîzin** hükmünü sordular. İbn Abbâs şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir sefere çıktı. Sonra seferden döndüğünde sahâbîlerinden bir takım insanlar hantemlerde, nakîrde ve dubbâ'da şıra kurmuşlardı. Rasûlullah hemen emretti de şıralar döküldü. Sonra deri bir kab getirilmesini emretti. Muteakiben onun içine kuru üzüm ile su konuldu ve o gece bu şekilde bırakıldı. Sabaha girince Rasûlullah bundan o gününde, gelmekde bulunan gecesinde ve ertesi gününün de tâ akşam

oluncaya kadar içti. Hem kendisi içti, hem başkalarına içirdi. Müteâkib sabah olunca o şıradan kalmış bulunan artığın bulunmasını emretti ve döküldü.

٨٤ – (٢٠٠٥) حدثنا شيبان بن فروخ. حدثنا القاسم (يعني ابن الفضل الحداني). حدثنا ثمامة (يعني ابن حزن القشيري) قال: لقيت عائشة. فسألتها عن النبيذ؟ فدعت عائشة جارية حبشية فقالت: سل هذه. فإنها كانت تنبذ لرسول الله ﷺ. فقالت الحبشية: كنت أنبذ له في سقاء من الليل. وأوكيه وأعلقه. فإذا أصبح شرب منه.

84 — (2005) .... : Sumâme (ibn Hazn el-Kuşeyrî) tahdîs edib şöyle dedi : Ben Âişe'ye kavuşdum ve ona **nebîz** (in hükmün) den sordum. Âişe (R) hemen Habeşli bir kız çağırdı ve bana : Buna sor, çünkü bu kız Rasûlullah (S) için **nebîz** yani şıra kurar idi dedi. Habeşli kız : Ben Rasûlullah için geceden bir kırba içinde şıra kurardım. Müteâkiben o kırbanın ağzını iple bağlar ve onu bir yere asardım. Sabah olunca da Rasûlullah ondan içerdi dedi.

٨٥ – (...) حدثنا محمد بن المثنى العنزي. حدثنا عبد الوهاب الثقفي عن يونس، عن الحسن، عن أمه، عن عائشة. قالت: كنا ننبذ لرسول الله ﷺ في سقاء. يوكى أعلاه. وله عزلاء. ننبذه غدوة، فيشربه عشاء. وننبذه عشاء، فيشربه غدوة.

85 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Bizler, Rasûlullah (S) için yukarısından bağlanılan ve aşağısından da bir ağzı bulunan bir tulum içinde şıra kurar idik. Biz bu şırayı kah sabahlayın kurardık, Rasûlullah onu akşamlayın içerdi, kah akşamlayın kurardık da gündüzleyin içerdi.

٨٦ – (٢٠٠٦) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا عبد العزيز (يعني ابن أبي حازم) عن أبي حازم، عن سهل بن سعد. قال: دعا أبو أسيد الساعدي رسول الله ﷺ في عرسه. فكانت امرأته يومئذ خادمهم. وهي العروس. قال سهل: تدرون ما سقت رسول الله ﷺ؟ أنقعت له تمرات من الليل في تور. فلما أكل سقته إياه.

(...) وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا يعقوب (يعني ابن عبد الرحمن) عن أبي حازم. قال: سمعت سهلا يقول: أتى أبو أسيد الساعدي رسول الله ﷺ. فدعا رسول الله ﷺ. بمثله. ولم يقل: فلما أكل سقته إياه.

86 — (2006) .... : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi : Ebû Useyd es-Sâidî, Rasûlullah'ı kendi düğün yemeğine da'vet etmişdi. O gün gelin olan karısı da da'vetlilere hizmet etmekde idi. Râvî Sehl, muhâtablarına şöyle demişdir : Siz o gelinin Rasûlullah'a ne içirdiğini biliyor musunuz? Gelin, Peygamber (S) için **tevr** (denilen bir kab) içinde geceden birkaç hurma ıslattı. Peygamber yemeğini yeyince ıslattığı bu hurma şırasını kendisine içirdi [21].

( ) .... : Burada da Ebû Hâzım : Ben Sehl'den işittim; Ebû Useyd es-Sâidî, Rasûlullah'a geldi ve Rasûlullah'ı da'vet etti diyordu, diye yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir. Râvî burada : Rasûlullah yemeğini yeyince gelin o şırayı Rasûlullah'a içirdi fıkrasını söylemedi.

٨٧ — (...) وحدثنى مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِىُّ. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِى مَرْيَمَ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِى أَبَا غَسَّانَ). حَدَّثَنِى أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ، بِهَـٰذَا الْحَدِيثِ. وَقَالَ: فِى تَوْرٍ مِنْ حِجَارَةٍ. فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنَ الطَّعَامِ أَمَاثَتْهُ فَسَقَتْهُ. تَخُصُّهُ بِذَٰلِكَ.

87 — ( ) .... : Buradaki râvî de Ebû Hâzım'ın, Sehl ibn Sa'd-dan tahdîs ettiği bu hadîsi rivâyet etmişdir. Râvî burada : Taşdan oyulmuş bir çanak içinde. Rasûlullah (S) yemekden ayrılınca gelin onu ezdi ve şırasını Peygamber'e içirdi. Gelin bu şırayı Peygamber'e tahsîs ediyordu demişdir.

٨٨ — (٢٠٠٧) حدثنى مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِىُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ إِسْحَـٰقَ (قَالَ أَبُو بَكْرٍ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ ابْنُ سَهْلٍ: حَدَّثَنَا) ابْنُ أَبِى مَرْيَمَ. أَخْبَرَنَا مُحَمَّدٌ (وَهُوَ ابْنُ مُطَرِّفٍ، أَبُو غَسَّانَ). أَخْبَرَنِى أَبُو حَازِمٍ عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ. قَالَ: ذُكِرَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ امْرَأَةٌ مِنَ الْعَرَبِ. فَأَمَرَ أَبَا أُسَيْدٍ أَنْ يُرْسِلَ إِلَيْهَا. فَأَرْسَلَ إِلَيْهَا. فَقَدِمَتْ. فَنَزَلَتْ فِى أُجُمِ بَنِى سَاعِدَةَ. فَخَرَجَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حَتَّىٰ جَاءَهَا. فَدَخَلَ عَلَيْهَا. فَإِذَا امْرَأَةٌ مُنَكِّسَةٌ رَأْسَهَا. فَلَمَّا كَلَّمَهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ قَالَتْ: أَعُوذُ بِاللهِ مِنْكَ. قَالَ «قَدْ أَعَذْتُكِ مِنِّى» فَقَالُوا لَهَا: أَتَدْرِينَ مَنْ هَـٰذَا؟ فَقَالَتْ: لَا. فَقَالُوا: هَـٰذَا رَسُولُ اللهِ ﷺ. جَاءَكِ لِيَخْطُبَكِ. قَالَتْ: أَنَا كُنْتُ أَشْقَىٰ مِنْ ذَٰلِكَ.

---

21. Lugatcılar hadîsdeki *tevr* kelimesinin, bakır kab, çömlek, kâse, desti ve taştan oyulmuş çanak ma'nâlarına geldiğini bildirmişlerdir.

İnka' lafzı da kuru üzüm ve hurmayı ıslatarak şıra yapmak ma'nâsına gelir. Gece ıslatılırsa, gündüz içilir, gündüz ıslatılırsa gece içilirdi. Ve böylece mayalanıb şarablanlanmasına zaman verilmezdi.

قَالَ سَهْلٌ : فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَئِذٍ حَتَّىٰ جَلَسَ فِي سَقِيفَةِ بَنِي سَاعِدَةَ هُوَ وَأَصْحَابُهُ . ثُمَّ قَالَ «اسْقِنَا» لِسَهْلٍ . قَالَ : فَأَخْرَجْتُ لَهُمْ هَـٰذَا الْقَدَحَ فَأَسْقَيْتُهُمْ فِيهِ .

قَالَ أَبُو حَازِمٍ : فَأَخْرَجَ لَنَا سَهْلٌ ذَٰلِكَ الْقَدَحَ فَشَرِبْنَا فِيهِ . قَالَ : ثُمَّ اسْتَوْهَبَهُ، بَعْدَ ذَٰلِكَ، عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ فَوَهَبَهُ لَهُ . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرِ بْنِ إِسْحَٰقَ : قَالَ «اسْقِنَا يَا سَهْلُ» .

88 — (2007) .... : Ebû Hâzım, Sehl ibn Sa'd'den haber verdi ki, Sehl şöyle demişdir : Rasûlullah'a Arab kavmından bir kadın zikredilmişdi. Ebû Useyd'e o kadına haber göndermesini emretti. Ebû Useyd de o kadına haber yolladı. Bunun üzerine kadın Medîne'ye geldi ve Benû Sâide kal'asına indi. Rasûlullah çıktı. Nihâyet kadının bulunduğu yere geldi ve yanına girdi. Başını aşağıya doğru eğmiş bir kadınla karşılaşdı. Rasûlullah o kadına söz söyledi. Kadın : «Eûzu billâhi minke = senden Allâh'a sığınırım» dedi. Rasûlullah (S) : «O halde ben de seni terk ettim» buyurdu. Muteâkiben oradakiler kadına : Sen onun kim olduğunu biliyor musun? diye sordular. Kadın : Hayır bilmiyorum dedi. Oradakiler : Bu Rasûlullah'dır Seni görüb zevceliğe istemek maksadıyle sana gelmişdi dediler. Kadın : Ben Peygamber'le evlenmeyi kaçırmakdan dolayı bedbaht oldum dedi [22].

Sehl der ki : O gün Rasûlullah dönüb geldi de kendisi ve sahâbîleri Benû Sâide sofasına oturdular. Sonra Rasûlullah ben Sehl'e : «Bize su ver!» buyurdu. Ben de onlar için su kadehi çıkardım ve bununla kendilerine su içirdim.

Ebû Hâzım der ki : Sehl bu kadehi bize çıkarıb gösterdi, biz de bunun içinden teberrüken su içdik. Sonra bu hâdisenin ardından Umer ibn Abdilazîz (Medîne vâlisi iken) Sehl'den bu kadehin kendisine hediyye edilmesini istedi. Sehl de bu kadehi ona hediyye etti.

Ebû Bekr İbn Ishâk'ın rivâyetinde : Ey Sehl! Bize su ver!» tarzındadır.

٨٩ — (٢٠٠٨) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا عَفَّانُ . حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ ، عَنْ أَنَسٍ. قَالَ : لَقَدْ سَقَيْتُ رَسُولَ اللهِ، بِقَدَحِي هَـٰذَا، الشَّرَابَ كُلَّهُ . الْعَسَلَ وَالنَّبِيذَ وَالْمَاءَ وَاللَّبَنَ .

---

22. Bu kadının, *Cevn* oğullarından Nu'mân ibn Şurahbil'in kızı Umeyme olduğu, Cevn oğullarının da Ezd soyundan bir kabîle olub Kinde emîrlerinden bulundukları rivâyet edilmişdir. Kadının adının Esmâ olduğu da nakledilir. Yine rivâyete göre Kinde emîri Peygamber'le akribâlık kurmak için dul kızı Umeyme'yi Peygamber'e arz etmiş, o da muvafakat buyurmuş idi. İşte Umeyme Medîne'ye bu sebeple gelmişdi. Fakat bir yanlış hareket veya yerinde söylenmemiş bir söz yüzünden bu evlenme gerçeklenmemişdir.
Bu hadîsden evlenecek kimselerin birbirlerini evlenmeden önce görüb tanımalarının luzûmu hükmü de çıkarılmışdır.

89 — (2008) .... : Enes ibn Mâlik (R) : Andolsun ki ben şu kadehimle Rasûlullah (S) a bal, nebîz (şıra) su ve süt gibi bütün içilecek şeyleri içirdim dedi [23].

(١٠) باب جواز شرب اللبن

٩٠ — (٢٠٠٩) حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَٰقَ ، عَنِ الْبَرَاءِ . قَالَ : قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ : لَمَّا خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ مَرَرْنَا بِرَاعٍ . وَقَدْ عَطِشَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . قَالَ : فَحَلَبْتُ لَهُ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ . فَأَتَيْتُهُ بِهَا . فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ .

(10) SÜT İÇMENİN CEVÂZI BÂBI [24]

90 — (2009) .... : Berâ' (R) dedi ki : Ebû Bekr es-Sıddîk (R) şöyle dedi : Peygamber (S) ile beraber (hicret sırasında) Mekke'den Medîne'ye doğru yola çıktığımız zaman bir çobana uğradık. Rasûlullah susamış halde bulunuyordu. Ben Rasûlullah için biraz süt sağdım ve bunu Rasûlullah'a getirdim. Kendisi içti, nihâyet ben de susuzluğunu karşıladığımı bilib râzıy oldum.

٩١ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا إِسْحَٰقَ الْهَمْدَانِيَّ يَقُولُ : سَمِعْتُ الْبَرَاءَ يَقُولُ : لَمَّا أَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ مَكَّةَ إِلَى الْمَدِينَةِ فَأَتْبَعَهُ سُرَاقَةُ بْنُ مَالِكِ بْنِ جُعْشُمٍ . قَالَ فَدَعَا عَلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَسَاخَتْ فَرَسُهُ . فَقَالَ : ادْعُ اللهَ لِي وَلَا أَضُرُّكَ . قَالَ فَدَعَا اللهَ . قَالَ فَعَطِشَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَمَرُّوا بِرَاعِي غَنَمٍ . قَالَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ : فَأَخَذْتُ قَدَحًا فَحَلَبْتُ فِيهِ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ كُثْبَةً مِنْ لَبَنٍ . فَأَتَيْتُهُ بِهِ فَشَرِبَ حَتَّى رَضِيتُ .

---

23. Buhârî'de bu kadehle ilgili olarak şu rivâyet vardır: Âsım el-Ahvel der ki: Enes ibn Mâlik'in yanında Rasûlullah'ın kadehi vardı. Bu kadeh çatlamışdı da Enes onu gümüşle birbirine bağlamışdı. Ve yine bu, nudâr ağacından yapılmış anlı güzel bir su bardağı idi. Enes ibn Mâlik: Ben bu kadeh içinde Rasûlullah'a şukadar çok zaman su verdim dedi. İbn Sîrîn der ki: Bu kadehin üzerinde demirden yapılmış bir halka vardı. Enes ibn Mâlik bunun yerine altun veya gümüşden bir halka geçirmek istedi. Fakat Ebû Talha ona: Sakın Rasûlullah'ın yaptığından hiçbir şey değiştirme! diye tenbîh etti. Enes de onu olduğu gibi bırakdı (*Buhârî, eşribe, şürb fi'l-akdâh*).

Lugat âlimlerinin bildirdiklerine göre nudâr ağacı Necd havâlisinde yetişirdi. En güzel kadehler, bardaklar, bu ağacdan yapılırdı. Rasûlullah'ın bu bardağı da o ağacdan yapılmış yayvanca güzel bir bardak olduğu anlaşılıyor.

24. *«Sağmal hayvanlarda da sizin için elbetde bir ibret vardır. Size onların karınlarındaki fışkı ile kan arasından, içenlerin boğazından kolayca geçen hâlis bir süt içiriyoruz»* (en-Nahl: 66).

91 — ( ) .... : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Ben, Ebû Ishâk Hemdânî'den işittim şöyle diyordu : Ben Berâ' (R) dan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (S) — hicret esnâsında — Mekke'den Medîne'ye hareket ettiği zaman arkasından Surâkatu'bnu Mâlik ibn Cu'şum kendisini ta'kîb etti. Yaklaştığında Rasûlullah ona bedduâ etti. Surâka'nın atı derhal tökezleyib ayakları yere battı. Bunun üzerine Surâka : Benim için Allah'a duâ et, artık sana zarar vermiyeceğim dedi. Rasûlullah da onun için Allah'a duâ etti Sonra giderken Rasûlullah susuzluğa ma'rûz kaldı. Bir koyun çobanına uğradılar. Ebû Bekr Sıddîk der ki : Ben bir kadeh aldım, ve onun içine Rasûlullah için biraz süt sağdım, müteakiben onu kendisine getirdim. Rasûlullah içti. Ben de susuzluğunu giderdiğini bilib râzıy oldum.

٩٢ — (١٦٨) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ عَبَّادٍ) قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو صَفْوَانَ. أَخْبَرَنَا يُونُسُ عَنِ الزُّهْرِيِّ. قَالَ: قَالَ ابْنُ الْمُسَيَّبِ: قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: إِنَّ النَّبِيَّ ﷺ أُتِيَ لَيْلَةَ أُسْرِيَ بِهِ، بِإِيلِيَاءَ، بِقَدَحَيْنِ مِنْ خَمْرٍ وَلَبَنٍ. فَنَظَرَ إِلَيْهِمَا فَأَخَذَ اللَّبَنَ. فَقَالَ لَهُ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ: الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي هَدَاكَ لِلْفِطْرَةِ. لَوْ أَخَذْتَ الْخَمْرَ، غَوَتْ أُمَّتُكَ .

(...) وحدثني سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ. حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ. حَدَّثَنَا مَعْقِلٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ سَعِيدِ ابْنِ الْمُسَيَّبِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ: أُتِيَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ. بِمِثْلِهِ. وَلَمْ يَذْكُرْ: بِإِيلِيَاءَ.

92 — (168) .... : Zuhrî dedi ki : İbnu'l-Müseyyeb şöyle dedi : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Peygamber (S), semalara götürüldüğü İsra gecesinde İlyâ şehrinde yani Kudüs'de kendisine birinde şarâb, diğerinde süt dolu iki kadeh getirildi (ve bunlardan istediğini seç denildi). Rasûlullah ikisine baktı da südü aldı. Bunun üzerine Cibrîl (aleyhisselâm) Peygamber'e : Seni fıtrata hidâyet eden Allah'a hamd olsun. Şâyet şarâbı alsaydın ummetin azacak (hayırdan sapıb şerli işlere dalacak) dı, dedi [25].

( ) .... : Burada da Saîd ibn Müseyyeb, Ebû Hureyre'den, onun : Rasûlullah'a getirildi derken işittiğini yukarıki hadîs gibi rivâyet etti. Ancak buradaki râvî İliyâ şehrini zikretmemişdir.

25. Bu, Peygamber'e Cibrîl vâsıtasıyle süt ve şarâb dolu iki bardak ikrâm edilmesi hâdisesi mi'râc bâbında (SAHÎH-İ MUSLİM TERCEMESİ, I, 219 «272») geçmişdi. Onun için bu hadîs oradaki hadîsin müteselsil rakamı olan 168 sayısını almışdır.

(١١) باب فى شرب النبيذ وتخمير الاناء

٩٣ – (٢٠١٠) حدثنا زهير بن حرب ومحمد بن المثنى وعبد بن حميد . كلهم عن أبي عاصم . قال ابن المثنى : حدثنا الضحاك . أخبرنا ابن جريج . أخبرني أبو الزبير ؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول : أخبرني أبو حميد الساعدي قال : أتيت النبي ﷺ بقدح لبن من النقيع . ليس مخمرا . فقال « ألا خمرته ولو تعرض عليه عودا » !.

قال أبو حميد : إنما أمر بالأسقية أن توكأ ليلا . وبالأبواب أن تغلق ليلا .

(...) وحدثني إبراهيم بن دينار . حدثنا روح بن عبادة . حدثنا ابن جريج وزكرياء بن إسحق . قالا : أخبرنا أبو الزبير ؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول : أخبرني أبو حميد الساعدي ؛ أنه أتى النبي ﷺ بقدح لبن . بمثله . قال : ولم يذكر زكرياء قول أبي حميد : بالليل .

(11) NEBÎZ — ŞIRA — İÇMEK, YİYECEK VE İÇECEK KABLARINI AÇIK BIRAKMAYIB ÖRTMEK HAKKINDA BÂB

93 — (2010) .... : İbn Cüreyc şöyle haber verdi : Bana Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillah'dan şöyle derken işitmişdir : Bana Ebû Humeyd es-Sâidî haber verib şöyle dedi : Ben bir kerre Peygamber'e Nakî' (mer'asın) den üstü örtülmemiş halde bir kâse süt getirdim. Rasûlullah (S) : «Bu kâseyi bir bezle örtmedin mi? Keşki bunun üzerine enlilemesine olarak bir tahta parçası olsun koyaydın!» buyurdu.

Ebû Humeyd : Tulum ve kırbaların geceleyin ağızlarının bağlanılması, kapuların da geceleyin kilitlenmesi emredilmişdir dedi [26].

( ) .... : Buradaki iki râvî de : Bize Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki, kendisi Câbir ibn Abdillah'dan şöyle derken işitmişdir : Bana Ebû Humeyd es-Sâidî haber verdi ki kendisi Peygamber'e bir kâse süt getirmişdir... diyerek yukarıki hadîs gibi rivâyet ettiler. Buradaki râvî, Ebû Humeyd'in, «geceleyin» sözünü zikretmemişdir.

---

26. Hadîs metnindeki Nakî', Akîk vâdîsinde bir yerin adıdır. Medîne'ye 20 fersah mesâfede bulunan bu mevkii Rasûlullah koyun yayılımı olmak üzere ayırmıştı. Zikredilen bu süt oradaki koyunlardan sağılıb getirilmiş olacakdır.

Peygamber'in : Bir bez, bu da olmazsa bir tahta parçasını südün üstüne koymak sûretiyle kapatılmasını emretmesi, yiyecek ve içecek maddelerini toz toprak ve diğer zararlı mikroplardan koruma hedefini gütmektedir. Büyük Peygamber bu emri ile de en kıymetli bir sıhhat ve temizlik dersi vermiş bulunmaktadır.

٩٤ – (٢٠١١) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (واللفظ لأبي كريب). قالا: حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي صالح، عن جابر بن عبد الله. قال: كنا مع رسول الله ﷺ فاستسقى. فقال رجل: يا رسول الله! ألا نسقيك نبيذا؟ فقال «بلى» قال فخرج الرجل يسعى. فجاء بقدح فيه نبيذ. فقال رسول الله ﷺ «ألا خمرته ولو تعرض عليه عودا!» قال فشرب.

94 — (2011) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Bizler Rasûlullah (S) ile beraber idik. Bir aralık kendisi içecek su istedi. Bir kimse : Yâ Rasûlallah! Sana nebîz (yani şıra) içireyim mi? dedi. Rasûlullah : «Evet içir» buyurdu. O zât koşarak çıkdı, müteâkiben içinde nebîz bulunan bir kâse getirdi. Rasûlullah : «Bu kâseyi bir bezle niye örtmedin? Keşki bunun üzerine enlilemesine olarak bir tahta parçası olsun koyaydın» buyurdu ve içti.

٩٥ – (...) وحدثنا عثمان بن أبي شيبة. حدثنا جرير عن الأعمش، عن أبي سفيان؛ وأبي صالح عن جابر. قال: جاء رجل يقال له أبو حميد بقدح من لبن من النقيع. فقال له رسول الله ﷺ «ألا خمرته ولو تعرض عليه عودا!».

95 — ( ) .... : Câbir (R) şöyle dedi : Ebû Humeyd denilen bir zât Nakî' (mer'asın) dan bir kâse süt getirdi. Rasûlullah (S) ona : «Bu kâseyi keşki üstüne enlilemesine bir tahta parçası koyarak dahi olsa örtseydin!» buyurdu.

(١٢) باب الأمر بتغطية الإناء وإيكاء السقاء وإغلاق الأبواب وذكر اسم الله عليها. وإطفاء السراج والنار عند النوم. وكف الصبيان والمواشي بعد المغرب

٩٦ – (٢٠١٢) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث. ح وحدثنا محمد بن رمح. أخبرنا الليث عن أبي الزبير، عن جابر، عن رسول الله ﷺ؛ أنه قال «غطوا الإناء، وأوكوا السقاء، وأغلقوا الباب، وأطفئوا السراج. فإن الشيطان لا يحل سقاء، ولا يفتح بابا، ولا يكشف إناء. فإن لم يجد أحدكم إلا أن يعرض على إنائه عودا، ويذكر اسم الله، فليفعل. فإن الفويسقة تضرم على أهل البيت بيتهم» ولم يذكر قتيبة في حديثه «وأغلقوا الباب».

(...) وحدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن أبي الزبير، عن جابر، عن النبي ﷺ، بهذا الحديث. غير أنه قال «وأكفئوا الإناء أو خمروا الإناء».
ولم يذكر: تعريض العود على الإناء.

(...) وحدثنا أحمد بن يونس . حدثنا زهير . حدثنا أبو الزبير عن جابر . قال: قال رسول الله ﷺ «أغلقوا الباب» فذكر بمثل حديث الليث . غير أنه قال «وخمروا الآنية» . وقال «تضرم على أهل البيت ثيابهم» .

(...) وحدثني محمد بن المثنى . حدثنا عبد الرحمن . حدثنا سفيان عن أبي الزبير ، عن جابر ، عن النبي ﷺ . بمثل حديثهم . وقال «والفويسقة تضرم البيت على أهله» .

(12) ÜZERLERİNE ALLAH'IN İSMİNİ ANARAK KAP KACAKLARI ÖRTMEK, DERİ KAPLARIN AĞIZLARINI BAĞLAMAK, KAPULARI KİLİTLEMEK, UYUNACAĞI SIRADA KANDİLLERİ SÖNDÜRMEK, AKŞAMDAN SONRA ÇOCUKLARIN VE HAYVANLARIN DIŞARI ÇIKMALARINA MÂNİ' OLMAK İLE EMREDİLMESİ BÂBI

96 — (2012) Bize Kutyebetu'bnu Saîd tahdîs etti. Bize Leys tahdîs etti. H yine bize Muhammed ibn Rumh tahdîs etti. Bize Leys, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir (R) den haber verdi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Kapları örtün, kırbaların ağızlarını bağlayın, kapuyu kilitleyin, kandili söndürün. Çünkü şeytan hiçbir kırba bağını çözemez, hiçbir kapu açamaz ve hiçbir kap kacak ağzını açamaz. Şâyet sizden herhangi biriniz kap kacağını örtmek için onun üzerine enlilemesine bir tahta parçası koymakdan başka bir imkân bulamazsa ALLÂH'IN İSMİni anarak (yani BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHİM diyerek) bunu yapsın. Çünkü küçük bir fâsık (yâni fâre), ev halkı (içerde iken) üzerine evlerini yakabilir».

Râvî Kuteybe kendi hadîsinde «ve kapuyu kapayın» fıkrasını zikretmemişdir.

( ) Ve yine bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben Mâlik'in huzurunda okudum, o da Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber'den bu hadîsi rivâyet etti. Şukadar var ki burada «kapları yüz aşağı kapayın, yahut kapların üzerlerini bir şeyle örtün» diye rivâyet etmişdir. Ve râvî burada kaplar üzerine enlilemesine tahta konulmasını zikretmemişdir.

( ) .... : Buradaki râvî de Câbir'in : Rasûlullah : «Kapuyu kilitleyin» buyurdu dediğini yukarıki Leys hadîsi gibi rivâyet etti. Şukadar ki, «kabı örtünüz» ve «ev halkı üzerine elbiselerini yakar» diye rivâyet etmişdir.

( ) .... : Buradaki râvî de Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber'den yukarıkilerin hadîsi gibi rivâyet etmiş ve «küçük fâsık, ev halkı üzerine evi yakar» demişdir.

٩٧ – (...) وحدّثني إسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَطَاءٌ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللّٰهِ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ ﷺ « إِذَا كَانَ جُنْحُ اللَّيْلِ - أَوْ أَمْسَيْتُمْ - فَكُفُّوا صِبْيَانَكُمْ . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْتَشِرُ حِينَئِذٍ . فَإِذَا ذَهَبَ سَاعَةٌ مِنَ اللَّيْلِ فَخَلُّوهُمْ . وَأَغْلِقُوا الْأَبْوَابَ . وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ . فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا يَفْتَحُ بَابًا مُغْلَقًا . وَأَوْكُوا قِرَبَكُمْ . وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ . وَخَمِّرُوا آنِيَتَكُمْ . وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ . وَلَوْ أَنْ تَعْرُضُوا عَلَيْهَا شَيْئًا . وَأَطْفِئُوا مَصَابِيحَكُمْ » .

(...) وحدّثني إسْحٰقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي عَمْرُو ابْنُ دِينَارٍ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللّٰهِ يَقُولُ نَحْوًا مِمَّا أَخْبَرَ عَطَاءٌ . إِلَّا أَنَّهُ لَا يَقُولُ « اذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ ، عَزَّ وَجَلَّ » .

(...) وحدّثنا أَحْمَدُ بْنُ عُثْمَانَ النَّوْفَلِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ . أَخْبَرَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ ، بِهٰذَا الْحَدِيثِ عَنْ عَطَاءٍ وَعَمْرِو بْنِ دِينَارٍ . كَرِوَايَةِ رَوْحٍ .

97 — ( ) .... : Atâ haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillah'dan şöyle derken işitmişdir : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Gece karanlığı olduğu zaman —yahut akşama girdiğiniz vakıt— çocuklarınızı (dışarı çıkmakdan) men ediniz. Çünkü şeytanlar o sırada dağılır (faâliyete geçer) ler. Geceden bir sâat geçince (dışardaki) çocuklarınızı (evlerinize) koyunuz ve Allâh'ın ismini anarak (BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHİM diyerek) kapuları kapatınız. Çünkü şeytan kilitlenmiş bir kapuyu açamaz. Yine sizler ALLÂH'IN İSMİNİ anarak kırbalarınızın ağızlarını bağlayınız. BİSMİLLÂHİRRÂHMÂNİRRAHÎM diyerek üzerlerine enlilemesine bir şey koymak suretiyle de olsa kablarınızın ağızlarını örtünüz. Kandillerinizi söndürünüz» [27].

( ) .... : Burada Amr ibn Dînâr, Câbir ibn Abdillah'dan, Atâ'-

27. Bu hadîsde dünyâ ve âhiret iyilikleri için birçok hayr nevileri ve câmialı âdâblar vardır. Peygamber (S) şeytanın ezâsından selâmete sebeb olan bu âdâbları emretti. Azîz ve Celîl olan Allah da bu sebebleri, şeytanın ezâ vermesinden selâmetde kalmağa bir takım sebebler kıldı. Artık bu sebebler mevcûd olduğu zaman şeytan kapu açmaya, kırba ağzını çözmeğe, çocuklara eziyet vermiye ve diğer şeylere müktedir olamıyacakdır. Dünyevî bir takım menfaatları ta'lîm ve irşâda delâlet eden bu emirler şüphesiz pek kıymetlidir. Bunları tatbîk eden her mu'min muhakkak bir takım zararlardan selâmetde kalacakdır.

nın haber verdiği hadis tarzında haber vermişdir. Ancak bu râvî «Azîz ve Celîl olan Allâh'ın ismini anın» diye rivâyet etmişdir.

( ) .... : Burada da İbn Cureyc, bu hadîsi yine Atâ'dan ve Amr ibn Dînâr'dan (97 rakamlı) Ravh ibn Ubâde rivâyeti gibi haber vermişdir.

٩٨ — (٢٠١٣) وحدثنا أحمد بن يونس. حدثنا زهير. حدثنا أبو الزبير عن جابر. ح وحدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو خيثمة عن أبي الزبير، عن جابر. قال: قال رسول الله ﷺ «لا ترسلوا فواشيكم وصبيانكم إذا غابت الشمس حتى تذهب فحمة العشاء. فإن الشياطين تنبعث إذا غابت الشمس حتى تذهب فحمة العشاء».

(...) وحدثني محمد بن المثنى. حدثنا عبد الرحمن. حدثنا سفيان عن أبي الزبير، عن جابر، عن النبي ﷺ. بنحو حديث زهير.

98 — (2013) .... : Bize Ebû Hayseme, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir (R) den haber verdi. Câbir dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Güneş battığı zaman tâ gecenin karanlığı gidinceye kadar, koyun, keçi, sığır, deve makûlesi yabanda otlıyan hayvanlarınızı ve çocuklarınızı dışarıya salmayınız. Çünkü şeytanlar güneş battığı vakıt yatsu karanlığı gidinceye kadar dağılır, faâliyete geçerler».

( ) .... : Burada Sufyân, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber'den olmak üzere (98 rakamlı) Zubeyr hadîsi tarzında rivâyet etmişdir.

٩٩ — (٢٠١٤) وحدثنا عمرو الناقد. حدثنا هاشم بن القاسم. حدثنا الليث بن سعد. حدثني يزيد بن عبد الله بن أسامة بن الهاد، الليثي عن يحيى بن سعيد، عن جعفر بن عبد الله بن الحكم، عن القعقاع بن حكيم، عن جابر بن عبد الله قال: سمعت رسول الله ﷺ يقول «غطوا الإناء. وأوكوا السقاء. فإن في السنة ليلة ينزل فيها وباء. لا يمر بإناء ليس عليه غطاء، أو سقاء ليس عليه وكاء، إلا نزل فيه من ذلك الوباء».

(...) وحدثنا نصر بن علي الجهضمي. حدثني أبي. حدثنا ليث بن سعد، بهذا الإسناد، بمثله. غير أنه قال «فإن في السنة يوما ينزل فيه وباء». وزاد في آخر الحديث: قال الليث: فالأعاجم عندنا يتقون ذلك في كانون الأول.

99 — (2014) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dedi ki : Ben, Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Kapları örtünüz, kırbaların ağızlarını bağlayınız. Çünkü sene içinde öyle bir gece vardır ki o gecede veba hastalığı nâzil olur. Üzerinde perde bulunmayan bir kaba, yahut üzerinde bağı bulunmayan bir kırbaya uğrarsa muhakkak bu vebadan oraya iner».

( ) .... : Burada yine Leys ibn Sa'd, bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir. Şukadar ki burada «sene içinde kendisinde veba nâzil olan bir gün vardır» demişdir. Bir de hadîsin sonunda şu ziyâde edilmişdir : Leys : Bizim yanımızdaki Arab olmayan milletler Kânûnu'l-evvel ayında bunun vukûunu bekleyib korkuyorlar demişdir.

١٠٠ – (٢٠١٥) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَالِمٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « لَا تَتْرُكُوا النَّارَ فِي بُيُوتِكُمْ حِينَ تَنَامُونَ » .

100 — (2015) .... : Sâlim, babası Abdullah ibn Umer (R) den : Peygamber (S) : «Uykuya yatacağınız vakıt evlerinizde ateş bırakmayınız» buyurmuşdur.

١٠١ – (٢٠١٦) حدثنا سَعِيدُ بْنُ عَمْرٍو الْأَشْعَثِيُّ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَأَبُو عَامِرٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي عَامِرٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ ، عَنْ أَبِي مُوسَىٰ . قَالَ : احْتَرَقَ بَيْتٌ عَلَىٰ أَهْلِهِ بِالْمَدِينَةِ مِنَ اللَّيْلِ. فَلَمَّا حُدِّثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِشَأْنِهِمْ قَالَ « إِنَّ هَٰذِهِ النَّارَ إِنَّمَا هِيَ عَدُوٌّ لَكُمْ . فَإِذَا نِمْتُمْ فَأَطْفِئُوهَا عَنْكُمْ » .

101 — (2016) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Bir kerre Medîne'de gece vaktı sâhibinin ikamet ettiği bir ev yandı. Yangın felâketine uğrayan ev halkının hâli Rasûlüllah'a haber verilince Rasûlullah (S) : «Şüphe yok ki bu ateş sizin için ancak bir düşmandır. Binâenaleyh uyumak istediğiniz zaman ateşi söndürünüz» buyurdu [28].

---

28. Bu yatılacağı zaman ateşin söndürülmesi emri umûmîdir. Yangına vesîle olabilecek her şeye şâmildir. Yüce Peygamber'in bu ölümsüz ve eskimez tavsiyeleri insanlık için nekadar kıymetli hayât ve bahtiyarlık tedbîrleri ihtivâ etmektedir. En sâde ve basîtlerinden, en modern olan bütün yanıcı ve yakıcı maddelere, bunların sebep olabilecekleri maddî ve ma'nevî zararlara, felâketlere karşı en müessir tedbîrleri almak luzûmu güneş kadar açık zarûretler cümlesindendir. Dünyâda alınacak bu sıkı tebdîrlerin yanında âhiretde ateşe girmeğe sebep olabilecek ve dolayısıyle kendileri de bir nevi ateş demek olan günahlardan sakınıb korunmak da bu basîretli tedbîrlerdendir.

(١٣) باب آداب الطعام والشراب وأحكامهما

١٠٢ — (٢٠١٧) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب. قالا: حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن خيثمة، عن أبي حذيفة، عن حذيفة قال: كنا إذا حضرنا مع النبي ﷺ طعاما لم نضع أيدينا، حتى يبدأ رسول الله ﷺ، فيضع يده. وإنا حضرنا معه، مرة، طعاما. فجاءت جارية كأنها تدفع. فذهبت لتضع يدها في الطعام، فأخذ رسول الله ﷺ بيدها. ثم جاء أعرابي كأنما يدفع. فأخذ بيده. فقال رسول الله ﷺ «إن الشيطان يستحل الطعام أن لا يذكر اسم الله عليه. وإنه جاء بهذه الجارية ليستحل بها. فأخذت بيدها. فجاء بهذا الأعرابي ليستحل به. فأخذت بيده. والذي نفسي بيده! إن يده في يدي مع يدها».

(...) وحدثناه إسحق بن إبراهيم الحنظلي. أخبرنا عيسى بن يونس. أخبرنا الأعمش عن خيثمة ابن عبد الرحمن، عن أبي حذيفة الأرحبي، عن حذيفة بن اليمان. قال: كنا إذا دعينا مع رسول الله ﷺ إلى طعام. فذكر بمعنى حديث أبي معاوية. وقال «كأنما يطرد» وفي الجارية «كأنما تطرد» وقدم مجيء الأعرابي في حديثه قبل مجيء الجارية. وزاد في آخر الحديث: ثم ذكر اسم الله وأكل.

(...) وحدثنيه أبو بكر بن نافع. حدثنا عبد الرحمن. حدثنا سفيان عن الأعمش، بهذا الإسناد. وقدم مجيء الجارية قبل مجيء الأعرابي.

(13) YEMEK, İÇMEK ÂDÂBI VE BUNLARLA İLGİLİ HÜKÜMLER BÂBI

102 — (2017) .... : Huzeyfe (R) şöyle dedi : Bizler, Peygamber (S) ile beraber bir yemekde hâzır bulunduğumuz zaman evvelâ Rasûlullah başlayıb elini yemeğe koymadıkca biz ellerimizi koymazdık. Bir defa kendisi ile beraber bir yemekde hâzır bulunduk. Bir kız da geldi. Kız sanki yemeğe doğru itiliyor gibiydi. Kız elini yemeğe uzatmaya davrandı. Rasûlullah hemen onun elini tuttu. Sonra bir çöl Arab'ı geldi. O da sanki yemeğe doğru itiliyor gibiydi [29]. Rasûlullah onun elini de tuttu ve

29. «Sanki o itiliyordu» yani onu bir itici itiyordu. Bu itici de kendisi ile beraber bulunan ve Kur'ân'da : «*Karînuhû*» — Kaf : 23-26 — denen şeytanıdır ki Rasûlullah'dan evvel ve besmele çekmeksizin yemeğe başlaması için bunu yapıyordu. O kimse böyle yaptığı takdîrde şeytan maksadına ulaşmış olacakdı. Peygamber onların böyle besmelesiz yemeğe el uzattıklarını görünce onların ellerini ve şeytanının elini beraberce yakaladı ve besmelesiz yemekden onları men' etti.

şöyle buyurdu : «Şüphesiz şeytan, üzerine Allâh'ın ismi anılmaksızın yemek yemeği halâl i'tikad eder. O, bu câriyeyi de besmelesiz yemek yemeği halâl i'tikad ettirmek için getirmişdi. Ben bundan dolayı kadının elini tuttum. Müteakiben bu çöl Arabını da besmelesiz yemek yemeği halâl i'tikad ettirmek için getirdi. Ben onun da elini tuttum. Nefsim elinde bulunan Allâh'a yemîn ederim ki şeytanın eli, kadının eli ile beraber benim elimin içinde olmuşdur».

( ) .... : Buradaki râvî de Huzeyfetu'bnu'l-Yemân'ın : Biz Rasûlullah ile beraber bir yemeğe da'vet olunduğumuz zaman şöyle yapardık diyerek rivâyet ettiği hadîsi haber vermiş ve yukarıki Muâviye hadîsi tarzında zikretmişdir. Bir de, A'râbî hakkında «sanki (yemeğe doğru) itiliyor gibiydi»; câriye hakkında da «sanki kadın (yemeğe doğru) itiliyor gibiydi» demişdir. Bu râvî bir de kendi hadîsinde çöl Arabının gelişini câriyenin gelişini öne geçirmişdir. Hadîsin sonunda da : Sonra Allah'ın ismini andı ve yemek yedi fıkrasını ziyâde etmişdir.

( ) .... : Burada da Sufyân, A'meş'den bu isnâd ile tahdîs etmiş ve câriyenin gelmesini A'râbî'nin gelmesinden önce zikretmişdir.

١٠٣ — (٢٠١٨) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى الْعَنَزِيُّ . حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي أَبَا عَاصِمٍ) عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « إِذَا دَخَلَ الرَّجُلُ بَيْتَهُ ، فَذَكَرَ اللهَ عِنْدَ دُخُولِهِ وَعِنْدَ طَعَامِهِ ، قَالَ الشَّيْطَانُ : لَا مَبِيتَ لَكُمْ وَلَا عَشَاءَ . وَإِذَا دَخَلَ فَلَمْ يَذْكُرِ اللهَ عِنْدَ دُخُولِهِ ، قَالَ الشَّيْطَانُ : أَدْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ . وَإِذَا لَمْ يَذْكُرِ اللهَ عِنْدَ طَعَامِهِ ، قَالَ : أَدْرَكْتُمُ الْمَبِيتَ وَالْعَشَاءَ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ إِسْحَقُ بْنُ مَنْصُورٍ . أَخْبَرَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ ؛ إِنَّهُ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ . بِمِثْلِ حَدِيثِ أَبِي عَاصِمٍ . إِلَّا أَنَّهُ قَالَ « وَإِنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللهِ عِنْدَ طَعَامِهِ ، وَإِنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ اللهِ عِنْدَ دُخُولِهِ » .

103 — (2018) .... : Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdillah'dan haber verdi ki Câbir (R), Peygamber (S) den şöyle buyururken işitmişdir : «Kişi evine girdiği zaman girişi sırasında ve yemeği esnâsında ALLÂH'ı anarsa şeytan (kendi arkadaşlarına ve avanesine) : Sizin için bu evde gecelemek ve yemek yokdur der. Kişi eve girib de girerken Allâh'ı zikretmezse şeytan (kendi avanesine) : Gece faâliyet gösterilecek yere

nâil oldunuz der. Kişi yemeği sırasında Allah'ı zikretmezse (şeytan kendi yardımcılarına) : Gece faaliyet gösterilecek yere ve yemeğe idrâk ettiniz der.

( ) .... : Burada da Ebu'z-Zubeyr, Câbir ibn Abdullah'dan hadîsi söylerken işittiğini, Câbir de Peygamber'den hadîsi buyururken işittiğini haber verib yukarıki Ebû Âsım hadîsi gibi rivâyet etmişdir. Ancak burada : «Yemeği sırasında ALLÂH'IN İSMİNİ anmazsa, girişi sırasında Allâh'ın ismini anmazsa» demişdir.

١٠٤ — (٢٠١٩) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ. أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا تَأْكُلُوا بِالشِّمَالِ، فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِالشِّمَالِ ».

104 — (2019) Bize Kuteybetu'bnu Saîd tahdîs etti. Bize Leys tahdîs etti. H Ve keza bize Muhammed ibn Rumh tahdîs etti. Bize Leys, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir (R) den haber verdi ki Rasûlullah (S) : «Sol elinizle yemeyiniz, çünkü şeytan sol ile yer» buyurmuşdur.

١٠٥ — (٢٠٢٠) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ) قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ جَدِّهِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَأْكُلْ بِيَمِينِهِ. وَإِذَا شَرِبَ فَلْيَشْرَبْ بِيَمِينِهِ. فَإِنَّ الشَّيْطَانَ يَأْكُلُ بِشِمَالِهِ وَيَشْرَبُ بِشِمَالِهِ ».

(...) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ. فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ). كِلَاهُمَا عَنْ عُبَيْدِ اللهِ. جَمِيعًا عَنِ الزُّهْرِيِّ. بِإِسْنَادِ سُفْيَانَ.

105*— (2020) .... : İbn Umer (R) den : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Biriniz yemek yediği zaman sağ eli ile yesin. İçtiği zaman da sağ eliyle içsin. Çünkü şeytan solu ile yer ve solu ile içer».

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de Zuhrî'den, Sufyân isnâdı ile rivâyet etmişlerdir.

١٠٦ – (...) وحدثني أبو الطاهر وحرملة (قال أبو الطاهر: أخبرنا. وقال حرملة: حدثنا) عبد الله بن وهب. حدثني عمر بن محمد. حدثني القاسم بن عبيد الله بن عبد الله بن عمر. حدثه عن سالم، عن أبيه؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا يأكلن أحد منكم بشماله. ولا يشربن بها. فإن الشيطان يأكل بشماله ويشرب بها».

قال: وكان نافع يزيد فيها «ولا يأخذ بها ولا يعطي بها». وفي رواية أبي الطاهر «لا يأكلن أحدكم».

106 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) den, Rasûlullah (S) : «Sizden hiçbir kimse sakın sol eliyle yemesin ve içmesin! Çünkü şeytan solu ile yer ve solu ile içer» buyurmuşdur.

Râvî dedi ki : Nâfi' bu rivâyetde «sol eli almaz ve sol eli ile vermez» fıkrasını; Ebu't-Tâhir'in rivâyetinde ise «sakın hiç biriniz solu ile yemesin!» fıkrasını ziyâde ediyordu.

١٠٧ – (٢٠٢١) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا زيد بن الحباب عن عكرمة بن عمار. حدثني إياس بن سلمة بن الأكوع؛ أن أباه حدثه؛ أن رجلا أكل عند رسول الله ﷺ بشماله. فقال «كل بيمينك» قال: لا أستطيع. قال «لا استطعت» ما منعه إلا الكبر. قال: فما رفعها إلى فيه.

107 — (2021) .... : İyâs ibn Seleme tahdîs etti ki, babası Selemetu'bnu'l-Ekva' (R) ona şöyle tahdîs etmişdir : Bir kimse Rasûlullah (S) ın yanında sol eliyle yemek yedi. Rasûlullah : «Sağ elinle ye!» buyurdu. O zât : Ben sağ elimle yemeğe muktedir olamıyorum dedi. Rasûlullah da : «Muktedir olmayasın!» diye bedduâ etti. O zâtın sağ eli ile yemesini ancak kibir mânî olmuşdur. Râvî : Artık o zât elini ağzına kaldıramadı demişdir.

١٠٨ – (٢٠٢٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وابن أبي عمر. جميعا عن سفيان. قال أبو بكر: حدثنا سفيان بن عيينة عن الوليد بن كثير، عن وهب بن كيسان، سمعه من عمر بن أبي سلمة. قال: كنت في حجر رسول الله ﷺ. وكانت يدي تطيش في الصحفة. فقال لي «يا غلام! سم الله. وكل بيمينك. وكل مما يليك».

108 — (2022) .... : Umer ibn Ebî Seleme (R) şöyle dedi : Ben Rasûlullah'ın terbiyesi altında bulunuyordum. Yemek yerken elim yemek

kabının her tarafına dolaşırdı. Rasûlullah (S) bana : **«Ey oğul! Allah adını an, sağ elinle ye ve sana yakın olan tarafdan ye!»** buyurdu [30].

١٠٩ — (...) وحدثنا الحسن بن علي الحلواني وأبو بكر بن إسحق قالا: حدثنا ابن أبي مريم. أخبرنا محمد بن جعفر. أخبرني محمد بن عمرو بن حلحلة عن وهب بن كيسان، عن عمر بن أبي سلمة؛ أنه قال: أكلت يوما مع رسول الله ﷺ. فجعلت آخذ من لحم حول الصحفة. فقال رسول الله ﷺ «كل مما يليك».

109 — ( ) .... : Umer ibn Ebî Seleme (R) şöyle demişdir : Ben bir gün Rasûlullah ile beraber yemek yedim de çanağın her tarafındaki etlerden almağa başladım. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Sana yakın olan tarafdan ye!» buyurdu.

١١٠ — (٢٠٢٣) وحدثنا عمرو الناقد. حدثنا سفيان بن عيينة عن الزهري، عن عبيد الله، عن أبي سعيد، قال: نهى النبي ﷺ عن اختناث الأسقية.

---

30. Bu hadîsin râvîsi Umer, Ebû Seleme'nin oğludur. Annesi de Peygamber'in kadınlarından Ummu Seleme'dir. Ebû Seleme ile karısı Ummu Seleme Habeşistan'a hicret etmişlerdi. Umer orada dünyâya gelmişdir. Ebû Seleme Habeşistan'da vefat etmişdir. Bu ana oğul Medîne'ye geldiklerinde Rasûlullah, Ummu Seleme'yi nikâh edib kadınları arasına almak sûretiyle taltîf eylemişdir. Bu sûretle Umer, Peygamber'in oğulluğu oldu onun terbiyesi altında büyüdü. İbn Abdilberr'in beyânına göre Peygamber'in vefâtında bu Umer dokuz yaşında idi. Hicretden iki sene evvel doğduğuna dâir de bir rivâyet vardır.

Yemeğin baında BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM demek lâzımdır. Sofrada bulunanların besmeleyi unutmaları ihtimaline karşı açıkdan söylemek de ayrıca müstehabdır. Yemeğin önünde unutulur da ortasında veya sonunda hatırlanırsa, hatırlandığı zaman söylenmesi de müstehabdır.

Yemeğin sonunda Allah'a hamd etmek yani ELHAMDU LİLLÂH demek de ayrıca müstehabdır.

Şüphesiz ki yediğimiz bunca ni'metleri ihsân eden Allâh'ı anarak yemeğe başlamak ve sonunda da Allah'a hamd etmek en medenî bir insanlık şiârıdır. Rasûlullah'ın merâsimsiz, külfetsiz, kısa vecîz yemek sofrası duâlarından birkaçı şunlardır :

a. «ELHAMDU LİLLÂHİ HAMDEN KESÎRAN TAYYİBEN MÜBÂREKEN GAYRA MEKFİYYİN VE LÂ MÜVEDDAİN VE LÂ MÜSTAĞNEN ANHU RABBENÂ = Hamd Allah'a mahsûsdur. Biz sana çok, temiz, mubârek red edilmeyen ve terk olunmayan, kendisinden mustağni de olunmayan bir hamd ile hamd eyleriz ey Rabbımız!» *(Buhârî, et'ıme)*.

b. «EHAMDU LİLLÂHİ'LLEZÎ KEFÂNÂ VE ERVÂNÂ ĞAYRA MEKFİYYİN VE LÂ MEKFÛRİN = Bize kifâyet edecek ni'metler veren ve bizi suya kandıran Allah'a hamd olsun. Hiçbir zaman kâfi gelmiyecek ve red de olunmayacak bir hamd olarak» *(Buhârî, et'ime)*.

c. «ELHAMDU LİLLÂHİ'LLEZÎ ET'AMENÂ VE SEKANÂ VE CEALENÂ MUSLİMÎN = Bizi (ni'metleri ile) doyuran, suya kandıran ve muslimanlar kılan Allâh'a hamd olsun!» *(Ebû Dâvûd)*.

110 — (2023) .... : Ebû Saîd (R): Peygamber (S) tulumların ağızlarını dışarıya kıvırmakdan nehyetti dedi.

١١١ – (...) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن عبيد الله بن عبد الله بن عتبة، عن أبي سعيد الخدري؛ أنه قال: نهى رسول الله ﷺ عن اختناث الأسقية: أن يشرب من أفواهها.

(...) وحدثناه عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري، بهذا الإسناد، مثله. غير أنه قال: واختناثها أن يقلب رأسها ثم يشرب منه.

111 — ( ) .... : Ebû Saîd Hudrî (R): Rasûlullah (S) tulumların ağızlarını dışarıya kıvırmakdan yani (bir maşrabaya koymadan) tulumların ağızlarından içilmesini nehyetti dedi.

( ) Keza bunu bize Abdulhamîd tahdîs etti. Bize Abdurrazzâk haber verdi. Bize Ma'mer, Zuhrî'den, bu isnâdla yukarıki hadîs gibi haber vermiştir. Şukadar ki burada: Kırbaların, tulumların eğilib kıvrılmaları, baştaraflarının ters döndürülmesi, sonra da ondan su içilmesidir demişdir.

(١٤) باب كراهية الشرب قائما

١١٢ – (٢٠٢٤) حدثنا هداب بن خالد. حدثنا همام. حدثنا قتادة عن أنس؛ أن النبي ﷺ زجر عن الشرب قائما.

(14) AYAKDA DİKİLEREK İÇMENİN KERÂHATİ BÂBI

112 — (2024) .... : Katâde, Enes (R) den tahdîs etti ki Peygamber (S) ayakda dikilerek içmekden men etmişdir[31].

31. Ayakda su, süt gibi herhangi bir şeyin içilmesinin câiz olub olmadığını ifâde eden birçok hadîsler gelmişdir. Biz, fakîhlerin cevâz, kerâhat, harâm hükümlerini, nehy hadîslerinin müsbet hadîsleri nehyini veya bunun aksini iddia edenlerin görüşlerini hikâye etmek istemiyoruz. Yalnız muhakkik Nevevî'nin görüşünü bildirmekle yetineceğiz: «En doğrusu hadîsdeki nehyin tenzîhî kerâhate hamlolunmasıdır. Peygamber'in içmesi, bunun da câiz olduğunu beyândan ibâretdir. Binâenaleyh iki nevi nasslar arasında teâruz yokdur. Hele bu nasslar arasında nâsıh, mensûh aramak fâhiş bir yanlışlıkdır...».

١١٣ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى . حَدَّثَنَا سَعِيدٌ عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ؛ أَنَّهُ نَهَى أَنْ يَشْرَبَ الرَّجُلُ قَائِمًا . قَالَ قَتَادَةُ : فَقُلْنَا . فَالْأَكْلُ ؟ فَقَالَ : ذَاكَ أَشَرُّ أَوْ أَخْبَثُ .

(...) وحدثناه قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ . وَلَمْ يَذْكُرْ قَوْلَ قَتَادَةَ .

113 — ( ) .... : Saîd, Katâde'den, o da Enes (R) den tahdîs etti ki, Peygamber (S) kişinin ayakda dikilerek (su) içmesini nehy etmişdir. Katâde şöyle dedi : Biz ayakda dikilerek yemek nasıldır? diye sorduk da Enes : Bu daha şerli, yahut daha çirkindir dedi.

( ) .... : Buradaki râvî de yine Katâde'den, o da Enes'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet etti. Ancak Katâde'nin sözünü zikretmedi.

١١٤ — (٢٠٢٥) حدثنا هَدَّابُ بْنُ خَالِدٍ . حَدَّثَنَا هَمَّامٌ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي عِيسَى الْأُسْوَارِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ زَجَرَ عَنِ الشُّرْبِ قَائِمًا .

114 — (2025) .... : Katâde, Ebû Îsâ el-Usvârî'den, o da Ebû Saîd Hudrî (R) den, Peygamber (S) in ayakda dikilerek içmekden men ettiğini tahdîs etti.

١١٥ — (...) وحدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ وَابْنِ الْمُثَنَّى) قَالُوا : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . حَدَّثَنَا قَتَادَةُ عَنْ أَبِي عِيسَى الْأُسْوَارِيِّ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الشُّرْبِ قَائِمًا .

115 — ( ) .... : Katâde, Ebû Îsâ el-Usvârî'den, o da Ebû Saîd Hudrî'den, Rasûlullah (S) in ayakda dikilerek içmekden nehy ettiğini tahdîs etti.

١١٦ — (٢٠٢٦) حدثني عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا مَرْوَانُ (يَعْنِي الْفَزَارِيَّ) . حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ حَمْزَةَ . أَخْبَرَنِي أَبُو غَطَفَانَ الْمُرِّيُّ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا يَشْرَبَنَّ أَحَدٌ مِنْكُمْ قَائِمًا . فَمَنْ نَسِيَ فَلْيَسْتَقِئْ » .

116 — (2026) .... : Ebû Gatafân el-Murrî haber verdi ki kendisi Ebû Hureyre'den şöyle derken işitmişdir : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu:

«Sizden hiçbir kimse sakın ayakda dikilerek içmesin. Her kim de unutur (içer) se derhal kussun!»

(١٥) باب فى الشرب من زمزم قائما

١١٧ – (٢٠٢٧) وحدثنا أبو كامل الجحدري. حدثنا أبو عوانة عن عاصم، عن الشعبي، عن ابن عباس. قال: سقيت رسول الله ﷺ من زمزم. فشرب وهو قائم.

(15) ZEMZEMDEN AYAKDA DİKİLEREK İÇMEK HAKKINDA BÂB

117 — (2027) .... : İbn Abbâs (R) : Ben Rasûlullah (S) a zemzemden su verdim de kendisi ayakda olduğu halde içti dedi.

١١٨ – (...) وحدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا سفيان عن عاصم، عن الشعبي، عن ابن عباس؛ أن النبي ﷺ شرب من زمزم، من دلو منها، وهو قائم.

118 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dan, Peygamber (S) ayakda olduğu halde zemzemden çekilmiş bir kovadan zemzem suyu içmişdir.

١١٩ – (...) وحدثنا سريج بن يونس. حدثنا هشيم. أخبرنا عاصم الأحول. ح وحدثني يعقوب الدورقي وإسماعيل بن سالم (قال إسماعيل: أخبرنا. وقال يعقوب: حدثنا) هشيم. حدثنا عاصم الأحول ومغيرة عن الشعبي، عن ابن عباس؛ أن رسول الله ﷺ شرب من زمزم وهو قائم.

119 — ( ) .... : İbn Abbâs (R) dan, Rasûlullah (S) ayakda bulunduğu halde zemzemden içmişdir.

١٢٠ – (...) وحدثني عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. حدثنا شعبة عن عاصم. سمع الشعبي، سمع ابن عباس، قال: سقيت رسول الله ﷺ من زمزم. فشرب قائما. واستسقى وهو عند البيت.

(...) وحدثناه محمد بن بشار. حدثنا محمد بن جعفر. ح وحدثني محمد بن المثنى. حدثنا وهب ابن جرير. كلاهما عن شعبة، بهذا الإسناد. وفي حديثهما: فأتيته بدلو.

120 — ( ) .... : Şu'be, Âsım'dan tahdîs etti. Âsım, Şa'bî'den

işitti. Şa'bî, İbn Abbâs (R) dan şöyle dediğini işitti: Rasûlullah (S) Ka'-be'nin yanında iken su istedi. Ben ona zemzemden su verdim, kendisi ayakda dikilerek içti[32].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şu'be'den bu isnâdla rivâyet ettiler. Bu iki râvînin hadîsinde: Ben Peygamber'e bir kova su getirdim fıkrası vardır.

(١٦) باب كراهة التنفس فى نفس الإناء، واستحباب التنفس ثلاثا، خارج الإناء

١٢١ – (٢٦٧) حدثنا ابن أبي عمر. حدثنا الثقفي عن أيوب، عن يحيى بن أبي كثير، عن عبد الله ابن أبي قتادة، عن أبيه؛ أن النبي ﷺ نهى أن يتنفس في الإناء.

(16) BİR ŞEY İÇERKEN KABIN İÇİNDE NEFES ALMANIN KERÂHATİ VE KABIN HÂRİCİNDE ÜÇ DEFA NEFES ALMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

121 — (267) .... : Abdullah ibn Ebî Katâde, babası Ebû Katâde (R) den, Peygamber (S) kabın içine nefes alınmasını nehy etmişdir[33].

١٢٢ – (٢٠٢٨) وحدثنا قتيبة بن سعيد وأبو بكر بن أبي شيبة. قالا: حدثنا وكيع عن عزرة بن ثابت الأنصاري، عن ثمامة بن عبد الله بن أنس، عن أنس؛ أن رسول الله ﷺ كان يتنفس في الإناء ثلاثا.

122 — (2028) .... : Enes (R) den, Rasûlullah (S) — su içerken — bir bardak suda üç defa nefes alırdı[34].

32. Buhârî'de şu rivâyet de vardır: Ali ibn Ebî Tâlib (R) den: Kendisi bir kerre (Kûfe mescidinin) geniş kapusuna gelmiş ve orada ayak üzeri su içmişdi. (Halkın şüphesini gidermek için): «Bir takım kimseler birisinin ayak üstünde su içtiğini fena görürler. Halbuki ben Peygamber (S) in benim içtiğimi gördüğünüz gibi su içtiğini gördüm» dedi. (*Buhârî, eşribe, bâbu'ş-şirb kaimen*, VII, 200 «39, 40»).

33. Bu hadîs ile bir şey içerken su kabının içinde nefes almakdan nehy olunduğu gibi su kabında nefes vermek, huhlamak, üfürmek de nehy olunmuşdur. Bu nehyin yemek ve diğer kablara şumûlu vardır. Çünkü nehyin sebebi, onun tükrüğünden bir şey su ve yemek kabına sıçrayarak, yenilen, içilen şeyi kirlendirmesi ve başkalarını tiksindirmesidir. Topluluk ve muâşeret âdâbı ile sağlık konuları hisâbına bu nehyin ne kadar büyük bir kıymet taşıdığı şüphesizdir.

34. İbn Abbâs'dan, Peygamber'in: «Bir şey içerken sığır gibi bir solukda içmeyiniz. İki, üç nefes alarak içiniz. İçmeğe başlarken BESMELE çekiniz. İçib bardağı kaldırınca da ELHAMDU LİLLÂH deyiniz!» buyurduğu nakledilmişdir. Şüphesiz ki en az üç defa nefes alarak dinlene dinlene içmenin sıhhî yönden de pek çok faydaları vardır.

١٢٣ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا عبد الوارث بن سعيد. ح وحدثنا شيبان بن فروخ. حدثنا عبد الوارث عن أبي عصام، عن أنس. قال: كان رسول الله ﷺ يتنفس في الشراب ثلاثا، ويقول «إنه أروى وأبرأ وأمرأ».

قال أنس: فأنا أتنفس في الشراب ثلاثا.

(...) وحدثناه قتيبة بن سعيد وأبو بكر بن أبي شيبة قالا: حدثنا وكيع عن هشام الدستوائي، عن أبي عصام، عن أنس، عن النبي ﷺ. بمثله. وقال: في الإناء.

123 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) içmek işinde üç defa nefes alırdı ve: «Muhakkak ki üç nefesde içmek, daha kandırıcı, elemden daha sâlim kılıcı ve boğazdan daha kolay akıb sinicidir» buyururdu.

Enes: İşte ben içmekde üç defa (dinlenib) nefes alıyorum dedi.

( ) .... : Buradaki râvî de Enes'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet etti. Bu rivâyetde: Bir bardak su içmekde demişdir.

(١٧) باب استحباب إدارة الماء واللبن، ونحوهما، عن يمين المبتدئ

١٢٤ – (٢٠٢٩) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن ابن شهاب، عن أنس بن مالك؛ أن رسول الله ﷺ أتي بلبن قد شيب بماء. وعن يمينه أعرابي وعن يساره أبو بكر. فشرب. ثم أعطى الأعرابي. وقال «الأيمن فالأيمن».

(17) SU, SÜT VE BENZERİ ŞEYLERİ NEVBETLE İÇERKEN İLK BAŞLIYANIN SAĞINDAN İTİBAREN DOLAŞTIRMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

124 — (2029) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi: Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İbn Şihâb'dan, o da Enes ibn Mâlik (R) den: Rasûlullah'a su ile karıştırılmış bir mikdâr süt getirildi. Rasûlullah'ın sağ tarafında bir çöl Arabı, sol tarafında ise Ebû Bekr bulunuyordu. Rasûlullah (S) içdikten sonra çöl Arabına verdi ve: «Sağa (ver!) sıra ile sağa (ver!)» buyurdu.

١٢٥ – (...) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ (وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ) قَالُوا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ أَنَسٍ، قَالَ: قَدِمَ النَّبِيُّ ﷺ الْمَدِينَةَ وَأَنَا ابْنُ عَشْرٍ. وَمَاتَ وَأَنَا ابْنُ عِشْرِينَ. وَكُنَّ أُمَّهَاتِي يَحْثُثْنَنِي عَلَى خِدْمَتِهِ. فَدَخَلَ عَلَيْنَا دَارَنَا. فَحَلَبْنَا لَهُ مِنْ شَاةٍ دَاجِنٍ. وَشِيبَ لَهُ مِنْ بِئْرٍ فِي الدَّارِ. فَشَرِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ. فَقَالَ لَهُ عُمَرُ - وَأَبُو بَكْرٍ عَنْ شِمَالِهِ -: يَا رَسُولَ اللهِ! أَعْطِ أَبَا بَكْرٍ. فَأَعْطَاهُ أَعْرَابِيًّا عَنْ يَمِينِهِ. وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الأَيْمَنَ فَالأَيْمَنَ».

125 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Ben on yaşında iken Peygamber (S) Medîne'ye geldi. Ben yirmi yaşında bulunurken de vefat etti. Bütün annelerim beni Peygamber'e hizmet etmeğe teşvîk ederlerdi[35]. Bir gün Peygamber evimize bizim yanımıza geldi. Biz de onun için evdeki besi koyununun[36] sütünü sağdık. Bu süt evdeki kuyudan biraz su ile karıştırıldı. Rasûlullah içti. Bu sırada Ebû Bekr solunda bulunuyordu. Umer : Yâ Rasûlallah! Sütün artanını Ebû Bekr'e ver dedi. Rasûlullah ise onu (solundaki Ebû Bekr'e değil) sağ tarafındaki çöl Arabına verdi de : «Sağa! Sıra ile sağa (ver!)» buyurdu[37].

١٢٦ – (...) حدّثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَعَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ جَعْفَرٍ) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ مَعْمَرِ بْنِ حَزْمٍ، أَبِي طُوَالَةَ الأَنْصَارِيِّ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ ابْنَ مَالِكٍ. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ بْنِ قَعْنَبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ). حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ (يَعْنِي ابْنَ بِلَالٍ) عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يُحَدِّثُ. قَالَ: أَتَانَا رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي دَارِنَا. فَاسْتَسْقَى. فَحَلَبْنَا لَهُ شَاةً. ثُمَّ شُبْتُهُ مِنْ مَاءِ بِئْرِي هَٰذِهِ. قَالَ: فَأَعْطَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَشَرِبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَبُو بَكْرٍ عَنْ يَسَارِهِ، وَعُمَرُ وُجَاهَهُ، وَأَعْرَابِيٌّ عَنْ يَمِينِهِ. فَلَمَّا فَرَغَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْ شُرْبِهِ. قَالَ عُمَرُ: هَٰذَا أَبُو بَكْرٍ. يَا رَسُولَ اللهِ! يُرِيهِ إِيَّاهُ. فَأَعْطَى رَسُولُ اللهِ ﷺ الأَعْرَابِيَّ. وَتَرَكَ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ. وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الأَيْمَنُونَ، الأَيْمَنُونَ، الأَيْمَنُونَ».
قَالَ أَنَسٌ: فَهِيَ سُنَّةٌ، فَهِيَ سُنَّةٌ، فَهِيَ سُنَّةٌ.

35. Bu annelerden maksad, kendi annesi Ummu Suleym, teyzesi Ummu Harâm ve diğer mahremleridir. Binâenaleyh anne lafzını, hakîkat ve mecâzî ma'nâlarında beraberce kullandı.

36. *Dâcin*: «Halkın evlerinde besledikleri elcil koyundur» (İbnu'l-Esîr, *en-Nihâye*).

37. «el-Eymen, el-eymen» cümlesi iki türlü okunur: Biri nasb ile, el-eymene; diğeri ref' ile, el-eymenu'dur. Nasb okuyuşuna göre mukadder bir fiilin mef'ûludur ki, «âti'l-eymene = sağ tarafdakine ver!» denmiş olur. Ref' okuyuşa göre bunlar birer mübtedâ

126 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edib şöyle dedi: Rasûlullah (S) evimizde bize ziyârete geldi, müteâkiben su istedi. Biz onun için bir koyunun sütünü sağdık. Sonra ben süte, şu kuyunun suyundan karıştırdım da Rasûlullah'a takdîm ettim. Rasûlullah (S) içti. Bu sırada solunda Ebû Bekr, karşısında Umer, sağında da bir çöl Arabı bulunuyordu. Rasûlullah içmesini bitirince Umer, Peygamber'e Ebû Bekr'i göstererek: Yâ Rasûlallah! Bu Ebû Bekr'dir dedi. Rasûlullah ise Ebû Bekr ile Umer'i terk ederek artan sütü çöl Arabına verdi ve: «Sağ tarafdakiler, sağ tarafdakiler, sağ tarafdakiler (evvel verilmeğe daha lâyıkdırlar)!» buyurdu. Enes: Sağ tarafın öne geçirilmesi bir sünnetdir, sağ tarafın öne geçirilmesi bir sünnetdir, sağ tarafın öne geçirilmesi bir sünnetdir dedi.

١٢٧ — (٢٠٣٠) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ سَهْلِ بْنِ سَعْدٍ السَّاعِدِيِّ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أُتِيَ بِشَرَابٍ. فَشَرِبَ مِنْهُ. وَعَنْ يَمِينِهِ غُلَامٌ وَعَنْ يَسَارِهِ أَشْيَاخٌ. فَقَالَ لِلْغُلَامِ «أَتَأْذَنُ لِي أَنْ أُعْطِيَ هَؤُلَاءِ؟» فَقَالَ الْغُلَامُ: لَا. وَاللهِ! لَا أُوثِرُ بِنَصِيبِي مِنْكَ أَحَدًا.

قَالَ: فَتَلَّهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ فِي يَدِهِ.

127 — (2030) .... : Sehl ibn Sa'd (R) dan (şöyle demişdir): Rasûlullah'a içecek bir şey getirildi. Rasûlullah bundan (bir mikdâr) içti. Sağında bir genç, solunda da bir takım yaşlı kimseler yer tutmuşlardı. Bu vaz'iyyetde Rasûlullah (S) o gence hitâben:

— Bardakda kalanı bu ihtiyarlara vermekliğim için bana izin veriyor musun? diye sordu. Genç sahâbî:

— Hayır vallâhi, senden gelen nasîbimi hiçbir kimseye ihsân edemem diye cevâb verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) bardağı o gencin eline koyuverdi [38].

---

kılınıb haberleri takdîr ediliyor: «el-Eymenu ehakku = sağ taraf ikrâma daha haklıdır» gibi.

Umer'in: Yâ Rasûlallah! Ebû Bekr'e veriniz demesi, Rasûlullah'a Ebû Bekr'in huzûrda bulunduğunu hatırlatmak ve bedevîye de Ebû Bekr'in büyük bir mevkie sâhib olduğunu bildirmek gâyesine ma'tûfdur. Fakat Peygamber fi'len ve kavlen soldakine vermenin doğru olmadığını bildirmişdir. Böylece sağ tarafın sol tarafa fadl ve rüchânına işâretle içenin sol tarafındaki zât ne kadar şeref ve i'tibâra sâhib olursa olsun yine sağındakine ikrâm etmesi meşrû' olduğunu ta'lîm buyurmuşdur. Enes de bunu ta'kîb eden rivâyetde üç defa «o sünnetdir, o sünnetdir, o sünnetdir» demekle sağ tarafdakine ikrâmın ve sağ tarafı üstün tutmanın sünnet olduğunu ifâde etmişdir.

38. Peygamber'in âdeti, bir şey içtiğinde artan kısmı sağında bulunan kimseye vermek üzere cereyan edegelmişti. Bu vâkıada sağında amucasunun oğlu Fadl ibn Abbâs, diğer rivâyete göre Abdullah ibn Abbâs bulunuyordu. Bu sünnet gereğince Peygamber'in

١٢٨ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى . أخبرنا عبد العزيز بن أبي حازم . ح وحدثناه قتيبة بن سعيد . حدثنا يعقوب (يعني ابن عبد الرحمن القاري) . كلاهما عن أبي حازم ، عن سهل بن سعد ، عن النبي ﷺ بمثله . ولم يقولا : فتله . ولكن في رواية يعقوب : قال فأعطاه إياه .

128 — ( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Ebû Hâzım'dan, o da Sehl ibn Sa'd (R) dan, o da Peygamber (S) den olmak üzere yukarıki (127 rakamlı) hadîs gibi rivâyet ettiler. Bunlar, «onu gencin eline koyuverdi» demediler. Lâkin Ya'kûb'un rivâyetinde : «Onu gence verdi» demişdir.

(١٨) باب استحباب لعق الأصابع والقصعة ، وأكل اللقمة الساقطة بعد مسح ما يصيبها من أذى ، وكراهة مسح اليد قبل لعقها

١٢٩ – (٢٠٣١) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وإسحاق بن إبراهيم وابن أبي عمر (قال إسحاق : أخبرنا . وقال الآخرون : حدثنا) سفيان عن عمرو ، عن عطاء ، عن ابن عباس . قال : قال رسول الله ﷺ « إذا أكل أحدكم طعاما ، فلا يمسح يده حتى يلعقها ، أو يلعقها » .

---

artığını alıb içmek bu iki kardeş gençlerden biri için mükteseb bir hak olmuşdu. Bundan dolayı Peygamber sol tarafında bulunan Hâlid ibn Velîd gibi yaşlıca kimselere vermek için genç sahâbînin muvafakatını almağa teşebbüs etmişdir. O da : Yâ Rasûlallah! Bir fazîlet olan bu hakkımı kimseye bağışlayamam demesi üzerine Peygamber bardakdaki artığı bu gence vermişdir.

Rasûlullah'ın sağ tarafında bulunanların kimler olduğunda görüş ayrılıkları vardır. Ancak İbn Abdilberr'in, İbn Abbâs'dan gelen şu rivâyetinde bu hususda bir bilgi bulunmaktadır :

Bir kerre ben Rasûlullah ile beraber, Hâlid ibn Velîd de bulunduğu halde Meymûne'nin odasına girmiştim. Meymûne bize içi süt dolu bir kap ile geldi. Rasûlullah içti. Ben de yanında kendisi ile beraberdim. Hâlid de sol tarafında idi. Peygamber bana:

— İçmek nevbeti senin hakkındır. Fakat istersen Hâlid'i tafdîl edebilirsin buyurdu. Ben de :

— Yâ Rasûlallah! Senin artığını hiçbir kimseye bahşedemem dedim. Sonra Rasûlullah :

— Allah her kime bir taam ihsân ederse o : ALLÂHUMME BÂRİK LENÂ FÎH VE AT'İMNÂ HAYRAN MİNHU (= Yâ Allâh! Bunda bize bereket ihsân et ve bizi bundan daha hayırlısı ile doyur!) desin. Allah her kime süt içmek nasûb ederse o da : ALLÂHUMME BÂRİK LENÂ FÎH VE ZİDNÂ MİNH (= Yâ Allah! Bunu bize mubârek kıl ve bize bundan ziyâdesini de ihsân eyle» diye duâ etsin buyurdu (Ebû Amr ve İbnu Abdilberr).

(18) PARMAKLARI VE ÇANAĞI YALAYIB SIYIRMANIN, DÜŞEN LOYMAYI, ONA İSÂBET EDEN KİRİ SİLDİKTEN SONRA YEMENİN MÜSTEHABLIĞI İLE LOKMA TUTAN ELİ YALAMADAN ÖNCE SİLMENİN KERÂHATİ BÂBI

129 — (2031) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): «Sizden biriniz yemek yediği (ve elini yıkamak mümkin olmadığı) zaman yemek yediği parmaklarını yalamadıkca yahut yalatıb temizlemedikce elini bir bezle silmesin» buyurdu[39].

١٣٠ — (...) حَدَّثَنِي هَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو عَاصِمٍ . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ (وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عَطَاءً يَقُولُ : سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ مِنَ الطَّعَامِ ، فَلَا يَمْسَحْ يَدَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا أَوْ يُلْعِقَهَا » .

---

39. Peygamber'imiz zamanındaki yemek tarzı ve âdâbı ile zamanımızın yemek şekil ve âdâbı biribirinden farklıdır. Yemek levâzımı ve teferruâtına âid ictimâî görenekleri birbirleri ile ölçülemiyecek derecede değişikdir. Peygamber'imizin sahâbîleri ateşde pişmiş yemek yüzü pek az görürlerdi. Pek çok vakıtları arpa kavutu, hurma, süt gibi ele bulaşmıyan şeylerle gıdâlanırlardı. Yanlarında mendilleri ve silecek bezleri de bulunmazdı. Bu derece yokluk ve yoksulluk içinde yaşıyan, harb ve cihâd meydanlarında sudan mahrûm bulunan bir cemiyet ferdleri, arasıra yedikleri bir et yemeğinin parmaklarındaki bulaşığını ne ile giderebilirlerdi? Elbetde ya kendisi yalıyarak, yahut devesine yalatarak izâle edecekdi. Arkasına giydiği ihrâmına sürecek değildi. İşte Rasûlullah harb ve gazâ meydanlarında arasıra sıcak yemek yüzü gören gâzîlere bulaşık parmaklarını ihrâmlarına dokundurmadan iyice yalamalarını tavsiye etmişdir.

Bizim de Türkçemizde «bal tutan parmağını yalar» diye bir atasözümüz vardır. Bal tutan parmağın yalanması ayıblanmayıb da iyice temizlenmiş olan bir elin yemek yenen parmaklarını yalamak o devrin ictimâî hayat ve zarûretleri üzerine yalanması neden çirkin görülsün? Bunun bu devirlerde hoş görülmemesi yukarıda işâret ettiğimiz yaşama tarzlarının farklı olmasındandır. Yoksa zarûrete dayalı ictimâî bir hakîkat olması böyle bir ayıblamağa müsâit değildir.

Şu da hatırdan çıkarılmamalıdır ki normal zamanlarda riâyet olunan İslâm yemek âdâbı, yemeğin hem önünde, hem de sonunda ellerin iyice yıkanıb temizlenmesi esâsıdır. Sonra bu temizlik yalnız ellere inhisâr etmeyib dişden tırnağa kadar bütün vucûdun tertemiz tutulması ve namazlar vesîlesi ile günde beş defa muayyen uzuvların yıkanıb temizlenmesi esâsen dehirler geçse de eskimeyecek en ulvî temizlik ve medeniyet örnekleridir.

Netîce olarak deriz ki bu derece ileri bir temizlikden sonra zarûretlerden dolayı tertemiz parmaklarla yemek yenince o parmakları yalamakda sıhhat ve âdâb noktasından bir sakınca görülmemelidir. Çünkü o parmakdaki artık da yenilen yemekden bir parçadır. Kaldı ki insanlığın büyük kısmı bu gün dahi Peygamber devrindeki sâde maîşet seviyesinden de aşağıda ve hatta zaman zaman açlık tehlikeleri ile karşı karşıyadır. Bu sebeble yüce Peygamber'in düşen lukmayı alıb temizleyerek yemek, çanağın dibinde kalan artığı sıyırmak, parmaklardaki artığı yalamak gibi tavsiyeleri son derece önemli ve hiçbir zaman değerini kaybetmiyecek öğütlerdir. Bu öğütlerin azametini insanlık âilesinde müreffeh ve her türlü imkânlar ve ni'metler içinde kibirli bir hayat süren mahdûd zümreler hakkıyle göremezler.

130 — ( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîleri de İbn Cureyc'den rivâyet ettiler. İbn Cureyc tahdîs edib şöyle dedi: Ben Atâ'dan işittim şöyle diyordu: Ben İbn Abbâs (R) dan işittim şöyle diyordu: Rasûlullah (S): «Biriniz yemekden yediği (ve yıkamak kabil olmadığı) zaman yemek yediği parmaklarını yalamadıkca yahut yalatmadıkca elini bir bezle silmesin» buyurdu.

١٣١ — (٢٠٣٢) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ سَعْدِ بْنِ إِبْرَاهِيمَ، عَنِ ابْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ. قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَلْعَقُ أَصَابِعَهُ الثَّلَاثَ مِنَ الطَّعَامِ. وَلَمْ يَذْكُرِ ابْنُ حَاتِمٍ: الثَّلَاثَ. وَقَالَ ابْنُ أَبِي شَيْبَةَ فِي رِوَايَتِهِ: عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ كَعْبٍ، عَنْ أَبِيهِ.

(...) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ سَعْدٍ، عَنِ ابْنِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنْ أَبِيهِ. قَالَ: كَانَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَأْكُلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ. وَيَلْعَقُ يَدَهُ قَبْلَ أَنْ يَمْسَحَهَا.

131 — (2032) .... : Kâ'b ibn Mâlik (R): Ben Peygamber (S) i yemek yediği üç parmağını yalarken gördüm demişdir. Râvîlerden İbn Hâtim, üç lâfzını zikretmedi. İbn Ebî Şeybe ise kendi rivâyetinde: Abdurrahman ibn Kâ'b'dan, o da babasından diye isnâd etmişdir.

( ) .... : Kâ'b ibn Mâlik: Rasûlullah (S) üç parmakla yemek yer idi ve onları silmeden önce de elini yalardı dedi.

١٣٢ — (...) وحدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ سَعْدٍ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَٰنِ بْنَ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ - أَوْ عَبْدَ اللهِ بْنَ كَعْبٍ - أَخْبَرَهُ عَنْ أَبِيهِ كَعْبٍ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُمْ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ كَانَ يَأْكُلُ بِثَلَاثِ أَصَابِعَ. فَإِذَا فَرَغَ لَعِقَهَا.

(...) وحدّثناه أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ سَعْدٍ؛ أَنَّ عَبْدَ الرَّحْمَٰنِ بْنَ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ وَعَبْدَ اللهِ بْنَ كَعْبٍ حَدَّثَاهُ - أَوْ أَحَدُهُمَا - عَنْ أَبِيهِ كَعْبِ بْنِ مَالِكٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِمِثْلِهِ.

132 — ( ) .... : Hişâm, Abdurrahman ibn Sa'd'dan ṭahdîs etti. Ona da Kâ'b ibn Mâlik'in oğlu Abdurraḥman — yahut Abdullah ibn Kâ'b — babası Kâ'b'dan haber verdi ki Kâ'b (R) onlara şöyle tahdîs et-

mişdir : Rasûlullah (S) üç parmakla yemek yer, yemeği bitirince de parmakları yalardı.

( ) .... : Burada da Hişâm Abdurrahman ibn Sâ'd'dan tahdîs etti. Ona da Kâ'b ibn Mâlik'in iki oğlu —yahut da ikisinden biri— Abdurrahman ve Abdullah babaları Kâ'b ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir.

١٣٣ — (٢٠٣٣) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَمَرَ بِلَعْقِ الْأَصَابِعِ وَالصَّحْفَةِ . وَقَالَ « إِنَّكُمْ لَا تَدْرُونَ فِي أَيِّهِ الْبَرَكَةُ » .

133 — (2033) .... : Câbir (R) den, (şöyle demişdir) : Peygamber (S) parmakların ve çanağın sıyrılıb yalanmasını emretti ve : «Sizler bereketin hangisinde bulunduğunu bilemezsiniz» buyurdu [40].

١٣٤ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِذَا وَقَعَتْ لُقْمَةُ أَحَدِكُمْ فَلْيَأْخُذْهَا . فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَذًى وَلْيَأْكُلْهَا . وَلَا يَدَعْهَا لِلشَّيْطَانِ . وَلَا يَمْسَحْ يَدَهُ بِالْمِنْدِيلِ حَتَّى يَلْعَقَ أَصَابِعَهُ . فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي فِي أَيِّ طَعَامِهِ الْبَرَكَةُ » .

(...) وحدثناه إِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو دَاوُدَ الْحَفَرِيُّ . ح وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . كِلَاهُمَا عَنْ سُفْيَانَ ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

وَفِي حَدِيثِهِمَا « وَلَا يَمْسَحْ يَدَهُ بِالْمِنْدِيلِ حَتَّى يَلْعَقَهَا ، أَوْ يُلْعِقَهَا » وَمَا بَعْدَهُ .

134 — ( ) .... : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Birinizin lukması düştüğü zaman hemen onu alsın ve onda bulunan toz toprak ve benzeri şeyleri gidersin, sonra da onu yesin. Sakın o düşen lukmayı (ziyân edib) şeytana terk etmesin. Yemek yediği parmaklarını yalamadıkca da **mindîl** ile silmesin. Çünkü yemek yiyen kimse, bereketin, yemeğinin hangi cüz'ünde olduğunu bilemez».

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Sufyân'ın bu isnâd

---

40. Şüphesiz Allah en iyi bilendir. Bunun ma'nâsı şu olabilir : İnsanın hazır bulunduğu yemekde bir bereket vardır. Lakin insan bu bereketin, yemiş olduğu kısımda mı, parmakları üzerinde kalan kısımda mı, yahut çanağın dibinde kalan kısımda mı, yoksa yere düşen lukmada mı? olduğunu bilemez. Böyle olunca o bereketi elde etmek için bu kısımların ve parçaların hepsini muhafaza etmesi îcab eder.

Bereketin aslı ise artmak, hayır sâbit olmak, bir şeyle fayda te'mîn etmekdir. Burada ise kendisi ile gıdâlandırma hâsıl olan, âkıbeti ezâdan sâlim olan, Allah'a itâata ve diğer hayır işlerine karşı insanda kuvvet hâsıl eden şeydir.

ile yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişlerdir. Bu iki râvînin hadîsinde, «parmaklarını yalamadıkca, yahut yalatmadıkca elini **mindîl** ile silmesin» ifâdesi ve ondan sonrası vardır.

١٣٥ – (...) حدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « إِنَّ الشَّيْطَانَ يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ عِنْدَ كُلِّ شَيْءٍ مِنْ شَأْنِهِ . حَتَّى يَحْضُرَهُ عِنْدَ طَعَامِهِ . فَإِذَا سَقَطَتْ مِنْ أَحَدِكُمُ اللُّقْمَةُ فَلْيُمِطْ مَا كَانَ بِهَا مِنْ أَذًى . ثُمَّ لِيَأْكُلْهَا . وَلَا يَدَعْهَا لِلشَّيْطَانِ . فَإِذَا فَرَغَ فَلْيَلْعَقْ أَصَابِعَهُ . فَإِنَّهُ لَا يَدْرِي فِي أَيِّ طَعَامِهِ تَكُونُ الْبَرَكَةُ » .

(...) وحدثناه أَبُو كُرَيْبٍ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ ، عَنِ الْأَعْمَشِ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ « إِذَا سَقَطَتْ لُقْمَةُ أَحَدِكُمْ » إِلَىٰ آخِرِ الْحَدِيثِ . وَلَمْ يَذْكُرْ أَوَّلَ الْحَدِيثِ « إِنَّ الشَّيْطَانَ يَحْضُرُ أَحَدَكُمْ » .

(...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي صَالِحٍ وَأَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، فِي ذِكْرِ اللَّعْقِ . وَعَنْ أَبِي سُفْيَانَ عَنْ جَابِرٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَذَكَرَ اللُّقْمَةَ . نَحْوَ حَدِيثِهِمَا .

135 — ( ) .... : Câbir (R) dedi ki : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Muhakkak şeytan sizin her birerlerinizin yanında, her bir tavr ve hâlinde hâzır olur. Nihâyet yemek yediği sırada da insanın yanında bulunur. Binâenaleyh birinizden bir lukma düştüğü zaman o lukmada ezâ verici şeylerden ne bulunduğu ise onları gidersin. Sonra da onu yesin ve sakın o bir lukmayı şeytana terk etmesin. Yemekden fâriğ olunca da parmaklarını sıyırıb yalasın. Çünkü yemek yeyen kimse, bereketin, yemeğinin hangi parçasında olacağını bilemez».

( ) .... : Buradaki râvî de A'meş'den bu isnâd ile «sizden birinizin lukması düştüğü zaman» fıkrasından i'tibâren hadîsin sonuna kadar rivâyet etmiş, hadîsin evvelini yani «muhakkak şeytan sizin her birinizin yanında hâzır olur» fıkrasını zikretmemişdir.

( ) .... : Buradaki râvî de A'meş'den, o da Ebû Sâlih ve Ebû Sinân'dan, onlar da Câbir'den, o da Peygamber'den, yalamanın zikri hakkındaki hadîsi rivâyet etmişdir. Ebû Sufyân'dan, onun da Câbir'den, onun da Peygamber'den rivâyet ettiği hadîsde ise lukmayı zikr edib yukarıki iki râvînin hadîsi tarzında rivâyet etmişdir.

١٣٦ — (٢٠٣٤) وحدثني محمد بن حاتم وأبو بكر بن نافع العبدي. قالا: حدثنا بهز. حدثنا حماد بن سلمة. حدثنا ثابت عن أنس؛ أن رسول الله ﷺ كان إذا أكل طعاما لعق أصابعه الثلاث. قال وقال «إذا سقطت لقمة أحدكم فليمط عنها الأذى. وليأكلها. ولا يدعها للشيطان» وأمرنا أن نسلت القصعة. قال «فإنكم لا تدرون في أي طعامكم البركة».

136 — (2034) .... : Sâbit, Enes (R) den şöyle tahdîs etti: Rasûlullah (S) bir yemek yediği zaman üç parmağını yalardı ve şöyle buyururdu: «Sizden herhangi birinizin lukması düştüğünde hemen ondan ezâ verecek şeyleri gidersin ve onu yesin, sakın o lukmayı şeytana bırakmasın». Yine Rasûlullah bizlere yemek çanağını iyice sıyırmamızı emretti ve: «Çünkü sizler bereketin, yemeğinizin hangi cüz'ünde bulunduğunu bilemezsiniz» buyurdu.

١٣٧ — (٢٠٣٥) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا بهز. حدثنا وهيب. حدثنا سهيل عن أبيه، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. قال «إذا أكل أحدكم فليلعق أصابعه. فإنه لا يدري في أيتهن البركة».

(...) وحدثنيه أبو بكر بن نافع. حدثنا عبد الرحمن (يعني ابن مهدي) قالا: حدثنا حماد، بهذا الإسناد. غير أنه قال «وليسلت أحدكم الصحفة». وقال «في أي طعامكم البركة، أو يبارك لكم».

137 — (2035) .... : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S): «Herhangi biriniz yemek yediği zaman (yemekde kullandığı) parmaklarını yalasın. Çünkü yemek yiyen kimse bereketin, o parmakların hangisinde bulunduğunu bilmez» buyurdu [41].

( ) .... : Buradaki iki râvî de, bize Hammâd tahdîs etti diyerek bu isnâdla o hadîsi rivâyet ettiler. Şukadar ki burada «sizden biriniz yemek çanağını iyice sıyırsın» demiş, bir de «bereket, yemeğinizin hangi

41. Bu bâbın hadîslerini böylece terceme ettikden sonra benim bunlarla ilgili olarak söylemek istediğim tek şey şudur: Bütün insanlık câmiasının müşterek rızkı olan gıdâ maddelerini isrâflardan ve boşuna ziyâ'lardan korumak ve bunları en iktisâdlı ve yararlı şekillerle muhâfaza etmek husûslarında ulu Peygamber'in bu sâde, kolay ve hiç eskimeyecek ulvî tavsiyeleri kadar güzel tedbîrler bulmak kabil olmaz!

Ne mutlu ben müslimanım deyib de bu büyük Peygamber'in sünnetinden ve tavsiyelerinden ayrılmayan bahtiyarlara! (Mütercim).

kısmındadır, yahut sizin için hangi kısmı mübârek kılınmışdır?» buyurmuşdur.

(١٩) باب ما يفعل الضيف إذا تبعه غير من دعاه صاحب الطعام ، واستحباب إذن صاحب الطعام للتابع

١٣٨ – (٢٠٣٦) حدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . وَتَقَارَبَا فِي اللَّفْظِ . قَالَا : حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيِّ . قَالَ : كَانَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ ، يُقَالُ لَهُ أَبُو شُعَيْبٍ . وَكَانَ لَهُ غُلَامٌ لَحَّامٌ . فَرَأَى رَسُولَ اللهِ ﷺ فَعَرَفَ فِي وَجْهِهِ الْجُوعَ . فَقَالَ لِغُلَامِهِ : وَيْحَكَ ! اصْنَعْ لَنَا طَعَامًا لِخَمْسَةِ نَفَرٍ . فَإِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَدْعُوَ النَّبِيَّ ﷺ خَامِسَ خَمْسَةٍ : قَالَ فَصَنَعَ . ثُمَّ أَتَى النَّبِيَّ ﷺ فَدَعَاهُ خَامِسَ خَمْسَةٍ . وَاتَّبَعَهُمْ رَجُلٌ . فَلَمَّا بَلَغَ الْبَابَ قَالَ النَّبِيُّ ﷺ « إِنَّ هٰذَا اتَّبَعَنَا . فَإِنْ شِئْتَ أَنْ تَأْذَنَ لَهُ . وَإِنْ شِئْتَ رَجَعَ » قَالَ : لَا . بَلْ آذَنُ لَهُ . يَا رَسُولَ اللهِ !

(...) وحدّثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ . ح وَحَدَّثَنَاهُ نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ . قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ الدَّارِمِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يُوسُفَ عَنْ سُفْيَانَ . كُلُّهُمْ عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي وَائِلٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ، بِهٰذَا الْحَدِيثِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِنَحْوِ حَدِيثِ جَرِيرٍ .

قَالَ نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ فِي رِوَايَتِهِ لِهٰذَا الْحَدِيثِ : حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ . حَدَّثَنَا شَقِيقُ بْنُ سَلَمَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو مَسْعُودٍ الْأَنْصَارِيُّ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ .

(...) وحدّثني مُحَمَّدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ جَبَلَةَ بْنِ أَبِي رَوَّادٍ . حَدَّثَنَا أَبُو الْجَوَّابِ . حَدَّثَنَا عَمَّارٌ (وَهُوَ ابْنُ رُزَيْقٍ) عَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ . ح وَحَدَّثَنِي سَلَمَةُ بْنُ شَبِيبٍ . حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ أَعْيَنَ . حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ . حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ شَقِيقٍ ، عَنْ أَبِي مَسْعُودٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَعَنِ الْأَعْمَشِ ، عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ، عَنْ جَابِرٍ ، بِهٰذَا الْحَدِيثِ .

(19) YEMEK SÂHİBİNİN DA'VET ETMEDİĞİ KİMSE, DA'VETLİNİN ARKASINA TAKILIB GELDİĞİ ZAMAN, ZİYÂFETE GİDEN DA'VETLİNİN NE YAPACAĞI; YEMEK SÂHİBİNİN BU TAKILIB GELEN KİMSE İÇİN DE İZİN VERMESİNİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

138 — (2036) .... : Ebû Mes'ûd el-Ensârî (R) şöyle dedi : Ensâr'dan Ebû Şuayb denilen bir kimse vardı. Bu zâtın da et satan bir kölesi vardı. Ebû Şuayb bir gün Rasûlullah'ı gördü ve derhal yüzünden aç olduğunu anladı. Hizmetcisine : Vay sana! Bize beş kişilik yap. Ben beş kişinin beşincisi olarak Peygamber'i da'vet etmek istiyorum dedi. Hizmetci yemeği yaptı, sonra Peygamber'e gelib beş kişinin beşincisi olarak onu yemeğe da'vet etti. Müteâkiben bu da'vetlilere (altıncı) bir kimse takılıb gitti. Peygamber, da'vetli oldukları kapuya ulaşınca : «Bu zât bize tâbi' olub geldi. İstersen kendisine de izin ver, istersen dönüb gitsin» buyurdu. Da'vet sâhibi : Hayır dönüb gitmesin. Ben ona da da'vete izin veriyorum yâ Rasûlallah! dedi [42].

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de yine A'meş'den, o da Ebû Vâıl'den, o da Ebû Mes'ûd'dan, o da Peygamber'den bu hadîsi (138 rakamlı) Cerîr hadîsi tarzında rivâyet ettiler. Râvî Nasr ibn Ali bu hadîse âid olan kendi rivâyetinde : Bize Ebû Usâme tahdîs etti. Bize A'meş tahdîs etti. Bize Şakîk ibn Seleme tahdîs etti. Bize Ebû Mes'ûd Ensârî tahdîs etti diyerek hadîsin tamamını sevk etmişdir.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine A'meş'den almışlardır. A'meş ise Şakîk'dan, o da Ebû Mes'ûd'dan, o da Peygamber'den ve keza yine A'meş, Ebû Sufyân'dan, o da Câbir'den yolları ile bu hadîsi rivâyet etmişdir.

١٣٩ — (٢٠٣٧) وحدثنى زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ؛ أَنَّ جَارًا، لِرَسُولِ اللهِ ﷺ، فَارِسِيًّا. كَانَ طَيِّبَ الْمَرَقِ. فَصَنَعَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ. ثُمَّ جَاءَ يَدْعُوهُ. فَقَالَ «وَهَـٰذِهِ؟» لِعَائِشَةَ. فَقَالَ: لَا. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا». فَعَادَ يَدْعُوهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «وَهَـٰذِهِ؟» قَالَ: لَا. قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا». ثُمَّ عَادَ يَدْعُوهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «وَهَـٰذِهِ؟» قَالَ: نَعَمْ. فِي الثَّالِثَةِ. فَقَامَا يَتَدَافَعَانِ حَتَّىٰ أَتَيَا مَنْزِلَهُ.

139 — (2037) .... : Hammâd ibn Seleme, Sâbit'den, o da Enes

42. Da'vet yerine da'vetsiz tufeylî olarak gitmek doğru değildir. Ancak ev sâhibi ile da'vetsiz giden kimse arasında dostluk bulunması ve bu sebeple ziyâfet sâhibinin bundan râzıy ve memnûn olacağı bilinmiş olması müstesnâdır. Bu halde da'vetsiz gidebilir.

(R) den şöyle haber verdi : Rasûlullah'ın güzel çorba pişiren İranlı bir komşusu vardı. Bu zât bir gün Rasûlullah için yemek hazırladı ve sonra gidib kendisini da'vet etti. Rasûlullah (S) Âişe'ye işâret ederek : «Bu da da'vetli mi?» diye sordu. O zât : Hayır (Âişe da'vetli değil) dedi. Rasûlullah : «Öyle ise ben de gelemem» dedi. Müteâkiben o zât Peygamber'i da'vet için tekrar geldi. Rasûlullah yine Âişe'yi göstererek : «Bu da gelecek mi?» diye sordu. O zât yine : Hayır dedi. Rasûlullah da : «Hayır» dedi. Sonra o zât dönüb yine da'vet ediyordu. Bu sefer de Rasûlullah : «Bu da gelecek mi?» dedi. Da'vet eden zât bu üçüncü sefer : Evet gelecek dedi. Bunun üzerine Rasûlullah ile Âişe beraberce kalkıb biribiri ardınca yürüyerek o zâtın evine geldiler [43].

(٢٠) باب جواز استتباعه غيره إلى دار من يثق برضاه بذلك، ويتحقق تحققا تاما، واستحباب الاجتماع على الطعام

١٤٠ — (٢٠٣٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا خلف بن خليفة عن يزيد بن كيسان، عن أبي حازم، عن أبي هريرة. قال: خرج رسول الله ﷺ ذات يوم أو ليلة. فإذا هو بأبي بكر وعمر. فقال «ما أخرجكما من بيوتكما هذه الساعة؟» قالا: الجوع. يا رسول الله! قال «وأنا. والذي نفسي بيده! لأخرجني الذي أخرجكما. قوموا» فقاموا معه. فأتى رجلا من الأنصار. فإذا هو ليس في بيته. فلما رأته المرأة قالت: مرحبا! وأهلا! فقال لها رسول الله ﷺ «أين فلان؟» قالت: ذهب يستعذب لنا من الماء. إذ جاء الأنصاري فنظر إلى رسول الله ﷺ وصاحبيه. ثم قال: الحمد لله. ما أحد اليوم أكرم أضيافا مني. قال فانطلق فجاءهم بعذق فيه بسر وتمر ورطب. فقال: كلوا من هذه. وأخذ المدية. فقال له رسول الله ﷺ «إياك! والحلوب» فذبح لهم. فأكلوا من الشاة. ومن ذلك العذق. وشربوا. فلما أن شبعوا ورووا، قال رسول الله ﷺ لأبي بكر وعمر «والذي نفسي بيده! لتسألن عن هذا النعيم يوم القيامة. أخرجكم من بيوتكم الجوع. ثم لم ترجعوا حتى أصابكم هذا النعيم».

43. Rasûlullah burada ziyâfet ve da'vetlere eşi ile gitmek gibi en medenî bir hareketi ısrarla isteyib bizzât tatbîk etmişdir. Rasûlullah'ın bu eskimez hareketinden dolayı da Allah'a sayısız hamd u senâlar olsun!

(...) وحدثني إسحق بن منصور . أخبرنا أبو هشام (يعني المغيرة بن سلمة) . حدثنا عبد الواحد ابن زياد . حدثنا يزيد . حدثنا أبو حازم . قال: سمعت أبا هريرة يقول: بينا أبو بكر قاعد وعمر معه، إذ أتاهما رسول الله ﷺ . فقال «ما أقعدكما ههنا؟» قالا: أخرجنا الجوع من بيوتنا . والذي بعثك بالحق! ثم ذكر نحو حديث خلف بن خليفة .

(20) RÂZIY OLACAĞINA GÜVENDİĞİ VE BUNA TAM İ'TİMÂD EYLEDİĞİ KİMSENİN EVİNE BERABERİNDE BAŞKASINI DA GÖTÜRMENİN CEVÂZI VE YEMEK ÜZERİNE TOPLANMANIN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

140 — (2038) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Bir gün yahut bir gece Rasûlullah (S) dışarı çıktı. Dışarıda Ebû Bekr ve Umer ile karşılaşınca: «Bu sâatde sizleri evlerinizden çıkaran nedir?» dedi. Onlar: Açlıkdır yâ Rasûlallah! dediler. Rasûlullah: «Ben de öyleyim. Nefsim elinde olan Allâh'a yemîn ederim ki beni de sizleri dışarı çıkaran çıkarmışdır. Kalkınız!» buyurdu. Bunun üzerine onlar Peygamber'in maiyyetinde olarak kalkdılar. Peygamber Ensâr'dan bir kimsenin evine geldi. O zât bu sâatde evinde yokdu. O zâtın karısı Peygamber'i görünce: Hoş geldiniz, safâ geldiniz buyurun, dedi. Peygamber kadına: «Fulân nerededir?» diye sordu. Kadın: Bize içmek için tatlı su getirmeğe gitti dedi. Bu konuşmalar esnâsında o Ensârî çıkageldi. Rasûlullah ile iki arkadaşına baktı da sonra: Allâh'a hamd olsun, bu gün benim kadar kıymetli müsâfirlere nâil olmuş kimse yokdur dedi. Hemen gitti ve onlara üzerinde henüz alacası düşmüş koruk hurma, taze hurma ve olgun hurmalar bulunan bir hurma dalı getirdi de: Bunlardan yeyin dedi. Sonra eline bıçak aldı. Rasûlullah ona hitâben: «Sütlü sağım hayvanı kesmeyesin ha!» dedi. O zât; müsâfirleri için bir koyun kesti Netîcede musâfirler bu koyundan ve o hurma dalından yediler, suyu da içtiler. Böylece karınları doyub suya da kandıkları zaman Rasûlullah, Ebû Bekr ve Umer'e hitâben: «Nefsim elinde olan Allah'a yemîn ederim ki sizler kıyâmet gününde bu ni'metlerden muhakkak sorulacaksınız. Sizleri evlerinizden dışarıya ancak aclık çıkarmışdı. Sonra sizler, kendinize bu ni'metler isâbet etmeden dönmediniz» buyurdu.

( ) .... : Burada da Ebû Hâzım tahdîs edib: Ben Ebû Hureyre'den işittim şöyle diyordu: Ebû Bekr, Umerl'e beraber otururken yanlarına Rasûlullah çıkageldi ve: «Sizi burada oturtan nedir?» diye sordu. Onlar: Seni hak ile gönderen Allâh'a yemîn olsun ki bizleri evlerimizden açlık çıkardı dediler dedi sonra yukarıki (140 rakamlı) Halef ibn Halîfe hadîsi tarzında zikretti.

١٤١ – (٢٠٣٩) حدثني حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ . حَدَّثَنِي الضَّحَّاكُ بْنُ مَخْلَدٍ ، مِنْ رُقْعَةٍ عَارَضَ لِي بِهَا ، ثُمَّ قَرَأَهُ عَلَيَّ . قَالَ : أَخْبَرَنَاهُ حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ . حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ مِينَاءَ . قَالَ: سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : لَمَّا حُفِرَ الْخَنْدَقُ رَأَيْتُ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ خَمَصًا . فَانْكَفَأْتُ . إِلَى امْرَأَتِي . فَقُلْتُ لَهَا : هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ ؟ فَإِنِّي رَأَيْتُ . بِرَسُولِ اللهِ ﷺ خَمَصًا شَدِيدًا. فَأَخْرَجَتْ لِي جِرَابًا(1) فِيهِ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ. وَلَنَا بُهَيْمَةٌ دَاجِنٌ . قَالَ فَذَبَحْتُهَا وَطَحَنَتْ . فَفَرَغَتْ إِلَى فَرَاغِي . فَقَطَّعْتُهَا فِي بُرْمَتِهَا . ثُمَّ وَلَّيْتُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَتْ : لَا تَفْضَحْنِي بِرَسُولِ اللهِ ﷺ وَمَنْ مَعَهُ . قَالَ فَجِئْتُهُ فَسَارَرْتُهُ . فَقُلْتُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّا قَدْ ذَبَحْنَا بُهَيْمَةً لَنَا . وَطَحَنَتْ صَاعًا مِنْ شَعِيرٍ كَانَ عِنْدَنَا . فَتَعَالَ أَنْتَ فِي نَفَرٍ مَعَكَ . فَصَاحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَقَالَ « يَا أَهْلَ الْخَنْدَقِ ! إِنَّ جَابِرًا قَدْ صَنَعَ لَكُمْ سُورًا . فَحَيَّهَلَا بِكُمْ » وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « لَا تُنْزِلُنَّ بُرْمَتَكُمْ وَلَا تَخْبِزُنَّ عَجِينَتَكُمْ ، حَتَّى أَجِيءَ » فَجِئْتُ وَجَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَقْدُمُ النَّاسَ . حَتَّى جِئْتُ امْرَأَتِي . فَقَالَتْ : بِكَ . وَبِكَ . فَقُلْتُ : قَدْ فَعَلْتُ الَّذِي قُلْتِ لِي . فَأَخْرَجَتْ لَهُ عَجِينَتَنَا فَبَصَقَ فِيهَا وَبَارَكَ . ثُمَّ عَمَدَ إِلَى بُرْمَتِنَا فَبَصَقَ فِيهَا وَبَارَكَ . ثُمَّ قَالَ « ادْعِي خَابِزَةً فَلْتَخْبِزْ مَعَكِ . وَاقْدَحِي مِنْ بُرْمَتِكُمْ وَلَا تُنْزِلُوهَا » وَهُمْ أَلْفٌ . فَأُقْسِمُ بِاللهِ ! لَأَكَلُوا حَتَّى تَرَكُوهُ وَانْحَرَفُوا . وَإِنَّ بُرْمَتَنَا لَتَغِطُّ كَمَا هِيَ . وَإِنَّ عَجِينَتَنَا ـ أَوْ كَمَا قَالَ الضَّحَّاكُ ـ لَتُخْبَزُ كَمَا هُوَ .

141 — (2039) .... : Sâîd ibn Mînâ' tahdîs edib dedi ki : Ben Câbir ibn Abdillah (R) dan işittim şöyle diyordu : Handak kazıldığı zaman ben Rasûlullah'da bir karın boşluğu (yani şiddetli bir açlık) gördüm. Hemen karıma dönüb ona : Evinde yiyecek bir şey var mı? Ben Rasûlullah'da şiddetli bir açlık gördüm dedim. Karım (Mes'ûd kızı Sehle) bana içinde bir sâ' arpa bulunan deriden bir dağarcık çıkardı. Bizim evcil bir oğlağımız da vardı. Ben oğlağı kestim, karım da arpayı el değirmeninde çekti. Ben oğlak işini bitirirken o da arpanın işini bitirdi. Müteâkiben ben oğlağı parça parça edib bir çömlek içine koydum. Sonra Rasûlullah'ın yanına döndüm. Evden ayrılırken karım : Sakın Rasûlullah ve yanındakilerle beni mahcûb etme diye tenbîh etmişdi. Ben Rasûlullah'a gizlice konuşarak : Ya Râsûlallah! Biz, kendimize âid olan bir keçi yavrusunu kestik. Karım da evimizde bulunan bir sâ' arpayı öğütdü. Şimdi maiyyetindeki bir gurub insanla birlikde buyur gel, dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (S) yüksek bir sesle : «Ey Handak halkı! Câbir sizler için bir ziyâfet yemeği yapmışdır. Sizleri yemeğe da'vet ediyor» dedi. Rasûlullah

bana da : «Ben evinize gelinceye kadar et çömleğinizi tandırdan indirmeyin, hamurunuzu da ekmek yapmayınız» diye tenbîh etti. Ben önden geldim. Rasûlullah da insanlardan önce geldi. Ben karıma gelince karım bana : Mahcûbiyet sana râci'dir, kötülenmek sana âiddir. Buna sen sebeb oldun! dedi. Ben de : Ben senin bana söylediğini yaptım (yani yanımızda erzâkın az olduğunu Peygamber'e haber verdim) dedim. Müteâkiben karım, hamurumuzu Peygamber'e çıkardı. Peygamber hamurun içine tükürük sürdü ve bereket duâsı yaptı. Sonra et çömleğimizin yanına geldi. Onu tükürükledi ve bereket duâsı yaptı. Sonra karıma hitâben : «Bir ekmekci kadın çağır da seninle beraber ekmek yapsın. Çömleğinizden de kepçe kepçe al, sakın çömleği yere indirme!» buyurdu. Allah'a yemîn ediyorum ki gelenler bin kişi oldukları halde hep yediler de nihâyet dönüb ayrıldılar. Çömleğimiz hâlâ olduğu gibi kaynamakda, hamurumuz ise — yahut Dehhâk'ın dediği gibi — hâlâ olduğu gibi ekmek yapılmakda idi.

١٤٢ — (٢٠٤٠) وحدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَىٰ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ إِسْحَٰقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ ابْنِ أَبِي طَلْحَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ : قَالَ أَبُو طَلْحَةَ لِأُمِّ سُلَيْمٍ : قَدْ سَمِعْتُ صَوْتَ رَسُولِ اللهِ ﷺ ضَعِيفًا . أَعْرِفُ فِيهِ الْجُوعَ . فَهَلْ عِنْدَكِ مِنْ شَيْءٍ ؟ فَقَالَتْ : نَعَمْ . فَأَخْرَجَتْ أَقْرَاصًا مِنْ شَعِيرٍ : ثُمَّ أَخَذَتْ خِمَارًا لَهَا . فَلَفَّتِ الْخُبْزَ بِبَعْضِهِ ، ثُمَّ دَسَّتْهُ تَحْتَ ثَوْبِي . وَرَدَّتْنِي بِبَعْضِهِ . ثُمَّ أَرْسَلَتْنِي إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ . قَالَ فَذَهَبْتُ بِهِ فَوَجَدْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ جَالِسًا فِي الْمَسْجِدِ . وَمَعَهُ النَّاسُ . فَقُمْتُ عَلَيْهِمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَرْسَلَكَ أَبُو طَلْحَةَ ؟ » قَالَ فَقُلْتُ : نَعَمْ . فَقَالَ « أَلِطَعَامٍ ؟ » فَقُلْتُ : نَعَمْ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ لِمَنْ مَعَهُ « قُومُوا » قَالَ فَانْطَلَقَ وَانْطَلَقْتُ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ . حَتَّىٰ جِئْتُ أَبَا طَلْحَةَ . فَأَخْبَرْتُهُ . فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ! قَدْ جَاءَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِالنَّاسِ . وَلَيْسَ عِنْدَنَا مَا نُطْعِمُهُمْ . فَقَالَتِ : اللهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ فَانْطَلَقَ أَبُو طَلْحَةَ حَتَّىٰ لَقِيَ رَسُولَ اللهِ ﷺ . فَأَقْبَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَعَهُ حَتَّىٰ دَخَلَا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « هَلُمِّي . مَا عِنْدَكِ ، يَا أُمَّ سُلَيْمٍ ! » فَأَتَتْ بِذَٰلِكَ الْخُبْزِ . فَأَمَرَ بِهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ فَفُتَّ . وَعَصَرَتْ عَلَيْهِ أُمُّ سُلَيْمٍ عُكَّةً لَهَا فَأَدَمَتْهُ . ثُمَّ قَالَ فِيهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ مَا شَاءَ اللهُ أَنْ يَقُولَ . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّىٰ شَبِعُوا . ثُمَّ خَرَجُوا . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُمْ فَأَكَلُوا حَتَّىٰ شَبِعُوا ثُمَّ خَرَجُوا . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ » حَتَّىٰ أَكَلَ الْقَوْمُ كُلُّهُمْ وَشَبِعُوا . وَالْقَوْمُ سَبْعُونَ رَجُلًا أَوْ ثَمَانُونَ .

142 — (2040) Bize Yaḥyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben, Mâ-

lik ibn Enes'in huzurunda okudum. O da Ishâk ibn Abdillah ibn Ebî Talha'dan, o da Enes ibn Mâlik'den işitti. Enes (R) şöyle diyordu: Ebû Talha Ummu Suleym'e hitaben: Ben bu defa Rasûlullah'ın sesini zaîf olarak işittim. Kendisinde aclık olduğunu biliyorum, yanında yiyecek bir şey var mı? dedi. Ummu Suleym: Evet var dedi ve arpadan yapılmış bir kaç tane ekmek külçesi çıkardı. Sonra kendi baş örtüsünü aldı da onun bir kısmı ile ekmekleri sarıb dürdü. Sonra bohcayı benim elbisemin altına gizledi. Örtünün bir kısmını da başımın üzerine ridâ yaptı. Sonra beni Rasûlullah'ın yanına gönderdi. Ben de bunu götürdüm. Rasûlullah'ı mescidde oturur halde buldum. Beraberinde de insanlar vardı. Ben onların yanına varıb dikildim. Rasûlullah (S): «Seni Ebû Talha mı gönderdi?» diye sordu. Ben: Evet dedim. Rasûlullah: «Yemek için mi?» dedi. Ben evet dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (S) beraberlerinde bulunanlara hitâben: «Kalkınız!» buyurdu. Müteâkiben yürüdü, ben de aralarında yürüdüm. Nihâyet Ebû Talha'ya geldim ve durumu ona haber verdim. Ebû Talha (annem) Ummu Suleym'e: Yâ Umme Suleym! Rasûlullah insanları getirmektedir. Halbuki yanımızda onları doyurabileceğimiz bir şey yokdur dedi. Ummu Suleym: Allah ve Rasûlu en iyi bilendir dedi. Müteâkiben Ebû Talha gitti, nihâyet Rasûlullah'a kavuşdu. Rasûlullah Ebû Talha ile beraber geldi ve ikisi içeriye girdiler. Rasûlullah: «Yâ Umme Suleymin! Yanında ne varsa getir! buyurdu. O da bu ekmekleri getirdi. Rasûlullah emretti, ekmekler parmak ile küçük küçük parçalara bölündü. Ummu Suleym bunun üzerine kendine âid yağ tulumundan biraz yağ sıktı ve onu bulayıb katık yaptı. Sonra Rasûlullah o katık hakkında, Allah'ın söyletmek istediği şeyleri söyledi. Sonra «on kişi için izin ver» buyurdu. Ebû Talha on kişiye izin verdi. Onlar doyuncaya kadar yediler ve sonra dışarı çıkdılar. Sonra «on kişiye daha izin ver» buyurdu. Ebû Talha onlara da izin verdi. Onlar da doyuncaya kadar yedikden sonra dışarıya çıktılar. Sonra Rasûlullah tekrar: «On kişiye daha izin ver» buyurdu. Nihâyet böylece cemâtın hepsi de yediler ve doydular. Halbuki bu topluluk yetmiş yahut da seksen kişi idi.

١٤٣ – (...) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ
(وَاللَّفْظُ لَهُ) . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ قَالَ : بَعَثَنِي أَبُو طَلْحَةَ
إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ لِأَدْعُوَهُ . وَقَدْ جَعَلَ طَعَامًا . قَالَ فَأَقْبَلْتُ وَرَسُولُ اللهِ ﷺ مَعَ النَّاسِ . فَنَظَرَ إِلَيَّ

فَاسْتَحْيَيْتُ فَقُلْتُ: أَجِبْ أَبَا طَلْحَةَ . فَقَالَ لِلنَّاسِ « قُومُوا » فَقَالَ أَبُو طَلْحَةَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّمَا صَنَعْتُ لَكَ شَيْئًا . قَالَ فَمَسَّهَا رَسُولُ اللهِ ﷺ . وَدَعَا فِيهَا بِالْبَرَكَةِ. ثُمَّ قَالَ « أَدْخِلْ نَفَرًا مِنْ أَصْحَابِي، عَشَرَةً » وَقَالَ « كُلُوا » وَأَخْرَجَ لَهُمْ شَيْئًا مِنْ بَيْنِ أَصَابِعِهِ . فَأَكَلُوا حَتَّىٰ شَبِعُوا . فَخَرَجُوا . فَقَالَ « أَدْخِلْ عَشَرَةً » فَأَكَلُوا حَتَّىٰ شَبِعُوا . فَمَا زَالَ يُدْخِلُ عَشَرَةً وَيُخْرِجُ عَشَرَةً حَتَّىٰ لَمْ يَبْقَ مِنْهُمْ أَحَدٌ إِلَّا دَخَلَ ، فَأَكَلَ حَتَّىٰ شَبِعَ . ثُمَّ هَيَّأَهَا . فَإِذَا هِيَ مِثْلُهَا حِينَ أَكَلُوا مِنْهَا .

(...) وحدثني سَعِيدُ بْنُ يَحْيَى الْأُمَوِيُّ . حَدَّثَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا سَعْدُ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ أَنَسَ ابْنَ مَالِكٍ قَالَ : بَعَثَنِي أَبُو طَلْحَةَ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ حَدِيثِ ابْنِ نُمَيْرٍ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ فِي آخِرِهِ : ثُمَّ أَخَذَ مَا بَقِيَ فَجَمَعَهُ . ثُمَّ دَعَا فِيهِ بِالْبَرَكَةِ . قَالَ فَعَادَ كَمَا كَانَ فَقَالَ «دُونَكُمْ هَـٰذَا».

(...) وحدثني عَمْرٌو النَّاقِدُ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ جَعْفَرٍ الرَّقِّيُّ . حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عَمْرٍو عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ ابْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَىٰ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ: أَمَرَ أَبُو طَلْحَةَ أُمَّ سُلَيْمٍ أَنْ تَصْنَعَ لِلنَّبِيِّ ﷺ طَعَامًا لِنَفْسِهِ خَاصَّةً . ثُمَّ أَرْسَلَنِي إِلَيْهِ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ . وَقَالَ فِيهِ : فَوَضَعَ النَّبِيُّ ﷺ يَدَهُ وَسَمَّىٰ عَلَيْهِ . ثُمَّ قَالَ « ائْذَنْ لِعَشَرَةٍ » فَأَذِنَ لَهُمْ فَدَخَلُوا . فَقَالَ « كُلُوا وَسَمُّوا اللهَ » فَأَكَلُوا . حَتَّىٰ فَعَلَ ذَٰلِكَ بِثَمَانِينَ رَجُلًا . ثُمَّ أَكَلَ النَّبِيُّ ﷺ بَعْدَ ذَٰلِكَ وَأَهْلُ الْبَيْتِ . وَتَرَكُوا سُؤْرًا .

(...) وحدثنا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ مَسْلَمَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَمْرِو بْنِ يَحْيَىٰ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، بِهَـٰذِهِ الْقِصَّةِ ، فِي طَعَامِ أَبِي طَلْحَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . وَقَالَ فِيهِ : فَقَامَ أَبُو طَلْحَةَ عَلَى الْبَابِ . حَتَّىٰ أَتَىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَقَالَ لَهُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنَّمَا كَانَ شَيْءٌ يَسِيرٌ . قَالَ « هَلُمَّهُ . فَإِنَّ اللهَ سَيَجْعَلُ فِيهِ الْبَرَكَةَ » .

(...) وحدثنا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ مَخْلَدٍ الْبَجَلِيُّ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ مُوسَىٰ . حَدَّثَنِي عَبْدُ اللهِ ابْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَـٰذَا الْحَدِيثِ . وَقَالَ فِيهِ : ثُمَّ أَكَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَأَكَلَ أَهْلُ الْبَيْتِ . وَأَفْضَلُوا مَا أَبْلَغُوا جِيرَانَهُمْ .

(...) وحدثنا الحسن بن علي الحلواني . حدثنا وهب بن جرير . حدثنا أبي . قال : سمعت جرير ابن زيد يحدث عن عمرو بن عبد الله بن أبي طلحة ، عن أنس بن مالك . قال : رأى أبو طلحة رسول الله ﷺ مضطجعا في المسجد . يتقلب ظهرا لبطن . فأتى أم سليم فقال : إني رأيت رسول الله ﷺ مضطجعا في المسجد . يتقلب ظهرا لبطن وأظنه جائعا. وساق الحديث . وقال فيه : ثم أكل رسول الله ﷺ وأبو طلحة وأم سليم وأنس بن مالك . وفضلت فضلة . فأهديناه لجيراننا .

(..) وحدثني حرملة بن يحيى التجيبي . حدثنا عبد الله بن وهب . أخبرني أسامة ؛ أن يعقوب ابن عبد الله بن أبي طلحة الأنصاري حدثه ؛ أنه سمع أنس بن مالك يقول : جئت رسول الله ﷺ يوما . فوجدته جالسا مع أصحابه يحدثهم ، وقد عصب بطنه بعصابة - قال أسامة : وأنا أشك - على حجر . فقلت لبعض أصحابه : لم عصب رسول الله ﷺ بطنه ؟ فقالوا : من الجوع . فذهبت إلى أبي طلحة ، وهو زوج أم سليم بنت ملحان . فقلت : يا أبتاه ! قد رأيت رسول الله ﷺ عصب بطنه بعصابة . فسألت بعض أصحابه فقالوا : من الجوع . فدخل أبو طلحة على أمي . فقال : هل من شيء ؟ فقالت : نعم . عندي كسر من خبز وتمرات . فإن جاءنا رسول الله ﷺ وحده أشبعناه . وإن جاء آخر معه قل عنهم . ثم ذكر سائر الحديث بقصته .

(..) وحدثني حجاج بن الشاعر . حدثنا يونس بن محمد . حدثنا حرب بن ميمون عن النضر بن أنس ، عن أنس بن مالك ، عن النبي ﷺ ، في طعام أبي طلحة ، نحو حديثهم .

143 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edib şöyle dedi. Ebû Talha beni, hazırlamış olduğu bir yemeğe da'vet etmem için Rasûlullah'a gönderdi. Ben Rasûlullah'ın yanına geldim. O, insanlarla beraberdi. Rasûlullah bana baktı. Ben utandım. Müteâkiben: Ebû Talha'ya icâbet et dedim. Rasûlullah (S) insanlara hitâben: «Kalkınız» dedi. Ebû Talha: Yâ Rasûlallah! Ben ancak senin için bir şey hazırladım dedi. Rasûlullah hazırlanan yiyeceğe el sürdü ve onun hakkında bereketle duâ etti. Sonra: «Sahâbîlerimden on neferi içeriye koy!» buyurdu. Onlara: «Yeyiniz» emrini verdi. Ve onlar için parmaklarının arasından bir şey çıkardı. Müteâkiben onlar doyuncaya kadar yediler ve çıkdılar. «On kişi daha koy» buyurdu. Onlar da doyuncaya kadar yediler. Ebû Talha on kişiyi içeriye alıb on kişiyi dışarı çıkarmaya devam etti Nihâyet onlardan içeriye girib doyuncaya kadar yemek yemedik hiçbir kimse kalmadı.

( ) .... : Burada Sa'd ibn Saîd : Ben Enes ibn Mâlik'den işittim dedi ki : Ebû Talha beni Rasûlullah'a yolladı... diyerek hadîsin tamamını (143 rakamlı) İbn Numeyr hadîsi tarzında sevk etti. Şukadar ki bu hadîsin sonunda şunları söylemişdir : Sonra kalanı alıb bir yere toparladı. Sonra da o toplanan yemeğe bereket duâsı yaptı. O yemek yine ilk önceki hâline döndü. Müteâkiben Rasûlullah : «Bunu da sizler yeyin» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Enes ibn Mâlik'in : Ebû Talha, Ummu Suleym'e husûsî olarak Peygamber'in kendisi için bir yemek yapmasını emretti. Sonra da beni Peygamber'e yolladı dediğini rivâyet ederek hadîsin tamamını sevk etmişdir. Râvî burada şunları da söylemişdir : Peygamber elini yemeğe koydu, üzerine BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM'i okudu. Sonra da, «on kişiye izin ver» buyurdu. On kişiye izin verildi ve onlar içeriye girdiler. Rasûlullah : «BİSMİLLÂHİRRAHMÂNİRRAHÎM diyerek yeyiniz» buyurdu. Onlar da yediler. Rasûlullah : tâ seksen kişiyi hep böyle yaptı, sonra bunun ardından Peygamber ve ev halkı yediler ve bir artık da bıraktılar,

( ) .... : Buradaki râvîler de Enes ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den olmak üzere Ebû Talha'nın yemeği hakkındaki bu kıssayı rivâyet etmişlerdir. Râvî burada şöyle demişdir : Ebû Talha kapuda dikildi, nihâyet Rasûlullah gelince : Yâ Rasûlallah! Hazırlanan yemek pek az bir şeyden ibârettir dedi. Rasûlullah : «Onu getir, çünkü Allah onda muhakkak bereket halk edecekdir» buyurdu.

( ) .... : Burada da Ebû Talha oğlu Abdullah'ın oğlu Abdullah, Enes'den, o da Peygamber'den bu hadîsi rivâyet etmişdir. Râvî Enes burada : Sonra Rasûlullah yedi. Ev halkı da yedi Bunlar da komşularına ulaştırabilecekleri bir mikdâr yemek artırdılar demişdir.

( ) .... : Buradaki râvî de Abdullah ibn Ebî Talha'nın oğlu Amr'dan, o da Enes ibn Mâlik'den rivâyet etti. Enes şöyle demiştir : Ebû Talha, Rasûlullah'ı mescidde yatmış ve sırtını karnına çevirir halde gördü. Müteakiben Ummu Suleym'e geldi ve : Ben Rasûlullah'ı mescidde yatmış vaziyette gördüm, sırtını karnına döndürüb duruyordu. Rasûlullah'ın ac olduğunu zannediyorum dedi. Râvî hadîsin tamamını böylece sevk etmiş ve sonunda : Sonra Rasûlullah (S), Ebû Talha, Ummu Suleym ve Enes ibn Mâlik yedi de yine bir fazlalık arttı. Biz de o artanı komşularımıza hediye ettik demişdir.

( ) .... : Usâme haber verdi ki, kendisine Abdullah ibn Ebî Talha'nın oğlu Ya'kûb tahdîs etmişdir. O da Enes ibn Mâlik'den şöyle derken işitmişdir : Ben bir gün Rasûlullah'a geldim. Onu, sahâbîleri ile beraber oturmuş, onlarla konuşur halde buldum. Karnına bir bağ bağlamış, sıkıntılı bir vaziyette idi. — Usâme : Ben «sargıyı taş üzerinden bağladı» fıkrasının mevsûk olub olmadığı husûsunda şüphe ediyorum dedi —

sahâbîlerinden ba'zısına: Rasûlullah karnına niçin sargı sardı? diye sordum. Onlar: Açlıkdan diye cevâb verdiler. Bunun üzerine ben Ebû Talha'ya gittim. Ebû Talha, Milhân kızı Ummu Suleym'in kocası (ve benim de üvey babam) idi. Ey babacığım! Ben Rasûlullah'ı karnına bir sargı sarmış olarak sıkıntılı vaz'iyyetde gördüm. Sahâbîlerinden ba'zısına sordum. Bunu açlıkdan yaptığını söylediler dedim. Ebû Talha hemen annem Ummu Suleym'in yanına girdi ve: Yiyecek bir şey var mı? diye sordu. Annem: Evet, yanımda birkaç parça ekmek ve bir mikdâr hurma vardır. Eğer Rasûlullah bize tek başına yalnız olarak gelirse biz onu doyurabiliriz. Eğer beraberinde başkası da gelirse bu yiyecekler onlara az gelir dedi. Râvî bundan sonra hadîsin kalanını bütün hikâyesi ile zikretmişdir.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Enes ibn Mâlik'den, o da Peygamber'den Ebû Talha'nın yemeği husûsundaki bu hadîsi yukarıkilerin hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir [44].

(٢١) باب جواز أكل المرق، واستحباب أكل اليقطين، وإيثار أهل المائدة بعضهم بعضا وإن كانوا ضيفانا، إذا لم يكره ذلك صاحب الطعام

---

١٤٤ — (٢٠٤١) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ، فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ؛ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ: إِنَّ خَيَّاطًا دَعَا رَسُولَ اللهِ ﷺ لِطَعَامٍ صَنَعَهُ. قَالَ أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ: فَذَهَبْتُ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ إِلَىٰ ذَٰلِكَ الطَّعَامِ. فَقَرَّبَ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ خُبْزًا مِنْ شَعِيرٍ. وَمَرَقًا فِيهِ دُبَّاءٌ وَقَدِيدٌ. قَالَ أَنَسٌ: فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَتَتَبَّعُ الدُّبَّاءَ مِنْ حَوَالَيِ الصَّحْفَةِ قَالَ: فَلَمْ أَزَلْ أُحِبُّ الدُّبَّاءَ مُنْذُ يَوْمَئِذٍ.

(21) ÇORBA YEMENİN CEVÂZI, KABAK YEMENİN MÜSTEHABLIĞI, SOFRA HALKININ HEPSİ MUSÂFİR OLSALAR DA YEMEK SÂHİBİ KERİH GÖRMEDİĞİ TAKDİRDE SOFRADAKİLERİN BİRİBİRLERİNİ TERCİH ETMELERİNİN CEVÂZI BÂBI

---

144 — (2041) Bize Kuteybetu'bnu Saîd, huzûrunda okunan hadîşler içinde olarak Mâlik ibn Enes'den, o da Abdullah ibn Ebî Talha'nın oğlu

44. Bu hadîsin bütün rivâyet tarîklerinde nakledilen ifâdeler, bâb başlığındaki hükümleri isbât ve te'yîd etmektedir. Bir de bu vak'ada Rasûlullah'ın bir mu'cizesi müşâhade edilmişdir ki o da az olan yiyecek maddesinin daha bir çok kimselere yetmesi, biraz da artmasıdır. Bir çok kimselerin müşâhede edib bizzât yaşadıkları bu hâli oldûğu gibi şâhidlerle haber vermeleri ve bu haberin de bütün ilmî şartlar ve vesikalarla nakledilmiş bulunması artık bunun red edilmesine ilmen yol bırakmamışdır.

Ishâk'dan tahdîs etti ki, o da Enes ibn Mâlik (R) şöyle derken işitmişdir: Bir terzi Rasûlullah'ı hazırladığı yemeğe da'vet etti. Enes ibn Mâlik dedi ki: Ben de Rasûlullah (S) ile beraber bu yemeğe gittim. Terzi Rasûlullah'a bir mikdar arpą ekmeği, bir mikdâr da çorba takdîm etti. Çorbanın içinde kabak ve kuru et parçaları vardı. Yemek sırasında Rasûlullah'ı yemek kabının etrafından kabak araştırırken gördüm. Artık o günden itibaren ben kabağı sevmekde devam ettim.

١٤٥ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ، أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ الْمُغِيرَةِ، عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَنَسٍ قَالَ: دَعَا رَسُولَ اللهِ ﷺ رَجُلٌ. فَانْطَلَقْتُ مَعَهُ. فَجِيءَ بِمَرَقَةٍ فِيهَا دُبَّاءٌ. فَجَعَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَأْكُلُ مِنْ ذَٰلِكَ الدُّبَّاءِ وَيُعْجِبُهُ. قَالَ: فَلَمَّا رَأَيْتُ ذَٰلِكَ جَعَلْتُ أُلْقِيهِ إِلَيْهِ وَلَا أَطْعَمُهُ. قَالَ فَقَالَ أَنَسٌ: فَمَا زِلْتُ، بَعْدُ، يُعْجِبُنِي الدُّبَّاءُ.

(...) وحدثني حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. جَمِيعًا عَنْ عَبْدِ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ وَعَاصِمٍ الْأَحْوَلِ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ؛ أَنَّ رَجُلًا خَيَّاطًا دَعَا رَسُولَ اللهِ ﷺ. وَزَادَ: قَالَ ثَابِتٌ: فَسَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: فَمَا صُنِعَ لِي طَعَامٌ، بَعْدُ، أَقْدِرُ عَلَىٰ أَنْ يُصْنَعَ فِيهِ دُبَّاءٌ إِلَّا صُنِعَ.

145 — ( ) .... : Enes (R) şöyle dedi: Bir kimse Rasûlullah'ı da'vet etti. Ben de kendisi ile birlikde gittim. Rasûlullah'a bir çorba getirildi. İçinde kabak parçaları vardı. Rasûlullah (S) bu kabaklardan yemeğe ve yedikce de hoşlanmağa başladı. Ben onun bu hâlini görünce kabak parçalarını yemiyerek ona vermeğe başladım. Artık ondan sonra ben kabağı sevmekden vaz geçmedim[45].

( ) .... : Ma'mer, Sâbit el-Bunânî ile Âsım'dan, onlar da Enes

---

45. Dâvûdî, hadîsdeki yemek hakkında: «Bu bir çorba idi. İçinde kabak ve doğranmış kuru et parçaları vardı» sûretindeki tafsîle göre bu yemek, arpa ekmeği ile çorbadan yapılmış bir *tirid* idi demişdir.

Hadîsdeki *dubbâ'* kelimesinin tefsîri hakkında: *Dubbâ'*, «yaktîn» denilen, gövdesi üzerinde yükselmeyib yere döşenerek yayılan karpuz, kavun ve hıyar fasîlesinden bir nebattır denilmiş ki bu da kabak olacakdır.

Bu yemekden Peygamber'in yiyeceği mıkdârı ayrı bir kab içinde önüne konulduğu için Peygamber kabın her tarafından yemekde be's görmemişdir.

Bu hadîslerden şu hükümler çıkarılmışdır:

a. Da'vete icâbet: Ba'zı âlimler bu icâbetin vucûbuna, ba'zıları sünnet, ba'zıları da mendûb olduğuna kail olmuşlardır.

b. Rasûlullah'ın tevâzuunun kemâli: *Terzinin* ve herhangi mütevâzi bir san'atkarın da'vetine icâbet ve onun çorba veya tiridden ibâret olan yemeğini yemek sûretiyle taltîf buyurması tevâzuun en güzel bir örneğidir.

c. Enes'in fazîleti ve Peygamber'e yakınlığı.

d. Kabak yemeğinin, Peygamberi'n tercihine lâyık olmak sebebiyle çirkin görülmeyib sevilmesi gerektiği.

bin Mâlik'den, **terzi** bir kimsenin Rasûlullah'ı da'vet ettiğini haber verdi. Burada şunu ziyâde etmişdir : Sâbit dedi ki : Ben Enes ibn Mâlik'den işittim şöyle diyordu : Artık bundan sonra benim için bir yemek yapılır ve ben de içine kabak konulmasına muktedir bulunursam muhakkak öyle yapılmışdır.

(٢٢) باب استحباب وضع النوى خارج التمر، واستحباب دعاء الضيف لأهل الطعام، وطلب الدعاء من الضيف الصالح، وإجابته لذلك

١٤٦ – (٢٠٤٢) حدثني محمد بن المثنى العنزي. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن يزيد ابن خمير، عن عبد الله بن بسر. قال: نزل رسول الله ﷺ على أبي. قال فقربنا إليه طعاما ووطبة. فأكل منها. ثم أتي بتمر فكان يأكله ويلقي النوى بين إصبعيه ويجمع السبابة والوسطى (قال شعبة: هو ظني. وهو فيه، إن شاء الله، إلقاء النوى بين الإصبعين). ثم أتي بشراب فشربه. ثم ناوله الذي عن يمينه. قال فقال أبي، وأخذ بلجام دابته: ادع الله لنا. فقال «اللهم! بارك لهم في ما رزقتهم. واغفر لهم وارحمهم».

(...) وحدثنا محمد بن بشار. حدثنا ابن أبي عدي. ح وحدثنيه محمد بن المثنى. حدثنا يحيى ابن حماد. كلاهما عن شعبة، بهذا الإسناد. ولم يشكا في إلقاء النوى بين الإصبعين.

(22) ÇEKİRDEKLERİ HURMALARIN HÂRİCİNE KOYMANIN, MUSÂFİRİN YEMEK SÂHİBLERİNE DUÂ ETMESİNİN, SÂLİH OLAN MUSÂFİRDEN DUÂ TALEB ETMENİN VE ONUN DA BU DUÂ İSTEĞİNE İCÂBET EYLEMESİNİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

146 — (2042) .... : Abdullah ibn Busr şöyle dedi : Rasûlullah (S) babamın yanına müsâfir olarak indi. Biz de kendisine bir yemek ve **vatbe aşı** takdîm ettik[46]. O da bunlardan yedi. Sonra kendisine bir mik-

46. *Vatbe aşı*, hays aşıdır. Hays, çekirdeği çıkarılmış hurmayı sâde yağ ve keş ta'bîr olunan yoğurt kurusuna gereği gibi katıp karıştırarak, bazan içine sevîk de ilâve ederek tertîb ederler (*Kamus Ter.* II, 903).

Yemek duâları hakkında bir özet

وإذ تأذن ربكم لئن شكرتم لأزيدنكم ولئن كفرتم إن عذابي لشديد

: *Hatırlayın ki Rabbınız şunu bildirmiştir : Andolsun şükrederseniz elbette sizi artırırım. Andolsun nankörlük ederseniz hiç şüphesiz benim azâbım cidden çetindir»* (İbrâhîm : 7) âyeti ve daha başka âyetlere göre şükür ve hamd ni'metlerin artmasına vesîledir. Bi-

dâr hurma getirildi. Rasûlullah hurmayı yiyor, çekirdekleri de şehâdet parmağı ile orta parmağı bir yere getirerek iki parmak arasına atıyordu. (Râvî Şu'be : Benim zannım şudur ki, inşaallah çekirdekleri iki parmak arasına atmak, belki çekirdek ağzının içinde iken olmuşdur dedi). Sonra kendisine bir içecek şey getirildi. Rasûlullah onu da içdikden sonra sağındaki kimseye uzattı. Müteakiben babam Rasûlullah'ın binek hayvanının dizgininden tuttu da : Bizim için Allah'a duâ ediver dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «ALLÂHUMME BÂRİK LEHUM Fİ MÂ RAZAKTEHUM, VE'ĞFİR LEHUM VE'RHAMMUM = Yâ Allâh! Kendilerine ihsân ettiğin rızıkları onlar için mübârek kıl. Onlar için mağfiret ve kendilerine merhamet eyle!» diye duâ etti.

( ) .... : Buradaki iki râvî de Şu'be'den bu isnâd ile rivâyet ettiler. Bunlar, iki parmak arasına çekirdek atmak husûsunda şüphe etmediler.

(٢٣) باب أكل القثاء بالرطب

١٤٧ — (٢٠٤٣) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ عَوْنٍ الْهِلَالِيُّ (قَالَ يَحْيَى: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ ابْنُ عَوْنٍ: حَدَّثَنَا) إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ جَعْفَرٍ. قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَأْكُلُ الْقِثَّاءَ بِالرُّطَبِ .

---

nâenaleyh yemeğe BESMELE ile başlanması, sonunda da bu ni'metlerin ve saymasına tâkat getiremeyeceğimiz diğer ni'metlerin hâlikına, râzıkına hamd ve teşekkür edilmesi İslâmî ve en medenî bir hareketdir. Bu, hemen hemen bütün milletlerde, tâbi' oldukları dînlerin usulünce yapılan beşerî ve güzel bir gelenektir. Milletler arasında mer'î olan bu âdet yalnız âile sofralarına münhasır kalmamışdır. Dînî fazîletlere hürmetkâr olarak kurulan umûmî ziyâfetlerde ve topluca yenilen yemek sofralarında her medenî milletin bu kadîm âdâba uyageldiği inkâr edilemez bir vâkıadır. İslâm Peygamber'i, bütün milletlerde cârî olub çeşitli merâsimlerle icrâ edilen bu hamd ve teşekkür vazîfesini bu hadîsde de görüldüğü gibi külfetsiz, merâsimsiz, sâde ve gâyet vecîz bir iki sözle yerine getirmişdir. Daha sonraki devirlerde âdet edilen uzun, çok sözlü, tekrarlı, merâsimli, külfetli yemek duâlarına luzûm ve ihtiyâc yokdur. Rasûlullah, kendi âile sofrasında, umûmî olarak sahâbîleri ile beraber yediğinde, husûsî da'vetlerde yemek yediğinde, sefer hâlinde, ayak üstü bir şey yeyib içtiğinde bu HAMD vazîfesini en vecîz bir ifâde ile yerine getirmiştir. Onun bu vecîz, merâsimsiz, sâde ve kolay yemek duâları bellenmeğe ve her zaman uygulanmaya en lâyık olan yemek duâlarıdır. Bunlardan ba'zılarını burada vermek yerinde olacaktır :

a. ELHAMDU LİLLAHİ'LLEZÎ AT'AMENÂ VE SAKANÂ VE CEALENÂ MUSLİMÎN = Bizleri doyuran, suya kandıran ve bizi muslimanlar kılan Allah'a hamd olsun! (*Ebû Dâvûd*).

b. ALLÂHUMME! BÂRİK LENÂ FÎHİ VE ET'IMNÂ HAYRAN MİNHU = Yâ Allâh! Bu ni'metini bize mübârek kıl ve bize bundan daha hayırlısını ihsân eyle!

c. ALLÂHUMME! BÂRİK LENÂ FÎHİ VE ZİDNÂ MİNHU = Yâ Allâh! Bunu bize mubârek kıl, bize bundan ziyâdesini de ihsân eyle! (*Ebû Amr ve İbn Abdilberr*).

Buhârî'deki diğer yemek duâları, *Kitâbu'l-eşribe* 14 üncü bâb, 112-(2024) rakamlı hadîsin hâşiyesinde (31 inci hâşiyede) verilmişdi.

(23) ACÛR VE HIYAR SEBZELERİNİ TAZE HURMA İLE YEMEK BÂBI

147 — (2043) ....: Câ'fer ibn Ebî Tâlib'in oğlu Abdullah (R): Ben Rasûlullah'ı yeşil hurma ile hıyar yerken gördüm demişdir[47].

(٢٤) باب استحباب تواضع الآكل، وصفة قعوده

١٤٨ — (٢٠٤٤) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو سَعِيدٍ الْأَشَجُّ. كِلَاهُمَا عَنْ حَفْصٍ. قَالَ أَبُو بَكْرٍ: حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سُلَيْمٍ. حَدَّثَنَا أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ. قَالَ: رَأَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ مُقْعِيًا، يَأْكُلُ تَمْرًا.

(24) YİYEN KİMSENİN MÜTEVÂZI OLMASININ MÜSTEHABLIĞI VE OTURUŞUNUN SIFATI BÂBI

148 — (2044) ....: Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edib: Ben Peygamber (S) i iki inciğini (baldırını) dikmiş ve iki kıynağı üzerine oturmuş olarak hurma yerken gördüm dedi.

١٤٩ — (...) وحدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ. جَمِيعًا عَنْ سُفْيَانَ. قَالَ ابْنُ أَبِي عُمَرَ: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ مُصْعَبِ بْنِ سُلَيْمٍ، عَنْ أَنَسٍ. قَالَ: أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِتَمْرٍ. فَجَعَلَ النَّبِيُّ ﷺ يَقْسِمُهُ وَهُوَ مُحْتَفِزٌ. يَأْكُلُ مِنْهُ أَكْلًا ذَرِيعًا. وَفِي رِوَايَةِ زُهَيْرٍ: أَكْلًا حَثِيثًا.

149 — ( ) ....: Enes (R) şöyle dedi: Rasûlullah'a bir mikdâr hurma getirildi. Peygamber (S) gereği gibi oturub yerleşmeden o hurmayı taksîm etti. Kendisi de ondan acele gitmek ister bir vaz'iyetde çabucak yiyordu[48].

---

47. Bu hadîsin başka rivâyet tariklerinde Peygamber'in hurma ile hıyarı bir ondan, bir ötekinden almak sûretiyle her ikisini de beraber yediği bildirilmişdir. Bunu da hurma tab'an harâret verici olduğundan, tab'an serinlik verici olan hıyarla hurmanın harâretini gidermek sebebine bağlamışlardır. Nitekim Hz. Âişe'den gelen bir rivâyetde karpuzla taze hurmayı beraber yediği, bir diğerinde ise hıyarı tuzla yediği bildirilmişdi.

48. *el-İhtifâs*, gereği şekilde yerleşmeyib acele kalkar gibi ayaklarını dikib, yahut dizlerini yere koyub dibini koymamak vechile oturmak ma'nâsınadır. Yürümekde cabalayıb gayret eylemek ma'nâsına da gelir (*Kamus Ter.* II, 796).

Demek ki Peygamber muhim bir işi ve acele görülmesi gereken bir meşguliyeti sırasında dört köşe selesetpe oturub yemek yiyemiyor. Hemen sür'atle gâyet sâde ve mütevazi bir oturuşla oturuverib yiyecek ihtiyacını gideriyor, akabinde yoluna veya işine gidiyordu. Uzun boylu yemek içmek, oturmak merâsimlerine hiçbir zaman tevessül etmiyor ve bu gibi oyalayıcı merâsimlere tavsiye ve i'tibâr eylemiyordu.

(٢٥) باب نهي الآكل مع جماعة عن قران تمرتين ونحوهما في لقمة إلا بإذن أصحابه

١٥٠ – (٢٠٤٥) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. قَالَ: سَمِعْتُ جَبَلَةَ ابْنَ سُحَيْمٍ قَالَ: كَانَ ابْنُ الزُّبَيْرِ يَرْزُقُنَا التَّمْرَ. قَالَ وَقَدْ كَانَ أَصَابَ النَّاسَ يَوْمَئِذٍ جَهْدٌ. وَكُنَّا نَأْكُلُ فَيَمُرُّ عَلَيْنَا ابْنُ عُمَرَ وَنَحْنُ نَأْكُلُ. فَيَقُولُ: لَا تُقَارِنُوا. فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنِ الْإِقْرَانِ. إِلَّا أَنْ يَسْتَأْذِنَ الرَّجُلُ أَخَاهُ.

قَالَ شُعْبَةُ: لَا أُرَى هَذِهِ الْكَلِمَةَ إِلَّا مِنْ كَلِمَةِ ابْنِ عُمَرَ. يَعْنِي الِاسْتِئْذَانَ.

(..) وحدثناه عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ. كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ. وَلَيْسَ فِي حَدِيثِهِمَا، قَوْلُ شُعْبَةَ. وَلَا قَوْلُهُ: وَقَدْ كَانَ أَصَابَ النَّاسَ يَوْمَئِذٍ جَهْدٌ.

(25) ARKADAŞLARININ İZİN VERMESİ MÜSTESNÂ, TOPLULUKLA BERABER YİYEN KİMSEYİ HURMA VE BENZERİ ŞEYLERİN İKİ TANESİNİ BİR LOKMADA BİRLEŞTİRMEKDEN NEHY BÂBI

150 — (2045) .... : Şu'be tahdîs edib dedi ki : Ben Cebeletu'bnu Şuhaym'dan işittim şöyle dedi : Abdullah ibn Zubeyr bize rızk olarak hurma veriyordu. O günlerde halka bir kıtlık ve aclık isâbet etmiş halde idi. Biz hurmaları yerdik, biz yerken de İbn Umer yanımızdan geçer ve: Sakın hurmaları ikişer ikişer çiftliyerek yemeyiniz. Çünkü Rasûlullah (S), kişinin (dîn) kardeşinden izin istemesi hâli müstesnâ iki hurmayı birleştirerek yemesini nehy etmişdir derdi [49].

Şu'be : Bu kelimenin yani izin isteme fıkrasının ancak İbn Umer'in sözü olduğunu zannederim dedi.

( ) .... : Buradaki iki râvî de yine Şu'be'den bu isnâdla rivâyet ettiler. Ancak bunların hadîsinde Şu'be'nin sözü ile «o günlerde halka bir aclık isâbet etmiş halde idi» sözü yokdur.

---

49. Cebeletu'bnu Şuhaym, Kûfe'de yetişen tâbiî âlimlerindendir. Muâviye ve Abdullah ibn Zubeyr'den rivâyeti vardır. Kendisinden de Şu'be, Sufyân es-Sevrî gibi tâbiîler rivâyet etmişlerdir. Hicrî 125 târihinde vefat etmişdir.

Bu rivâyetlerde kıtlık ve aclık sâikasıyle hurmaların birleştirilerek yenildiği bildirilmektedir. Öyle bir zarûrete müstenid olsa bile, Peygamber ictimâî âdâba aykırı olan bu hareketden men etmişdir. Bunun sebebi, ikişer ikişer yemenin ac gözlülük ve pisboğazlık gibi bir hareket olması ve sâhibinin kötülenmesine yol açmasıdır. Ancak âlimler kişinin, kendi malını dilediği gibi yemesi câizdir demişlerdir. Bu sebeple âlimler cumhûru bu nehyi, hadîsin sevk mahalli i'tibârıyle ortak bir yiyeceğin topluca yenilmesi hâline tahsîs etmişlerdir.

١٥١ — (..) حدثني زهير بن حرب ومحمد بن المثنى . قالا : حدثنا عبد الرحمن عن سفيان ، عن جبلة بن سحيم . قال : سمعت ابن عمر يقول : نهى رسول الله ﷺ أن يقرن الرجل بين التمرتين. حتى يستأذن أصحابه .

151 — ( ) .... : Cebeletu'bnu Suhaym dedi ki : Ben İbn Umer (R) den işittim : Rasûlullah (S), kişinin arkadaşlarından izin istemedikce iki hurma arasını birleştirerek yemesini nehyetti diyordu.

(٢٦) باب فى إدخال التمر ونحوه من الأقوات للعيال

١٥٢ — (٢٠٤٦) حدثني عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي . أخبرنا يحيى بن حسان . حدثنا سليمان ابن بلال عن هشام بن عروة ، عن أبيه ، عن عائشة ؛ أن النبي ﷺ قال « لا يجوع أهل بيت عندهم التمر » .

(26) HURMA VE BENZERİ AZIKLARI ÂİLE İÇİN EVE İDHÂL ETMEK HUSÛSUNDA BÂB

152 — (2046) .... : Âişe (R) den : Peygamber (S) : «Yanlarında hurma bulunan bir ev halkı ac olmaz» buyurmuşdur.

١٥٣ — (...) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب . حدثنا يعقوب بن محمد بن طحلاء عن أبي الرجال ، محمد بن عبد الرحمن ، عن أمه ، عن عائشة . قالت : قال رسول الله ﷺ « يا عائشة ! بيت لا تمر فيه ، جياع أهله . يا عائشة ! بيت لا تمر فيه جياع أهله - أو جاع أهله - » قالها مرتين ، أو ثلاثا .

153 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Yâ Âişe! İçinde hurma bulunmayan bir ev halkı actırlar. Yâ Âişe! İçinde hurma bulunmayan bir ev halkı actırlar — yahut da acıkmışdır —» buyurdu. Rasûlullah bu sözü iki kerre yahut üç kerre söyledi.

(٢٧) باب فضل تمر المدينة

١٥٤ — (٢٠٤٧) حدثنا عبد الله بن مسلمة بن قعنب . حدثنا سليمان (يعني ابن بلال) عن عبد الله بن عبد الرحمن ، عن عامر بن سعد بن أبي وقاص ، عن أبيه ؛ أن رسول الله ﷺ قال « من أكل سبع تمرات ، مما بين لابتيها ، حين يصبح ، لم يضره سم حتى يمسي » .

(27) MEDÎNE HURMASININ FAZÎLETİ BÂBI

154 — (2047) .... : Sa'd ibn Ebî Vakkas'ın oğlu Âmir'den, o da babası Sa'd (R) dan; Rasûlullah (S) : «Her kim sabaha girerken Medîne'nin **Lâbe** denilen iki kara taşlığı arasındaki hurmalardan yedi tâne hurma yerse akşama girinceğe kadar ona hiçbir zehir zarar vermez» buyurmuşdur.

١٥٥ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا أبو أسامة عن هاشم بن هاشم . قال : سمعت عامر بن سعد بن أبي وقاص يقول : سمعت سعدا يقول : سمعت رسول الله ﷺ يقول «من تصبح بسبع تمرات، عجوة، لم يضره ذلك اليوم سم ولا سحر» .

(...) وحدثناه ابن أبي عمر . حدثنا مروان بن معاوية الفزاري . ح وحدثناه إسحق بن إبراهيم . أخبرنا أبو بدر شجاع بن الوليد . كلاهما عن هاشم بن هاشم ، بهذا الإسناد ، عن النبي ﷺ ، مثله . ولا يقولان : سمعت النبي ﷺ .

155 — ( ) .... : Hâşim ibn Hâşim dedi ki : Ben Sad' ibn Ebî Vakkas'ın oğlu Âmır'dan işittim şöyle diyordu : Ben Sa'd (R) dan işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Her kim **acve** (yani balçık) hurması nevinden yedi tane hurma ile sabah kahvaltısı yaparsa o gün ona hiçbir zehir ve hiçbir sihr zarar vermez».

( ) .... : Buradaki iki râvî de Hâşim ibn Hâşim'den bu isnâdla Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişler, ancak bunlar : Peygamber'den işittim dememişlerdir.

١٥٦ – (٢٠٤٨) وحدثنا يحيى بن يحيى ويحيى بن أيوب وابن حجر (قال يحيى بن يحيى : أخبرنا . وقال الآخران : حدثنا) إسماعيل ، وهو ابن جعفر ، عن شريك ، وهو ابن أبي نمر ، عن عبد الله بن أبي عتيق ، عن عائشة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « إن في عجوة العالية شفاء ، أو إنها ترياق ، أول البكرة » .

156 — (2048) .... : Âişe' (R) den; Rasûlullah (S) : «Medîne'nin Âliye denilen yüksek yerlerinin balçık hurması içinde bir şifâ vardır. Yahut o, sabahın ilk vaktında **tıryâk** adı verilen bir devâdır» buyurdu [50].

50. *Âliye*, Medîne'nin Necd tarafını ta'kib eden yüksek cihetindeki hurmalıklar, köyler ve imâretlerdir. *Sâfile* ise diğer cihetdeki Tihâme'yi ta'kîb eden kısımdır. Âliye denilen bu kenar köylerin en yakını Medîne'ye üç mil, en uzağı ise Medîne'den sekiz mil me-

(٢٨) باب فضل الكمأة، ومداواة العين بها

١٥٧ — (٢٠٤٩) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ . ح. وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ وَعَمْرُو بْنُ عُبَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدِ بْنِ عَمْرِو بْنِ نُفَيْلٍ . قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ « الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ . وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ » .

(28) DOMALAN — VEYA DOLAMAN — DENİLEN MANTARIN FAZÎLETİ VE BUNUNLA GÖZ TEDÂVÎSİ BÂBI

157 — (2049) .... : Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl (R) şöyle dedi : Ben Peygamber(S) den işittim : «Doluman adlı mantar kudret helvası (gibi Allah'ın külfetsiz ni'metleri) nevinden bir rızkdır. Suyu da göz için bir şifâdır» buyuruyordu.

١٥٨ — (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ ابْنِ عُمَيْرٍ . قَالَ : سَمِعْتُ عَمْرَو بْنَ حُرَيْثٍ . قَالَ : سَمِعْتُ سَعِيدَ بْنَ زَيْدٍ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « الْكَمْأَةُ مِنَ الْمَنِّ . وَمَاؤُهَا شِفَاءٌ لِلْعَيْنِ » .

(...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : وَأَخْبَرَنِي الْحَكَمُ بْنُ عُتَيْبَةَ عَنِ الْحَسَنِ الْعُرَنِيِّ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ حُرَيْثٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ .
قَالَ شُعْبَةُ : لَمَّا حَدَّثَنِي بِهِ الْحَكَمُ لَمْ أُنْكِرْهُ مِنْ حَدِيثِ عَبْدِ الْمَلِكِ .

158 — ( ) .... : Abdulmelik ibn Umeyr dedi ki : Ben Amr ibn Hureys'den işittim şöyle dedi : Ben Saîd ibn Zeyd (R) den işittim şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Domalan adı verilen mantar,

---

sâfedir. *Acve* ise hurmanın en iyi bir cinsidir.

Tiryâk, mürekkeb bir devâdır ki eski Yunan hekimleri bunu tekemmül ettirmişlerdir.

Bu hadîslerde Medîne hurmasının ve bilhassa Türkcede balçık hurması ta'bîr edilen *acve* nevinin fazîleti ve bundan yedi tâne hurma ile sabah kahvaltısı yapmanın fazîleti ifâde edilmişdir.

«Hassaten diğerlerinin değil de Medîne *acve*sinin zikredilmesi ve yedi sayısı, bizler hikmetini bilmediğimiz halde Şâriin bilmiş olduğu işlerdendir. Binâenaleyh bunlara inanmak, fazîletine ve bundaki hikmete i'tikad etmek îcab eder. Bu, namazların adetleri, zekât ve diğer farzların dikilmesi gibidir. İşte hadîsde sahîh olan yorum bundan ibâretdir.» (Nevevî).

kudret helvası (gibi Allah'ın külfetsiz ihsân ettiği ni'metler) nevinden bir rızkdır. Onun suyu ise göz için bir şifâdır» buyuruyordu[51].

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Amr ibn Hureys'den, o da Saîd ibn Zeyd'den, o da Peygamber'den rivâyet etmişlerdir. Şu'be : Hakem, bu hadîsi bana tahdîs ettiği zaman ben kendisini Abdulmelik hadîsinden dolayı inkâr ve red etmedim dedi.

١٥٩ – (...) حدثنا سعيد بن عمرو الأشعثي. أخبرنا عبثر عن مطرف، عن الحكم، عن الحسن، عن عمرو بن حريث، عن سعيد بن زيد بن عمرو بن نفيل. قال: قال رسول الله ﷺ «الكمأة من المن، الذي أنزل الله تبارك وتعالى على بني إسرائيل. وماؤها شفاء للعين».

159 — ( ) .... : Saîd ibn Zeyd ibn Amr ibn Nufeyl (R) dedi ki; Rasûlullah (S) : «Domalan mantarı Allah tebâreke ve Teâlâ'nın İsrail

---

51. Hadîsdeki *kem'e* hakkında şu ta'rîfler yapılmışdır : *el-Kem'e»* bir bitkidir. Buna «şahmu'l-ard» da denilir. İlkbaharda toprak altında bulunur. Yuvarlak, sapı ve dalı olmayan bir kökdür, rengi de toprak rengine meyleder (*el-Muncid*, 841).

«el-Kem'e», dalı ve yaprağı olmayan toparlak bir nebâtdır. Rengi kırmızımsıdır, beyaza mâildir. Bahar mevsiminde biter. Çiğ ve pişmiş olarak yenir. Suyu en iyi göz ilacıdır (İbnu Baytar, *Câmiu'l-edviye ve'l-ağdiye*).

el-Kem'u : Mantar dedikleri nebâta denir ki, yer elması ondan bir nevidir (*Kamus Ter.* I, 91).

Bu ta'rîflere göre *kem'e*, Aydın ili etrafında halk dilinde *domalan* veya *doluman* ta'bîr edilen bir mantar çeşidi olacakdır. Bu bitki ilkbaharda sürülmemiş çimenliklerde yer altından patates büyüklüğünde çıkarılır. Toprak üstündeki hafif bir kabartıdan veya toprağa bir değnekle vurulmak sûretiyle çıkan vuruş sesinden bulunduğu yer fark edilir. Yer hafifce kazılarak çıkarılır.

el-Menn ise, el-Bakara: 57; el-A'râf: 260; Tâhâ: 80 inci âyetlerinde İsrail oğullarına ihsân edildiği haber verilen bir yiyecek maddesidir. Bu, İsrail oğulları Tîh sahrasında dolaştıkları zamanlarda Allah tarafından kendilerine kolayca elde edebilecekleri tarzda ihsân olunan iki ni'metden birisidir.

Domalan mantarının bu *menn* nevinden sayılması belki de şu sebeptendir : Mantar ekilmeden ve kul emeği karışmadan kendi kendine meydana gelen ilâhî bir ni'metdir. İsrâil oğullarına verilen menn adındaki yiyecek de böyle kul emeği olmaksızın Allah tarafından onlara ihsân olunmuşdu. İşte mantar bu husule gelişdeki benzeyiş dolayısıyle menn nevinden sayılmışdır.

Ba'zı hadîs şârihleri menn'i in'âm ma'nâsına hamletmişlerdir ki bu halde hadîsin ma'nâsı : Domalan mantarı, Allah'ın külfetsiz verdiği ni'metlerindendir demek olur.

Domalan mantarı suyunun göz için bir şifâ olduğu bu hadîslerde Peygamber tarafından haber verilmişdir. Suyu sıkılıb göze konulduğunda hakîkaten şifâ olduğu eski musliman tabîblerce tecrübe edilmişdir. Nevevî bu husûsda şöyle der : «Ben ve benden başkaları bizim zamanımızda kör olan ve gözü hakîkaten gitmiş olan kimseyi gördük. Onun gözüne sırf domalan mantarının suyu sürüldü de, o zât şifa buldu ve gözü görmeğe başladı. Bu zât, hadîs rivâyetinde adl ve emîn bir üstâd olan Kemal ibn Abdillah ed-Dimaşkî'dir. Onun bu dolaman mantarının suyunu kullanması, hadîse i'tikadı ve onunla teberrük için olmuşdu».

Dolaman mantarı suyu ile göz tedâvîsi işi bu gün tamâmiyle göz tabâbeti sâhasına giren bir ihtisas konusu olduğundan dolayı bize bu husûsda daha fazla söz etmek gerekmez.

oğulları üzerine indirmiş olduğu kudret helvası nevinden bir rızıkdır. Onun suyu da göz için bir şifâdır» buyurdu.

١٦٠ – (...) وحدثنا إسحٰق بن إبراهيم . أخبرنا جرير عن مطرف ، عن الحكم بن عتيبة ، عن الحسن العرني ، عن عمرو بن حريث ، عن سعيد بن زيد ، عن النبي ﷺ قال « الكمأة من المن الذي أنزل الله على موسى . وماؤها شفاء للعين » .

160 — ( ) .... : Burada yine Saîd ibn Zeyd (R) den, Peygamber (S) : «Domalan mantarı, Allah'ın Mûsâ peygamberi üzerine indirmiş olduğu kudret helvası nevinden bir rızıkdır, suyu da göz için bir şifâdır» buyurmuşdur.

١٦١ – (...) حدثنا ابن أبي عمر . حدثنا سفيان عن عبد الملك بن عمير . قال : سمعت عمرو ابن حريث يقول : قال : سمعت سعيد بن زيد يقول : قال رسول الله ﷺ « الكمأة من المن الذي أنزل الله ، عز وجل ، على بني إسرائيل . وماؤها شفاء للعين » .

161 — ( ) .... : Abdulmelik ibn Umeyr dedi ki : Ben Amr ibn Hureys'den işittim şöyle diyordu : Ben, Saîd ibn Zeyd (R) den işittim şöyle diyordu : Rasûlullah (S) : «Domalan mantarı Azîz ve Celîl olan Allah'ın İsrail oğulları üzerine indirmiş olduğu kudret helvası nevinden (külfetsiz) bir rızıkdır, suyu da göz için bir şifâdır» buyurdu.

١٦٢ – (...) وحدثنا يحيى بن حبيب الحارثي . حدثنا حماد بن زيد . حدثنا محمد بن شبيب . قال : سمعته من شهر بن حوشب . فسألته . فقال : سمعته من عبد الملك بن عمير . قال فلقيت عبد الملك . فحدثني عن عمرو بن حريث ، عن سعيد بن زيد . قال : قال رسول الله ﷺ « الكمأة من المن . وماؤها شفاء للعين » .

162 — ( ) .... : Bize Muhammed ibn Şebîb tahdîs edib dedi ki: Ben bunu Şehr ibn Havşeb'den işittim ve kendisinden sordum. O da şöyle dedi : Ben bu hadîsi Abdulmelik ibn Umeyr'den işittim. Ben Abdulmelik'e kavuştum da o bana Amr ibn Hureys'den tahdîs etti. Saîd ibn Zeyd (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Domalan mantarı, kudret helvası nevinden (külfetsiz) bir in'âmdır. Suyu da göz için bir şifâdır».

(٢٩) باب فضيلة الأسود من الكباث

١٦٣ – (٢٠٥٠) حدثني أبو الطاهر. أخبرنا عبد الله بن وهب عن يونس، عن ابن شهاب، عن أبي سلمة بن عبد الرحمن، عن جابر بن عبد الله. قال: كنا مع النبي ﷺ بمر الظهران. ونحن نجني الكباث. فقال النبي ﷺ «عليكم بالأسود منه» قال فقلنا: يا رسول الله! كأنك رعيت الغنم. قال «نعم. وهل من نبي إلا وقد رعاها» أو نحو هذا من القول.

(29) MİSVAK AĞACININ OLGUNLAŞMIŞ SİYAH MEYVESİNİN FAZÎLETİ BÂBI

163 — (2050) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi: Peygamber (S) ile beraber Merru'z-Zahrân'da bulunduk. Biz orada misvak ağacının olgun yemişlerini topluyorduk. Peygamber (S): «Bundan siyah olanı alınız!» buyurdu. Biz de: Yâ Rasûlallah! Koyun çobanlığı yapmış gibisiniz dedik. «Evet. Her peygamber muhakkak koyun çobanlığı yapmışdır» buyurdu, yahut da buna benzer bir söz söyledi [52].

---

52. Buhârî'de şu rivâyet vardır:

Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S): «Allah'ın gönderdiği her Peygamber muhakkak koyun çobanlığı yapmıştır» buyurdu. Bunun üzerine sahâbîleri: Sen de çobanlık yaptın mı? diye sordular. Rasûlullah: «Evet, ben de Mekke ahâlisi için Karârît (mevkii) üzerinde koyun güderdim» buyurdu (*Buhârî, icâre, bâbu ra'yi'l-ğanem alâ Karârîta*, III, 180 «3»).

Peygamberlerin çobanlık sebebi: İleride her biri bir ummetin çobanı olacak Peygamber'leri, kulları iyi yola sevk ve idâre etmek işini öğretib tanıtmak için hayvan çobanlığı, insan çobanlığının bir mukaddimesi olmuşdur. Başlangıcdaki bu koyun çobanlığı ileride mükellef olacakları ummeti idâre etmek ve Peygamber'lik vazîfesini başarı ile yerine getirmek için bir temrîndir.

Bu husûs için koyunun seçilmesi de, bu hayvanın diğer hayvanlardan ziyâde mûnis, itâati sür'atli, fıtratan zaîf ve himâyeye muhtâc olmasındandır. Bir de koyun, öbür hayvanlardan ziyâde makbûl özelliklere, uğur ve bereketi hâiz bir hayvan olmakla beraber mer'adaki hayatı i'tibârıyle dağınık yaşamaya meyyâldır. Çayırlık bir yere bir sürü salıverildiğinde her biri gurub gurub bir tarafa çeker. Bunları bir arada toplu güdmek, ayrı husûsiyetler gerektiren muhim bir işdir. Bu cihetle herkes çobanlık edemez. Usta bir çoban sesinin her tonundan, her âhenginden koyunlarına derin bir mütâvaat hissi meydana getirir. Tab'an mütehalif olan bir sürü hayvanı toplu otlatmak ve bir arada yaşatmak yolunu çok iyi bilir. Peygamberler de ileride bir ummeti idâreye, güdüb gözetmeğe me'mûr olacaklarından Peygamber'lik vazîfesini hakkıyle yerine getirmek maksadıyle gençliklerinde temrîn için koyun gütmüşlerdir.

Rasûlullah, mahlûkatın en şereflisi olduğu halde kendisini çobanlar zinciri arasına katması, Allah'a karşı tevâzu ızhârı olduğu gibi ummetine de en yüksek bir tevâzu örneği vermektedir.

(٣٠) باب فضيلة الخل، والتأدم به

١٦٤ — (٢٠٥١) حدثني عبد الله بن عبد الرحمن الدارمي. أخبرنا يحيى بن حسان. أخبرنا سليمان ابن بلال عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن عائشة؛ أن النبي ﷺ قال «نعم الأدم، أو الإدام، الخل».

(30) SİRKENİN FAZÎLETİ VE ONU KATIK EDİNME BÂBI

164 — (2051) .... : Süleyman ibn Bilâl, Hişâm'dan, o da babası Urve'den, o da Âişe (R) den haber verdi ki Rasûlullah (S) : «Sirke ne güzel katıkdır!» buyurmuşdur.

١٦٥ — (...) وحدثناه موسى بن قريش بن نافع التميمي. حدثنا يحيى بن صالح الوحاظي. حدثنا سليمان بن بلال، بهذا الإسناد، وقال «نعم الأدم» ولم يشك.

165 — ( ) .... : Buradaki râvî de : Bize Suleyman ibn Bilâl tahdîs etti diyerek bu isnâdla rivâyet etmiş ve şüphe etmeden «ne güzel katıkdır!» demişdir.

١٦٦ — (٢٠٥٢) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو عوانة عن أبي بشر، عن أبي سفيان، عن جابر بن عبد الله؛ أن النبي ﷺ سأل أهله الأدم. فقالوا: ما عندنا إلا خل. فدعا به. فجعل يأكل به ويقول «نعم الأدم الخل. نعم الأدم الخل».

166 — (2052) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs etti. Bize Ebû Avâne, Ebû Bişr'den, o da Ebû Sufyân'dan, o da Câbir ibn Abdillah (R) dan şöyle haber verdi : Peygamber (S) kendi ev halkından katık istedi. Onlar da : Yanımızda sirkeden başka bir şey yokdur dediler. Rasûlullah onun getirilmesini istedi. Müteakiben : «Sirke ne güzel katıkdır, sirke ne güzel katıkdır!» diyerek ekmeğini onunla yemeğe başladı.

١٦٧ — (...) حدثني يعقوب بن إبراهيم الدورقي. حدثنا إسماعيل (يعني ابن علية) عن المثنى ابن سعيد. حدثني طلحة بن نافع؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: أخذ رسول الله ﷺ بيدي، ذات يوم، إلى منزله. فأخرج إليه فلقا من خبز. فقال «ما من أدم؟» فقالوا: لا. إلا شيء من خل. قال «فإن الخل نعم الأدم».

قال جابر: فما زلت أحب الخل منذ سمعتها من نبي الله ﷺ. وقال طلحة: ما زلت أحب الخل منذ سمعتها من جابر.

167 — ( ) .... : Nâfi'in oğlu Talha tahdîs etti ki, kendisi Câbir ibn Abdillah (R) dan şöyle derken işitmişdir; Rasûlullah (S) bir gün benim elimden tutarak beni evine götürdü. Müteakiben hızmetci kendisine birkaç parça ekmek getirdi. Rasûlullah : «Yanınızda hiç katık yok mu?» diye sordu. Evdekiler : Hayır, biraz sirkeden başka bir şey yokdur dediler. Rasûlullah : «(Onu getirin), şüphesiz sirke güzel katıkdır» buyurdu.

Câbir : Artık ben Allah'ın Peygamberinden bunu duyduğumdan beri sirkeyi sevmekde devâm ediyorum dedi. Râvî Talha da : Ben bunu Câbir'den işittiğimden beri sirkeyi sevmekde devam ediyorum dedi.

١٦٨ – (...) حدثنا نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . حَدَّثَنِي أَبِي . حَدَّثَنَا الْمُثَنَّى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ طَلْحَةَ ابْنِ نَافِعٍ . حَدَّثَنَا جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَخَذَ بِيَدِهِ إِلَىٰ مَنْزِلِهِ . بِمِثْلِ حَدِيثِ ابْنِ عُلَيَّةَ . إِلَىٰ قَوْلِهِ « فَنِعْمَ الْأُدُمُ الْخَلُّ » وَلَمْ يَذْكُرْ مَا بَعْدَهُ .

168 — ( ) .... : Buradaki râvî de Câbir ibn Abdillah (R) ın : Rasûlullah (S) elimden tutub beni evine götürdü diyerek tahdîs ettiği hadîsi, (167 rakamlı İsmail) ibn Uleyye hadîsi gibi rivâyet etmiş, ondan sonrasını zikretmemişdir.

١٦٩ – (...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ . أَخْبَرَنَا حَجَّاجُ بْنُ أَبِي زَيْنَبَ . حَدَّثَنِي أَبُو سُفْيَانَ ، طَلْحَةُ بْنُ نَافِعٍ . قَالَ : سَمِعْتُ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ قَالَ : كُنْتُ جَالِسًا فِي دَارِي . فَمَرَّ بِي رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَأَشَارَ إِلَيَّ . فَقُمْتُ إِلَيْهِ . فَأَخَذَ بِيَدِي . فَانْطَلَقْنَا حَتَّىٰ أَتَىٰ بَعْضَ حُجَرِ نِسَائِهِ . فَدَخَلَ . ثُمَّ أَذِنَ لِي . فَدَخَلْتُ الْحِجَابَ عَلَيْهَا . فَقَالَ « هَلْ مِنْ غَدَاءٍ ؟ » فَقَالُوا : نَعَمْ .

فَأُتِيَ بِثَلَاثَةِ أَقْرِصَةٍ . فَوُضِعْنَ عَلَىٰ نَبِيٍّ . فَأَخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ قُرْصًا فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ . وَأَخَذَ قُرْصًا آخَرَ فَوَضَعَهُ بَيْنَ يَدَيَّ . ثُمَّ أَخَذَ الثَّالِثَ فَكَسَرَهُ بِاثْنَيْنِ . فَجَعَلَ نِصْفَهُ بَيْنَ يَدَيْهِ وَنِصْفَهُ بَيْنَ يَدَيَّ . ثُمَّ قَالَ « هَلْ مِنْ أُدُمٍ ؟ » قَالُوا : لَا . إِلَّا شَيْءٌ مِنْ خَلٍّ . قَالَ « هَاتُوهُ . فَنِعْمَ الْأُدُمُ هُوَ » .

169 — ( ) .... : Talha'nın oğlu Nâfi' dedi ki : Ben Câbir ibn Abdillah (R) dan işittim, o şöyle dedi : Ben evimde oturuyordum. Derken Rasûlullah (S) bana uğradı ve haydi, diye işâret etti. Ben, ona doğru kalktım. Elimden tuttu, beraber yürüdük. Nihâyet kadınlarının hücrelerinden birine geldi ve içeriye girdi. Sonra bana da içeriye girme izni verdi. Ben de perde arkasına kadının yanına girdim. Rasûlullah : «Sabah kahvaltısı olacak bir şey var mı?» diye sordu. Evdekiler : Evet vardır

dediler. Müteakiben üç parça ekmek getirildi ve bu parçalar bir sofra üzerine konuldu. Rasûlullah bir parçayı aldı ve önüne koydu. Diğer bir parça aldı onu da benim önüme koydu. Sonra üçüncü parçayı aldı ve onu ikiye böldü. Onun da bir bölüğünü yine kendi önüne, diğer bölüğünü benim önüme koydu. Sonra : «Katık var mı?» diye sordu. Evdekiler : Hayır, sirkeden başka bir şey yokdur dediler. Rasûlullah : «Onu getirin, o ne güzel katıkdır!» buyurdu[53].

(٣١) باب إباحة أكل الثوم، وأنه ينبغي لمن أراد خطاب الكبار تركه، وكذا ما في معناه

١٧٠ – (٢٠٥٣) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار (واللفظ لابن المثنى). قالا: حدثنا محمد ابن جعفر. حدثنا شعبة عن سماك بن حرب، عن جابر بن سمرة، عن أبي أيوب الأنصاري. قال: كان رسول الله ﷺ، إذا أتي بطعام، أكل منه وبعث بفضله إلي. وإنه بعث إلي يوما بفضلة لم يأكل منها. لأن فيها ثوما. فسألته: أحرام هو؟ قال «لا. ولكني أكرهه من أجل ريحه». قال: فإني أكره ما كرهت.

(.) وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا يحيى بن سعيد عن شعبة، في هذا الإسناد.

(31) HALKA HİTÂB ETMEK İSTEYEN KİMSENİN SARMISAK VE BUNA BENZER KOKULU ŞEYLERİ TERK ETMESİ GEREKMEKLE BERABER, SARMISAK YEMENİN MUBÂH KILINMASI BÂBI

170 — (2053) .... : Şu'be, Simâk ibn Harb'den, o da Câbir ibn Semure'den, o da Ebû Eyyûb Ensârî (R) den tahdîs etti. Ebû Eyyûb şöyle demişdir : Rasûlullah'a bir yemek getirildiği zaman Rasûlullah bu yemekden yer, artanını da bana gönderirdi. Bir gün bana bir artık yemek yolladı ki kendisi bundan hiç yememişdi. Çünkü bu yemekde sarmısak vardı. Ben kendisinden : Sarmısak harâm mıdır? diye sordum. Rasûlullah

53. Bu hadîslerde yüce Peygamber'in sâde hayâtı en parlak şekilde gözler önüne serilmektedir. O, hiçbir katığı küçümsememiş, ne bulursa onunla açlığını gidermişdir. Sirkeyi bile katık yaparak yemek yemesi onun ne derece mütevâzi olduğunu gâyet beliğ bir şekilde ifâde etmektedir. Yirminci asırda dahi insanlık âilesinin büyük kısmı acdır. Her milletde ancak müreffeh bir zümre çeşit çeşit gıdâlar ve yiyeceklerle beslenmekde, gerideki fakîrler kütlesi ise sâdece ekmek, pirinç, patates ve benzeri bir iki çeşit besinle yetinmektedir. İşte yüce Peygamber'in o sâde hayatı bu gün de bile insanlığın büyük kısmına en iyi tesellî ve yaşayış örneğidir.

(S) : «Hayır harâm değil, lâkin ben onu kokusundan dolayı sevmem» buyurdu [54].

Râvî Ebû Eyyûb : Öyle ise senin hoşlanmadığını ben de hoşlanmam demişdir.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Şu'be'den bu isnâd içinde ayni hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١٧١ – (...) وحدثني حَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ وَأَحْمَدُ بْنُ سَعِيدِ بْنِ صَخْرٍ (وَاللَّفْظُ مِنْهُمَا قَرِيبٌ) قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو النُّعْمَانِ. حَدَّثَنَا ثَابِتٌ (فِي رِوَايَةِ حَجَّاجِ بْنِ يَزِيدَ: أَبُو زَيْدٍ الْأَحْوَلُ) . حَدَّثَنَا عَاصِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ابْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَفْلَحَ ، مَوْلَى أَبِي أَيُّوبَ ، عَنْ أَبِي أَيُّوبَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ نَزَلَ عَلَيْهِ . فَنَزَلَ النَّبِيُّ ﷺ فِي السُّفْلِ وَأَبُو أَيُّوبَ فِي الْعِلْوِ . قَالَ فَانْتَبَهَ أَبُو أَيُّوبَ لَيْلَةً فَقَالَ : نَمْشِي فَوْقَ رَأْسِ رَسُولِ اللهِ ﷺ ! فَتَنَحَّوْا . فَبَاتُوا فِي جَانِبٍ . ثُمَّ قَالَ لِلنَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « السُّفْلُ أَرْفَقُ » فَقَالَ : لَا أَعْلُو سَقِيفَةً أَنْتَ تَحْتَهَا . فَتَحَوَّلَ النَّبِيُّ ﷺ فِي الْعِلْوِ وَأَبُو أَيُّوبَ فِي السُّفْلِ . فَكَانَ يَصْنَعُ لِلنَّبِيِّ ﷺ طَعَامًا . فَإِذَا جِيءَ بِهِ إِلَيْهِ سَأَلَ عَنْ مَوْضِعِ أَصَابِعِهِ . فَيَتَتَبَّعُ مَوْضِعَ أَصَابِعِهِ . فَصَنَعَ لَهُ طَعَامًا فِيهِ ثُومٌ . فَلَمَّا رُدَّ إِلَيْهِ سَأَلَ عَنْ مَوْضِعِ أَصَابِعِ النَّبِيِّ ﷺ . فَقِيلَ لَهُ : لَمْ يَأْكُلْ . فَفَزِعَ وَصَعِدَ إِلَيْهِ . فَقَالَ: أَحَرَامٌ هُوَ؟ فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « لَا . وَلَكِنِّي أَكْرَهُهُ » قَالَ : فَإِنِّي أَكْرَهُ مَا تَكْرَهُ ، أَوْ مَا كَرِهْتَ .

قَالَ : وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يُؤْتَى .

171 — ( ) .... : Ebû Eyyûb'un kölesi Eflah, Ebû Eyyûb (R) dan; Peygamber (S) — hicreti sırasında — Ebû Eyyûb'un evine musâfir indi. Peygamber evin alt katına inmişdi. Ebû Eyyûb ise üst katda bulu-

54. Bu hadîslerden çıkarılan hükümlere gelince : Çiğ sarmısağı yemek harâm değil mekrûh'dur. Zâhirî'lerden ba'zıları müstesnâ, sarmısağın harâmlığına kail olan yokdur, kerâhati de kokusundan dolayıdır. Zîra gerek mesciddeki cemâat, gerek mescid dışındaki topluluklarda hâzır bulunanlar, onun kokusundan eziyet duyarlar. Hatta meleklerin de insanların eziyet duydukları şeylerden eziyetlendikleri diğer hadîslerde haber verilmişdir. Çiğ sarmısak böyle insanlara ve meleklere eziyet verdiği için kokusundan ötürü mekrûh ise de pişmişi mekrûh değildir.

Soğan, prasa, turp gibi kerîh kokusu olan yeşillikler de sarmısak gibidir. Böyle kokuları hoşa gitmeyen şeyler karışmış yemeklerin de yine çiğ olarak yenilmesinde kerâhat olduğu gibi bunları yiyenler koku zâil oluncaya kadar topluluklara varmakdan nehy olunmuşdur. Nehy illeti, başkalarına ezâ olduğu için sarmısak yemişlere kıyâsen ağzı kokanların, yarası ağır kokanların, kassâb, balıkcı, cüzzâmlı, uyuzlu makûlesi kimselerin de cemâate devâm etmemelerine fetvâ verilmişdir...

İşte bu emr ve nehylerden İslâm'ın temizliğe ne derece ehemmiyet verdiği, bir çok muslimanların da bu emirlere nekadar itâat eyledikleri ibret ve insâfla tezekkür edilmelidir.

nuyordu. Bir gece Ebû Eyyûb uyandı ve: Biz Rasûlullah'ın başı üzerinde yürüyoruz! diye söylendi. Âilece derhal bir tarafa çekildiler ve o geceyi bir köşede geçirdiler. Sonra Ebû Eyyûb bu düşüncesini Peygamber'e arz etti. Peygamber: «Alt taraf bana göre daha uygundur» buyurdu. Ebû Eyyûb: Altında senin mevcûd bulunduğun bir tavan üzerine ben yükselemem dedi. Bunun üzerine Peygamber üst kata, Ebû Eyyûb ise alt kata geçtiler. Ebû Eyyûb, Peygamber için yemek yapardı. Peygamber'den artan yemek tekrar kendisine getirildiği zaman, Peygamber'in parmaklarının dokunduğu yerleri sorardı da onun parmak yerlerini ta'kîb ederdi. Bir defa Peygamber'e içinde sarmısak bulunan bir yemek yapmışdı. Yemek tekrar geri gönderildiği zaman getirenden Peygamber'in parmak yerlerini sordu. Kendisine: Peygamber'in ondan yemediği söylendi. Bunun üzerine Ebû Eyyûb telâşlanarak hemen yukarıya Peygamber'in yanına çıktı ve: O harâm mıdır? diye sordu? Peygamber: «Hayır harâm değildir, lâkin ben hoşlanmam» buyurdu.

Râvî: Öyle ise senin hoşlanmadığın şeyi, yahut senin kerih gördüğünü ben de hoşlanmam demişdir. Râvî: Halbuki Peygamber melekler tarafından ziyâret olunub vahy getirilirdi demişdir.

(٣٢) باب إكرام الضيف وفضل إيثاره

١٧٢ — (٢٠٥٤) حدثنى زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ عَبْدِ الْحَمِيدِ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ غَزْوَانَ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ الْأَشْجَعِيِّ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَقَالَ : إِنِّي مَجْهُودٌ . فَأَرْسَلَ إِلَىٰ بَعْضِ نِسَائِهِ . فَقَالَتْ : وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ! مَا عِنْدِي إِلَّا مَاءٌ . ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَىٰ أُخْرَىٰ . فَقَالَتْ مِثْلَ ذَٰلِكَ . حَتَّىٰ قُلْنَ كُلُّهُنَّ مِثْلَ ذَٰلِكَ : لَا . وَالَّذِي بَعَثَكَ بِالْحَقِّ ! مَا عِنْدِي إِلَّا مَاءٌ . فَقَالَ « مَنْ يُضِيفُ هَٰذَا ، اللَّيْلَةَ ، رَحِمَهُ اللهُ » فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ فَقَالَ : أَنَا . يَا رَسُولَ اللهِ ! فَانْطَلَقَ بِهِ إِلَىٰ رَحْلِهِ . فَقَالَ لِامْرَأَتِهِ : هَلْ عِنْدَكِ شَيْءٌ ؟ قَالَتْ : لَا . إِلَّا قُوتُ صِبْيَانِي . قَالَ : فَعَلِّلِيهِمْ بِشَيْءٍ . فَإِذَا دَخَلَ ضَيْفُنَا فَأَطْفِئِي السِّرَاجَ وَأَرِيهِ أَنَّا نَأْكُلُ . فَإِذَا أَهْوَىٰ لِيَأْكُلَ فَقُومِي إِلَى السِّرَاجِ حَتَّىٰ تُطْفِئِيهِ . قَالَ : فَقَعَدُوا وَأَكَلَ الضَّيْفُ . فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ . فَقَالَ « قَدْ عَجِبَ اللهُ مِنْ صَنِيعِكُمَا بِضَيْفِكُمَا اللَّيْلَةَ » .

(32) MUSÂFİRE İKRÂM ETMEK VE ONUN İHTİYÂCINI KENDİ ÖZ CANININ İHTİYÂCINDAN ÜSTÜN TUTMANIN FAZÎLETİ BÂBI[55]

172 — (2054) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi: Rasûlullah'a bir adam geldi ve: (Yâ Rasûlallah!) Bana ihtiyâc ve zarûret isâbet etti, yani aclıkdan dermansız kaldım dedi. Rasûlullah (S) kadınlarından birine haber gönderdi. Kadın: Seni hak ile gönderen Allâh'a yemîn olsun ki yanımda sudan başka bir şey yokdur dedi. Sonra Rasûlullah diğer bir kadına haber yolladı. O da yanında hiçbir şey olmadığını söyledi. Nihâyet bütün kadınları: Hayır, seni hak ilc gönderen Allah'a yemîn ederim ki yanımda sudan başka bir şey yokdur diye cevâb verdiler. Bunun üzerine Rasûlullah: «Bu adamı bu gece musâfir edecek yok mu ki Allah ona rahmet buyursun?» dedi. Derhal Ensâr'dan bir zât kalkdı: Ben, yâ Rasûlallah! diye cevap verdi. Hemen o adamı alıb evine götürdü. Zevcesine hitâben: Yanında yiyecek bir şey var mı? dedi. Kadın: Benim yanımda küçük çocuklarımın azığından başka bir şey yok dedi. O halde sen, çocukları bir şeyle avudub eğlendir. Musâfirimiz içeriye girdiği zaman kandili söndürüver de ona yemek yiyor bulunduğumuz rolünü göster. O, yemeğe uzandığında sen kandile doğru kalk da onu söndürüver diye ta'lîmat verdi. Nihâyet sofraya oturdular ve musâfir yedi. Ev sâhibi sabah olub da Peygamber huzûruna varınca: «Bu gece Allah her ikinizin musâfirinize karşı yaptığınız muâmelenizden acîb hoşnûd olmuşdur» buyurdu.

١٧٣ — (...) حدثنا أَبُو كُرَيْبٍ، مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ فُضَيْلِ بْنِ غَزْوَانَ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَجُلًا مِنَ الْأَنْصَارِ بَاتَ بِهِ ضَيْفٌ. فَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ إِلَّا قُوتُهُ وَقُوتُ صِبْيَانِهِ. فَقَالَ لِامْرَأَتِهِ: نَوِّمِي الصِّبْيَةَ وَأَطْفِئِي السِّرَاجَ وَقَرِّبِي لِلضَّيْفِ مَا عِنْدَكِ. قَالَ فَنَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ: وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ [الحشر/٥٩/٩].

173 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den, (şöyle demişdir): En-

55. Kişinin kendisi muhtâc iken başkasının ihtiyâcını daha önde görerek onun yardımına koşmasına Türkcede *nefis feragati*, diyergâmlık ta'bîr edilir. Bunun Arabcada karşılığı *îsâr*dır. İslâm târihi birçok îsâr misâlleri ile doludur. Nitekim sahîh hadîslerle de sâbit olduğu üzere Medîne yerlileri olan Ensâr, oraya hicret eden dîn kardeşlerini bütün mallarda ortak etmişler, hatta birden fazla zevcesi olanlarından kimi kadınlarını boşayarak bekâr muhâcirlere nikâhlamak teşebbüslerinde bile bulunmuşlardır. Muhâcirlerle samîmî kardeşlik andlaşması yapmışlardır. Uzun müddet onları evlerinde, mülklerinde, rızıklarında ortak kılmışlardır.

İslâm'ın neşredib kökleştirdiği bu nefs ferâgati örnekleri, sonraları da en parlak misallerle devâm ettirilmişdir. Yermuk vak'asında şehîdler içinde son nefesine gelmiş yaralıların kendilerine verilen bir yudum suyu bile yanında inleyen arkadaşından arkadaşına nasıl îsâr edib dolaştırdığı târihî vak'anın kudsiyeti Mehmed Âkif'in *Safahât*ında

(...) وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ فُضَيْلٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ . قَالَ :
جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ لِيُضِيفَهُ . فَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مَا يُضِيفُهُ . فَقَالَ « أَلَا رَجُلٌ يُضِيفُ هَذَا ،
رَحِمَهُ اللهُ » فَقَامَ رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ يُقَالُ لَهُ أَبُو طَلْحَةَ . فَانْطَلَقَ بِهِ إِلَى رَحْلِهِ . وَسَاقَ الْحَدِيثَ بِنَحْوِ
حَدِيثِ جَرِيرٍ . وَذَكَرَ فِيهِ نُزُولَ الْآيَةِ كَمَا ذَكَرَهُ وَكِيعٌ .

sâr'dan bir kimsenin yanında bir musâfir gece geçirdi. Bu Ensârî'nin yanında ise kendinin ve küçük çocuklarının azığından başka bir şey yokdu. Bu zât karısına : Çocukları uyut, kandili söndür, yanında bulunan yiyeceği de musâfirin önüne koy diye ta'lîmat verdi. Müteakiben şu âyet nâzil oldu :

«Onlardan evvel (Medîne'yi) **yurt ve iymân** (evi) **edinmiş olan kimseler, kendilerine hicret edenlere sevgi beslerler. Onlara verilen şeylerden dolayı göğüslerinde bir ihtiyâc** (meyli) **bulmazlar. Kendilerinde fakr ve ihtiyâc olsa bile onları öz canlarından üstün tutarlar. Kim nefsinin hırsından ve cimriliğinden korunursa, işte muradlarına erenler onlardır»** (el-Haşr : 9).

( ) .... : Ebû Hureyre şöyle dedi : Bir kimse, kendisini musâfir etmesi için Rasûlullah'ın yanına geldi. Rasûlullah'ın yanında da onu misâfir edib yedireceği bir şeyi yokdu. Bunun üzerine : «Bu zâtı bu gün musâfir edecek bir kimse yok mu ki Allah ona rahmet buyursun?» dedi. Derhal Ensâr'dan Ebû Talha denilen bir kimse kalkdı ve o musâfiri evine götürdü.

Râvî İbn Fudayl, burada da hadîsin tamamını (172 rakamlı) Cerîr hadîsi tarzında sevk etmiştir. Bu hadîsde de râvî, (173 rakamlı) Vekî'in zikrettiği gibi âyetin nuzûlünü de zikretmişdir.

---

ne güzel tasvîr edilmiştir! (*Safahât, yedinci kitâb, vahdet, «Huzeyfetu'l-Adevî der ki harb-i Yermuk'un...»*, s. 486-487).

«VE MEN YÛKA ŞUHHA NEFSİHİ FE ULÂİKE HUMU'L-MUFLİHÛN : *Kim nefsinin koyu cimriliğinden korunursa, işte onlar felâha erenlerin tâ kendileridir»* (el-Haşr : 10; et-Teğâbun : 16).

١٧٤ – (٢٠٥٥) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا شبابة بن سوار. حدثنا سليمان بن المغيرة عن ثابت، عن عبد الرحمن بن أبي ليلى، عن المقداد. قال: أقبلت أنا وصاحبان لي. وقد ذهبت أسماعنا وأبصارنا من الجهد. فجعلنا نعرض أنفسنا على أصحاب رسول الله ﷺ. فليس أحد منهم يقبلنا. فأتينا النبي ﷺ فانطلق بنا إلى أهله. فإذا ثلاثة أعنز. فقال النبي ﷺ «احتلبوا هذا اللبن بيننا». قال: فكنا نحتلب فيشرب كل إنسان منا نصيبه. ونرفع للنبي ﷺ نصيبه. قال: فيجيء من الليل فيسلم تسليما لا يوقظ نائما. ويسمع اليقظان. قال ثم يأتي المسجد فيصلي. ثم يأتي شرابه فيشرب. فأتاني الشيطان ذات ليلة، وقد شربت نصيبي. فقال: محمد يأتي الأنصار فيتحفونه، ويصيب عندهم. ما به حاجة إلى هذه الجرعة. فأتيتها فشربتها. فلما أن وغلت في بطني، وعلمت أنه ليس إليها سبيل. قال ندمني الشيطان. فقال: ويحك! ما صنعت؟ أشربت شراب محمد؟ فيجيء فلا يجده فيدعو عليك فتهلك. فتذهب دنياك وآخرتك. وعلي شملة. إذا وضعتها على قدمي خرج رأسي، وإذا وضعتها على رأسي خرج قدماي. وجعل لا يجيئني النوم. وأما صاحباي فناما ولم يصنعا ما صنعت. قال فجاء النبي ﷺ فسلم كما كان يسلم. ثم أتى المسجد فصلى. ثم أتى شرابه فكشف عنه فلم يجد فيه شيئا. فرفع رأسه إلى السماء. فقلت: الآن يدعو علي فأهلك. فقال «اللهم! أطعم من أطعمني. وأسق من أسقاني» قال فعمدت إلى الشملة فشددتها علي. وأخذت الشفرة فانطلقت إلى الأعنز أيها أسمن فأذبحها لرسول الله ﷺ. فإذا هي حافلة. وإذا هن حفل كلهن. فعمدت إلى إناء لآل محمد ﷺ ما كانوا يطمعون أن يحتلبوا فيه. قال فحلبت فيه حتى علته رغوة. فجئت إلى رسول الله ﷺ فقال «أشربتم شرابكم الليلة؟» قال قلت: يا رسول الله! اشرب. فشرب ثم ناولني. فقلت: يا رسول الله! اشرب. فشرب ثم ناولني. فلما عرفت أن النبي ﷺ قد روي، وأصبت دعوته، ضحكت حتى ألقيت إلى الأرض. قال فقال النبي ﷺ «إحدى سوآتك يا مقداد» فقلت: يا رسول الله! كان من أمري كذا وكذا. وفعلت كذا. فقال النبي ﷺ «ما هذه إلا رحمة من الله. أفلا كنت آذنتني، فنوقظ صاحبينا فيصيبان منها» قال فقلت: والذي بعثك بالحق! ما أبالي إذا أصبتها وأصبتها معك، من أصابها من الناس.

(...) وحدّثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا النَّضْرُ بْنُ شُمَيْلٍ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ ، بِهَـٰذَا الإِسْنَادِ .

174 — (2055) .... : Mikdâd (R) şöyle dedi : Ben iki arkadaşımla beraber yönelib geldim. Acılıkdan ve meşakketden dolayı kulaklarımız işitmez, gözlerimiz görmez olmuş halde idi. Kendilerimizi Rasûlullah'ın sahâbîlerine arz etmeğe başladık. Onlardan hiçbiri bizleri musâfir kabul etmiyordu[56]. Nihâyet Peygamber'e geldik. O, bizleri âilesinin yanına götürdü. Orada üç tâne dişi keçi ile karşılaşdık. Peygamber (S) : «Şu keçilerin sütlerini sağınız da aramızda paylaşalım» buyurdu. Artık bizler keçileri sağıyor ve akabinde de bizden her bir insan kendi payını içiyordu. Peygamber'in payını da kendisi için kaldırıyordu. Peygamber geceleyin gelir öyle bir selâm verirdi ki bu selâmı uyanık bulunana işittirir, uyumakda olan hiç kimseyi uyandırmazdı. Sonra mescide gelir ve namaz kılardı. Sonra da içeceği sütünün yanına gelir ve onu içerdi. Bir gece ben kendi payım olan sütü içmiş olduğum halde şeytan bana geldi ve şunu telkîn etti : Muhammed, Ensârın yanına gider, onlar da kendisine yiyecek takdîm ederler ve kendisi onların yanında yiyecek payına nâil olur ve şu bir içimlik süde hiçbir ihtiyacı kalmaz! Ben, şeytanın bu telkînine kapılarak Peygamber'in sütünün yanına geldim ve onu da içtim. Süt karnıma girib yerleştiği ve artık ona hiçbir yol olmadığını bildiğim zaman şeytan beni pişmanlığa düşürdü ve şu duyguları telkîn etti : Sana yazıklar olsun! Sen ne yaptın? Sen Muhammed'in içeceği sütü de içtin öyle mi? Birazdan Muhammed gelir, sütünü yerinde bulamayınca sana bedduâ eder, sen de helâk olursun. Bu yüzden dünyân ve âhiretin yok olur gider!

Şeytanın bu telkînleri sırasında üzerimde saçaklı bir örtü vardı ki bunu ayaklarımın üstüne örtersem başım açıkda kalıyor, başımı örtersem ayaklarım dışarıya çıkıyordu. Artık beni uyku tutmamağa başladı. İki arkadaşıma gelince onlar uyumuşlar ve benim yaptığım işi yapmamışlardı. Müteâkiben Peygamber geldi ve selâm vermekde olduğu âdeti üzere selâm verdi. Sonra mescide gidib namaz kıldı. Sonra içeceğinin yanına geldi, kabın örtüsünü açtı, fakat içinde bir şey bulamadı. Bunun üzerine başını semâya doğru kaldırdı. Ben de kendi kendime : İşte şimdi aleyhime beddûâ ediyor, artık ben helâk oluyorum dedim. Peygamber başını semâya doğru kaldırdıkdan sonra : «ALLÂHUMME! ET'İM MEN

---

56. Muhtemil ki musâfir edilib doyurulmaları için kendilerine arz ettikleri kimseler sahâbîlerin fakîr olanları idi de, onların yanında bu ac musâfirlere ikrâm edecekleri hiçbir şeyleri bulunmuyordu. Yoksa musâfir kabûl etmemek gibi gayr medenî bir tutumu hiçbir sahâbîde müşâhade etmek kabil değildir.

ET'AMENÎ VE ESKI MEN ESKANÎ = Yâ Allâh! Beni doyuranı doyur, beni suya kandıranı da suya kandır» diye duâ etti. Ben hemen örtüye doğru uzanıb onu üzerime bağladım. Elime bıçağı alarak dişi keçilerin yanına gittim. Onların hangisi semiz ise onu Rasûlullah için boğazlıyacakdım. Bir de baktım ki o, memesi süt dolu bir hayvan! Onların hepsinin de memeleri süt dolu halde idi. Kesmek işinden vaz geçib, Muhammed âilesine âid olan bir kaba doğru gittim. Kendileri bu kabın içine süt sağmalarını arzu ve tama' etmezlerdi. Ben o kabın içine süt sağdım, hatta sağdığım südün üzerine bir kaymak da yükseldi. Bu sütü Rasûlullah'a getirdim. Rasûlullah : «Sizler bu gece südünüzü içtiniz mi?» diye sordu. Ben : Yâ Rasûlallah! Bunu içiniz dedim. İçti sonra bana uzattı. Ben tekrar : Yâ Rasûlallah! siz içiniz dedim. O, tekrar içti ve sonra bana uzattı. Artık ben Peygamber'in doyduğunu ve duâsına da nâil olduğumu anlayınca güldüm ve hatta sevincimden kendimi yere attım[57]. Bunun üzerine Peygamber : «Yâ Mikdâd! Seni gamlandırıb, tasalandıran işlerinden birini işledin, acaba nedir ki?» dedi. Ben de : Yâ Rasûlallah! Benim şöyle şöyle işlerim oldu ve ben şunu yaptım diye cereyan eden işleri kendisine söyledim. Bunun üzerine Peygamber (S) : «Bu Allah cânibinden gelme bir rahmetden başka bir şey değildir. Keşki bana haber verseydin de arkadaşlarımızı da uyandırsaydık ve bu sütden onlar da nasîbedar olsalardı!» buyurdu. Ben : Seni hak ile gönderen Allah'a yemîn ederim ki, sen içdikden ve seninle beraber ben de içdikden sonra insanlardan kim içerse aldırmam dedim.

( ) .... : Burada da Suleyman ibn Muğîra bu isnâdla tahdîs etmişdir.

١٧٥ – (٢٠٥٦) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ

---

57. Bunun ma'nâsı şudur : Mikdâd, Peygamber'in payını giderdiği ve onu ezâlandırdığı için Peygamber'in, kendisi aleyhine bedduâ etmesi korkusundan dolayı şiddetli bir hüzne kapılmışdı. Böyle derin bir endişe içinde iken Peygamber'in duâsının kabûl edilib sütle doymuş olduğunu bilince sevindi, güldü, hatta gülmesinin çokluğundan yere düşdü. Çünkü Peygamber'in süt içmesi ile, doyuran ve sulayan için yaptığı duânın kabûl göreceği ve bütün bu işlerin Mikdâd'ın eliyle cereyân etmesi ve bir mu'cizenin meydana gelmiş olmasından dolayı kendisinde bulunan hüzn gitmiş, hüzn sevince inkılâb etmişdi (Nevevî).

عَبْدِ الأَعْلَى . جَمِيعًا عَنِ الْمُعْتَمِرِ بْنِ سُلَيْمَانَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ مُعَاذٍ) . حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ . حَدَّثَنَا أَبِي عَنْ
أَبِي عُثْمَانَ (وَحَدَّثَ أَيْضًا) ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ . قَالَ : كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ ﷺ ثَلَاثِينَ وَمِائَةً .
فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « هَلْ مَعَ أَحَدٍ مِنْكُمْ طَعَامٌ ؟ » فَإِذَا مَعَ رَجُلٍ صَاعٌ مِنْ طَعَامٍ أَوْ نَحْوُهُ . فَعُجِنَ . ثُمَّ جَاءَ
رَجُلٌ ، مُشْرِكٌ مُشْعَانٌّ طَوِيلٌ ، بِغَنَمٍ يَسُوقُهَا . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « أَبَيْعٌ أَمْ عَطِيَّةٌ - أَوْ قَالَ - أَمْ هِبَةٌ ؟ »
فَقَالَ : لَا . بَلْ بَيْعٌ . فَاشْتَرَى مِنْهُ شَاةً . فَصُنِعَتْ . وَأَمَرَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِسَوَادِ الْبَطْنِ أَنْ يُشْوَى .
قَالَ : وَايْمُ اللهِ ! مَا مِنَ الثَّلَاثِينَ وَمِائَةٍ إِلَّا حَزَّ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ حُزَّةً حُزَّةً مِنْ سَوَادِ بَطْنِهَا .
إِنْ كَانَ شَاهِدًا ، أَعْطَاهُ . وَإِنْ كَانَ غَائِبًا ، خَبَأَ لَهُ .
قَالَ وَجَعَلَ قَصْعَتَيْنِ . فَأَكَلْنَا مِنْهُمَا أَجْمَعُونَ . وَشَبِعْنَا . وَفَضَلَ فِي الْقَصْعَتَيْنِ . فَحَمَلْتُهُ عَلَى الْبَعِيرِ .
أَوْ كَمَا قَالَ .

175 — (2056) .... : Abdurrahman ibn Ebî Bekr (R) şöyle dedi : Biz Peygamber'in maiyyetinde olarak yüz otuz kişi — bir seferde — bulunduk. Peygamber (S) : «Sizden birinizin yanında yiyecek bir şey var mıdır? diye sordu. O sırada bir kişinin yanında bir sâ' yahut buna benzer bir kab erzak bulundu. O erzak, yoğrulub hamur yapıldı. Sonra başı açık ve perîşan, uzun boylu bir muşrik kimse bir sürü koyunu sürerek getirdi. Peygamber ona : «Koyunlar satılık mı, yoksa hediye mi — yahut da hibe mi — ?» diye sordu. Çoban : Hayır, hediye değildir, fakat satılıkdır diye cevâb verdi. Bunun üzerine Rasûlullah ondan bir koyun satın aldı. Müteâkıben koyun kesildi. Rasûlullah evvelâ ciğer takımının pişirilmesini emr buyurdu. Râvî Abdurrahman şöyle der : Allah'a yemîn ederim ki sefer hey'etinde bulunan yüz otuz kişi içinden hiçbirisi eksik kalmadı. İlle Rasûlullah bu hayvanın ciğerinden bir parça kesib orada hâzır bulunuyorsa hemen verdi. Hâricde bulunanların hissesini de onlar için alıkoydu. Sonra koyunun eti (pişirilib) iki kaba konuldu. Bu iki kabdan hepimiz, bütün sefer hey'eti yedik ve doyduk. İki kabın içinde bir mikdâr yemek de arttı. Onu da deveye yükledik. (Râvî hâdîsin ifâde sûretinde cezm etmiyerek) yahut Abdurrahman ibn Ebî Bekr'in dediği söz gibidir demişdir.

١٧٦ - (٢٠٥٧) حدثنا عُبَيْدُاللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ وَحَامِدُ بْنُ عُمَرَ الْبَكْرَاوِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِالْأَعْلَى الْقَيْسِيُّ . كُلُّهُمْ عَنِ الْمُعْتَمِرِ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ مُعَاذٍ) . حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ قَالَ : قَالَ أَبِي : حَدَّثَنَا أَبُو عُثْمَانَ ؛ أَنَّهُ حَدَّثَهُ عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ ؛ أَنَّ أَصْحَابَ الصُّفَّةِ كَانُوا نَاسًا فُقَرَاءَ . وَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ مَرَّةً « مَنْ كَانَ عِنْدَهُ طَعَامُ اثْنَيْنِ ، فَلْيَذْهَبْ بِثَلَاثَةٍ . وَمَنْ كَانَ عِنْدَهُ طَعَامُ أَرْبَعَةٍ ، فَلْيَذْهَبْ بِخَامِسٍ ، بِسَادِسٍ » . أَوْ كَمَا قَالَ . وَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ جَاءَ بِثَلَاثَةٍ . وَانْطَلَقَ نَبِيُّ اللهِ ﷺ بِعَشَرَةٍ . وَأَبُو بَكْرٍ بِثَلَاثَةٍ . قَالَ فَهُوَ وَأَنَا وَأَبِي وَأُمِّي - وَلَا أَدْرِي هَلْ قَالَ : وَامْرَأَتِي وَخَادِمٌ بَيْنَ بَيْتِنَا وَبَيْتِ أَبِي بَكْرٍ - قَالَ وَإِنَّ أَبَا بَكْرٍ تَعَشَّىٰ عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ . ثُمَّ لَبِثَ حَتَّىٰ صُلِّيَتِ الْعِشَاءُ . ثُمَّ رَجَعَ فَلَبِثَ حَتَّىٰ نَعَسَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . فَجَاءَ بَعْدَ مَا مَضَىٰ مِنَ اللَّيْلِ مَا شَاءَ اللهُ . قَالَتْ لَهُ امْرَأَتُهُ : مَا حَبَسَكَ عَنْ أَضْيَافِكَ ، أَوْ قَالَتْ ضَيْفِكَ ؟ قَالَ : أَوَمَا عَشَّيْتِهِمْ ؟ قَالَتْ : أَبَوْا حَتَّىٰ تَجِيءَ . قَدْ عَرَضُوا عَلَيْهِمْ فَغَلَبُوهُمْ . قَالَ فَذَهَبْتُ أَنَا فَاخْتَبَأْتُ . وَقَالَ : يَا غُنْثَرُ ! فَجَدَّعَ وَسَبَّ . وَقَالَ : كُلُوا . لَا هَنِيئًا . وَقَالَ : وَاللهِ ! لَا أَطْعَمُهُ أَبَدًا . قَالَ فَايْمُ اللهِ ! مَا كُنَّا نَأْخُذُ مِنْ لُقْمَةٍ إِلَّا رَبَا مِنْ أَسْفَلِهَا أَكْثَرَ مِنْهَا . قَالَ حَتَّىٰ شَبِعْنَا وَصَارَتْ أَكْثَرَ مِمَّا كَانَتْ قَبْلَ ذَٰلِكَ . فَنَظَرَ إِلَيْهَا أَبُو بَكْرٍ فَإِذَا هِيَ كَمَا هِيَ أَوْ أَكْثَرُ . قَالَ لِامْرَأَتِهِ : يَا أُخْتَ بَنِي فِرَاسٍ ! مَا هَٰذَا ؟ قَالَتْ : لَا . وَقُرَّةِ عَيْنِي ! لَهِيَ الْآنَ أَكْثَرُ مِنْهَا قَبْلَ ذَٰلِكَ بِثَلَاثِ مِرَارٍ . قَالَ فَأَكَلَ مِنْهَا أَبُو بَكْرٍ وَقَالَ : إِنَّمَا كَانَ ذَٰلِكَ مِنَ الشَّيْطَانِ . يَعْنِي يَمِينَهُ . ثُمَّ أَكَلَ مِنْهَا لُقْمَةً . ثُمَّ حَمَلَهَا إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ فَأَصْبَحَتْ عِنْدَهُ . قَالَ وَكَانَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمٍ عَقْدٌ فَمَضَى الْأَجَلُ . فَعَرَّفْنَا اثْنَا عَشَرَ رَجُلًا . مَعَ كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ أُنَاسٌ . اللهُ أَعْلَمُ كَمْ مَعَ كُلِّ رَجُلٍ . إِلَّا أَنَّهُ بَعَثَ مَعَهُمْ فَأَكَلُوا مِنْهَا أَجْمَعُونَ . أَوْ كَمَا قَالَ .

176 — (2057) .... : Abdurrahman ibn Ebî Bekr (R) şöyle tahdîs etti : Suffa ashâbı bir takım fakîr insanlardı [58]. Bir defa Rasûlullah (S) iki kişilik yiyeceği olan (onlardan) bir üçüncüsünü; dört kişilik yiyeceği olan bir beşincisini; yahut da altıncısını alıb birlikte götürsün» buyur-

---

58. *Suffa*, Peygamber'in mescidinin geri tarafında, yeri yurdu, ehl iyâlı olmayan kimselerin barınağı olmağa tahsîs edilmiş üstü örtülü bir yer idi. Orada barınan fakîr sahâbîlere *Ehlu Suffa* ve *Ashâbu Suffa* denirdi. Bunların adedi —içlerinden evlenen, vefat eden yahut sefer edenlerin adedine göre— kâh artar, kâh eksilirdi. Bir aralık yetmişi bulmuşlardı. Hâfız Ebû Nuaym İsfehânî, *Hılyetu'l-Evliyâ*'sında suffada oturmuş olanların isimlerinden yüzden fazlasını saymışdır.

du[59]. Yahut da buna benzer bir söz söyledi. Ebû Bekr bunlardan üçünü eve getirdi. Allah'ın Peygamberi de on tânesini birlikde alıp evine götürdü. Bizim ev halkı, ben, babam ve annemden ibâretdi. — (Râvî Ebû Usmân Nehdî) : Bir de benim zevcemden ve bizim ev ile Ebû Bekr'in evinde müştereken hizmet eden hizmetçiden dedi mi, demedi mi? bilmiyorum diyor — Yine Abdurrahman der ki : Ebû Bekr, Peygamber'in evinde (musâfirlerinden ayrı olarak) akşam yemeğini yedi. Yatsu namazı kılınıncaya kadar orada kaldı. Sonra (musâfirleri ile birlikde) kendi evine döndü ve musâfirlerin ağırlanmasını âilesine emredib Rasûlullah uyuklayıncaya kadar yanında eğlendi. (Sonra yine Peygamber'in evine dönüb onun yanında kaldıkdan sonra kendi evine döndü). Geldiğinde gece hayli ilerlemişdi[60]. Karısı ona : Sana musâfirlerinin yanında bulunmakdan alıkoyan nedir? diye sordu. O da : Ay, hâlâ onlara yemek vermedin mi? diye çıkışdı. Kadın : Sen gelmedikce yemek yemiyeceklerini söylediler. Bizimkiler onlara yemek çıkardılar, fakat onlar ısrarlarında galebe edib kabul etmediler dedi.

Abdurrahman ibn Ebî Bekr der ki : Ben savuşub saklandım. Babam bana : Be hey câhil insan! diye hitâb etti, sövüb saydı. Sonra hiddetle : İçinize sinmez olsun, yeyiniz! Vallâhi ben bu yemekden ebeden yemiyeceğim dedi[61].

Abdurrahman ibn Ebî Bekr der ki : Allâh'a yemîn ederim, biz yerken hiçbir lukmaya el uzatmadık ki altından yemek daha ziyâde çoğalmış olmasın. Nihâyet doyduk. Yemek de yenmezden evvelki mikdârından daha ziyâde olarak duruyordu. Ebû Bekr yemeğe bakdı, bir de gördü ki

---

59. O sıralarda bütün sahâbîler, maîşet darlığı çektikleri için üç nufuslu eve yalnız bir; dört nufuslu olana yine bir, ya iki fakîr ayrılmıştır ki bu takdîrde nufus başına isâbet eden yiyeceğin yalnız üçde biri, dörtde biri, yahut beşde biri îsâr edilmiş bulunuyordu. Sahâbîleri daha fazla fakîr doyurmakla mükellef tutmak fakîrlerle beraber âile halkının da aç kalmasını gerektirebilir. Bundan kıtlık zamanlarında yoksul olanları varlıklı olanların evlerinde beslemenin cevâzı hükmü çıkıyor ki, zarûretler de zenginlerin fakîrlere bakıb aç bırakmamasının farz olduğu anlaşılıyor.

60. Şârih Kastallânî, kavs içindeki mahfûzları takdîr ediyor. Bu rivâyete göre Ebû Bekr'in, Peygamber'in evinde yemek yediği haber verildikden sonra yatsuyu müteâkıben musâfirlerini alıb, kendi evine dönmüş ve o vakte kadar Rasûlullah henüz yemek yememiş olduğundan, yemek yiyecek kadar bekleyib tekrar görüşmek üzere yanına gitmiş ve ondan sonra evine yatmağa gelmiş oluyor. «Sümme rekea» rivâyetine göre ise iş daha açık anlaşılıyor. Bu rivâyete göre Ebû Bekr, Peygamber'in yanında yemek yemiş, sonra yatsu sünnetini de kılmış, sonra Rasûlullah'ın uykusu gelinceğe kadar durmuş da ondan sonra gece geç vakıt kendi evine dönmüş oluyor.

61. «Kulû lâ henîen = sinmez olsun, yiyiniz!» sözü, musâfirlerine mi, yoksa kendi âilesine mi hitâb olduğu sarîh olarak anlaşılamıyor. Herhalde öfkesine delâlet eder. Eğer musâfirlerine ise onları tehdîd için olmak gerektir. Zira yemeğe müsâade olunduğunu bildikleri halde ev sâhibine behemehal bizimle beraber yiyeceksin diye bu kadar tahakküme hakları yokdu. Bununla beraber musâfirler de bir dereceye kadar ma'zûr idiler. Çünkü onlar da Ebû Bekr ile bir sofrada yemek yemekle teberrük etmek istiyorlardı. Bu ma'nâya göre de buradaki «lâ henîen», yemekte tad, tuz bırakmadınız demek oluyor.

olduğu gibi duruyor, belki de artmış. Karısına : Bu ne? ey Firâs oğullarının kızı! dedi[62]. O da : Gözümün nûruna yemîn ederim ki şimdi evvelkinden üç kat ziyâdedir dedi[63]. Bunun üzerine Ebû Bekr o yemekden yedi ve yapdığı yemîni kasdederek : O olan şey şeytandan indi dedi. O yemekden bir lukma yedikden sonra onu Rasûlullah'a gönderdi. Yemek orada sabaha kadar durdu. Bizimle bir kavm arasında bir ahd vardı. Müddet son bulmuş (olduğu için Medîne'ye gelmişler) du. İçlerinden **arîf** olarak[64] on iki kişi ayırdık. Bunların her birinin maiyyetinde bir gurub insan vardı. Her biri ile beraber kaç kişi olduğunu ancak Allah bilir. İşte Peygamber bu yemeği onlara gönderdi. Onların hepsi o yemekden yediler (de öyle ağırlandılar). — Râvî rivâyetini bitirdikden sonra — yahut bu sözlere benzer sözlerle rivâyet etmişdir der.

١٧٧ – (...) حَدَّثَنِى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا سَالِمُ بْنُ نُوحٍ الْعَطَّارُ عَنِ الْجُرَيْرِىِّ، عَنْ أَبِى عُثْمَانَ،
عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ أَبِى بَكْرٍ. قَالَ: نَزَلَ عَلَيْنَا أَضْيَافٌ لَنَا. قَالَ وَكَانَ أَبِى يَتَحَدَّثُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ
مِنَ اللَّيْلِ. قَالَ فَانْطَلَقَ وَقَالَ: يَا عَبْدَ الرَّحْمٰنِ! افْرُغْ مِنْ أَضْيَافِكَ. قَالَ فَلَمَّا أَمْسَيْتُ جِئْنَا بِقِرَاهُمْ.
قَالَ فَأَبَوْا. فَقَالُوا: حَتَّى يَجِىءَ أَبُو مَنْزِلِنَا فَيَطْعَمَ مَعَنَا. قَالَ فَقُلْتُ لَهُمْ: إِنَّهُ رَجُلٌ حَدِيدٌ. وَإِنَّكُمْ
إِنْ لَمْ تَفْعَلُوا خِفْتُ أَنْ يُصِيبَنِى مِنْهُ أَذًى. قَالَ فَأَبَوْا. فَلَمَّا جَاءَ لَمْ يَبْدَأْ بِشَىْءٍ أَوَّلَ مِنْهُمْ. فَقَالَ: أَفَرَغْتُمْ
مِنْ أَضْيَافِكُمْ؟ قَالَ قَالُوا: لَا. وَاللهِ! مَا فَرَغْنَا. قَالَ: أَلَمْ آمُرْ عَبْدَ الرَّحْمٰنِ؟ قَالَ وَتَنَحَّيْتُ عَنْهُ. فَقَالَ:
يَا عَبْدَ الرَّحْمٰنِ! قَالَ فَتَنَحَّيْتُ. قَالَ فَقَالَ: يَا غُنْثَرُ! أَقْسَمْتُ عَلَيْكَ إِنْ كُنْتَ تَسْمَعُ صَوْتِى إِلَّا جِئْتَ.

62. Ebû Bekr'in karısı Ummu Rûmân, Firâse oğullarına mensûb olduğu için kendisine böyle hitâb etmiştir. Metinde «yâ uhte Benî Firâsin = Ey Firâs oğullarının kız kardeşi!» denilmiş olub «yâ Firâsiyyetu!» yerindedir. Bunun Türkcede karşılığı tercemede olduğu gibi «ey Firâs oğullarının kızı!» olmak lazım gelir. Çünkü «yâ aha'l-Arab!» gibi nidâlar yerinde «Arab oğlu» denir.

63. Bu yemekde görülen bereket, evliyâ kerâmetlerine kail olan sünnet ehli mezhebini te'yîd edicidir. Bu bereket, Peygamber'in mu'cizesinin eseri olarak Ebû Bekr'in eliyle zâhir olmuş büyük bir kerâmetdir (Ahmed Naîm).

64. el-Arîf, bilginç ta'bîr olunan bilgili kimseye denir. Ve kendi kavmının ricâl, ahvâl ve ef'allerini bilmeğe ta'yîn ve tahsîs edilen kimseye denir. Cem'i *urafâ* gelir... ve bir kavmin reîsine, reîsliği ile bilindiği için; bir kavle göre de kavmin nakîbine denir ki pâyesi reîsden aşağı olur. Kavmin işlerini ve maslahatlarına o bakar. Gereken büyük ve muhim işlerde reîse mürâacaat eder. Kavmin söz sâhibi ve kethudâsı olacakdır (*Kamûs Ter*).

قَالَ فَجِئْتُ فَقُلْتُ : وَاللهِ ! مَالِي ذَنْبٌ . هَؤُلَاءِ أَضْيَافُكَ فَسَلْهُمْ . قَدْ أَتَيْتُهُمْ بِقِرَاهُمْ فَأَبَوْا أَنْ يَطْعَمُوا
حَتَّى تَجِيءَ . قَالَ فَقَالَ : مَالَكُمْ ! أَلَا تَقْبَلُوا عَنَّا قِرَاكُمْ ! قَالَ فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ : فَوَاللهِ ! لَا أَطْعَمُهُ اللَّيْلَةَ .
قَالَ فَقَالُوا : فَوَاللهِ ! لَا نَطْعَمُهُ حَتَّى تَطْعَمَهُ . قَالَ : فَمَا رَأَيْتُ كَالشَّرِّ كَاللَّيْلَةِ قَطُّ . وَيْلَكُمْ ! مَالَكُمْ
أَنْ لَا تَقْبَلُوا عَنَّا قِرَاكُمْ ؟ قَالَ ثُمَّ قَالَ : أَمَّا الْأُولَى فَمِنَ الشَّيْطَانِ . هَلُمُّوا قِرَاكُمْ . قَالَ فَجِيءَ بِالطَّعَامِ
فَسَمَّى فَأَكَلَ وَأَكَلُوا . قَالَ : فَلَمَّا أَصْبَحَ غَدَا عَلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! بَرُّوا وَحَنِثْتُ .
قَالَ فَأَخْبَرَهُ فَقَالَ « بَلْ أَنْتَ أَبَرُّهُمْ وَأَخْيَرُهُمْ » .
قَالَ وَلَمْ تَبْلُغْنِي كَفَّارَةٌ .

177 — ( ) .... : Abdurrahman ibn Ebî Bekr (R) der ki : Bize musâfirler geldi. Babam da geceleri Rasûlullah'ın yanına gidib konuşurdu. Oraya gitti. Giderken de : Abdurrahman! Ben gelinceye kadar musâfirlerin hızmetlerinde bulunub yemeklerini vermiş bulunmalısın dedi. Akşam olunca yemeklerini önlerine koyduk. Yemediler. Şu oturduğumuz menzilin babası, sâhibi gelib bizimle beraber yeyinceye kadar bekleriz dediler. Babam sert bir kimsedir. Eğer yemiyecek olursanız korkarım bana fena darılır dedimse de yine yemekden çekindiler. Babam geldiğinde evvelâ onları sordu : Musâfirlerinizin işini gördünüz mü? dedi. Hayır vallâhi o işi göremedik dediler. Ben bu işi yapmasını Abdurrahman'a emretmedim mi? dedi. Ben saklandım. O : Yâ Abderrahman! diye çağırdı. Ben yine saklandım : Behey câhil! Sesimi işitiyorsan Allah aşkına gel! dedi. Yanına gidib : Vallâhi günahım yok. İşte musâfirlerin onlara sor, yemeklerini önlerine koydum. Sen gelinceye kadar yemek istemediler dedim. Bu sefer musâfirlere dönüb : Size ne oluyor ki yemeğinizi yemiyorsunuz? İşte vallâhi ben de bu gece bu yemeği yemiyeceğim dedi. Onlar da : Vallâhi sen yemedikce biz de yemeyiz dediler. Ömrümde bu gece gibi belâya çarpmadım. Yahu ne oluyorsunuz? Yemeğinizi neden yemiyorsunuz? diye öfkelendi. Sonra : Evvelâ ettiğim yemîn şeytandandır. Haydi buyurun yemeğe dedi. Yemek getirildi. Babam BESMELEyi çekti ve yedi, onlar da yediler. Sabah olunca babam Peygamber'in yanına varıb (musâfirlerin yaptıklarını naklettikden sonra) : Yâ Rasûlallah! Onlar yemînlerinde **bârr** oldular. Yani sâdık kaldılar. Ben ise yemînimden döndüm dedi. Peygamber de ona : «Hayır, onların en bârrı ve en hayırlısı sensin» buyurdu.

Hadîsin râvîsi Sâlim : Bu yemînden dolayı keffâret verildiği hakkında ma'lûmatım yokdur dedi [65].

---

65. Bu gibi yerlerde keffâretin vâcib olduğunda ihtilâf yokdur (Nevevî).

(٣٣) باب فضيلة المواساة فى الطعام القليل، وأن طعام الاثنين يكفى الثلاثة، ونحو ذلك

١٧٨ — (٢٠٥٨) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن أبى الزناد، عن الأعرج، عن أبى هريرة؛ أنه قال: قال رسول الله ﷺ «طعام الاثنين كافى الثلاثة. وطعام الثلاثة كافى الأربعة».

(33) AZ OLAN YİYECEKLERDE BİRİBİRİNE YÂR OLMANIN FAZÎLETİ, İKİ KİŞİLİK YEMEĞİN ÜÇ KİŞİYE VE BU TARZDA MUAYYEN KİŞİLİK YEMEĞİN DAHA FAZLA KİŞİLERE YETECEĞİ BÂBI

178 — (2058) ...., : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S): «İki kişinin yemeği üç kişiye yeter, üç kişinin yemeği de dört kişiye yeter» buyurdu.

١٧٩ — (٢٠٥٩) حدثنا إسحٰق بن إبراهيم. أخبرنا روح بن عبادة ح وحدثنى يحيى بن حبيب. حدثنا روح. حدثنا ابن جريج. أخبرنى أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول: سمعت رسول الله ﷺ يقول «طعام الواحد يكفى الاثنين وطعام الاثنين يكفى الأربعة. وطعام الأربعة يكفى الثمانية».

وفى رواية إسحٰق: قال رسول الله ﷺ. لم يذكر: سمعت.

(...) حدثنا ابن نمير. حدثنا أبى. حدثنا سفيان. ح وحدثنى محمد بن المثنى. حدثنا عبد الرحمٰن عن سفيان، عن أبى الزبير، عن جابر، عن النبى ﷺ. بمثل حديث ابن جريج.

179 — (2059) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillah (R) dan şöyle derken işitmişdir : Ben Rasûlullah (S) dan şöyle derken işittim şöyle buyuruyordu : «Bir kişinin yemeği iki kişiye yetişir, iki kişinin yemeği de dört kişiye yetişir, dört kişinin yemeği ise sekiz kişiye yetişir» [66].

Râvîler'den Ishâk'ın rivâyetinde : Rasûlullah buyurdu dedi de; «ben işittim» fıkrasını zikretmedi.

( ) .... : Buradaki râvî Abdurrahman da Sufyân'dan, o da Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir'den, o da Peygamber'den (179 rakamlı) İbn Cureyc hadîsi gibi rivâyet etmişdir.

---

66. Şüphe yok ki bu hadisler ile kifâyet derecede doymağa kanâat edilerek ac fakîrlere yardım olunması gibi ictimâî ve ulvî bir gâye kasdolunmuşdur.

١٨٠ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب وإسحاق بن إبراهيم (قال أبو بكر وأبو كريب: حدثنا. وقال الآخران: أخبرنا) أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي سفيان، عن جابر، قال: قال رسول الله ﷺ «طعام الواحد يكفي الاثنين. وطعام الاثنين يكفي الأربعة».

180 — ( ) .... : Câbir (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Bir kişinin yemeği iki kişiye yetişir, iki kişinin yemeği de dört kişiye yetişir» buyurdu.

١٨١ – (...) حدثنا قتيبة بن سعيد وعثمان بن أبي شيبة قالا: حدثنا جرير عن الأعمش، عن أبي سفيان، عن جابر، عن النبي ﷺ. قال «طعام الرجل يكفي رجلين. وطعام رجلين يكفي أربعة. وطعام أربعة يكفي ثمانية».

181 — ( ) .... : Burada Cerîr, A'meş'den, o da Ebû Sufyân'dan, o da Câbir'den rivâyet etti ki Peygamber (S) : «Bir insanın yemeği iki insana yetişir, iki insanın yemeği de dört insana yetişir. Dört insanın yemeği ise sekiz insana kifâyet eder» buyurdu.

(٣٤) باب المؤمن يأكل في معى واحد، والكافر يأكل في سبعة أمعاء

١٨٢ – (٢٠٦٠) حدثنا زهير بن حرب ومحمد بن المثنى وعبيد الله بن سعيد قالوا: أخبرنا يحيى (وهو القطان) عن عبيد الله. أخبرني نافع عن ابن عمر، عن النبي ﷺ. قال «الكافر يأكل في سبعة أمعاء. والمؤمن يأكل في معى واحد».

(...) وحدثنا محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا أبي. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو أسامة وابن نمير. قالا: حدثنا عبيد الله. ح وحدثني محمد بن رافع وعبد بن حميد عن عبد الرزاق. قال: أخبرنا معمر عن أيوب. كلاهما عن نافع، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ. بمثله.

(34) «MU'MİN BİR BAĞIRSAĞI DOLDURMAK İÇİN YER, KÂFİR İSE YEDİ BAĞIRSAĞI DOLDURMAK İÇİN YER» HADÎSİ BÂBI

182 — (2060) .... : Nâfi', İbn Umer (R) den haber verdi ki Peygamber (S) : «Kâfir yedi bağırsağı doldurmak için yer, mu'min ise bir bağırsağı doldurmak için yer» buyurmuşdur.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den yukarıki hadîs gibi rivâyet ettiler.

١٨٣ – (...) وحدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ خَلَّادٍ الْبَاهِلِيُّ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ وَاقِدِ ابْنِ مُحَمَّدِ بْنِ زَيْدٍ؛ أَنَّهُ سَمِعَ نَافِعًا قَالَ: رَأَى ابْنُ عُمَرَ مِسْكِينًا. فَجَعَلَ يَضَعُ بَيْنَ يَدَيْهِ، وَيَضَعُ بَيْنَ يَدَيْهِ. قَالَ: فَجَعَلَ يَأْكُلُ أَكْلًا كَثِيرًا. قَالَ فَقَالَ: لَا يُدْخَلَنَّ هَـٰذَا عَلَيَّ. فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ الْكَافِرَ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ».

183 — ( ) .... : Şu'be, Vâkıd ibn Muhammed ibn Zeyd'den tahdîs etti ki o, Nâfi'den şöyle dediğini işitmişdir : İbn Umer (R) bir fakîr gördü. Akabinde o fakîrin önüne koymağa yine onun önüne koymağa başladı. O fakîr de pek çok yemeğe başladı. Bunun üzerine İbn Umer : Bu fakîr bir daha benim yanıma konulmasın. Çünkü ben Rasûlullah (S) dan işittim o : «Kâfir yedi bağırsağını doldurmak (yani karnını şişirmek) için yer» buyuruyordu dedi [67].

١٨٤ – (٢٠٦١) حدّثني مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ عَنْ سُفْيَانَ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ وَابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ «الْمُؤْمِنُ يَأْكُلُ فِي مِعًى وَاحِدٍ. وَالْكَافِرُ يَأْكُلُ فِي سَبْعَةِ أَمْعَاءٍ».

(...) وحدّثنا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِمِثْلِهِ. وَلَمْ يَذْكُرِ: ابْنَ عُمَرَ.

184 — (2061) .... : Câbir'den ve İbn Umer'den (şöyle demişlerdir) : Rasûlullah (S) : «Mu'min bir tek bağırsağı doldurmak için yer, kâfir ise yedi bağırsağı doldurmak için yer» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Câbir'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki hadîs gibi rvâyet etmiş fakat İbn Umer'i zikretmemişdir.

---

67. Bu hadîslerin tefsîrinde ayrı ayrı görüşler ileri sürülmüşdür : Bu görüşler içinde bir bakıma en isâbetlisi, mu'minin ihtirâsdan ferâgati, kâfirin ve munâfıkın da doymak bilmeyen hırsı için bir mesel ve en belîğ bir örnek olarak îrâd edilmiş olmaları görüşüdür. Hadîsler ile bir ihtirâs ve feragat meseli kasdeden âlimler, hadîslerdeki yiyecekle hakîkî ma'nâ kasdetmemişlerdir. Çünkü nice mu'minler vardır ki kâfirlerden çok yerler. Nice kâfir de vardır ki sıhhatına riâyet ederek perhîzkarlıkla mu'minlerden az yer. Bu sebepden hadîsleri hakîkat ma'nâsına hamletmek muşkil görülmüşdür.

١٨٥ – (٢٠٦٢) حدثنا أبو كريب، محمد بن العلاء. حدثنا أبو أسامة. حدثنا بريد عن جده، عن أبي موسى، عن النبي ﷺ. قال «المؤمن يأكل في معى واحد. والكافر يأكل في سبعة أمعاء».

(...) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا عبد العزيز (يعني ابن محمد) عن العلاء، عن أبيه، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. بمثل حديثهم.

185 — (2062) .... : Bureyd, dedesi Ebû Mûsâ'dan tahdîs etti ki, Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur: «Mu'min bir tek bağırsağı doldurmak için yer. Kâfir ise yedi bağırsağı doldurmak için yer».

( ) .... : Buradaki râvîler de Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıkilerin hadîsi gibi tahdîs ettiler.

١٨٦ – (٢٠٦٣) وحدثني محمد بن رافع. حدثنا إسحق بن عيسى. أخبرنا مالك عن سهيل ابن أبي صالح، عن أبيه، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ ضافه ضيف، وهو كافر، فأمر له رسول الله ﷺ بشاة فحلبت. فشرب حلابها. ثم أخرى فشربه. ثم أخرى فشربه. حتى شرب حلاب سبع شياه. ثم إنه أصبح فأسلم. فأمر له رسول الله ﷺ بشاة فشرب حلابها. ثم أمر بأخرى فلم يستتمها. فقال رسول الله ﷺ «المؤمن يشرب في معى واحد. والكافر يشرب في سبعة أمعاء».

186 — (2063) .... : Bize Mâlik, Suheyl ibn Ebî Sâlih'den, o da babasından, o da Ebû Hureyre (R) den haber verdi ki kâfir halde bulunan bir musâfir Rasûlullah'a konuk oldu. Rasûlullah (S) da onun için bir koyunun sağılmasını emretti. Koyunun sütü sağıldı. Müteâkıben o konuk sağılan koyunun sütünü içti. Sonra bir diğeri daha sağıldı, onu da içti. Sonra bir diğerini daha, onu da içti. Nihâyet böylece yedi koyunun sütünü içti. Sonra o zât sabaha erişince musliman oldu. Bu sefer Rasûlullah onun için bir koyun sağılmasını emretti. Müteakiben musâfir o koyunun sütünü içti. Sonra bir diğer koyunun sağılmasını emir buyurdu. Fakat bu sefer musâfir onun sütünü tamâmıyle içemedi. Bunun üzerine Rasûlullah (S): «Mu'min bir bağırsağı doldurmak için içer. Kâfir ise yedi bağırsağı doldurmak için içer» buyurdu.

(٣٥) باب لا يعيب الطعام

١٨٧ – (٢٠٦٤) حدثنا يحيى بن يحيى وزهير بن حرب وإسحق بن إبراهيم (قال زهير: حدثنا. وقال الآخران: أخبرنا) جرير عن الأعمش، عن أبي حازم، عن أبي هريرة. قال: ما عاب رسول الله ﷺ طعاما قط. كان إذا اشتهى شيئا أكله، وإن كرهه تركه.

(...) وحدثنا أحمد بن يونس. حدثنا زهير. حدثنا سليمان الأعمش، بهذا الإسناد، مثله.

(...) وحدثنا عبد بن حميد. أخبرنا عبد الرزاق وعبد الملك بن عمرو وعمر بن سعد، أبو داود الحفري. كلهم عن سفيان، عن الأعمش، بهذا الإسناد، نحوه.

(35) YEMEK AYIBLANMAZ BÂBI

187 — (2064) .... : Ebû Hureyre (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) hiçbir zaman hiç bir yemeği beğenmemezlik etmedi. Bir şey yemeğe iştihâsı olduğu zaman onu yer, yemek istemediği zaman ise bırakırdı [68].

( ) .... : Buradaki râvî Suleyman el-A'meş de bu isnâd ile yukarıki hadîs gibi tahdîs etmişdir.

( ) .... : Buradaki râvîlerin hepsi Sufyân'dan, o da A'meş'den bu isnâd ile yukarıki hadîs tarzında rivâyet etmişlerdir.

---

68. Bu hadîslerde ictimâi âdâbdan muhim bir husûsa temas edilmişdir ki yemek ayıblanmamasıdır. Peygamber'in yemek ayıblamaması, kusur bulmaması, halâl olan yiyeceklere âiddir. Harâm olanlar ise hem kötülenmiş, hem de yenilmesi nehy edilmişdir.

Bir yiyeceği — Allah'ın yaratma eseri olduğu için — yaradılışı cihetiyle kötülemek câiz değildir. Çünkü bu Allah'ın fiilini kötülemeğe varır. İnsanların san'atı eseri olmak itibârıyle kusur bulmak mekrûh olmamakla beraber musâfir tarafından ayıblanması edebe aykırıdır. Yani bu yemek tuzludur, tuzsuzdur, ekşidir, katıdır, olmamıştır, pişmemişdir gibi bir takım kusurlar bulmamak ve ayıblamamak yemek âdâbındandır. Hulâsa herhangi bir yiyeceği ayıblamak, onun hılkatini ayıblamağa varırsa bu nankörlükdür. O yiyeceğin pişirilmesi, terkîbi veya diğer husûsları ile ilgili tenkîdler olursa bu daha ehven olmakla beraber yine doğru değildir.

Her türlü beşerî faâliyetlerde olduğu gibi en medenî yemek âdâbını da Peygamber'den öğrenmeli ve ancak onu en yüksek örnek kabûl etmelidir.

١٨٨ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب ومحمد بن المثنى وعمرو الناقد (واللفظ لأبي كريب) قالوا: أخبرنا أبو معاوية. حدثنا الأعمش عن أبي يحيى، مولى آل جعدة، عن أبي هريرة. قال: ما رأيت رسول الله ﷺ عاب طعاما قط. كان إذا اشتهاه أكله، وإن لم يشتهه سكت.

وحدثناه أبو كريب ومحمد بن المثنى. قالا: حدثنا أبو معاوية عن الأعمش، عن أبي حازم، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. بمثله.

188 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) : Ben hiç bir zaman Rasûlullah (S) ın bir yemek ayıbladığını görmedim. Yemeğe iştahası olduğunda yer, iştihâsı olmazsa sükût ederdi.

... Buradaki râvîler de yine A'meş'den, o da Ebû Hâzım'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den bu hadîsi rivâyet ettiler.

بسم الله الرحمن الرحيم

٣٧ - كتاب اللباس والزينة

(١) باب تحريم استعمال أواني الذهب والفضة في الشرب وغيره، على الرجال والنساء

١ - (٢٠٦٥) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن نافع، عن زيد بن عبد الله، عن عبد الله بن عبد الرحمن بن أبي بكر الصديق، عن أم سلمة، زوج النبي ﷺ؛ أن رسول الله ﷺ قال «الذي يشرب في آنية الفضة، إنما يجرجر في بطنه نار جهنم».

(...) وحدثناه قتيبة ومحمد بن رمح عن الليث بن سعد. ح وحدثنيه علي بن حجر السعدي. حدثنا إسماعيل (يعني ابن علية) عن أيوب. ح وحدثنا ابن نمير حدثنا محمد بن بشر. ح وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا يحيى بن سعيد. ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة والوليد بن شجاع. قالا: حدثنا علي بن مسهر عن عبيد الله. ح وحدثنا محمد بن أبي بكر المقدمي. حدثنا الفضيل بن سليمان. حدثنا موسى بن عقبة. ح وحدثنا شيبان بن فروخ. حدثنا جرير (يعني ابن حازم) عن عبد الرحمن السراج كل هؤلاء عن نافع. بمثل حديث مالك بن أنس. بإسناده عن نافع. وزاد في حديث علي ابن مسهر عن عبيد الله «أن الذي يأكل أو يشرب في آنية الفضة والذهب» وليس في حديث أحد منهم ذكر الأكل والذهب. إلا في حديث ابن مسهر.

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

37—KİTÂBU'L-LİBÂS VE'Z-ZİYNET[1]

(Giyim ve ziynet kitâbı)

(1) YEMEDE, İÇMEDE VE DİĞER İŞLERDE ALTUN VE GÜMÜŞ KABLAR KULLANMANIN ERKEKLERE VE KADINLARA HARÂM KILINMASI BÂBI

1 — (2065) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki: Ben Mâ-

1. *«Ey Âdem oğulları! Size* (şeytanın açmak istediği) *çirkin yerlerinizi örtecek bir libâs, bir de giyib süsleneceğiniz bir libâs indirdik. Takvâ libâsı ise o daha hayırlıdır. Bu* (libâsların indirilmesi) *Allah'ın âyetlerindendir tâ ki iyice düşünsünler. Ey Âdem oğulları! Şeytan ana ve babanızı, çirkin yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak nasıl cennetden çıkardıysa sakın size de bir fitne yapmasın. Çünkü o da kabîlesinden olanlar*

lik'in huzûrunda okudum. O da Nâfi'den, o da Zeyd ibn Abdillah'dan, o da Ebû Bekr Sıddıyk'ın oğlu Abdurrahman oğlu Abdullah'dan, o da Peygamber'in zevcesi Ummu Seleme (R) den: Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur: «Hani şu gümüş kapdan bir şey içen kişi yok mu, işte o kişi muhakkak karnına cehennem ateşini içerek gönderir».

( ) .... : Buradaki yedi tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, yukarıki Mâlik ibn Enes hadîsi gibi ve onun Nâfi'den gelen isnâdı ile rivâyet etmişlerdir. Bu râvîlerden Ali ibn Muzhir'ın, Ubeydullah'dan gelen hadîsinde: «Gümüş ve altun kabda yiyen yahut içen kimse» fıkrası ziyâdedir. Diğer râvîlerden hiçbirinin hadîsinde yemek ve altunun zikri yokdur. Bunlar yalnız İbnu Muzhir'in hadîsinde vardır.

٢ – (...) وحدثني زَيْدُ بْنُ يَزِيدَ، أَبُو مَعْنٍ الرَّقَاشِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ عُثْمَانَ (يَعْنِي ابْنَ مُرَّةَ). حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ عَنْ خَالَتِهِ أُمِّ سَلَمَةَ. قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «مَنْ شَرِبَ فِي إِنَاءٍ مِنْ ذَهَبٍ أَوْ فِضَّةٍ، فَإِنَّمَا يُجَرْجِرُ فِي بَطْنِهِ نَارًا مِنْ جَهَنَّمَ».

2 — ( ) .... : Abdurrahman oğlu Abdullah teyzesi Ummu Seleme'den tahdîs etti. Ummu Seleme (R) dedi ki, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Her kim altundan yahut gümüşden yapılmış bir kabdan içerse o kişi karnına ancak cehennemden bir ateş parçasını içerek gönderir».

(٢) باب تحريم استعمال إناء الذهب والفضة على الرجال والنساء، وخاتم الذهب والحرير على الرجل، وإباحته للنساء. وإباحة العلم ونحوه للرجل، مالم يزد على أربع أصابع

٣ – (٢٠٦٦) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ. أَخْبَرَنَا أَبُو خَيْثَمَةَ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ. ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ يُونُسَ. حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ. حَدَّثَنَا أَشْعَثُ. حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ سُوَيْدِ بْنِ مُقَرِّنٍ. قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ فَسَمِعْتُهُ يَقُولُ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللهِ ﷺ بِسَبْعٍ. وَنَهَانَا عَنْ سَبْعٍ. أَمَرَنَا بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ، وَاتِّبَاعِ الْجَنَازَةِ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ، وَإِبْرَارِ الْقَسَمِ، أَوِ الْمُقْسِمِ، وَنَصْرِ الْمَظْلُومِ، وَإِجَابَةِ الدَّاعِي، وَإِفْشَاءِ السَّلَامِ. وَنَهَانَا عَنْ خَوَاتِيمَ، أَوْ عَنْ تَخَتُّمٍ بِالذَّهَبِ، وَعَنْ شُرْبٍ بِالْفِضَّةِ، وَعَنِ الْمَيَاثِرِ، وَعَنِ الْقَسِّيِّ، وَعَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ وَالْإِسْتَبْرَقِ وَالدِّيبَاجِ

da sizi, sizin kendilerini göremiyeceğiniz yerlerden muhakkak görürler. Biz şeytanları iymân etmiyeceklerin velîleri yapdık» (el-A'râf: 26-27).

«Ey Âdem oğulları! Her mescid huzûrunda ziynetlerinizi alın. Yiyin, için, isrâf etmeyin. Çünkü o (Allah) *isrâf edenleri sevmez. De ki: Allah'ın kulları için çıkardığı ziyneti, temiz ve hoş rızıkları kim harâm etmiş? De ki: Onlar, dünyâ hayatında iymân*

(...) حدثنا أَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ. حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ سُلَيْمٍ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ، مِثْلَهُ. إِلَّا قَوْلَهُ: وَإِبْرَارِ الْقَسَمِ أَوِ الْمُقْسِمِ. فَإِنَّهُ لَمْ يَذْكُرْ هَٰذَا الْحَرْفَ فِي الْحَدِيثِ. وَجَعَلَ مَكَانَهُ: وَإِنْشَادِ الضَّالِّ.

(...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ. ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ. كِلَاهُمَا عَنِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ، بِهَٰذَا الإِسْنَادِ، مِثْلَ حَدِيثِ زُهَيْرٍ. وَقَالَ: إِبْرَارِ الْقَسَمِ. مِنْ غَيْرِ شَكٍّ. وَزَادَ فِي الْحَدِيثِ: وَعَنِ الشُّرْبِ فِي الْفِضَّةِ. فَإِنَّهُ مَنْ شَرِبَ فِيهَا فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَشْرَبْ فِي الآخِرَةِ.

(...) وحدثناه أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ. أَخْبَرَنَا أَبُو إِسْحَاقَ الشَّيْبَانِيُّ وَلَيْثُ بْنُ أَبِي سُلَيْمٍ، عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ. بِإِسْنَادِهِمْ. وَلَمْ يَذْكُرْ زِيَادَةَ جَرِيرٍ وَابْنِ مُسْهِرٍ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. ح وَحَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا أَبُو عَامِرٍ الْعَقَدِيُّ. ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ بِشْرٍ. حَدَّثَنِي بَهْزٌ. قَالُوا جَمِيعًا: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ سُلَيْمٍ بِإِسْنَادِهِمْ، وَمَعْنَى حَدِيثِهِمْ، إِلَّا قَوْلَهُ: وَإِفْشَاءِ السَّلَامِ. فَإِنَّهُ قَالَ بَدَلَهَا: وَرَدِّ السَّلَامِ. وَقَالَ: نَهَانَا عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ أَوْ حَلْقَةِ الذَّهَبِ.

(...) وحدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ وَعَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَشْعَثَ بْنِ أَبِي الشَّعْثَاءِ. بِإِسْنَادِهِمْ. وَقَالَ: وَإِفْشَاءِ السَّلَامِ وَخَاتَمِ الذَّهَبِ. مِنْ غَيْرِ شَكٍّ.

(2) ALTUN VE GÜMÜŞ KAB KULLANMANIN ERKEKLERE VE KADINLARA HARÂM KILINMASI; ALTUN YÜZÜK İLE İPEĞİN YALNIZ ERKEĞE HARÂM OLUB KADINLARA MUBÂH KILINMASI; DÖRT PARMAK ÜZERİNE ZİYÂDE OLMADIĞI SÜRECE NİŞÂN VE BENZERİ ŞEYLERİN ERKEĞE MÜBÂH KILINMASI BÂBI

---

3 — (2066) .... : Muâviyetu'bnu Suveyd ibn Mukarrın tahdîs edib dedi ki : Berâ' ibn Âzib'in yanına girdim ve onu şöyle derken işit-

---

edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız onlara mahsûsdur. İşte biz âyetleri, bilirler için böylece tafsîl ederiz» (el-A'râf : 31-32).

Bu emirler ve tavsiyelerden dolayı avret yerini örtmek insana her zaman farz olduğu gibi bilhassa namazda ve tavafta da farzdır.

tim : Rasûlullah (S) bize yedi şeyi işlememizi emretti. Yedi şeyden de bizleri nehy etti. Rasûlullah bize hastayı ziyâret etmeği, cenâze arkasından gitmeği, aksırana duâ etmeği, yemîni yahut yemîn edenin yemînini kabûl etmeği, zulme uğrayana yardım etmeği, da'vet edene icâbet etmeği, selâmı çok söyleyib yaymayı emreyledi. Ve yine Rasûlullah bizleri yüzüklerden, yahut altun yüzük takınmakdan, gümüş kabdan içmekden, eğer ve semerlerin üstüne, binicinin altına ipekden yapılmış fânir altlıklar koymakdan kassıyy (yahut kıssıy) harîr, istebrak, dîbâc denilen ipekli ve lüks kumaşları kullanmakdan nehyetti[2].

( ) .... : Buradaki râvî de Eş'as'dan bu isnâd ile yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmiş, yalnız «yemîni yahut yemîn edenin yemînini tasdîk ve kabûl etmeği» fıkrasını rivâyet etmemişdir. Zira bu râvî hadîsdeki bu cümleyi zikretmemiş, fakat onun yerine : Ğayb olan şeyi ilân etmeği, fıkrasını koymuşdur.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her biri de Şeybânî'den, o da Eş'as ibn Ebi'ş-Şa'sâ'dan bu isnâdla (üç rakamlı) Züheyr hadîsi gibi rivâyet edib şeksiz olarak : Yemîni kabûl etmeği demişdir. Râvî bu hadîsde : Gümüşde içmekden de nehyetti. Çünkü her kim bu dünyâda iken gümüş kabda içerse âhirette içmez fıkrasını ziyâde etmişdir.

( ) .... : Buradaki altı tarîk râvîleri de cemîan : Bize Şu'be, Eş'as ibn Suleym'den tahdîs etti diyerek yukarkilerin isnâdı ve hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir. Buradaki râvî yalnız : Selâmı çok söyleyib yaymak, fıkrasını rivâyet etmeyib bunun yerine : Selâmı karşılamak şeklini söylemişdir. Bir de : Rasûlullah bizleri altun yüzük, yahut altun halka (takınmak) dan nehyetti demişdir.

( ) .... : Buradaki râvîlerin herbiri de : Bize Sufyân, Eş'as ibn Ebi'ş-Şa'sâ'dan tahdîs etti diyerek yukarıkilerin isnâdı ile rivâyet etti. Râvî burada : Selâmı ifşâ etmek ve bir de şeksiz olarak altun yüzük fıkralarını söylemişdir.

---

2. Hadîsdeki nehiylerin ve bu arada altun kab kullanmak hakkındaki nehyin tahrîm için olduğu bir çok müctehidlerce kabûl edilmiştir. Buna göre, buhurdan, misk kutusu, kaşık, tepsi ve buna benzer altun ve gümüş eşyânın kullanılması kadın ve erkek için istisnâsız olarak harâm görülmüşdür. Çünkü nehy mutlakdır, umûmîdir. İmâm Yûsuf gibi ba'zı âlimler de bu nehiylerin kerâhat için olduğuna kail olmuşlardır.

Altun ve gümüş meselesinin muhim bir şu'besi de yüzük kullanılmasıdır. Erkekler için altun yüzük kullanmak harâm kılınmışdır. Delîli de terceme ettiğimiz Berâ' hadîsinde altun, yüzük kullanmanın nehy edildiği sarâhaten bildirilmiş olmasıdır. Kadınlar için istisnâ delîli vardır. Erkekler için de altun yüzük kullanmanın mübâh olduğuna hükmeden fakîhler vardır. Gümüş yüzük kullanmağa gelince, bunun câiz olduğu hakkında sarîh hadîsler vardır.

Harîr, kassıyy, dibâc ve diğer isimlerle adlandırılan, hemen hemen her devirde luks eşyâ sayılan ipek kumaşlar da erkekler için harâm kılınmışdır.

٤ — (٢٠٦٧) حدثنا سَعِيدُ بْنُ عَمْرِو بْنِ سَهْلِ بْنِ إِسْحَاقَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ الْأَشْعَثِ بْنِ قَيْسٍ قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ . سَمِعْتُهُ يَذْكُرُهُ عَنْ أَبِي فَرْوَةَ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُكَيْمٍ قَالَ : كُنَّا مَعَ حُذَيْفَةَ بِالْمَدَائِنِ . فَاسْتَسْقَى حُذَيْفَةُ . فَجَاءَهُ دِهْقَانٌ بِشَرَابٍ فِي إِنَاءٍ مِنْ فِضَّةٍ . فَرَمَاهُ بِهِ . وَقَالَ : إِنِّي أُخْبِرُكُمْ أَنِّي قَدْ أَمَرْتُهُ أَنْ لَا يَسْقِيَنِي فِيهِ . فَإِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا تَشْرَبُوا فِي إِنَاءِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ . وَلَا تَلْبَسُوا الدِّيبَاجَ وَالْحَرِيرَ . فَإِنَّهُ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا ، وَهُوَ لَكُمْ فِي الْآخِرَةِ ، يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وحدثناه ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي فَرْوَةَ الْجُهَنِيِّ . قَالَ : سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُكَيْمٍ يَقُولُ : كُنَّا عِنْدَ حُذَيْفَةَ بِالْمَدَائِنِ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ «يَوْمَ الْقِيَامَةِ» .

(...) وحدثني عَبْدُ الْجَبَّارِ بْنُ الْعَلَاءِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي نَجِيحٍ ، أَوَّلًا ، عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ حُذَيْفَةَ . ثُمَّ حَدَّثَنَا يَزِيدُ ، سَمِعَهُ مِنِ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ حُذَيْفَةَ . ثُمَّ حَدَّثَنَا أَبُو فَرْوَةَ قَالَ : سَمِعْتُ ابْنَ عُكَيْمٍ . فَظَنَنْتُ أَنَّ ابْنَ أَبِي لَيْلَى إِنَّمَا سَمِعَهُ مِنِ ابْنِ عُكَيْمٍ . قَالَ : كُنَّا مَعَ حُذَيْفَةَ بِالْمَدَائِنِ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ . وَلَمْ يَقُلْ « يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وحدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ الْعَنْبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنِ الْحَكَمِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ عَبْدَ الرَّحْمَٰنِ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي لَيْلَى) قَالَ : شَهِدْتُ حُذَيْفَةَ اسْتَسْقَى بِالْمَدَائِنِ . فَأَتَاهُ إِنْسَانٌ بِإِنَاءٍ مِنْ فِضَّةٍ . فَذَكَرَهُ بِمَعْنَى حَدِيثِ ابْنِ عُكَيْمٍ عَنْ حُذَيْفَةَ .

(...) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ قَالَا : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ . ح وَحَدَّثَنِي عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ بِشْرٍ . حَدَّثَنَا بَهْزٌ . كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مُعَاذٍ وَإِسْنَادِهِ . وَلَمْ يَذْكُرْ أَحَدٌ مِنْهُمْ فِي الْحَدِيثِ : شَهِدْتُ حُذَيْفَةَ . غَيْرُ مُعَاذٍ وَحْدَهُ . إِنَّمَا قَالُوا : إِنَّ حُذَيْفَةَ اسْتَسْقَى .

(...) وحدثنا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ عَنِ ابْنِ عَوْنٍ . كِلَاهُمَا عَنْ مُجَاهِدٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى ، عَنْ حُذَيْفَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمَعْنَى حَدِيثِ مَنْ ذَكَرْنَا .

4 — (2067) .... : Abdullah ibn Ukeym şöyle dedi : Biz Medâin şehrinde Huzeyfe (R) ile beraber bulunduk. Huzeyfe (bir meclisde) su

içmek istedi. Medâin eşrâfından bir zât, gümüş bir bardak içinde içecek bir şey getirdi. Huzeyfe'ye gümüş bardak sunulunca, bardağı alıb sâhibine fırlattı ve : Bana gümüş kab içinde su vermemesini ona kat'î sûretde emrettiğimi sizlere haber veriyorum. Çünkü Rasûlullah (S) : «Altun ve gümüş kabdan içmeyiniz. Atlas ve harîr elbise giymeyiniz. Çünkü bu eşyâ dünyâda onlara âid ziynet, âhiretde kıyâmet gününde ise sizindir» buyurdu dedi[3].

( ) .... : Burada da Ebû Ferve el-Cühenî : Ben Abdullah ibn Ukeym'den : Biz Medâin'de Huzeyfe'nin yanında idik... diye anlatırken işittim dedi ve yukarıki hadîs tarzında zikretti. Fakat bu hadîsde «kıyâmet gününde» sözünü zikretmedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Abdullah ibn Ukeym'in : Biz Medâin'de Huzeyfe'nin maiyyetinde idik diye anlattığı hadîsi yukarıki tarzda rivâyet etmişlerdir. Râvî burada da «kıyâmet günü» sözünü söylememişdir.

( ) .... : Burada da Abdurrahman (ibn Ebî Leylâ) : Ben, Medâin'de Huzeyfe'nin yanında hâzır bulundum. Huzeyfe su içmek istedi. Bir insan gümüş bir bardakla ona su getirdi... diyerek, Abdullah ibn Ukeym'in Huzeyfe'den rivâyet ettiği hadîs tarzında zikretmişdir.

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den bir satır üstdeki Muâz hadîsi ve isnâdı gibi rivâyet etmişlerdir. Tek başına Muâz'dan başka bunlardan hiçbir kimse hadîsde : Huzeyfe'ye şâhid oldum dememiştir. Bunlar ancak : Huzeyfe su içmek istedi demişlerdir.

---

3. Medâin, Bağdad'ın 30 Km. kadar güney doğusunda Dicle üzerinde o devrin en büyük şehirlerinden biri idi. İran hükümdarlarının ihtişâmlı merkezlerinden biri olduğu için Kisrâ'nın sarayı olan meşhûr Kisrâ eyvanı da orada bulunuyordu. Bu eyvanın büyük bir kısmı bugüne kadar hâlâ ayakda kalabilmişdir (1957). Medâin Hz. Umer zamanında Sa'd ibn Ebî Vakkas eliyle feth edilmişdi. Huzeyfe de bu futûhât sırasında Nihâvent'de kumandanlık etmiş, Hemedân, Rey ve Dînûru feth eylemiş bulunduğundan Umer ve Usmân devirlerinde Medâin vâlisi bulunmuşdu. Bu hâdise de vâlîliği zamanında cereyân etmiş olacakdır. Hiç şüphesiz İran baştanbaşa feth edilmekle beraber İran medeniyetinin âileler arasındaki debdebe ve ihtişâmı devâm ediyordu. O zaman İran'ın umûmî vâlîsi olmak hasebiyle Huzeyfe'ye kimbilir nekadar süslü gümüş bir bardakla su verilmişdi. Halbuki İslâm dîni insanlar için sâde bir hayât ve sâde bir medeniyet te'sîs etmek, zenginlerin ipekli kumaşlarla, altun, gümüş kablarla fakîrlere karşı tefâhürünü ortadan kaldırmak istiyordu. İnsanlara sâde ve mümkin olduğu kadar musâvî bir hayât yolu gösteriyordu. Peygamber'in hedef edindiği bu ahlâkî ve ictimâî gâye ile beraber ikinci bir gâyesi de iktisâdî olub, halkı isrâf ve sefâhetden men etmekdi. Nice hâneleri söndüren ve büyük medeniyetleri ve saltanatları yıkan ısrâfı ortadan kaldırmak, zengin fakîr herkesi tutumlu sâde bir hayâta alışdırmak istiyordu.

Huzeyfe, Peygamber'in en mumtaz sahâbîlerinden olduğu için Peygamber'in tefâhur ve isrâf meselesi olan şeyleri kullanmakdan halkı men etmesindeki sebeb ve hikmeti çok iyi biliyordu. Bu sebeple Huzeyfe, eski medeniyetin tefâhur vâsıtası olan bardağı tereddütsüz fırlatmış ve Peygamber'in bu konudaki yasağını cezrî bir sûretde tatbîke başlamışdı. Bu kaba bir hareket değildi. Çünkü muslimanların İran vâlisi bulunduğu ziyâfetlerde mükerrer olarak ve şiddetle bu yasağı ilan ve ihtâr etmiş bulunuyordu. Bu halde hâlâ inâd eder gibi altun bardakla su getirilmesi büyük bir kabalık idi

٥ – (...) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا سَيْفٌ . قَالَ : سَمِعْتُ مُجَاهِدًا يَقُولُ : سَمِعْتُ عَبْدَ الرَّحْمَٰنِ بْنَ أَبِي لَيْلَى ، قَالَ : اسْتَسْقَى حُذَيْفَةُ . فَسَقَاهُ مَجُوسِيٌّ فِي إِنَاءٍ مِنْ فِضَّةٍ . فَقَالَ : إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ « لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ وَلَا الدِّيبَاجَ . وَلَا تَشْرَبُوا فِي آنِيَةِ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ . وَلَا تَأْكُلُوا فِي صِحَافِهَا . فَإِنَّهَا لَهُمْ فِي الدُّنْيَا » .

5 — ( ) .... : Seyf tahdîs edib dedi ki : Ben Mücâhid'den işittim şöyle diyordu : Ben Abdurrahmân ibn Ebî Leylâ'dan işittim şöyle dedi : Huzeyfe (R) — Medâin'de bulunduğu sırada bir meclisde — su içmek istedi. Bir mecûsî gümüşden bir bardak içinde ona su getirdi. Bunun üzerine Huzeyfe şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim : «Sizler **harîr** ve **dibâc** denilen ipekli kumaşlardan yapılmış elbiseleri giymeyiniz. Altun ve gümüş kablardan da içmeyiniz. Bu ma'dinlerin çanak ve tabakları içine konulan yemekleri de yemeyiniz. Çünkü bu eşyâ dünyâda onlara (kâfirlere) âid ziynet eşyâsıdır, (âhiretde de bizim süslenme vâsıtalarımız olacakdır)» buyuruyordu [4].

٦ – (٢٠٦٨) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ عُمَرَ ابْنَ الْخَطَّابِ رَأَى حُلَّةً سِيَرَاءَ عِنْدَ بَابِ الْمَسْجِدِ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! لَوِ اشْتَرَيْتَ هَٰذِهِ فَلَبِسْتَهَا لِلنَّاسِ يَوْمَ الْجُمُعَةِ ، وَلِلْوَفْدِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ ! فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّمَا يَلْبَسُ هَٰذِهِ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ » ثُمَّ جَاءَتْ رَسُولَ اللهِ ﷺ مِنْهَا حُلَلٌ . فَأَعْطَى عُمَرَ مِنْهَا حُلَّةً . فَقَالَ عُمَرُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! كَسَوْتَنِيهَا . وَقَدْ قُلْتَ فِي حُلَّةِ عُطَارِدٍ مَا قُلْتَ ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنِّي لَمْ أَكْسُكَهَا لِتَلْبَسَهَا » فَكَسَاهَا عُمَرُ أَخًا لَهُ مُشْرِكًا ، بِمَكَّةَ .

(...) وحدّثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي بَكْرٍ الْمُقَدَّمِيُّ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ . ح وَحَدَّثَنِي سُوَيْدُ ابْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِنَحْوِ حَدِيثِ مَالِكٍ .

4. Bu hadîsler, erişi ve argacı hâlıs ipekden dokunmuş kumaş elbise giymenin erkeklere harâm olduğuna, yine böyle altun ve gümüş kablardan yemek ve içmenin erkek kadın her mu'mine harâm olduğuna delâlet ederler. Sahâbî ve tâbiî fakîhlerinden çoğu ile Ebû Hanîfe, Mâlik, Ahmed ibn Hanbel, hadîsdeki nehyin hurmetine hukmetmişlerdir. Şâfiî ve diğer bazıları da kerâhate hamletmişlerdir.

6 — (2068) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi: Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den: Bir defa Umer ibn Hattâb mescidin kapusunda (Utârit ibn Hâcib'e âid satılık) ipekden bir hulle gördü ve: Yâ Rasûlallah! Bunu satın alsan da cumua günleri ve yanına hey'etler geldiği vakıtda giysen, dedi. Rasûlullah (S): «Bunu ancak âhiretten nasîbi olmayan kimse giyer» buyurdu. Sonraları (bir kerre) Rasûlullah'a o neviden ipek hulleler geldi. Rasûlullah, Umer'e bu hullelerden birini bahşetti. Bunun üzerine Umer: Yâ Rasûlallah! Bunu bana verdin, halbuki Utârit'in hullesi için o söylediğini söylemişdin? dedi. Rasûlullah da cevâben: «Bunu ben sana giyesin diye vermedim ki» buyurdu. Umer hulleyi alıb Mekke'de henüz muşrik olan bir kardeşine verdi.

( ) ....: Buradaki tarîklerin râvîleri de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den yukarıki Mâlik hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

٧ — (...) وحدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا جَرِيرُ بْنُ حَازِمٍ . حَدَّثَنَا نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : رَأَىٰ عُمَرُ عُطَارِدًا التَّمِيمِيَّ يُقِيمُ بِالسُّوقِ حُلَّةً سِيَرَاءَ . وَكَانَ رَجُلًا يَغْشَى الْمُلُوكَ وَيُصِيبُ مِنْهُمْ . فَقَالَ عُمَرُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! إِنِّي رَأَيْتُ عُطَارِدًا يُقِيمُ فِي السُّوقِ حُلَّةً سِيَرَاءَ . فَلَوِ اشْتَرَيْتَهَا فَلَبِسْتَهَا لِوُفُودِ الْعَرَبِ إِذَا قَدِمُوا عَلَيْكَ ! وَأَظُنُّهُ قَالَ : وَلَبِسْتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ . فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّمَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ فِي الْآخِرَةِ » فَلَمَّا كَانَ بَعْدَ ذَٰلِكَ أُتِيَ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِحُلَلٍ سِيَرَاءَ . فَبَعَثَ إِلَىٰ عُمَرَ بِحُلَّةٍ . وَبَعَثَ إِلَىٰ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ بِحُلَّةٍ . وَأَعْطَىٰ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ حُلَّةً . وَقَالَ « شَقِّقْهَا خُمُرًا بَيْنَ نِسَائِكَ » قَالَ فَجَاءَ عُمَرُ بِحُلَّتِهِ يَحْمِلُهَا . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! بَعَثْتَ إِلَيَّ بِهَٰذِهِ . وَقَدْ قُلْتَ بِالْأَمْسِ فِي حُلَّةِ عُطَارِدٍ مَا قُلْتَ . فَقَالَ « إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا . وَلَٰكِنِّي بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُصِيبَ بِهَا » وَأَمَّا أُسَامَةُ فَرَاحَ فِي حُلَّتِهِ . فَنَظَرَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ نَظَرًا عَرَفَ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَدْ أَنْكَرَ مَا صَنَعَ . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَا تَنْظُرُ إِلَيَّ ؟ فَأَنْتَ بَعَثْتَ إِلَيَّ بِهَا . فَقَالَ « إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا . وَلَٰكِنِّي بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُشَقِّقَهَا خُمُرًا بَيْنَ نِسَائِكَ » .

7 — ( ) ....: İbn Umer (R) şöyle dedi: Umer, Utârıt et-Temîmî'yi çarşıda satış için ipekden hulleler arzederken gördü. Bu Utârıt, hükümdarların yanlarına girib onlardan atıyyelere nâil olan bir kimse idi. Umer: Yâ Rasûlallah! Ben Utârit'i çarşıda ipekden bir hulleyi satış için arzederken gördüm. Keşki bunu satın alsan da huzûruna geldikleri zaman Arab hey'etleri için giysen? dedi.

Râvî : Ve bir de cumua günü giysen! dediğini sanıyorum, demişdir. Rasûlullah : «İpekli kumaşı dünyâda ancak, âhiretde nasîbi olmayan kimse giyer» buyurdu. Bunun ardından bir zaman sonra Rasûlullah'a bir takım ipek hulleler getirildi. Rasûlullah bunlardan bir hulle Umer'e, bir hulle Usâmetu'bnu Zeyde' gönderdi. Ali ibn Ebî Tâlib'e de bir hulle verdi ve : «Bu ipek kumaşı evdeki kadın ve kızların arasında baş örtüleri olarak taksîm et» buyurdu. Müteâkıben Umer hullesini yüklenerek getirdi ve : Yâ Rasûlallah! Bu hulleyi bana gönderdin, halbuki geçen gün Utârit'in hullesi hakkında o söylediğini söylemişdin? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Ben bu hulleyi sana giyesin diye yollamadım. Lâkin ben bunu sana bununla başka türlü faydalanasın diye gönderdim» buyurdu. Usâme ise hullesini giymiş olarak gelmişdi. Rasûlullah kendisine öyle bir bakış bakdı ki Usâme bu bakışdan yapmış olduğu işi Rasûlullah'ın beğenmediğini anladı ve : Yâ Rasûlallah! Bana niye bakıyorsun? Bunu bana sen gönderdin dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Ben bunu sana giyinesin diye göndermedim. Lâkin ben bunu sana kadınların arasında baş örtüleri olarak taksîm edesin diye gönderdim» buyurdu.

٨ – (...) وحدّثني أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ (وَاللَّفْظُ لِحَرْمَلَةَ) قَالَا : أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ. حَدَّثَنِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ قَالَ : وَجَدَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ حُلَّةً مِنْ إِسْتَبْرَقٍ تُبَاعُ بِالسُّوقِ. فَأَخَذَهَا فَأَتَىٰ بِهَا رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! ابْتَعْ هَـٰذِهِ فَتَجَمَّلْ بِهَا لِلْعِيدِ وَلِلْوَفْدِ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنَّمَا هَـٰذِهِ لِبَاسُ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ» قَالَ فَلَبِثَ عُمَرُ مَا شَاءَ اللهُ. ثُمَّ أَرْسَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللهِ ﷺ بِجُبَّةِ دِيبَاجٍ. فَأَقْبَلَ بِهَا عُمَرُ حَتَّىٰ أَتَىٰ بِهَا رَسُولَ اللهِ ﷺ. فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! قُلْتَ «إِنَّمَا هَـٰذِهِ لِبَاسُ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ». أَوْ «إِنَّمَا يَلْبَسُ هَـٰذِهِ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ». ثُمَّ أَرْسَلْتَ إِلَيَّ بِهَـٰذِهِ ؟ فَقَالَ لَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ «تَبِيعُهَا وَتُصِيبُ بِهَا حَاجَتَكَ».

(...) وحدّثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ. حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ الْحَارِثِ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

8 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) şöyle dedi : Umer ibn Hattâb çarşıda **istebrak** denilen neviden ipek bir hulleyi satılırken buldu. Onu alıb Rasûlullah'a getirdi ve : Yâ Rasûlallah! Bu hulleyi satın al da bayram için ve gelecek hey'etler için bununla ziynetlen dedi. Rasûlullah (S) : «Bu ancak âhiretde nasîbi olmayanların elbisesidir» buyurdu. Umer, Allah'ın dilediği bir müddet eylendi. Sonra Rasûlullah ona **dibâc** denilen ipek bir cübbe yolladı. Akabinde Umer bu cübbe ile geldi

ve onu Rasûlullah'ın huzuruna götürerek : Yâ Rasûlallah! Sen «bu ancak âhiretde nasîbi olmayanların elbisesidir» yahut «bunu ancak âhiretde nasîbi olmayan giyer» dedin. Sonra da bu hulleyi bana gönderdin? dedi. Rasûlullah da ona : «Sen bunu satarsın ve bedeli ile bir ihtiyacını karşılarsın» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de İbn Şihâb'dan bu isnâd ile yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir

٩ — (...) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ. أَخْبَرَنِي أَبُو بَكْرِ بْنُ حَفْصٍ عَنْ سَالِمٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ عُمَرَ رَأَىٰ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْ آلِ عُطَارِدٍ قَبَاءً مِنْ دِيبَاجٍ أَوْ حَرِيرٍ. فَقَالَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ: لَوِ اشْتَرَيْتَهُ! فَقَالَ «إِنَّمَا يَلْبَسُ هَٰذَا مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ» فَأُهْدِيَ إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ حُلَّةٌ سِيَرَاءُ. فَأَرْسَلَ بِهَا إِلَيَّ. قَالَ قُلْتُ: أَرْسَلْتَ بِهَا إِلَيَّ، وَقَدْ سَمِعْتُكَ قُلْتَ فِيهَا مَا قُلْتَ! قَالَ «إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتَسْتَمْتِعَ بِهَا».

(...) وحَدَّثَنِي ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا رَوْحٌ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ. حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ حَفْصٍ عَنْ سَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ، عَنْ أَبِيهِ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ رَأَىٰ عَلَىٰ رَجُلٍ مِنْ آلِ عُطَارِدٍ. بِمِثْلِ حَدِيثِ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ «إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتَنْتَفِعَ بِهَا، وَلَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا».

(...) حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّىٰ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ. قَالَ: سَمِعْتُ أَبِي يُحَدِّثُ قَالَ: حَدَّثَنِي يَحْيَى بْنُ أَبِي إِسْحٰقَ قَالَ: قَالَ لِي سَالِمُ بْنُ عَبْدِ اللهِ فِي الْإِسْتَبْرَقِ. قَالَ قُلْتُ: مَا غَلُظَ مِنَ الدِّيبَاجِ وَخَشُنَ مِنْهُ. فَقَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَ اللهِ بْنَ عُمَرَ يَقُولُ: رَأَىٰ عُمَرُ عَلَىٰ رَجُلٍ حُلَّةً مِنْ إِسْتَبْرَقٍ. فَأَتَىٰ بِهَا النَّبِيَّ ﷺ. فَذَكَرَ نَحْوَ حَدِيثِهِمْ. غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ: فَقَالَ «إِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتُصِيبَ بِهَا مَالًا».

9 — ( ) .... : İbn Umer (R) den, (şöyle demişdir) : Umer, Utârıt âilesinden bir zâtın üzerinde dîbâc yahut harîrden yapılmış ipek bir kaftan gördü. Akabinde Rasûlullah'a gelib : Keşki bu kaftanı satın alsaydınız, dedi. Rasûlullah (S) : «Bu kaftanı ancak âhiretden nasîbi olmayan giyer» buyurdu. Müteâkıben Rasûlullah'a **siyerâ'** nevinden bir hulle hediye edildi. Rasûlullah o hulleyi bana yolladı. Ben : Bu hulleyi bana yolladın, halbuki ben senden bu hulle hakkında söylediğin sözleri işitmişdim dedim. Rasûlullah : «Ben bunu sana ancak satıb da bedelinden faydalanasın diye gönderdim» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvî de Abdullah ibn Umer'den babası Umer ibn Hattâb'ın Utârıt âilesinden bir kimsenin üzerinde bir kaftan gördü-

ğünü (9 rakamlı) Yahyâ ibn Saîd hadîsi gibi rivâyet etmişdir. Şukadar var ki burada «ben sana bunu ancak satıb bedeli ile faydalanasın diye gönderdim, yoksa bunu sana giyinesin diye göndermedim» buyurdu.

( ) .... : Yahyâ ibn Ebî Ishâk tahdîs edib dedi ki : Sâlim ibn Abdillah bana istebrak hakkında, o nedir? dedi. Ben, dîbâc denilen ipek kumaşın kalın ve katı olanıdır dedim. Ben Abdullah ibn Umer'den işittim ki o, şöyle diyordu : Umer bir kimse üzerinde İstebrak denilen ipek kumaşdan yapılmış bir hulle gördü, akabinde bunu Peygamber'e getirdi... Bu râvî de yukarıkilerin hadîsleri tarzında zikretmişdir. Şukadar ki burada «ben bunu sana ancak, bununla bir mala nâil olasın diye gönderdim» demişdir [6].

١٠ – (٢٠٦٩) حَدَّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا خَالِدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، مَوْلَى أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ وَكَانَ خَالَ وَلَدِ عَطَاءٍ. قَالَ: أَرْسَلَتْنِي أَسْمَاءُ إِلَى عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ. فَقَالَتْ: بَلَغَنِي أَنَّكَ تُحَرِّمُ أَشْيَاءَ ثَلَاثَةً: الْعَلَمَ فِي الثَّوْبِ، وَمِيثَرَةَ الْأُرْجُوَانِ، وَصَوْمَ رَجَبٍ كُلِّهِ. فَقَالَ لِي عَبْدُ اللهِ: أَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنْ رَجَبٍ، فَكَيْفَ بِمَنْ يَصُومُ الْأَبَدَ. وَأَمَّا مَا ذَكَرْتَ مِنَ الْعَلَمِ فِي الثَّوْبِ، فَإِنِّي سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّمَا يَلْبَسُ الْحَرِيرَ مَنْ لَا خَلَاقَ لَهُ» فَخِفْتُ أَنْ يَكُونَ الْعَلَمُ مِنْهُ. وَأَمَّا مِيثَرَةُ الْأُرْجُوَانِ، فَهَٰذِهِ مِيثَرَةُ عَبْدِ اللهِ، فَإِذَا هِيَ أُرْجُوَانٌ.

فَرَجَعْتُ إِلَى أَسْمَاءَ فَخَبَّرْتُهَا فَقَالَتْ: هَٰذِهِ جُبَّةُ رَسُولِ اللهِ ﷺ. فَأَخْرَجَتْ إِلَيَّ جُبَّةَ طَيَالِسَةٍ كِسْرَوَانِيَّةً. لَهَا لِبْنَةُ دِيبَاجٍ. وَفَرْجَيْهَا مَكْفُوفَيْنِ بِالدِّيبَاجِ. فَقَالَتْ: هَٰذِهِ كَانَتْ عِنْدَ عَائِشَةَ حَتَّى قُبِضَتْ. فَلَمَّا قُبِضَتْ قَبَضْتُهَا. وَكَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَلْبَسُهَا. فَنَحْنُ نَغْسِلُهَا لِلْمَرْضَى يُسْتَشْفَى بِهَا.

---

6. *Dîbâc*, erîşi ve argacı ipek olan kumaşdır. Türkcede *dîbâ* ta'bîr edilir.

Kassıyy, ketenle karışık ipekli kumaşın adıdır.

İstebrak, kalın ipekli kumaşdır.

Siyerâ', bir nevi alaca kumaşdır ki, yol yol sarı kalemli ve çubuklu olur. Dokumasında bol bol ipek karışdırılmış bulunur (*Kamûs Ter.*).

Harîr, ipekden dokunmuş kumaşdır.

Peygamber asrında ipekli olarak bu kumaşlar kullanılmış ve her biri de ya i'mâl edildikleri mahalle, yahut dokunuş tarzına göre bir isim almışdır ve hepsi de ipeklidir. Bunların umûmî unvânı *harîr*dir. Geçen ve gelecek hadîslerde bunların biribiri üzerine atfedilmesi yalnız te'kîd maksadıyle yapılmış atıfdan ibâretdir. Harîrden yani ipekden yapılmış kumaşlar kullanmak erkekler için men edilib kadınlara mubâh kılınmışdır.

Bu hadîslerde zikredilen *abâ* da bol ipekli olduğu için Peygamber tarafından nehy edilmişdir. Binâenaleyh ipeği az olan kumaşın kullanılması şer'an câiz oluyor. Kumaşdaki ipeğin azlığı veya çokluğu hususunda Hanefî imâmları kumaşın argacı ile erîşini, Şâfiîler de ağırlığını mikyâs olarak kabul etmişlerdir. Binâenaleyh Hanefîlere göre bir kumaşın erîşi ibrişim, argacı pamuk, keten, yün olursa o kumşadan yapılan elbiseyi giymekde be's yokdur.

10 — (2069) .... : Ebû Bekr'in kızı Esmâ'nın azadlısı Abdullah — ki Atâ'nın çocuğunun dayısı idi — şöyle dedi : Esmâ beni Abdullah ibn Umer'e gönderdi de ona şöyle dedi : Bana senin üç şeyi harâm kıldığın haberi ulaşdı : Elbiselik kumaşda alemi yani şekli, kırmızı katîfeden minderi, receb ayının tamâmını oruc tutmayı. Abdullah bana şunları söyledi : Receb ayında söylediği şeye gelince : Ebed orucu tutan (benim gibi) bir kimse bunu nasıl söyliyebilir (yani bu haberi red ederim)! Elbiselik ipek kumaşdaki zikrettiğin aleme gelince, ben Umer ibn Hattâb'dan şöyle derken işittim : Rasûlullah (S) dan işittim : «Harîr denilen ipek kumaşı ancak (âhiretden) nasîbi olmayan erkek giyer» buyuruyordu. İşte bu hadîsden dolayı, alemin (yani kumaş üzerindeki çizgi ve şekillerin) nehyedilen ipek nevinden (yani onun umûmî hükmüne dâhil) olmasından korkdum. Amma kırmızı katîfe mindere gelince, işte Abdullah'ın minderi şudur, görüyorsun ki o da erguvân denilen kırmızı katîfedendir. (Râvî der ki) : Abdullah ibn Umer'in bu sözlerini dinledikden sonra, Esmâ'nın yanına döndüm ve kendisine Abdullah'dan duyduklarımı haber verdim. Esmâ : İşte Rasûlullah'ın cübbesi şudur dedi ve İran hükümdarlarının elbise yapıb giydikleri taylesân kumaşından yapılmış bir cübbe çıkardı. Cübbenin yakasında dîbâcdan bir parça vardı. Eteğinin ön ve arkada bulunan iki açık tarafında (ve yenleri üzerinde de) yine dîbâcdan birer çevre kıvrıntısı yapılmış gördüm. Esmâ : Bu cübbe, vefat edinceye kadar Âişe'nin yanında bulundu. Âişe vefat edince cübbeyi ben aldım. Bunu Peygamber giyerdi. Şimdi biz onu hastalar için yıkıyoruz da onunla şifa taleb olunuyor dedi.

١١ — (...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ، عَنْ خَلِيفَةَ بْنِ كَعْبٍ، أَبِي ذُبْيَانَ. قَالَ: سَمِعْتُ عَبْدَاللهِ بْنَ الزُّبَيْرِ يَخْطُبُ يَقُولُ: أَلا لَا تُلْبِسُوا نِسَاءَكُمُ الْحَرِيرَ. فَإِنِّي سَمِعْتُ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «لَا تَلْبَسُوا الْحَرِيرَ. فَإِنَّهُ مَنْ لَبِسَهُ فِي الدُّنْيَا، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الآخِرَةِ».

11 — ( ) .... : Ebû Zubyân şöyle dedi : Ben Abdullah ibn Zubeyr (R) den hutbe yaparken işittim şöyle diyordu : Ehemmiyetle haber veriyorum ki kadınlarınıza harîr giydirmeyiniz. Çünkü ben Umer ibn Hattâb'dan işittim o şöyle diyordu : Rasûlullah (S) : «Sizler ipek elbiseyi giymeyiniz. Çünkü onu her kim dünyada giyerse âhiretde giymez» buyurdu.

١٢ – (...) حدثنا أحمد بن عبد الله بن يونس. حدثنا زهير. حدثنا عاصم الأحول عن أبي عثمان. قال: كتب إلينا عمر. ونحن بأذربيجان: يا عتبة بن فرقد! إنه ليس من كدك ولا من كد أبيك ولا من كد أمك. فأشبع المسلمين في رحالهم، مما تشبع منه في رحلك، وإياكم والتنعم، وزي أهل الشرك، ولبوس الحرير! فإن رسول الله ﷺ نهى عن لبوس الحرير. قال إلا هكذا. ورفع لنا رسول الله ﷺ إصبعيه الوسطى والسبابة وضمهما. قال زهير: قال عاصم: هذا في الكتاب. قال ورفع زهير إصبعيه.

12 — ( ) .... : Ebû Usmân dedi ki : Biz Ezrabîcan'da bulunurken Umer ibn Hattâb, Utbe'ye hitâben bizlere şöyle mektûb yazdı : Yâ Utbetu ibn Ferkat! Senin yanında bulunan mal, ne senin, ne babanın ve ne de ananın yorulması sûretiyle kazanılmış bir mal değildir. O, bütün muslimanların malıdır. Binâenaleyh sen o maldan, kendi menzilinde doymakda olduğun cins ve sıfatdan olmak üzere bütün muslimanları da evlerinde doyur. Sizleri nâz ni'met, refah ve maîşetle hoş gönül olarak beslenib gevşemenizden, şirk ehlinin giyim modasından ve ipek elbiselerden sakındırırım. Çünkü Rasûlullah (S) hâlis ipek giymekden (erkekleri) nehy etmişdir. Yalnız Rasûlullah bizlere şehâdet ve orta parmağı biribirine bitiştirib kaldırmak sûretiyle işâret ederek şu kadarı müstesnâ demişdir.

Râvî Zuheyr : Râvî Âsım'ın kitabda böyle yazılmışdır dediğini söyledi ve o da iki parmağını yükseltti.

١٣ – (...) حدثني زهير بن حرب. حدثنا جرير بن عبد الحميد. ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا حفص بن غياث. كلاهما عن عاصم، بهذا الإسناد، عن النبي ﷺ في الحرير. بمثله.

(...) وحدثنا ابن أبي شيبة (وهو عثمان) وإسحق بن إبراهيم الحنظلي. كلاهما عن جرير (واللفظ لإسحق). أخبرنا جرير عن سليمان التيمي، عن أبي عثمان. قال: كنا مع عتبة بن فرقد. فجاءنا كتاب عمر؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا يلبس الحرير إلا من ليس له منه شيء في الآخرة إلا هكذا» وقال أبو عثمان: بإصبعيه اللتين تليان الإبهام. فرئيتهما أزرار الطيالسة، حين رأيت الطيالسة.

(...) حدثنا محمد بن عبد الأعلى. حدثنا المعتمر عن أبيه. حدثنا أبو عثمان. قال: كنا مع عتبة ابن فرقد. بمثل حديث جرير.

13 — ( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine Âsım'dan bu isnâd ile Peygamber (S) in hâlis ipek elbise hakkındaki hadîsini yukarıki hadîs gibi rivâyet ettiler.

( ) .... : Ebû Usmân en-Nehdî şöyle dedi : Biz — **Azrebîcân'**-da — Utbatu'bnu Ferkat'ın maiyyetinde idik. Bize Umer (R) in mektûbu geldi ki Rasûlullah (S) : «Hâlıs ipeği, şukadar müstesnâ âhiretde bundan hiçbir nasîbi olmayandan başkası giymez» buyurmuşdur. Râvî Ebû Usmân en-Nehdî : Başparmağını ta'kîb eden iki parmağı ile (yani şehâdet ve orta parmağı ile) işâret edib : Onlar bana taylesân örtülerini gördüğüm zaman taylesân örtülerinin düğmeleri kadar gösterilmişdir demişdir.

( ) .... : Buradaki râvî de yine Ebû Usmân'ın : Biz Ukbetu'bnu Ferkat'ın maiyyetinde idik diyerek haber verdiği hadîsi yukarıki Cerîr hadîsi gibi rivâyet etmişdir.

١٤ — (...) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار (واللفظ لابن المثنى). قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن قتادة. قال: سمعت أبا عثمان النهدي قال: جاءنا كتاب عمر ونحن بأذربيجان مع عتبة بن فرقد، أو بالشام: أما بعد. فإن رسول الله ﷺ نهى عن الحرير إلا هكذا. إصبعين. قال أبو عثمان: فما عتمنا أنه يعني الأعلام.

(...) وحدثنا أبو غسان المسمعي ومحمد بن المثنى. قالا: حدثنا معاذ (وهو ابن هشام). حدثني أبي عن قتادة، بهذا الإسناد، مثله. ولم يذكر قول أبي عثمان.

14 — ( ) .... : Katâde dedi ki : Ben Ebû Usmân en-Nehdî'den şöyle dediğini işittim : Bize **Ezrabîcân**'da yahut Şâm'da Ukbetu'bnu Ferkat'ın maiyyetinde bulunurken bize Umer'in mektûbu geldi : Amma ba'du (= sözün bundan sonrasına gelince), Rasûlullah (S) işâret ederek şu kadarı müstesnâ hâlis ipek elbise giymekden nehy etmişdir.

Râvî Ebû Usmân : Rasûlullah'ın bu işâretiyle elbisenin iki parmak mikdârı ipek alâmetlerini (ve bu mikdârın nehy edilmiş olmadığını) kasdettiğini anlamakda gecikmedik dedi.

( ) .... : Buradaki râvî de Katâde'den bu isnâdla yukardaki hadîs gibi rivâyet etti ve Ebû Usmân'ın sözünü zikretmedi.

١٥ — (...) **حدثنا** عُبَيْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ الْقَوَارِيرِيُّ وَأَبُو غَسَّانَ الْمِسْمَعِيُّ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَإِسْحٰقُ ابْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (قَالَ إِسْحٰقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ عَامِرٍ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ سُوَيْدِ بْنِ غَفَلَةَ ؛ أَنَّ عُمَرَ بْنَ الْخَطَّابِ خَطَبَ بِالْجَابِيَةِ فَقَالَ : نَهَى نَبِيُّ اللهِ ﷺ عَنْ لُبْسِ الْحَرِيرِ . إِلَّا مَوْضِعَ إِصْبَعَيْنِ ، أَوْ ثَلَاثٍ ، أَوْ أَرْبَعٍ .

(...) **وحدثنا** مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ الرُّزِّيُّ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ بْنُ عَطَاءٍ عَنْ سَعِيدٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، بِهٰذَا الإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

15 — ( ) .... : Katâde'den, o da Âmir eş-Şa'bî'den, o da Suveyd ibn Gafele'den, (şöyle demişdir) : Umer ibn Hattâb (R), Şâm'daki Câbiye beldesinde hitâb edib : Allâh'ın Peygamber'i iki yahut üç, yahut da dört parmak mikdârı kadar yer müstesnâ hâlis ipek elbise giymekden nehy etti dedi [7].

( ) .... : Buradaki râvî de yine Katâde'den bu isnâdla o hadîsin benzerini rivâyet etmişdir.

١٦ — (٢٠٧٠) **حدثنا** مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ وَإِسْحٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ وَيَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ وَحَجَّاجُ بْنُ الشَّاعِرِ ـ وَاللَّفْظُ لِابْنِ حَبِيبٍ ـ (قَالَ إِسْحٰقُ : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : لَبِسَ النَّبِيُّ ﷺ يَوْمًا قَبَاءً مِنْ دِيبَاجٍ أُهْدِيَ لَهُ . ثُمَّ أَوْشَكَ أَنْ نَزَعَهُ . فَأَرْسَلَ بِهِ إِلَى عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ . فَقِيلَ لَهُ : قَدْ أَوْشَكَ مَا نَزَعْتَهُ ، يَا رَسُولَ اللهِ ! فَقَالَ « نَهَانِي عَنْهُ جِبْرِيلُ » فَجَاءَهُ عُمَرُ يَبْكِي . فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللهِ ! كَرِهْتَ أَمْرًا وَأَعْطَيْتَنِيهِ ، فَمَا لِي ؟ قَالَ « إِنِّي لَمْ أُعْطِكَهُ لِتَلْبَسَهُ . إِنَّمَا أَعْطَيْتُكَهُ تَبِيعُهُ » فَبَاعَهُ بِأَلْفَيْ دِرْهَمٍ .

16 — (2070) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle der : Peygamber (S) bir gün kendisine hediye edilen dîbâcdan yapılmış ipek bir kaftan giydi. Sonra onu çıkarmaya sür'at etti ve Umer ibn Hattâb'a yolladı.

---

7. Bu ve bundan evvel geçen hadîslere dayanarak âlimler cumhûru hâlis ipekden elbise giymenin erkeklere harâm olduğuna hükmetmişlerdir. İpekli giymenin harâmlık sebebine gelince, bunun erkekler için isrâf olması, gurur vesîlesi olması ve kadınlara lâyık olan neviden bir süslenmeğe kalkışarak kadınlara benzemesi gibi sebeblerdir.

Bu Umer hadîslerinde, elbisedeki iki parmak ile dört parmak mikdârı ipek alâmet — ki kumaşların kenarlarına konulur ve saçak ta'bîr olunur — müstesnâdır, harâm değildir.

Kendisine : Yâ Rasûlallah! Onu kendinden çıkarman sür'atli oldu denildi. Rasûlullah : «Bunu giymekden beni Cibrîl nehyetti» buyurdu. Müteâkıben Umer ağlıyarak geldi ve : Yâ Rasûlallah! Bir şeyi hoşlanmadın halbuki onu bana verdin, bana ne oluyor ki? dedi. Rasûlullah : «Ben onu sana giyesin diye vermedim. Ben onu sana ancak satasın diye verdim» buyurdu. Müteakiben Umer o kaftanı iki bin dirhem mukabilinde sattı.

١٧ – (٢٠٧١) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ (يَعْنِي ابْنَ مَهْدِيٍّ) . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ
عَنْ أَبِي عَوْنٍ قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا صَالِحٍ يُحَدِّثُ عَنْ عَلِيٍّ . قَالَ : أُهْدِيَتْ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ حُلَّةُ سِيَرَاءَ .
فَبَعَثَ بِهَا إِلَيَّ فَلَبِسْتُهَا . فَعَرَفْتُ الْغَضَبَ فِي وَجْهِهِ . فَقَالَ « إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا . إِنَّمَا بَعَثْتُ
بِهَا إِلَيْكَ لِتُشَقِّقَهَا خُمُرًا بَيْنَ النِّسَاءِ » .

(...) وحَدَّثَنَاهُ عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي
ابْنَ جَعْفَرٍ) . قَالَا : حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي عَوْنٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، فِي حَدِيثِ مُعَاذٍ : فَأَمَرَنِي فَأَطَرْتُهَا
بَيْنَ نِسَائِي . وَفِي حَدِيثِ مُحَمَّدِ بْنِ جَعْفَرٍ : فَأَطَرْتُهَا بَيْنَ نِسَائِي . وَلَمْ يَذْكُرْ : فَأَمَرَنِي .

17 — (2071) .... : Ebû Avn dedi ki : Ben Ebû Sâlih'den işittim, o, Ali (R) den tahdîs ediyordu. Ali şöyle demişdir : Rasûlullah'a **siyerâ'** denilen ipek kumaşdan, yani yol yol sarı kalemli ve çubuklu ipek kumaşdan [8] yapılmış bir hulle hediye edilmişdi. Akabinde Rasûlullah onu

---

8. *Hulletu siyerâ'* : Hulle, ridâ ile izârın mecmûundan meydana gelen bir takım libâsa denir. Siyerâ', bir nevi alaca kumaş adıdır ki yol yol sarı kalemli ve çubuklu olur. Bir kavle göre dokumasına yol yol ipek karışdırılmış olur (*Kamûs Ter.*).

Demek ki bu, bol ipekli olduğu için Peygamber tarafından nehy edilmişdir. Binâenaleyh ipeği az olan kumaşın kullanılması şer'an câiz oluyor. Kumaşdaki ipeğin azlığı veya çokluğu hususunda Hanefî imâmları kumaşın argacı ile erîşini, Şâfiîler de veznini mikyâs olarak kabûl etmişlerdir. Binâenaleyh Hanefîlere göre bir kumaşın erîşi *ibrişim*, argacı pamuk, keten, yün olursa o kumaşdan yapılan elbiseyi geymekde be's yokdur.

Peygamber en iyi elbise olarak pamuk, keten, yün elbise tavsiye eder. Bunların da ne kibir, ne gurur vesîlesi olacak derecede nefis olmaları ne de tahkîri mûcib olacak sûretde hasîs bulunmaları arzu edilmez. İşte bu bir zarûrî giyim tarzıdır. Bunun bir de müstehab kısmı vardır. O da Allah'ın ni'metlerini ızhâr için süslenmekdir. «*Ey Âdem evlâdları! Mescide her gidişinizde ziynetinizi takınınız. Yeyiniz, içiniz fakat isrâf etmeyiniz. Allah isrâf edenleri sevmez. De ki : Allah'ın kulları için çıkardığı ziyneti, temiz ve hoş rızıkları kim harâm etmiş? De ki : Onlar dünyâ hayatında iymân edenler içindir. Kıyâmet günü ise yalnız onlara mahsûsdur. İşte biz âyetleri bilirler için böylece tafsîl ederiz*» (el-A'râf : 31-32) âyeti bu husûsu bütün şumulu ile ifâde etmektedir. Peygam-

bana yolladı. Ben de bu hulleyi geydim. Fakat Rasûlullah'ın yüzünde öfkeyi sezdim. «Ben o hulleyi sana giymen için göndermedim. Fakat ben onu sana ancak kadınların arasında baş örtüleri olarak parçalayasın diye yolladım.» buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de : Bize Şu'be, Ebû Avn'-dan, bu isnâdla tahdîs etti dediler. Bunlardan Muâz'ın hadîsinde râvî : Rasûlullah bana emretti, ben de o hulleyi kadınlarım arasında taksîm ettim demiş; Muhammed ibn Ca'fer'in hadîsinde ise : Onu kadınlarım arasında taksîm ettim deyib «bana emretti» sözünü zikretmemiştir.

١٨ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب وزهير بن حرب - واللفظ لزهير - (قال أبو كريب: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا) وكيع عن مسعر، عن أبي عون الثقفي، عن أبي صالح الحنفي، عن علي؛ أن أكيدر دومة أهدى إلى النبي ﷺ ثوب حرير. فأعطاه عليا. فقال «شققه خمرا بين الفواطم».

وقال أبو بكر وأبو كريب: بين النسوة.

18 — ( ) .... : Ali (R) den, (şöyle demişdir) :

Dûmetu'l-Cendel beyi Ukeydir, Peygamber'e hâlis ipekden bir elbîse hediye etti. Peygamber (S) de o elbiseyi Ali'ye verdi de : «Bunu Fâtıma'-lar[9] arasında baş örtüleri olarak taksîm et» buyurdu.

Ebû Bekr ve Ebû Kurayb : Kadınlar arasında demişlerdir.

١٩ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا غندر عن شعبة، عن عبد الملك بن ميسرة، عن زيد بن وهب، عن علي بن أبي طالب. قال: كساني رسول الله ﷺ حلة سيراء. فخرجت فيها. فرأيت الغضب في وجهه. قال فشققتها بين نسائي.

19 — ( ) .... : Ali ibn Ebî Tâlib (R) şöyle dedi : Rasûlullah

---

ber de : «Allah, kullarına verdiği ni'metlerinin eserini kullarının üzerinde görmeği hoşlanır» buyurmuşdur.

Giyim husûsunda bir de mübâh derecesi vardır ki o da, cumualarda, bayramlarda, halk toplantılarında güzel elbise giyilmesidir. Bunun da gurur vesîlesi olmaması şartdır. Peygamber evinden hârice çıkarken bin dirhem değerinde bir ridâ giydiği sahîh rivâyetlerdendir (*Tecrîd Ter.* III, 45).

9. *Fevâtım*, Fâtıma'lar demekdir. Herevî, Ezherî ve cumhûra göre bu Fâtıma'lar üç tanedir ve şunlardır :
   a. Rasûlullah'ın kızı Fâtıma,
   b. Fâtıma Bintu Esed ki bu, Ali ibn Ebî Tâlib'in annesidir.
   c. Hamza'nın kızı Fâtıma.

(S) bana yol yol sarı kalemli dokunmuş ipek kumaşdan bir hulle hediye etti. Müteâkıben ben o hulleyi giyerek dışarı çıktığımda Rasûlullah'ın yüzünde öfke gördüm. Bunun üzerine o hulleyi kadınlarım arasında taksîm ettim.

٢٠ – (٢٠٧٢) وحدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ وَأَبُو كَامِلٍ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي كَامِلٍ) قَالَا : حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمٰنِ بْنِ الْأَصَمِّ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : بَعَثَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَىٰ عُمَرَ بِجُبَّةِ سُنْدُسٍ . فَقَالَ عُمَرُ : بَعَثْتَ بِهَا إِلَيَّ وَقَدْ قُلْتَ فِيهَا مَا قُلْتَ ؟ قَالَ « إِنِّي لَمْ أَبْعَثْ بِهَا إِلَيْكَ لِتَلْبَسَهَا . وَإِنَّمَا بَعَثْتُ بِهَا إِلَيْكَ لِتَنْتَفِعَ بِثَمَنِهَا » .

20 — (2072) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Umer'e **sündüs** [10] denilen ipek kumaşdan yapılmış bir cübbe gönderdi. Umer : Bu cübbeyi bana gönderdin, halbuki sen bu cübbe hakkında söylediğini söylemişdin? dedi. Rasûlullah : «Ben o cübbeyi sana giymen için göndermedim. Ben onu sana ancak bedeli ile faydalanasın diye gönderdim» buyurdu.

٢١ – (٢٠٧٣) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عُلَيَّةَ) عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ ، عَنْ أَنَسٍ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا ، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ » .

21 — (2073) .... : Enes (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Her kim dünyada hâlıs ipek giyerse âhiretde onu giyemez» buyurdu.

٢٢ – (٢٠٧٤) وحدثني إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى الرَّازِيُّ . أَخْبَرَنَا شُعَيْبُ بْنُ إِسْحَاقَ الدِّمَشْقِيُّ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ . حَدَّثَنِي شَدَّادٌ ، أَبُو عَمَّارٍ . حَدَّثَنِي أَبُو أُمَامَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « مَنْ لَبِسَ الْحَرِيرَ فِي الدُّنْيَا ، لَمْ يَلْبَسْهُ فِي الْآخِرَةِ » .

22 — (2074) .... : Ebû Umâme (R) şöyle tahdîs etti : Rasûlullah (S) : «Her kim dünyâda hâlıs ipek giyerse, âhiretde giymez» buyurdu.

10. *Sündüs*, bir nevi ince ve nâzik atlasa denir. Bir kavle göre de, ince, latîf ve nâzik dîbâya denir (*Kamûs Ter.*)

٢٣ – (٢٠٧٥) حدّثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ. حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ يَزِيدَ بْنِ أَبِي حَبِيبٍ، عَنْ أَبِي الْخَيْرِ، عَنْ عُقْبَةَ بْنِ عَامِرٍ؛ أَنَّهُ قَالَ: أُهْدِيَ لِرَسُولِ اللهِ ﷺ فَرُّوجُ حَرِيرٍ. فَلَبِسَهُ ثُمَّ صَلَّى فِيهِ. ثُمَّ انْصَرَفَ فَنَزَعَهُ نَزْعًا شَدِيدًا. كَالْكَارِهِ لَهُ. ثُمَّ قَالَ «لَا يَنْبَغِي هَـٰذَا لِلْمُتَّقِينَ».

(...) وحدّثناه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا الضَّحَّاكُ (يَعْنِي أَبَا عَاصِمٍ). حَدَّثَنَا عَبْدُ الْحَمِيدِ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ أَبِي حَبِيبٍ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ.

23 — (2075) .... : Ukbetu'bnu Âmir (el-Cühenî R) [11] şöyle demişdir: Rasûlullah'a bir ipek **ferrûce** [12] hediye edilmişdi [13]. Onu geyib içinde namaz kıldı. Namazdan çıkdıkdan sonra hoşlanmıyan bir kimse tavrıyle onu bedeninden şiddetle çıkardı ve: «Bunu kullanmak müttakîlere yaraşmaz» buyurdu [14].

---

11. Kur'ânı ezberlemiş sahâbîlerinden fasîh, kâtib bir zât idi. Kur'ân'ı Mushaf içinde ilk cem' eden odur. Muâviye ile birlikde Sıffîne iştirak ederek onun tarafından Mısır vâliliğinde bulunmuş ve onun günlerinde vefât etmişdir.

12. *el-Ferrûc*, küçük çocuk gömleğine denir. Ve ensesinden yırtmaçı olan kaftana denir ki üstde giyilir. Bu hâlâ *ferrâce* dediğimizdir ki Farsca'da *fereci* derler. Eski zamanlarda yırtmacı ensesinden olurdu. Sonra şimdiki bilinen hey'ete girmişdir (Âsım Efendi, *Kamûs Ter.*).

13. Bu *ferrâceyi* hediye eden 18 rakamlı Ali hadîsinde geçtiği üzere Dûmetu'l-Cendel meliki Ukeydir ibn Abdilmelik'dir. Dûmetu'l-Cendel, Şâm ile Irak arasında Medîne'den 13, Dımaşk'dan yedi ile on merhale, Kûfe'den yine on merhale mesâfede bulunan bir kal'anın ismidir. Rasûlullah Tebûk'de iken Hâlid ibn Velîd'i oranın fethine me'mûr buyurmuş ve: «Onu av avlarken yakalayacaksın» diye haber vermişdi. Hakîkaten bir yaban sığırı gelib boynuzları ile kal'anın kapısına sürtülmüş, Ukeydir de ona tama' ederek geceleyin kal'asından inib avlamağa davranmış. Gözetlemekde olan Hâlid de üzerine hücûm ile kendisini esîr ve kardeşi Hasen ibn Abdilmelik'i katletti. Hâlid kal'ayı zorla 9 uncu hicret yılında feth eyledi. Sonra Ukeydir, Peygamber ile cizye vermek üzere sulh akdetmiş ise de birinci Halîfe zamanında akdini bozmuş ve yine Hâlid ibn Velîd onu kal'asında muhâsara ettikden sonra ele geçirib müşrik Nasrânî olduğu halde öldürmüşdür. Diğer kardeşi Hureys ibn Abdulmelik İslâm'ı kabûl etmişdir. Hâfız Ebû Nuaym'ın rivâyetine göre Ukeydir İslâm'ı kabûl etmiş ve Peygamber'e bir siyerâ' hulle hediye etmişdir.

14. Muttakîn, cem'u muzekker sâlim olduğu için ipeğin yalnız erkeklere harâm olub kadınların müstesnâ olduklarını bu lafz ile ihbârda işâret vardır. Bununla beraber cem' müzekker sâlimi tağlîb tarikıyle kadınlara teşmîl etmek isteyenler, ipeğin erkek dişi bütün ümmete harâm olduğuna kail olmuşlardır. Zâhiriye âlimlerinden ba'zıları ile Abdullah ibn Ebî Muleyke Misver ibn Mahreme hadîsi ile ihticâc ederek ipeğin kullanılması bilakis kadınlar ve erkekler için halâl olduğuna kail olmuşlardır.

Fakîhler cumhurunun hucceti ise on beş sahâbîden rivâyet olunan bu hadîs ile diğer bazı hadîslerdir ki ötekilerin hucceti olan hadîslerdeki ibâhayı nesh etmişlerdir. Erkekler ve kadınlar için harâmdır diyenler arasında İbn Umer ile İbn Zubeyr de vardır. Bunlar: «İpeği her kim dünyâda giyerse, âhirette giymekden mahrûm olur» meâlindeki hadîslere bakıb takvâ yolunu tutmuşlar ve anlaşılan Zeyd ibn Erkam'dan rivâyet edilen: «Altunla ipek, ummetimin dişilerine halâl, erkeklerine harâmdır» hadîsine ve Ali ibn Ebî Tâlib ile Ebû Mûsâ, Abdullah ibn Amr ibn Âs ve Ukbetu'bnu Âmir'in

( ) .... : Buradaki râvî de : Bana, Yezîd ibn Ebî Habîb tahdîs etti diyerek bu isnâdla rivâyet etmişdir.

(٣) باب إباحة لبس الحرير للرجل، إذا كان به حكة أو نحوها

٢٤ – (٢٠٧٦) حدثنا أبو كريب، محمد بن العلاء. حدثنا أبو أسامة عن سعيد بن أبي عروبة. حدثنا قتادة ؛ أن أنس بن مالك أنبأهم ؛ أن رسول الله ﷺ رخص لعبد الرحمن بن عوف والزبير ابن العوام في القمص الحرير. في السفر. من حكة كانت بهما. أو وجع كان بهما.

( ) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا محمد بن بشر. حدثنا سعيد، بهذا الإسناد، ولم يذكر: في السفر.

(3) KENDİSİNDE UYUZ VE BENZERİ BİR HASTALIK OLDUĞU ZAMAN (SIHHÎ BİR LUZÛM ÜZERİNE) ERKEĞE DE İPEKLİ GİYMENİN MUBÂH KILINMASI BÂBI

24 — (2076) .... : Enes ibn Mâlik (R), Katâde ve arkadaşlarına haber verdi ki : Rasûlullah (S) Abdurrahman ibn Avf ile Zubeyr ibn Avvâm'a bir seferde kendilerinde meydana gelen uyuz illetinden dolayı yahut kendilerindeki bir hastalıkdan dolayı ipekli gömlekler giymelerine ruhsat vermişdir.

( ) .... : Burada da yine Saîd ibn Arûbe bu isnadla tahdîs etmiş fakat : Seferde, sözünü zikretmemişdir.

٢٥ – (..) وحدثناه أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا وكيع عن شعبة، عن قتادة، عن أنس. قال: رخص رسول الله ﷺ، أو رخص، للزبير بن العوام وعبد الرحمن بن عوف في لبس الحرير. لحكة كانت بهما.

(...) وحدثناه محمد بن المثنى وابن بشار. قالا: حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة، بهذا الإسناد، مثله.

25 — ( ) .... : Enes (R) : Rasûlullah (S) Zubeyr İbnu'l-Avvâm ile Abdurrahman ibn Avf'a, kendilerinde meydana gelen uyuz yahut ben-

---

bu meâlde Peygamber'den işitib müttefikan rivâyet ettikleri hadîslere muttali' olamamışlar gibi görünüyor.

Mâlikiye imâmlarından Ebû Bekr ibn Arabî ipek kumaş kullanmak hakkındaki âlimlerin ihtilafını on kavle kadar çıkarmışdır (*Tecrîd Ter.* II, 264-265).

zeri olan kaşıntılı bir hastalıkdan dolayı ipekli geymek husûsunda ruhsat verdi. Yahut böyle bir hastalık sebebiyle bu ikisine ruhsat verildi dedi.

( ) .... : Burada da Şu'be bu isnâdla yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir.

٢٦ – (...) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا عَفَّانُ. حَدَّثَنَا هَمَّامٌ. حَدَّثَنَا قَتَادَةُ؛ أَنَّ أَنَسًا أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ عَبْدَالرَّحْمٰنِ بْنَ عَوْفٍ وَالزُّبَيْرَ بْنَ الْعَوَّامِ شَكَوَا إِلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ الْقَمْلَ. فَرَخَّصَ لَهُمَا فِي قُمُصِ الْحَرِيرِ. فِي غَزَاةٍ لَهُمَا.

26 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) Katâde'ye şöyle haber vermişdir : Abdurrahman ibn Avf ile Zubeyr ibn Avvâm bir gazvede bitlenerek Rasûlullah'a bitden şikâyet ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (S) onlara bulunacakları herhangi bir gazada ipekli gömlekler giymeleri husûsunda ruhsat ve musâade bahşetti.

(٤) باب النهى عن لبس الرجل الثوب المعصفر

٢٧ – (٢٠٧٧) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ يَحْيَىٰ. حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ الْحَارِثِ؛ أَنَّ ابْنَ مَعْدَانَ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ جُبَيْرَ بْنَ نُفَيْرٍ أَخْبَرَهُ؛ أَنَّ عَبْدَ اللهِ بْنَ عَمْرِو ابْنِ الْعَاصِ أَخْبَرَهُ. قَالَ: رَأَىٰ رَسُولُ اللهِ ﷺ عَلَيَّ ثَوْبَيْنِ مُعَصْفَرَيْنِ. فَقَالَ «إِنَّ هٰذِهِ مِنْ ثِيَابِ الْكُفَّارِ، فَلَا تَلْبَسْهَا».

(...) وحدثنا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ. أَخْبَرَنَا هِشَامٌ. ح وَحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ عَلِيِّ بْنِ الْمُبَارَكِ. كِلَاهُمَا عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ. وَقَالَا: عَنْ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ.

(4) ERKEĞİ, USFUR BİTKİSİYLE SARIYA BOYANMIŞ ELBİSE GİYMEKDEN NEHY BÂBI

27 — (2077) .... : Abdullah ibn Amr ibn Âs (R) haber verib şöyle dedi : Rasûlullah (S) benim üzerimde usfur bitkisi ile sarıya boyanmış iki elbise gördü ve : «Şüphesiz ki bu, kuffâr elbiselerindendir binâenaleyh sen bunu giyme» buyurdu [15].

15. *Usfur*, kunfuz vezninde bir nebât adıdır ki galîz eti mührе eder ve tohumuna *kurtum* derler. Türkcede tahrîf ile aspûr ve tohumuna da aspûr tohumu dedikleridir. Bu bitki ile sarı boyanır (*Kamus Ter.*).

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Yahyâ ibn Kesîr'den bu isnâdla rivâyet etmişler ve her ikisi de : Hâlid ibn Ma'dân'dan diye isnâd eylemişlerdir.

٢٨ – (...) حدّثنا داوُدُ بنُ رُشَيْدٍ . حدَّثنا عُمَرُ بنُ أيّوبَ المَوْصِلِيُّ . حدَّثنا إبْراهيمُ بنُ نافِعٍ عَنْ سُلَيْمانَ الأحْوَلِ ، عَنْ طاوُسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بنِ عَمْرٍو . قالَ : رَأى النّبيُّ ﷺ عَلَيَّ ثَوْبَيْنِ مُعَصْفَرَيْنِ . فقالَ « أأُمُّكَ أمَرَتْكَ بِهذا ؟ » قُلْتُ : أغْسِلُهُما . قالَ « بَلْ أحْرِقْهُما » .

28 — ( ) .... : Abdullah ibn Amr (R) şöyle dedi : Peygamber (S) benim üzerimde usfur bitkisi ile boyanmış iki elbise gördü ve : «Bunu giymeni sana annen mi emretti?» dedi. Ben onları yıkarım dedim. Rasûlullah : «Hayır onları yak!» buyurdu [16].

٢٩ – (٢٠٧٨) حدّثنا يَحْيَى بنُ يَحْيَى قالَ : قَرَأْتُ عَلَى مالِكٍ عَنْ نافِعٍ ، عَنْ إبْراهيمَ بنِ عَبْدِ اللهِ ابنِ حُنَيْنٍ ، عَنْ أبيهِ ، عَنْ عَلِيِّ بنِ أبي طالِبٍ ؛ أنَّ رَسولَ اللهِ ﷺ نَهَى عَنْ لُبْسِ القَسِّيِّ وَالمُعَصْفَرِ . وَعَنْ تَخَتُّمِ الذَّهَبِ . وَعَنْ قِراءَةِ القُرْآنِ فِي الرُّكوعِ .

29 — (2078) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib dedi ki : Ben (İmâm) Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da İbrahim ibn Abdillah ibn Huneyn'den, o da babası Abdullah ibn Huneyn'den, o da Ali ibn Ebî Tâlib (R) den ki Rasûlullah (S) kassıyy denilen ipek kumaşdan, usfur bitkisi ile boyanmış elbiseden, altun yüzük takınmakdan ve rükû' hâlinde iken Kur'ân okumakdan nehy etmişdir [17].

---

16. «Bunu sana annen mi emretti?» sözü, bu, kadınların elbisesi, kıyâfeti ve ahlaklarıdır demekdir. Bu iki elbisenin yakılma emri hakkında : Bu hem kendisini, hem de başkalarını bu gibi fiilden şiddetle men ve ukûbetdir, denilmişdir. Ba'zıları da yakmak ile, onları satmak, hibe etmek sûretiyle kendinden def etmeği murad etti. Bunun için de mubâlağa olsun diye yakmak lafzını istiâre buyurdu demişlerdir. Böyle olduğuna şu delâlet eder : Abdullah onları yaktı. Sonra gelince Rasûlullah : Yâ Abdellah! Ne yaptın? diye sordu. Abdullah yakdığını haber verince Rasûlullah : Onları ehlinden birine verseydin, çünkü kadınlar için onları giymekde bir be's yoktur buyurmuşdur, (*Nevevî ve Sunûsî*).

17. *Kasıyy*, ipekle karışık ketenden dokunmuş bir kumaşdır. Mısır'da Tenîs şehri yakınında deniz kenarında Kass veya Kiss denilen bir beldeye nisbet edilmiştir. Bu kumaş oradan getirilir imiş. Ba'zı hadîs âlimleri de *kassıyy*nin aslı *kazziy*dir. Kazziy de ibrişim denilen ham ipek ma'nâsına gelen *kazz* kelimesinin ism mensûbudur. Kazzıy kelimesindeki zây harfleri sînlere tebdîl edilerek kassıyy olmuşdur dediler.

٣٠ – (...) وحدثنى حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . أخبرنى يونس عن ابن شهاب .
حدثنى إبراهيم بن عبد الله بن حنين ؛ أن أباه حدثه ؛ أنه سمع على بن أبى طالب يقول : نهانى
النبى ﷺ عن القراءة وأنا راكع ، وعن لبس الذهب والمعصفر .

30 — ( ) .... : Abdullah ibn Huneyn, Ali ibn Ebî Tâlib (R) den işitti ki o : Peygamber (S) beni rükû' eder halde bulunduğum sırada Kur'ân okumakdan, altun takınmakdan ve usfur bitkisi ile boyanmış elbise geymekden nehyetti diyordu.

٣١ – (...) حدثنا عبد بن حميد . حدثنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر عن الزهرى ، عن إبراهيم
ابن عبد الله بن حنين ، عن أبيه ، عن على بن أبى طالب . قال : نهانى رسول الله ﷺ عن التختم بالذهب ،
وعن لباس القسى ، وعن القراءة فى الركوع والسجود ، وعن لباس المعصفر .

31 — ( ) .... : Alî ibn Ebî Tâlib (R) : Rasûlullah (S) beni altun yüzük takınmakdan, kassıyy denilen ipek kumaşı geymekden, rukû' ve sucûd hâlinde iken kırâat etmekden, usfur bitkisi ile boyanmış elbise giymekden nehyetti dedi.

(٥) باب فضل لباس ثياب الحبرة

٣٢ – (٢٠٧٩) حدثنا هداب بن خالد . حدثنا همام . حدثنا قتادة . قال : قلنا لأنس بن مالك :
أى اللباس كان أحب إلى رسول الله ﷺ ، أو أعجب إلى رسول الله ﷺ ؟ قال : الحبرة .

(5) PAMUK VE KETEN BEZİ GEYMENİN FAZÎLETİ BÂBI

32 — (2079) Bize Haddâb ibn Hâlid tahdîs etti. Bize Hemmâm tahdîs etti. Bize Katâde tahdîs edib dedi ki : Biz Enes ibn Mâlik'e : Rasûlullah'a hangi elbise en sevgili idi, yahut Rasûlullah'ın en çok hoşuna giden elbise hangisi idi? diye sordu. Enes : **Hiberedir** dedi [18].

18. *Hıbere,* bir nevi Yemen kumaşının adıdır ki pamukdan yahut ketenden dokunan çubuklu bir kumaşdır. Buna *burdu yemânî* da denilir. Tahbîr, tezyîn ve tahsîn ma'nâsına olub bu kumaş da yol yol çubuklarla süslendiği için «*sevbun muhabbar* (= süslü kumaş)» ta'bîri de vardır.
Rasûlullah vefat ettiği zamanda üzeri böyle beyaz bir bürdü yemânî ile örtülmüş idi (*Buhârî, libâs*).
Rasûlullah bütün hayatında sâde giyinmiştir. Hadîslerde de görüldüğü gibi pamuk

٣٣ – (...) حدثنى مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ . حَدَّثَنِى أَبِى عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ .
قَالَ : كَانَ أَحَبَّ الثِّيَابِ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ الْحِبَرَةُ .

33 — ( ) .... : Enes (R) : Hibere, Rasûlullah'a göre kumaşların en sevimli olanı idi demişdir.

(٦) باب التواضع فى اللباس، والاقتصار على الغليظ منه واليسير، فى اللباس والفراش وغيرهما، وجواز لبس الثوب الشعر، وما فيه أعلام

٣٤ – (٢٠٨٠) حدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ . حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ . حَدَّثَنَا حُمَيْدٌ عَنْ أَبِى بُرْدَةَ .
قَالَ : دَخَلْتُ عَلَى عَائِشَةَ فَأَخْرَجَتْ إِلَيْنَا إِزَارًا غَلِيظًا مِمَّا يُصْنَعُ بِالْيَمَنِ . وَكِسَاءً مِنَ الَّتِى يُسَمُّونَهَا الْمُلَبَّدَةَ . قَالَ : فَأَقْسَمَتْ بِاللهِ ؛ إِنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قُبِضَ فِى هٰذَيْنِ الثَّوْبَيْنِ .

(6) GİYİMDE MÜTEVÂZI OLMAK; ELBİSEDE, KİLİM, KEÇE, HALI GİBİ YAYGILARDA VE DİĞER EV DÖŞEMELERİNDE AZ, KOLAY VE KALINCA OLANLARLA YETİNMEK; VE KILDAN YAPILMIŞ ELBİSE İLE ÜZERİNDE ŞEKİLLER BULUNAN ELBİSELER GİYMENİN CEVÂZI BÂBI

34 — (2080) .... : Ebû Bürde dedi ki : Ben Âişe'nin yanına girmişdim. O bize Yemen'de dokunan kumaşlardan yapılmış kalınca bir izâr ile mulebbede ismini vermekde oldukları yamalarla keçelendirilmiş bir yaygı çıkardı da Rasûlullah (S) işte bu iki bez içinde vefat etmişdir diye Allâh'a yemîn etti.

٣٥ – (...) حدثنى عَلِىُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِىُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَيَعْقُوبُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عُلَيَّةَ . قَالَ ابْنُ حُجْرٍ : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ حُمَيْدِ بْنِ هِلَالٍ ، عَنْ أَبِى بُرْدَةَ . قَالَ : أَخْرَجَتْ إِلَيْنَا عَائِشَةُ إِزَارًا وَكِسَاءً مُلَبَّدًا . فَقَالَتْ : فِى هٰذَا قُبِضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ .
قَالَ ابْنُ حَاتِمٍ فِى حَدِيثِهِ : إِزَارًا غَلِيظًا .

(...) وحدثنى مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ أَيُّوبَ ، بِهٰذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .
وَقَالَ : إِزَارًا غَلِيظًا .

---

ve ketenden dokunmuş sâde ve ekseriya beyaz bezler onun en hoşlandığı kumaşlardı. O hiçbir zaman ağır ve luks kumaşlardan elbise giymemiş, ummetini de dâima sâde giyinmeğe teşvîk eylemişdir.

35 — ( ) .... : Ebû Burde şöyle dedi : Âişe (R) bizlere bir izâr ve bir de ortası yamalık ile keçelendirilib kalınlaştırılmış bir yaygı çıkardı da : Rasûlullah (S) işte bunların içinde vefat etmişdir dedi.

Râvî Muhammed ibn Hâtim kendi hadîsinde : Kalın bir izâr demişdir.

( ) .... : Buradaki râvî de yine Eyyûb'dan bu isnâd ile o hadîsin benzerini rivâyet etmiş ve bu da : Kalın bir izâr demişdir.

٣٦ – (٢٠٨١) وحدثني سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ بْنِ أَبِي زَائِدَةَ عَنْ أَبِيهِ . ح وَحَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ مُوسَى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ . ح وَحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ زَكَرِيَّاءَ . أَخْبَرَنِي أَبِي عَنْ مُصْعَبِ بْنِ شَيْبَةَ ، عَنْ صَفِيَّةَ بِنْتِ شَيْبَةَ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : خَرَجَ النَّبِيُّ ﷺ ذَاتَ غَدَاةٍ ، وَعَلَيْهِ مِرْطٌ مُرَحَّلٌ مِنْ شَعَرٍ أَسْوَدَ .

36 — (2081) .... : Âişe (R) : Peygamber (S) bir sabah erkenden sırtında siyah kıldan dokunub üzerinde deve semerleri tarzında bir takım çizgiler bulunan bir giyecekle dışarıya çıkmışdır dedi [19].

٣٧ – (٢٠٨٢) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : كَانَ وِسَادَةُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، الَّتِي يَتَّكِئُ عَلَيْهَا ، مِنْ أَدَمٍ حَشْوُهَا لِيفٌ .

37 — (2082) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ın üzerine söykünüb dayanmakda olduğu yastığı, içerisi lîflerle (yani hurma yaprakları ile) dolu tabaklanmış deriden ibâretdi dedi [20].

٣٨ – (…) وحدثني عَلِيُّ بْنُ حُجْرٍ السَّعْدِيُّ . أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ . قَالَتْ : إِنَّمَا كَانَ فِرَاشُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ ، الَّذِي يَنَامُ عَلَيْهِ ، أَدَمًا حَشْوُهُ لِيفٌ .

(…) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ . كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَقَالَا : ضِجَاعُ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ . فِي حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ : يَنَامُ عَلَيْهِ .

---

19. Kumaşlar ve dokumalar üzerinde bir takım sûretler, çizgiler, şekillerin mevcûd bulunmasında be's yokdur. Ancak hayvan resimleri harâm olur (Nevevî).

20. Bu hadîsler Rasûlullah'ın dünyâda fâhir elbiselere ve lüks eşyâya rağbet etmeyib sâde ve maksadı hâsıl edecek şeylerle yetinir olduğuna delâlet etmektedir. Ayrıca dayanmak, oturmak, yatmak üzere deriden ve benzeri şeylerden yastık, minder, koltuk, sandalya, döşek gibi ev eşyâları edinmenin cevâzı da bu hadîslerden anlaşılmaktadır. Yalnız bütün bu şeylerde külfete ve lükse kaçmamak lazımdır.

38 — ( ) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) ın, üstünde uyumakda bulunduğu döşeği ancak içi lîf dolu olan tabaklanmış bir deriden ibâretdi dedi.

( ) .... : Buradaki iki râvî de Hişâm ibn Urve'den bu isnâdla rivâyet etmişler ve ikisi de : Rasûlullah'ın, üstünde yattığı yatağı demişlerdir.

Ebû Muâviye hadîsinde : Üzerinde uyuduğu tarzındadır.

(٧) باب جواز اتخاذ الأنماط

٣٩ — (٢٠٨٣) حدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ - وَاللَّفْظُ لِعَمْرٍو - (قَالَ عَمْرٌو وَقُتَيْبَةُ : حَدَّثَنَا . وَقَالَ إِسْحَقُ : أَخْبَرَنَا) سُفْيَانُ عَنِ ابْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ ، لَمَّا تَزَوَّجْتُ « أَتَّخَذْتَ أَنْمَاطًا ؟ » قُلْتُ : وَأَنَّى لَنَا أَنْمَاطٌ ؟ قَالَ « أَمَا إِنَّهَا سَتَكُونُ » .

(7) EV DÖŞEMELERİ EDİNMENİN CEVÂZI BÂBI

39 — (2083) .... : Câbir (R) şöyle dedi : Ben evlendiğim zaman Rasûlullah (S) bana :

— Etrafı saçaklı oda döşemeleri edindin mi? diye sordu. Ben :

— Bizim nereden saçaklı, süslü oda döşemelerimiz olacak? dedim. Rasûlullah :

— Fakat yemîn edebilirim ki yakın zaman sonra sizlerin öyle süslü döşemeleriniz olacakdır buyurdu [21].

٤٠ — (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : لَمَّا تَزَوَّجْتُ قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ « أَتَّخَذْتَ أَنْمَاطًا ؟ » قُلْتُ : وَأَنَّى لَنَا أَنْمَاطٌ ؟ قَالَ « أَمَا إِنَّهَا سَتَكُونُ » .

قَالَ جَابِرٌ : وَعِنْدَ امْرَأَتِي نَمَطٌ . فَأَنَا أَقُولُ : نَحِّيهِ عَنِّي . وَتَقُولُ : قَدْ قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّهَا سَتَكُونُ » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، بِهَذَا الإِسْنَادِ ، وَزَادَ : فَأَدَعُهَا .

---

21. Enmât, namat'ın cem'idir. *Namat*, süslü saçaklı döşek yüzüne ve bir nevi döşemeğe denir.

Bu hadîslerde o zamanki muslimanların yakın bir gelecekte bol ve müreffeh yaşayışlara nâil olacakları mu'cizesi ve ihbârı görülmektedir.

40 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dedi ki : Ben evlendiğim zaman Rasûlullah (S) bana :

— Süslü saçaklı bir takım oda döşemeleri edindin mi? diye sordu. Ben :

— Bizim böyle oda döşemelerimiz nereden olacak! diye cevab verdim. Rasûlullah :

— Yemîn edebilirim ki yakında sizlerin öyle süslü saçaklı oda döşemeleriniz olacakdır buyurdu.

Câbir der ki : Kadınımın yanında böyle bir döşeme vardı. Ben kadınıma : Şu süslü döşemeni gözümün önünden kaldır dedim. O da bana : Rasûlullah : «Sizin yakında süslü ev döşemeleriniz olacakdır» buyurmuşdur dedi.

( ) .... : Burada da Sufyân, bu isnâdla rivâyet etmiş ve Câbir'in : Bunun üzerine ben de bu süslü mefrûşatı yerinde bırakırdım dediğini ziyâde etmişdir.

(٨) باب كراهة ما زاد على الحاجة من الفراش واللباس

٤١ — (٢٠٨٤) حدثني أبو الطاهر أحمد بن عمرو بن سرح. أخبرنا ابن وهب. حدثني أبو هانئ؛ أنه سمع أبا عبد الرحمن يقول عن جابر بن عبد الله؛ أن رسول الله ﷺ قال له «فراش للرجل. وفراش لامرأته. والثالث للضيف. والرابع للشيطان».

(8) YAYGI, DÖŞEK VE GİYİM EŞYÂLARININ İHTİYACDAN FAZLA OLMASININ KERÂHETİ BÂBI

41 — (2084) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan, Rasûlullah (S) Câbir'in kendisine : «Bir yatak erkek için, bir yatak karısı içindir. Üçüncü yatak da musâfir içindir. Dördüncüsü ise şeytanındır buyurmuşdur.

(٩) باب تحريم جر الثوب خيلاء، وبيان حد ما يجوز إرخاؤه إليه، وما يستحب

٤٢ — (٢٠٨٥) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك عن نافع وعبد الله بن دينار وزيد ابن أسلم. كلهم يخبره عن ابن عمر؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا ينظر الله إلى من جر ثوبه خيلاء».

(...) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو أُسَامَةَ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَعُبَيْدُ اللهِ بْنُ سَعِيدٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا يَحْيَى (وَهُوَ الْقَطَّانُ) . كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ . ح وَحَدَّثَنَا أَبُو الرَّبِيعِ وَأَبُو كَامِلٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا حَمَّادٌ . ح وَحَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ . كِلَاهُمَا عَنْ أَيُّوبَ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ وَابْنُ رُمْحٍ عَنِ اللَّيْثِ بْنِ سَعْدٍ . ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . حَدَّثَنِي أُسَامَةُ . كُلُّ هَؤُلَاءِ عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِ مَالِكٍ . وَزَادُوا فِيهِ « يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(9) KİBİRLE YERDE ELBİSE SÜRÜMENİN HARÂM KILINMASI; ELBİSE UZADIB SARKITMANIN CÂİZ VE MÜSTEHAB OLAN HUDÛDUNU BEYÂN BÂBI

42 — (2085) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum. O da Nâfi'den, Abdullah ibn Dînâr'dan ve Zeyd ibn Eslem'den. Bunların hepsi de İbn Umer (R) den haber verdiler ki Rasûlullah (S) : «Elbisesini kibirle yerlerde sürüyen kimseye Allah (merhamet bakışı ile) bakmaz» buyurmuşdur.

( ) .... : Buradaki yedi tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıki Mâlik hadîsi gibi rivâyet ettiler. Râvî bu hadîsde «kıyâmet gününde» kaydını ziyâde etmişdir.

٤٣ — (...) وحدثني أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِيهِ وَسَالِمِ بْنِ عَبْدِ اللهِ وَنَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِنَّ الَّذِي يَجُرُّ ثِيَابَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ ، لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وحدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ الشَّيْبَانِيِّ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . كِلَاهُمَا عَنْ مُحَارِبِ بْنِ دِثَارٍ وَجَبَلَةَ بْنِ سُحَيْمٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِ حَدِيثِهِمْ .

43 — ( ) .... : Abdullah ibn Umer (R) den, (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) : «Kibirden dolayı elbisesini yerde sürükleyen kimseye kıyâmet gününde Allah (merhamet bakışı ile) bakmıyacakdır» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de İbn Umer'den, o da Peygamber'den yukarkilerin hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

٤٤ – (...) وحدثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا حَنْظَلَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ سَالِمًا عَنِ ابْنِ عُمَرَ .
قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « مَنْ جَرَّ ثَوْبَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ لَمْ يَنْظُرِ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وحدثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ سُلَيْمَانَ . حَدَّثَنَا حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ . قَالَ : سَمِعْتُ
ابْنَ عُمَرَ يَقُولُ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ ، مِثْلَهُ . غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : ثِيَابَهُ .

44 — ( ) .... : İbn Umer (R) dedi ki; Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : «Her kim büyüklük taslıyarak elbisesini (uzadıb) yerde sürürse Allah kıyâmet gününde ona (merhamet bakışı ile) bakmaz».

( ) .... : Buradaki râvî, bize Hanzalatu'bnu Ebî Sufyân tahdîs edib dedi ki : Ben İbn Umer'den işittim şöyle diyordu : Ben Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu diyerek yukarıki hadîs gibi rivâyet etmiş, ancak burada (sevbehu yerine ayni ma'nâda olan) sıyâbehu kelimesini kullanmışdır.

٤٥ – (...) وحدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ مُسْلِمَ
ابْنَ يَنَّاقَ يُحَدِّثُ عَنِ ابْنِ عُمَرَ ؛ أَنَّهُ رَأَى رَجُلًا يَجُرُّ إِزَارَهُ . فَقَالَ : مِمَّنْ أَنْتَ ؟ فَانْتَسَبَ لَهُ . فَإِذَا رَجُلٌ
مِنْ بَنِي لَيْثٍ فَعَرَفَهُ ابْنُ عُمَرَ . قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ ، بِأُذُنَيَّ هَاتَيْنِ، يَقُولُ « مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ ،
لَا يُرِيدُ بِذَٰلِكَ إِلَّا الْمَخِيلَةَ ، فَإِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

(...) وحدثنا ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْمَلِكِ (يَعْنِي ابْنَ أَبِي سُلَيْمَانَ) . ح وَحَدَّثَنَا
عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا أَبُو يُونُسَ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي خَلَفٍ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ أَبِي بُكَيْرٍ.
حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ (يَعْنِي ابْنَ نَافِعٍ) . كُلُّهُمْ عَنْ مُسْلِمِ بْنِ يَنَّاقَ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .
غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ أَبِي يُونُسَ: عَنْ مُسْلِمٍ ، أَبِي الْحَسَنِ. وَفِي رِوَايَتِهِمْ جَمِيعًا «مَنْ جَرَّ إِزَارَهُ» وَلَمْ يَقُولُوا: ثَوْبَهُ .

45 — ( ) .... : Şu'be tahdîs edib şöyle dedi : Ben Muslim ibn Yennâk'dan işittim. O, İbn Umer'den şöyle tahdîs ediyordu : İbn Umer (R) izârını yerde sürükleyen bir kimse gördü ve ona : Sen kimlerdensin? diye sordu. O zât da İbn Umer'e kendi soyunu ve nisbetini söyledi. Bir de baktı ki o kimse Leys oğullarından imiş. İbn Umer onu tanıdı ve : Ben Rasûlullah (S) dan şu iki kulağımla işittim : «Her kim, bununla ancak büyüklük taslamağı irâde ederek izâr denilen üst elbisesini yerde

sürüklerse, Allah kıyâmet gününde o kimseye (rahmet bakışı ile) bakmıyacakdır» buyuruyordu dedi.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Muslim ibn Yennâk'dan, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den o hadîsin benzerini rivâyet ettiler. Bunlardan Ebû Yûnus'un hadîsinde : Ebû'l-Hasen, Muslim ibn Yennâk'dan isnâdı vardır. Bunların topdan rivâyetlerinde, «her kim izârını sürüklerse» tarzı vardır da, «sevbehu (= elbisesini)» sözünü söylememişlerdir.

٤٦ — (...) وحدثني مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ وَهَارُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ وَابْنُ أَبِي خَلَفٍ . وَأَلْفَاظُهُمْ مُتَقَارِبَةٌ .
قَالُوا : حَدَّثَنَا رَوْحُ بْنُ عُبَادَةَ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . قَالَ : سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ عَبَّادِ بْنِ جَعْفَرٍ يَقُولُ : أَمَرْتُ
مُسْلِمَ بْنَ يَسَارٍ، مَوْلَىٰ نَافِعِ بْنِ عَبْدِ الْحَارِثِ أَنْ يَسْأَلَ ابْنَ عُمَرَ . قَالَ وَأَنَا جَالِسٌ بَيْنَهُمَا : أَسَمِعْتَ، مِنَ
النَّبِيِّ ﷺ فِي الَّذِي يَجُرُّ إِزَارَهُ مِنَ الْخُيَلَاءِ، شَيْئًا ؟ قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ « لَا يَنْظُرُ اللهُ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ » .

46 — ( ) Bana Muhammed ibn Hâtim, Hârûn ibn Abdillah ve İbn Ebî Halef, hepsinin de lafızları biribirine yakın olarak tahdîs edib şöyle dediler : Bize Ravh ibn Ubâde tahdîs etti. Bize İbn Cureyc tahdîs edib dedi ki : Ben, Muhammed ibn Abbâd ibn Ca'fer'den işittim şöyle diyordu : Ben, Nâfi' ibn Abdi'l-Hâris'in azadlısı olan Muslim ibn Yesâr'a, İbn Umer'den şöyle sormasını emrettim : Ben de aralarında oturuyordum : Sen, Peygamber (S) den, kibirden dolayı izârını yerde sürükleyen kimse hakkında bir şey (söylerken) işittin mi? İbn Umer : Peygamber'den işittim o : «Allah kıyâmet gününde ona (rahmetle) nazar buyurmaz» diyordu dedi.

٤٧ — (٢٠٨٦) حدثني أَبُو الطَّاهِرِ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي عُمَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ وَاقِدٍ،
عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، قَالَ: مَرَرْتُ عَلَىٰ رَسُولِ اللهِ ﷺ ، وَفِي إِزَارِي اسْتِرْخَاءٌ . فَقَالَ « يَا عَبْدَ اللهِ ! ارْفَعْ إِزَارَكَ »
فَرَفَعْتُهُ . ثُمَّ قَالَ «زِدْ» فَزِدْتُ. فَمَا زِلْتُ أَتَحَرَّاهَا بَعْدُ . فَقَالَ بَعْضُ الْقَوْمِ : إِلَىٰ أَيْنَ؟ فَقَالَ: أَنْصَافِ السَّاقَيْنِ.

47 — (2086) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi. Ben Rasûlullah'ın yanına uğramışdım, izârımda da bir mikdâr sarkıklık (ve uzunluk) vardı. Rasûlullah (S) : «Yâ Abdallah! İzârını yukarı kaldır» buyurdu. Ben hemen izârımı yukarı kaldırdım. Sonra : «Kaldırmayı daha artır!» buyurdu. Ben de artırdım. Artık ben bundan sonra o ölçüyü taharrî edib aramakdan vaz geçmedim (yani izârımı her zaman o mikdârdan yukarı kaldırmakdan ayrılmadım). (Râvî der ki:) Oradaki topluluklardan biri İbn Umer'e : Nereye kadar (kaldırdın)? diye sordu. İbn Umer : Bacakların yarısına kadar dedi.

٤٨ — (٢٠٨٧) حدثنا عُبَيْدُ اللهِ بْنُ مُعَاذٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مُحَمَّدٍ (وَهُوَ ابْنُ زِيَادٍ) قَالَ : سَمِعْتُ أَبَا هُرَيْرَةَ، وَرَأَى رَجُلًا يَجُرُّ إِزَارَهُ ، فَجَعَلَ يَضْرِبُ الْأَرْضَ بِرِجْلِهِ، وَهُوَ أَمِيرٌ عَلَى الْبَحْرَيْنِ، وَهُوَ يَقُولُ : جَاءَ الْأَمِيرُ . جَاءَ الْأَمِيرُ . قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ اللهَ لَا يَنْظُرُ إِلَىٰ مَنْ يَجُرُّ إِزَارَهُ بَطَرًا » .

(...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ (يَعْنِي ابْنَ جَعْفَرٍ) . ح وَحَدَّثَنَاهُ ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ . كِلَاهُمَا عَنْ شُعْبَةَ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ . وَفِي حَدِيثِ ابْنِ جَعْفَرٍ : كَانَ مَرْوَانُ يَسْتَخْلِفُ أَبَا هُرَيْرَةَ. وَفِي حَدِيثِ ابْنِ الْمُثَنَّى : كَانَ أَبُو هُرَيْرَةَ يُسْتَخْلَفُ عَلَى الْمَدِينَةِ .

48 — (2087) .... : Muhammed (ibn Ziyâd) dedi ki : Ben Ebû Hureyre (R) den işittim, kendisi Bahreyn üzerinde emîr iken izârını yerde sürüyen bir kimse gördü de ayağı ile yere vurmağa ve : Emîr geldi! Emîr geldi! Rasûlullah (S) : «Yüce Allah, büyüklük taslıyarak izârını (yerlerde) sürüyen kimseye (merhamet nazarı ile) bakmaz» buyurmuşdur demeğe başladı [22].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Şu'be'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Bu râvîlerden Ca'fer'in hadîsinde; Mervân, Ebû Hureyre'yi kendisine halef kılar idi; İbn Musennâ'nın hadîsinde ise : Ebû Hureyre, Medîne üzerine halef ta'yîn edilirdi, ifâdeleri vardır.

(١٠) باب تحريم التبختر فى المشى، مع إعجابه بثيابه

٤٩ — (٢٠٨٨) حدثنا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ سَلَّامٍ الْجُمَحِيُّ . حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ (يَعْنِي ابْنَ مُسْلِمٍ) عَنْ مُحَمَّدِ ابْنِ زِيَادٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « بَيْنَمَا رَجُلٌ يَمْشِي، قَدْ أَعْجَبَتْهُ جُمَّتُهُ وَبُرْدَاهُ ، إِذْ خُسِفَ بِهِ الْأَرْضُ ، فَهُوَ يَتَجَلْجَلُ فِي الْأَرْضِ حَتَّىٰ تَقُومَ السَّاعَةُ » .

---

22. Buhârî'de şu rivâyet de vardır :

Ebû Hureyre'den; Peygamber (S) : «İzârın iki topukdan aşağı sarkanı ateştedir» buyurmuştur (*Buhârî, libâs, bâbun mâ esfele mine'l-kâ'beyn fe hüve fi'n-nâri*, VII, 258 «5»).

İzâr, Arabların giydikleri boy elbisesidir ki bunun topukdan aşağı luzûmsuz uzatılması kibirlenmek şiârı idi. Bu sebepden dolayı hadîsde şiddetli bir cezâ haber verilerek kibirlilik ifâde eden bu türlü uzun ve luks giyinişler nehy olunmuşdur. Hiç şüphesiz ki ateşde olacak yer, elbisenin ma'kûl ölçüden fazlası değil, bu fazla kısmın hizâsında bulunan beden kısmı yani ayaklardır.

(...) وحدثنا عبيد الله بن معاذ. حدثنا أبي. ح وحدثنا محمد بن بشار عن محمد بن جعفر. ح وحدثنا محمد بن المثنى. حدثنا ابن أبي عدي. قالوا جميعا: حدثنا شعبة عن محمد بن زياد، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ. بنحو هذا.

(10) YÜRÜRKEN, ELBİSESİ İLE GURURLANARAK SALLANA SALLANA ÇALIMLI VE KİBİRLİ BİR TARZDA YÜRÜMENİN HARÂM KILINMASI BÂBI

49 — (2088) .... : Ebû Hureyre (R) den, Peygamber (S) şöyle buyurmuştur: «(Eski ummetlerden) bir kimse, omuzlarına kadar sarkmış olan bol saçları ve iki bürdesi ile gururlanarak çalımlı ve kibirli bir tarzda yürürken birden bire yer yarılıb bastığı toprakla beraber onu içine alıverdi. Artık o anda, kendisi tâ kıyâmet kopuncaya kadar orada kalmak üzere yerin içine doğru feryâd ede ede gömülüb gidiyordu» [23].

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de: Bize Şu'be tahdîs etti diyerek, Muhammed ibn Ziyâd'dan, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den olmak üzere bu hadîs tarzında rivâyet etti dediler.

٥٠ – (...) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا المغيرة (يعني الحزامي) عن أبي الزناد، عن الأعرج، عن أبي هريرة؛ أن رسول الله ﷺ قال «بينما رجل يتبختر، يمشي في برديه، قد أعجبته نفسه، فخسف الله به الأرض، فهو يتجلجل فيها إلى يوم القيامة».

(...) وحدثنا محمد بن رافع. حدثنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن همام بن منبه. قال: هذا ما حدثنا أبو هريرة عن رسول الله ﷺ. فذكر أحاديث منها: وقال رسول الله ﷺ «بينما رجل يتبختر في بردين». ثم ذكر بمثله.

---

23. Böyle kendini beğenmiş olarak, büyüklene büyüklene çalımlı ve şımarık bir yürüyüşle yürümek, Kur'ân dili ile de men edilmişdir:

« ولا تمش في الأرض مرحا ان الله لا يحب كل مختال فخور »

: *Yer yüzünde şımarık yürüme. Zira Allah her kibir taslıyanı, kendini beğenib öğüneni sevmez»* (Lukmân: 18).

(...) حَدَّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَفَّانُ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ، عَنْ أَبِي رَافِعٍ،
عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «إِنَّ رَجُلًا مِمَّنْ كَانَ قَبْلَكُمْ يَتَبَخْتَرُ فِي حُلَّةٍ»
ثُمَّ ذَكَرَ مِثْلَ حَدِيثِهِمْ.

50 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) şöyle buyurmuşdur : «Bir kimse iki bürdesi içinde kendini beğenmiş halde çalımlı çalımlı yürüdüğü sırada Allah onu yere geçiriverdi de artık o kimse kıyâmete kadar kalmak üzere yerin içine doğru feryâd ede ede gömülüb gidiyordu».

( ) .... : Buradaki râvî de : Hemmâm ibn Münebbih : Bu, Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettikleridir dedi ve birçok hadîsler zikretti. Onlardan biri şudur : Rasûlullah (S) : «Bir kimse iki bürde içinde çalımlı ve kibirli bir tarzda yürüdüğü sırada...» buyurdu diyerek yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişdir.

( ) .... : Buradaki râvî; Ebû Hureyre'nin : Ben Rasûlullah'dan «sizden önceki (ummet) lerden bir kimse, bir hulle (takım elbise) içinde kurula kurula çalımlı ve kibirli bir yürüyüşle yürüyordu...» buyururken işittim dediğini rivâyet etti. Sonra yukarıkilerin hadîsi gibi zikretti.

(١١) باب تحريم خاتم الذهب على الرجال، ونسخ ما كان من إباحته في أول الإسلام

٥١ — (٢٠٨٩) حَدَّثنا عُبَيْدُاللهِ بْنُ مُعَاذٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ، عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ، عَنْ بَشِيرِ بْنِ نَهِيكٍ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ: أَنَّهُ نَهَى عَنْ خَاتَمِ الذَّهَبِ.

(...) وحَدَّثناه مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ.

(11) ERKEKLERE ALTUN YÜZÜK TAKINMANIN HARÂM KILINMASI VE İSLÂM'IN EVVELİNDE MEVCÛD OLAN MUBÂHLIĞININ YÜRÜRLÜKDEN KALDIRILMASI BÂBI

51 — (2089) Bize Ubeydullah ibn Muâz tahdîs etti. Bize babam tahdîs etti. Bize Şu'be, Katâde'den, o da Nadr ibn Enes'den, o da Beşîr ibn Nehîk'den, o da Ebû Hureyre (R) den tahdîs etti ki Peygamber (S) altun yüzük takınmayı nehy etmişdir.

( ) .... : Burada da Şu'be bu isnâdla tahdîs etmişdir.

٥٢ – (٢٠٩٠) وَفِي حَدِيثِ ابْنِ الْمُثَنَّى . قَالَ : سَمِعْتُ النَّضْرَ بْنَ أَنَسٍ . حَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ سَهْلٍ التَّمِيمِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي مَرْيَمَ . أَخْبَرَنِي مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . أَخْبَرَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ عُقْبَةَ عَنْ كُرَيْبٍ ، مَوْلَى ابْنِ عَبَّاسٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ عَبَّاسٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ رَأَىٰ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ فِي يَدِ رَجُلٍ . فَنَزَعَهُ فَطَرَحَهُ وَقَالَ « يَعْمِدُ أَحَدُكُمْ إِلَىٰ جَمْرَةٍ مِنْ نَارٍ فَيَجْعَلُهَا فِي يَدِهِ » فَقِيلَ لِلرَّجُلِ ، بَعْدَ مَاذَهَبَ رَسُولُ اللهِ ﷺ : خُذْ خَاتَمَكَ انْتَفِعْ بِهِ . قَالَ : لَا . وَاللهِ ! لَا آخُذُهُ أَبَدًا . وَقَدْ طَرَحَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ .

52 — (2090) .... : İbrahim ibn Ukbe, İbn Abbâs'ın himâyesinde bulunan Kurayb'den, o da Abdullah ibn Abbâs (R) dan şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) bir kimsenin elinde altundan yapılmış bir yüzük gördü de onu çıkarıb attı ve : «Sizden biriniz bir ateş parçasını kasdedib almağa onu elinde koymağa teşebbüs ediyor» buyurdu. Rasûlullah gittikden sonra o zâta : Yüzüğünü al da onunla başka menfaat te'mîn et denildi. O zât : Hayır vallâhi, Rasûlullah onu atmışken artık ben onu ebediyyen almam dedi.

٥٣ – (٢٠٩١) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى التَّمِيمِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ رُمْحٍ . قَالَا : أَخْبَرَنَا اللَّيْثُ . ح وَحَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ . حَدَّثَنَا لَيْثٌ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ اصْطَنَعَ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ . فَكَانَ يَجْعَلُ فَصَّهُ فِي بَاطِنِ كَفِّهِ إِذَا لَبِسَهُ . فَصَنَعَ النَّاسُ . ثُمَّ إِنَّهُ جَلَسَ عَلَى الْمِنْبَرِ فَنَزَعَهُ . فَقَالَ « إِنِّي كُنْتُ أَلْبَسُ هَٰذَا الْخَاتَمَ وَأَجْعَلُ فَصَّهُ مِنْ دَاخِلٍ » فَرَمَىٰ بِهِ . ثُمَّ قَالَ « وَاللهِ ! لَا أَلْبَسُهُ أَبَدًا » فَنَبَذَ النَّاسُ خَوَاتِيمَهُمْ . وَلَفْظُ الْحَدِيثِ لِيَحْيَىٰ .

(...) وحَدَّثَنَاه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بِشْرٍ . ح وَحَدَّثَنِيهِ زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ . ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ الْمُثَنَّى . حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ . ح وَحَدَّثَنَا سَهْلُ بْنُ عُثْمَانَ . حَدَّثَنَا عُقْبَةُ بْنُ خَالِدٍ . كُلُّهُمْ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَٰذَا الْحَدِيثِ ، فِي خَاتَمِ الذَّهَبِ . وَزَادَ فِي حَدِيثِ عُقْبَةَ بْنِ خَالِدٍ : وَجَعَلَهُ فِي يَدِهِ الْيُمْنَىٰ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ أَحْمَدُ بْنُ عَبْدَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَارِثِ . حَدَّثَنَا أَيُّوبُ . ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ الْمُسَيَّبِيُّ . حَدَّثَنَا أَنَسٌ (يَعْنِي ابْنَ عِيَاضٍ) عَنْ مُوسَىٰ بْنِ عُقْبَةَ ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ . حَدَّثَنَا حَاتِمٌ . ح وَحَدَّثَنَا هَارُونُ الْأَيْلِيُّ . حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ . كُلُّهُمْ عَنْ أُسَامَةَ . جَمِيعًا عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . فِي خَاتَمِ الذَّهَبِ . نَحْوَ حَدِيثِ اللَّيْثِ .

53 — (2091) .... : Leys, Nâfi'den, o da Abdullâh (R) dan şöyle tahdîs etti, Rasûlullah (S) evvelâ altundan bir mühür yüzük yaptırdı. Bunu takındığı zaman yazılı kaşını avucunun içine alırdı. Peygamber'in elinde altun yüzük gören herkes kuyumculara koşarak bir altun yüzük yaptırıb parmağına taktı. Kısa bir müddet sonra Rasûlullah, minber üzerine oturdu ve elindeki yüzüğü çıkardı. Müteâkıben : «Ben bu mühür yüzüğü takınıyordum. Yazılı kaşını da iç tarafda tutuyordum» buyurdu ve bu yüzüğü elinden attı. Sonra da : «Vallâhi bu altun olan mühür yüzüğü ebediyyen takınmam» buyurdu. Bunun üzerine parmaklarına altun yüzük takmış olan sahâbîler de kendi yüzüklerini çıkarıb attılar[24]. Hadîsin lafzı, râvîlerden Yahyâ'ya âiddir.

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Ubeydullah'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere altun yüzük hakkındaki bu hadîsi rivâyet ettiler. Buradaki râvîlerden Ukbetu'bnu Hâlid'in hadîsinde : Peygamber bu mühür yüzüğü sol eline takmışdı fıkrası ziyâde olmuşdur.

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin bütün cemâatları da yine Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere altun yüzük hakkındaki bu hadîsi (53 rakamlı) Leys hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

(١٢) باب لبس النبيّ صلى الله عليه وسلم خاتما من ورق نقشه محمد رسول الله، ولبس الخلفاء له من بعده

٥٤ — (...) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ نُمَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ. ح وَحَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا أَبِي. حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللهِ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ، قَالَ: اتَّخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَاتَماً مِنْ وَرِقٍ فَكَانَ فِي يَدِهِ. ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ أَبِي بَكْرٍ. ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ عُمَرَ. ثُمَّ كَانَ فِي يَدِ عُثْمَانَ. حَتَّى وَقَعَ مِنْهُ فِي بِئْرِ أَرِيسَ. نَقْشُهُ ـ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ ـ.

قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ: حَتَّى وَقَعَ فِي بِئْرٍ. وَلَمْ يَقُلْ: مِنْهُ.

24. Peygamber'in altun yüzükden vaz geçmesinin ve bu sûretle erkeklere harâm olmasının sebepleri arasında, piyasada tedâvül etmekde olan altunun gitgide halkın parmaklarına geçerek tedâvülden alıkonulması ve bu sûretle iktisâdî hayat üzerinde ciddî te'sîrler yapması da zikredilebilir. Peygamber altun yüzük takmakda devam etseydi, yeryüzündeki erkek dişi her mu'min bu hareketi şüphesiz bir sünnet telakki edecek, herkes parmağına küçük büyük bir mikdâr altun yüzük takacakdı. Bunun netîcesinde de muazzam bir yekün tutacak olan tonlarca altun da ticârî ve iktisadî hareketden men olunacakdı. Bu habs ve men ise yalnız İslâm âleminin iktisadiyatına değil, belki bütün insanlık âlemindeki iktisâdî hareketlere menfi yönden te'sîr altında bulunduracakdı. Altun yüzük kullanılması bir defa sünnet telakki edilince de artık hiç bir kanûn, hiç bir siyâsî

(12) PEYGAMBER (S) İN NAKŞI «MUHAMMED RASÛLULLAH» OLAN GÜMÜŞDEN BİR MÜHÜR YÜZÜK TAKINMASI; KENDİNDEN SONRA BU MÜHÜR YÜZÜĞÜ HALÎFELERİN TAKINMALARI BÂBI

54 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) gümüşden bir mühür yüzük edindi. Bu hayâtında onun elinde kaldı. Sonra Ebû Bekr'in elinde oldu. Sonra Umer'in elinde bulundu. Sonra Usmân'ın elinde bulundu. Nihâyet Usmân'ın elinden **Erîs** kuyusuna düştü. Bu mühür yüzüğün nakşı «MUHAMMED RASÛLULLAH» dır.

Râvî İbn Umer : Nihâyet kuyuya düştü dedi de, «minhu (= ondan)» lafzını söylemedi.

٥٥ — (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبَّادٍ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لِأَبِي بَكْرٍ) قَالُوا : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَىٰ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ . قَالَ : اتَّخَذَ النَّبِيُّ ﷺ خَاتَمًا مِنْ ذَهَبٍ. ثُمَّ أَلْقَاهُ . ثُمَّ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ وَرِقٍ . وَنَقَشَ فِيهِ ـ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ ـ وَقَالَ « لَا يَنْقُشْ أَحَدٌ عَلَىٰ نَقْشِ خَاتَمِي هَـٰذَا » وَكَانَ إِذَا لَبِسَهُ جَعَلَ فَصَّهُ مِمَّا يَلِي بَطْنَ كَفِّهِ . وَهُوَ الَّذِي سَقَطَ ، مِنْ مُعَيْقِيبٍ ، فِي بِئْرِ أَرِيسَ .

(٢٠٩٢) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَىٰ وَخَلَفُ بْنُ هِشَامٍ وَأَبُو الرَّبِيعِ الْعَتَكِيُّ . كُلُّهُمْ عَنْ حَمَّادٍ . قَالَ يَحْيَىٰ : أَخْبَرَنَا حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ اتَّخَذَ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ . وَنَقَشَ فِيهِ ـ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ ـ وَقَالَ لِلنَّاسِ « إِنِّي اتَّخَذْتُ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ . وَنَقَشْتُ فِيهِ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ ـ فَلَا يَنْقُشْ أَحَدٌ عَلَىٰ نَقْشِهِ » .

(...) وحَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (يَعْنُونَ ابْنَ عُلَيَّةَ) عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ صُهَيْبٍ ، عَنْ أَنَسٍ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ ، بِهَـٰذَا . وَلَمْ يَذْكُرْ فِي الْحَدِيثِ : مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ .

55 — ( ) .... : İbn Umer (R) şöyle dedi : Peygamber (S) altundan bir mühür yüzük edindi. Sonra bu altun yüzüğü attı. Sonra da gümüşden nakşı MUHAMMEDUN RASÛLULLAH olan bir mühür yüzük edindi ve : «Hiç bir kimse benim şu mühür yüzüğümün nakşını yüzüğüne

---

ve idârî tedbîr bunun önüne geçmiye muktedir olamıyacakdı. Bu bakımdan Peygamber'in bizzât parmağından mühür yüzüğü çıkarıb atması ve bunu ebediyyen takınmıyacağını beyân ederek men eylemesi yalnız İslâm âlemi için değil, fakat bütün insanlık için büyük bir iyilik ve büyük bir rahmet olmuşdur.

nakş ve taklîd etmesin» buyurdu. Rasûlullah bu mühür yüzüğü takındığında nakşını avucunun içi tarafına getirirdi. İşte Saîd ibn Ebi'l-Âs'ın himâyesinde bulunan Muaykıb'dan Erîs kuyusuna düşen yüzük bu yüzük idi [25].

(2092) .... : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demişdir) : Peygamber (S) gümüşden bir mühür yüzük edindi. Üzerine de «MUHAMMEDUN RASÛLULLAH» yazısını nakşettirdi. Müteâkıben insanlara hitâben : «Ben gümüşden bir mühür yüzük edindim. Üzerine de MUHAMMEDUN RASÛLULLAH yazısını nakşettirdim. Artık hiç kimse (ben hayatta iken) bu yazıyı yüzüğüne nakş ve taklîd etmesin» buyurdu [26].

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Enes'den, o da Peygamber'den olmak üzere bu hadîsi rivâyet ettiler. Ancak bu hadîsde râvî : MUHAMMEDUN RASÛLULLAH sözünü zikretmemişdir.

(١٣) باب فى اتخاذ النبيّ صلى الله عليه وسلم خاتما، لما أراد أن يكتب إلى العجم

٥٦ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ . قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ . حَدَّثَنَا شُعْبَةُ . قَالَ : سَمِعْتُ قَتَادَةَ يُحَدِّثُ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ: لَمَّا أَرَادَ رَسُولُ اللهِ ﷺ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى الرُّومِ، قَالَ قَالُوا : إِنَّهُمْ لَا يَقْرَؤُنَ كِتَابًا إِلَّا مَخْتُومًا قَالَ : فَاتَّخَذَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَاتَمًا مِنْ فِضَّةٍ . كَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى بَيَاضِهِ فِي يَدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . نَقْشُهُ ـ مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ ـ .

25. Bu Muaykıb, Saîd ibn Ebi'l-Âs'ın himâyesinde idi. Bir rivâyete göre yüzük Usmân'ın elinden düşmüşdür. Bu iki rivâyeti cem' etmek mumkindir : Halîfe'ler Peygamber'in bu mühür yüzüğünü bazan teberrüken takınmışlardır. Ekser vakıtlarda da yüzük bu adı geçen Muaykıb'ın yanında kalıyordu. Usmân bir şeyi mühürlemek istediği zaman mührü ondan istiyordu. İşte böyle bir alıb verme sırasında yüzük kuyuya düşmüş, bundan dolayı da yüzüğün düşmesi Usmân ile Muaykıb'a nisbet edilmişdir.

Diğer bir ifâdeye göre Usmân Erîs kuyusunun başında otururken bu yüzüğü dalgın bir halde parmağından çıkarıb takmak sûretiyle oynadığı sırada kuyuya düşürmüşdür. Enes ibn Mâlik : Kuyunun suyunu çekerek yüzüğü üç gün aradıksa da bir türlü bulamadık der.

Erîs kuyusu Medîne'de Kuba köyündeki mescidin yakınında bir bahçe kuyusunun adıdır.

Buhârî'nin diğer bir rivâyet tarîkında halîfe Usmân tarafından ayni yazı yazılı gümüş bir mühür daha yaptırıldığı haber veriliyor.

26. Hâtim (tânın kesriyle) tamamlıyan ve sona erdiren demekdir. Tânın fethi ile hâtem ise yazılı vesîkaları, mektûbları damgalayan mühür demekdir. Bu kelime her iki okunuşa göre de tesbît ve zabd edilmişdir. Hadislerdeki bu kelimeyi mühür yüzük diye tercüme etmeği daha uygun bulduk. Çünkü bu yalnız mühür ve yalnız yüzük değildi. Üzerinde MUHAMMEDUN RASULULLAH nakşedilmiş bulunduğu ve resmî mektûblar bununla damgalandığı için bir mühürdü. Parmağa takılan bir yüzük kaşında bulunduğu için de yüzük manzarasında idi.

Peygamber'in bu mühür yüzüğü bir ma'nâca nübüvvet mühürü idi. Bu mühür yüzük böyle resmî evrakı ve mektûbları damgalamak maksadıyle edinildiği için başkalarının bu yazı ile bir mühür yüzük edinmesi Peygamber tarafından sarîh olarak men edilmişdir. Ve bu yasak Peygamber'in hayatı zamanına munhasır idi.

(13) PEYGAMBER (S) İN, YABANCI DEVLET BAŞKANLARINA MEKTÛB YAZMAK İSTEDİĞİ ZAMAN BİR MÜHÜR YÜZÜK EDİNMESİ HAKKINDA BÂB

56 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) Bizans'lılara bir mektûb yazmak istediği zaman sahâbîler : (Yâ Rasûlallah!) Onlar bir mektûbu mühürlü olmadıkca okumazlar dediler. Bunun üzerine Rasûlullah gümüşden bir mühür yüzük edindi ki bu mührün Rasûlullah'ın elindeki beyazlığı hâlâ gözümün önündedir. Mühür yüzüğün nakşı : MUHAMMEDUN RASÛLLAH idi[27].

٥٧ — (...) حدثنا محمد بن المثنى . حدثنا معاذ بن هشام . حدثنى أبى عن قتادة ، عن أنس ؛
أن نبى الله ﷺ كان أراد أن يكتب إلى العجم . فقيل له : إن العجم لا يقبلون إلا كتابا عليه خاتم
فاصطنع خاتما من فضة .
قال : كأنى أنظر إلى بياضه فى يده .

57 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) den, (şöyle demişdir) : Allah'ın Peygamber'i (S) yabancı devlet başkanlarına mektûb yazmak istemiş idi. Sahâbîler tarafından kendisine : Yabancı devlet başkanları, üzerinde mühür bulunan mektûbdan başkasını kabûl etmezler denildi. Bunun üzerine Rasûlullah gümüşden bir mühür yüzük yaptırdı. Enes : Bu mührün Peygamber'in elindeki beyazlığı hâlâ gözümün önündedir demişdir.

---

27. Bu hadîslerdeki tasrîhe göre Peygamber'in yabancı devlet başkanları ile siyâsî münâsebetlere başlaması ve bilhassa Doğu Roma imparatorluğuna gönderilecek bir mektûbun gönderilmesi luzûmu üzerine adı geçen mühür yüzük edinilmişdi. Mühür yüzük, siyâsî bir maksad ve iş için edinildiğinden, Peygamber başkalarının böyle bir yazı ile yüzük edinmelerini men etmişdi.

Yine Enes'den gelen başka bir rivâyetde Rasûlullah'ın bu mühür yüzüğünün yazısı üç satır hâlinde olduğu yani MUHAMMED, RASÛL, ALLÂH yazılarının birer satır teşkil ettiği haber verilmişdir.

Rasûlullah'ın bu mühür yüzüğünü küçük parmağına taktığı haber verilmişdir. Ancak sağ elinin mi, yoksa sol elinin parmağına mı taktığı hakkında rivâyetler muhteliftir. Şârih Aynî, *Umdetu'l-Karî*'de bu sağ ve sol el rivâyetlerini birer birer nakletmişdir. İmâm Şâfiî sağ el, İmam Mâlik sol el hakkındaki rivâyetleri tercîh etmişlerdir. Hanefîlere âid reyler ise muhteliftir. Bagavî'nin beyanına göre Peygamber ilk defa sağ eline, sonra sol eline takmıştır. Muhakkak olan bir cihet de Peygamber'in mühür yüzüğün yazılı kaşını avucunun iç tarafına almasıdır. Nitekim bu husûs (55 ve 62 rakamlı) hadîslerde de tasrîh edilmişdir.

٥٨ – (...) حَدَّثَنِي نَصْرُ بْنُ عَلِيٍّ الْجَهْضَمِيُّ . حَدَّثَنَا نُوحُ بْنُ قَيْسٍ عَنْ أَخِيهِ خَالِدِ بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ أَنَسٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ أَرَادَ أَنْ يَكْتُبَ إِلَى كِسْرَى وَقَيْصَرَ وَالنَّجَاشِيِّ . فَقِيلَ : إِنَّهُمْ لَا يَقْبَلُونَ كِتَابًا إِلَّا بِخَاتَمٍ . فَصَاغَ رَسُولُ اللهِ ﷺ خَاتَمًا حَلْقَةً فِضَّةً . وَنَقَشَ فِيهِ - مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللهِ - .

58 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) den, (şöyle demişdir) : Peygamber (S) İran Kisrâsına, Bizans Kayserine ve Habeş Necâşîsine birer mektûb yazmak istedi. Sahâbîler tarafından kendisine : Onlar (yani Rûm'dan, Acem'den, Habeş'den muhâtab olanlar) bir mektûbu mühürlü olmadıkca kabûl etmezler denildi. Bunun üzerine Rasûlullah gümüş bir halka yüzük mühür düzdürüb yapdırdı. Bu mühür yüzükde de MUHAMMEDUN RASÛLULLAH sözlerini nakşettirdi.

(١٤) باب فى طرح الخواتم

٥٩ – (٢٠٩٣) حَدَّثَنِي أَبُو عِمْرَانَ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرِ بْنِ زِيَادٍ . أَخْبَرَنَا إِبْرَاهِيمُ (يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ) عَنِ ابْنِ شِهَابٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّهُ أَبْصَرَ فِي يَدِ رَسُولِ اللهِ ﷺ خَاتَمًا مِنْ وَرِقٍ ، يَوْمًا وَاحِدًا. قَالَ : فَصَنَعَ النَّاسُ الْخَوَاتِمَ مِنْ وَرِقٍ فَلَبِسُوهُ . فَطَرَحَ النَّبِيُّ ﷺ خَاتَمَهُ . فَطَرَحَ النَّاسُ خَوَاتِمَهُمْ .

(14) YÜZÜKLERİ ELDEN ATMAK HAKKINDA BÂB

59 — (2093) Bana Ebû İmrân Muhammed ibn Ca'fer ibn Ziyâd tahdîs etti. Bize İbrâhîm (ibn Sa'd), İbn Şihâb'dan, o da Enes ibn Mâlik'den haber verdi ki Enes ibn Mâlik (R) bir gün Rasûlullah (S) ın elinde gümüşden yapılmış bir yüzük gördü. Enes der ki : Müteakiben bunu gören halk da gümüşden yüzükler yaptırıb parmaklarına taktılar. Bunun üzerine Peygamber kendi parmağındaki yüzüğünü çıkarıb attı. Akabinde insanlar da parmaklarındaki yüzükleri çıkarıb attılar [28].

28. Bütün hadîs ehli şöyle dedi : Bu, İbn Şihâb'ın vehmidir. İbn Şihâb altun yüzükden gümüş yüzüğe saptı. Çünkü İbn Şihâb'ınkinden başka olan Enes rivâyetlerinde ma'rûf olan Peygamber'in gümüş yüzük edinmesi ve onu elinden atmadığıdır. Nitekim Muslim de hadîslerin bâkisinde bunu zikretmişdir (Kadı Iyâd).

Hadîscilerden ba'zısı da İbn Şihâb'ın hadîsini te'vîl ederek bu hadîsle diğer rivâyetler arasını cem' etmişdir, şöyle ki : Peygamber (S) altun yüzüğü harâm kılmak istediği zaman, bir gümüş yüzük edindi. Gümüş yüzüğü takındığında ayni gün içinde onun mübahlığını insanlara öğretmek maksadıyle onu insanlara gösterdi. Sonra altun yüzüğü çıkardı ve onun tahrîmini insanlara bildirdi. Bunun üzerine insanlar altun yüzüklerini ellerinden attılar. Binâenaleyh «insanlar yüzüklerini ellerinden attılar» sözü, altun yüzüklerini ellerinden attılar demek olur. Bu sahîh olan bir Te'vîldir. Hadîsde bunu men edecek bir husûs yokdur (Nevevî).

٦٠ – (...) حدثني محمد بن عبد الله بن نمير. حدثنا روح. أخبرنا ابن جريج. أخبرني زياد؛ أن ابن شهاب أخبره؛ أن أنس بن مالك أخبره؛ أنه رأى في يد رسول الله ﷺ خاتما من ورق يوما واحدا. ثم إن الناس اصطربوا الخواتم من ورق. فلبسوها. فطرح النبي ﷺ خاتمه. فطرح الناس خواتيمهم.

(...) حدثنا عقبة بن مكرم العمي. حدثنا أبو عاصم عن ابن جريج، بهذا الإسناد، مثله.

60 — ( ) .... : İbn Şihâb, Ziyâd'a haber verdi. Ona da Enes ibn Mâlik (R) haber verdi ki, kendisi bir gün Rasûlullah'ın elinde gümüşden yapılmış bir yüzük görmüşdü. Sonra insanlar da kendileri için gümüşden birer yüzük dökülmesini istediler ve yapılan yüzükleri parmaklarına taktılar. Müteakiben Peygamber (S) kendi yüzüğünü elinden çıkarıb attı. Bunun üzerine insanlar da yüzüklerini ellerinden çıkarıb attılar.

( ) .... : Buradaki râvîler de İbn Cureyc'den bu isnâd ile yukarıki hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

(١٥) باب في خاتم الورق فصه حبشي

٦١ – (٢٠٩٤) حدثنا يحيى بن أيوب. حدثنا عبد الله بن وهب المصري. أخبرني يونس بن يزيد عن ابن شهاب. حدثني أنس بن مالك قال: كان خاتم رسول الله ﷺ من ورق. وكان فصه حبشيا.

(15) KAŞI HABEŞİSTAN TAŞI OLAN GÜMÜŞ YÜZÜK HAKKINDA BÂB

61 — (2094) .... : Enes ibn Mâlik (R) tahdîs edib şöyle dedi: Rasûlullah (S) ın mühür yüzüğü gümüşden idi, bu yüzüğün kaşı da Habeş'li idi[29].

29. Âlimler, bu yüzüğün kaşı Habeşistan taşı idi, yani *ciz'* yahut *akîk* nevinden bir taş idi. Çünkü bu iki taşın ma'dinleri Habeşistan'da ve Yemen'de vardır dediler. Bunun rengi Habeşî idi. Yani siyâh idi de denilmiştir. *Ciz'* hakkında şu bilgi verilmişdir: *Ciz'* (جزع) Yemen'e ve Çin'e mensûb aklı karalı bir boncukdur, Yemen ve Çin diyârında çıkar. Göze ve göz tabakalarına benzer siyah beyaz bir taş olduğu için göze benzetilib, göz boncuğu ta'bîr ederler (*Kamûs Ter. ciz' maddesi*).

٦٢ – (...) وحدثنا عثمان بن أبي شيبة وعباد بن موسى. قالا: حدثنا طلحة بن يحيى (وهو الأنصاري ثم الزرقي) عن يونس، عن ابن شهاب، عن أنس بن مالك؛ أن رسول الله ﷺ لبس خاتم فضة في يمينه. فيه فص حبشي. كان يجعل فصه مما يلي كفه.

(...) وحدثني زهير بن حرب. حدثني إسماعيل بن أبي أويس. حدثني سليمان بن بلال عن يونس ابن يزيد، بهذا الإسناد، مثل حديث طلحة بن يحيى.

62 — ( ) .... : Enes ibn Mâlik (R) den, (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S) sağ elinde gümüşten bir mühür yüzük takındı. Bu yüzükde Habeşistan'a mensûb bir kaş vardı. Rasûlullah yüzüğün kaşını avucunun iç tarafında tutardı.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Yûnus ibn Yezîd'den bu isnâd ile (62 rakamlı) Talhatu'bnu Yahyâ hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir.

(١٦) باب فى لبس الخاتم فى الخنصر من اليد

٦٣ – (٢٠٩٥) وحدثني أبو بكر بن خلاد الباهلي. حدثنا عبد الرحمن بن مهدي. حدثنا حماد ابن سلمة عن ثابت، عن أنس، قال: كان خاتم النبي ﷺ في هذه. وأشار إلى الخنصر من يده اليسرى.

(16) YÜZÜĞÜ ELİN KÜÇÜK PARMAĞINA TAKMAK HAKKINDA BÂB

63 — (2095) .... : Enes ibn Mâlik (R), sol elinin küçük parmağına işâret ederek : Peygamber (S) in mühür yüzüğü şunda idi dedi[30].

(١٧) باب النهى عن التختم فى الوسطى والتى تليها

٦٤ – (٢٠٧٨) حدثني محمد بن عبد الله بن نمير وأبو كريب. جميعا عن ابن إدريس (واللفظ لأبي كريب). حدثنا ابن إدريس. قال: سمعت عاصم بن كليب عن أبي بردة، عن علي. قال: نهاني، يعني النبي ﷺ، أن أجعل خاتمي في هذه. أو التي تليها - لم يدر عاصم في أي الثنتين - ونهاني عن لبس القسي. وعن جلوس على المياثر.

قال: فأما القسي فثياب مضلعة يؤتى بها من مصر والشام، فيها شبه كذا. وأما المياثر فشيء كانت تجعله النساء لبعولتهن على الرحل، كالقطائف الأرجوان.

(...) وحدّثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ ، عَنِ ابْنٍ لِأَبِي مُوسَى قَالَ : سَمِعْتُ عَلِيًّا . فَذَكَرَ هَـٰذَا الْحَدِيثَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِنَحْوِهِ .

(...) وحدّثنا ابْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَاصِمِ بْنِ كُلَيْبٍ. قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا بُرْدَةَ قَالَ: سَمِعْتُ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ قَالَ: نَهَى، أَوْ نَهَانِي، يَعْنِي النَّبِيَّ ﷺ . فَذَكَرَ نَحْوَهُ.

(17) ORTA PARMAĞA VE ONU TA'KÎB EDEN PARMAĞA YÜZÜK TAKINMAKDAN NEHY BÂBI

64 — (2078) .... : İbn İdrîs tahdîs edib dedi ki : Ben Âsım ibn Kuleyb'den işittim, o da Ebû Burde'den, o da Ali'den. Ali (R), Peygamber (S) i kasdederek : O beni yüzüğümü şu parmakda yahut bunu ta'kîb eden şunda takmamamdan nehy etti [31]. —Âsım, bu iki parmağın hangisinde olduğunu bilememişdir— keza **kasıyy** denilen hâlıs ipek giymekden; **harîr** ve **dîbâc** gibi hâlis ipek kumaşlarla yapılan süslü ve yumuşak eğer ve palan minderlerine oturmakdan da nehy etti dedi.

Râvî der ki : Kassıyy denilen şeye gelince, o ba'zı yeri dokunub, bazı yeri bırakılarak kaburga tarzında aralık aralık dokunan bir kumaşdır ki Mısır'dan ve Şâm'dan getirilir. Onda bunun gibi yol yol iplik çitâreler vardır. Eğer ve palan minderlerine gelince onlar, kadınların kocaları için

---

30. Arabcada elin parmaklarının adları baş parmakdan i'tibâren şöyledir :
İbham : El olsun, ayağın olsun baş parmağa denir.
Sebbâbe : Kezzâbe vezninde şehâdet parmağına ıtlâk olunur, güyâ ki kişinin lisânen sövmesine, kalben öfkesine alâmet olur. Çünkü sövme ve tehdîd vaktında bu parmak yukarıya kaldırılır. Buna *müsebbiha* (yani tesbîh parmağı) dahi denir.
Vusta : Fu'lâ vezninde orta parmakdır.
Bınsır : Orta parmakla sırça parmak arasında olan parmağa denir ki adsız parmak ta'bîr olunur.
Hınsır : Küçük parmağa denir ki sırça parmak ta'bîr olunur (*Kamûs Ter.* ilgili maddeler).

31. Buradaki «yahud», râvînin tereddüdü ve şüphesi için değil, tenvî' içindir. Muslimanlar sünnetin erkeğin yüzüğü, küçük parmağa takması olduğunda ittifak ettiler. Kadın ise diğer parmaklarında da birden fazla yüzükler edinebilir. Yüzüğün küçük parmakda olmasının hikmeti şudur : O, elin bir tarafında olduğu için el ile alınıb verilecek bir işde mihnet ve zorluk vermez. Zira o el ile görülecek işlerde eli meşgûl etmez.
Erkeğin orta ve adsız parmağa yüzük takması bu hadîse göre mekrûh olur. Amma bu kerâhat, tenzihiyyedir. Sağ yahut sol elde yüzük takınmağa gelince : Bu husûsda iki hadîs gelmişdir. Bunların ikisi de sahîhdir. Birincisi : İbn Şihâb'ın Enes'den, ikincisi de Sâbit'in yine Enes'den gelen hadîsleridr. İbn Şhâb'ın Enes'den gelen hadîsi 61 rakamlı olan, Sâbit'in yine Enesden gelen hadîsi de 63 rakamlı hadîsdir.

deve semerinin üstüne koymakda oldukları kırmızı katîfeler gibi şeylerdir[32].

( ) .... : Burada da Ebû Mûsâ'nın bir oğlu : Ben Ali'den işittim diyerek bu hadîsi yukarıki tarzda Peygamber'den zikretmişdir.

( ) .... : Âsım ibn Kuleyb dedi ki : Ben Ebû Burde'den işittim şöyle dedi : Ben Ali ibn Ebî Tâlib'den işittim, Peygamber'i kasdederek : O nehyetti, yahut beni nehyetti dedi ve yukarıki tarzda zikretti.

٦٥ — (...) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو الأحوص عن عاصم بن كليب، عن أبي بردة. قال: قال علي: نهاني رسول الله ﷺ أن أتختم في إصبعي هذه أو هذه. قال: فأومأ إلى الوسطى والتي تليها.

65 — ( ) .... : Ebû Burde şöyle dedi : Ali (R) orta parmağa ve onu ta'kîb eden parmağa îmâ ederek : Rasûlullah (S) beni şu veya şu parmağımda yüzük takınmakdan nehy etti dedi.

(١٨) باب استحباب لبس النعال وما فى معناها

٦٦ — (٢٠٩٦) حدثني سلمة بن شبيب. حدثنا الحسن بن أعين. حدثنا معقل عن أبي الزبير، عن جابر، قال: سمعت النبي ﷺ يقول، في غزوة غزوناها، « استكثروا من النعال. فإن الرجل لا يزال راكبا ما انتعل ».

32. Bu hadîsde îzahı gereken kelimeler hakkında Kamûs mütercimi Âsım Efendi şu bilgileri veriyor :

Siyâbun mudalla' : Ba'zı yerleri dokunmuş, ba'zı yerleri dokunmadan bırakılmış olan kumaşa denir ki aralık aralık kaburga tarzında olur. Bir de yol yol iplikle *çitâre* tarzında dokunmuş kumaşa denir.

Mîsere (cem'i, meyâsir ve mevâsir) : Miknese vezninde ve aslı mi'seredir. Şu elbiseye denir ki, diğer esvâb üzerine giyilmekle onlar dahi kabarıb yükselirler, murâd *üstlük libâs* olacakdır.

Mi'sere : Eyer yastığına denir ki eyer, baldırı incitmesin diye edinilir. Ba'zı diyârda ona *köpçük* ta'bîr ederler. Meyâsir, keza yırtıcı canavar postlarına denir. Harîrden, dibâcdan olan eyer ve palan minderlerine denir (*Kamus Ter.*).

Mi'sere : Acemlerin binme eşyâlarındandır, ipekden, dîbâcdan yapılır ve küçük minder gibi edinilir. İçi, pamuk yahut yün ile doldurulur. Binici bunu deve semerinin, yahut at eyerinin üstüne kendi oturağının altına kor (*en-Nihâye*).

Bunlardan nehyin sebebi, bu kumaşların her devr için pahalı ve lüks şeyler olması; en âdi kumaşdan bile mahrûm bulunan bunca fakîrlere karşı tefâhur olacağı; zarûrî eşyâlardan olmayıb fazladan meşgale ve teferruât olmaları gibi husûslar olması muhtemildir.

(18) AYAKKABILAR VEYA ONLARIN YERİNİ TUTACAK ŞEYLER GİYMENİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

66 — (2096) .... : Câbir (R) şöyle dedi : Ben iştirak ettiğimiz bir gazvede Peygamber (S) den işittim : «Ayakkabılardan çok te'mîn edin. Çünkü insan ayakkabı geydiği müddetce ayakkabının binicisi olmakda devam eder» buyuruyordu [33].

(١٩) باب استحباب لبس النعل فى اليمنى أولا، والخلع من اليسرى أولا، وكراهة المشى فى نعل واحدة

٦٧ — (٢٠٩٧) حدّثنا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ سَلَّامٍ الْجُمَحِيُّ. حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ مُحَمَّدٍ (يَعْنِي ابْنَ زِيَادٍ)، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « إِذَا انْتَعَلَ أَحَدُكُمْ فَلْيَبْدَأْ بِالْيُمْنَى. وَإِذَا خَلَعَ فَلْيَبْدَأْ بِالشِّمَالِ. وَلْيُنْعِلْهُمَا جَمِيعًا. أَوْ لِيَخْلَعْهُمَا جَمِيعًا ».

(19) AYAKKABI GİYMEDE EVVELÂ SAĞ AYAĞA GİYMENİN; ÇIKARIRKEN DE EVVELÂ SOL AYAKDAN ÇIKARMANIN MÜSTEHABLIĞI VE BİR TEK AYAKKABI İLE YÜRÜMENİN KERAHATİ BÂBI

67 — (2097) .... : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : Sizin biriniz ayakkabı giyeceği zaman sağ ayağı ile başlasın, çıkaracağı zaman da sol ayağı ile çıkarmağa başlasın (giydiğinde) ayakkabılarının her ikisini beraber giysin, (çıkardığı zaman ise) her ikisini de beraber çıkarsın».

٦٨ — (...) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى. قَالَ: قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ، عَنِ الأَعْرَجِ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَا يَمْشِ أَحَدُكُمْ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ. لِيُنْعِلْهُمَا جَمِيعًا، أَوْ لِيَخْلَعْهُمَا جَمِيعًا ».

68 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) şöyle bu-

33. *Na'l*, ayağı yere çıblak dokunmakdan koruyacak nesneye denir ki, ayakkabı ve pabuç ta'bîr olunur. Bütün nevilerine şâmildir. Her mahalde bir gûna dikilib ayaklarına giyerler. Türkçede nâlin dedikleri ve çamurlukda giyilen şeyler de bu kelimeden tahrîf edilmişdir. Bunun cem'i, *niâl* gelir. Na'l kelimesi başka ma'nâlarda da kullanılır (*Kamûs Ter.*).

Peygamber'in «bir binici olmakda devâm eder» sözü, kişi ayakkabı giydiği sürece kendisine meşakkatlerin hafîf olacağı, ayağının diken ve benzeri ezâlardan selâmetde kalacağı için âdeta bir binici gibi olur demekdir. Bu hadîsde, sefere çıkacak kimsenin kendine lâzım olacak ayakkabı ve diğer zarûrî eşyâları tedâruk etmesinin müstehablığı, kafile başkanının yolculara bu gibi husûsları hatırlatıb tavsiyede bulunmasının da müstehablığı anlaşılmaktadır.

yurmuşdur : «Sizin biriniz sakın bir tek ayakkabı ile yürümesin. Ayakkabılarının her ikisini birden giysin, yahut her ikisini de birlikde çıkarsın» [34].

٦٩ – (٢٠٩٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب (واللفظ لأبي كريب). قالا: حدثنا ابن إدريس عن الأعمش، عن أبي رزين. قال: خرج إلينا أبو هريرة فضرب بيده على جبهته فقال: ألا إنكم تحدثون أني أكذب على رسول الله ﷺ لتهتدوا وأضل. ألا وإني أشهد لسمعت رسول الله ﷺ يقول «إذا انقطع شسع أحدكم، فلا يمش في الأخرى حتى يصلحها».

(...) وحدثنيه علي بن حجر السعدي. أخبرنا علي بن مسهر. أخبرنا الأعمش عن أبي رزين وأبي صالح، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ، بهذا المعنى.

69 — (2098) .... : Ebû Razîn şöyle dedi : Bir kerre Ebû Hureyre (R) bizim yanımıza çıkageldi ve eliyle kendi anlına vurdu da şöyle dedi : Haberiniz olsun ki sizler, benim kendimin sapıtıb sizlerin hidâyete kavuşmanız için, benim Rasûlullah (S) üzerine yalan söylemekde olduğumu konuşuyorsunuz. Haberiniz olsun ben şehâdetle yemîn ederek söylüyorum ki ben Rasûlullah'dan işittim o : «Sizden herhangi birinizin ayakkabısının tasması koptuğunda onu ta'mîr edib düzeltmedikce sakın diğeri ile yürümesin» buyuruyordu [35].

( ) .... : Buradaki râvî el-A'meş de, Ebû Razîn'den, o da Ebû Sâlih'den, o da Ebû Hureyre'den, o da Peygamber'den olmak üzere bu ma'nâda haber vermişdir.

---

34. Bir ayakkabı ile yürünürse ayağın biri diğerinden yüksek olur. Bu hem manzara i'tibârıyle çirkin olub fâili ayıblanır ve hem de sürçüb düşmeğe sebeb olabilir. Sıhhî bir zarûretden dolayı bir tek ayakkabı ile gezmek mecbûriyeti bu nehiyden tabiatıyle müstesnâdır. Böyle bir ma'ziret çok iken tek giyimli olarak yürümek ve dolaşmak, insanın intizam ve edebine uygun değildir. Günlük yaşayışda her türlü muâşeret âdabına ve hayât disiplinine en mükemmel şekilde riâyet eden yüce Peygamber ummetinin her ferdine de bu âdab ve intizâma riâyet etme emr ve tavsiyelerini israrla tekrarlamışdır.

35. Hadîs metnindeki *şes'*, ayakkabı tasmasına denir. Kelimenin cem'i, *şusû'* gelir. *Seyr* de gayr vezninde deriden ince ince dilinib dilim dilim olan uzunca kayışa denir ki sırım ta'bîr olunur (*Kamûs Ter.*).

İşte gerek tasması, gerek sırımlarından biri koymuş olan ayakkabı ile yürümek de bundan evvel geçen hâşiyede bildirilen sebeplerden dolayı nehy edilmişdir.

(٢٠) باب النهي عن اشتمال الصماء، والاحتباء في ثوب واحد

٧٠ — (٢٠٩٩) وحدثنا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ أَنَسٍ - فِيمَا قُرِئَ عَلَيْهِ - عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ، عَنْ جَابِرٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ نَهَى أَنْ يَأْكُلَ الرَّجُلُ بِشِمَالِهِ، أَوْ يَمْشِيَ فِي نَعْلٍ وَاحِدَةٍ. وَأَنْ يَشْتَمِلَ الصَّمَّاءَ، وَأَنْ يَحْتَبِيَ فِي ثَوْبٍ وَاحِدٍ، كَاشِفًا عَنْ فَرْجِهِ.

(20) İŞTİMÂLU'S-SAMMÂ'DAN VE BİR TEK KUMAŞ İÇİNDE IHTIBÂ OTURUŞUNDAN NEHY BÂBI[37]

---

37. *Sevb,* kumaş demekdir. O zamanın tam takım elbisesi —biri *izâr,* diğeri *ridâ'* olmak üzere— iki sevb idi. Bunun hepsi bir *hulle* ederdi. Burada bir sevbden maksad ridâ'dır ki sağ ucunu, sol omuzundan geçirmek ve sol ucunu sağ kolunun altından çıkarmak sûretiyle iki ucunu ya göğsü tarafından, ya arkadan bağlanarak tesettür edilirdi. Bu türlü geyinmeğe *teveşşuh, iltihâf* ve *iştimâl* de denir. Kumaşın iki ucunu bağlamaktaki hikmet, rükû' esnâsında libâsın düşmemesi ve namaz kılanın kendi avretine gözü isâbet etmemesidir.

İştimâlu's-sammâ': Kumaşla bedevîlerin büründükleri gibi bürünmektir ki ihrâmı sağ cânibinden sol kolunun ve sol omuzunun üzerinden götürdükden sonra sağ kolunun ve sağ omuzunun üzerinden atmakla tamamen bürünmekden ibâretdir. Elleri ve ayakları ve bütün âzası bağlanmış olur. Bir kavle göre izâr ve ihrâm makûlesinden yalnızca bir kat sevbi bürünmekden ibâretdir. Şöyle ki: Eyninde ondan başka sevb olmayıb ve onun bir tarafını kaldırarak diğer omuza atar, lâkin bedeni tamamen örtemediğinden avret yerinin ba'zısı meydana çıkar... Şârih der ki ikinci ta'rîf fakîhlerin kavlidir. İki ta'rîfde de mahzûr olduğundan dolayı Peygamber'in nehyi sâdır olmuştur. Birinci kavl, namaz kılma hâline binâ edilmişdir (*Kamûs Ter.*).

Fakîhlerin kavli olan tefsîre göre iştimâlu's-sammâ'ya *ıdtıbâ'* (اضطباع) da denir. Lugatcıların verdiği ilk ma'nâca iştimâlin ta'rîfine nazaran vucûdun her tarafı sım sıkı sarılmış olacağından sevbi bu tarzda geymiş olan kimse avret yeri görünmemek için ellerini behemehal libâsın aşağısından dışarıya çıkarabilir. Ve namaz esnâsında ellerini istediği gibi hareket ettiremez. Nehydeki hikmet budur. Fakîhlerin ta'rîfine muvâfık olan ve *ıdtıbâ'* denilen bürünme sûreti —ki ihramlı olan adam tavaf zamanında omuzunda olan fûtayı sol tarafından arkadan götürüb sağ koltuğu altından alarak göğsünden getirmek sûretiyle sol omuzundan aşırılmış bırakmakdan ibâretdir. Sağ omuzu açık kalmak haysiyetiyle kolun birisi yani sağ kol açık kaldığından dolayı böyle isimlendirilmişdir (*Kamûs Ter.*) — ise avret mahallinden bir şey açık kalacak vechile olursa harâmdır, yoksa mekrûhdur (*Tecrîd Ter.* II, 243).

Huff,... İnsanın ayağına giydiği çizmeye, mest, edik, çedik, tomâk makûlesi ayakkabına denir ki üzerine mesh etmek mumkin olur... Bir kat olduğu için hafifliğinden dolayı bu isim verilmişdir. Bunun üzerine giyilen ayakkabına *çermûk* denir.. (*Kamûs Ter.*).

Ihtıbâ': Bir adam sevbine sarınıb bürünmek, bir kavle göre dülbent ve kemer makûlesi ile sırtını ve baldırını sarıb toplamak ma'nâsınadır.. Daha kolay tefsîri, insan kaba etleri üzerine oturub bacaklarını da dikerek o hey'et üzere sarınmakdır. Bu tertîbde dikkatsizca sarınan kimsenin görünmesi harâm olan beden âzâlarından ba'zılarını örtmemesi ihtimâli gâlib olduğu için böyle oturanın dikkatli olması lâzım gelir. Hammâmlarda belinde peştemal yıkanan dikkatsiz kimselerde ekseriye vaki olur. Herhalde *iştimalu's-semmâ'* ile *ıhtıbâ*daki nehyin sebebi harâm avret yerinin açılması korkusudur. Avret yerinin açılmasına mahal vermiyecek derecede olursa harâm olmazlar (*Tecrîd Ter.* II, 243).

70 — (2099) .... : Câbir (R) den, (şöyle demişdir) : Rasûlullah (S), insanın sol eli ile yemek yemesini; bir tek ayakkabı ile yürümesini; bir tek kumaşı sımsıkı bürünmesini; bir tek beze sarınıb dizlerini yukarı dikmek sûretiyle kaba etleri üzerine fercini açarak oturmasını nehy etmişdir.

٧١ — (...) حدثنا أحمد بن يونس. حدثنا زهير. حدثنا أبو الزبير عن جابر. ح وحدثنا يحيى ابن يحيى. حدثنا أبو خيثمة عن أبي الزبير، عن جابر. قال: قال رسول الله ﷺ ـ أو سمعت رسول الله ﷺ يقول ـ «إذا انقطع شسع أحدكم ـ أو من انقطع شسع نعله ـ فلا يمش في نعل واحدة حتى يصلح شسعه. ولا يمش في خف واحد ولا يأكل بشماله. ولا يحتبي بالثوب الواحد. ولا يلتحف الصماء».

71 — ( ) .... : Câbir (R) dedi ki : Rasûlullah (S) şöyle buyurdu : — yahut Rasûlullah'dan işittim şöyle buyuruyordu — : «Sizden herhangi birinizin ayakkabısının tasması koptuğu zaman — yahut her kimin ayakkabısının tasması koparsa — o tasmayı tamir edip düzeltmedikce sakın bir tek ayakkabı ile yürümesin. Bir tek edik ile de yürümesin. Sol eli ile yemek yemesin. Bir tek beze sarınıb dizlerini dikmek sûretiyle kaba etleri üzerine oturmasın. Bir kumaşı kendi bedenine sımsıkı bir sûretde de sarıb bürünmesin» [38].

Dînimizin bunca yüksek ve en medenî bir tarzda edebli geyiniş ve edebli oturuş kalkış ta'lîmleri yanında, bedevîce ve gayr medenî şekilde en geri milletlerin giyiniş tarzlarını taklîd etmek özentilerine şaşılmalıdır. Mini etek ve emsâli giyiniş şekilleri aslında Afrika ve Avusturalya'nın vahşî yarı çıblak geri insanlarının giyinişleridir. O geri giyiniş şekillerinin ilerilik ve asrîlik modası altında İslâm diyârına kadar yayılması İslâmî ölçülerle düşünen insanları nekadar bedbîn etse yeridir!..

38. Buhârî'de yine Câbir'in rivâyet ettiği şu hadîs bu meseleyi daha açıklıkla ifâde etmektedir :

Câbir ibn Abdillah'dan şöyle dedi : Peygamber'in seferlerinden birine Peygamberin maiyyetinde olarak çıkmıştım. Bir gece bir işimden dolayı Peygamber'in yanına gittim. Baktım ki namaz kılıyordu. Benim de üzerimde bir tek sevb vardı. Onunla iştimâl edib (yani ihrama bürünür gibi bürünüb) yanıbaşında namaza durdum. Namazdan çıktığında :

— Câbir, gece ortasında bu gelişin sebebi nedir? diye sordu. İşimi arz ettim. Sözümü bitirdikden sonra :

— Ya şu gördüğüm iştimâl ne oluyor? diye suâl etti.

— (Üstümde olan yalnız) bir sevbdir dedim. Bunun üzerine :

— Libâsın geniş olursa ona bürün. (Bunun gibi) dar olursa (izâr olarak) beline bağla buyurdu (*Buhârî, salât, izâ kâne's-sevbu dayyikan*).

Bu hadîsdeki Peygamber'in istifsâr ve ta'lîmi yukarıda geçen hadîslerdeki *iştimâli* tefsîr edicidir. Peygamber'in bu emrinden anlaşılıyor ki evvelki hadîslerde ta'rîf buyurulan *iştimâl* (iltihâf, tevaşşuh), hep geniş olan bir sevbe göre olub dar gelen esvâb, münferiden iştimâle elverişli değilmiş. İçine bürünülen dar sevbler, bedeni dikelirken örtse bile bükülme ve eğilme hâlinde avret yerinin açılmasına mâni değildir. Bu sebeple tek ve dar sevbin, namaza göre mahzûrunu gidermek için onu fûta (yani eteklik) gibi bağlamak gerekeceği öğretilmiş bulunuyor.

(٢١) باب فى منع الاستلقاء على الظهر، ووضع إحدى الرجلين على الأخرى

٧٢ – (...) حدثنا قتيبة. حدثنا ليث. ح وحدثنا ابن رمح. أخبرنا الليث عن أبي الزبير، عن جابر؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن اشتمال الصماء، والاحتباء في ثوب واحد، وأن يرفع الرجل إحدى رجليه على الأخرى، وهو مستلق على ظهره.

(21) SIRT ÜSTÜ YATMA VE AYAKLARDAN BİRİNİ DİĞERİ ÜZERİNE KOYMANIN MEN'İ HAKKINDA BÂB

72 — ( ) .... : Leys, Ebu'z-Zubeyr'den, o da Câbir (R) den haber verdi ki, Rasûlullah (S) **iştimâlu's-sammâ**'dan, bir tek sevb içinde **ıhtıbâ'** etmekden ve bir insan kendisi sırt üstü yatmış halde iken ayaklarından birini diğeri üzerine yükseltmesinden nehy etmişdir [39].

٧٣ – (...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم ومحمد بن حاتم (قال إسحق: أخبرنا. وقال ابن حاتم: حدثنا) محمد بن بكر. أخبرنا ابن جريج. أخبرني أبو الزبير؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يحدث؛ أن النبي ﷺ قال «لا تمش في نعل واحد. ولا تحتب في إزار واحد. ولا تأكل بشمالك. ولا تشتمل الصماء. ولا تضع إحدى رجليك على الأخرى، إذا استلقيت».

73 — ( ) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir ibn Abdillah (R) dan şöyle tahdîs ederken işitmişdir : Peygamber (S) buyurdu ki : «Sen bir tek ayakkabı ile yürüme. Bir izâr içinde **ıhtıbâ'** oturuşu ile oturma. Sol elin ile yemek yeme. **İştimâlu's-sammâ'** yapma (yani kumaşı bütün bedenine ellerini hareket ettiremiyecek tarzda sımsıkı sarıb sarmalama) ve sırt üstü yattığın zaman ayaklarından birini diğeri üzerine atma».

---

39. Câbir ibn Abdillah'dan rivâyet edilen bu üç hadîsdeki nehy hakkında sahâbî ve tâbiî âlimleri üç türlü görüşe kail olmuşlardır. Ba'zıları bu fiillerin mutlak olarak nehy edildiğine; ba'zıları bu fiillerin mutlak olarak cevâzına; diğer ba'zıarı da bu fiiller ancak avret yerlerinin açılması endişesi olduğu zamanlara mahsûs olarak nehyedilmişdir demişlerdir. Bu nehyin mensûh olduğu görüşü de ileri sürülmüşdür. Fakat delîlsiz nesh da'vâsı makbûl olmadığından bu görüş kuvvetli değildir.

Bu bâbın hadîsleri ile bunu ta'kîb eden bâbın hadîsleri arasını cem' için en uygun gelen görüş bu nehyin ancak avret yerlerinin açılma endişesi bulunduğu hallere hasredilmesi görüşüdür. Bundan sonraki bâbın hâşiyesini de oku.

٧٤ – (...) وحدّثني إسحٰق بن منصور. أخبرنا روح بن عبادة. حدثني عبيد الله (يعني ابن أبي الأخنس) عن أبي الزبير، عن جابر بن عبد الله؛ أن النبي ﷺ قال « لا يستلقين أحدكم ثم يضع إحدى رجليه على الأخرى ».

74 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dan, (şöyle demişdir) : Peygamber (S) : «Sizden herhangi biriniz sakın sırt üstü yatıb sonra da iki ayağından birini diğeri üzerine koymasın» buyurdu.

(٢٢) باب في إباحة الاستلقاء، ووضع إحدى الرجلين على الأخرى

٧٥ – (٢١٠٠) حدثنا يحيى بن يحيى. قال: قرأت على مالك، عن ابن شهاب، عن عباد بن تميم، عن عمه؛ أنه رأى رسول الله ﷺ مستلقيا في المسجد، واضعا إحدى رجليه على الأخرى.

(22) SIRT ÜSTÜ YATMANIN VE AYAKLARINDAN BİRİNİ DİĞERİ ÜZERİNE ATMANIN MÜBAH KILINMASI HAKKINDA BÂB

75 — (2100) Bize Yahyâ ibn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İbn Şihâb'dan, o da Abbâd ibn Temîm'den, o da amucasından ki o, Rasûlullah (S) ın mescidde sırt üstü yatıb bir ayağını diğeri üzerine atmış vaziyette görmüşdür [40].

٧٦ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وابن نمير وزهير بن حرب وإسحٰق ابن إبراهيم. كلهم عن ابن عيينة. ح وحدثني أبو الطاهر وحرملة. قالا: أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس. ح وحدثنا إسحٰق بن إبراهيم وعبد بن حميد. قالا: أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر. كلهم عن الزهري، بهذا الإسناد، مثله.

40. Diğer rivâyetlerden Ebû Bekr, Umer, Usmân, İbn Umer, İbn Mes'ûd ve Enes'in de mescidde bu vaziyetde görüldükleri sâbit oluyor. Metinde rivâyet edilen Rasûlullah'ın bu fiili ile isimlerini saydığımız bu sahâbîlerin fiilleri bunun cevâzına delîldir. Bundan evvelki 21 inci bâbın Câbir ibn Abdillah'dan rivâyet edilen üç hadîsinde ise bu fiil nehy buyurulmuşdu. Ba'zıları bu nehyin mensûh olduğuna kail olmak istemişlerse de delîle dayanmıyan nesh da'vâsı makbûl olamıyacağından, nehyi avret yerinin açılması korkusu olduğu zamana kasredib diğer hallerde bu fiilin mutlaka cevâzına hükmedilmişdir. Büsbütün câiz olmadığına kail olanlar da vardır : Muhammed ibn Sîrîn, Mucâhid, Tâvûs, İbrahim Nehâî gibi. Sahâbîlerden İbn Abbâs ile Ka'b ibn Acûre'yi de bu isimler arasına katmalıdır.

Hasan Basrî, Şa'bî, Saîd ibn Müseyyeb, Ebû Miclez, Muhammed ibn Hanefiyye gibi zevât ise bunda be's görmemişlerdir. Be's görmeyen sahâbîler içinde Usâmetu'bnu Zeyd, Abdullah ibn Umer ile babasını, Usmân ile İbn Mes'ud ve Enes ibn Mâlik'i de zikretmek lâzımdır. Bunlara göre mescidde dayanmak, yan yatmak, bağdaş kurmak, ıhtıbâ' etmek, yani hulâsatan انبطاح (yüzü koyun yatmak) dan başka istirahat vaziyetlerinin hepsi

76 — ( ) .... : Buradaki tarîklerin kaynağı olan İbn Uyeyne ile Zuhrî de bu isnâd ile yukarıki hadîs gibi haber vermişlerdir.

(٢٣) باب نهي الرجل عن التزعفر

٧٧ — (٢١٠١) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو الربيع وقتيبة بن سعيد (قال يحيى: أخبرنا حماد ابن زيد. وقال الآخران: حدثنا حماد) عن عبد العزيز بن صهيب، عن أنس بن مالك؛ أن النبي ﷺ نهى عن التزعفر. قال قتيبة: قال حماد: يعني للرجال.

(...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب وابن نمير وأبو كريب. قالوا: حدثنا إسماعيل (وهو ابن علية) عن عبد العزيز بن صهيب، عن أنس. قال: نهى رسول الله ﷺ أن يتزعفر الرجل.

(23) ERKEĞİ ZAĞFERÂN İLE BOYALAMAKDAN NEHY BÂBI

77 — (2101) .... : Enes ibn Mâlik (R) den; Peygamber (S) erkeğin (süslenmek için) zağferan ile elbisesini boyamasını nehy etmiştir. Kuteybe'nin rivâyetinde Hammâd : Erkekler için demek ister demişdir.

( ) .... : Enes ibn Mâlik : Peygamber, erkek kişinin (süslenmek ve neşelenmek için vücûduna) zağferân — safran — sürünmesini nehy etti dedi [41].

(٢٤) باب استحباب خضاب الشيب بصفرة أو حمرة، وتحريمه بالسواد

٧٨ — (٢١٠٢) حدثنا يحيى بن يحيى. أخبرنا أبو خيثمة عن أبي الزبير، عن جابر. قال: أتي بأبي قحافة، أو جاء، عام الفتح أو يوم الفتح، ورأسه ولحيته مثل الثغام أو الثغامة. فأمر، أو فأمر به إلى نسائه، قال «غيروا هذا بشيء».

---

câizdir. *İnbitah* ise nehy edilmişdir ve hakkında: «İnnehâ dıc'atun yubğiduhâ'llâhu teâlâ = O, yüce Allah'ın hiç sevmediği bir yatışdır» buyurulmuşdur (*Tecrîd Ter.* II, 349 ba'zı tasarruf ve ilâvelerle).

41. Ahmed ibn Hanbel ve diğer *Sünen* sâhiblerinin Ebû Umâme'den sahîh olarak rivâyetlerine göre Peygamber: « البذاذة من الإيمان = (Hayatta) sâdelik iymândandır» buyurmuşdur. Bundan dolayı erkekler için renkli şeylerle yapılacak vucûd ve yüz tuvâleti mekrûh ve çirkin addolunmuşdur. Yalnız yeni evlenen gençler bu kerâhetden müstesnâ sayılmışlardır.

(24) AĞARMIŞ SAÇ VE SAKALI SARI YAHUT KIRMIZI BOYA İLE BOYAMANIN MÜSTEHABLIĞI; SİYAHLA BOYAMANIN İSE HARÂM KILINMASI BÂBI

78 — (2102) .... : Câbir ibn Abdillah (R) dedi ki : Fetih yılında yahut feth gününde Ebû Kuhafe ya getirildi, ya da kendisi geldi. Başı ve sakalı yandık otu[42] dedikleri beyaz dikenler gibi benbeyaz bir halde idi. Bunun üzerine (Peygamber) ya emretti, yahut kadınlarına emredilerek : «Bu beyaz saçların rengini bir şey ile değiştiriniz» buyurdu.

٧٩ — (...) وحدّثني أَبُو الطَّاهِرِ . أَخْبَرَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ وَهْبٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : أُتِيَ بِأَبِي قُحَافَةَ يَوْمَ فَتْحِ مَكَّةَ . وَرَأْسُهُ وَلِحْيَتُهُ كَالثَّغَامَةِ بَيَاضًا . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « غَيِّرُوا هَـٰذَا بِشَيْءٍ ، وَاجْتَنِبُوا السَّوَادَ » .

79 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Mekke'nin fethi günü Ebû Kuhafe Rasûlullah'ın huzuruna getirildi. Onun başı ve sakalı **yandık dikeni** gibi benbeyaz bir halde idi. Rasûlullah (S) : «Bu beyaz saçların rengini bir şey ile tağyîr edib değiştiriniz. Fakat siyah boyadan sakınınız!» buyurdu.

(٢٥) باب فى مخالفة اليهود فى الصبغ

٨٠ — (٢١٠٣) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَزُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ - وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى - (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الآخَرُونَ : حَدَّثَنَا) سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ وَسُلَيْمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ « إِنَّ الْيَهُودَ وَالنَّصَارَى لَا يَصْبُغُونَ . فَخَالِفُوهُمْ » .

(25) BOYAMAK HUSUSUNDA YAHÛDÎLERE MUHÂLEFET ETMEĞE DÂİR BÂB

80 — (2103) .... : Ebû Hureyre (R) den; Peygamber (S) : «Ya-

42. *Seğâm*, sehâb vezninde bir nebât ismidir ki farscada dermene derler. Bu *yandîk otu* dedikleri beyaz dikendir. Müfredi *seğâmedir* (*Kamûs Ter.*).

Bu hadîslere göre erkekler de isterlerse siyâhdan gayrı bir renkle saç ve sakallarını boyayabilirler. Buradaki emirler bu boyama işinin mübahlığına delîldir. Siyah boya ise erkeklere mekrûh görülmüşdür.

hûdîler ve Hristiyanlar (saç ve sakallarını) boyamazlar. Siz onlara muhâlefet ediniz» buyurdu[43].

(٢٦) باب تحريم تصوير صورة الحيوان ، وتحريم اتخاذ ما فيه صورة غير ممتهنة بالفرش ونحوه ؛ وأن الملائكة عليهم السلام لا يدخلون بيتا فيه صورة ولا كلب

٨١ — (٢١٠٤) حَدَّثَنِي سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ أَبِي حَازِمٍ عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي سَلَمَةَ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّهَا قَالَتْ : وَاعَدَ رَسُولَ اللهِ ﷺ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ، فِي سَاعَةٍ يَأْتِيهِ فِيهَا . فَجَاءَتْ تِلْكَ السَّاعَةُ وَلَمْ يَأْتِهِ . وَفِي يَدِهِ عَصًا فَأَلْقَاهَا مِنْ يَدِهِ . وَقَالَ « مَا يُخْلِفُ اللهُ وَعْدَهُ ، وَلَا رُسُلُهُ » ثُمَّ الْتَفَتَ فَإِذَا جِرْوُ كَلْبٍ تَحْتَ سَرِيرِهِ . فَقَالَ « يَا عَائِشَةُ ! مَتَى دَخَلَ هَٰذَا الْكَلْبُ هَٰهُنَا؟ » ، فَقَالَتْ : وَاللهِ ! مَا دَرَيْتُ . فَأَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ . فَجَاءَ جِبْرِيلُ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « وَاعَدْتَنِي فَجَلَسْتُ لَكَ فَلَمْ تَأْتِ » . فَقَالَ : مَنَعَنِي الْكَلْبُ الَّذِي كَانَ فِي بَيْتِكَ . إِنَّا لَا نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ .

(...) حَدَّثَنَا إِسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الْحَنْظَلِيُّ . أَخْبَرَنَا الْمَخْزُومِيُّ . حَدَّثَنَا وُهَيْبٌ عَنْ أَبِي حَازِمٍ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ؛ أَنَّ جِبْرِيلَ وَعَدَ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَنْ يَأْتِيَهُ . فَذَكَرَ الْحَدِيثَ . وَلَمْ يُطَوِّلْهُ كَتَطْوِيلِ ابْنِ أَبِي حَازِمٍ .

(26) HAYVAN RESMİ YAPMANIN; YAYMAK, DÖŞEMEK VE BENZERİ YOLLARLA KULLANILIB ZELÎL KILINMAYAN RESİMLİ EŞYA EDİNMENİN HARÂM KILINMASI; İÇİNDE RESİM VE KÖPEK BULUNAN BİR EVE MELEKLERİN GİRMİYECEĞİ BÂBI

81 — (2104) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Cibrîl aleyhisselâm geleceği bir sâat hakkında Rasûlullah (S) ile vaadleşdi. Nihâyet vaadleşilen bu sâat geldi fakat Cibrîl o sâatde gelmedi. Rasûlullah elinde bir değnek olduğu halde beklemekde idi. Değneyi elinden attı ve : «Allah va'dinden

43. İslâm'ın evvelinde Rasûlullah, hakkında vahy nâzil olmayan hususlarda Yahûdîlerin ve Hristiyanların gönüllerini hoş etmek için bu kitab ehli insanlara muvafakat edib yalnız muşriklere muhâlefet ederdi. Cenâb Hak, İslâm dînini diğer dinler üzerine âli kılıb böyle bir saygıya luzum kalmayınca kitab ehli milletlerin âdetlerine muhâlefet etmişdir. Şukadar ki burada ehl kitaba muhalefet ediniz emri vucûbî bir emr değil, ibâhaya hamledilmişdir yani boyamak mübahdır demekdir. Bu cihetle Peygamber'in kendi sakalını boyadığı — en sahîh rivâyete göre — vaki' değildir. Maamafîh Rasûlullah'ın boyamağa ihtiyâcı yokdur. Çünkü sakalının beyaz telleri *yirmi*ye bile bâliğ olmamışdı. Ebû Bekr'in, Umer'in boyadığı rivâyet olunmuşdur.

Bu hadîsde başlarının ak saçlarını ve sakallarını boyamıyan Yahûdî ve Hristiyan-

dönmez, rasûlleri de dönmezler» buyurdu. Sonra arkasına döndü ve serîrinin altında bir köpek yavrusu gördü. Bunun üzerine : «Yâ Âişe! Bu köpek buraya ne zaman girdi?» diye sordu. Âişe : Allah'a yemîn ederim ki bilmiyorum dedi. Rasûlullah köpeğin çıkarılmasını emretti, o da çıkarıldı. Akabinde Cibrîl geldi. Rasûlullah ona : «Bana geleceğin sâati va'd ettin, ben de senin için oturub bekledim, fakat gelmedin!» dedi. Cibrîl : Benim gelmemi evinde bulunan köpek men etmişdir. Biz melekler, içinde köpek ve sûret bulunan bir eve girmeyiz dedi.

( ) .... : Burada Vuhayb, Ebû Hâzım'dan bu isnâd ile tahdîs edib : Cibrîl, Rasûlullah'a geleceğini va'd etti diyerek hadîsin tamamını zikretmişdir. Ancak hadîsi İbn Ebî Hâzım'ın uzatması kadar uzatmamışdır.

٨٢ – (٢١٠٥) حدثني حَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَىٰ . أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ . أَخْبَرَنِي يُونُسُ عن ابْنِ شِهَابٍ ، عَنِ ابْنِ السَّبَّاقِ ؛ أَنَّ عَبْدَاللهِ بْنَ عَبَّاسٍ قَالَ : أَخْبَرَتْنِي مَيْمُونَةُ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَصْبَحَ يَوْمًا وَاجِمًا . فَقَالَتْ مَيْمُونَةُ : يَا رَسُولَ اللهِ ! لَقَدِ اسْتَنْكَرْتُ هَيْئَتَكَ مُنْذُ الْيَوْمِ . قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « إِنَّ جِبْرِيلَ كَانَ وَعَدَنِي أَنْ يَلْقَانِي اللَّيْلَةَ . فَلَمْ يَلْقَنِي . أَمَ وَاللهِ ! مَا أَخْلَفَنِي » قَالَ فَظَلَّ رَسُولُ اللهِ ﷺ يَوْمَهُ ذَٰلِكَ عَلَىٰ ذَٰلِكَ . ثُمَّ وَقَعَ فِي نَفْسِهِ جِرْوُ كَلْبٍ تَحْتَ فُسْطَاطٍ لَنَا . فَأَمَرَ بِهِ فَأُخْرِجَ . ثُمَّ أَخَذَ بِيَدِهِ مَاءً فَنَضَحَ مَكَانَهُ . فَلَمَّا أَمْسَىٰ لَقِيَهُ جِبْرِيلُ . فَقَالَ لَهُ « قَدْ كُنْتَ وَعَدْتَنِي أَنْ تَلْقَانِي الْبَارِحَةَ » قَالَ : أَجَلْ . وَلَـٰكِنَّا لَا نَدْخُلُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ . فَأَصْبَحَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ، يَوْمَئِذٍ ، فَأَمَرَ بِقَتْلِ الْكِلَابِ . حَتَّىٰ إِنَّهُ يَأْمُرُ بِقَتْلِ كَلْبِ الْحَائِطِ الصَّغِيرِ ، وَيَتْرُكُ كَلْبَ الْحَائِطِ الْكَبِيرِ .

82 — (2105) .... : Abdullah ibn Abbâs (R) şöyle dedi : Meymûne bana şöyle haber verdi : Rasûlullah (S) bir gün kederli olarak sabaha ulaşdı. Meymûne : Yâ Rasûlallah! Yemîn olsun ki gündüzden beri senin bu durumunu sorub anlamak istemişimdir dedi. Rasûlullah : «Cibrîl bu gece benimle buluşacağını bana va'd etmişdi, fakat benimle buluşmadı. Amma Allâh'a yemîn ederim ki o bana karşı sözünden dönmemişdir» dedi. Artık Rasûlullah o gününü bu düşünceli hâli üzere devâm etti. Sonra Rasûlullah'ın gönlüne evimizin bir direği altında bulunan bir köpek yavrusu düştü. Hemen onun çıkarılmasını emretti. Köpek yavrusu dışarı çıkarıldı. Sonra eline bir mikdâr su alıb köpek yavrusunun yattığı yere serpdi.

---

lara muhalefet emrolunduğuna göre, boyamakla emrolunmuş demek olur. Biraz evvel de belirtildiği gibi bu emr vucûb için olmayıb mendûbluğa mahmûldur. Yani boyamak mendûbdur demekdir. Fakat bu boyama her boya ile değil bilhassa kına gibi sarı ve kırmızıya çalan renkdeki boyalarla boyamak tavsiye olunmuş, silâh ile boyamakdan nehy edilmiştir. Bu cihetle Nevevî; siyahla saç sakal boyamak tahrîmî kerâhatla mekrûhdur demişdir. Bu da erkeklere mahsûs olub kadınların siyahla boyamalarında kerâhat yokdur.

Nihâyet akşam olunca Cibril Peygamber'le buluştu. Rasûlullah Cibrîle: «Dün gece benimle buluşacağını bana va'd etmiş idin» dedi. Cibrîl: Evet, öyle idi. Lâkin biz melekler, içinde köpek ve sûret bulunan hiçbir eve girmeyiz dedi. Rasûlullah o gün sabaha erişince köpeklerin öldürülmesini emretti. Hatta o dereceye kadar ki küçük bahçelerin bekçi köpeklerinin bile öldürülmesini emrediyordu da sâdece büyük bostanların bekçi köpeklerini bırakdırıyordu.

٨٣ — (٢١٠٦) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَمْرٌو النَّاقِدُ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ يَحْيَى وَإِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الآخَرَانِ: حَدَّثَنَا) سُفْيَانُ بْنُ عُيَيْنَةَ عَنِ الزُّهْرِيِّ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ، عَنْ أَبِي طَلْحَةَ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ «لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ».

83 — (2106) .... : İbn Abbas'dan o da Ebu Talha (R) dan: Peygamber (S): «içinde köpek ve (canlı hayvan) sûreti bulunan eve (rahmet dileyici) melekler girmez» buyurmuşdur.

٨٤ — (...) حَدَّثَنِي أَبُو الطَّاهِرِ وَحَرْمَلَةُ بْنُ يَحْيَى. قَالَا: أَخْبَرَنَا ابْنُ وَهْبٍ. أَخْبَرَنِي يُونُسُ عَنِ ابْنِ شِهَابٍ، عَنْ عُبَيْدِ اللهِ بْنِ عَبْدِ اللهِ بْنِ عُتْبَةَ؛ أَنَّهُ سَمِعَ ابْنَ عَبَّاسٍ يَقُولُ: سَمِعْتُ أَبَا طَلْحَةَ يَقُولُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا صُورَةٌ».

(...) وحَدَّثَنَاهُ إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ. قَالَا: أَخْبَرَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ. أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ، بِهَذَا الإِسْنَادِ، مِثْلَ حَدِيثِ يُونُسَ، وَذِكْرِهِ الأَخْبَارَ فِي الإِسْنَادِ.

84 — ( ) .... : Ubeydullah İbn Abdillah İbn Utbe, İbn Abbas (R) dan şöyle derken işitmişdir: Ben Ebû Talha'dan işittim şöyle diyordu: Ben Rasûlullah (S) dan işittim, «içinde köpek ve suret (resim) bulunan eve (rahmet dileyici) melekler girmez» buyuruyordu.

( ) .... : Burada da Abdurrazâk, Ma'mer'den, Ma'mer de Zuhri'den bu isnadla (84 rakamlı) Yûnusin hadîsi ve isnaddaki haberleri zikretmesi gibi haber vermişlerdir.

٨٥ – (...) حدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث عن بكير، عن بسر بن سعيد، عن زيد ابن خالد، عن أبي طلحة، صاحب رسول الله ﷺ؛ أنه قال: إن رسول الله ﷺ قال «إن الملائكة لا تدخل بيتا فيه صورة».

قال بسر: ثم اشتكى زيد بعد. فعدناه. فإذا على بابه ستر فيه صورة. قال فقلت لعبيد الله الخولاني، ربيب ميمونة، زوج النبي ﷺ: ألم يخبرنا زيد عن الصور يوم الأول؟ فقال عبيد الله: ألم تسمعه حين قال: إلا رقما في ثوب.

85 — ( ) Bize Kuteybetu'bnu Saîd tahdîs etti. Bize Leys, Bukeyr'den, o da Busru'bnu Saîd'den, o da Zeyd İbn Halid'den, o da Rasûlullah'ın sahâbîsi olan Ebu Talha'dan tahdîs etti ki Ebu Talha: Rasulullah (S), «Melekler içinde sûret bulunan herhangi bir eve girmezler» buyurdu demişdir.

Busr der ki: Bu hadîsi bana rivayet eden Zeyd İbn Hâlid'dir. Bunu bana bildirdikten bir zaman sonra hastalanmış, biz de ona hasta ziyaretine gitmişdik. Eve girdiğimde kapusunda bir perde asılı olduğunu, perdede de bir sûret bulunduğunu gördüm. Orada bulunan Ubeydullah el-Havlâniyy'e — ki Peygamber'in zevcesi Meymune'nin Rabîbidir —[44]:

— İslâmın ilk günlerinde sûretin nehyedilmiş olduğunu bize haber veren Zeyd İbn Hâlid değil midir? (şimdi bu resimli perde nedir ya)? dedim. Ubeydullah bana:

— Zeyd İbn Hâlid bu hadîsi Ebû Talha'dan bize nakl ederken sonunda: « الا رقماً في ثوب (= Elbisedeki nakış ve resim müstesnâdır)» dediğini işitmedin mi? diye cevap verdi.

٨٦ – (...) حدثنا أبو الطاهر. أخبرنا ابن وهب. أخبرني عمرو بن الحارث؛ أن بكير بن الأشج حدثه؛ أن بسر بن سعيد حدثه؛ أن زيد بن خالد الجهني حدثه، ومع بسر عبيد الله الخولاني؛ أن أبا طلحة حدثه؛ أن رسول الله ﷺ قال «لا تدخل الملائكة بيتا فيه صورة».

قال بسر: فمرض زيد بن خالد. فعدناه. فإذا نحن في بيته بستر فيه تصاوير. فقلت لعبيد الله الخولاني: ألم يحدثنا في التصاوير؟ قال: إنه قال: إلا رقما في ثوب. ألم تسمعه؟ قلت: لا. قال: بلى. قد ذكر ذلك.

---

44. *Rabîb*, üvey oğul demektir. Fakat Ubeydullah'a, mü'minlerin anası Meymûne'nin rabîbi denilmesi, Meymûne'nin kölelerinden birisinin çocuğu olub Meymûne tarafından terbiye edildiği içindir. Hakikatta Meymune'nin üvey oğlu değildir.

86 — ( ) Bize Ebu Tahir tahdîs etti. Bize İbn Vehb haber verdi. Bana Amru'bnu'l-Hâris haber verdi. Ona Bukeyr İbnu'l-Eşecc tahdîs etti. Ona Busr İbn Said tahdîs etti. Ona beraberinde Ubeydullah el-Havlâniyy olduğu halde Ebû Talha tahdîs etti ki Rasûlullah (S) : «Melekler içinde sûret bulunan herhangi bir eve girmez» buyurmuşdur.

Busr dedi ki : Bunu bana haber verdikten bir zaman sonra Zeyd İbn Hâlid hastalandı, biz de ona hasta ziyâretine gittik. Evine girdiğimizde, bir perde ile karşılaştık ki o perdede bir çok tasvîrler bulunuyordu. Bunun üzerine Ubeydullah el-Havlânîyy'e hitaben :

— Bize tasvîrler hakkındaki nehyi bu Zeyd İbn Hâlid tahdîs etmedi mi? dedim. Ubeydullah bana :

— Zeyd İbn Hâlid bu hadîsi Ebû Talha'dan bize naklettiği zaman sonunda : «İLLÂ RAKMEN Fİ SEVBİN = elbisedeki nakış ve şekil müstesnâdır» demişdi, sen bunu işitmedin mi? dedi. Ben :

— Hayır bunu işitmemiştim dedim. Ubeydullah :

— Evet, Zeyd İbn Hâlid böyle zikretmişdir dedi [45].

---

45. *Tersîm* ve *Tanzîr*den nehyin sebebi : Tersîm ve tasvirin nehyedilmesine yegâne sebeb, resimlere sûretlere taabbüd endîşesidir. İslâm dîni tevhîd dîni, zâtında ve sıfatında bir Allâh'a ibadet dîni olduğundan ve diğer değişle, tevhîd islâmî umdelerin ve islâm nûrunun mihrak noktası bulunduğundan bu noktanın hiçbir suretle şirk ile şâibeli olmaması Peygamber'in büyük bir kıskançlıkla üzerinde durduğu bir mesele idi. Bu sebeble islâmın ilk günlerinde Peygamber ister ta'zîm ister tahkîr ifade eder şekilde kullanılsın, resimli eşya kullanmayı mutlak sûretde nehy etmişdi. Çünkü Peygamber islâmın bu ilk günlerinde şirk ile mücâdele halinde idi. Beşeriyeti putlara, timsâllere, tasvîrlere ibadet etmekden men'e çalışıyordu. Resim ve tasvîr hakkında mutlak sûrette vaîd ifade eden hadîsler hep islâmın bu ilk günlerinde vârid olmuşdur. Fakat islâmın şirke galebesi ve hakîkî zaferi tahakkuk ettikten sonra ilk devrelerdeki kadar şiddetli harekete luzûm kalmamışdı. Tasvîr ve timsâllerin ta'zîm ifâde etmiyecek bir sûrette kullanılmasına müsâade edilmişdir. Ki bu müsâade yukarıki Ebû Talha hadîsinin son fıkrasındaki istisnâdan çıkarılmışdır.

Seneden seneye İslâm nûru her tarafa yayılmaya başlayıb, Tevhîd akîdesi gönüllerde gereği gibi yerleşince birçok Selef imâmları ile fikhî mezheb sâhibleri manzara resimlerini, tâmmu'l-hılka olmıyan insan ve sâir rûh sâhibi hayvanların tasvîrini ve ihtirâm göstermiyerek bunların kullanılmasını mubâh addetmişlerdir. Bu sebeble hadîs şârihleri şiddetli tahzîrleri ihtivâ eden hadîsleri tam hılkatlı olan tasvîrlere hasretmişler ve meselâ belden yukarı çekilen resmin i'mâlinde ve kullanılmasında bir be'is görmemişlerdir.

Buhârî'nin eski şârihlerinden Ebu Süleyman Hattâbî, Ebû Talha hadîsinin son fıkrasından istifade ederek tam hılkatli olmamak gibi bir kayda da luzûm görmemiş ve sadece bunun kerâhatine kaail olmuşdur. Kerâhat sebebi olarak ta kalbin mâ lâyanî ile meşgûl olmasını göstermişdir :

وقال الخطابى: المصور الذى يصور اشكال الحيوان والنقاش الذى ينقش اشكال الشجر ونحوها فانى ارجو ان لا يدخل فى هذا الوعيد وان كان جملة هذا الباب مكروها وداخلاً فيما يشغل القلب بما لا يعنى

= Hayvan şekilleri tasvîr eden musavvir ile ağaç ve benzeri nakışlar, resimler yapan nakkâş ve ressâm'ın, resim ve tasvîr hakkında vârid olan vâide dahil olmıyacağını umud

٨٧ – (...) حَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلِ بْنِ أَبِي صَالِحٍ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ يَسَارٍ، أَبِي الْحُبَابِ، مَوْلَى بَنِي النَّجَّارِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ خَالِدٍ الْجُهَنِيِّ، عَنْ أَبِي طَلْحَةَ الْأَنْصَارِيِّ. قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا تَمَاثِيلُ».

(٢١٠٧) قَالَ فَأَتَيْتُ عَائِشَةَ فَقُلْتُ: إِنَّ هٰذَا يُخْبِرُنِي؛ أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ «لَا تَدْخُلُ الْمَلَائِكَةُ بَيْتًا فِيهِ كَلْبٌ وَلَا تَمَاثِيلُ» فَهَلْ سَمِعْتِ رَسُولَ اللهِ ﷺ ذَكَرَ ذٰلِكَ؟ فَقَالَتْ: لَا. وَلٰكِنْ سَأُحَدِّثُكُمْ مَا رَأَيْتُهُ فَعَلَ. رَأَيْتُهُ خَرَجَ فِي غَزَاتِهِ. فَأَخَذْتُ نَمَطًا فَسَتَرْتُهُ عَلَى الْبَابِ. فَلَمَّا قَدِمَ فَرَأَى النَّمَطَ، عَرَفْتُ الْكَرَاهِيَةَ فِي وَجْهِهِ. فَجَذَبَهُ حَتَّى هَتَكَهُ أَوْ قَطَعَهُ. وَقَالَ «إِنَّ اللهَ لَمْ يَأْمُرْنَا أَنْ نَكْسُوَ الْحِجَارَةَ وَالطِّينَ» قَالَتْ فَقَطَعْنَا مِنْهُ وِسَادَتَيْنِ وَحَشَوْتُهُمَا لِيفًا. فَلَمْ يَعِبْ ذٰلِكَ عَلَيَّ.

87 — ( ) .... : Ebû Talha el-Ensârî (R) : Ben Rasulullah (S)-dan işittim «Melekler, içinde köpek ve timsâller bulunan eve girmez» buyuruyordu dedi.

(2107) Râvi Zeyd İbn Halid dedi ki : Bunun üzerine Âişe'ye geldim ve : Bu zat (yani Ebû Talha) bana Peygamber (S) in «Melekler, içinde köpek ve timsâller bulunan eve girmez» buyurduğunu haber veriyor. Sen Rasûlullah'dan bunu zikrettiğini işittin mi? diye sordum. Âişe dedi ki : Hayır ben bunu işitmedim. Lâkin ben size Peygamber'in yaptığını gördüğüm şeyi tahdîs edeceğim : Ben Peygamber'in bir gazaya çıktığını gördüm. O sırada ben kenarı saçaklı bir yatak örtüsü almış ve bunu kapu üzerine asmışdım. Peygamber dönüb geldiğinde bu perdeyi kabuda gördü. Ben Peygamber'in yüzündeki hoşnutsuzluğu hissetmişdim. Peygamber perdeyi çekti hattâ onu yırttı yahut kopardı da : «şüphesiz ki Allah bizlere duvarın taşını ve toprağını böyle sûretli kumaşla örtmemizi emretmedi» buyurdu.

Âişe : Mutâkiben biz örtüyü parçaladıkta ondan iki yastık yapdık, bu iki yastığın içine hurma yaprakları doldurdum. Peygamber benim bu işimi bana karşı ayıplamadı demişdi[46].

---

ediyorum, her nekadar bu işlerin hepsi mekrûh ve kalbi mâ lâya'nî ile meşgûliyette dâhil iseler de!» (*Umdetu'l-kaarî*, X, 313).

Hattâbinin kerâhat sebebini kalbi mâlâya'nî ile iştigal derecesinden ileri götürmemesi, o devirlerde resme ta'zîm ve taabbud hissinin Hattâbî nazarında şuurlu hiçbir muslimanın hatırından geçmiyeceği muhakkak olmasından ileri gelse gerekdir.

46. Aliyyu'l-Kaarî bu hadîsin şerhinde : Âişe'nin bu örtüyü asması zînet içindi, perde ve hicâb yapmak için değildi. Bundan dolayı Peygamber tarafından azarlandı. Bu hadîs ile yastık, yaygı gibi hususlarda şekilli kumaş kullanmanın cevâzına, fakat duvara ziynet için resimli kumaş makûlesi şeyler asmanın haramlığına değil tenzîhî kerâhet olduğuna istidlâl edilmişdir diyor. Çünkü Peygamber'in : «Allah bizlere taşları ve çamurları böyle

٨٨ - (...) حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ دَاوُدَ، عَنْ عَزْرَةَ، عَنْ حُمَيْدِ ابْنِ عَبْدِ الرَّحْمَٰنِ، عَنْ سَعْدِ بْنِ هِشَامٍ، عَنْ عَائِشَةَ. قَالَتْ: كَانَ لَنَا سِتْرٌ فِيهِ تِمْثَالُ طَائِرٍ. وَكَانَ الدَّاخِلُ إِذَا دَخَلَ اسْتَقْبَلَهُ. فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ «حَوِّلِي هَٰذَا. فَإِنِّي كُلَّمَا دَخَلْتُ فَرَأَيْتُهُ ذَكَرْتُ الدُّنْيَا» قَالَتْ: وَكَانَتْ لَنَا قَطِيفَةٌ كُنَّا نَقُولُ عَلَمُهَا حَرِيرٌ. فَكُنَّا نَلْبَسُهَا.

88 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Bizim, kendisinde kuş şekli bulunan bir perdemiz vardı. İçeriye giren kimse onu karşılardı. Bir gün Rasûlullah (S) bana : «Bunu çevir. Çünkü her girişimde bunu görüyor ve dünyayı hatırlıyorum» buyurdu.

Yine Âişe : Bizim bir kâtîfemiz vardı ki biz onun âlemi ipektir derdik. İşte biz onu giyiyorduk demişdir.

٨٩ - (...) حَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي عَدِيٍّ وَعَبْدُ الْأَعْلَى، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ. قَالَ ابْنُ الْمُثَنَّى: وَزَادَ فِيهِ - يُرِيدُ عَبْدَ الْأَعْلَى - فَلَمْ يَأْمُرْنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِقَطْعِهِ.

89 — ( ) .... : Burada da İbn Ebi Adiyy ve Abdu'l-A'lâ bu isnad ile tahdis etmişlerdir. İbnu'l Musennâ : — Abdu'l-A'lâyı kasd ederek — O burada, Rasûlullah (S) bize örtüyü parçalamakla emretmedi, fıkrasını ziyade etmişdir dedi.

٩٠ - (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَأَبُو كُرَيْبٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ هِشَامٍ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: قَدِمَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مِنْ سَفَرٍ. وَقَدْ سَتَّرْتُ عَلَى بَابِي دُرْنُوكًا فِيهِ الْخَيْلُ ذَوَاتُ الْأَجْنِحَةِ. فَأَمَرَنِي فَنَزَعْتُهُ.

(...) وحَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا عَبْدَةُ. ح وَحَدَّثَنَاهُ أَبُو كُرَيْبٍ. حَدَّثَنَا وَكِيعٌ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ. وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ عَبْدَةَ: قَدِمَ مِنْ سَفَرٍ.

90 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) bir seferden geldi. Ben de kapunun üzerine, kendisinde kanatlı at şekilleri bulunan bir örtü perdelemişdim. Rasûlullah çıkarmamı emretti ben de onu yerinden çıkardım.

( ) .... : Burada Abde ve Vekî' bu isnadla tahdîs etmişlerdir. Abdenin hadîsinde : Bir seferden geldi kısmı yokdur.

---

suretli kumaşla örtmemizi emretmedi.» sözü, ne böyle kumaş asmaktan nehye, ne vucûba ve ne de mendûbluğa delâlet etmez diye ihticâc edildiğini haber veriyor (*Mirkat*, IV, 485).

٩١ – (...) حدثنا منصور بن أبي مزاحم. حدثنا إبراهيم بن سعد عن الزهري، عن القاسم
ابن محمد، عن عائشة. قالت: دخل علي رسول الله ﷺ وأنا متسترة بقرام فيه صورة. فتلون وجهه.
ثم تناول الستر فهتكه. ثم قال «إن من أشد الناس عذابا يوم القيامة، الذين يشبهون بخلق الله».

(...) وحدثني حرملة بن يحيى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني يونس عن ابن شهاب، عن القاسم
ابن محمد؛ أن عائشة حدثته؛ أن رسول الله ﷺ دخل عليها. بمثل حديث إبراهيم بن سعد. غير
أنه قال: ثم أهوى إلى القرام فهتكه بيده.

(...) حدثناه يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب. جميعا عن ابن عيينة.
ح وحدثنا إسحق بن إبراهيم وعبد بن حميد. قالا: أخبرنا عبد الرزاق. أخبرنا معمر عن الزهري،
بهذا الإسناد. وفي حديثهما «إن أشد الناس عذابا» لم يذكرا: من.

91 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle dedi : Ben, sûretli ince bir perdeyi kendime perde edinmiş olduğum halde yanıma Rasûlullah (S) girdi. Benim perdeyi görünce yüzünün rengi attı. Sonra perdeyi uzanıp aldı ve yırttı. Bundan : «Allah'ın yaratmasına benzetmeye çalışan kimseler kıyâmet gününde insanların en şiddetli azâb görecek olanlarındandır» buyurdu [47].

( ) .... : Buradaki râvî de, Âişe'nin, kendi yanına Rasûlullah'ın girdiğini tahdîs ettiğini (91 rakamlı) İbrahim İbn Sa'd hadîsi gibi rivayet etmişdir. Şukadar ki burada râvî : Sonra perdeye uzandı ve onu eliyle yırttı demişdir.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de : bize Abdûrrâzzâk haber verdi. Bize Ma'mer, Zuhrî'den haber verdi diyerek bu isnadla rivayet etmişlerdir. Bunların hadîslerinde «İnsanların en şiddetli azablısı» vardır da en şiddetli azablısından ma'nâsını ifâde eden **min** harfu cerrini zikretmemişlerdir.

---

47. Hadîs metnindeki *Kırâm* hakkında Asım efendi şu izahı veriyor : Kırâm, al perdeye ve duvağa denir. Bir kavle göre yünden alaca ve nakış işlenmiş ince nihalıya denir ki kapılara perde ederler. Yahut begâyet ince zâra ve çarşafa denir (*Kamus Ter.*).

Hadîsteki bu tehdîd, tapmak maksadıyla sûret yapanlara hamledilmişdir. Yahutta bununla Allah'ın yaratmasına benzetmeyi kastedene ve böyle itikât edene hamledilmişdir ki böylesi kâfidir. Bunun azabı ise küfrünün ziyadeliği nisbetinde artacakdır... (Nevevî).

٩٢ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وزهير بن حرب. جميعا عن ابن عيينة (واللفظ لزهير). حدثنا سفيان بن عيينة عن عبد الرحمن بن القاسم، عن أبيه؛ أنه سمع عائشة تقول: دخل علي رسول الله ﷺ وقد سترت سهوة لي بقرام فيه تماثيل. فلما رآه هتكه وتلون وجهه وقال «يا عائشة! أشد الناس عذابا عند الله، يوم القيامة، الذين يضاهون بخلق الله».

قالت عائشة: فقطعناه فجعلنا منه وسادة أو وسادتين.

92 — ( ) .... : Âişe (R) şöyle der : Ben kendime âid olan bir raf'a [48], üstünde bir takım timsâller bulunan bir perde ile örtülmüştüm ki Rasûlullah (S) yanıma girdi. O timsâlli perdeyi görünce onu yırttı ve yüzünün rengi attı. Müteâkiben : «Yâ Âişe! Kıyamet gününde Allah katında insanların en şedîd azablısı, Allah'ın yaratmasına benzetmiye çalışan kimselerdir» buyurdu.

Âişe müteâkiben biz o perdeyi kestik de ondan bir yahut iki tane yastık yaptık dedi.

٩٣ – (..) حدثنا محمد بن المثنى. حدثنا محمد بن جعفر. حدثنا شعبة عن عبد الرحمن بن القاسم. قال: سمعت القاسم يحدث عن عائشة؛ أنه كان لها ثوب فيه تصاوير. ممدود إلى سهوة. فكان النبي ﷺ يصلي إليه. فقال «أخريه عني». قالت: فأخرته فجعلته وسائد.

(...) وحدثناه إسحق بن إبراهيم وعقبة بن مكرم عن سعيد بن عامر. ح وحدثناه إسحق بن إبراهيم. أخبرنا أبو عامر العقدي. جميعا عن شعبة، بهذا الإسناد.

93 — ( ) .... : Abdurrahman İbn Kasım dedi ki : Ben Kasım'dan işittim; o, Âişe'den şöyle tahdîs ediyordu : Âişe'nin, kendisinde birtakım tasvîrler bulunan bir kumaşı vardı. Bu kumaş bir raf boyunca uzadılmışdı. Peygamber (S) o rafa doğru namaz kılardı. Bir defa «o perdeyi

---

48. *Sehve* hakkında şu tarifler verilmişdir :

es-Sehvetu... suffa ve eyvâna, bir kavle göre iki oda aralığında olan kilere, yahut hazîne odasına denir. Yahut raf ve musandura ve şirvân makûlesine denir ki ona bazı ihtiyaç maddeleri konulur. Yahut küçük hazîne odası şeklinde odaya denir, yahut üç dört ağaçtan çatma tahta pûşa denir ki üzerine ev meta'ları nev'in'den şeyler konulur. Ve kendûç ismidir ki taşra diyarlarda sarpûn ve petenk ta'bîr ettikleri büyük zarfdır, fıçı mâncına tarzında olur. Tahta anbara dahi denir ve odanın bacasına ve penceresine denir. Gelinin cihaz evine yahut o şekilde olan eve denir, evin havlusu önüne çekilen perdeye denir, cemi'leri sıhâ gelir (*Kamus Ter.*).

benden geriye al!» buyurdu. Âişe der ki : Ben de onu geriye aldım da, müteakiben ondan birkaç yastık yaptım.

( ) .... : Buradaki râvîler de cemîan Şu'be'den bu isnad ile rivayet etmişlerdir.

٩٤ – (..) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا وكيع عن سفيان ، عن عبد الرحمن بن القاسم ، عن أبيه ، عن عائشة . قالت : دخل النبي ﷺ علي وقد سترت نمطا فيه تصاوير . فنحاه . فاتخذت منه وسادتين .

94 — ( ) .... : Âişe (R) : Peygamber (S) benim yanıma girdi. Halbuki ben tasvîrleri bulunan bir **namatı** [49], perde yapmışdım. Peygamber onu uzaklaştırdı. Müteakiben ben de ondan iki yastık yaptım dedi.

٩٥ – (...) وحدثنا هارون بن معروف . حدثنا ابن وهب . حدثنا عمرو بن الحارث ؛ أن بكيرا حدثه ؛ أن عبد الرحمن بن القاسم حدثه ؛ أن أباه حدثه عن عائشة ، زوج النبي ﷺ ؛ أنها نصبت سترا فيه تصاوير . فدخل رسول الله ﷺ فنزعه . قالت : فقطعته وسادتين . فقال رجل في المجلس حينئذ ، يقال له ربيعة بن عطاء ، مولى بني زهرة : أفما سمعت أبا محمد يذكر أن عائشة قالت : فكان رسول الله ﷺ يرتفق عليهما ؟ قال ابن القاسم : لا . قال : لكني قد سمعته . يريد القاسم بن محمد .

95 — ( ) .... : Abdurrahman İbn Kâsım tahdîs etti, ona da babası Kâsım İbn Muhammed, Peygamber'in zevcesi Âişe'den şöyle tâhdîs etmişdir. Âişe, tasvîrleri bulunan bir perde asmışdı. Akabinde (R) içeriye girdi ve onu yerinden sökdü. Âişe : Ben de onu iki yastık olarak kestim demişdir. O zaman mecliste bulunan ve kendisine Zühre oğullarının himaye ettiği, Rabîatubnu Atâ denilen bir kimse : Sen Ebû Muhammed'den işitmedin mi ki o, Âişe'nin : Rasûlullah o iki yastığa yaslanır dayanırdı dediğini zikrediyordu? diye sordu. Abdurrahmân İbnu'l-Kasım : Hayır ben de ondan işittim dedi. Bununla da Kasım İbni Muhammed'i kasdediyordu.

---

49. *Namat,* mutlaka döşek yüzüne denir ki alaca nihâlı ve *cîs* ta'bîr ettikleridir. Bir kavle göre bir nev' döşemeye denir... ve namat yünden dokunmuş bir nev' kumaşdır ki hevdec örtüsü ederler. İnce kâvi olur, hâlen ihrâm ettiğimiz şey olacakdır. Cem'i enmât ve nimât gelir (*Kamus Ter.*).

٩٦ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن نافع ، عن القاسم بن محمد ، عن عائشة ؛ أنها اشترت نمرقة فيها تصاوير . فلما رآها رسول الله ﷺ قام على الباب فلم يدخل . فعرفت ، أو فعرفت ، في وجهه الكراهية . فقالت : يا رسول الله ! أتوب إلى الله وإلى رسوله . فماذا أذنبت ؟ فقال رسول الله ﷺ « ما بال هذه النمرقة ؟ » فقالت : اشتريتها لك . تقعد عليها وتوسدها . فقال رسول الله ﷺ « إن أصحاب هذه الصور يعذبون . ويقال لهم : أحيوا ما خلقتم » ثم قال « إن البيت الذي فيه الصور لا تدخله الملائكة » .

(...) وحدثناه قتيبة وابن رمح عن الليث بن سعد . ح وحدثنا إسحاق بن إبراهيم . أخبرنا الثقفي . حدثنا أيوب . ح وحدثنا عبد الوارث بن عبد الصمد . حدثنا أبي عن جدي ، عن أيوب . ح وحدثنا هارون بن سعيد الأيلي . حدثنا ابن وهب . أخبرني أسامة بن زيد . ح وحدثني أبو بكر بن إسحاق . حدثنا أبو سلمة الخزاعي . أخبرنا عبد العزيز بن أخي الماجشون عن عبيد الله بن عمر . كلهم عن نافع ، عن القاسم ، عن عائشة ، بهذا الحديث . وبعضهم أتم حديثا له من بعض . وزاد في حديث ابن أخي الماجشون : قالت فأخذته فجعلته مرفقتين . فكان يرتفق بهما في البيت .

96 — ( ) Bize Yahyâ İbn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Nâfi'den, o da Kasım İbn Muhammed'den, o da Âişe'den : Âişe (R) bir küçük yastık satın almışdı, üstünde birtakım (hayvan) resimleri vardı. Rasûlullah (S) bunu görünce kapunun önünde dikildi de içeriye girmedi. (Âişe der ki) : Bu sırada ben hoşnutsuzluğu sezdim yahut da Rasûlullah'ın yüzünden hoşnutsuzluk ve iğrenme sezildi. Âişe :

— Yâ Rasûlallah! Allâh'a ve Allâh'ın Rasûlune tevbe ediyorum. Acaba ne kusur ettim? dedi. Rasûlullah :

— Şu yastığın hali nedir? buyurdu. Âişe :

— Ben onu senin için, üzerine oturursun ve yaslanırsın diye satın aldım dedi. Rasûlullâh :

— Bu suretlerin sâhibleri kıyamet gününde muhakkak azab olunurlar. Ve bu kimselere (tehekküm ve acizlerini ortaya koymak için) : Sûretlerini yaptığınız bu hayvanları (haydı) diriltiniz! denilir buyurdu. Yine Rasûlullah : «içinde sûretler bulunan eve melekler girmez» buyurdu[50].

50. Bu Hz. Âişe hadîsinde Âişe tarafından yapılan alış veriş akdini Peygamber fesh etmemişdir. Bu fesh etmemenin delâleti ile bu resimli yastık hakkındaki Peygamber'in beyanatı haramlığa değil belki kerâhate hamlolunabilir.

( ) Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da Kasım'-dan, o da Âişe'den olmak üzere bu hadîsi rivayet ettiler. Bunların bazısının hadîsi diğerinden daha tamamdır. Bunlardan Abdulazîz İbnu ahi'l-Mâcişûn'un hadîsinde şu ziyade olmuşdur: Âişe: Müteakiben ben onu aldım da iki dirsek yastığı yaptım. Artık Rasûlullah evde onlara dirseğini dayar yaslanırdı dedi.

٩٧ – (٢١٠٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا علي بن مسهر . ح وحدثنا ابن المثنى .
حدثنا يحيى (وهو القطان) . جميعا عن عبيد الله . ح وحدثنا ابن نمير (واللفظ له) . حدثنا أبي
حدثنا عبيد الله عن نافع ؛ أن ابن عمر أخبره ؛ أن رسول الله ﷺ قال « الذين يصنعون الصور
يعذبون يوم القيامة . يقال لهم : أحيوا ما خلقتم » .

(...) حدثنا أبو الربيع وأبو كامل . قالا : حدثنا حماد ح وحدثني زهير بن حرب . حدثنا
إسماعيل ، يعني ابن علية . ح وحدثنا ابن أبي عمر . حدثنا الثقفي . كلهم عن أيوب ، عن نافع ، عن
ابن عمر ، عن النبي ﷺ . بمثل حديث عبيد الله عن نافع ، عن ابن عمر ، عن النبي ﷺ .

97 — (2108) .... : İbn Umer (R) haber verdi ki Rasûlullah (S) şöyle buyurmuştur: «Şu sûretleri yapanlar kıyâmet gününde azâb olunurlar. Onlara: Haydi yaptığınız sûretlere can veriniz! denilir» buyurdu.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvîlerinin hepsi de Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere Ubeydullah'ın Nâfi'den, onun da İbn Umer'den, onun da Peygamber'den rivâyet ettiği (97 rakamlı) hadîs gibi rivâyet etmişlerdir.

٩٨ – (٢١٠٩) حدثنا عثمان بن أبي شيبة . حدثنا جرير عن الأعمش . ح وحدثني أبو سعيد
الأشج . حدثنا وكيع . حدثنا الأعمش عن أبي الضحى ، عن مسروق ، عن عبد الله . قال : قال
رسول الله ﷺ « إن أشد الناس عذابا يوم القيامة المصورون » ولم يذكر الأشج : إن .

Nitekim Peygamber perde gibi ta'zîm ve tekrîm ifade eder bir surette resimli eşya kullanmayı kerih görmüş, fakat yayınmak ve örtünmek gibi ta'zîme delâlet etmiyecek şekilde kullanmayı mekrûh saymamışdır. Sa'd ibn Ebî Vakkas, Sâlim, Urve, İbn Sîrîn, Atâ, İkrime bu suretle hükmetmişlerdir.

Ebû Hanîfe, Mâlik, Sevrî ve Şâfiînin mezhebleri de budur denilmişdir.

(...) وحدثناه يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة وأبو كريب . كلهم عن أبي معاوية .
ح وحدثناه ابن أبي عمر . حدثنا سفيان . كلاهما عن الأعمش ، بهذا الإسناد . وفي رواية يحيى
وأبي كريب عن أبي معاوية « إن من أشد أهل النار، يوم القيامة، عذابا، المصورون »
وحديث سفيان كحديث وكيع .

(...) وحدثنا نصر بن علي الجهضمي . حدثنا عبد العزيز بن عبد الصمد . حدثنا منصور عن مسلم
ابن صبيح . قال : كنت مع مسروق في بيت فيه تماثيل مريم . فقال مسروق : هذا تماثيل كسرى .
فقلت : لا . هذا تماثيل مريم . فقال مسروق : أما إني سمعت عبد الله بن مسعود يقول : قال
رسول الله ﷺ « أشد الناس عذابا يوم القيامة المصورون » .

98 — (2109) .... : Abdullah İbn Mes'ûd (R) dedi ki; Rasûlullah (S) : «şüphesiz ki kıyamet gününde insanların en şedîd azablısı, sûret yapanlardır» buyurdu. Râvîlerden el-Eşecc; **inne** lâfzını zikretmemişdir.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de A'meş'den, bu isnad ile rivâyet ettiler. Yahyâ ile Ebû Kureyb'in, Ebû Muâviye'den olan rivâyetlerinde «muhakkak ki kıyâmet gününde ateş ehlinin en şiddetli azaplılarından bir kısmı sûret yapanlardır» tarzı vardır. Sufyân'ın hadîsinde ise (98 rakamiyle geçen) Vekî' hadîsi gibidir.

( ) .... : Muslim İbn Subayh şöyle dedi : Ben mesrûk ile beraber bir evde bulundum ki o evde Hz. Meryem'in timsâlleri vardı. Mesrûk :

— Bunlar Kisrâ'nın timsâlleridir dedi. Ben :

— Hayır, bunlar Hz. Meryem'in timsâlleridir dedim. Mesrûk :

— Ben Abdullah İbn Mesûd'dan şöyle derken işittim : Rasûlullah (S) : «Kıyâmet gününde azabı en şiddetli olan insanlar musavvirlerdir» buyurdu.

٩٩ — (٢١١٠) قال مسلم : قرأت على نصر بن علي الجهضمي عن عبد الأعلى بن عبد الأعلى .
حدثنا يحيى بن أبي إسحق عن سعيد بن أبي الحسن . قال : جاء رجل إلى ابن عباس . فقال : إني رجل

أصور هذه الصور. فأفتني فيها. فقال له: ادن مني. فدنا منه. ثم قال: ادن مني. فدنا حتى وضع يده على رأسه. قال: أنبئك بما سمعت من رسول الله ﷺ. سمعت رسول الله ﷺ يقول «كل مصور في النار. يجعل له، بكل صورة صورها، نفسا فتعذبه في جهنم».

وقال: إن كنت لا بد فاعلا، فاصنع الشجر وما لا نفس له. فأقر به نصر بن علي.

99 — (2110) Muslim dedi ki : Ben Nadrubnu Ali el-Cehdamî'nin huzûrunda okudum, o da Abdul' A'lâ İbn Abdil a'lâ'dan. Bize Yahyâ İbn Ebî Ishâk, Saîd İbn Ebî'l-Hasen'den tahdîs etti. O şöyle demişdir : İbn Abbâs (R) a ressâm bir kimse geldi ve :

— Ben şu sûretleri resmederek geçinirim. Bunlar ve san'atım hakkında bana bir fetva ver dedi. İbn Abbas ona :

— Bana yaklaş dedi. Ressam ona yaklaşdı. Sonra tekrar : Bana yaklaş dedi. Ressam İbn Abbas'a yaklşınca İbn Abbas elini bu fetva istiyen ressamın başı üstüne koyarak : Şimdi sana ben Rasûlullah (S) dan işittiğim bir hadîsi haber vereceğim (iyi dinle). Ben Rasûlullah'dan işittim o : «Her musavvir cehennemdedir. Musavvirin tasvîr ettiği her sûrete kıyâmet gününde (Allah) hayat verir de o canlı suret de cehennemde kendini yapan sâhibine azab eder» buyuruyordu dedi. Bunun ardından İbn Abbâs ressâma karşı devamla :

— Eğer sen san'atine devam etmek mecbûriyetinde isen ağaç resmi ve hayat sahibi olmayan vücut kısımlarının resmini yap dedi. Bu hadîsi Nadru'bnu Ali takrîr etmişdir[51].

---

51. İbn Abbas'ın bu fetvasının delîli şu hadîs olabilir : «Ebû Hureyre (R) den. Dedi ki : Bir kere Cibrîl aleyhisselâm Rasûlullah'ın yanına girmek için izin istemişdir. Rasûlullah (S) ona «gir» diyerek izin vermişdir. Fakat Cibrîl : Şimdi ben senin evine nasıl girebilirim? Çünkü senin evinde bir takım at ve insan misallerini ihtiva eden bir perde asılıdır. Ya bu resimlerin başlarını koparmalısın yahut bu perdeyi indirib onu yerde yayılan bir yaygı yapmalısın (yanî ona yere sermelisin)! Biz melekler zümresi, içinde resimler olan eve girmeyiz diye cevap verdi (Tahâvî).

Bu hadîsden Tahâvî şu hükmü çıkarıyor : Bu hadîsin zahirine göre bir resmin başı koparılınca, resim ve timsal mübah oluyor. Çünkü resmin temsil ettiği hayat sahibinin başsız yaşaması mümkin değildir. Hadisin ifade ettiği bu hüküm, bir hayat sahibinin, insan veya hayvanın onsuz yaşaması mumkin olmayan bir kısmı hâric olmak üzere tasvîr ve tersîmi mubâh olduğuna delâlet eder. Şu halde :

a. Canlı olmıyan eşya ve manzaraların tersîmi;

b. Canlılardan da benzeri hayat sâhibi olmıyacak bir beden kısmının tasvîri mubâh oluyor. Ve bu iki nev'i tasvîrin, resim hakkında gelen hadîslerin ifâde ettikleri nehy hükmünden hâric olduğuna da delâlet eder (*Umdetu'l-Kaarî*, V, 460).

١٠٠ – (...) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا علي بن مسهر عن سعيد بن أبي عروبة ، عن النضر بن أنس بن مالك . قال : كنت جالسا عند ابن عباس . فجعل يفتي ولا يقول : قال رسول الله ﷺ . حتى سأله رجل فقال : إني رجل أصور هذه الصور . فقال له ابن عباس : ادنه . فدنا الرجل . فقال ابن عباس : سمعت رسول الله ﷺ يقول « من صور صورة في الدنيا كلف أن ينفخ فيها الروح يوم القيامة . وليس بنافخ » .

(...) حدثنا أبو غسان المسمعي ومحمد بن المثنى . قالا : حدثنا معاذ بن هشام . حدثنا أبي عن قتادة ، عن النضر بن أنس ؛ أن رجلا أتى ابن عباس . فذكر عن النبي ﷺ . بمثله .

100 — ( ) .... : Nadru'bnu Enes İbn Mâlik şöyle dedi : Ben İbn Abbas'ın yanında oturuyordum. O fetvâ vermiye başladı fakat «Rasûlullah şöyle buyurdu» demiyordu. Nihayet bir kimse kendisinden fetva istiyerek :

— Ben şu resimleri yapan ressam bir kimseyim dedi. İbn Abbas ona:

— Yakınlaş! dedi. O zat İbn Abbâs'a yaklaşdı. Bunun üzerine İbn Abbas şöyle dedi :

— Ben Rasûlullah (S) işittim : «her kim dünyada (hayat sahibi) bir sûret resmederse kendisine kıyamet gününde o sûrete rûh vermesi teklîf olunur. Halbuki o, hayat vermek kudretini hâiz değildir» buyuruyordu [52].

( ) .... : Buradaki râvî de Nadr İbn Enes'den, bir kimse İbn Abbas'a geldi diyerek Peygamber'den yukarıki hadîsin benzerini rivâyet etmişdir.

١٠١ – (٢١١١) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن عبد الله بن نمير وأبو كريب . وألفاظهم متقاربة . قالوا : حدثنا ابن فضيل عن عمارة ، عن أبي زرعة . قال : دخلت مع أبي هريرة في دار مروان . فرأى فيها تصاوير . فقال : سمعت رسول الله ﷺ يقول « قال الله عز وجل : ومن أظلم ممن ذهب يخلق خلقا كخلقي ؟ فليخلقوا ذرة . أو ليخلقوا حبة . أو ليخلقوا شعيرة » .

(...) وحدثنيه زهير بن حرب . حدثنا جرير عن عمارة ، عن أبي زرعة . قال : دخلت أنا

52. Resim ve tersîm hakkında vârid olan cezalar müşriklikden sakındırmak içindir. Yukarıda da izâh ettiğimiz vechile islâmın başlangıcındaki cezâlar Allah'ın birliği esasını muhâfaza etmek için daha şiddetli idi. Şirk rejimi yıkılıb İslâm inkilâbının temeli olan Allah'ın birliği umdesi teessüs ettikçe bu cezâlar tedrîcî olarak hafifletilmişdir.

وَأَبُو هُرَيْرَةَ دَارًا تُبْنَى بِالْمَدِينَةِ ، لِسَعِيدٍ أَوْ لِمَرْوَانَ . قَالَ : فَرَأَى مُصَوِّرًا يُصَوِّرُ فِي الدَّارِ . فَقَالَ :
قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ . بِمِثْلِهِ . وَلَمْ يَذْكُرْ « أَوْ لِيَخْلُقُوا شَعِيرَةً » .

101 — (2111) .... : Ebû Zur'a şöyle dedi : Ben Ebû Hureyre (R) ile beraber Mervan'ın evine girdim. Ebû Hureyre orada birtakım tâsvirler görünce şöyle dedi : Ben Rasûlullah (S) dan işittim şöyle buyuruyordu : «Azîz ve Celîl olan Allah şöyle buyurmuşdur : Benim yarattığım gibi yaratmaya savaşan kişiden daha zalim kim vardır? Haydi onlar (yokdan) bir zerre yaratsınlar yahut bir habbe vucûda getirsinler veyahut bir arpa dânesi yaratsınlar» [53].

( ) .... : Ebû zur'a şöyle dedi : Ben ve Ubû Hureyre Medîne'de Saîd yahut Mervan'a âid olarak binâ edilmekte olan bir eve girdik [54]. Ebû Hureyre o evde sûretler yapan bir ressâm gördü. Bunun üzerine : Rasûlullah şöyle buyurdu diyerek yukarıki hadîs gibi zikretdi. Râvî burada «yahud bir arpa danesi yaratsınlar» fıkrasını zikretmemişdir.

---

53. Bu emirler muhatabların yaratmakdaki acizlerini meydana çıkarmak için verilen ta'cîzî emirlerdir. Tasvir yapanların yokdan yaratma husûsundaki acizlerini belâgatla ızhâr ve beyandan ibâretdir. Fakîhler ve hadîs âlimleri cumhûru bu hadîslerden hayat sâhibi hayvanların resimlerini yapmanın haram olduğuna hükmetmişlerdir. Ancak hareketli bir hayatı olmıyan manzara resimleri ile ta'zîm vesîlesi olmıyan eşya üzerindeki resimlerin kullanılmasında be's görmemişlerdir.

İslâm dîni tevhîd akîdesi üzerine kurulmuş bulunduğundan islâmın ilk devirlerinde Peygamber şirkin kaynağı olan Mekke'de ister ta'zîm, ister ibâdet, ister hakâret kasdı ile olsun resim yapmayı ve resimli eşya kullanmayı mutlak sûrette yasak etmişdi. Fakat Medîne'ye hicret ettikden ve bilhassa Mekke'nin fethi ile asırlık putlar yerlere serildikden sonra ilk devirlerdeki şiddetli yasaklar hafiflemişdir. Hattâ Peygamber'in evinde bile yastık ve dirseklik gibi eşyalar üzerinde nakışlar ve hayvan sûretleri olduğu geçen hadislerde görülmüşdü. Nihâyet Musliman topluluğu timsallere ve resimlere ibâdet etmek gibi hûrafelerden tamâmiyle uzaklaşınca selef âlimleri tâ'zîm ifâde etmiyen hayvan ve manzara resimlerinin kullanılmasını mubah saymışlardır. Git gide şirk ile tapınmakla alâkası kalmıyan resim ve tersîm işinin bazı husûslarda medenî bir ihtiyaç ve zarûret halini alması üzerine sonraki devirlerdeki bazı âlimler daha geniş içtihadlarda bulunmuşlardır.

54. Râvî Ebû Zur'a'nın Ebû Hureyre ile girdiklerini bildirdiği bu ev hadîsin metninde de tasrîh edildiği üzere Mervan'ın yahut Emeviler'den Saîd İbn Âs'a ait idi. Bunların ikisi de biribirinin arkası sıra Muaviye tarafından Medine vâlîsi ta'yîn olmuşlardı. Bir kayda göre de bu ressâm binanın üst katında resim ve sûret yaparken Ebû Hureyre tarafından görülmüş ve bunun üzerine Ebû Hureyre metindeki hadîsi haber vermişdir. Bu karînelerle hadîste zikrolunan bu evin vâlî konağı olmak ihtimâli kuvvetlidir.

Resim hakkında bir özetleme :

Buraya kadar resim ve tasvîr hakkında gelen hadîsleri imâm Müslim'in tertîbi üzere görmüş olduk. Bu hadislerden bazılarının hâşiyelerinde Selef ve Halef âlimlerinden bir kısmının re'y ve ictihadlarını da tesbît ettik. Bu tesbîte göre âlimlerin iki noktada ittifak, bir noktada da ihtilâf ettiklerini görüyoruz. İttifak ettikleri noktalardan birisi, ağaç, dal, taş gibi eşya ve manzara resimlerinin mutlak surette mubah olduğudur. Öbürüsü de vesîkalık fotoğraflar gibi tâm hilkatlı olmıyarak bedenin bir kısmına âid olan canlı varlık resimlerinin hem yapılmalarının hem de kullanılmalarının cevâzıdır. Tam hilkatlı olanlar hakkında ihtilâf edilmiştir. Bazı âlimler ta'zîm vesîlesi olmaksızın bun-

١٠٢ – (٢١١٢) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا خالد بن مخلد عن سليمان بن بلال ، عن سهيل ، عن أبيه ، عن أبي هريرة . قال : قال رسول الله ﷺ « لا تدخل الملائكة بيتا فيه تماثيل أو تصاوير » .

102 — (2112) .... : Ebu Hureyre (R); Rasûlullah (S) : «Melekler, içinde timsaller yahut tasvîrler bulunan herhangi bir eve girmezler» buyurmuştur dedi.

(٢٧) باب كراهة الكلب والجرس في السفر

١٠٣ – (٢١١٣) حدثنا أبو كامل، فضيل بن حسين الجحدري . حدثنا بشر ، يعني ابن مفضل . حدثنا سهيل عن أبيه ، عن أبي هريرة ؛ أن رسول الله ﷺ قال « لا تصحب الملائكة رفقة فيها كلب ولا جرس » .

(...) وحدثني زهير بن حرب . حدثنا جرير . ح وحدثنا قتيبة . حدثنا عبد العزيز (يعني الدراوردي) . كلاهما عن سهيل ، بهذا الإسناد .

(27) SEFER ESNASINDA KÖPEK BULUNDURMANIN VE ÇAN TAKMANIN KERÂHATI BÂBI

103 — (2113) .... : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «Me-

ların kullanılmasını da kerâhatle beraber tecvîz etmişlerdir. Bazıları da tecvîz etmemişdir.

Bu bahisde müstakil risâle ve kitâblar da yazılmışdır:

a. *«es-suver ve't-temâsîl ve fevâiduhâ ve hukmuhâ», Tarîhu'l-Ustaz el-imâm Muftî Abduh.*

b. A. Hamdi Akseki, *«tasvîr ve ittîhazı suver».*

Bunda altı kitâbda ve diğer hadîs kitâblarında tahric edilen bütün hadîs ve haberleri ve bunlar üzerinde tedkîkât yapan âlimlerin ve fakihlerin re'y ve ictihâdlarını fıkıh kitâblarından toplayıb nakletmişdir. Bu eserde tasvîr ve suret edinme hakkındaki âlimlerin kavil ve içtihadları hurmet, kerâhet ve cevâz sûretinde tecelli etmekdedir.

Bazı âlimler tarafından bu bahisde uzun tedkîklere girişilmesi ve müstakil eserler meydana getirilmesi bazı muhitlerde resim kullanmanın ve resim yapmanın mutlak sûrette haram zannolunmasından dolayıdır. Halbuki bu günkü içtimâi, resmî, hukûkî... ihtiyaç ve zarûretler bu husûsdaki mahzûrları, yalnız taabbud ve saygı gösterme hâli müstesna mubâh kılacak sebeblerdir. Fotoğraf ve resim i'mâl eden ve kullanan birçok kimse bunda dinî bir mahzûr olub olmadığını sormağa mecbûriyet hissetmiş olmalarından dolayı mes'elenin ilmî vaziyetini olduğu gibi ortaya koymak için yukarıda zikrettiğimiz araştırmalar yapılmışdır.

lekler, içinde köpek ve çan bulunan hiçbir yolcu kafilesine yoldaşlık etmezler» buyurmuşdur [55].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin ikisi de yine Suheyl'den bu ısnadla rivâyet etmişlerdir.

١٠٤ — (٢١١٤) وحدّثنا يَحْيَى بْنُ أَيُّوبَ وَقُتَيْبَةُ وَابْنُ حُجْرٍ . قَالُوا : حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ، يَعْنُونَ ابْنَ جَعْفَرٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « الْجَرَسُ مَزَامِيرُ الشَّيْطَانِ ».

104 — (2114) .... : Ebû Hureyre (R) den; Rasûlullah (S) : «Çan, şeytânın mizmârlarıdır.» buyurmuşdur [56].

(٢٨) باب كراهة قلادة الوتر فى رقبة البعير

١٠٥ — (٢١١٥) حدّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . قَالَ : قَرَأْتُ عَلَى مَالِكٍ عَنْ عَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ عَبَّادِ بْنِ تَمِيمٍ ؛ أَنَّ أَبَا بَشِيرٍ الْأَنْصَارِيَّ أَخْبَرَهُ ؛ أَنَّهُ كَانَ مَعَ رَسُولِ اللهِ ﷺ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ . قَالَ فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللهِ ﷺ رَسُولًا - قَالَ عَبْدُ اللهِ بْنُ أَبِي بَكْرٍ حَسِبْتُ أَنَّهُ قَالَ : وَالنَّاسُ فِي مَبِيتِهِمْ -

« لَا يَبْقَيَنَّ فِي رَقَبَةِ بَعِيرٍ قِلَادَةٌ مِنْ وَتَرٍ ، أَوْ قِلَادَةٌ ، إِلَّا قُطِعَتْ ».

قَالَ مَالِكٌ : أُرَى ذَٰلِكَ مِنَ الْعَيْنِ .

(28) DEVENİN BOYNUNA KİRİŞDEN GERDANLIK TAKMANIN KERÂHATI BÂBI

105 — (2115) Bize Yahyâ İbn Yahyâ tahdîs etti ki : Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da Abdullah İbn Ebî Bekr'den, o da Abbâd İbn Temîm'den, ona da Ebû Beşîr el-Ensârî (R), seferlerinin birinde Rasûlullah (S) maiyyetinde bulunduğunu haber verib şöyle dedi : Rasûlullah bir elçi gönderdi ve — bu hadîsin râvîlerinden biri olan Abdullah İbn Ebî Bekr : Râvî Abbâd İbn Temîmin, insanlar geceleme yerlerinde bulunurlarken dediğini sanıyorum demişdir — : «Hiçbir devenin boynunda, kirişten ya-

55. Burada yoldaşlık etmiyeceği haber verilen melekler, rahmet ve muâvenet melekleridir, hafaza melekleri değildir. Çünkü hafaza melekleri yolcuların hiçbirinden ayrılamazlar. Zira onlar yolcu olsun mukîm olsun herbir ferdin fiillerini ve hallerini hıfz etmekle vazifeli kılınmışlardır.

Çan, boynunda asılan hayvana rahatsızlık verdiği yahut sesinden meleklerin rahatsız oldukları gibi sebeblerden dolayı nehyedilmişdir.

56. *Mizmâr*, nay, kaval, zurna gibi üflenerek ses veren mûsîkîy aletlerine denir.

pılmış bir gerdanlık (yahud gerdanlık) kalmasın, (gerdanlıklar) muhakkak kesilsin» buyurdu[57].

İmâm Mâlîk : Ben bu nehyin göz değmesinin zarârını def'etmek için gerdanlık aşanlara mahsûs olduğunu sanıyorum demişdir.

(٢٩) باب النهى عن ضرب الحيوان فى وجهه ، ووسمه فيه

١٠٦ – (٢١١٦) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ مُسْهِرٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ جَابِرٍ . قَالَ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ عَنِ الضَّرْبِ فِي الْوَجْهِ ، وَعَنِ الْوَسْمِ فِي الْوَجْهِ .

(...) وحدثنى هٰرُونُ بْنُ عَبْدِ اللهِ . حَدَّثَنَا حَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ . ح وَحَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ . أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ ابْنُ بَكْرٍ . كِلَاهُمَا عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ . قَالَ : أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ : نَهَى رَسُولُ اللهِ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

(29) HAYVANIN YÜZÜNE VURMAKDAN, YÜZDE DAMGA VE DAĞLAMA YAPMAKDAN NEHİY BÂBI[58]

106 — (2116) .... : Câbir (R) : Rasûlullah (S) yüze vurmakdan, yüzde (damgalama ve dağlama âletiyle) damga ve dağlama yapmakdan nehyetti demişdir.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de yine İbn Cureyc'den rivâyet ettiler. O da : Bana Ebû Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir İbn Abdillah'dan, Rasûlullah nehy buyurdu derken işitmişdir. Bu hadîs de (106 rakamlı) hadîs gibidir.

57. Peygamberin, «Kiriş'den gerdanlık» veya sadece «gerdanlık» buyurduğu husûsunda râvî şek etmişdir. Birinci ihtimale göre kirişden olmıyan gerdanlıkları bırakmak câiz oluyor. İkinciye göre ise hangi şeyden olursa olsun bütün gerdanlıklar câiz olmuyor. Bu şekden dolayı âlimler bu bâbda ve nehyin sebebinde ihtilâf etmişlerdir. Bazısı devenin sür'atle koşması esnasında bu kirişin boynunu sıkması ile yahud kirişin bir ağaca takılması suretiyle boğulması endişesinden dolayı nehyedilmişdir demişdir. Bazısı da, araplar göz deymesinin zararını def'etmek için develere kirişlerden gerdanlıklar takarlardı. İşte Peygamber kirişlerin hiçbir zararı def' edemiyeceğini bildirmek için bunu yapmaktan onları nehyetmişdir, amma bunu zinet için yapana gelince öylesine bir be's yokdur demişlerdir.

58. Yüze vurmak, her hayvan hakkında nehyedilmişdir. Bu nehy insan yüzü hakkında daha şiddetlidir. Nehyin yüze tahsîsi, yüzün bütün güzelliklerin toplandığı yer olması, en küçük bir izin dahî onda çirkinleştirme yapması, belki de göze zarar vermesi, Allah'ın mükerrem kıldığı sûreti horlaması gibi sebeblerden dolayıdır. Hattâ harbde bile yüzden vurmamak ve mümkin olursa başka yerlerden vurmak evlâdır.

Yüzüne damga vurmağa gelince insanlar hakkında mükerrem kılındığı ve buna ihtiyac da olmadığı için haramdır. İnsandan başka hayvanların yüzüne damga vurmak câiz değildir. Diğer hayvanların yüzlerinden başka yerlerine damgalamak câizdir. Zekât ve cizye koyunlarını damgalamak ise müstahabdır, bu nehyolunmamışdır (Nevevi ve Sunûsi).

١٠٧ – (٢١١٧) وحدّثني سلمة بن شبيب. حدّثنا الحسن بن أعين. حدّثنا معقل عن أبي الزبير، عن جابر؛ أن النبي ﷺ مرّ عليه حمار قد وسم في وجهه. فقال «لعن الله الذي وسمه».

107 — (2117) .... : Câbir (R) den, (şöyle demişdir) : Peygamber (S) ın yanından, yüzüne damga vurulmuş bir merkeb geçti. Bunun üzerine Peygamber : «Allah bu merkebin yüzüne damga yapan kimseyi rahmetinden uzak eylesin» diye bedduâ etti.

١٠٨ – (٢١١٨) حدثنا أحمد بن عيسى. أخبرنا ابن وهب. أخبرني عمرو بن الحارث عن يزيد ابن أبي حبيب؛ أن ناعما، أبا عبد الله، مولى أم سلمة حدّثه؛ أنه سمع ابن عباس يقول: ورأى رسول الله ﷺ حمارا موسوم الوجه فأنكر ذلك. قال: فوالله! لا أسمه إلا في أقصى شيء من الوجه. فأمر بحمار له فكوي في جاعرتيه. فهو أول من كوى الجاعرتين.

108 — (2118) .... : Ummu Seleme'nin himâyesinde bulunan Nâim Ebû Abdillah tahdîs etti ki kendisi İbn Abbâs'dan şöyle derken işitmişdir : Rasûlullah (S), yüzüne damga vurulmuş olan bir merkeb gördü de bu yüze damga vurma işini red etti. Bundan dolayı Allâh'a yemîn ederim ki ben yüzden en uzak yerde olmak müstesnâ hayvanı damgalamam.

(Râvî der ki :) İbn Abbâs bunu takîben kendisine âid olan bir merkebe damga vurulmasını emretti de merkeb iki kıç kemiği üzerinden damgalandı. Böylece kendisi kıç kemiği üzerine dağlama damgası yapanların ilki oldu [59].

(٣٠) باب جواز وسم الحيوان غير الآدمي في غير الوجه، وندبه في نعم الزكاة والجزية

١٠٩ – (٢١١٩) حدثنا محمد بن المثنى. حدثني محمد بن أبي عدي عن ابن عون، عن محمد، عن أنس. قال: لما ولدت أم سليم قالت لي: يا أنس! انظر هذا الغلام. فلا يصيبن شيئا حتى تغدو به إلى النبي ﷺ يحنكه. قال فغدوت فإذا هو في الحائط. وعليه خميصة حويتية وهو يسم الظهر الذي قدم عليه في الفتح.

(30) İNSAN MÜSTESNÂ DİĞER HAYVANLARIN YÜZDEN BAŞKA YERLERİNE DAMGA YAPMANIN CEVÂZI, ZEKÂT VE CİZYE HAYVANLARINDA İSE MENDÛBLUĞU BÂBI

109 — (2119) .... : Enes (R) şöyle dedi : Ummu Suleym doğur-

59. Bu hadîsdeki câiratân kelimesi «*en-Nihaye*» de : Onlar kuyruk kökünü kuşatan iki ettir diye de ta'rîf edilmişdir.

duğu zaman bana : Yâ Enes! Şu oğlana bak, ona hiç bir şey isâbet ettirmiyerek Peygamber'in yanına götür de Peygamber bir hurmayı ezib parmağı ile çocuğun damağına çalsın! dedi. Bunun üzerine ben hemen gittim Peygamber'i bustanda buldum; üzerinde Huveytiyye denilen renkli ve ayni zamanda bir takım şekiller ihtivâ eden bir kumaş vardı. Kendisi, fetihden gelmiş olan develeri damgalamakla meşgul bulunuyordu.

١١٠ – (...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ زَيْدٍ. قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يُحَدِّثُ؛ أَنَّ أُمَّهُ حِينَ وَلَدَتِ، انْطَلَقُوا بِالصَّبِيِّ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ يُحَنِّكُهُ. قَالَ: فَإِذَا النَّبِيُّ ﷺ فِي مِرْبَدٍ يَسِمُ غَنَمًا. قَالَ شُعْبَةُ: وَأَكْثَرُ عِلْمِي أَنَّهُ قَالَ: فِي آذَانِهَا

110 — ( ) .... : Hişâm İbn Zeyd şöyle dedi : Ben Enes (R) dan işittim, o, annesi doğurduğu zaman, doğan çocuğu, hurma ezib parmağıyle damağına çalması için Peygamberin yanına götürdüklerini tahdîs ediyordu. Enes Peygamber (S) i bir deve ağılında koyunları damga yapar halde bulduk dedi. Râvî Şu'be : Benim gâlib zannım onun «koyunların kulaklarına» demiş olduğudur, demişdir.

١١١ – (...) وحدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنْ شُعْبَةَ. حَدَّثَنِي هِشَامُ بْنُ زَيْدٍ. قَالَ: سَمِعْتُ أَنَسًا يَقُولُ: دَخَلْنَا عَلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِرْبَدًا وَهُوَ يَسِمُ غَنَمًا. قَالَ: أَحْسِبُهُ قَالَ: فِي آذَانِهَا.

(..) وَحَدَّثَنِيهِ يَحْيَى بْنُ حَبِيبٍ. حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ الْحَارِثِ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ. حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ، وَيَحْيَى وَعَبْدُ الرَّحْمَٰنِ. كُلُّهُمْ عَنْ شُعْبَةَ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ، مِثْلَهُ.

111 — ( ) .... : Hişâm İbn Zeyd tahdîs edib şöyle dedi : «Ben Enes (R) den işittim şöyle diyordu : Biz bir deve ağılında, Rasûlullah (S) ın huzûruna girdik. Rasûlullah orada koyun damgalıyordu.

Râvi : Ben onun, koyunların kulaklarına (damgalıyordu) dediğini zannediyorum demişdir.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den, bu isnadla onun benzeri olan hadîsi rivâyet etmişlerdir.

١١٢ – (...) حدثنا هَارُونُ بْنُ مَعْرُوفٍ. حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ. ابْنِ أَبِي طَلْحَةَ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ. قَالَ: رَأَيْتُ فِي يَدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ الْمِيسَمَ. وَهُوَ يَسِمُ إِبِلَ الصَّدَقَةِ.

112 — ( ) .... : Enes İbn Mâlik (R) : Ben Rasûlullah (S) ın

elinde damgalama âletini gördüm, kendisi zekât develerini damgalar haldeydi demişdir [60].

(٣١) باب كراهة القزع

١١٣ – (٢١٢٠) حدثني زهير بن حرب. حدثني يحيى (يعني ابن سعيد) عن عبيد الله. أخبرني عمر بن نافع عن أبيه، عن ابن عمر؛ أن رسول الله ﷺ نهى عن القزع . قال قلت لنافع: وما القزع؟ قال: يحلق بعض رأس الصبي ويترك بعض.

(...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا أبو أسامة. ح وحدثنا ابن نمير. حدثنا أبي. قالا: حدثنا عبيد الله، بهذا الإسناد. وجعل التفسير، في حديث أبي أسامة، من قول عبيد الله.

(...) وحدثني محمد بن المثنى. حدثنا عثمان بن عثمان الغطفاني. حدثنا عمر بن نافع. ح وحدثني أمية بن بسطام. حدثنا يزيد (يعني ابن زريع). حدثنا روح عن عمر بن نافع. بإسناد عبيد الله. مثله. وألحقا التفسير في الحديث.

(...) وحدثني محمد بن رافع وحجاج بن الشاعر وعبد بن حميد عن عبد الرزاق، عن معمر، عن أيوب. ح وحدثنا أبو جعفر الدارمي. حدثنا أبو النعمان. حدثنا حماد بن زيد عن عبد الرحمن السراج. كلهم عن نافع، عن ابن عمر، عن النبي ﷺ. بذلك.

(31) ÇOCUK BAŞININ BİR KISIM SAÇINI TIRAŞ EDİB BİR KISMINI BIRAKMANIN KERÂHATİ BÂBI

113 — (2120) .... : Ubeydullah'dan : Bana Nâfi'nin oğlu Umer, babası Nafi'den, o da İbn Umer (R) dan haber verdi ki Rasûlullah (S) çocuğun başının bazı yerlerini tıraş edib, bazı yerlerinde dağınık bulut parçaları gibi saç bırakmakdan nehyetmişdir.

---

60. Bu hadîsler hayvanlara damga yapmanın cevâzını ifâde etmektedirler. Zekât ve cizye hayvanlarına damga yapmak ise müstahab olur. Bu bizim mezhebimiz (yani Şâfiî mezhebi), sahabîlerin hepsinin mezhebi ve onlardan sonra gelen âlimler cumhûrunun mezhebidir. İbnu's-Sabbâğ ve diğerleri bu mesele üzerinde sahâbilerin icmâını naklettiler. Ebû Hanîfe ise hayvana (dağlama veya yarma sûretleriyle) damga yapmanın mekrûh olduğuna kail oldu. Çünkü bu şekilde damga yapmak (ona göre) ta'zîb ve musledir. Müsle ise nehyolunmuşdur (Nevevî).

Umer der ki; Nâfi'e: Kaza' nedir? diye sordum. Nâfi': Çocuğun başının bir kısmı tıraş olunub, bir kısmının terk olunmasıdır dedi[61].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de: Bize Ubeydullah bu isnadla tahdîs etti ve Ebû Usâme hadîsindeki tefsîri, Ubeydullah'ın sözünden kıldı dediler.

(.) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Ubeydullah'ın isnadîyle, Nâfi'nin oğlu Umer'den yukarıdaki hadîs gibi rivâyet ettiler. Bu iki râvî'de o tefsîri hadîse ilhak etmişlerdir.

(.) .... : Buradaki iki târik râvîlerinin hepsi de Nâfi'den, o da İbn Umer'den, o da Peygamber'den olmak üzere bunu rivâyet etmişlerdir.

(٣٢) باب النهى عن الجلوس فى الطرقات، وإعطاء الطريق حقه

١١٤ — (٢١٢١) حدثنى سُوَيْدُ بْنُ سَعِيدٍ . حَدَّثَنِي حَفْصُ بْنُ مَيْسَرَةَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، عَنْ عَطَاءِ ابْنِ يَسَارٍ ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ « إِيَّاكُمْ وَالْجُلُوسَ فِي الطُّرُقَاتِ » قَالُوا : يَا رَسُولَ اللهِ ! مَالَنَا بُدٌّ مِنْ مَجَالِسِنَا . نَتَحَدَّثُ فِيهَا . قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « فَإِذَا أَبَيْتُمْ إِلَّا الْمَجْلِسَ ، فَأَعْطُوا الطَّرِيقَ حَقَّهُ » قَالُوا : وَمَا حَقُّهُ ؟ قَالَ « غَضُّ الْبَصَرِ ، وَكَفُّ الْأَذَى ، وَرَدُّ السَّلَامِ ، وَالْأَمْرُ بِالْمَعْرُوفِ ، وَالنَّهْيُ عَنِ الْمُنْكَرِ » .

(...) وحدثناه يَحْيَى بْنُ يَحْيَى . أَخْبَرَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ مُحَمَّدٍ الْمَدَنِيُّ ح وَحَدَّثَنَاهُ مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا ابْنُ أَبِي فُدَيْكٍ . أَخْبَرَنَا هِشَامٌ (يَعْنِي ابْنَ سَعْدٍ) . كِلَاهُمَا عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، مِثْلَهُ .

(32) YOLLAR ÜZERİNE OTURMAKDAN NEHİY VE (OTURULDUĞUNDA İSE) YOLUN HAKKINI VERMEK BÂBI

114 — (2121) .... : Ebu Saîd Hudriyy (R) den; Peygamber (S):

— Yollar üzerine oturmakdan sizleri sakındırırım buyurdu. Sahâbîler (müsâade ister bir tarzda):

---

61. Hadîsdeki *Kaza'* kelimesi aslında cem'i sığasıdır. Müfredi Kaz'a'dır. Kaza' gök yüzünde şuraya buraya dağınık bir halde bulunan bulut parçalarına denir. Bu asıl manaya göre çocuğun başının bazı yerlerini tıraş edib bazı yerlerinin saçını bulut parçaları gibi dağınık halde bırakmaya denilmişdir ki Türkçede buna perçem bırakmak ta'bir olunur.

Kaza'ın ya'nî perçem bırakılmasının yasak edilmesi sebebine gelince o devirde perçem bırakmak Yahudiler, muşrikler, fâsikler arasında yaygın bir âdet olması ve gene çocuklar için töhmet vesîlesi bulunmasıdır. Bundan doalyı Nevevi: Bunun kerâhat olduğunda âlimlerin icmâı vardır, demişdir. Temizlik maksadile başın tamâmiyle tıraş edilmesinde yahud da tamâmen saçın bırakılmasında mahzûr olmadığı da bildirilmişdir. Her halde düzgün ve muntazam olmak ve başın horlamasına sebeb olmıyacak tarzda başda bir kısım saç bırakmakda da bir beis olmasa gerekdir. Çünkü İslâm da asl' olan temizlik nezafet ve intizamlı bir güzellikdir.

— Yâ Rasûlallah! Bizim için bu oturuşlarımızdan kurtuluş yokdur. Bizler oralarda (oturub) konuşuruz dediler. Bunun üzerine Rasûlullah :

— Madem ki sizler için her halde oralarda oturmak zarûreti vardır, öyleyse yola hakkını verin buyurdu. Sahabîler :

— Yolun hakkı nedir? diye sordular. Rasûlullah :

— Gözü (haramdan) sakınmak, ezâ vermekden çekinmek, selâm almak, ma'rûf ile emredib münkerden nehyetmekdir buyurdu[62].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de Zeyd İbn Eslem'den bu isnâd ile o hadîsin benzerini rivâyet etmişlerdir.

(٣٣) باب تحريم فعل الواصلة والمستوصلة، والواشمة والمستوشمة، والنامصة والمتنمصة، والمتفلجات، والمغيرات خلق الله

١١٥ – (٢١٢٢) حَدَّثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ، عَنْ فَاطِمَةَ بِنْتِ الْمُنْذِرِ، عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ أَبِي بَكْرٍ قَالَتْ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللهِ! إِنَّ لِي ابْنَةً عُرَيِّسًا. أَصَابَتْهَا حَصْبَةٌ فَتَمَرَّقَ شَعْرُهَا. أَفَأَصِلُهُ؟ فَقَالَ «لَعَنَ اللهُ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ».

62. *Gaddu'l basar* : Gözü harama bakmakdan men etmekdir. Şârihler burada kavlen ve fiilen gelib geçenlere taarruzdan sakınmak üzere daha geniş bir ma'nâ kastedildiğini bildiriyorlar.

Keffu'l-ezâ : Gelib geçeni tahkir, gıybet etmek gibi hallerden sakınmakdır.

Reddu's-Selâm : Selâm verenlerin selâmlarını karşılamakdır.

Ma'rufla emr : Dînen ve aklen iyi ve güzel olan şeyleri emretmekdir.

Munkerden nehiy de : Dînen ve aklen kötü ve zararlı şeyleri menetmekdir.

Ebû Davûd'un Edeb bahsindeki rîvâyet de : Yol göstermek, Tabarâni'nin Hz. Umer'den rîvâyetinde : Mazlûmu yardım etmek ziyadeleri de vardır.

Bu hadîsin sevkinden sarâhatla anlaşıldığına göre Peygamber evvelâ sahabileri yol üzerinde oturmakdan men etmişdi. Fakat bilâhare sahabiler tarafından bunun iktisâdi hayat için luzûm ve zarûreti arzolununca Peygamber gelib geçen kadınlara bakılmaması; kimseye eziyet verilmemesi gibi şartlarla bu men'i kaldırıb müsâade vermişdir.

Burada kadınlara hayasızca ve arsız nazarlarla bakmanın kötülüğünü çok güzel belirten şu âyeti işaret etmek yerinde olacakdır :

«Allah hem hâin gözler (in tecessüslerin) *i hem de* (fâsid) *gönüllerin gizliyeceği temayülleri bilir»* (el-Mu'min : 19).

İbnu Ebî Hâtim'in Abdullah İbn Abbâs vasıtasiyle rivâyetine göre âyetteki hâin gözlerin tecessüs ve fâsid gönüllerin temâyülü şöyle tasvîr buyurulmuşdur : Hâin gözlü o kimsedir ki o bir cemâatle bir yerde otururken yanından güzel bir kadın geçerse, yahud girdiği bir evde güzel bir kadın görürse yanındakilerden hırsızlıyarak kadına sinsi sinsi bakar. Yanındakiler kendisine bakınca da hemen gözünü ayırır. Fakat Allah bilir ki o hâin gözlü kimse kadının mahremiyet dairesine girmeğe gücü yetse muhakkak girmek ve zinâ etmek ister.

Netice : Yol uğrağı yerlerde kimseye zarar vermeden oturmak câizdir. Fakat bunun mukabilinde gelib geçenlere hayırhah olub zararlı olmamak gereklidir.

(...) حَدَّثَنَاهُ أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَبْدَةُ . ح وَحَدَّثَنَاهُ ابْنُ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي وَعَبْدَةُ .
ح وَحَدَّثَنَا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا عَمْرٌو النَّاقِدُ . أَخْبَرَنَا أَسْوَدُ بْنُ عَامِرٍ . أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ .
كُلُّهُمْ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، بِهَـٰذَا الإِسْنَادِ ، نَحْوَ حَدِيثِ أَبِي مُعَاوِيَةَ . غَيْرَ أَنَّ وَكِيعًا وَشُعْبَةَ فِي حَدِيثِهِمَا :
فَتَمَرَّطَ شَعْرُهَا .

(33) SAÇINA BAŞKASININ SAÇINDAN EKLEYEN; SAÇINA SAÇ EKLETTİREN; BEDENİNE DÖĞME YAPAN; BEDENİNE DÖĞME YAPTIRAN; YÜZÜN TÜYLERİNİ YOLAN; YÜZÜN TÜYLERİNİ YOLDURAN; SEYREK DİŞLİ GÜZEL GÖRÜNMEK İÇİN DİŞLERİN ARASINI YONTANLAR VE BÖYLECE ALLÂH'IN YARATTIĞINI DEĞİŞTİRENLERİN BÜTÜN BU FİİLLERİNİN HARAM KILINMASI BÂBI [63]

115 — (2122) Bize Yahya İbn Yahyâ tahdîs etti. Bize Ebû Muâviye, Hîşam İbn Urve'den, o da Munzir kızı Fâtıma'dan, o da Ebû Bekrin kızı Esma'dan haber verdi. Esma şöyle demişdir. Peygamber'e bir kadın geldi ve : Yâ Rasûlallah! Benim yeni zifâfa girecek bir oğlum vardır ki ona cildinde sivilciler çıkaran bir hastalık isâbet etti, bu sebebden saçları döküldü. Şimdi ben onun saçlarını başka saç ekliyeyim mi? diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullah (S) : «Saçına başkasının saçından ekliyene ve saçına başkasının saçından eklettirene Allah lâ'net etsin» buyurdu.

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de Hişam İbn Urve'den bu isnâd ile (115 rakamlı) Ebû Muâviye hadîsi tarzında rivâyet et-

---

63. Bu bab başlığındaki kelimelerin manaları :

Vâsıla : Saçı kısa ve az olduğu için başkasının saçından kendi saçına ekliyen kadına denir.

Mustavsıla : Saçına saç eklemeyi taleb eden kadına denir. *en-Nihâyede* : Genç iken fâhişe olub koca karı olduğunda pezevenklik eden, mel'ûneye denir, hadîsdeki vâ'sıladan maksad budur denmişdir.

Veşm : Vucûdun el, kol gibi bir uzvunu iğneliyerek müteessir ettikden sonra üzerine çivit ekib gök bir şekil verilmesidir. Türkçede buna *na'l* ve *döğün* ta'bîr olunurmuş. Bunu yapana *Vâşime* denir.

Mustevşime : *Na'l* ve *döğün* yaptırana denir.

Nâmısa : Kadınların yüzlerinde olan kılları yolub gidermekle süsleyen kadına denir.

Mutenemmısa : Çehresindeki tüy ve kılları yolduran kadına denir.

Mutefellicât : Seyrek dişli güzel görünmesi için dişlerinin arasını yontan sırıtkanlar.

Mugayyirât : Tağğîr edib değiştirenler (*Kamus Ter.*).

Hasbe, Hasibe ve *Hasabe* : Bedende zuhûr eden bir nev'i küçük sivilcelerdir ki Türkçede kızamık tâ'bîr olunur. Bunun bir nev'i bazı fena hastalarda zuhûr eder, pul, pul kırmızı ve siyah olur. Beyazı daha selâmetlidir (*Kamus Ter.*).

Bu hadîsde döğün yapan ve yaptıran ve diğer fiilleri yapan ve yaptıran kadınlar fıtratın bahşettiği zâtî güzelliğe isyan, Allâh'ın yarattığı *Ahseni Takvîm* (et-Tîn : 4) i tağyîr ettikleri için lânete müstahik oldukları bildirilmişdir.

tiler. Ancak bunlardan Vekî' ile Şu'benin hadîslerinde «temarraka (= tüğü yolundu)» değil de «fe temarrata şa'ruha (= bedeninden kılları yolunub döküldü)» vardır.

١١٦ – (...) وحدثني أحمد بن سعيد الدارمي . أخبرنا حبان . حدثنا وهيب . حدثنا منصور عن أمه ، عن أسماء بنت أبي بكر ؛ أن امرأة أتت النبي ﷺ . فقالت : إني زوجت ابنتي . فتمرق شعر رأسها . وزوجها يستحسنها . أفأصل؟ يا رسول الله ! فنهاها .

116 — ( ) .... : Mansûr, annesinden, o da Ebû Bekrin kızı Esmâ'dan şöyle tahdîs etti : Bir kadın Peygamber'e gelib : Ben kızımı evlendirdim. Muteâkiben başının saçları döküldü. Kocası da onun güzelleşmesini arzu ediyor. Binaenaleyh ben kızımın saçlarına başkasının saçından ekliyeyim mi? Yâ Rasûlallah dedi. Rasûlullah (S) o kadını saç eklemekden nehyetti.

١١٧ – (٢١٢٣) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . قالا : حدثنا أبو داود . حدثنا شعبة . ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة (واللفظ له) . حدثنا يحيى بن أبي بكير عن شعبة ، عن عمرو بن مرة . قال : سمعت الحسن بن مسلم يحدث عن صفية بنت شيبة ، عن عائشة ؛ أن جارية من الأنصار تزوجت . وأنها مرضت فتمرط شعرها . فأرادوا أن يصلوه . فسألوا رسول الله ﷺ عن ذلك ؟ فلعن الواصلة والمستوصلة .

117 — (2123) .... : Amr İbn Murre şöyle dedi : Ben Hasen İbn Muslim'den işittim, o Şeybe kızı Safiyye'den, o da Âişe (R) den diye tahdîs ediyordu : (Âişe şöyle demişdir) : Ensâr'dan bir kız evlendi ve hastalandı. Bu sebebden kızın saçları yolunub döküldü. Kızın akribâları ona takma saç bağlamak istediler de bunu Rasûlullah (S) dan sordular. Rasûlullah da, başkasının saçından kendi başına saç ekliyene ve saç eklettirene lânet etti.

١١٨ – (...) حدثني زهير بن حرب . حدثنا زيد بن الحباب عن إبراهيم بن نافع . أخبرني الحسن بن مسلم بن يناق عن صفية بنت شيبة ، عن عائشة ؛ أن امرأة من الأنصار زوجت ابنة لها . فاشتكت فتساقط شعرها . فأتت النبي ﷺ فقالت : إن زوجها يريدها . أفأصل شعرها؟ فقال رسول الله ﷺ « لعن الواصلات » .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ نَافِعٍ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ، وَقَالَ « لُعِنَ الْمُوصِلَاتُ »

118 — ( ) .... : Âişe (R) den (şöyle demişdir) : Ensâr'dan bir kadın kızını evlendirdi. Müteâkıben kızı hastalandı da bu yüzden saçları döküldü. Bunun üzerine kadın Peygamber'e geldi de : Kocası saçlı arzu ediyor, binaenaleyh ben kızımın başına başkasının saçından saç bağlıyayım mı? dedi. Rasûlullah (S) «Başkasının saçından kendi başına saç ekliyenler lânetlenmişdir» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine İbrahim İbn Nâfi'den bu isnâd ile, Rasûlullah'ın «başkasının saçından kendi başına saç ekliyenler lânetlenmişdir» buyurduğunu rivayet etmişlerdir.

١١٩ — (٢١٢٤) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا أَبِي . ح وَحَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَمُحَمَّدُ ابْنُ الْمُثَنَّى (وَاللَّفْظُ لِزُهَيْرٍ) قَالَا: حَدَّثَنَا يَحْيَىٰ (وَهُوَ الْقَطَّانُ) عَنْ عُبَيْدِ اللهِ . أَخْبَرَنِي نَافِعٌ عَنِ ابْنِ عُمَرَ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ لَعَنَ الْوَاصِلَةَ وَالْمُسْتَوْصِلَةَ وَالْوَاشِمَةَ وَالْمُسْتَوْشِمَةَ .

(...) وَحَدَّثَنِيهِ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ بَزِيعٍ . حَدَّثَنَا بِشْرُ بْنُ الْمُفَضَّلِ . حَدَّثَنَا صَخْرُ بْنُ جُوَيْرِيَةَ عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ عَبْدِ اللهِ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . بِمِثْلِهِ .

119 — (2124) .... : Nâfi', İbn Umer (R) den; Rasûlullah (S) başkasının saçından kendi başına saç takan, böyle saç takdırmak istiyen, kendi vücûduna döğün yapan ve döğün yaptırmak istiyene la'net etti diye haber vermişdir [64].

( ) .... : Burada da Sahru'bnu Cuveyriye, Nâfi'den, o da Abdullah'dan, o da Peygamber'den bunun benzeri hadîsi tahdîs etmişdir.

64. İslâm dîni, fıtrata ehemmiyet veren bir dîn olduğundan AHSENİ TAKVÎM (et-Tîn: 4) üzere yaratılan insanın aslî fıtratını tağyîr eden vucûd mudahâlelerinden, süslenmek için de olsa sahte ziynetlerden ve döğün yapmalarından insanları nehyetmişdir. Bu âdetler en ziyade arap kadınları arasında yaygındı. Şimdi ise hemen hemen bütün dünyada yaygın bir hal almışdır. Hattâ perukacılık ve sâire isimleri ile bu işleri meslek edinen zümmeler de peydâ olmuşdur.

١٢٠ – (٢١٢٥) حدثنا إسْحَٰقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَعُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ (وَاللَّفْظُ لِإِسْحَٰقَ). أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ. قَالَ: لَعَنَ اللهُ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ، وَالنَّامِصَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ، وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللهِ. قَالَ فَبَلَغَ ذَٰلِكَ امْرَأَةً مِنْ بَنِي أَسَدٍ. يُقَالُ لَهَا: أُمُّ يَعْقُوبَ. وَكَانَتْ تَقْرَأُ الْقُرْآنَ. فَأَتَتْهُ فَقَالَتْ: مَا حَدِيثٌ بَلَغَنِي عَنْكَ؛ أَنَّكَ لَعَنْتَ الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ وَالْمُتَنَمِّصَاتِ وَالْمُتَفَلِّجَاتِ لِلْحُسْنِ الْمُغَيِّرَاتِ خَلْقَ اللهِ. فَقَالَ عَبْدُ اللهِ: وَمَا لِيَ لَا أَلْعَنُ مَنْ لَعَنَ رَسُولُ اللهِ ﷺ؟ وَهُوَ فِي كِتَابِ اللهِ. فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: لَقَدْ قَرَأْتُ مَا بَيْنَ لَوْحَيِ الْمُصْحَفِ فَمَا وَجَدْتُهُ. فَقَالَ: لَئِنْ كُنْتِ قَرَأْتِيهِ لَقَدْ وَجَدْتِيهِ. قَالَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ: وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا [٥٩/الحشر/٧]. فَقَالَتِ الْمَرْأَةُ: فَإِنِّي أَرَى شَيْئًا مِنْ هَٰذَا عَلَى امْرَأَتِكَ الْآنَ. قَالَ: اذْهَبِي فَانْظُرِي. قَالَ فَدَخَلَتْ عَلَى امْرَأَةِ عَبْدِ اللهِ فَلَمْ تَرَ شَيْئًا. فَجَاءَتْ إِلَيْهِ فَقَالَتْ: مَا رَأَيْتُ شَيْئًا. فَقَالَ: أَمَا لَوْ كَانَ ذَٰلِكِ، لَمْ نُجَامِعْهَا.

(...) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَٰنِ (وَهُوَ ابْنُ مَهْدِيٍّ). حَدَّثَنَا سُفْيَانُ. ح وَحَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ آدَمَ. حَدَّثَنَا مُفَضَّلٌ (وَهُوَ ابْنُ مُهَلْهِلٍ). كِلَاهُمَا عَنْ مَنْصُورٍ، فِي هَٰذَا الْإِسْنَادِ، بِمَعْنَى حَدِيثِ جَرِيرٍ. غَيْرَ أَنَّ فِي حَدِيثِ سُفْيَانَ: الْوَاشِمَاتِ وَالْمُسْتَوْشِمَاتِ. وَفِي حَدِيثِ مُفَضَّلٍ: الْوَاشِمَاتِ وَالْمَوْشُومَاتِ.

(...) وحدثناه أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ مَنْصُورٍ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ، الْحَدِيثَ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. مُجَرَّدًا عَنْ سَائِرِ الْقِصَّةِ. مِنْ ذِكْرِ أُمِّ يَعْقُوبَ.

(...) وحدثنا شَيْبَانُ بْنُ فَرُّوخَ. حَدَّثَنَا جَرِيرٌ (يَعْنِي ابْنَ حَازِمٍ). حَدَّثَنَا الْأَعْمَشُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ، عَنْ عَلْقَمَةَ، عَنْ عَبْدِ اللهِ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ. بِنَحْوِ حَدِيثِهِمْ.

120 — (2125) .... : Abdullah İbn Mes'ud (R) demişdir ki : Allah şu kadınlara la'net etmişdir : Döğün yapanlar, yaptıranlar, yüzün tüylerini yolanlar, yüz tüylerini yoldurtanlar, seyrek dişli güzel görünmek için dişlerinin arasını yontan sırıtkanlar, Allâh'ın yarattığını değiştirenler.

Bu söz Benû Esed'den Ummu Ya'kûb denilen bir kadının kulağına

erişdi. Bu kadın KUR'ÂN okur anlardı. Kadın İbnû Mes'uda gitti ve : Senden bana ulaşan söz nedir? İşittim ki sen, döğün yapan, yaptıran, yüz tüylerini yolan, yüz tüylerini yolduran, seyrek dişli güzel görünmek için dişlerinin arasını yontan ve Allâh'ın yarattığını değiştiren kadınlara lânet etmişsin dedi. Abdullah İbn Mesûd : Ben Rasûlullah'ın lânet ettiği kimselere neye lânet etmiyeceğim? O Allâh'ın Kitâbında var diye cevab verdi. Kadın : Yemîn olsun ki bne MUSHAF'ın iki kabı arasında ne varsa okudum, fakat onu bulamadım dedi. Bunun üzerine İbn Mes'ud : Eğer okudunsa muhakkak onu bulmuşsundur. Azîz ve celîl olan Allah'ın **«VE MÂ ÂTÂKUMU'R, RASÛLU FE-HUZÛHU, VEMÂ NEHÂKUM ANHU FE'N-TEHÛ : Peygamber size ne emir verirse onu tutun, size yasak ettiğinden de sakının!»** (el-Haşr : 7) buyurduğunu okumadın mı? dedi. Kadın (evet dedikten sonra) : Ben bu kabilden bir şeyi şimdi senin kadının üzerinde görüyorum diye söylendi. İbn Mes'ud : Git ve bak dedi. Kadın gidib Abdullah'ın karısının yanına girdi, fakat öyle bir şey göremedi. Sonra Abdullaha gelib : Ben hiç bir şey göremedim dedi. Bunun üzerine Abdullah : Benim karımda şâyet böyle birşey mevcud olsaydı biz onunla arkadaşlık yapamazdık dedi [65].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Mansûr'dan bu isnâd içinde (120 rakamlı) Cerîr hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir. Şu kadar ki bunlardan Sufyân'ın hadîsinde : Bedeninin her hangi bir yerine iğne ile sürme, boya nakşedenler ve bunu nakşettirenler; Mufaddal'ın hadîsinde ise : Bedeninin her hangi bir yerine iğne ile sürme, boya nakşedenler ve böyle nakşedilenler şeklindedir.

( ) .... : Burada Şu'be yine Mansûr'dan bu isnâdla Peygamber'den bu hadîsi, Ummu Ya'kûb'un zikri gibi kıssalardan soyulmuş olarak tahdîs etmişdir.

( ) .... : Burada da A'meş, İbrâhîm'den, o da Alkame'den, o da Abdullah İbn Mes'ûd'dan, o da Peygamber'den olmak üzere yukarıkilerin hadîsi tarzında tahdîs etmişdir.

---

65. *Veşm*, yukarıda da izah ettiğimiz gibi, yüze, kola veya bedenin herhangi bir tarafına iğne batırıb boya sürerek tesbît edilen nakşa denir.

Hadîsde zikredilen (el-Haşır : 7.) âyet, fey denilen mallar hakkında nâzil olmakla beraber müfessirlerin tasrîh ettikleri gibi mazmûnu her emre şâmildir. Abdullah İbn Mes'ud da bu şumûlu, nehyedilmiş olan yukarıki husûslara tatbîk etmek sûretiyle o kadına göstermiş olmaktadır.

١٢١ -- (٢١٢٦) وحدثني الحسن بن علي الحلواني ومحمد بن رافع . قالا : أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا ابن جريج . أخبرني أبو الزبير ؛ أنه سمع جابر بن عبد الله يقول : زجر النبي ﷺ أن تصل المرأة برأسها شيئا .

121 — (2126) .... : Ebu'z-Zubeyr haber verdi ki kendisi Câbir İbn Abdullah : Peygamber (S) kadının, kendi başına her hangi bir şey eklemesini nehyetti, derken işitmişdir.

١٢٢ — (٢١٢٧) حدثنا يحيى بن يحيى . قال : قرأت على مالك عن ابن شهاب ، عن حميد بن عبد الرحمن بن عوف ؛ أنه سمع معاوية بن أبي سفيان ، عام حج ، وهو على المنبر ، وتناول قصة من شعر كانت في يد حرسي . يقول : يا أهل المدينة ! أين علماؤكم ؟ سمعت رسول الله ﷺ ينهى عن مثل هذه . ويقول « إنما هلكت بنو إسرائيل حين اتخذ هذه نساؤهم » .

(...) حدثنا ابن أبي عمر . حدثنا سفيان بن عيينة . ح وحدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس . ح وحدثنا عبد بن حميد . أخبرنا عبد الرزاق . أخبرنا معمر . كلهم عن الزهري . بمثل حديث مالك . غير أن في حديث معمر « إنما عذب بنو إسرائيل » .

122 — (2127) Bana Yahyâ İbn Yahyâ tahdîs edib şöyle dedi. Ben Mâlik'in huzûrunda okudum, o da İbn Şihâb'dan, o da Humeyd İbn Abdirrahmân İbn Avf'dan, Humeyd İbn Abdirrahmân, Muâviyetubnu Ebî Sufyân hac yaptığı yıl minber üzerinde iken işitmişdir. Muâviye bu arada bir muhafız askerinin elinde bulunan bir tutam saç demetini el uzatıb aldı da şöyle diyordu : Ey Medîne ahâlisi! Sizin âlimleriniz neredédir? [66] Ben Rasûlullah (S) dan işittim ki O, şu elimdeki gibi saçlar(ı takınmak) dan nehyediyor ve «İsrâil oğulları, ancak onların kadınları şu saçları edindikleri zaman helâk olmuşlardır» buyuruyordu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Zuhrî'den (122 rakamlı) Mâlik hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Şu kadar var ki bunlardan Ma'mer'in hadîsinde «İsrâil oğulları ancak azab olundular» şeklindedir.

---

66. Bu «Ey Medîne ahâlisi! Sizin âlimleriniz nerededir?» hitâbı, Medîne âlimlerinin bu münker işi değiştirmeyib ihmal ettikleri için onlara red ve şiddetli bir tevbihdir.

١٢٣ – (...) حدثني أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا غندر عن شعبة . ح وحدثنا ابن المثنى وابن بشار . قالا : حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن عمرو بن مرة ، عن سعيد بن المسيب . قال : قدم معاوية المدينة فخطبنا وأخرج كبة من شعر . فقال : ما كنت أرى أن أحدا يفعله إلا اليهود . إن رسول الله ﷺ بلغه فسماه الزور .

123 — ( ) .... : Saîd İbn Museyyeb şöyle dedi : Muâviye Medîne'ye geldi ve bizlere bir hitâbede bulundu. Bu arada biribiri üzerine dürülmüş birkaç demet saç çıkardı da : Bunu yahûdîden başka bir kimsenin yapacağını sanmıyorum. Bu iş (yani takma saç kullanma işi) Rasûlullah (S) a ulaşmışdı da o bunu yalancılık ve bâtıl şey diye isimlendirmişdir dedi.

١٢٤ – (...) وحدثني أبو غسان المسمعي ومحمد بن المثنى . قالا : أخبرنا معاذ (وهو ابن هشام). حدثني أبي عن قتادة، عن سعيد بن المسيب؛ أن معاوية قال ذات يوم : إنكم قد أحدثتم زي سوء . وإن نبي الله ﷺ نهى عن الزور . قال : وجاء رجل بعصا على رأسها خرقة . قال معاوية : ألا وهذا الزور . قال قتادة : يعني ما يكثر به النساء أشعارهن من الخرق .

124 — ( ) .... : Saîd İbn Museyyeb'den (şöyle demişdir) : Bir gün Muâvîye hitâb ederek : Sizler kötü kıyâfet modasını ihdâs edib çıkardınız. Halbuki Allah'ın Peygamberi (S) yalan (ve sahte ziynetlenme yapmak) dan nehyetmişdir dedi. Râvî der ki : Bu sırada bir adam bir asâ getirdi, asânın başında da bez parçası bulunuyordu. Muâviye : Haberiniz olsun ki işte bu yalan ve sahte birşeydir dedi. Râvî Katâde : Muâviye bu sözü ile kadınların bir takım bez parçaları ile saçlarını çoğaltmalarını kasdediyor demişdir.

(٣٤) باب النساء الكاسيات العاريات المائلات المميلات

١٢٥ – (٢١٢٨) حدثني زهير بن حرب . حدثنا جرير عن سهيل ، عن أبيه ، عن أبي هريرة . قال : قال رسول الله ﷺ « صنفان من أهل النار لم أرهما . قوم معهم سياط كأذناب البقر يضربون بها الناس . ونساء كاسيات عاريات ، مميلات مائلات ، رؤوسهن كأسنمة البخت المائلة ، لا يدخلن الجنة ، ولا يجدن ريحها . وإن ريحها ليوجد من مسيرة كذا وكذا »

(34) ELBİSE GİYMİŞ (FAKAT) ÇIPLAK OLAN, KİBİRLE SALINARAK YÜRÜYEN, ERKEKLERİN KALPLERİNİ KENDİLERİNE MEYL ETTİREN KADINLAR BÂBI[67]

125 — (2128) .... : Ebû Hureyre (R) dedi ki: Rasûlullah (S) şöyle buyurdu: «Cehennem ehlinden iki sınıf vardır ki artık ben onlara bir daha bakamadım: Biri öyle bir kavim ki beraberlerinde sığır kuyruklarına benzer birtakım kamçılar var, kendileri bu kamçılarla insanları dövmektedirler. Bir de elbise giyinmiş (fakat) çıplak olan, erkeklerin kalblerini kendilerine meyl ettiren, kibirle salınarak yürüyen, başları (saçlar ve bez parçaları dolanmak sûretiyle) Horasan develerinin hörgüçleri gibi iri iri olan kadınlar[68]. Bu kadınlar cennete girmezler, onun kokusunu da duyamazlar. Halbuki cennetin kokusu şu ve şu kadar mesafeden muhakkak duyulur».

(٣٥) باب النهى عن التزوير فى اللباس وغيره، والتشبع بما لم يعط

١٢٦ — (٢١٢٩) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ وَعَبْدَةُ عَنْ هِشَامِ بْنِ عُرْوَةَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ عَائِشَةَ ؛ أَنَّ امْرَأَةً قَالَتْ : يَا رَسُولَ اللهِ ! أَقُولُ : إِنَّ زَوْجِي أَعْطَانِي مَا لَمْ يُعْطِنِي ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ ، كَلَابِسِ ثَوْبَيْ زُورٍ» .

(35) GİYİNMEDE VE DİĞER HUSÛSLARDA YALAN DAVRANIŞDAN VE KENDİNE VERİLMEMİŞ BİR ŞEYLE TOKLUK GÖŞTERİŞİ YAPMAKDAN NEHY BÂBI

126 — (2129) .... : Âişe (R) den (şöyle demişdir): Bir kadın: Yâ Rasûlallah! Ben, kocamın bana vermediği şeyi kocam bana verdi diye-

---

67. Bu hadîsteki sıfatlar hakkında şu tevcîhler yapılmışdır:

Kâsiyât, âriyât: Bedeninin bazı yerlerini örten bazı yerlerini de güzelliğini göstermek için açan kadınlar. Yahut da bedeninin rengini gösterecek ince elbiseler giyenler ki hakikâtta elbise giymişler ise de ma'nâda çıplakdırlar. Yahut ziynetlî elbiseler giyinmiş fakat takvâ libasından çıplak olan kadınlar. Yahut da giyinik oldukları halde âhirette sevabdan ârî olan kadınlardır.

Mumîlât: Başkalarını kendi fiillerine girmeyi meyl ettirenler, yahut erkekleri nâz ve cilveli hareketleri ile kendilerine meyl ettirenler, yahud elbiselerini ve örtülerini omuzlarından aşağı meyl ettirib bir kısmını açık bırakanlar (*Kamus Ter.* IV, 101).

Mâilât: Tâat'dan meyl edenler, yahud kibirle ve salınarak yürüyenler.

el-Buht: Horasânî dedikleri develere denir ki arap devesi ile Acem devesi yani iki hörgüçlü deve ile arab devesinden doğan develerdir. Boyunları uzun olur (*Kamus Ter.*).

68. Hadîsdeki bu teşbîhden maksad, sargı, külâh, saç büklümleri ve benzeri şeylerle başlarını büyüten kadınlardır.

bilir miyim? dedi. Rasûlullah (S) : «Verilmemiş bir şeyle tokluk (ve mustağnîlik) gösterişi yapan kimse yalandan iki elbise giyen kimse gibidir» buyurdu [69].

١٢٧ — (٢١٣٠) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ. حَدَّثَنَا عَبْدَةُ. حَدَّثَنَا هِشَامٌ عَنْ فَاطِمَةَ، عَنْ أَسْمَاءَ: جَاءَتِ امْرَأَةٌ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَتْ: إِنَّ لِي ضَرَّةً. فَهَلْ عَلَيَّ جُنَاحٌ أَنْ أَتَشَبَّعَ مِنْ مَالِ زَوْجِي بِمَا لَمْ يُعْطِنِي؟ فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «الْمُتَشَبِّعُ بِمَا لَمْ يُعْطَ، كَلَابِسِ ثَوْبَيْ زُورٍ».

(...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ. حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ. ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ. أَخْبَرَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ. كِلَاهُمَا عَنْ هِشَامٍ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ.

127 — (2130) .... : Esmâ (R) dan (şöyle demişdir) : Peygamber'e bir kadın geldi ve :

— Yâ Rasûlallah!.. Benim bir kumam (yani kadın eşim) var. Kocamın malından onun bana vermediği bir şeyi yalandan verdi diye kocamdan yana eşime gösteriş yapmaklığımın bana günahı var mıdır? dedi. Bunun üzerine Rasûlullah) (S) :

— Verilmemiş bir şeyle tokluk ve süs gösterişi yapan kimse yalandan iki elbise giyen kimsedir buyurdu [70].

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Hişâm İbn Urve'den bu isnadla rivâyet ettiler.

---

69. *Teşebbu'*: Tefe'ul vezninde henüz karnı doymamış iken tokluk göstermek ve beyhûde zenginlik satmak manasınadır.

Tezvîr: Yalan söz, yalan söz söylemek, yalandan güzel gösterme ve zînet verme ma'nâlarınadır. Hadîsdeki «*Sevbey Zûrin*» da iki yalancı elbise demekdir ki bir gömleğin koluna başka bir kumaşdan ikinci bir kol eklenerek iki kat gösterilen elbisedir. Veya Sevbin tesniye yapılması, *İzâr* ve *Rıdâ* itibâriyledir. Mâlik olmadığı servet, ilim, nufûz ve fazîletle öğünen kişi böyle yalandan iki kat elbise giyen kalpazana benzetilir. Bu benzetme, ilim, servet ve fazilet sahtakârları hakkında söylenilen ve yüksek bir belâgat ihtiva eden bir meseldir.

70. Bu hadîs'in râvîsi olan Esmâ bintu Ebî Bekr, Peygambere gelib de bu suâli soran kadındır. Hadîsi rivâyet ederken gâib sîgasını kullanarak kendini tecrîd etmiş oluyor.

بسم الله الرحمن الرحيم

٣٨ - كتاب الآداب

(١) باب النهي عن التكني بأبي القاسم، وبيان ما يستحب من الأسماء

١ – (٢١٣١) حدثني أبو كريب، محمد بن العلاء وابن أبي عمر (قال أبو كريب: أخبرنا. وقال ابن أبي عمر: حدثنا) واللفظ له، قالا: حدثنا مروان (يعنيان الفزاري) عن حميد، عن أنس. قال: نادى رجل رجلا بالبقيع: يا أبا القاسم! فالتفت إليه رسول الله ﷺ. فقال: يا رسول الله! إني لم أعنك. إنما دعوت فلانا. فقال رسول الله ﷺ «تسموا باسمي ولا تكنوا بكنيتي».

RAHMÂN VE RAHÎM OLAN ALLÂH'IN İSMİYLE

38 — KİTÂBU'L - ÂDẠB[1]
(Edebler Kitâbı)

(1) EBU'L-KASIM KÜNYESİLE KÜNYELENMEKDEN NEHİY VE (ALINMASI) MUSTAHAB OLAN İSİMLERİ BEYÂN BÂBI

1 — (2131) .... : Enes İbn Mâlik (R) şöyle dedi : Bir kimse Bakî'de diğer bir kimseye : yâ Ebâ'l-Kasım! diye nidâ etti. Rasûlullah (S) da Ona dönüb bakdı. Bu sefer o nidâ eden zat : Yâ Rasûlallah! Ben seni

1. **Âdâb, edeb'in cem'idir. Edeb, zarâfet ve usluluk ki insanlarla kavlen ve fiilen lütufkâr muâmele ve güzellik eylemekten ibaretdir. Seyyid şerif *et-Tarîfât* da; Edeb, bütün hata nevilerinden kendisiyle korunulan şeyi bilmekden ibaretdir diye ta'rîf etmişdir..**

Edeb nefsin köklü bir kuvvetidir ki muttaşıf olan kimseyi kötülenme ve ayıplanma sebeblerinden korur. Edeb iki nevidir : Edebun nefs ve edebu'd-ders...

Fakîhlèr ıstılâhında edeb, sünnete bina kılınan hareketler demekdir. İşbu edeb kelimesi *edb* lâfzından isimdir. Edb ise bir kimseyi taâm ve ziyafete davet eylemek manasına olduğu için, zikredilen ahlâk sahibinin hayırlara ve güzelliklere çağırıcı olmak münasebetiyle edeb denilmişdir. Âlimler arasında bir de edebu'l-bahs vardır ki munâzara ilmini müştemildir. Hulasa edebin tahtında zâhiri makbul huylardan mâada dînin vâcib kılmak istediği ve ahlâkın da güzel kabûl ettiği bütün tavırlar, kaviller dahildir. İffet,

kasdetmedim, ben ancak fulan kimseyi çağırmışdım dedi. Bunun üzerine Rasûlullah: «Benim öz adımla isimleniniz, fakat künyemle künyelenmeyiniz!» buyurdu [2].

٢ – (٢١٣٢) حَدَّثَنِي إِبْرَاهِيمُ بْنُ زِيَادٍ (وَهُوَ الْمُلَقَّبُ بِسَبَلَانَ). أَخْبَرَنَا عَبَّادُ بْنُ عَبَّادٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ عُمَرَ وَأَخِيهِ عَبْدِ اللهِ. سَمِعَهُ مِنْهُمَا سَنَةَ أَرْبَعٍ وَأَرْبَعِينَ وَمِائَةٍ. يُحَدِّثَانِ عَنْ نَافِعٍ، عَنِ ابْنِ عُمَرَ. قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «إِنَّ أَحَبَّ أَسْمَائِكُمْ إِلَى اللهِ عَبْدُ اللهِ وَعَبْدُ الرَّحْمٰنِ».

2 — (2132) Bana İbrâhîm İbn Ziyâd (ki Sebelân ile lakablandırılmışdır) tahdîs etti. Bize Abbâd İbn Abbâd, Ubeydullah İbn Umer ile onun kardeşi Abdullah'dan haber verdi. Kendisi yüz kırk dört hicrî senesinde bu iki kardeşden işitmişdir ki onlar Nâfi'den, o da İbn Umer'den tahdîs ediyorlardı. İbn Umer (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S): «İsimlerinizin Allâh'a en sevimli olanı ABDULLAH VE ABDURRAHMÂNDIR» buyurdu [3].

---

zerâfet, nezâket, adâlet izhârı, lutuflu muâmele, ve diğer şerefli huylar ve güzel sıfatlar gibi...» (*Kamus Ter.*)

Bu ta'rîf ve izâhlara göre *Edeb*, insanların, kendisine dâvet olunduğu bilumûm hayır, fazîlet ve iyi ahlâk demek olur. Bu sûretle de bütün öğretmenler birer mueddib, öğrenciler de birer müeddebdirler.

En güzel ve hiç modası geçmiyecek edeb ve âdâb ise şüphesiz Kur'an-ı Kerimde öğretilen ve Hz. Muhammed'in sünneti ile tatbîk edilib yaşanan âdâbdır. Bu kitabın muhtelif bâb ve hadîslerinde ve yeri geldikçe hâşiyelerde bu ölümsüz ve modası geçmez âdâbdan kısım kısım arzedilecekdir.

2. Künye ve kinye bir kimseye *Eb, umm, ibn ve bint* (yani baba, ana, oğul ve kız) kelimelerinin birini muzâf ederek tesmiye eğlemek manasınadır ki onunla isminden tevriye eylemiş olur (*Kamus Ter.*). Şimdi Türkçede isim, öz adı, künyede takrîbî olarak soyadı yerine alınabilir.

Araplarda baba ve ana ilk doğan çocuklarının ismi ile künyelenirler. Peygamber'in adı MUHAMMED, künyesi de EBU'L-KASIM'dır. Kasım, Peygamberin Hadîce annemizden doğan ilk oğlu idi, küçük yaşında Mekke'de peygamberliğin başlangıçlarında vefat etmişdir.

Bu hadîsteki nehyin tahrîm için olmadığı ve nehyin Peygamberin hayatı devrine aid bir nehiy olduğu hattâ Peygamberin bu husûsda musâmahalı davrandığı tesbît edilmişdir.

3. «İsimlerinizin Allâh'a en sevimlisi...» demek, isimlerinizin Allah katında en râzı olunanı Abdullah ve Abdurrahman'dır demekdir. Çünkü Abdullah isminde Ubudîyyet ve tezellülü itirâf vardır. İkincide ise her mahluka âm ve şâmil olan RAHMETİ itirâf vardır. Keza birinci isimde bu isimle adlandırılan kimsenin Allah'a ibâdet edici olması; ikincideyse ilâhi rahmeti ızhâr edici olması tefe'ülü vardır.

Hâkim ve Taberâni, Ebû Zuheyr es-Sakafıy'den merfuan: «*İzâ semmeytum fe abbidû ey insebû ubûdiyyetekum ila'llâhi taâlâ* = İsim koyduğunuzda ABD kelimesi ile koyunuz, yani ubûdiyetinizi yüce Allâh'a nisbet ediniz» hadîsini rivâyet etmişlerdir.

Buna göre tavsiye, Abdurrahîm, Abdulmelik ve diğerlerine de şâmil olur.

٣ – (٢١٣٣) حدثنا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ (قَالَ عُثْمَانُ: حَدَّثَنَا . وَقَالَ إِسْحَاقُ: أَخْبَرَنَا) جَرِيرٌ عَنْ مَنْصُورٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : وُلِدَ لِرَجُلٍ مِنَّا غُلَامٌ. فَسَمَّاهُ مُحَمَّدًا . فَقَالَ لَهُ قَوْمُهُ : لَا نَدَعُكَ تُسَمِّي بِاسْمِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَانْطَلَقَ بِابْنِهِ حَامِلَهُ عَلَى ظَهْرِهِ. فَأَتَى بِهِ النَّبِيَّ ﷺ . فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللهِ ! وُلِدَ لِي غُلَامٌ . فَسَمَّيْتُهُ مُحَمَّدًا . فَقَالَ لِي قَوْمِي : لَا نَدَعُكَ تُسَمِّي بِاسْمِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « تَسَمَّوْا بِاسْمِي وَلَا تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِي . فَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ . أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ » .

3 — (2133) .... : Câbir İbn Abdullah (R) şöyle dedi : Bizim Ensârdan birisinin bir oğlu doğdu da çocuğuna MUHAMMED diye isim koydu. Kavmi kendisine : Biz senin, Rasûlullah (S) ın ismini çocuğuna isim takmana müsâade etmeyiz dediler. O zat oğlunu sırtına yüklenerek gitti ve oğlunu Peygambere getirdi : Yâ Rasûlallah! Benim bir oğlum doğdu, ben de ona Muhammed diye isim koydum. Kendi kavmim bana : «Senin, Rasûlullah'ın ismini oğluna isim yapmana müsâade etmeyiz!» dediler dedi. Bunun üzerine Rasûlullah : «Benim ismimi kullanınız. Fakat benim künyemle künyelenmeyiniz. Çünkü Kaasım (yani taksîm eden) yalnız ben'imdir. (Miras, ganimet ve sâireyi) aranızda (Allah tarafından niyabeten) ben taksîm ediyorum» buyurdu.

٤ – (...) حدثنا هَنَّادُ بْنُ السَّرِيِّ . حَدَّثَنَا عَبْثَرٌ عَنْ حُصَيْنٍ ، عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ جَابِرِ ابْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : وُلِدَ لِرَجُلٍ مِنَّا غُلَامٌ . فَسَمَّاهُ مُحَمَّدًا . فَقُلْنَا : لَا نَكْنِيكَ بِرَسُولِ اللهِ ﷺ ، حَتَّى تَسْتَأْمِرَهُ . قَالَ فَأَتَاهُ . فَقَالَ : إِنَّهُ وُلِدَ لِي غُلَامٌ فَسَمَّيْتُهُ بِرَسُولِ اللهِ . وَإِنَّ قَوْمِي أَبَوْا أَنْ يَكْنُونِي بِهِ . حَتَّى تَسْتَأْذِنَ النَّبِيَّ ﷺ . فَقَالَ « سَمُّوا بِاسْمِي . وَلَا تَكَنَّوْا بِكُنْيَتِي . فَإِنَّمَا بُعِثْتُ قَاسِمًا . أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ » .

(...) حدثنا رِفَاعَةُ بْنُ الْهَيْثَمِ الْوَاسِطِيُّ . حَدَّثَنَا خَالِدٌ (يَعْنِي الطَّحَّانَ) عَنْ حُصَيْنٍ ، بِهَـٰذَا الْإِسْنَادِ ، وَلَمْ يَذْكُرْ « فَإِنَّمَا بُعِثْتُ قَاسِمًا. أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ »

4 — ( ) .... : Câbir İbn Abdillah (R) şöyle dedi : Biz Ensârdan bir kimsenin bir oğlu doğdu da o kimse çocuğa Muhammed ismini koydu.

Biz de kendisine : Seni, Rasûlullah (S) dan izin almadığın müddetçe onun ismi ile künyelemeyiz! dedik. Bunun üzerine o zat Peygambere geldi de : Benim bir oğlum dünyaya geldi, ben çocuğu Rasulullah'ın ismi ile isimlendirdim. Benim kavmim ise, Peygamberden izin almadıkca beni bu isim ile künyelemekden çekindiler diye söyledi[4]. Bunun üzerine Rasûlullah : «Benim ismim ile isim verebilirsiniz. Fakat künyem ile künyelenmeyiniz. Çünkü ben ancak bir Kaasım (yani taksîm edici) olarak gönderildim ki ben sizin aranızda (ilim, ganimet vesâireyi) taksîm ediyorum» buyurdu.

( ) .... : Buradaki râvîde Husayn'dan bu isnâd ile tahdîs etti, fakat «çünkü ben ancak bir **Kaasım** olarak gönderildim ki sizin aranızda taksîm ediyorum» fıkrasını zikretmedi.

٥ — (..) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ عَنِ الأَعْمَشِ . ح وَحَدَّثَنِي أَبُو سَعِيدٍ الأَشَجُّ . حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . حَدَّثَنَا الأَعْمَشُ عَنْ سَالِمِ بْنِ أَبِي الْجَعْدِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ « تَسَمَّوْا بِاسْمِي وَلَا تَكَنَّوْا بِكُنْيَتِي . فَإِنِّي أَنَا أَبُو الْقَاسِمِ . أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ » . وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَكْرٍ « وَلَا تَكْتَنُوا » .

(...) وحدثنا أَبُو كُرَيْبٍ . حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنِ الأَعْمَشِ ، بِهَذَا الإِسْنَادِ . وَقَالَ « إِنَّمَا جُعِلْتُ قَاسِمًا أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ » .

5 — ( ) .... : Câbir İbn Abdillah (R) dedi ki : Rasûlullah (S) : «Benim ismimle isimleniniz. Fakat künyemle künyelenmeyiniz. Çünkü Ebu'l-Kaasım olan ben'imdir ki aranızda (ilim, mîrâs, ganîmet ve sâireyi) ben taksîm ediyorum» buyurdu. Buradaki Ebû Bekr'in rivâyetinde «(Benim künyem ile) künyelenmeyin» tarzındadır.

( ) .... : Buradaki râvîde, yine A'meş'den bu isnâd ile rivâyet etmiş ve «Ben aranızda taksîm yapan bir KAASIM kılındım» demişdir.

---

4. Yânî Sahâbiler, Rasûlullah'dan izin almadıkça o şahsa : senin «Ebu Muhammed» künyesi ile çağırılmanı müsâade etmiyeceğiz demişlerdi. Bu künye, Muhammed'in babası, Muhammed'in sâhibi ma'nâsını ifade ettiği için Peygamber'den izin almadıkça herhangi bir şahsa böyle hitâb etmeyi hoş görmüyorlardı.

Kasım ismi, lugatta taksîm edici ma'nâsına bir fâ'il isimdır. Peygambere nazaran da iyilere müjdeyi, kötülere inzârı taksîm eden, veya yukarıda da söylediğimiz gibi ilim, fazîlet, ganîmet, mîrâs ve sâireyi taksîm eden ma'nâlarını da ifâde etmektedir. Yâni bu Kaasım kelimesi Peygamber'in hem künyesi, hem sıfatı, hem vazîfesini ifâde eden bir sözdür. Şu halde Peygamber : Ben sadece oğlum, Kaasım ismile isimlendirilmiş olduğu için Ebu'l-Kasım değilim. Fakat benim hakkımda dünya ve âhiret işleri husûsundaki ezelî taksîm itibârile Kaasimiyyet yani taksîm edicilik ma'nâsı da mulâhaza olunmuşdur. Binaenaleyh ben, zâtda, isimlerde ve sıfatlarda sizden her hangi biri gibi değilim... demiş oluyor (Sunûsî).

٦ – (...) حدّثنا محمّد بن المثنّى ومحمّد بن بشّار . قالا : حدّثنا محمّد بن جعفر . حدّثنا شعبة . سمعت قتادة عن سالم ، عن جابر بن عبد الله ؛ أنّ رجلا من الأنصار وُلِد له غلام . فأراد أن يسمّيه محمّدا . فأتى النّبيّ ﷺ فسأله . فقال « أحسنت الأنصار . سمّوا باسمي ولا تكتنوا بكنيتي » .

6 — ( ) .... : Câbir İbn Abdillah (R) den, (şöyle demişdir) : Ensâr'dan bir kimsenin bir oğlu dünyâya geldi. Bu zât oğluna Muhammed diye isim koymak istedi. Peygamber'e gelib bunu ondan sual etti. Peygamber (S) : «Ensâr güzel yapmışdır. Benim ismim ile isim koyunuz. Fakat künyem ile künyelenmeyiniz» buyurdu [5].

٧ – (...) حدّثنا أبو بكر بن أبي شيبة ومحمّد بن المثنّى . كلاهما عن محمّد بن جعفر . عن شعبة ، عن منصور . ح وحدّثني محمّد بن عمرو بن جبلة . حدّثنا محمّد (يعني ابن جعفر) . ح وحدّثنا ابن المثنّى . حدّثنا ابن أبي عديّ . كلاهما عن شعبة ، عن حصين . ح وحدّثني بشر بن خالد . أخبرنا محمّد (يعني ابن جعفر) . حدّثنا شعبة عن سليمان . كلّهم عن سالم بن أبي الجعد ، عن جابر بن عبد الله ، عن النّبيّ ﷺ . ح وحدّثنا إسحق بن إبراهيم الحنظليّ وإسحق بن منصور . قالا : أخبرنا النّضر بن شميل . حدّثنا شعبة عن قتادة ومنصور وسليمان وحصين بن عبد الرّحمن . قالوا : سمعنا سالم بن أبي الجعد عن جابر بن عبد الله ، عن النّبيّ ﷺ . بنحو حديث من ذكرنا حديثهم من قبل . وفي حديث النّضر عن شعبة ، قال : وزاد فيه حصين وسليمان . قال حصين : قال رسول الله ﷺ « إنّما بعثت قاسما أقسم بينكم » . وقال سليمان « فإنّما أنا قاسم أقسم بينكم » .

(. .) حدّثنا عمرو النّاقد ومحمّد بن عبد الله بن نمير . جميعا عن سفيان قال عمرو : حدّثنا سفيان ابن عيينة . حدّثنا ابن المنكدر ؛ أنّه سمع جابر بن عبد الله يقول : ولد لرجل منّا غلام . فسمّاه القاسم . فقلنا : لا نكنيك أبا القاسم . ولا ننعمك عينا . فأتى النّبيّ ﷺ . فذكر ذلك له . فقال « أسم ابنك عبد الرّحمن » .

---

5. Peygamber'in hem adını, hem künyesini kendisi hayatta iken almak câiz değildi. Bu nehîler tenzîhî nehiy olmakla beraber adı Ahmed ve Muhammed olan kişinin oğluna Kaasım diye ad vererek Rasûlullah'ın adı ile ve lâkabiyle karışması nehyedilmişdir. Adsız yalnız künye benzeyişinin ise nehî olmadığı görüşü de vardır.

(...) وحدثني أمية بن بسطام. حدثنا يزيد (يعني ابن زريع). ح وحدثني علي بن حجر. حدثنا إسماعيل (يعني ابن علية). كلاهما عن روح بن القاسم، عن محمد بن المنكدر، عن جابر، بمثل حديث ابن عيينة. غير أنه لم يذكر: ولا ننعمك عينا.

7 — ( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîleri de Câbir İbn Abdillah (R) dan, bundan evvel hadîslerini zikrettiğimiz râvîlerin hadîsleri tarzında rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Nadrın, Şu'beden gelen hadîsinde dedi ki : Bunda Husayn ve Süleyman (isimleri) ziyâde oldu. Husayn : Rasûlullah (S) «Ben ancak sizin aranızda taksîm yapan bir Kaasım'ımdır» buyurdu dedi. Süleyman da, «çünkü ben ancak aranızda taksîm yapan bir Kasım'ım» demişdir.

( ) .... : İbnu'l Münkedir tahdîs etdi ki kendisi Câbir İbn Abdillah'dan şöyle derken işitmişdir : Biz (Ensârîler) den bir kimsenin bir oğlu doğdu, kendisi çocuğa el-Kasım ismini verdi. Biz de kendisine : Biz seni Ebu'l-Kasım lâkabıyla künyelemeyiz ve sana bu doğum sebebiyle «göz aydın!» diye ikrâm da etmeyiz dedi. O zât Peygamber'e gelib bu meseleyi kendisine arzetti. Bunun üzerine Rasûlullah : «Oğluna Abdurrahman ismini ver!» buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîleri de Ravh İbn Kâasım'dan, o da Muhammed İbn Munkedir'den, o da Câbir'den üst tarafdaki İbnu uleyye hadîsi gibi rivâyet etmişlerdir. Şukadar ki râvî burada : Bununla gözün aydın olsun diye ikramda bulunmayız, fıkrasını zikretmemişdir.

٨ — (٢١٣٤) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب وابن نمير. قالوا: حدثنا سفيان بن عيينة عن أيوب، عن محمد بن سيرين. قال: سمعت أبا هريرة يقول: قال أبو القاسم ﷺ «تسموا باسمي ولا تكنوا بكنيتي» قال عمرو: عن أبي هريرة. ولم يقل: سمعت.

8 — (2134) .... : Muhammed İbn Sîrîn dedi ki : Ben Ebû Hureyre (R) den işittim şöyle diyordu : Ebu'l Kaasım (S) : «Benim ismim ile isimleniniz, fakat künyem ile künyelenmeyiniz» buyurdu. Râvîlerden Amr : Ebû Hureyre'den gelen hadîsinin isnâdında, râvî İbn Sîrîn : **«Semi'tu (= Ben işittim)»** lâfzını söylemedi demişdir.

٩ — (٢١٣٥) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن عبد الله بن نمير وأبو سعيد الأشج ومحمد بن المثنى العنزي (واللفظ لابن نمير). قالوا: حدثنا ابن إدريس عن أبيه، عن سماك بن حرب، عن علقمة بن وائل، عن المغيرة بن شعبة. قال: لما قدمت نجران سألوني. فقالوا: إنكم تقرؤن: يا أخت هرون. وموسى قبل عيسى بكذا وكذا. فلما قدمت على رسول الله ﷺ سألته عن ذلك. فقال «إنهم كانوا يسمون بأنبيائهم والصالحين قبلهم».

9 — (2135) .... : Mugîretu'bnu Şu'be şöyle dedi : Ben Necrân'a geldiğim zaman (Hiristiyanlar) benden şöyle sorub : Sizler kitâbınızda : YÂ UHTE HÂRÛNE! (Meryem : 28) diye okuyorsunuz. Halbuki Mûsâ, Hz. İysâ'dan şu kadar sene evvel, şu kadar fetretten öncedir. (Hârûn'da onun kardeşidir. Binaenaleyh Meryem nasıl Hârûn'un kardeşi olur)? dediler. Ben Medîne'ye Rasûlullah'ın huzûruna gelince bu meseleyi kendisinden sordum. Rasûlullah (S) «Hz. Meryem zamanındaki insanlar, kendilerinden önce geçen peygamberlerinin ve iyi kimselerin isimlerini çocuklarına isim yaparlardı (yani Hz. Meryem kendi zamanındaki Hârûn isimli bir şahsın kız kardeşidir, Mûsâ aleyhisselâmın kardeşi olan Hârûn'un değil)» buyurdu [6].

(٢) باب كراهة التسمية بالأسماء القبيحة، وبنافع ونحوه

١٠ — (٢١٣٦) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة (قال أبو بكر: حدثنا معتمر ابن سليمان عن الركين، عن أبيه، عن سمرة. وقال يحيى: أخبرنا المعتمر بن سليمان: قال: سمعت الركين يحدث عن أبيه، عن سمرة بن جندب) قال: نهانا رسول الله ﷺ أن نسمي رقيقنا بأربعة أسماء: أفلح، ورباح، ويسار، ونافع.

(2) ÇİRKİN İSİMLERLE, NÂFİ' VE BENZERİ İSİMLERLE İSİM VERMENİN KERÂHATI BÂBI

10 — (2136) .... : Semuretu'bnu Cundeb (R) dedi ki Rasûlullah

6. Hz. Meryem, Hârûn aleyhisselâmın kız veya erkek kardeşinin neslindendi. Bazılarına göre de bizzat Hârûn aleyhisselâmın neslindendi. Ona, «Hârûn'un kız kardeşi» demek, «Hârûn'un neslinden biri» demekdir (Beyzâvî).

Bir önceki ile beraber bu âyetin tamâmı maâlen şöyledir : *«Derken onu yüklenerek kavmine getirdi. Dediler : Hey Meryem, andolsun acâyib bir şey yapmışsın* (yâni babasız çocuk doğurmuşsun). *Ey Hârûn'un kız kardeşi senin baban kötü bir adam değildi. Anan da iffetsiz bir kadın değildi»* (Meryem : 27-28).

(S), kölelerimizi şu dört isimle isimlendirmemizden bizleri nehyetti : Eflah, Rabâh, Yesâr ve Nâfi!.

١١ – (...) وحدثنا قتيبة بن سعيد . حدثنا جرير عن الركين بن الربيع ، عن أبيه ، عن سمرة بن جندب . قال : قال رسول الله ﷺ « لا تسم غلامك رباحا ، ولا يسارا ، ولا أفلح ، ولا نافعا » .

11 — ( ) .... : Semuretu'bnu Cundeb (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) : «Sen uşağını, Rebâh, Yesâr, Eflah ve Nâfi' isimleri ile isimlendirme! buyurdu.

١٢ – (٢١٣٧) حدثنا أحمد بن عبد الله بن يونس . حدثنا زهير . حدثنا منصور عن هلال ابن يساف ، عن ربيع بن عميلة ، عن سمرة بن جندب . قال : قال رسول الله ﷺ « أحب الكلام إلى الله أربع : سبحان الله ، والحمد لله ، ولا إله إلا الله ، والله أكبر . لا يضرك بأيهن بدأت . ولا تسمين غلامك يسارا ، ولا رباحا ، ولا نجيحا ، ولا أفلح ، فإنك تقول : أثم هو ؟ فلا يكون . فيقول : لا » .

إنما هن أربع . فلا تزيدن علي .

(..) وحدثنا إسحق بن إبراهيم . أخبرني جرير . ح وحدثني أمية بن بسطام . حدثنا يزيد بن زريع . حدثنا روح (وهو ابن القاسم) . ح وحدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . قالا : حدثنا محمد ابن جعفر . حدثنا شعبة . كلهم عن منصور ، بإسناد زهير . فأما حديث جرير وروح ، فكمثل حديث زهير بقصته . وأما حديث شعبة فليس فيه إلا ذكر تسمية الغلام . ولم يذكر الكلام الأربع .

12 — (2137) .... : Semuretu'bnu Cundeb (R) şöyle dedi : Rasûlullah (S) buyurdu ki : «Allah'a en sevgili olan kelâm dört tânedir : SUBHÂNALLÂHİ, VE'L-HAMDU Lİ'LLÂHİ, VELÂ İLÂHE İLLE'LLÂHU, VALLÂHU EKBER. Bunların hangisi ile başlarsan zarar vermez. Sen sakın uşağına Yesâr, Rabâh, Necîh ve Eflah isimleriyle isimlendirme. Çünkü sen : O burada mı? diye sorarsın. O da bulunmaz. Bunun üzerine muhatabın olan kimse : Hayır burada yok der» [7].

---

7. Nevevî der ki : Ashâbımız, hadîsde zikredilen bu isimlerle ve bunların ma'nâsında olan isimlerle isimlendirmeyi kerih görürler ve kerâhat da yalnız bu isimlere has olmaz. Bu

Râvî kendisinden rîvâyette bulunacak olanlara : Bu kelimeler ancak dört tânedir. Bunları benden rîvâyet ederken sakın daha ziyade yapmayın demişdi.

( ) .... : Buradaki üç tarîk râvilerinin her üçü de Zuheyr'in isnâdiyle yine Mansûr'dan rivâyet etmişlerdir. Bunlardan Cerîr ile Ravhın hadîsine gelince o tamâmiyle Zuheyr'in hadîsi gibidir. Şu'benin hadîsine gelince, onda uşağı isimlendirmenin zikrinden başka bir şey yokdur ve dört kelâmı da zikretmemişdir.

١٣ – (٢١٣٨) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ أَبِي خَلَفٍ . حَدَّثَنَا رَوْحٌ . حَدَّثَنَا ابْنُ جُرَيْجٍ . أَخْبَرَنِي أَبُو الزُّبَيْرِ ؛ أَنَّهُ سَمِعَ جَابِرَ بْنَ عَبْدِ اللهِ يَقُولُ: أَرَادَ النَّبِيُّ ﷺ أَنْ يَنْهَى عَنْ أَنْ يُسَمَّى بِيَعْلَى ، وَبِبَرَكَةَ ، وَبِأَفْلَحَ ، وَبِيَسَارٍ ، وَبِنَافِعٍ . وَبِنَحْوِ ذَٰلِكَ . ثُمَّ رَأَيْتُهُ سَكَتَ بَعْدُ عَنْهَا . فَلَمْ يَقُلْ شَيْئًا . ثُمَّ قُبِضَ رَسُولُ اللهِ ﷺ وَلَمْ يَنْهَ عَنْ ذَٰلِكَ . ثُمَّ أَرَادَ عُمَرُ أَنْ يَنْهَى عَنْ ذَٰلِكَ . ثُمَّ تَرَكَهُ .

13 — (2138) .... : Ebuzzubeyr işitti ki Câbir İbn Abdillâh (R) şöyle diyordu : Peygamber (R), Ya'lâ, Bereke, Eflah, Yesâr, Nâfi' ve bunların benzeri olan isimlerle isimlendirilmeyi nehyetmek istedi. Sonra bunun ardından Rasûlullah'ın sukût ettiğini gördüm. Artık o birşey söylemedi. Sonra da Rasûlullah bunlardan nehyetmiyerek kabzolundu. Sonra Umer bunlardan nehyetmeyi istedi. Sonra o da bu nehy işini terketti [8].

---

kerahat tahrîmî kerahat değil, tenzîhî bir kerahatdır. Kerâhatdaki illet ise, Rasûlullah'ın, «çünkü sen o burada mı? diye sorarsın, muhâtabında : hayır, der» kavlinde beyân buyurduğu sebebdir. Bu da, alınacak cevabın yakışıksız, çirkin ve acı olmasıdır. Belki de bazı kimselerin gönlünde uğursuzluk telâkkîsi düşürecekdir... Bu isimlerden Rabâh, kazanç demek olan *ribh*den; Yesâr, kolaylık demek olan *yusr*den; eflah, muradına ermek ma'nâsına olan felâhdan, Nâfi' de fayda ve menfaat manâsına olan *nef*'den gelmekdedir. (Böyle güzel şeylerin sorulması anında yok cevabı almak elbette hoş olmıyacakdır). Bu hadîslerdeki nehyin tenzîhî olduğuna karîne Rasûlullah'ın Rabâh adında bir uşağı ve Yesâr adında bir azatlısı olduğu halde bunların isimlerini, — cevâzını beyân etmek için — olduğu gibi bırakmasıdır.

«Allah'a en sevimli olan söz» deki sözden murad, beşer sözüdür. Çünkü Peygamber bir hadîsinde : «Allah'ın kitâbından sonra zikrin en fazîletlisi SUBHÂNALLAH, VE'L-HAMDULİLÂHİ...» buyurmuşdur. Bu dört söz tenzîh, tahmîd, tevhîd ve temcîd olan zikir nevilerinin hepsine şâmil olduklarından dolayı Allah'a en sevimli söz olmuşlardır. Rasûlullah'ın : «Bunlardan hangisi ile başlarsan sana zarar vermez» sözü de bu cümlelerden her biri mustakil olduğundan kasdedilen ma'nâ şu zikredilen tertîbe bağlı değildir, fikrini ifâde için söylenmişdir (Nevevi, Sunûsî).

8. Bu bâbın hadîslerindeki nehiylerin, tenzîhî kerâhet olduğuna dâir bundan önceki hâşiyede verilen izâhları bu hadîs tamâmiyle te'yîd etmektedir.

(٣) باب استحباب تغيير الاسم القبيح إلى حسن ، وتغيير اسم برة إلى زينب وجويرية ونحوهما

١٤ – (٢١٣٩) حدثنا أحمد بن حنبل وزهير بن حرب ومحمد بن المثنى وعبيد الله بن سعيد ومحمد بن بشار . قالوا : حدثنا يحيى بن سعيد عن عبيد الله . أخبرني نافع عن ابن عمر ؛ أن رسول الله ﷺ غير اسم عاصية ، وقال « أنت جميلة » .

قال أحمد – مكان أخبرني – عن .

(3) ÇİRKİN İSMİN GÜZEL İSME DEĞİŞTİRİLMESİNİN; BERRE İSMİNİN DE ZEYNEBE, CUVEYRİYE'YE VE BENZERLERİNE TEBDÎL EDİLMESİNİN MUSTAHABLIĞI BÂBI

14 — (2139) .... : Nâfi' İbn Umer (R) den haber verdi ki; Rasûlullah (S), Âsiye'nin ismini değişdirib «Sen Cemîlesin» buyurmuşdur. Hadîsin râvîlerinden biri olan Ahmed İbn Hanbel, isnâdda — bana haber verdi yerine — an harfucerrini kullanmışdır.

١٥ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا الحسن بن موسى . حدثنا حماد بن سلمة عن عبيد الله ، عن نافع ، عن ابن عمر ؛ أن ابنة لعمر كانت يقال لها عاصية . فسماها رسول الله ﷺ جميلة .

14 — (2139) .... : Nâfi', İbn Umer Umer'in Âsiye denilen bir kızı vardı, Rasûlullah (S) o kızı Cemîle diye isimlendirdi.

١٦ – (٢١٤٠) حدثنا عمرو الناقد وابن أبي عمر (واللفظ لعمرو) . قالا : حدثنا سفيان عن محمد بن عبد الرحمن ، مولى آل طلحة ، عن كريب ، عن ابن عباس . قال : كانت جويرية اسمها برة . فحول رسول الله ﷺ اسمها جويرية . وكان يكره أن يقال : خرج من عند برة .
وفي حديث ابن أبي عمر عن كريب قال : سمعت ابن عباس .

16 — (2140) .... : İbn Abbâs (R) şöyle dedi : Cuveyriye'nin ismi Berre idi. Rasûlullah (S) onun bu eski ismini Cuveyriye'ye çevirdi. Çünkü Rasûlullah : Berre'nin yanından çıkdı denilmesini kerîh görürdü[9].

9. *Birr* sıla, in'âm, hayır fiilinde genişlik, ibâdet ve gerçeklik, doğruluk, itâat, inkiyâd... ma'nâlarınadır. Zikr edilen bu ma'nâlardan *birr* kelimesinin alem ismi *Berre*dir. Bu da

İbn Ebî Umer'in, Kurayb'dan gelen hadîsinde —an İbn Abbâs yerine— İbn Abbas'dan işittim şeklindedir.

١٧ – (٢١٤١) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة ومحمد بن المثنى ومحمد بن بشار . قالوا : حدثنا
محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن عطاء بن أبي ميمونة . سمعت أبا رافع يحدث عن أبي هريرة .
ح وحدثنا عبيد الله بن معاذ . حدثنا أبي . حدثنا شعبة عن عطاء بن أبي ميمونة ، عن أبي رافع ،
عن أبي هريرة ؛ أن زينب كان اسمها برة . فقيل : تزكي نفسها . فسماها رسول الله ﷺ زينب .
ولفظ الحديث لهؤلاء دون ابن بشار . وقال ابن أبي شيبة : حدثنا محمد بن جعفر عن شعبة .

17 — (2141) .... : Ebû Hureyre (R) den (şöyle demişdir) : Zeynebin ismi Berre idi. Bu kız, adıyla kendisini tezkiye eder (beğenir) denildi. Bunun üzerine Rasûlullah (S) ona Zeyneb adını verdi. Hadîsin lafzı, Muhammed İbn Beşşâr haric diğer râvîlerindir. İbn Ebî Şeybe : Bize Muhammed İbn Ca'fer, Şu'beden tahdîs etti demişdir.

١٨ – (٢١٤٢) حدثني إسحق بن إبراهيم . أخبرنا عيسى بن يونس . ح وحدثنا أبو كريب .
حدثنا أبو أسامة . قالا : حدثنا الوليد بن كثير . حدثني محمد بن عمرو بن عطاء . حدثتني زينب
بنت أم سلمة . قالت : كان اسمي برة . فسماني رسول الله ﷺ زينب .
قالت : ودخلت عليه زينب بنت جحش ، واسمها برة . فسماها زينب .

18 — (2142) .... : Zeyneb bintu Ebî Seleme (R) tahdîs edib şöyle dedi. Benim ismim Berre idi. Muteâkıben Rasûlullah (S) bana Zeyneb adını verdi.

Ummu Seleme'nin kızı Zeyneb der ki : Rasûlullah'ın yanına Cahş kızı Zeyneb girdi. Onun ismi de Berre iken Rasulûllah onun eski ismini Zeyneb ismiyle değiştirdi [10].

---

gerçeklik, tâat ve ibâdet ma'nâsınadır. İşte Rasûlullah bu ma'nâları ifâde eden BERREnin yanından çıktı demeyi, gerçeklikten, itâatten, ibâdetten çıktı ma'nâsına geldiği için kerîh görüyordu.

10. Bu hadîslerden öğrenildiğine göre *Berre* adı, Peygamberin kadınlarından Zeyneb bintu Cahş ile yine Peygamber'in kadınlarından Ummu Seleme'nin kızı ve Peygamber'in rabîbesi yani üvey kızı olan Zeyneb'in adları idi. Sonra Peygamber her ikisinin de Berre adını Zeyneb adı ile değiştirdi.

Ummu Seleme kocası Ebû Seleme ile beraber Habeşistan'a hicret etmişdi. Zeyneb

١٩ – (...) حدثنا عمرو الناقد. حدثنا هاشم بن القاسم. حدثنا الليث عن يزيد بن أبي حبيب،
عن محمد بن عمرو بن عطاء. قال: سميت ابنتي برة. فقالت لي زينب بنت أبي سلمة: إن رسول الله
ﷺ نهى عن هذا الاسم. وسميت برة. فقال رسول الله ﷺ «لا تزكوا أنفسكم، الله أعلم
بأهل البر منكم» فقالوا: بم نسميها؟ قال «سموها زينب».

19 — ( ) .... : Muhammed İbn Amr İbn Atâ şöyle dedi. Ben kızıma Berre ismi vermişdim. Ebû Seleme'nin kızı Zeyneb (R) bana şöyle dedi : Rasûlullah (S) bu ismi kullanmakdan nehyetti. Halbuki ben de bu Berre ismi ile isimlendirilmişdim. Mutaâkıben Rasûlullah : «Kendi kendinize nefislerinizi tezkiye etmeyiniz. Allah sizlerden iyilik, itâat ve doğruluk sâhiblerini en iyi bilendir» buyurdu. Bunun üzerine benim akribâlarım : Biz onu hangi isimle isimlendirelim? diye sordular. Rasûlullah da : «Ona Zeyneb adını veriniz» buyurdu.

(٤) باب تحريم التسمي بملك الأملاك، وبملك الملوك

٢٠ – (٢١٤٣) حدثنا سعيد بن عمرو الأشعثي وأحمد بن حنبل وأبو بكر بن أبي شيبة - واللفظ
لأحمد - (قال الأشعثي: أخبرنا. وقال الآخران: حدثنا) سفيان بن عيينة عن أبي الزناد، عن
الأعرج، عن أبي هريرة، عن النبي ﷺ قال «إن أخنع اسم عند الله رجل تسمى ملك الأملاك»
زاد ابن أبي شيبة في روايته «لا مالك إلا الله عز وجل».
قال الأشعثي: قال سفيان: مثل شاهان شاه.
وقال أحمد بن حنبل: سألت أبا عمرو عن أخنع؟ فقال: أوضع.

---

orada doğmuş ve kendisine Berre adı verilmişdi. Bilâhare babası Ebû Seleme Habeşistan'da vefat etmekle Ummu Seleme dul kalmışdı. Peygamber böyle vatanından uzak bir hicret yurdunda dul kalan Ummu Seleme'nin uğradığı bu musîbeti hafifletmek için o daha Habeşistan'da iken kendisine nikâh ederek taltif eylemişdi. Bu sûretle Berre Peygamber'in üvey kızı olmuşdu. Bu ana kız Medîne'ye geldikden sonra Peygamber Berre adını Zeyneb ile değişdirmişdir.

Bütün bu rivâyetlere göre çocuğun ana ve babası üzerindeki mühim bir hakkı da kendisine ileride eksiklik ve ayıp getirmiyecek güzel bir isim verilmesidir.

(4) MELİKU'L-EMLÂK VE MELİKU'L-MULÛK SIFATLARIYLE İSİMLENMENİN HARÂM KILINMASI BÂBI

20 — (2143) .... : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) «Allah dîvânında en çirkin isim (yani en çirkin ismin sâhibi) Meliku'l-Emlâk diye isim alan kimsedir» buyurmuşdur. Râvîlerden İbn Ebî Şeybe, kendi rivâyetinde; «halbuki Azîz ve Celîl olan Allah'dan başka hiçbir Mâlik yokdur» fıkrasını ziyade etmişdir. Diğer râvî el-Eş'asî de : Sufyan İbn Uyeyne, ŞAHÂN ŞÂH gibi diyerek bir misâl verdi demişdir.

Ahmed İbn Hanbel : Ben Ebû Amr'dan hadîsdeki **ahna'** kelimesinin ma'nâsını sordum da o, en alçak diye cevab verdi demişdir [11].

٢١ — (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ . أَخْبَرَنَا مَعْمَرٌ عَنْ هَمَّامِ بْنِ مُنَبِّهٍ . قَالَ : هَـٰذَا مَا حَدَّثَنَا أَبُو هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ . فَذَكَرَ أَحَادِيثَ مِنْهَا : وَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «أَغْيَظُ رَجُلٍ عَلَى اللهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، وَأَخْبَثُهُ وَأَغْيَظُهُ عَلَيْهِ ، رَجُلٌ كَانَ يُسَمَّى مَلِكَ الْأَمْلَاكِ . لَا مَلِكَ إِلَّا اللهُ» .

21 — ( ) .... : Hemmâm İbn Munebbîh : Bu Ebû Hureyre'nin bize Rasûlullah'dan tahdîs ettikleridir dedi ve bir çok hadîsler zikretti. Bunlardan biri şudur : Rasûlullah (S) : «Kıyâmet gününde Allah dîvânında en menfûr, en çirkin ve kendisine en çok ğayz ve ğadab olunacak kimse, ALLAH'DAN BAŞKA HİÇ BİR HAKÎKİ MELİK YOK iken, MELİKU'L-EMLÂK — Meliklerin Meliki — adı ile adlandırılmış olan adamdır» buyurdu.

---

11. Mim üç harakesi ve lâmın sukûnu ile M L K , MELEKE, MEMLEKE, MEMLUKE... bir nesneye istiklâl vechi üzere zapt eylemeye kadir olarak zafer bulub ele almak manâsınadır ki mâlik olmak ta'bîr olunur. Mîmin üç harakesi yahut iki ötüre ile MLK, mülkiyet üzere zapt ve tasarruf olunacak nesneye denir... MELK, MELİK ve MÂLİK mulk sâhibine denir ki murad padişahdır. Bunların cemi'leri, MULÛK, EMLÂK, MULEKÂ ve MULLEK gelir. MULK, isimdir, hukm ile bir nesnenin zabt ve tasarrufuna denir ve tasarrufunda olan şeye denir, müzekker ve müennes olur.

İZZ, azamet, şevket, saltanat ma'nâsına kullanılır ve «mülk (yani ızz saltanat) onundur» denilir... (*Kamus Ter.*).

Bu izahlara göre MELİKU'L-EMLÂK = memleketlerin, kıt'aların sâhibi ve hükümdarı demekdir. MELİKUL-MULÛK ise bütün hükümdarların hükümdarı ma'nâsına gelir. Nitekim 20 rakamlı hadîsde Sufyan İbn Uyeyne bunu : ŞAHÂN ŞÂH gibi diyerek farsça karşılığı ile terceme ve tefsîr eylemişdir. Hiç şüphe yok ki bu azametli unvanlar yalnız Allah'a mahsûsdur. Mahlûk'un bu sıfatlarla sıfatlanması câiz değildir. Kullara yakışan Abdullah, Ubeydullah, tanrı kulu gibi tavâzu ve ubûdiyyet ifâde eden isimlerdir. Bu âcizliklerine rağmen Allah'a âid olan bu sıfatları kullanan kimselerin Allah divânında en çirkin, en alçak, en menfûr kimseler olacağı bu hadîslerde Peygamber tarafından haber verilmiş ve bundan da o azametli sıaftları kullar için kullanmanın haramlığı hükmü çıkarılmışdır.

(٥) باب استحباب تحنيك المولود عند ولادته وحمله إلى صالح يحنكه، وجواز تسميته يوم ولادته،
واستحباب التسمية بعبد الله وإبراهيم وسائر أسماء الأنبياء عليهم السلام

٢٢ – (٢١٤٤) حدّثنا عَبْدُ الأَعْلَى بْنُ حَمَّادٍ. حَدَّثَنَا حَمَّادُ بْنُ سَلَمَةَ عَنْ ثَابِتٍ الْبُنَانِيِّ، عَنْ أَنَسِ ابْنِ مَالِكٍ، قَالَ: ذَهَبْتُ بِعَبْدِ اللهِ بْنِ أَبِي طَلْحَةَ الأَنْصَارِيِّ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ حِينَ وُلِدَ. وَرَسُولُ اللهِ ﷺ فِي عَبَاءَةٍ يَهْنَأُ بَعِيرًا لَهُ. فَقَالَ «هَلْ مَعَكَ تَمْرٌ؟» فَقُلْتُ: نَعَمْ. فَنَاوَلْتُهُ تَمَرَاتٍ. فَأَلْقَاهُنَّ فِي فِيهِ. فَلَاكَهُنَّ. ثُمَّ فَغَرَ فَا الصَّبِيِّ فَمَجَّهُ فِي فِيهِ. فَجَعَلَ الصَّبِيُّ يَتَلَمَّظُهُ. فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ «حُبُّ الأَنْصَارِ التَّمْرَ» وَسَمَّاهُ عَبْدَ اللهِ.

(5) DOĞAN ÇOCUĞUN DOĞUMU MÜTEÂKIB DAMAĞINI OĞMANIN VE DAMAĞINI OVACAK SÂLİH BİR KİMSE YANINA GÖTÜRÜLMESİNİN MÜSTAHAPLIĞI; DOĞUM GÜNÜNDE ÇOCUĞA İSİM VERİLMESİNİN CEVÂZI; ABDULLAH, İBRAHİM VE SÂİR PEYGAMBERLERİN İSİMLERİYLE İSİMLENDİRMENİN MÜSTEHÂBLIĞI BÂBI [12]

22 — (2144) .... : Enes İbn Mâlik (R) şöyle dedi : Ben, Ebû Tal-

12. Bu hadîsdeki bazı kelimelerin ma'nâları :

Hanak : Ağzın iç yüzündeki yüksek tavanın iç yüzü ile çene kemiklerinin önlerinin uçlarından aşağıca olan uzva denir ki maksad ağzın tamâmen üst tavanıdır. Farsçada kâm, türkçede damak ta'bîr olunur... Yahut ağzın üst tavanına da, alt tavanına da hanak denir ve bu pek mülâyimdir. Zira lisânımızda yukarısına üst damak ve aşağısına alt damak ta'bîri vardır. Lâkin Zemahşerî *el-Esâs* da ve *Mukaddimetu'l edeb* de, o ağzın üst tavanıdır unvânile tasrîh ettiği için tercemede bu ma'nâ öne geçirildi...

Tahnîk : Bir kimsenin damağını oğmak ma'nâsınadır... ve hurma makulesini ağızda çiğneyib çocuğun damağına çalmak ma'nâsınadır.

Lemz : Dil ile ağızın köşelerinde kalan taâm bakıyyesini araşdırmak manâsınadır, yiyib içtikden sonra dili çıkarıb dudaklarını silib yalamak, bir kavle göre bir nesnenin tadını bilmek için abça abça tatmak... *Telemmuz* da aynı ma'nâyadır.

el-Meccu : Ağızdan su ve şerbet makulesini dışarı püskürüb atmak ma'nâsınadır ki püskürmek ta'bîr olunur... İş bu mecc maddesi ağızdan sıvık nesne atmağa mahsûsdur, nitekim sıvık olmıyana atmaya *Lafz* derler (*Kamus Ter.* ilgili maddeler).

Hadîsdeki, hurmadan çiğnem yapılıb çocuğun ağzına ve damağına çalınması husûsu, çocuğa gıda verilmesi için değildir. Çünkü yeni doğan çocuğun ana sütünden başka bir şeyle gıdalandırılması keyfiyeti çocuğun bedenî kabiliyetine ve sıhhî durumuna göre ancak tabîb ile tecrübeli kadınlar tarafından ta'yîn olunur. Hem de belki sağlam ve ağzı hastalıklı olmadığı takdirde ancak annesinin çiğnemini çocuğun ağzına koymak akla yakın gelirken başkasının çiğnemini çocuğun ağzına koymak husûsu izaha muhtaç bir durum oluyor.

İşte bu husûs ancak Peygambere has bir durumdur ki, bu onun ağız suyundan teberrük gayesine ma'tûfdur. Bir de tecrübeli kimseler tarafından yeni doğan çocuğun damağına temiz olmak kaydıyla hurma ve benzeri tatlı bir şeyle ovmanın, çocuğun memeyi daha kolayca emmesi gibi diğer bazı faydaları da bulunabilir.

ha el-Ensârî'nin oğlu (üvey kardeşim) Abdullah doğduğu zaman onu Rasûlullah'ın yanına götürdüm. Rasûlullah'ı bir abâ içinde kendisine âid olan bir deveye katran sürer halde buldum. Bana: «yanında hurma var mı?» diye sordu, ben: Evet diyerek kendisine birkaç tâne hurma uzattım. Rasûlullah (S) bu hurmaları kendi ağzına attı ve onları iyice çiğneyib geveledi. Sonra çocuğun ağızını açtı ağızındaki sıvık ezmeyi onun ağzı içine püskürdü. Bunun üzerine çocuk dili ile ağızındaki şeyi arayıb yalanmaya başladı. Rasûlullah da: «Hurma Ensârın sevgilisidir» buyurdu ve çocuğa Abdullah ismini verdi.

٢٣ – (...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا يزيد بن هارون. أخبرنا ابن عون عن ابن سيرين، عن أنس بن مالك. قال: كان ابن لأبي طلحة يشتكي. فخرج أبو طلحة. فقبض الصبي. فلما رجع أبو طلحة قال: ما فعل ابني؟ قالت أم سليم: هو أسكن مما كان. فقربت إليه العشاء فتعشى. ثم أصاب منها. فلما فرغ قالت: واروا الصبي. فلما أصبح أبو طلحة أتى رسول الله ﷺ فأخبره. فقال «أعرستم الليلة؟» قال: نعم. قال «اللهم! بارك لهما» فولدت غلاما. فقال لي أبو طلحة: احمله حتى تأتي به النبي ﷺ. فأتى به النبي ﷺ. وبعثت معه بتمرات. فأخذه النبي ﷺ فقال «أمعه شيء؟» قالوا: نعم. تمرات. فأخذها النبي ﷺ فمضغها. ثم أخذها من فيه. فجعلها في في الصبي. ثم حنكه، وسماه عبد الله.

(...) حدثنا محمد بن بشار. حدثنا حماد بن مسعدة. حدثنا ابن عون عن محمد، عن أنس، بهذه القصة، نحو حديث يزيد.

23 — ( ) .... : Enes İbn Mâlik (R) şöyle dedi: Ebû Talha'nın bir oğlu vardı ki o hastalanmışdı. Çocuk bu vaziyetde iken Ebû Talha dışarıya gitti. Akabinde çocuk kabzolundu. Nihâyet Ebû Talha dönüb geldiğinde karısı Ümmü Süleyme hitâben: Oğlum nasıl oldu? diye sordu [13].

---

13. Bu hadîsin Ebû Dâvûd Tayâlisî rivâyetinde:

« فهلك الصبي فقامت ام سليم فغسله و كفنه وحنطه وسجت عليه ثوبا

= Çocuk öldü. Ümmu Süleym hemen çocuğu gasl etti, kefenledi, kokuladı. Üzerine de bir örtü örttü» fıkrası vardır.

Sabit'ten Ca'fer'in rivâyetinde de: « ثم تطيبت فعرضت له ثم اصاب منها

= Yemekden sonra Ümmu Süleym tuvaletini yapıb Ebû Talha'ya göründü. Ebû Talha

Ummu Suleym : O bulunduğu halden daha sâkin oldu dedi. Müteâkiben Ebû Talha'ya akşam yemeğini getirdi. Ebû Talha bu işi bitirince karısı : Çocuğu defnediniz dedi. Sabah olunca Ebû Talha Rasûlullah'ın yanına geldi ve olan işi kendisine haber verdi. Rasûlullah (S) : «bu gece zifaf mı? ettiniz (yani cinsi münâsebet mi? yaptınız)-?» diye sordu. Ebû Talha : Evet dedi. Rasûlullah : «Yâ Allâh! Onlara mubârek kıl» diye duâ etti. Sonra Ummu Süleym bir oğlan çocuğu doğurdu. Bunun üzerine Ebû Talha bana : Bu çocuğu yüklen ve onu Peygamber'e götür dedi. Bu emir üzerine (ben) Enes, çocuğu Peygambere getirdi. Ummu Suleym de beraberinde biraz hurma yollamışdı. Nihâyet Peygamber çocuğu aldı ve : «Onun yanında bir şey var mı?» diye sordu. Oradakiler : Evet, bir mikdar hurma vardır dediler. Peygamber bu hurmaları aldı ve onları ağzında çiğnedi. Sonra o çiğnenbeci kendi ağzından alıb çocuğun ağzına koydu. Sonra onunla çocuğun damağını oğuşturdu. Çocuğa da Abdullah adını verdi.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine ibn Avn'dan, o da Muhammed ibn Sîrîn'den, o da Enes'den olmak üzere bu kıssayı (23 rakamlı) Yezîd ibn Hârûn hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

٢٤ — (٢١٤٥) حدثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَبْدُ اللهِ بْنُ بَرَّادٍ الْأَشْعَرِيُّ وَأَبُو كُرَيْبٍ. قَالُوا: حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ بُرَيْدٍ، عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَىٰ قَالَ: وُلِدَ لِي غُلَامٌ. فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ ﷺ. فَسَمَّاهُ إِبْرَاهِيمَ، وَحَنَّكَهُ بِتَمْرَةٍ.

24 — (2145) .... : Ebû Mûsâ (R) şöyle dedi : Bir oğlum doğdu ben hemen onu alıb Peygambere götürdüm. Peygamber (S) oğluma İbrâhîm adını verdi. Ve hurma ile çiğnem yapıb damağına çaldı.

٢٥ — (٢١٤٦) حدثنا الْحَكَمُ بْنُ مُوسَىٰ، أَبُو صَالِحٍ. حَدَّثَنَا شُعَيْبٌ (يَعْنِي ابْنَ إِسْحَاقَ). أَخْبَرَنِي هِشَامُ بْنُ عُرْوَةَ. حَدَّثَنِي عُرْوَةُ بْنُ الزُّبَيْرِ وَفَاطِمَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ بْنِ الزُّبَيْرِ؛ أَنَّهُمَا قَالَا: خَرَجَتْ أَسْمَاءُ بِنْتُ أَبِي بَكْرٍ، حِينَ هَاجَرَتْ، وَهِيَ حُبْلَىٰ بِعَبْدِ اللهِ بْنِ الزُّبَيْرِ. فَقَدِمَتْ قُبَاءً. فَنُفِسَتْ بِعَبْدِ اللهِ

---

da eşine yaklaşdı» fıkrası vardır. Bu fıkra cinsî münâsebet işinde daha sarîhdir. Bu hadîsin «*Müslim, Kitâbu Fadâilis-Sahâbe, Babun min Fadâili Ebî Talha*» daki 2144. rakamlı rivâyeti daha uzun ve daha câmialıdır.

. Bu hadîsde Ümmu Süleym'in fevkalâde sabrı, metâneti ve tarihde benzerine nâdir tesâdüf edilir bir sûrette ilâhî kazaya kemâli ile mutâvaat ve rızâ göstermesi, kendisi lehine başlı başına büyük bir menkabedir. Ümmu Süleym'in bu hareketinden âlimler muktedir olanlar için ruhsatı terk ederek şiddet yolunu tutmanın da caiz olduğunu istifade etmişlerdir.

بِقُبَاءٍ . ثُمَّ خَرَجَتْ حِينَ نُفِسَتْ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ لِيُحَنِّكَهُ . فَأَخَذَهُ رَسُولُ اللهِ ﷺ مِنْهَا فَوَضَعَهُ
فِي حَجْرِهِ . ثُمَّ دَعَا بِتَمْرَةٍ . قَالَ قَالَتْ عَائِشَةُ : فَمَكَثْنَا سَاعَةً نَلْتَمِسُهَا قَبْلَ أَنْ نَجِدَهَا . فَمَضَغَهَا .
ثُمَّ بَصَقَهَا فِي فِيهِ . فَإِنَّ أَوَّلَ شَيْءٍ دَخَلَ بَطْنَهُ لَرِيقُ رَسُولِ اللهِ ﷺ . ثُمَّ قَالَتْ أَسْمَاءُ : ثُمَّ مَسَحَهُ
وَصَلَّى عَلَيْهِ وَسَمَّاهُ عَبْدَ اللهِ . ثُمَّ جَاءَ ، وَهُوَ ابْنُ سَبْعِ سِنِينَ أَوْ ثَمَانٍ ، لِيُبَايِعَ رَسُولَ اللهِ ﷺ . وَأَمَرَهُ
بِذَلِكَ الزُّبَيْرُ . فَتَبَسَّمَ رَسُولُ اللهِ ﷺ حِينَ رَآهُ مُقْبِلًا إِلَيْهِ . ثُمَّ بَايَعَهُ .

25 — (2146) .... : Urvetu'bnuz-Zübeyr ile Munzir ibn Zübeyr'in kızı Fâtıma tahdîs edib şöyle dediler : Ebû Bekr'in kızı Esmâ, hicret ettiği sırada Abdullah ibn Zübeyr'i hâmile olarak Mekke'den çıkdı. Nihâyet Kuba'ya geldi. (Hâmileliği tamâm olduğu için) Kuba'da Abdullah'ı doğurub nifaslandı. Sonra bu nifaslı hâli ile oğlunun damağına çiğnem ile oğması için Rasûlullah'ın yanına çıktı. Rasûlullah (S) ondan çocuğu aldı ve kendi kucağına koydu. Sonra bir hurma istedi. Âişe : Biz o hurmayı bulamadan önce onu arıyarak bir müddet eylendik der. Müteâkıben Rasûlullah o hurmayı ağzında çiğnedi, sonra da o çiğnnebeci çocuğun ağzının içine tükürdü. Bu sûretle çocuğun karnına ilk giren şey muhakkak olarak Rasûlullah'ın tükürüğü (ve hurma tadı) oldu.

Sonra Esmâ' şöyle dedi : Sonra Rasûlullah eliyle çocuğa mesh edib sıvazlıyarak ona hayır duâ etti ve ona Abdullah ismini takdı. Sonra işte bu Abdullah yedi yahut sekiz yaşında iken Rasûlullah ile bey'at yapmak için geldi. Bunu da ona babası Zubeyr emretmişdi. Rasûlullah bu küçük Abdullah'ın kendisine doğru gelmekde olduğunu görünce gülümsedi ve sonra onunla bey'atlaşdı [14].

---

14. Rasûlullah'ın bu tükürüğü diğer insanların tükürüğü ile asla mukayese edilmemelidir. O, dünyâya gelmiş ve gelecek insanlar arasında kendisinde hiçbir hastalık ve mikrop bulunmayan çok nâdir kimselerdendir. Onun her hâli, her fi'li insanlık için yüzde yüz hayır ve bereket idi. Onun hayatda iken böyle çiğnenbec yapıb damağını ovaladığı çocuklardan hiçbirinin bu muâmeleden zarâr gördüğü naklolunmamışdır. Şüphesiz ki başkalarının böyle bir fiili sıhhat ve tebâbet yönünden münâkaşa edilebilir (Mütercim).

٢٦ - (...) حدثنا أبو كريب، محمد بن العلاء. حدثنا أبو أسامة عن هشام، عن أبيه، عن أسماء؛ أنها حملت، بعبد الله بن الزبير، بمكة. قالت: فخرجت وأنا متم. فأتيت المدينة. فنزلت بقباء. فولدته بقباء. ثم أتيت رسول الله ﷺ فوضعه في حجره. ثم دعا بتمرة فمضغها. ثم تفل في فيه. فكان أول شيء دخل جوفه ريق رسول الله ﷺ. ثم حنكه بالتمرة. ثم دعا له وبرك عليه. وكان أول مولود ولد في الإسلام.

(...) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة. حدثنا خالد بن مخلد عن علي بن مسهر، عن هشام بن عروة، عن أبيه، عن أسماء بنت أبي بكر؛ أنها هاجرت إلى رسول الله ﷺ، وهي حبلى بعبد الله بن الزبير. فذكر نحو حديث أبي أسامة.

26 — ( ) Bize Ebû Kureyb, Muhammed İbnu'l-Alâ tahdîs etti. Bize Ebû Usâme, Hişâm'dan, o da babası Urve'den, o da Esmâ'dan tahdîs etti ki, Esmâ' Mekke'de Abdullah ibn Zubeyr'e hâmile olmuşdu. Esmâ şöyle dedi : Ben gebelik müddetimi tamamlıyarak (Mekke'den) çıkdım. (Muhâcir olarak) Medîne'ye geldim. Kuba köyüne indim. Abdullah'ı orada doğurdum. Sonra çocuğu Rasûlullah'a getirdim .Rasûlullah (S) onu kendi kucağına koydu. Sonra bir hurma istedi. Onu ağzında çiğnedikden sonra çocuğun ağzına tükürdü. Bu sûretle oğlumun mi'desine ilk giren şey, Rasûlullah'ın tükürüğü oldu. Sonra Rasûlullah hurma çiğnenbeci ile çocuğun damağını ovdu. En sonra çocuğa duâ edib ona bereket ve saâdet temennî eyledi. Ve nihâyet bu Abdullah ibn Zubeyr, (hicretden sonra Medîne'deyi muhâcir) musliman âileleri içinde ilk doğan çocuk oldu [15].

( ) .... : Buradaki râvî de yine Hişâm ibn Urve'den, o da babası Urve'den, o da Ebû Bekr'in kızı Esmâ'dan, onun Abdullah ibn Zu-

15. Hicretden sonra Medîne håricindeki muhâcir musliman âileleri arasında ilk doğan erkek çocuk olarak da Habeşistan'da doğan Abdullah ibn Ca'fer bildiriliyor. Medîne'de Ensâr âileleri arasında da Mesleme ibn Mahled yahut, Nu'mân ibn Beşîr ilk doğan çocukdur deniliyor. Rasûlullah'ın Abdullah ibn Zubeyr hakkındaki bu hayır ve bereket duâsı tamâmiyle zuhûr etmişdir. Çünkü bu Abdullah halîfeliği sırasında insanların en fazîletlisi, en cesûru ve en âdili olmuşdur. Nihâyet kendisi şehîden katlolunmuşdur.

Rasûlullah'ın çocuğun gelişini görünce tebessüm etmesi, onun gelişi ile sevindiği içindir. Fakat istikbalde ona vâki' olacak işlerden taaccüb etmesinden dolayı da olabilir.

Rasûlullah'ın küçük Abdullah ile yaptığı o bey'at da teberrük ve teşerrüf bey'atıdır. Yoksa teklîf bey'atı değildir. Çünkü Abdullah o zaman henüz bülûğ çağından çok küçük bulunuyordu (Ubbî ve Sunûsî).

beyr'e hâmile olarak Rasûlullah'a hicret ettiğini rivâyet edib üst tarafdaki Ebû Usâme hadîsi tarzında zikretmişdir.

٢٧ – (٢١٤٧) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا عبد الله بن نمير . حدثنا هشام (يعني ابن عروة) عن أبيه ، عن عائشة ؛ أن رسول الله ﷺ كان يؤتى بالصبيان . فيبرك عليهم ، ويحنكهم .

27 — (2147) .... : Âişe (R) : Rasûlullah (S) a küçük çocuklar getirilirdi de kendisi onların damaklarını ovarak onlara bereket ve saâdet duâsında bulunurdu.

٢٨ – (٢١٤٨) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا أبو خالد الأحمر عن هشام ، عن أبيه ، عن عائشة . قالت : جئنا بعبد الله بن الزبير إلى النبي ﷺ يحنكه . فطلبنا تمرة . فعز علينا طلبها .

28 — (2148) .... : Âişe (R) : Biz Abdullah ibn Zubeyr'i çiğnenbec yapıb damağını ovması için Rasûlullah'a getirdik de bir tek hurma aradık. Bu tek hurmayı aramak bize cidden zor gelmişdi demişdir.

٢٩ – (٢١٤٩) حدثني محمد بن سهل التميمي وأبو بكر بن إسحاق . قالا : حدثنا ابن أبي مريم . حدثنا محمد (وهو ابن مطرف ، أبو غسان) . حدثني أبو حازم عن سهل بن سعد . قال : أتي بالمنذر ابن أبي أسيد إلى رسول الله ﷺ ، حين ولد ، فوضعه النبي ﷺ على فخذه . وأبو أسيد جالس . فلهي النبي ﷺ بشيء بين يديه . فأمر أبو أسيد بابنه فاحتمل من على فخذ رسول الله ﷺ . فأقلبوه . فاستفاق رسول الله ﷺ . فقال « أين الصبي ؟ » فقال أبو أسيد : أقلبناه . يا رسول الله ! فقال « ما اسمه ؟ » قال : فلان . يا رسول الله ! قال « لا . ولكن اسمه المنذر » فسماه ، يومئذ ، المنذر .

29 — (2149) .... : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle dedi : Ebû Useyd'in oğlu Munzir doğduğu zaman Rasûlullah'ın yanına getirildi. Peygamber de çocuğu kendi uyluğunun üzerine koydu. Babası Ebû Useyd de orada oturmakda idi. Bu sırada Peygamber (S) önünde bulunan bir şey ile meş-

gûl olub daldı. Ebû Useyd bu vaz'iyyeti görünce oğlunun alınmasını emretti. Böylece çocuğu Rasûlullah'ın uyluğu üzerinden kaldırıb onu geriye götürdüler. Nihâyet Rasûlullah daldığı işden kendine gelib uyanarak: «Çocuk nerededir?» diye sordu. Ebû 'Useyd: Biz onu geriye çevirip götürdük yâ Rasûlallah! dedi. Rsaûlullah: «Onun ismi ne idi?» diye sordu. Babası: Fulandır yâ Rasûlallah !diye cevâb verdi. Rasûlullah: «Hayır, lâkin onun ismi Munzir'dir» buyurdu da o gün o çocuğun ismini Munzir koydu[16].

٣٠ – (٢١٥٠) حدثنا أبو الربيع، سليمان بن داود العتكي. حدثنا عبد الوارث. حدثنا أبو التياح. حدثنا أنس بن مالك. ح وحدثنا شيبان بن فروخ (واللفظ له). حدثنا عبد الوارث عن أبي التياح، عن أنس بن مالك. قال: كان رسول الله ﷺ أحسن الناس خلقا. وكان لي أخ يقال له أبو عمير. قال: أحسبه قال: كان فطيما. قال: فكان إذا جاء رسول الله ﷺ فرآه قال «أبا عمير! ما فعل النغير؟». قال: فكان يلعب به.

30 — (2150) .... : Enes ibn Mâlik (R) şöyle dedi: Rasûlullah (S) insanların en güzel ahlâklısı idi. Benim Ebû Umeyr denilen bir erkek kardeşim vardı. Enes'den rivâyet eden Ebû Teyyâc: Onun sütden kesilmişdi dediğini zannediyorum demişdir. Rasûlullah bize gelib de onu gördüğü zamanlarda: «Yâ Ebâ Umeyr! Nuğayr ne oldu?» der (latîfe eder) di. Çünkü kardeşim Ebû Umeyr, o Nuğayr kuşu ile oynardı[17].

---

16. Demek ki Rasûlullah, Ensâr'dan Ebû Useyd'din kendi oğluna verdiği bu ismi beğenmiyerek onu yeniden Munzir diye isimlendirmişdir.

17. Ebû Umeyr, Umeyr'cik babası demekdir ve küçük çocuğa Rasûlullah tarafından verilen künyedir. Üç, beş yaşındaki çocuğa babalık izâfesi bir latîfedir. Çocuğun asıl adı Zeyd ibn Sehl'dir. Râvî Enes ile ana bir kardeşdir. Bu çocuk Peygamber'in sağlığında ölmüşdür.
Nuğayr, nuğr isminin, tasğîr sîgasıdır. Nuğr, serçe kuşu kadar, gagası kırmızı bir kuşdur. Kastallânî, Medîne'lilerin bu kuşa bülbül dediklerini bildiriyor. Kamûs tercemesinde de bülbül kuşuna denir denmektedir. Küçük Zeyd'in böyle bir kuşu varmış ve kendisi bununla oynarmış. Bir gün bu kuşcağız ölmüş. Peygamber de çocuğu gördükce latîfe eder, «Yâ Ebâ Umeyr! Nuğayr ne oldu?» dermiş. Şüphesiz ki Peygamber'in çocuklara karşı güler yüzle latîfe etmesi, güzel huyunun kerem ve tevâzuunun yüksek bir eseridir. Enes'in Rasûlullah (S) insanların en güzel ahlâklısı idi şeklindeki beyânı ne kadar yerinde bir teşhîsdir. Hakîkaten Peygamber'in yüksek fiillerini, ulvî hallerini düşünen bir kimse onun makbûl ahlâkın zirvesinde bulunduğu husûsunda hiç şüphe edemez. Nitekim Âişe (R) de Rasûlullah'ın ahlâkını soran bir kimseye: *Onun ahlâkı Kur'ân'dan ibâretdi* diye cevâb vermişdi (*Muslim, salâtu'l-musâfirîn, câmiu salâti'l-leyl,* 139-(«746»). Yüce Allah da onun yüksek şânı hakkında: «VE İNNEKE LE ALÂ HULUKIN AZÎM: Hiç şüphe yok ki sen büyük bir ahlâk üzerindesin» (el-Kalem: 4) buyurmuşdur. İşte Allah'ın iki beyânı: « ومن اصدق من الله حديثا : O Allah'dan daha doğru sözlü kimdir?» (en-Nisâ: 86). « ومن اصدق من الله قيلا : Allah'dan daha doğru sözlü kim olabilir?» (en-Nisâ: 122).

(٦) باب جواز قوله لغير ابنه : يا بنيّ ، واستحبابه للملاطفة

٣١ – (٢١٥١) حدّثنا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ الْغُبَرِيُّ . حَدَّثَنَا أَبُو عَوَانَةَ عَنْ أَبِي عُثْمَانَ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ . قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللهِ ﷺ « يَا بُنَيَّ » .

(6) KENDİ OĞLUNDAN BAŞKASINA «EY OĞULCUĞUM!» DEMENİN CEVÂZI VE İYİLİK ETMEK İÇİN MÜSTEHABLIĞI BÂBI

31 — (2151) .... : Enes ibn Mâlik (R) : Rasûlullah (S) bana : «Ey oğulcuğum!» diye hitâb etti dedi [18].

٣٢ – (٢١٥٢) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ أَبِي عُمَرَ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ أَبِي عُمَرَ) . قَالَا : حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ أَبِي حَازِمٍ ، عَنِ الْمُغِيرَةِ بْنِ شُعْبَةَ . قَالَ : مَا سَأَلَ رَسُولَ اللهِ ﷺ أَحَدٌ عَنِ الدَّجَّالِ أَكْثَرَ مِمَّا سَأَلْتُهُ عَنْهُ . فَقَالَ لِي « أَيْ بُنَيَّ ! وَمَا يُنْصِبُكَ مِنْهُ ؟ إِنَّهُ لَنْ يَضُرَّكَ » قَالَ قُلْتُ : إِنَّهُمْ يَزْعُمُونَ أَنَّ مَعَهُ أَنْهَارَ الْمَاءِ وَجِبَالَ الْخُبْزِ . قَالَ « هُوَ أَهْوَنُ عَلَى اللهِ مِنْ ذَلِكَ » .

(..) حدّثنا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَابْنُ نُمَيْرٍ . قَالَا : حَدَّثَنَا وَكِيعٌ . ح وَحَدَّثَنَا سُرَيْجُ بْنُ يُونُسَ . حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ . ح وَحَدَّثَنَا إِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . أَخْبَرَنَا جَرِيرٌ . ح وَحَدَّثَنِي مُحَمَّدُ بْنُ رَافِعٍ . حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ . كُلُّهُمْ عَنْ إِسْمَاعِيلَ ، بِهَذَا الْإِسْنَادِ ، وَلَيْسَ فِي حَدِيثِ أَحَدٍ مِنْهُمْ قَوْلُ النَّبِيِّ ﷺ لِلْمُغِيرَةِ « أَيْ بُنَيَّ » إِلَّا فِي حَدِيثِ يَزِيدَ وَحْدَهُ .

32 — (2152) .... : Muğîretu'bnu Şu'be (R) şöyle dedi : Rasûlul-

---

Bu hadîsde pek çok faydalar vardır : Baba olmayan kimsenin künyelenmesinin cevâzı, çocuğa künye vermenin cevâzı ve bunun bir yalan olmadığı; günah olmayan husûslarda mîzâhın cevâzı, ba'zı isimlerin küçültme sîgası ile söylenilmesinin cevâzı; çocuğun serçe kuşu ile oynamasının ve velîsinin çocuğa kuşu elde etmesine muktedir kılmasının cevâzı, külfetsiz olarak güzel sözde secî' yapmanın, çocuklarla mülâtefe yapıb onlarla ülfet eylemenin cevâzı ve luzûmu; Peygamber'in üzerinde bulunduğu en yüksek ahlâkın beyânı (Nevevî).

18. Bu hadîslerden kişinin küçük ve genç kimselere «ey oğlum, ey oğulcuğum!» diye hitâb etmesinin cevâzı hükmü çıkarılmışdır. Bu hitâbdaki ma'nâ ise : Sen yaş ve şefekat husûslarında benim oğlum menzilesindesin, demekdir.

lah'a benim sorduğum kadar hiç bir kimse **Deccâl** hakkında sormamışdır. Nihâyet Rasûlullah (S) bana : «Ey oğulcuğum! Deccâl mes'elesinden seni bu kadar meşakkate düşürüb yoran nedir? Deccâl sana asla zarar vermiyecekdir» buyurdu. Ben : İnsanlar, onun yanında su nehirleri ve ekmek dağları olacağını iddia ediyorlar dedim. Rasûlullah (S) : « هو أهون على الله من ذلك = O Allah'a karşı bundan daha hakîrdir» buyurdu.

( ) .... : Buradaki dört tarîk râvîlerinin hepsi de İsmâil ibn Ebî Hâlid'den bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Yalnız Yezîd ibn Hârûn'un hadîsindeki müstesnâ, bunlardan hiçbirinin hadîsinde Peygamber'in, Muğîre'ye hitâben söylediği «ey oğulcuğum!» sözü yokdur.

(٧) باب الاستئذان

٣٣ – (٢١٥٣) حدثني عمرو بن محمد بن بكير الناقد. حدثنا سفيان بن عيينة. حدثنا، والله! يزيد بن خصيفة عن بسر بن سعيد. قال: سمعت أبا سعيد الخدري يقول: كنت جالسا بالمدينة في مجلس الأنصار. فأتانا أبو موسى فزعا أو مذعورا. قلنا: ما شأنك؟ قال: إن عمر أرسل إلي أن آتيه. فأتيت بابه فسلمت ثلاثا فلم يرد علي. فرجعت فقال: ما منعك أن تأتينا؟ فقلت: إني أتيتك. فسلمت على بابك ثلاثا. فلم يردوا علي. فرجعت. وقد قال رسول الله ﷺ «إذا استأذن أحدكم ثلاثا فلم يؤذن له، فليرجع». فقال عمر: أقم عليه البينة. وإلا أوجعتك.

فقال أبي بن كعب: لا يقوم معه إلا أصغر القوم. قال أبو سعيد: قلت: أنا أصغر القوم. قال: فاذهب به.

(...) حدثنا قتيبة بن سعيد وابن أبي عمر. قالا: حدثنا سفيان عن يزيد بن خصيفة، بهذا الإسناد. وزاد ابن أبي عمر في حديثه: قال أبو سعيد: فقمت معه، فذهبت إلى عمر، فشهدت.

(7) — KİŞİNİN KENDİ TASARRUFUNDA OLMAYAN BİR YERE GİRMEK İÇİN SÂHİBİNDEN — İZİN İSTEMEK BÂBI

33 — (2153) .... : Busr ibn Saîd dedi ki : Ben Ebû Saîd Hudrî (R) den işittim şöyle diyordu : Ben, Medîne'de Ensâr meclisinde oturuyordum. Bizim yanımıza Ebû Mûsâ telâşlı bir halde yahut bir şeyden korkmuş olarak geldi. Biz :

— Sana ne oldu? diye sorduk. Ebû Mûsâ :

— Umer bana haberci gönderib kendi yanına gitmemi istedi. Ben onun kapusuna geldim ve üç defa selâm verdim. Fakat Umer selâmıma karşılık vermedi. Ben de geriye döndüm. Muteâkıben Umer bana :

— Seni bizim yanımıza gelmekden men' eden nedir? diye sordu. Ben:

— Ben senin yanına gelmiş ve senin kapunun önünde üç defa selâm vermişimdir. Fakat benim selâm ve izin istememe karşılık vermediler. Ben de geri dönüb gittim. Çünkü Rasûlullah (S) : «Sizden biriniz üç defa izin ister de kendisine (içeri girmek için) izin verilmezse kapudan geri dönsün» buyurmuşdur dedim. Bunun üzerine Umer :

— Peygamber'in böyle söylediğine dâir beyyine getir, yoksa sana elîm bir cezâ' ta'yîn ederim dedi. (Ebû Mûsâ'nın bu isteğini işiten) Ubeyy ibn Kâ'b :

— Ebû Mûsâ ile beraber bu cemâatin en küçüğü (bile) gidib bu şehâdeti yerine getirir dedi. Ebû Saîd : Cemâatin en küçüğü benim dedi. Ubeyy :

— Haydi Ebû Mûsâ ile git dedi.

( ) ....: Buradaki râvîler de Yezîd ibn Husayfe'den bu isnâd ile rivâyet ettiler. Râvî İbn Ebî Umer kendi hadîsinde; Ebû Saîd : Ben Ebû Mûsâ ile kalkdım ve Umer'in yanına gittim de (Peygamber'in böyle dönmekle emir buyurduğuna dâir) şehâdet eyledim dedi fıkrasını ziyâde etti.

٣٤ — (...) حدثنى أبو الطاهر . أخبرنى عبد الله بن وهب . حدثنى عمرو بن الحارث عن بكير بن الأشج ؛ أن بسر بن سعيد حدثه ؛ أنه سمع أبا سعيد الخدرى يقول : كنا فى مجلس عند أبى بن كعب . فأتى أبو موسى الأشعرى مغضبا حتى وقف . فقال : أنشدكم الله ! هل سمع أحد منكم رسول الله ﷺ يقول « الاستئذان ثلاث . فإن أذن لك . وإلا فارجع » . قال أبى : وما ذاك ؟ قال : استأذنت على عمر بن الخطاب أمس ثلاث مرات . فلم يؤذن لى فرجعت . ثم جئته اليوم فدخلت عليه . فأخبرته ؛ أنى جئت أمس فسلمت ثلاثا . ثم انصرفت .

قال : قد سمعناك ونحن حينئذ على شغل . فلو ما استأذنت حتى يؤذن لك ؟ قال : استأذنت ، كما سمعت رسول الله ﷺ . قال : فوالله ! لأوجعن ظهرك وبطنك . أو لتأتين بمن يشهد لك على هذا .

فقال أبى بن كعب : فوالله ! لا يقوم معك إلا أحدثنا سنا . قم . يا أبا سعيد ! فقمت حتى أتيت عمر . فقلت : قد سمعت رسول الله ﷺ يقول هذا .

34 — ( ) .... : Busr ibn Saîd tahdîs etti ki kendisi Ebû Saîd Hudrî (R) den şöyle derken işitmişdir : Biz bir meclisde Ubeyy ibn Kâ'b'ın yanında oturuyorduk. Bu sırada Ebû Mûsâ Eş'arî öfkelendirilmiş olarak geldi ve yanımıza durdu. Sonra :

— Allah aşkına size soruyorum : Sizden herhangi bir kimse Rasûlullah (S) dan «izin istemek üçdür. Eğer sana izin verilirse ne alâ, yoksa geri dön!» buyururken işitti mi? dedi. Ubeyy :

— Bu da neden îcab etti? dedi. Ebû Mûsâ :

— Ben dün Umer ibn Hattâb'ın yanına girmek için üç defa izin istedim. Fakat bana izin verilmedi. Bu sebebden ben de geri döndüm. Sonra bu gün ona gelib yanına girdim de dün kendisine gelib üç defa selâm verdiğimi, sonra da geri döndüğümü ona haber verdim. Umer :

— Biz senin izin istediğini duyduk, fakat biz o sırada bir işle meşgûl bulunuyorduk. Keşki sana girmek için izin verilinceye kadar izin isteseydin dedi. Ben :

— Rasûlullah'dan işittiğim gibi izin istedim dedim. Umer :

— Allah'a yemîn ediyorum! Muhakkak ya sırtını ve karnını acıtacağım, yahut da Rasûlullah'ın böyle söylediğine dâir senin lehine şâhidlik yapacak kimse getirirsin dedi [19]. Bunun üzerine Ubeyy ibn Kâ'b :

— Vallâhi, bizden sâdece en küçüğümüz (bile) seninle beraber kalkıb bu şehâdeti yerine getirir. Kalk yâ Ebâ Saîd! dedi. Bunun üzerine ben Ebû Saîd kalktım ve nihâyet Umer'in yanına gelerek : Ben Rasûlullah'dan bunu söylerken kat'î olarak işittim dedim.

---

19. İmâm Mâlik, *Muvatta'*ında : Bunun üzerine Umer, Ebû Mûsâ'ya hitâben : Vâkıa ben seni ittiham etmek istemem. Fakat insanların Rasûlullah'a yalan isnâd etmesinden endîşe ederim dedi. (Mâlik, *el-Muvatta'*; Ebû Dâvûd, *es-Sünen*).

Bu hadîslerde Hz. Umer'in Ebû Mûsâ'dan rivâyeti hakkında beyyine ve şâhid istemesine bakarak Umer'i *vâhid haberi* ile amel etmezdi sanılmamalıdır. Nitekim ba'zıları bu hâdise ile ihticâc ederek *vâhid haberi* ile amel câiz değildir demişlerdir. Halbuki Umer birçok dînî ve hukûkî mes'elelerde vâhid haberi ile amel etmişdir. Bu izin isteme mes'elesinde Ebû Mûsâ'dan şâhid istemesi ve münferiden Ebû Mûsâ'nın rivâyetini kabûl etmemesini o sırada halîfenin yanında Irâk ve Şâm halkından yeni musliman olmuş ba'zı kimselerin bulunması, bunların da ulu orta, yalan yanlış hadîs rivâyetine kalkışmalarından endîşe etmesi sebeb olabilir. Yukarıda İmâm Mâlik'in *Muvatta'*ında nakledilen rivâyet ziyâdesinde Hz. Umer'in : «Ben sizi ittiham maksadıyle şâhid istemiyorum...» demesi de bu ihtimali te'yîd eder ki Umer bu hareketi ile yanında bulunanlara hadîs rivâyetinde riâyet edilmesi gereken subût ve tesbît yolunu öğretmiş olmaktadır.

٣٥ – (...) حدثنا نصر بن علي الجهضمي . حدثنا بشر (يعني ابن مفضل) . حدثنا سعيد بن يزيد عن أبي نضرة ، عن أبي سعيد ؛ أن أبا موسى أتى باب عمر . فاستأذن . فقال عمر واحدة . ثم استأذن الثانية . فقال عمر : ثنتان . ثم استأذن الثالثة . فقال عمر : ثلاث . ثم انصرف فأتبعه فردّه . فقال : إن كان هذا شيئا حفظته من رسول الله ﷺ فها ، وإلا ، فلأجعلنك عظة . قال أبو سعيد : فأتانا فقال : ألم تعلموا أن رسول الله ﷺ قال « الاستئذان ثلاث ؟ » قال : فجعلوا يضحكون . قال فقلت : أتاكم أخوكم المسلم قد أفزع ، تضحكون ؟ انطلق فأنا شريكك في هذه العقوبة . فأتاه فقال : هذا أبو سعيد .

(..) حدثنا محمد بن المثنى وابن بشار . قالا : حدثنا محمد بن جعفر . حدثنا شعبة عن أبي مسلمة ، عن أبي نضرة ، عن أبي سعيد . ح وحدثنا أحمد بن الحسن بن خراش . حدثنا شبابة . حدثنا شعبة عن الجريري وسعيد بن يزيد . كلاهما عن أبي نضرة ، قالا : سمعناه يحدث عن أبي سعيد الخدري . بمعنى حديث بشر بن مفضل عن أبي مسلمة .

35 — ( ) .... : Saîd ibn Yezîd, Ebû Nadre'den, o da Ebû Saîd Hudrî'den şöyle tahdîs etti : Ebû Mûsâ, Umer'in kapusuna gelib kendisinden içeri girme izni istedi. Umer içeride kendi kendine : Bu birincidir dedi. Sonra Ebû Mûsâ ikinci defa içeri girme izni istedi. Umer : Bu ikidir dedi. Sonra Ebû Mûsâ üçüncü defa içeri girme izni istedi. Umer : Bu üç dedi. Sonra Ebû Mûsâ geri dönüb gitti. Umer de onun arkasından ta'kîb etti ve onu geriye getirtdi. Ebû Mûsâ gelince Umer ona hitâben : Eğer bu üç defa izin istemeği müteâkib geriye dönüb gitmen, Rasûlullah (S)-dan ezberlemiş olduğun bir şey ise bunun beyyinesini getir. Yoksa bir öğüt olmak için muhakkak senin canını acıtırım dedi. Ebû Saîd der ki : Bunun üzerine Ebû Mûsâ bizim yanımıza geldi de : Sizler Rasûlullah'ın «içeri girmek için izin istemek üç defadır» buyurduğunu bilmediniz mi? diye sordu. Meclisdekiler gülmeğe başladılar. Ben meclise hitâben : Musliman kardeşiniz korkutulmuş olduğu halde size gelmişdir. Buna neden gülüyorsunuz? (dedikden sonra Ebû Mûsâ'ya :) Haydi yürü bu ukûbetde ben senin ortağınımdır dedim. Bu sûretle Ebû Mûsâ, Ebû Saîd'i Umer'in yanına getirdi de : İşte bu Saîd'dir, bu benim sana rivâyet ettiğim hadîs husûsunda şehâdet edecekdir dedi.

( ) .... : Buradaki râvîler de yine Ebû Saîd Hudrî'den, yukarıki Bişr ibn Mufaddal'ın, Ebû Seleme'den rivâyet ettiği (35 rakamlı) hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

٣٦ – (...) وحدثني محمد بن حاتم. حدثنا يحيى بن سعيد القطان عن ابن جريج. حدثنا عطاء عن عبيد بن عمير؛ أن أبا موسى استأذن على عمر ثلاثا. فكأنه وجده مشغولا. فرجع. فقال عمر: ألم تسمع صوت عبد الله بن قيس. ائذنوا له. فدعي له. فقال: ما حملك على ما صنعت. قال: إنا كنا نؤمر بهذا. قال: لتقيمن على هذا بينة أو لأفعلن. فخرج فانطلق إلى مجلس من الأنصار. فقالوا: لا يشهد لك على هذا إلا أصغرنا. فقام أبو سعيد فقال: كنا نؤمر بهذا. فقال عمر: خفي علي هذا من أمر رسول الله ﷺ. ألهاني عنه الصفق بالأسواق.

(..) حدثنا محمد بن بشار. حدثنا أبو عاصم. ح وحدثنا حسين بن حريث. حدثنا النضر (يعني ابن شميل) قالا جميعا: حدثنا ابن جريج، بهذا الإسناد، نحوه. ولم يذكر في حديث النضر: ألهاني عنه الصفق بالأسواق.

36 — ( ) .... : Atâ, Ubeyd ibn Umeyr'den şöyle tahdîs etti: Ebû Mûsâ (R), Umer'in huzûruna girmek için üç kerre izin istedi [20]. Umer'i (o sırada muslimanların işi ile) meşgûl bularak geri dönüb gitti. Umer (meşgûliyetden kurtulunca, Ebû Mûsâ'yı kasdederek):

— Abdullah ibn Kays'ın sesini işitmedim mi? Ona içeriye girme izni veriniz dedi. Bunun üzerine Ebû Mûsâ çağrılıb getirildi. Umer, Ebû Mûsâ'ya hitâben:

— Yaptığın dönüb gitme işine seni sevk eden nedir? diye sordu. Ebû Mûsâ:

---

20. Üç defa izin isteme esâsı, bunu ifâde eden hadîslerden öğrenildiği gibi şu âyetlerden de çıkarılmışdır:

«*Ey iymân edenler! Sağ ellerinizin mâlik olduğu kimseler, bir de sizden olub da henüz bulûğ çağına girmemiş küçükler şu üç vakıtda: Sabah namazından önce, öğle sıcağında elbiselerinizi çıkardığınız zaman, bir de yatsu namazından sonra* (odanıza girecek olurlarsa) *sizden izin istesinler. Bu üç vakıt sizin için avret* (ve halvet vakıtları)-*dır. Bunlardan sonra ise biribirinizi dolaşmanızda ne sizin üzerinize, ne de onların üzerine bir vebâl yokdur. Allah âyetleri size böylece açıklar. Allah hakkıyle bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sâhibidir. Sizden olan çocuklar bulûğ çağına ulaştığı zaman kendilerinden evvelkilerin izin istediği gibi izin istesinler. Allah size âyetlerini böylece beyân eder. Allah* (her şeyi) *hakkıyle bilendir, tam bir hüküm ve hikmet sâhibidir*» (en-Nûr: 58-59).

Gerçi bu âyetde memlûklerle çocukların izin istemeleri beyân edilmişdir. Fakat Rasûlullah'ın sünneti hurrler, köleler, büyükler de dâhil olmak üzere bütün insanların izin isteme âdâbına şâmildir.

— Biz bununla (yani girmeğe izin verilmeyen kapudan dönmekle) emrolunduk dedi. Umer, (Ebû Mûsâ'nın bu rivâyetine karşı) :

— Rasûlullah'ın böyle söylediğine ya bir beyyine ve şâhid ikame edersin, yahut sana yapacağımı yaparım dedi. Bunun akabinde Ebû Mûsâ (şâhid bulmak üzere) çıkdı ve Ensârdan bir meclisin yanına gitti. Meclisdekiler kendisine :

— Bu mes'ele üzerine senin için (büyüklerimiz değil) en küçüğümüz muhakkak şehâdet eder dediler. Ve Ebû Saîd kalkıb giderek :

— Evet biz, içeri girme izni verilmediği zaman böyle dönüb gitmekle emrolunurduk diye şehâdet etti. Bunun üzerine Umer :

— Rasûlullah'ın emrinden bu geri dönme mes'elesi bana kapalı kalmışdı. Çarşıya pazara çıkıb da ticâret muâmeleleri ile meşgûl olmak beni Rasûlullah'ın meclisine devâmdan alıkoydu dedi (de eseflendi) [21].

( ) .... : Buradaki iki râvî de İbn Cureyc'den bu isnâdla hadîs tarzında rivâyet ettiler. Bunlardan Nadr'ın hadîsinde râvî : Çarşılarda ticâretle meşgûl olmak beni ondan alıkoydu, fıkrasını zikretmemişdir.

٣٧ – (٢١٥٤) حدّثنا حُسَيْنُ بْنُ حُرَيْثٍ، أَبُو عَمَّارٍ. حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ مُوسَىٰ. أَخْبَرَنَا طَلْحَةُ
ابْنُ يَحْيَىٰ عَنْ أَبِي بُرْدَةَ، عَنْ أَبِي مُوسَى الْأَشْعَرِيِّ، قَالَ: جَاءَ أَبُو مُوسَىٰ إِلَىٰ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ
فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. هَٰذَا عَبْدُ اللهِ بْنُ قَيْسٍ. فَلَمْ يَأْذَنْ لَهُ. فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. هَٰذَا
أَبُو مُوسَىٰ. السَّلَامُ عَلَيْكُمْ. هَٰذَا الْأَشْعَرِيُّ. ثُمَّ انْصَرَفَ. فَقَالَ: رُدُّوا عَلَيَّ. رُدُّوا عَلَيَّ.
فَجَاءَ فَقَالَ: يَا أَبَا مُوسَىٰ! مَا رَدَّكَ؟ كُنَّا فِي شُغْلٍ. قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ «الِاسْتِئْذَانُ
ثَلَاثٌ. فَإِنْ أُذِنَ لَكَ، وَإِلَّا فَارْجِعْ». قَالَ: لَتَأْتِيَنِّي عَلَىٰ هَٰذَا بِبَيِّنَةٍ. وَإِلَّا فَعَلْتُ وَفَعَلْتُ.
فَذَهَبَ أَبُو مُوسَىٰ.

قَالَ عُمَرُ: إِنْ وَجَدَ بَيِّنَةً تَجِدُوهُ عِنْدَ الْمِنْبَرِ عَشِيَّةً. وَإِنْ لَمْ يَجِدْ بَيِّنَةً فَلَمْ تَجِدُوهُ. فَلَمَّا أَنْ جَاءَ
بِالْعَشِيِّ وَجَدُوهُ. قَالَ: يَا أَبَا مُوسَىٰ! مَا تَقُولُ؟ أَقَدْ وَجَدْتَ؟ قَالَ: نَعَمْ. أُبَيَّ بْنَ كَعْبٍ. قَالَ:
عَدْلٌ. قَالَ: يَا أَبَا الطُّفَيْلِ! مَا يَقُولُ هَٰذَا؟ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ ذَٰلِكَ يَا ابْنَ الْخَطَّابِ!

---

21. Hz. Umer'in «çarşıya, pazara çıkıb ticâret muâmeleleriyle meşgûl olmak, beni Rasûlullah'ın meclisine devâmdan alı koydu» demesinden onun, Peygamber'in meclislerine devâmsızlığı ma'nâsı anlaşılmamalıdır. Umer bu sözü munhasıran nefsine levm ve itâb için söylemişdir. Hakîkatde Umer, Peygamber'in meclislerinde bizzarûre bulunamadığı vakıtlarda komşusu ile nevbetleşir ve böylece Peygamber'in meclisiyle irtibatına hiç ara vermezdi.

فَلَا تَكُونَنَّ عَذَابًا عَلَىٰ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . قَالَ : سُبْحَانَ اللهِ ! إِنَّمَا سَمِعْتُ شَيْئًا . فَأَحْبَبْتُ أَنْ أَتَثَبَّتَ .

(. .) وحدّثناه عَبْدُ اللهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ أَبَانَ . حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ هَاشِمٍ عَنْ طَلْحَةَ بْنِ يَحْيَىٰ ، بِهَٰذَا الْإِسْنَادِ ، غَيْرَ أَنَّهُ قَالَ : فَقَالَ : يَا أَبَا الْمُنْذِرِ ! آنْتَ سَمِعْتَ هَٰذَا مِنْ رَسُولِ اللهِ ﷺ ؟ فَقَالَ: نَعَمْ . فَلَا تَكُنْ، يَا ابْنَ الْخَطَّابِ! عَذَابًا عَلَىٰ أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ . وَلَمْ يَذْكُرْ مِنْ قَوْلِ عُمَرَ : سُبْحَانَ اللهِ ، وَمَا بَعْدَهُ .

37 — (2154) .... : Ebû Mûsâ el-Eş'arî (R) şöyle dedi : Ebû Mûsâ, Umer ibn Hattâb'a geldi de ES-SELÂMU ALEYKUM, bu Abdullah ibn Kays'dır diye kendini takdîm ederek içeriye girme izni istedi. Umer ona izin vermedi. Bu sefer de Ebû Mûsâ iki kerre arka arkaya ES-SELÂMU ALEYKUM, bu Ebû Mûsâ'dır. ES-SELÂMU ALEYKUM, bu Eş'arî'dir dedikden sonra dönüb gitti. Umer adamlarına :

— Onu bana getirin, onu bana geri getirin diye emretti. Müteâkiben Ebû Mûsâ gelince Umer ona :

— Yâ Ebâ Mûsâ! Seni geri döndüren nedir? Biz bir işle meşgûl bulunuyorduk dedi. Ebû Mûsâ :

— Ben Rasûlullah (S) dan işittim «içeriye girmek için izin isteme üç defadır. Eğer sana izin verilirse girersin, yok izin verilmezse geriye dön» buyuruyordu dedi. Umer :

— Rasûlullah'ın böyle söylediğine dâir bana muhakkak bir beyyine getireceksin. Yoksa sana şöyle şöyle yaparım dedi. Ebû Mûsâ beyyine için gitti. Umer yanındakilere : Eğer bir beyyine bulursa sizler onu gündüzün sonunda minberin yanında bulursunuz. Eğer bir beyyine bulamazsa sizler onu orada bulamazsınız dedi. Nihâyet gündüzün âhiri gelince Ebû Mûsâ'yı orada buldular. Umer :

— Yâ Ebâ Mûsâ! Ne diyorsun? Beyyine bulabildin mi? dedi. Ebû Mûsâ

— Evet, Ubeyy ibn Kâ'b'dır dedi. Umer :

— O adldır dedi. Bu sefer :

— Yâ Ebâ't-Tufeyl! Bu ne söylüyor? dedi. Ebu't-Tufeyl :

— Ey Hattâb oğlu! Ben Rasûlullah'dan böyle söylerken işittim. Binâenaleyh sen sakın Rasûlullah'ın sahâbîleri üzerine bir azâb olma! dedi. Umer :

— Subhâna'llâh! Ben bir şey işittim de ancak o şeyi tesbît etmekliğimi arzu ettim dedi[22].

( ) .... : Buradaki râvî de yine Ebû Talha'dan bu isnâdla rivâyet etti. Şukadar var ki burada râvî : Umer :

— Yâ Eba'l-Munzir! Sen de bu sözü Rasûlullah'dan işittin mi? diye sordu. Ebu'l-Munzir :

— Evet işittim ey Hattâboğlu! Sen Rasûlullah'ın sahâbîleri üzerine bir azâb olma dedi, demiş. Ve Umer'in : Subhâne'llah! Ve ondan sonraki sözlerini zikretmemişdir.

(٨) باب كراهة قول المستأذن أنا ، إذا قيل من هذا

٣٨ — (٢١٥٥) حدثنا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللهِ بْنِ نُمَيْرٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ اللهِ بْنُ إِدْرِيسَ عَنْ شُعْبَةَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْمُنْكَدِرِ ، عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللهِ . قَالَ : أَتَيْتُ النَّبِيَّ ﷺ . فَدَعَوْتُ . فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ « مَنْ هٰذَا ؟ » قلتُ : أَنَا . قَالَ : فَخَرَجَ وَهُوَ يَقُولُ « أَنَا ، أَنَا !! » .

(8) İÇERİYE GİRME İZNİ İSTEYEN KİMSENİN İÇERİDEN, «KİM O?» DENİLDİĞİ ZAMAN, «BENİM» DEMESİNİN KERÂHATİ BÂBI

38 — (2155) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Peygamber'e ziyârete geldim ve (izin istemek için dışarıdan kendisini) çağırdım. Peygamber (S) : «Kimdir o?» diye sordu. Ben de : Ben! diye cevâb

22. Bu hadîsden çıkarılan hükümler :

a. Yabancı bir eve hatta odaya girileceği zaman sâhibinden izin istemenin luzûmu. Bu medenî ve ahlâkî lâzıme bundan evvelki hâşiyelerde vermiş olduğumuz en-Nûr sûresi: 27, 28, 58, 59 âyetlerinde daha vâzıh sûretde öğretilmişdir.

b. Âlim bir zâtın vâkıf olmadığı ilmî bir hakîkate, ilmen kendisinden aşağı mertebede olan başka bir kimsenin vukûfu bulunmasıdır. Hz. Umer'in hakkında vukûu tecvîz edilen bu hakîkat başkaları hakkında evleviyetle kabûl edilir.

c. Peygamber'e âid sözlerin en sağlam ve ilmî bir sûretde tesbîti için gereken bütün dikkat ve tedbîrlerin daha Peygamber ve sahâbîler devrinde kararlaşmış olduğu.

d. Bir mes'elenin sâbit olduğunu isbâtda gereken delîllerin ve şâhidlerin toplanması için mes'ele sâhibine muayyen bir mühlet verilmesi.

e. Dostluk ve yakınlığın ilmî ve hukûkî mes'eleleri tesbît etmede bîtaraflığı mâni' olmaması gerektiği. Zira hakka ve hakîkate olan dostluk ve yakınlık diğer bütün dostluk ve yakınlıklardan daha önde olmalıdır. Nitekim Umer, Ebû Mûsâ'ya karşı ilmî bir husûsun delîllerini isterken gâyet haşin ve tehdîdkâr bir durum takınmışdı. Bu, Ebû Mûsâ gibi büyük bir sahâbîden yalan sâdır olabileceğinden ileri gelmiyordu. Bu, sırf ilmî bir mes'elenin tesbît ve isbâtında tutulacak yolu ve ciddîliği onun şahsında başkalarına da öğretmeği hedef tutuyordu. Nitekim geçen hadîslerin birinde bu husûs beyân edilmişdir.

verdim. Peygamber (bu mübhem cevâbından hoşlanmadı da): «Ene, ene = ben, ben! diyerek dışarı çıktı [23].

---

23. Âlimler dediler ki: İçeriye girme izni istendiğinde, «kimdir o?» yahut «bu kimdir?» diye sorulduğu zaman, «benim» diye cevâb vermek bu hadîsden dolayı mekrûh olmuşdur. Çünkü «benim» sözü ile hiçbir fayda ve ziyâdelik hâsıl olmamış, fakat mübhemlik bâkî kalmışdır. Burada lâyık olan, ismini söylemek sûretiyle «fulân kimsedir» demekdir. «Ben fulân kimseyim» derse de be's yokdur. Nitekim Ummu Hâni', Peygamber'den izin istediği zaman, Peygamber: Bu kadın kimdir? dediğinde Ummu Hâni': Ben Ummu Hâni'yim diye cevâb vermişdir. «Ben Ebû fulânım» diye künye söylemesinde de be's yokdur (Nevevî).

Ya'nî bundan maksad izin isteyen kimsenin kendisini içerdekine tanıtması ve kendisinden mübhemliği gidermesidir. Bu hangi şeyle hâsıl olacaksa onu söylemesi kendisine lâzım gelen bir vazîfedir.

Bu isti'zân husûsunda Kur'ân-ı Kerîmdeki ilâhî tavsiyelerden birkaçı şunlardır:

«*Ey iymân edenler, kendi evleriniz ve odalarınızdan başka evlere ve odalara sâhibleri ile alışkanlık peyda etmeden ve selâm da vermeden girmeyin! Bu, sizin için daha hayırlıdır. Olur ki iyice düşünür* (hikmetini idrâk eder) *siniz. Eğer orada bir kimse bulamazsanız size izin verilinceye kadar içeriye girmeyin. Şâyet size: Geri dönün denilirse dönüb gidin. Bu, sizin için daha temizdir. Allah ne yaparsanız hakkıyle bilendir. Meskûn olmayan, içerisinde sizin için bir menfaat* (ve alâka) *bulunan ev ve odalara girmenizde size bir vebâl yokdur. Açıklayacağınızı da, gizleyeceğinizi de Allah bilir*» (en-Nûr: 27-29).

Âyetdeki *isti'nâs* kelimesini İbn Abbâs *isti'zân* (= müsâade istemek) diye tefsîr etmişdir. Hatta Ubeyy ibn Kâ'b, İbn Abbâs âyetdeki «*teste'nisû*» lafzını «*teste'zinû*» diye okumuşlardır. Rivâyete göre Ebû Eyyûb Ensârî, Peygamber'e âyetdeki isti'nâsın mâhiyyeti nedir? diye sormuş. Peygamber de: Kişinin, Allah'ı tesbîh ve tekbîr ederek, yahut öksürerek oda sâhibinden izin istemesidir buyurmuş. Şu halde âyetdeki isti'nâs, hâricten gelen bir musâfirin ev sâhibinden izin istemesi, ev dâhilindeki âile ferdlerinin de biribirlerinin odalarına geldiklerinde herhangi bir sûretde geldiğini duyurmasıdır ki en basit şekli öksürmesidir. Zamanımızda örf olduğu üzere oda kapusuna yavaşca vurmak da bir nevi isti'zândır.

Hulâsâ câhiliyet âdeti üzere şuursuz, selâmsız, başkasının haremgâhına baskın yapar gibi girmek harâmdır. Bir âile halkından her birisinin kendilerine mahsûs odalarına o birlerinin en basit şekilde de olsun geldiğini hissetdirmeden ansızın girmeleri de nehyedilmişdir ve oda sâhibinin görülmesini istemediği vaz'iyyetini muşâhedeyi mûcib olduğu için İslâm âdabına aykırıdır.

Bir kerre Ebû Saîd Hudrî, Peygamber'i bir ziyâretinde kapuya karşı durub izin istemişdi. Peygamber ona: Kapuya karşılıyarak izin isteme — sağ veya sol tarafa dönüb izin iste — buyurmuşdur. Âile hayatının dâhilî mahremiyet ve masûniyeti nâmına bu da izin isteme hususunun tamamlayıcı âdabındandır.

Bu izin isteme husûsunun bir istisnâsı vardır ki o da sel, yangın, deprem gibi fevkalâde hallerdir.

«Başkasının mülküne izinsiz girmek gasb kabilinden bir tecâvüz olacağından hukûken ve kazâen harâm olduğu gibi kendi milki olan, dînen girmek hakkı bulunan ev dâhilinde dahi olsa kendinden başkasına mahsûs olan odalara habersiz ve selâmsız girivermek de edeben ve diyâneten nehy edilmişdir. Burada *isti'nâsı, isti'zân* diye tefsîr edenler olduğu gibi hâlin keşfi ile *isti'lâm* yani izin istemeden evvel hâlin içeri girmeğe müsâid olub olmadığını bilmeğe çalışmak veya insan bulunub bulunmadığını öğrenmek istemek ma'nâları ile tefsîr edenler de olmuşdur. Zâhir olan burada *isti'nâs*, iyhâş mukabili olmasıdır ki baskın eder gibi birdenbire vahşicesine girivermeyib insâniyete lâyık ve hâle muvâfık bir ünsiyet ibrâz etmek demek olur... Binâenaleyh milki olmayan ve hiçbir vechile duhûl hakkı bulunmayan hânelere girmek için herhalde izin istemek şarttır. Yoksa bir taarruz ve tecâvuz olur ve hâne sâhibinin ona karşı her türlü müdâfaaya hakkı bulunur.

٣٩ – (...) حدثنا يحيى بن يحيى وأبو بكر بن أبي شيبة - واللفظ لأبي بكر - (قال يحيى: أخبرنا. وقال أبو بكر: حدثنا) وكيع عن شعبة، عن محمد بن المنكدر، عن جابر ابن عبد الله. قال: استأذنت على النبي ﷺ. فقال «من هذا؟» فقلت: أنا. فقال النبي ﷺ «أنا، أنا!!».

(...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم. حدثنا النضر بن شميل وأبو عامر العقدي. ح وحدثنا محمد ابن المثنى. حدثني وهب بن جرير. ح وحدثني عبد الرحمن بن بشر. حدثنا بهز. كلهم عن شعبة، بهذا الإسناد. وفي حديثهم: كأنه كره ذلك.

39 — ( ) .... : Câbir ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Ben Peygamber'in huzûruna girmek için izin istedim. Peygamber (içeriden) : «Kimdir o?» diye sordu. Ben de : Benim! diye cevâb verdim. Peygamber (bu cevâbımdan hoşlanmıyarak) : «Ene, ene (= Ben, ben!)» diye beni tevbîh etti.

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin hepsi de Şu'be'den, bu isnâd ile rivâyet etmişlerdir. Bunların hadîslerinde de : Peygamber bunu kerîh (ve çirkin) görerek fıkrası vardır.

(٩) باب تحريم النظر في بيت غيره

٤٠ – (٢١٥٦) حدثنا يحيى بن يحيى ومحمد بن رمح. قالا: أخبرنا الليث (واللفظ ليحيى). ح وحدثنا قتيبة بن سعيد. حدثنا ليث عن ابن شهاب؛ أن سهل بن سعد الساعدي أخبره؛ أن رجلا اطلع في جحر في باب رسول الله ﷺ. ومع رسول الله ﷺ مدرى يحك به رأسه. فلما رآه رسول الله ﷺ قال «لو أعلم أنك تنتظرني لطعنت به في عينك» وقال رسول الله ﷺ «إنما جعل الإذن من أجل البصر».

Hâsılı meskenler taarruzdan ve edebsizlikden masûn tutulmalıdır. Hiç kimsenin meskeninde emniyet ve huzûru ihlâl edilmemeli ve onlara edeb ve erkânı ile girmelidir. Bu da isti'nâs ve selâm iledir. İsti'zânın keyfiyeti hakkında Ebû Dâvûd ve İbn Ebî Şeybe'nin rivâyetlerinde şöyle rivâyet edilmişdir : Birisi Rasûlullah'dan izin isteyib : İçeri sokulayım mı? demişdi. Rasûlullah da Ravza nâmında bir kadına : Kalk şuna izin istemesini öğret, güzel yapamıyor, söyle : ES-SELÂMU ALEYKUM gireyim mi? desin buyurmuş. Adam da bunu işitmiş ve söylemiş. Bunun üzerine gir! buyurmuş. Rasûlullah'dan bir takım şeyler sormuş, cevâb almış, nihâyet ilimde senin bilmediğin var mı? demiş. Rasûlullah da : Yüce Allah bana bir hayru kesîr ihsân etti. Maamâfîh hiç şüphe yok

(9) BAŞKASININ EVİNİN İÇİNE BAKMANIN HARÂM KILINMASI BÂBI

40 — (2156) .... : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle haber vermişdir : Bir kimse Rasûllulah'ın kapusundaki bir delikden içeriye bakmışdı. O sırada Rasûlullah'ın elinde **midrâ** denilen demirden bir tarak vardı ki kendisi onunla başını kaşıyordu. Rasûlullah (S) —delikden münâsebetsizce bakan— o kişiyi görünce : «Eğer senin beni bakıyor olduğunu daha önce bileydim şu demiri gözüne saplardım. Çünkü izin isteme, ancak gözden dolayı kanunlaştırılmışdır» buyurdu [24].

٤١ — (...) وحدثني حرملة بن يحيى . أخبرنا ابن وهب . أخبرني يونس عن ابن شهاب ؛ أن سهل بن سعد الأنصاري أخبره ؛ أن رجلا اطلع من جحر في باب رسول الله ﷺ . ومع رسول الله ﷺ مدرى يرجل به رأسه . فقال له رسول الله ﷺ « لو أعلم أنك تنظر ، طعنت به في عينك . إنما جعل الله الإذن من أجل البصر » .

(..) وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة وعمرو الناقد وزهير بن حرب وابن أبي عمر . قالوا : حدثنا سفيان بن عيينة . ح وحدثنا أبو كامل الجحدري . حدثنا عبد الواحد بن زياد . حدثنا معمر . كلاهما عن الزهري ، عن سهل بن سعد ، عن النبي ﷺ . نحو حديث الليث ويونس .

41 — ( ) .... : Sehl ibn Sa'd (R) şöyle haber vermişdir : Bir kimse Rasûlullah'ın kapusundaki bir delikden içeriye bakmıştı. O sırada Rasûlullah'ın da elinde **midrâ** denilen demirden bir tarak vardı ki kendisi bununla başını taramakda idi. Rasûlullah (S) o kimseye hitâben : «Eğer ben senin bakıyor olduğunu bileydim bununla gözünü dürterdim. Allah, izni ancak gözden dolayı kanun yapmışdır» buyurdu.

---

ilimde öylesi vardır ki onu Allah'dan başkası bilmez buyurmuş ve : *İnnallâhe indehu ilmu's-sâat*... (Lukmân : 34) âyetini sonuna kadar okumuştu» (*Hak Dîni*, IV, 3497-3500 özet olarak).

24. *Midrâ*, mîm'in kesri ile tarağa denir. Muşt ma'nâsınadır. Şârih der ki : Diğer ana kitâblarda *midrâ* şu demirden düzülmüş pençe şeklinde küçük parmaklı kaşığa denir ki onunla kadınlar başlarını kaşıyıb saçlarını düzeltirler intihâ'. Ve midrâ, toplu ve sâncık ta'bîr olunan demir altun iğneye denir ki kadınlar onunla saçlarını düzeltirler. Farscada *serhâre* denir. Hâlâ işittiğimize göre İslâmbol hanımlarının mücevher iğne ta'bir ettikleridir... (*Kamûs Ter.*).

( ) .... : Buradaki iki tarîk râvîlerinin her ikisi de Zuhrî'den, o da Sehl ibn Sa'd'dan, o da Peygamber'den olmak üzere (40 ve 41 rakamlı) Leys ve Yûnus hadîsi tarzında rivâyet etmişlerdir.

٤٢ — (٢١٥٧) حدثنا يَحْيَى بْنُ يَحْيَى وَأَبُو كَامِلٍ ، فُضَيْلُ بْنُ حُسَيْنٍ وَقُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ - وَاللَّفْظُ لِيَحْيَى وَأَبِي كَامِلٍ - (قَالَ يَحْيَى : أَخْبَرَنَا . وَقَالَ الآخَرَانِ : حَدَّثَنَا) حَمَّادُ بْنُ زَيْدٍ عَنْ عُبَيْدِ اللهِ ابْنِ أَبِي بَكْرٍ ، عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ ؛ أَنَّ رَجُلًا اطَّلَعَ مِنْ بَعْضِ حُجَرِ النَّبِيِّ ﷺ . فَقَامَ إِلَيْهِ بِمِشْقَصٍ أَوْ مَشَاقِصَ . فَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَى رَسُولِ اللهِ ﷺ ، يَخْتِلُهُ لِيَطْعُنَهُ .

42 — (2157) .... : Enes ibn Mâlik (R) den (şöyle demişdir) : Bir kimse Peygamber'in (evinin) deliklerinin birinden içeriye bakdı. Hemen Rasûlullah (S) bir **mışkas** veya bir kaç mışkas ile ona doğru kalkdı. Radı. Rasûlullah'ın onu dürtmek için ona doğru sinerek varması hâlâ gözümün önündedir[25].

٤٣ — (٢١٥٨) حدثني زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ . حَدَّثَنَا جَرِيرٌ عَنْ سُهَيْلٍ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ . قَالَ « مَنِ اطَّلَعَ فِي بَيْتِ قَوْمٍ بِغَيْرِ إِذْنِهِمْ ، فَقَدْ حَلَّ لَهُمْ أَنْ يَفْقَؤُوا عَيْنَهُ »

43 — (2158) .... : Ebû Hureyre (R) den : Peygamber (S) şöyle buyurmuşdur : «Her kim bir topluluğun evi içine, ev sâhiblerinin izni olmadan bakarsa ev sâhibleri için bakan kimsenin gözünü (vurub dürtmek sûretiyle) çıkarmaları halâl olur».

٤٤ — (...) حدثنا ابْنُ أَبِي عُمَرَ . حَدَّثَنَا سُفْيَانُ عَنْ أَبِي الزِّنَادِ ، عَنِ الأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ قَالَ « لَوْ أَنَّ رَجُلًا اطَّلَعَ عَلَيْكَ بِغَيْرِ إِذْنٍ فَخَذَفْتَهُ بِحَصَاةٍ ، فَفَقَأْتَ عَيْنَهُ ، مَا كَانَ عَلَيْكَ مِنْ جُنَاحٍ » .

44 — ( ) .... : Ebû Hureyre (R) den, Rasûlullah (S) : «Eğer bir kimse izinsiz olarak senin mahremiyetine bakar, sen de iki parmağın arası ile bir çakıl taşı atarak onun gözünü çıkarırsan bundan dolayı artık sana herhangi bir günah terettüb etmez» buyurmuşdur[26].

---

25. *Mişkas*, minber vezninde yassı demire, bir kavle göre de yassı demirli oka denir... ve uzun demire denir. Yahut uzun demirli oka denir ki vahşi hayvan kısmına atılır (*Kamûs Ter.*).

26. Evine girmesine izin vermediği bir adamın gözünü çıkarırsan kısas lâzım gelmez demek olur ki bu da öyle izinsiz bakmayı men' etmede mübalağa ifâde etmektedir.

(١٠) باب نظر الفجاءة

٤٥ – (٢١٥٩) حدثني قتيبة بن سعيد . حدثنا يزيد بن زريع . ح وحدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا إسماعيل بن علية . كلاهما عن يونس . ح وحدثني زهير بن حرب . حدثنا هشيم . أخبرنا يونس عن عمرو بن سعيد ، عن أبي زرعة ، عن جرير بن عبد الله . قال : سألت رسول الله ﷺ عن نظر الفجاءة . فأمرني أن أصرف بصري .

(...) وحدثنا إسحق بن إبراهيم . أخبرنا عبد الأعلى . وقال إسحق : أخبرنا وكيع . حدثنا سفيان . كلاهما عن يونس ، بهذا الإسناد ، مثله .

(10) BİRDENBİRE (KASIDSIZ OLARAK) BAKIŞIN HÜKMÜ BÂBI[27]

45 — (2159) .... : Cerîr ibn Abdillah (R) şöyle dedi : Ben Ra-

27. *Nazrratu'l-fucâe* veya *nazratu'l-fec'*enin ma'nâsı, insanın gözünün kasıdsız olarak yabancı bir kadın üzerine düşmesidir. Bunun ilkinde o insan üzerine günâh yokdur ve derhal gözünü başka tarafa çevirmesi vâcibdir. Eğer derhal gözünü başka tarafa çevirirse kendisine günâh yokdur. Eğer bakışı devâm ettirirse bu hadîse göre günahkâr olur. Çünkü yüce Allah'ın : «*Mu'min erkeklere söyle* : *Gözlerini indirsinler...*» (en-Nûr : 30) kavli ile beraber, Peygamber (S) Cerîr ibn Abdillah'a gözünü çevirmekle emir buyurmuşdur (Nevevî).

Eğer bakışını devâm ettirir ve güzellikleri ve lezzeti düşünürse günâh işlemiş olur. Bunun için Peeygamber Ali'ye : Bir bakışı, diğer bir bakışa tâbi' kılma. Sana ancak birinci bakış vardır buyurdu. Fercleri korumakla emrolunduğu gibi gözü indirmekle de emir olunmuşdur (Ubbî).

Âlimler şöyle dediler : Bu hadîsde, kadının yolda giderken yüzünü örtmesinin vâcib olmadığının hucceti vardır. Bu husûs ancak kadın için müstehabdır. Erkekler üzerine ise bütün hallerde kadına bakmakdan gözlerini indirmeleri vâcibdir (Kadı Iyâd).

Burada Cenâb Hakk'ın mu'min erkekler ile, mu'min kadınlara bu husûsdaki tavsiyelerini tekrar etmek yerinde olacak :

«*Mü'min erkeklere söyle* : *Gözlerini* (harâmdan) *sakınsınlar ve ırzlarını korusunlar. Bu, kendileri için çok temiz* (bir hareket) *dir. Şüphesiz ki Allah* (kullarının ne) *yapacaklarından hakkıyle haberdardır. Mu'min kadınlara da söyle* : *Gözlerini* (harâm'dan) *sakınsınlar, ırzlarını korusunlar, ziynetlerini açmasınlar. Bunlardan görünen kısmı müstesnâ. Baş örtülerini yakalarının üstüne koysunlar. Zîynet* (mahal) *lerini kendi kocalarından, yahut kendi babalarından, yahut kocalarının babalarından, yahut kendi oğullarından, yahut kocalarının oğullarından, yahut kendi biraderlerinden, yahut kendi biraderlerinin* oğullarından, *yahut kız kardeşlerinin oğullarından, yahut kendi kadınlarından, yahut kendi ellerindeki memlûklerden, yahut erkeklerden yana ihtiyacı olmayan* (yani erkeklikden kalmış olan) *hizmetcilerden, yahut henüz kadınların gizli yerlerine muttali' olmayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizliyecekleri ziynetleri bilinsin diye ayaklarını da vurmasınlar. Hepiniz Allah'a tevbe ediniz ey mu'minler! Tâ ki korktuğunuzdan emîn, umduğunuza nâil olasınız*» (en-Nûr: 30-31).

«*Ey Peygamber! Zevcelerine, kızlarına ve mu'minlerin kadınlarına dış elbiselerinden üstlerine giymelerini söyle. Bu, onların tanınıb ezâ edilmemelerine dahâ uygundur. Allah çok mağfiret edici, çok merhamet eyleyicidir*» (el-Ahzâb : 59).

sûlullah'a, ansızın kasıdsız olarak bakıvermenin hükmünü sordum da Rasûlullah (S) bana gözümü çevirmekliğimi emir buyurdu.

( ) .... : Buradaki iki râvî de Yûnus'dan bu isnâd ile onun benzerini rivâyet etmişlerdir.

«Hitâmuhu misk» olması niyâziyle

ALTINCI CİLDİN SONU

İÇİNDEKİLER

SAHİFELER

33 — KİTÂBU'L-İMÂRE
(Emîrlik ve reîslik kitâbı)

SAHÎFELER

SAHÎFELER

34 — KİTÂBU'S-SAYD VE'Z-ZEBÂİH VE MÂ YU'KELU MİNE'L-HAYAVÂN

(Av yapmak ve kesilib yenilecek hayvan nev'leri kitâbı)

SAHÎFELER

35 — KİTÂBU'L-EDÂHİ
(Kurbanlar kitâbı)

36 — KİTÂBU'L-EŞRİBE
(İçkiler kitâbı)

SAHÎFELER

SAHÎFELER

37 — KİTÂBU'L-LİBÂS VE'Z-ZİYNET

(Giyim ve ziynet kitâbı)

SAHÎFELER

SAHİFELER

38 — KİTÂBU'L-ÂDÂB
(Edebler kitâbı)

